

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ, Η ΦΥΣΗ ΚΑΙ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΟΥ
ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΣΤΑ ΣΩΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ**

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ Π. ΤΗΚΟΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΣΑΒΒΑΣ ΡΟΜΠΟΛΗΣ

***ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: ΟΜΟΤΙΜΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ
ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΥΖΗΣ***

Πρώτο μέρος

ΑΘΗΝΑ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2008

Περιεχόμενα	Σελίδα
Εισαγωγή	1
Κεφάλαιο Πρώτο: Θεωρητικό πλαίσιο- Υποθέσεις εργασίας	8
<u>1.1. Θεωρητικό Πλαίσιο</u>	<u>9</u>
1.1.1. Ο ρόλος του κράτους	9
1.1.2. Η «ουδετερότητα» του κράτους και η επίδρασή του στο κρατικό προσωπικό	18
1.1.3. Η ταξική θέση του υπό μελέτη πληθυσμού	21
1.1.4. Το κράτος- εργοδότης. Η δημοσιοϋπαλληλία ως επιδίωξη των εργατικών και μικροαστικών στρωμάτων στην Ελλάδα. Προεκτάσεις στην κοινωνική και πολιτική συμπεριφορά τους	28
1.1.5. Το κράτος ως υποκείμενο στη ρύθμιση των συλλογικών εργασιακών σχέσεων- Η επίδρασή στο συνδικαλιστικό κίνημα με πεδίο μελέτης τον συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας	36
1.1.6. Η διερεύνηση του τρόπου οργάνωσης των σχέσεων εργασίας ως προσδιοριστικού παράγοντα στη διαμόρφωση του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος	42
1.1.6.1. Η ανάπτυξη του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος ως συνέπεια του οικονομικού και πολιτικού περιβάλλοντός του	45
1.1.6.2. Η διαμόρφωση του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος ως απόρροια ενδογενών του χαρακτηριστικών	53
1.1.7. Το πρότυπο οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων στην Ελλάδα	59
1.1.8. Τα συνδικάτα ως «θεσμική ομάδα πίεσης». «Τα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας ως μη εντασσόμενα στρώματα στην εργατική τάξη.». Παρουσίαση των δύο θεωριών- Σημεία προβληματισμού	70

1.1.9. Η θεωρία της ενίσχυσης της επαγγελματικής έναντι της θεσμικής διάστασης του θεσμού ως αιτιολογικού παράγοντα εμφάνισης του συνδικαλιστικού φαινομένου στα σώματα ασφαλείας	84
1.1.10. Το κομματικό περιβάλλον ως προϋπόθεση εμφάνισης του θεσμού	86
1.1.10.1. Η περίοδος διακυβέρνησης της συντηρητικής παράταξης	88
1.1.10.2. Η περίοδος διακυβέρνησης από το ΠΑ.ΣΟ.Κ	94
1.1.11. Σύνοψη μερικών συμπερασμάτων από το θεωρητικό τμήμα	104
<u>1.2. Υποθέσεις Εργασίας</u>	<u>109</u>
Κεφάλαιο Δεύτερο: Η ιστορική διαδρομή του θεσμού	116
<u>2.1. Εισαγωγή</u>	<u>117</u>
<u>2.2. Το ελληνικό δημοσιούπαλληλικό κίνημα- Ιστορική επισκόπηση της πορείας του μέσω των οργανωτικών και των σχετικών νομοθετικών εξελίξεων</u>	<u>119</u>
2.2.1. Οι θεσμικές και οργανωτικές εξελίξεις μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο	120
2.2.2. Η περίοδος της Κατοχής	130
2.2.3. Το «Κράτος έκτακτης ανάγκης» και η περίοδος της Δικτατορίας	131
2.2.4. Η Τρίτη Ελληνική Δημοκρατία	135
2.2.5. Συμπεράσματα	137
<u>2.3. Η εξέλιξη στην οργανωτική διάρθρωση και οι συνθήκες στελέχωσης των οργανισμών των σωμάτων ασφαλείας</u>	<u>141</u>
2.3.1. Η περίοδος της Κατοχής και του Εμφυλίου	143
2.3.2. Τα σώματα ασφαλείας υπό το καθεστώς τυπικού κοινοβουλευτικού ελέγχου τη μεταπολιτευτική περίοδο	148

2.3.3. Η περίοδος της Μεταπολίτευσης	153
2.3.4. Οι πελατειακές σχέσεις στα σώματα ασφαλείας. Μια εμπειρική ανάλυση	159
2.3.4.1. Περίοδος διακυβέρνησης Νέας Δημοκρατίας, 1974-1981	161
2.3.4.1.1. Νομός Πρέβεζας	161
2.3.4.1.2. Νομός Αιτωλοακαρνανίας	163
2.3.4.1.3. Νομός Λακωνίας	164
2.3.4.2. Περίοδος διακυβέρνησης ΠΑ.ΣΟ.Κ, 1981-1989	166
2.3.4.2.1. Νομός Ηλείας	166
2.3.4.2.2. Νομός Αχαΐας	168
2.3.4.3. Συμπεράσματα από την εμπειρική ανάλυση	170
<u>2.4. Οι εσωτερικές κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες και ο ιστορικός ρόλος των σωμάτων ασφαλείας σε αυτές, ως διάσταση της καθυστερημένης ανάπτυξης του θεσμού</u>	<u>172</u>
<u>2.5. Τρίτη Ελληνική Δημοκρατία- Συνταγματική κατοχύρωση ατομικών ελευθεριών- Οι πρώτες απόπειρες συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας</u>	<u>178</u>
2.5.1. Τα πρώτα «ρήγματα» στην αδιαλλαξία της πολιτείας	182
2.5.2. Προς διαμόρφωση κοινωνικού κινήματος ως «μοχλού πίεσης» για την αναγνώριση του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας- Η δράση της ΕΔΑΣΑ	191
Κεφάλαιο Τρίτο: Η σύγχρονη πραγματικότητα	195
<u>3.1. Εισαγωγή</u>	<u>196</u>

<u>3.2. Ο Νόμος 2265/94</u>	<u>197</u>
3.2.1. Το πλαίσιο γενικών περιορισμών	199
3.2.2. Σύσταση των συνδικαλιστικών οργάνων	202
3.2.3. Οι διατάξεις που αφορούν τη λειτουργία των συνδικαλιστικών οργανώσεων	206
3.2.4. Η συζήτηση επί μέρους θεμάτων. Ο συνδικαλισμός στο Λιμενικό Σώμα- Διώξεις συνδικαλιστών	210
<u>3.3. Τα όργανα εκπροσώπησης</u>	<u>214</u>
3.3.1. Ελληνική Αστυνομία	214
3.3.2. Πυροσβεστικό Σώμα	223
3.3.3. Λιμενικό Σώμα	228
<u>3.4. Η εξέλιξη των συνθηκών εργασίας ως συνάρτηση του διεκδικητικού πλαισίου των συνδικάτων του χώρου</u>	<u>232</u>
3.4.1. Οι συνθήκες εργασίας στην Ελληνική Αστυνομία	235
3.4.1.1. Οι θεσμικές διαστάσεις των εργασιακών σχέσεων στην ΕΛ.ΑΣ	235
3.4.1.2. Οι οικονομικές διαστάσεις των εργασιακών σχέσεων στην ΕΛ.ΑΣ	239
3.4.2. Οι συνθήκες εργασίας στο Πυροσβεστικό Σώμα	240
3.4.2.1. Οι θεσμικές διαστάσεις των εργασιακών σχέσεων στο Πυροσβεστικό Σώμα	240
3.4.3. Οι συνθήκες εργασίας στο Λιμενικό Σώμα	244
3.4.3.1. Οι θεσμικές διαστάσεις των εργασιακών σχέσεων στο Λιμενικό Σώμα	244
<u>3.5. Οι οικονομικές διαστάσεις των εργασιακών σχέσεων στα σώματα ασφαλείας</u>	<u>247</u>

<u>3.6. Το διεκδικητικό πλαίσιο και οι τρόποι δράσης (μέρος πρώτο)</u>	<u>252</u>
3.6.1. Η διεκδίκηση της αναγνώρισης του επαγγέλματος ως επικίνδυνου και ανθυγιεινού	253
3.6.2. Η διεκδίκηση αύξησης του βασικού μισθού	260
3.6.3. Η διεκδίκηση του επιδόματος ειδικής απασχόλησης	266
<u>3.7. Παρουσίαση περιπτώσεων για τη σχέση των συνδικάτων στο εσωτερικό του κάθε σώματος ως παράγοντα διαμόρφωσης του τρόπου δράσης (μέρος δεύτερο)</u>	<u>268</u>
3.7.1. Περίπτωση πρώτη: οι σχέσεις στο εσωτερικό μιας συνδικαλιστικής οργάνωσης	269
3.7.1.1. Οι σχέσεις μεταξύ της ΠΟΑΣΥ και του πρωτοβάθμιου σωματείου αστυνομικών υπαλλήλων Αττικής, ΕΑΣΥΑ	269
3.7.1.2. Οι σχέσεις μεταξύ της ΠΟΕΥΠΣ και της Ένωσης Πυροσβεστών, Αρχιπυροσβεστών, Πυρονόμων Αττικής (ΕΠΑΠΑ)	274
3.7.2. Περίπτωση δεύτερη: οι σχέσεις μεταξύ των συνδικαλιστικών οργανώσεων στο εσωτερικό του σώματος. Οι σχέσεις μεταξύ των οργανώσεων των αστυνομικών υπαλλήλων γενικών και των αστυνομικών υπαλλήλων ειδικών καθηκόντων	276
3.7.3. Περίπτωση τρίτη: οι σχέσεις μεταξύ των συνδικαλιστικών οργανώσεων στο εσωτερικό του σώματος ως αποτέλεσμα της ανάληψης πρωτοβουλίας της μιας από αυτές. Ο Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας στο Λιμενικό Σώμα	281
3.7.4. Περίπτωση τέταρτη: το εγχείρημα της Συνομοσπονδίας Σωμάτων Ασφαλείας (ΣΥΣΑΕ)	284
<u>3.8. Μερικές παρατηρήσεις για τη συνδικαλιστική δράση σε συγκεκριμένα επιμέρους ζητήματα</u>	<u>289</u>
3.8.1. Υγιεινή και ασφάλεια στους χώρους εργασίας	289

3.8.2. Η διεκδίκηση ζητημάτων για τη βελτίωση της θέσης της γυναίκας στα σώματα ασφαλείας	290
3.8.3. Παροχές των συνδικάτων προς τα μέλη	292
3.9. Σύνοψη μερικών συμπερασμάτων από την ανάλυση των πρωτογενών πηγών για την πορεία και τη δράση του συνδικαλιστικού κινήματος στα σώματα ασφαλείας	293
<u>3.10. Συγκλίσεις και αποκλίσεις των χαρακτηριστικών του συνδικαλιστικού κινήματος στα σώματα ασφαλείας με το ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα στον ελληνικό δημοσιοϋπαλληλικό χώρο</u>	<u>297</u>
Κεφάλαιο Τέταρτο: η ευρωπαϊκή πραγματικότητα	307
<u>4.1. Εισαγωγή</u>	<u>308</u>
<u>4.2. Το πλαίσιο δραστηριοποίησης των διεθνών οργανώσεων</u>	<u>310</u>
4.2.1. Η European Confederation of Police (EURO.C.O.P)	316
4.2.2. Το Conseil Européen des Syndicats de Police (C.E.S.P)	321
4.2.3. Η απουσία υπερεθνικών συνδικαλιστικών ενώσεων σε πυροσβεστική και λιμενικό σώμα	324
<u>4.3. Βασικές διαστάσεις του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας στον ευρωπαϊκό χώρο</u>	<u>329</u>
4.3.1. Ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας στο Ηνωμένο Βασίλειο	331
4.3.2. Ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας στη Γερμανία	339
4.3.3. Ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας στη Σουηδία	341
4.3.4. Ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας στη Γαλλία	343

4.3.5. Ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας στην Ιβηρική Χερσόνησο	345
4.3.6. Ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας στις χώρες της Αν. Ευρώπης	347
<u>4.4. Μερικά συμπεράσματα από την καταγραφή των βασικών χαρακτηριστικών της δραστηριοποίησης των διεθνών συνδικαλιστικών οργανώσεων του χώρου και ορισμένων εθνικών περιπτώσεων</u>	<u>350</u>
<u>4.5. Συγκριτική παρουσίαση των χαρακτηριστικών του συνδικαλιστικού κινήματος των σωμάτων ασφαλείας στις υπό μελέτη χώρες ως προς τη συνδικαλιστική πυκνότητά τους σε σύγκριση με τη συνδικαλιστική πυκνότητα που εμφανίζεται στην κεντρική δημόσια διοίκηση των χωρών αυτών και ως προς το εργασιακό καθεστώς που διέπει τα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας</u>	<u>352</u>
Κεφάλαιο Πέμπτο: Η μεθοδολογία της έρευνας	357
<u>5.1. Εισαγωγή</u>	<u>358</u>
<u>5.2. Ορισμός πεδίου έρευνας</u>	<u>360</u>
<u>5.3. Μέθοδος συλλογής δεδομένων</u>	<u>362</u>
Κεφάλαιο Έκτο: Η ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων και η διατύπωση των τελικών συμπερασμάτων	366
<u>6.1. Εισαγωγή</u>	<u>367</u>
<u>6.2. Τα συμπεράσματα αναφορικά με τις υποθέσεις εργασίας</u>	<u>369</u>
6.2.1. Η αναγνώριση του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας ως απότοκο της αλλαγής της στρατηγικής του κυρίαρχου συνασπισμού εξουσίας και της ενίσχυσης της ιδεολογικής έναντι της κατασταλτικής λειτουργίας στο εσωτερικό των κρατικών κατασταλτικών μηχανισμών	369
6.2.2. Η δεδομένη συνδικαλιστική έκφραση στα σώματα ασφαλείας ως απόρροια των χαρακτηριστικών της κοινωνικής καταγωγής και όχι ως αποτέλεσμα εξωτερικών παραγόντων, όπως οι διάφορες θεσμικές	

απαγορεύσεις	381
6.2.3. Η οργανωτική διάσπαση σε συνδικάτα αξιωματικών και σε εκείνα των χαμηλότερων υπηρεσιακά στελεχών θέτει εν τέλει εν αμφιβόλω την επιτυχή δραστηριοποίηση των συνδικαλιστικών οργανώσεων, διευκολύνοντας και με αυτόν τον τρόπο το έργο της πολιτείας στον έλεγχο του χώρου	391
6.2.4 Η λογική περιχαράκωσης των συνδικαλιστικών οργανώσεων του χώρου ως παράγοντας που αντικειμενικά δυσχεραίνει τις δυνατότητες επαφής και συνεργασίας με αντίστοιχες οργανώσεις από άλλους εργασιακούς χώρους	403
<u>6.3. Τελικά Συμπεράσματα- Προοπτικές της έρευνας</u>	<u>413</u>
6.3.1. Ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας ως τεκμήριο απόδειξης εκδημοκρατισμού του χώρου	420
6.3.2 Ο τρόπος ένταξης της δράσης του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας απέναντι στα διλήμματα στρατηγικής που το ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα αντιμετωπίζει	426
Βιβλιογραφία	433

Εισαγωγή

Η αναγνώριση και η δραστηριοποίηση συνδικαλιστικών οργανώσεων στα σώματα ασφαλείας αποτελεί μια πρόσφατη εξέλιξη, τόσο σε σχέση με τις οργανωτικές αλλαγές που συντελέστηκαν τα τελευταία χρόνια στον χώρο των σωμάτων ασφαλείας, όσο και σε σχέση με τις εξελίξεις που συντελούνται στο ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα παγκοσμίως και τις στρατηγικές που το ίδιο υιοθετεί για να αντιμετωπίσει τη μείωση της επιρροής του.

Να σημειωθεί ότι η αναγνώριση από την πολιτεία του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας, με την ψήφιση του Νόμου 2265/94, ο οποίος αφορούσε την επέκταση των διατάξεων του Νόμου 1264/82 και στο προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας, συνδέθηκε με την βούλησή της για εκσυγχρονισμό του χώρου των σωμάτων ασφαλείας, διατρέχοντας ήδη την τρίτη δεκαετία, από τη Μεταπολίτευση και εντεύθεν, σε συνθήκες ομαλού πολιτικού βίου. Ο εκσυγχρονισμός της λειτουργίας και των δομών των σωμάτων ασφαλείας συνοδεύτηκε και με μια σειρά άλλες νομοθετικές πρωτοβουλίες, όπως η εισαγωγή των στελεχών με το σύστημα των πανελλαδικών εξετάσεων και με αλλαγές στα συστήματα αξιολόγησης του προσωπικού.

Επίσης, η βούληση και ακολούθως η κινητοποίηση των στελεχών του χώρου να δρουν συλλογικά μέσα από συνδικαλιστικές οργανώσεις αποτελεί το πιο πρόσφατο φαινόμενο συλλογικής οργάνωσης μισθωτών από ένα μαζικό εργασιακό χώρο στην Ελλάδα. Λόγω των εξελίξεων που συντελούνται όχι μόνο στο ευρύτερο ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα, αλλά και διεθνώς, η παρουσίαση ενός πρόσφατου συνδικαλιστικού εγχειρήματος μπορεί να πάρει τη μορφή μιας «μελέτης περίπτωσης» (case study), με στόχο, αφού πρώτα υπάρξουν οι απαραίτητες μεθοδολογικές διευκρινήσεις, τη διερεύνηση και την εκτίμηση του τρόπου με τον οποίο ένα συνδικαλιστικό μόρφωμα απαντά στη μείωση της επιρροής που εμφανίζεται διεθνώς να έχουν τα σύγχρονα συνδικάτα. Ποιες στρατηγικές ακολούθησε και ο βαθμός επιτυχίας των εν λόγω στρατηγικών.

Ως αφετηριακό σημείο αναγνώρισης από την πλευρά της πολιτείας του συνδικαλιστικού δικαιώματος και στον χώρο των σωμάτων ασφαλείας προσδιορίζεται η ψήφιση του Νόμου 2265 το 1994, ο οποίος έδινε το

δικαίωμα συνδικαλιστικής εκπροσώπησης στο προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνουν δύο διευκρινιστικές παρατηρήσεις. Αφενός, το προσωπικό του Πυροσβεστικού Σώματος λογίζεται από τον νομοθέτη ότι υπόκειται σε καθεστώς «πολιτικού» δημοσίου υπαλλήλου, δηλαδή δεν αποτελεί «ιδιαίτερο ένοπλο σώμα», όπως σύμφωνα με τη νομολογία του ΣτΕ είναι οι συνάδελφοί τους, οι αστυνομικοί υπάλληλοι. Η συνέπεια ως προς το υπό μελέτη ζήτημα είναι ότι οι πυροσβεστικοί υπάλληλοι, ως πολιτικοί δημόσιοι υπάλληλοι απολαμβάνουν τις συνδικαλιστικές ελευθερίες, πλην του δικαιώματος της απεργίας, των υπολοίπων δημοσίων υπαλλήλων, συνεπώς υπόκεινται στο νομικό καθεστώς, ως προς τις συνδικαλιστικές τους ελευθερίες, του Ν. 1264/82. Δηλαδή, παρά το γεγονός ότι το προσωπικό της πυροσβεστικής θα μπορούσε να ενεργοποιηθεί συνδικαλιστικά ήδη από το 1982, εντούτοις η αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών στο προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας το 1994 αποτέλεσε το «κρίσιμο μέγεθος», λόγω του κατά πολύ μεγαλύτερου αριθμού του προσωπικού της σε σχέση με τα υπόλοιπα δύο σώματα ασφαλείας, ώστε να γίνεται λόγος για επίσημη δραστηριοποίηση συνδικαλιστικών μορφωμάτων στα σώματα ασφαλείας από το 1994 και εντεύθεν.

Αφετέρου, πριν το 1994 υπήρξαν μορφώματα που εκπροσωπούσαν τα συλλογικά συμφέροντα των στελεχών του χώρου. Μάλιστα, κάποια από αυτά όπως η Ένωση Κατωτέρων Αστυνομικών (ΕΚΑ), το πρώτο συνδικαλιστικό σωματείο του χώρου, είχαν μεγάλη μαζικότητα και μαχητικότητα στις διεκδικήσεις τους. Όμως, η στάση της πολιτείας ήταν κάθετα αρνητική, με συνέπεια μια σειρά δικαστικών αγώνων μέχρι τα πρώτα συνδικαλιστικά μορφώματα να αναγνωριστούν ως συνδικαλιστικά σωματεία, και όχι ενδεχομένως σύλλογοι αστικού τύπου, πολιτιστικές λέσχες, κλπ.,.

Η αναγνώριση του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας από την πλευρά του κράτους συνδέθηκε με δύο, όχι κατ' ανάγκη αντίθετες μεταξύ τους, πρωτοβουλίες του. Η πρώτη αφορά αυτή καθαυτή την αναγνώριση του συνδικαλιστικού δικαιώματος στα σώματα ασφαλείας, η οποία όπως ειπώθηκε, συνδέθηκε με τον γενικότερο εκσυγχρονισμό του χώρου. Η δεύτερη συνδέθηκε με τη διαμόρφωση, κι έχοντας στηρίξει την πολιτική του αυτή στην συνταγματική απαγόρευση της απεργίας για τα στελέχη των σωμάτων

ασφαλείας, ενός θεσμικού πλαισίου με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως η απαγόρευση συμμετοχής σε ενώσεις όπου εκπροσωπούνται εργαζόμενοι από άλλους εργασιακούς χώρους, η νομοθετική ρύθμιση, που αφορά το προσωπικό της αστυνομίας, για την ύπαρξη ξεχωριστών οργανώσεων των αξιωματικών και του χαμηλότερου στην υπηρεσιακή ιεραρχία προσωπικού, κλπ.

Η εν λόγω πραγματικότητα αποτελεί τεκμήριο ότι και στην περίπτωση του συνδικαλισμού των σωμάτων ασφαλείας το κράτος μέσω της διαμόρφωσης ενός εκτεταμένου πεδίου παρέμβασης, αναπαράγει πρακτικές επέμβασης που ακολούθησε στο παρελθόν στο σύνολο των επαγγελματικών ενώσεων του κόσμου της εργασίας.

Στόχος της παρούσας διατριβής είναι, κατά πρώτον, να παρουσιαστούν αυτές καθαυτές οι διαστάσεις του συνδικαλιστικού φαινομένου στα σώματα ασφαλείας. Οι όροι λειτουργίας, οι δυνατότητες και οι περιορισμοί που τίθενται στην εκπροσώπηση των συμφερόντων του προσωπικού.

Κατά δεύτερον, έχοντας ως δεδομένα αφενός τη σημασία που έχουν οι κατασταλτικοί μηχανισμοί, όπως τα σώματα ασφαλείας, στην επιβολή, παγίωση και αναπαραγωγή του κυρίαρχου (αστικού) συνασπισμού εξουσίας, και αφετέρου το περιοριστικό νομοθετικό καθεστώς που τους επιβλήθηκε για την απόλαυση των συνδικαλιστικών ελευθεριών τους, σε συνδυασμό με την κοινωνική προέλευση (μικροαστικά, αγροτικά στρώματα της υπαίθρου) της πλειοψηφίας των στελεχών, να διερευνηθεί ο βαθμός που οι παραπάνω παράγοντες συντελούν, ώστε το συνδικαλιστικό κίνημα στον υπό μελέτη χώρο να κινείται σε ένα πλαίσιο συναίνεσης, και μάλιστα όχι κατ' ανάγκη ακούσιο, αλλά συνειδητά με τις εκάστοτε κυβερνητικές επιλογές. Δηλαδή, η μη ανάπτυξη ενός συγκρουσιακού κλίματος δεν οφείλεται τόσο στην απαγόρευση ενός «εργαλείου» διαπραγματευτικής ισχύος του συνδικαλισμού, όπως είναι η δυνατότητα προσφυγής σε απεργία, αλλά υπονοεί τον δεδομένο τρόπο κινητοποίησης των μελών της μικροαστικής τάξης, η οποία λόγω της σύνδεσης των συμφερόντων των μελών της με τον δεδομένο τρόπο ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και τον κρατικό μηχανισμό που αυτός διαμορφώνει, δεν θα μπορούσε να εναντιωθεί στο κράτος «της».

Κατ' επέκταση, κάτι που αποτελεί τον τρίτο στόχο της παρούσας διατριβής, θα πρέπει να διευρυνθεί αν το κλίμα συναίνεσης απέναντι στις κρατικές επιλογές σε συνδυασμό με το περιοριστικό νομοθετικό πλαίσιο αναφορικά με τη δραστηριοποίηση των συνδικαλιστικών οργανώσεων δημιουργούν ένα συντεχνιακό χαρακτήρα και ένα πλαίσιο περιχαράκωσης με το ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα, που αντικειμενικά περιορίζει τις δυνατότητες ανάπτυξης ενός κοινού πλαισίου δράσης. Κατ' ακολουθία, η έλλειψη του συντονισμού δράσης είναι δυνατόν να προκαλέσει ενίσχυση του ανταγωνισμού μεταξύ των συνδικαλιστικών οργανώσεων και τη μεταξύ τους απομόνωση, μειώνοντας τις πιθανότητες πίεσης προς την κατεύθυνση υλοποίησης πολιτικών, που να ευνοούν ευρύτερα εργασιακά στρώματα.

Τέλος, η παρούσα διατριβή σκοπεύει να αναζητήσει ενδεχόμενες συσχετίσεις με τα όσα διαδραματίζονται στο ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα σήμερα και ειδικότερα, ποιες στρατηγικές που εμφανίζονται στο ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα υιοθέτησε το συνδικαλιστικό κίνημα στα σώματα ασφαλείας ώστε να εξασφαλιστεί η επιρροή του, μέσω της αύξησης των μελών του και της ενεργού συμμετοχής αυτών στις εσωτερικές διεργασίες των συνδικάτων, στα διάφορα κέντρα λήψης αποφάσεων.

Οι παραπάνω στόχοι αποτελούν τους άξονες στους οποίους στηρίζεται η διάρθρωση της διατριβής.

Η παρούσα διατριβή χωρίζεται σε έξι κεφάλαια.

Το πρώτο κεφάλαιο αποτελείται από το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας, στο οποίο παρουσιάζονται οι βασικές έννοιες που συνδέονται με το θέμα της διατριβής. Θα πρέπει εισαγωγικά να σημειωθεί ότι η λεπτομερής καταγραφή και ανάλυση των παραγόντων που θεωρείται ότι καθορίζουν τις διαστάσεις του υπό μελέτη αντικειμένου στην παρούσα μελέτη αποκτά ιδιαίτερη σημασία διότι ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας αποτελεί ένα ζήτημα στο οποίο δεν έχει αναπτυχθεί ανάλογο ερευνητικό ενδιαφέρον, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και διεθνώς.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται ο ρόλος του κράτους, δεδομένου ότι τα σώματα ασφαλείας είναι κρατικοί μηχανισμοί. Λόγω της μεταβολής του κράτους— και κατ' επέκταση των κρατικών μηχανισμών— με σκοπό την εξυπηρέτηση των μακροπρόθεσμων επιδιώξεων για την παγίωση του δεδομένου κάθε φορά συσχετισμού των κοινωνικών δυνάμεων,

μεταβάλλονται και οι λειτουργίες των κρατικών μηχανισμών. Η εν λόγω μεταβολή, με την ενίσχυση της ιδεολογικής έναντι της κατασταλτικής λειτουργίας στο εσωτερικό των σωμάτων ασφαλείας είναι που δικαιολογεί την εμφάνιση φαινομένων, όπως ο συνδικαλισμός, που μερικές δεκαετίες πριν και ακριβώς λόγω της αποστολής που είχαν οι κατασταλτικοί μηχανισμοί στην παγίωση του δεδομένου συστήματος των εκμεταλλευτικών σχέσεων στην ελληνική περίπτωση, ανάλογη εξέλιξη θα φάνταζε αδιανόητη.

Επίσης, στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα διάφορα ιδεολογικά ρεύματα, τα οποία ασχολούνται με την επεξήγηση των αιτίων που μέχρι πρόσφατα δεν υπήρχε αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών στον ευρύτερο χώρο των δημοσίων υπαλλήλων.

Έτερη έννοια που αναλύεται στο εν λόγω κεφάλαιο είναι η μελέτη της ταξικής θέσης και προέλευσης του προσωπικού, διότι εκτιμάται ότι αποτελεί το υπόστρωμα για την αντίληψη εννοιών, όπως ο ρόλος του κράτους και του συνδικαλιστικού κινήματος.

Ακόμη, πεδίο ανάλυσης αποτελεί το ευρύτερο σύστημα οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων στην Ελλάδα και τούτο διότι θα πρέπει να ειδωθεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσεται το συνδικαλιστικό κίνημα των σωμάτων ασφαλείας, οι σχέσεις που αναπτύσσονται με το κράτος και με τα αντίστοιχα κινήματα άλλων εργασιακών χώρων.

Τέλος, εξετάζεται ο τρόπος που τα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας αντιδρούν απέναντι στις ευρύτερες πολιτικές και οικονομικές συνθήκες, οι οποίες άλλωστε διαμορφώνουν τη δεδομένη κάθε φορά δράση τους.

Στο πρώτο κεφάλαιο της διατριβής καταγράφονται και οι υποθέσεις εργασίας.

Το δεύτερο κεφάλαιο της διατριβής αφιερώνεται στην ιστορική διαδρομή του θεσμού. Για μεθοδολογικούς σκοπούς η ιστορική διαδρομή του θεσμού διαιρείται σε δύο χρονικές περιόδους, με την πρώτη να καλύπτει το χρονικό διάστημα όπου ο συνδικαλισμός στον υπό μελέτη χώρο ήταν παράνομος και εμφανίστηκαν οι πρώτες διώξεις εναντίον των πρωτεργατών για τη δημιουργία συνδικάτων. Η δεύτερη περίοδος αφορά το διάστημα από την επίσημη αναγνώριση συνδικαλιστικών δικαιωμάτων μέχρι σήμερα. Το δεύτερο κεφάλαιο ασχολείται με την πρώτη ιστορική περίοδο.

Στο εν λόγω κεφάλαιο γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στον τρόπο εμφάνισης και ανάπτυξης του ελληνικού δημοσιοϋπαλληλικού συνδικαλιστικού κινήματος, ώστε να αναδειχθούν τυχόν κοινές αναφορές με την πορεία του κινήματος στα σώματα ασφαλείας σχετικά με τον τρόπο αντίδρασης από πλευράς του κοινού εργοδότη, του κράτους. Επίσης, στο δεύτερο κεφάλαιο καταγράφεται η εξέλιξη της οργανωτικής διάρθρωσης και στελέχωσης των σωμάτων ασφαλείας. Μάλιστα, για να αναδειχθεί η άμεση συνάρτηση των σωμάτων ασφαλείας με τον κυρίαρχο συνασπισμό εξουσίας, με κύριο τροφοδότη αυτής της σχέσης το σύστημα των πελατειακών σχέσεων, επιχειρείται, ίσως για πρώτη φορά, μια εμπειρική ανάλυση της άμεσης σχέσης μεταξύ των προσλήψεων που γίνονται στα σώματα ασφαλείας και της εκλογικής περιφέρειας στην οποία εκλέχθηκε ο εκάστοτε υπουργός Δημόσιας Τάξης.

Στο τρίτο κεφάλαιο καταγράφεται η σύγχρονη πραγματικότητα και γίνεται λεπτομερής αναφορά στον Νόμο 2265/94, με τον οποίο αναγνωρίζονται συνδικαλιστικές ελευθερίες του μεγαλύτερου αριθμητικά σώματος ασφαλείας, της Ελληνικής Αστυνομίας. Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται οι επιμέρους νομοθετικές διατάξεις και καταγράφεται η στάση των κοινοβουλευτικών κομμάτων για το ζήτημα, όπως αυτή αποκρυσταλλώθηκε κατά τη συζήτηση του σχετικού νομοσχεδίου στη Βουλή. Επίσης, καταγράφονται τα συνδικαλιστικά όργανα εκπροσώπησης.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη δράση των συνδικάτων του χώρου και ειδικότερα, στην εξέλιξη των συνθηκών εργασίας ως συνάρτησης του διεκδικητικού πλαισίου των συνδικάτων του χώρου. Μ'άλλα λόγια, υπάρχει μια κατά κάποιο τρόπο εκτίμηση του βαθμού επιτυχίας μέχρι σήμερα των συνδικάτων του χώρου. Η εν λόγω ανάλυση έχει ιδιαίτερη αξία, καθώς αποκαλύπτονται, αφενός ο τρόπος δράσης των συνδικάτων με σκοπό τη διεκδίκηση των αιτημάτων τους, αφετέρου, οι σχέσεις μεταξύ τους, που άλλωστε καθορίζει εν πολλοίς το πλαίσιο διεκδίκησης, αφού αυτό σε βασικά ζητήματα, όπως το οικονομικό, καθορίζεται από κοινού.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στη διεθνή πραγματικότητα, δηλαδή αφενός, στα διεθνή όργανα όπου μετέχουν οι ελληνικές οργανώσεις κι αφετέρου, επιχειρείται μια συνοπτική παρουσίαση των βασικών χαρακτηριστικών του συνδικαλιστικού κινήματος των σωμάτων ασφαλείας σε

συγκεκριμένες ευρωπαϊκές χώρες. Κριτήριο επιλογής των εν λόγω χωρών-αντιπροσωπευτικών περιπτώσεων είναι η κάλυψη του φάσματος των περιπτώσεων που συναντώνται στον διεθνή χώρο ως προς τα επιμέρους χαρακτηριστικά του υπό μελέτη φαινομένου. Σκοπός της παρουσίασης συγκεκριμένων περιπτώσεων σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη είναι η αναζήτηση διαύλων επικοινωνίας και συνεργασίας των ελληνικών οργανώσεων με τις αντίστοιχες άλλων χωρών, δίαυλοι που μπορεί με τη σειρά τους να αποτελέσουν παράγοντες ανάπτυξης της διεθνούς συνεργασίας και του συντονισμού δράσης των συνδικάτων του χώρου σε διεθνές επίπεδο. Άλλωστε, η τάση «ευρωπαϊσμού» των εργασιακών σχέσεων, οι ομοιότητες ως προς τη φύση του επαγγελματικού έργου του υπό μελέτη πληθυσμού, καθώς και το γεγονός ότι εργοδότης είναι το κράτος, κάνουν αναπόφευκτη την αναφορά στην ευρωπαϊκή πραγματικότητα.

Το πέμπτο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στη μεθοδολογία της έρευνας, ενώ στο έκτο κεφάλαιο γίνεται η ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων και διατυπώνονται τα τελικά συμπεράσματα της έρευνας. Η διατριβή ολοκληρώνεται φιλοδοξώντας, με βάση της πορίσματά της, να δώσει ερεθίσματα περαιτέρω ανάλυσης σε δύο ερωτήματα, που λόγω του δεδομένου πλαισίου, που καθορίζουν οι στόχοι και οι υποθέσεις εργασίας, της παρούσας διατριβής δεν θα μπορούσαν παρά να μείνουν ανοικτά. Το πρώτο αφορά την επίτευξη του σκοπού που είχε θέσει η πολιτεία κατά την αναγνώριση του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας ως μια διάσταση εκδημοκρατισμού του χώρου. Το δεύτερο ερώτημα αφορά αν η στρατηγική που υιοθέτησαν τα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας για την προσέλκυση μελών και την ενεργοποίησή τους στις διεργασίες που συντελούνται στο εσωτερικό τους, μπορεί να αποτελέσει οδηγό και για το ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα, εντάσσοντας με τον τρόπο αυτό τα συμπεράσματα της παρούσας διατριβής με τη συζήτηση που αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια σχετικά με τον τρόπο αντίδρασης και το μέλλον που το ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα έχει απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ- ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1.1. Θεωρητικό Πλαίσιο

Το θεωρητικό πλαίσιο αποτελεί αφετηρία προβληματισμού και, κατ' ακολουθία, μελέτης γύρω από τις βασικές έννοιες που συνδέονται περισσότερο ή λιγότερο στενά με το θέμα της διατριβής. Συνεπώς, στον εν λόγω χώρο αναπτύσσονται οι βασικοί άξονες προβληματισμού, παρέχοντας σε μεγάλο βαθμό την αιτιολόγηση του ενδιαφέροντος για το δεδομένο θέμα, το οποίο αποτελεί μια πρόσφατη κοινωνική εξέλιξη, όχι μόνο για τον ελληνικό χώρο, αλλά και διεθνώς και αναφερόμαστε, λόγου χάρη, στην περίπτωση της Πορτογαλίας, όπου ο συνδικαλισμός στον υπό μελέτη χώρο αναγνωρίστηκε το 1995, της Ισπανίας (1984) και της Ιταλίας (1980).

Το θεωρητικό πλαίσιο είναι ο «θεμέλιος λίθος» του «οικοδομήματος» της διατριβής, καθορίζει τα πλαίσια που θα κινηθεί όχι μόνο το θεωρητικό, αλλά και το ερευνητικό κομμάτι της έρευνας και ως εκ τούτου αποτελεί κεφαλαιώδες ζήτημα για ολόκληρη την πορεία και την κατάληξη της προσπάθειας. Επομένως θα πρέπει να περιγράψουμε τους άξονες προβληματισμού, τους πυρήνες της θεωρητικής σκέψης, οι οποίοι συνδέονται λιγότερο ή περισσότερο στενά με το συγκεκριμένο θέμα, με σκοπό να καταστεί ευκρινέστερο το θεωρητικό πεδίο, το οποίο αποτέλεσε την αφετηρία του προβληματισμού για την ανάπτυξη της προτεινόμενης διατριβής.

Η επιλογή αφορά την ανάπτυξη των παρακάτω δέκα θεωρητικών αξόνων, οι οποίοι έχουν ως εξής.

1.1.1. Ο ρόλος του κράτους

Ο ρόλος του κράτους, της δράσης και των λειτουργιών του στον κοινωνικό σχηματισμό, αποκτά στην προτεινόμενη διατριβή καίρια σημασία, καθώς η ιδιαιτερότητά της συνίσταται στο ότι η μελέτη του συνδικαλιστικού φαινομένου στα σώματα ασφαλείας πρέπει να λάβει υπόψη της δίπολα εννοιών γύρω από τον ρόλο του κράτους, μ' άλλα λόγια μέσα από την έρευνα να αναδειχθεί το κράτος ως εξουσιαστικός μηχανισμός, αλλά και ως εργοδότης του υπό μελέτη πληθυσμού, ως μηχανισμός, που μέσα στις κύριες αρμοδιότητές του είναι η καταστολή, και μάλιστα με τη χρήση νομιμοποιημένης ωμής βίας, αλλά που σε ένα άλλο επίπεδο λειτουργεί

προωθώντας την κοινωνική συναίνεση, εμφανιζόμενο ως «ουδέτερο», ως «διαιτητής» των κοινωνικών συγκρούσεων. Μάλιστα, στην ανάγκη σφαιρικότερης σύλληψης του κράτους αναφέρεται και ο Τσουκαλός, ο οποίος επισημαίνει ότι το κράτος, περισσότερο ίσως από άλλα κοινωνικά φαινόμενα, μπορεί να εννοιοποιηθεί από περισσότερες από μία σκοπιές, που μολονότι δεν είναι κατ' ανάγκην ασύμβατες μεταξύ τους, έχουν την τάση να λειτουργούν ως αποκλειστικές. Μελετώντας την άρθρωση μεταξύ κράτους και κοινωνίας, ο Τσουκαλός θεωρεί ότι η εν λόγω σχέση απαρτίζεται από δύο επί μέρους σφαίρες, που συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους: μια «εξωτερική», όπου το κράτος αντιμετωπίζεται ως ο εγγυητής, συμπυκνωτής, ή διαιτητής των κυρίαρχων κοινωνικών σχέσεων, που βρίσκονται εξ ορισμού έξω απ' αυτό, και σε μια «εσωτερική», όπου το κράτος αποτελεί χώρο δημιουργίας συμφερόντων, εισοδημάτων και οικονομικών δικαιωμάτων (εργασία στον δημόσιο τομέα- δημόσια εργοδοσία). Με βάση την ανάλυσή του ο Τσουκαλός συμπεραίνει ότι η διπλή άρθρωση κράτους και κοινωνίας δεν είναι ενδεχόμενο, αλλά αναγκαίο στοιχείο της υλικής του δόμησης ως κοινωνικού μηχανισμού. Το καπιταλιστικό κράτος, ενώ απ' τη μια μεριά εγγυάται, ρυθμίζει και προγραμματίζει την καθολική αναπαραγωγή των κυρίαρχων κοινωνικών σχέσεων και των κυρίαρχων μορφών απόσπασης και διανομής του πλεονάσματος, απ' την άλλη μεριά, και ακριβώς στο πλαίσιο της λειτουργίας του αυτής, αποσπά και επιμερίζει ευθέως ένα μέρος απ' το πλεόνασμα αυτό, επινέμοντάς το σε συγκεκριμένους κοινωνικούς φορείς, που λειτουργούν άμεσα ή έμμεσα υπό την αιγίδα του, ή υπό την προστασία του¹. Επομένως, το ίδιο το αντικείμενο ορίζει ότι πρέπει να ειδωθεί αυτό το διπτό περιεχόμενο των λειτουργιών και των δράσεων του κράτους, περιεχόμενο που ενδεχομένως – και αυτό μένει να αποδειχθεί- να θέτει το πλαίσιο δραστηριοποίησης, δυνατότητες και όρια, της συλλογικής εκπροσώπησης ενός εργατικού δυναμικού, το οποίο θέτει σε κίνηση ένα σημαντικό τμήμα του κρατικού μηχανισμού, την κατασταλτική ιδιότητά του.

Εξάλλου, ως ένας ακόμη λόγος για την ανάγκη μελέτης του κράτους θεωρείται η σχεδόν αυταπόδεικτη σημασία του στο σύστημα των εργασιακών σχέσεων, όπου ο ρόλος του κατά τη μεταπολεμική περίοδο έχει διευρυνθεί

¹ Τσουκαλός, Κ., *Κράτος, κοινωνία, εργασία*, Θεμέλιο, Αθήνα 1986, σελ. 55-61

σημαντικά, διαμορφώνοντας νέες πολιτικές και νέες πρακτικές στην άσκηση της εξουσίας, αποκτώντας πλέον, όπως αναφέρει η Πετρινιώτη, «ρυθμιστικό ρόλο στον κοινωνικό σχηματισμό σε όλα τα επίπεδα: πολιτικό, ιδεολογικό και οικονομικό»².

Επιπλέον, το κράτος ως «θεσμός των θεσμών»³ και ως ένα σύστημα μηχανισμών με δεδομένη διάταξη και δομή, που κινείται απ' το προσωπικό του, παρεμβαίνει στο κοινωνικό γίγνεσθαι, στις αντιθέσεις και στην κοινωνική πάλη, με τις δεδομένες κάθε φορά λειτουργίες των κρατικών μηχανισμών να στοχεύουν στην αναπαραγωγή της δεδομένης κοινωνικής συγκρότησης. Παράλληλα, όχι μόνο επηρεάζει και παρεμβαίνει στην κοινωνική αναπαραγωγή, αλλά αποτελεί και προϊόν της. Η ίδια η κοινωνία, οι αντιθέσεις που γεννώνται από την αντιπαράθεση κεφαλαίου και εργασίας, παρεμβαίνει και αυτή με τη σειρά της στη διαμόρφωση του κρατικού μορφώματος. Το κράτος αποτελεί «προϊόν των αναγκών της, (σημ.: της κοινωνίας) επηρεασμένου από την κίνηση του κεφαλαίου, γενικά των κοινωνικών αντιθέσεων, ιδιόμορφο διπλασιασμό του καταμερισμού εργασίας της»⁴.

Οι παραπάνω επισημάνσεις για τον ρόλο του κράτους, τις λειτουργίες και τους σκοπούς του, θεωρείται ότι δικαιολογούν την ανάγκη μελέτης του για το υπό διερεύνηση αντικείμενο.

Η έρευνα δεν θα επεκταθεί στην παράθεση των διαφόρων θεωρητικών ρευμάτων γύρω από την έννοια του κράτους, τους σκοπούς του και την ιστορική του εξέλιξη, ούτε φιλοδοξεί να εξαγάγει συμπεράσματα για τον συνολικό ρόλο του στην σύγχρονη εποχή. Αντίθετα, και αφού βεβαίως υπάρχουν κατά νου τα κυριότερα θεωρητικά ρεύματα γύρω από την έννοια του κράτους, η έρευνα θα περιοριστεί στη μελέτη των λειτουργιών του, τις τυχόν μεταβολές τους, καθώς και στη μελέτη των κρατικών μηχανισμών, του ρόλου που καλούνται να παίξουν στη συνοχή ενός κοινωνικού σχηματισμού

² Πετρινιώτη, Ξ., *Κράτος και εργασιακές σχέσεις*, Παπαζήσης, Αθήνα 1985, σελ.36

³ Κοτζιάς, Ν., *Η διαλεκτική του κράτους*, διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 1991, σελ. 427

⁴ Στο ίδιο, σελ. 427

αναπαράγοντας με αυτόν τον τρόπο τις κυρίαρχες κοινωνικές σχέσεις. Στόχος είναι να διαφωτιστεί κατά πόσον οι κρατικοί μηχανισμοί και λειτουργίες παραμένουν αμετακίνητοι στην κοινωνική εξέλιξη, ή αν αντιθέτως μεταβάλλονται και εν συνεχεία, ποιοι παράγοντες προσδιορίζουν τη μεταβολή και πώς αυτή η μεταβολή είναι ικανή να επηρεάζει τους μηχανισμούς και ιδιαίτερα τον κρατικό κατασταλτικό μηχανισμό και το προσωπικό του.

Η έννοια του κρατικού μηχανισμού, ως παράγοντα αναπαραγωγής των ταξικών αντιθετικών σχέσεων και εξασφάλισης της κοινωνικής συνοχής έχει αποτελέσει ιδιαίτερο πεδίο προβληματισμού, κυρίως της μαρξιστικής ανάλυσης.

Το κράτος, σύμφωνα με το σύνολο των επιμέρους ρευμάτων που επηρεάζονται από την μαρξιστική σκέψη και ανάλυση, δεν είναι ένα αιώνιο μόνιωμα, μια δύναμη που επιβλήθηκε στην κοινωνία απ' έξω, ούτε αποτελεί την «εικόνα και την πραγματοποίηση του ορθού λόγου», όπως διατείνεται ο Hegel⁵, ούτε και αποτελεί ένα από τα πολλά υποσυστήματα του κοινωνικού συστήματος, όπως πρεσβεύει η σχολή των συστημάτων. Αντίθετα, η μαρξιστική σκέψη πρεσβεύει ότι το κράτος εντάσσεται σε ιστορικά πλαίσια, που προσδιορίζονται από τις παραγωγικές σχέσεις και από τη στιγμή που η καπιταλιστική κοινωνία νοείται ως τέτοια, λόγω της κυριαρχίας της αστικής τάξης, το κράτος αποτελεί έκφραση αυτής της κυριαρχίας. Το κράτος είναι το καίριο μέσο ταξικής κυριαρχίας στην καπιταλιστική κοινωνία, βαθιά αναμεμιγμένο στην ταξική πάλη. Για την μαρξιστική θεωρία, το κράτος είναι κατά κανόνα κράτος της πιο ισχυρής, οικονομικά κυρίαρχης τάξης, η οποία έχοντας υπό τον έλεγχό της το κράτος εξελίσσεται και σε πολιτικά κυρίαρχη τάξη, με αποτέλεσμα να αποκτά νέα μέσα για τον συνεχόμενο έλεγχο των κυριαρχούμενων τάξεων. Το κράτος αναδεικνύεται σε όπλο καταστολής της κυρίαρχης αστικής τάξης. Επομένως, η εμφάνισή του είναι σύμφυτη με την λειτουργία της καταστολής. Άποψη, που ασπάζονται και θεωρητικοί που δεν ανήκουν στο μαρξιστικό ρεύμα⁶. Για το σύνολο των διαφόρων ρευμάτων του

⁵ Ρούσης, Γ., *Το κράτος*, Γκοβόστης, Αθήνα 1994, σελ. 139-168

⁶ Σύμφωνα με τον Ρούση, «στο σύνολο των κλασικών θεωριών που μελετούν το κρατικό φαινόμενο, ακόμη και αυτές που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν «θεωρίες της συντήρησης» εντοπίζουν στο

μαρξισμού το κράτος και κατ' επέκταση τα όργανά του, θεωρείται ως το αποτέλεσμα της ταξικής σύγκρουσης, αν και αναπτύσσουν διαφορετικές απόψεις για το κατά πόσο το κράτος με τους μηχανισμούς του αποτελούν πλήρες όργανο της άρχουσας τάξης.

Στο ζήτημα των κρατικών μηχανισμών τα διάφορα ρεύματα του μαρξισμού φαίνεται πως συγκλίνουν σε τρία σημεία. Πρώτον, κύριος ρόλος των κρατικών μηχανισμών είναι η διαφύλαξη της ενότητας και της συνοχής του κοινωνικού σχηματισμού, καθώς και της αναπαραγωγής των κοινωνικών σχέσεων. Στους κρατικούς μηχανισμούς περιλαμβάνονται, αφενός ο κρατικός κατασταλτικός μηχανισμός (όπου εδώ εντάσσονται τα σώματα ασφαλείας) και αφετέρου, οι κρατικοί ιδεολογικοί μηχανισμοί. Δεύτερο σημείο σύγκλισης αποτελεί το γεγονός του διαχωρισμού μεταξύ κρατικής εξουσίας και κρατικού μηχανισμού. Σύμφωνα με τον Althusser⁷, ο κρατικός μηχανισμός είναι δυνατόν να επιβιώσει άθικτος, ακόμη και αν σημειωθεί κάποια αλλαγή στην κρατική εξουσία, η οποία αποτελεί στόχο της ταξικής πάλης. Για τον Πουλαντζά, η εργατική τάξη στην πορεία της σοσιαλιστικής επανάστασης δεν μπορεί να αρκεστεί στο να πάρει τη θέση απλώς της αστικής τάξης στην κρατική εξουσία, αλλά οφείλει επίσης ν' αλλάξει ριζικά τους αστικούς κρατικούς μηχανισμούς και να τους αντικαταστήσει με τους προλεταριακούς κρατικούς μηχανισμούς⁸. Τέλος, ένα τρίτο σημείο σύγκλισης αποτελεί ο προσδιορισμός της λειτουργίας των κρατικών μηχανισμών από την κρατική εξουσία.

Για την μαρξιστική ανάλυση οι διάφορες λειτουργίες των κρατικών μηχανισμών δεν αποτελούν «ουδέτερες» λειτουργίες, αλλά εξαρτώνται από την κρατική εξουσία και επομένως από τον συνασπισμό εξουσίας (συνεργασία μιας τάξης, ή μερίδας τάξης, η οποία θεωρείται η άρχουσα στον κοινωνικό σχηματισμό, με τις υπόλοιπες αστικές μερίδες), ο οποίος είναι πολιτικά κυρίαρχος και που μεταβάλλεται ανάλογα με τις συμμαχίες και τις

κράτος, ως θεμελιακό του χαρακτηριστικό, τον καταναγκασμό και τον δόλο, ως μέσο ηγεμόνευσης της κυρίαρχης τάξης. », Ρούσης, Γ., ο.π., σελ. 20

⁷ Carnoy, M., *Κράτος και πολιτική θεωρία*, Οδυσσέας, Αθήνα 1990, σελ. 133

⁸ Πουλαντζάς, Ν., *Οι κοινωνικές τάξεις στον σύγχρονο καπιταλισμό*, Θεμέλιο, Αθήνα 2001, σελ. 33

συνεργασίες που αναπτύσσονται μεταξύ των ταξικών μερίδων. Η κρατική εξουσία είναι που καθορίζει τον ρόλο του καθενός κρατικού μηχανισμού, επομένως είναι η ταξική πάλη, η οποία διαμορφώνει με την σειρά της την κρατική εξουσία και καθορίζει τις μεταβολές των μηχανισμών.

Η στρουκτουραλιστική εκδοχή του μαρξισμού, με κυριότερους εκπροσώπους τους Πουλαντζά και Althusser, έχοντας ως κύριο εργαλείο ανάλυσης την «σχετική αυτονομία» της πολιτικής από την οικονομία, υποστηρίζει ότι το καπιταλιστικό κράτος αποτελεί ταυτόχρονα ταξικό κράτος, αλλά παράλληλα είναι σχετικά αυτόνομο από την ταξική πάλη και φαίνεται ως «ουδέτερο», με σκοπό ακριβώς τη συνένωση, στο πεδίο της πολιτικής, των συμφερόντων της κυρίαρχης τάξης, ή των μερίδων της, ενώ παράλληλα παρεμποδίζει την πολιτική οργάνωση των κυριαρχούμενων τάξεων και ωθεί στη διαιώνιση της οικονομικής τους απομόνωσης.

Η ανάλυση της σχετικής αυτονομίας του κράτους βοηθά στην εξαγωγή δύο συμπερασμάτων, απαραίτητα για τη διεξαγωγή της έρευνας. Πρώτον, σύμφωνα με τον Πουλαντζά, το κεφαλαιοκρατικό κράτος και η σχετική του αυτονομία του επιτρέπει την ικανοποίηση ορισμένων οικονομικών συμφερόντων κάποιων κυριαρχούμενων τάξεων, περιορίζοντας κάπως την οικονομική εξουσία των κυρίαρχων τάξεων, κυρίως με την παρεμπόδιση βραχυπρόθεσμων οικονομικών συμφερόντων τους, με τον όρο ωστόσο η πολιτική τους εξουσία και ο κρατικός μηχανισμός να παραμείνουν άθικτοι, ώστε μακροχρονίως να υπηρετούν τα συμφέροντα των κυρίαρχων τάξεων⁹. Δεύτερον, η σχετική αυτονομία του κράτους απ' την κυρίαρχη τάξη και η σχέση που προκύπτει μέσα απ' αυτή τη συνθετότητα αντικατοπτρίζεται στους κρατικούς μηχανισμούς, όπου η αντιφατική σχέση μεταξύ των μερίδων της άρχουσας τάξης και η πάλη των τάξεων περνά και στο εσωτερικό των κρατικών μηχανισμών. Ο ρόλος και οι λειτουργίες των κρατικών μηχανισμών στην κοινωνική αναπαραγωγή αποτελούν συνάρτηση της ταξικής πάλης. Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι αν και στην ολότητά τους οι κρατικοί μηχανισμοί αποτελούν την έκφραση των συμφερόντων της ηγεμονικής ομάδας, εν τούτοις

⁹ Πουλαντζάς, Ν., *Πολιτική Εξουσία και κοινωνικές τάξεις*, Θεμέλιο, Αθήνα 1975, τόμος 2, σελ. 17

είναι δυνατόν στο εσωτερικό καθενός μηχανισμού και αναλόγως του σταδίου της καπιταλιστικής ανάπτυξης να εμφανίζονται αντιφάσεις, προϊόν της πάλης των τάξεων, αντιφάσεις που είναι δυνατόν να εμφανίζονται με την αλλαγή του συσχετισμού μεταξύ του ιδεολογικού και κατασταλτικού στοιχείου που εμπεριέχονται ταυτόχρονα στο εσωτερικό κάθε κρατικού μηχανισμού. Για τον Althusser¹⁰, τόσο οι μηχανισμοί καταστολής, όσο και οι ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους εμπεριέχουν ταυτόχρονα κατασταλτικά και ιδεολογικά στοιχεία. Ακόμη και ο στρατός και η αστυνομία χρησιμοποιούν ιδεολογία για να διασφαλίσουν τη συνοχή και αναπαραγωγή τους, ενώ και οι ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους λειτουργούν, έστω και δευτερευόντως, με τη βία. Για τον Κοτζιά, η σημασία και ο ρόλος των μηχανισμών του κράτους δεν είναι σταθεροί, ούτε δεδομένοι και εξαρτάται από τις συγκυρίες της ταξικής πάλης, τις δυνατότητες και τα περιθώρια ελιγμών της άρχουσας τάξης¹¹. Για τον Πουланτζά, είναι δύσκολο να διαχωριστούν οι ιδεολογικές και κατασταλτικές λειτουργίες και οι αντίστοιχοι μηχανισμοί του κράτους και αναλόγως με τη μορφή του και το στάδιο της καπιταλιστικής ανάπτυξης, ορισμένοι μηχανισμοί μετακινούνται από τη μια σφαίρα στην άλλη, από τους ιδεολογικούς στους κατασταλτικούς μηχανισμούς και αντιστρόφως, προϊόν της ταξικής πάλης και του συνακολουθού του, της εμφάνισης δηλαδή του κράτους, ως «πεδίου» και «συμπύκνωσης» των ταξικών αντιθέσεων¹².

Θα έχει ενδιαφέρον, ίσως, στο σημείο αυτό να γίνει αναφορά στη θέση της μαρξιστικής ανάλυσης, όπως αυτή εκφράζεται στις μονογραφίες μαρξιστικής θεώρησης ερευνητών, για το ζήτημα της δημοσιοϋπαλληλίας και τους σκοπούς που η δημοσιοϋπαλληλική σχέση εξυπηρετεί για την παγίωση και διαιώνιση της αστικής κυριαρχίας.

Σύμφωνα με την ανάλυση ερευνητών της μαρξιστικής αντίληψης για τη σύλληψη του κοινωνικού σχηματισμού¹³, η απασχόληση στον δημόσιο τομέα

¹⁰ Carnoy, M., *Κράτος και.....*, σελ. 135

¹¹ Κοτζιάς, Ν., *Η διαλεκτική.....*, σελ. 408

¹² Πουλαντζάς, Ν., *Οι κοινωνικές τάξεις στον σύγχρονο καπιταλισμό*, Θεμέλιο, Αθήνα 2001, σελ. 203-204

¹³ Μαγκλιβέρας, Σ., *Ο κρατικός τομέας της Οικονομίας στην Ελλάδα και η*

έχει γενικότερη πολιτική σημασία από την άποψη της ταξικής πάλης. Και τούτο γιατί η δημοσιοϋπαλληλική σχέση, η οποία αφορά ένα μεγάλο μέρος της μισθωτής εργασίας και μάλιστα με μεγαλύτερο ειδικό βάρος για χώρες, όπως η Ελλάδα, όπου η ιστορικά δεδομένη οικονομική ανάπτυξη συσχετίστηκε με ιδιαίτερα έντονη εμπλοκή του κράτους στην οικονομική διαδικασία, διαμορφώνει συνθήκες, ώστε η διαδικασία και οι συνέπειες της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης να γίνονται ολοένα πιο δυσδιάκριτες για το τμήμα εκείνο της εργατικής τάξης, που απασχολείται στον δημόσιο τομέα, διότι σε αυτό το κομμάτι της εργατικής τάξης το κράτος εμφανίζεται ως η ανεξάρτητη απατηλή μορφή του κοινού συμφέροντος. Ως συνέπεια, εμφανίζονται η δημόσια συνιστώσα της μισθωτής εργασίας να μην θεωρεί τον εαυτό της εκμεταλλευόμενη από την άρχουσα τάξη και την πολιτική της εξουσία, αλλά να θεωρεί τον εαυτό της ως οργανικό κομμάτι της εν λόγω εξουσίας. Δημιουργείται, δηλαδή, η ταύτιση του «αντικειμενικά» καθορισμένου αστικού χαρακτήρα του κράτους και κατ' επέκταση των μηχανισμών του με τους ανθρώπους, με τα φυσικά πρόσωπα που εργάζονται στο εσωτερικό του κράτους.

Η δεδομένη ιδεολογική αντίληψη των δημόσιων υπαλλήλων, σύμφωνα με τη μαρξιστική ανάλυση, έχει ως αποτέλεσμα να μην γίνεται διακριτός ο ταξικός χαρακτήρας του κράτους και μάλιστα όχι μόνο για το τμήμα των μισθωτών που εργάζονται ως δημόσιοι υπάλληλοι, αλλά σε ευρύτερες κατηγορίες εργαζομένων και τούτο γιατί θεωρείται ότι η ιδεολογική και πολιτική λειτουργία των δημόσιων υπαλλήλων είναι κατά πολύ μεγαλύτερη από την αριθμητική τους παρουσία.

Η παραπάνω αντίληψη των δημόσιων υπαλλήλων για το κράτος έχει ως συνέπεια δύο «εκροές» προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης συγκεκριμένων ιδεολογικών χαρακτηριστικών. Η μαρξιστική συλλογιστική επιγραμματικά είναι η ακόλουθη: από τη στιγμή που «συσκοτίζεται» ο ταξικός χαρακτήρας του κράτους, μέσω του μεγάλου αριθμού δημόσιων υπαλλήλων και της ιδεολογικής λειτουργίας που αυτοί επιτελούν, πρώτον, διευκολύνεται η διάδοση θεωριών για το κράτος πρόνοιας και την ταύτιση του χαρακτήρα του κράτους όχι με την κυρίαρχη αστική τάξη που κυβερνά, αλλά με το εκάστοτε

πολιτικό κόμμα που βρίσκεται στην κυβέρνηση. Δεύτερον, η απασχόληση στον δημόσιο τομέα έχει επιπτώσεις και στην προσωπικότητα των εργαζομένων, καθώς το άτομο αποπροσωποποιείται, εντασσόμενο σε μια ισχυρή ιεραρχία και παρουσιάζει τάσεις εφησυχασμού, λόγω της σχετικής «ασφάλειας» που προσφέρει η απασχόληση στο δημόσιο και του ιδεολογικού «μανδύα» με τον οποίο ενδύεται η απασχόληση στο δημόσιο, με την έννοια της «αποστολής» και «προσφοράς» στο κοινωνικό σύνολο.

Μάλιστα, για τον Λένιν¹⁴, το αστικό κράτος προσλαμβάνει, αφού εξετάσει πρώτα, αποκλειστικά «εργάτες» που δεν μπορεί να είναι επαναστάτες και μεταξύ άλλων «... τους «απασχολεί», τους παραφορτώνει με δουλειά, τους πνίγει μέσα στις στοίβες των χαρτιών με βρώμικο αέρα των «μεταρρυθμίσεων» και των μικρομεταρρυθμίσεων. Τους διαφθείρει με τη μικροαστική άνεση της «πολιτιστικά» υποφερτής φιλισταϊκής ζωής.».

Για τη μαρξιστική θεώρηση σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του εργαζομένου στο δημόσιο έχει ιστορικά και ο τρόπος πρόσληψής του (προτιμησιακές λογικές για πρόσληψη εργαζομένων- οπαδών των «αστικών» κομμάτων, πελατειακές σχέσεις) που τον οδηγεί να αισθάνεται ότι είναι ταυτισμένος με τις ανάγκες και απαιτήσεις του κομματικού μηχανισμού που τον διόρισε. Επομένως, δίπλα στη λογική του «χρέους, της αποστολής του καθήκοντος» που διέπει την ιδεολογία του δημόσιου υπαλλήλου απέναντι σε ένα «ουδέτερο και πανοπτικό» κράτος, που συσκοτίζει συνεπώς την ταξική του προέλευση και λειτουργία, προστίθεται και η λογική της «υποχρέωσης» απέναντι στον κομματικό μηχανισμό που τον διόρισε, με συνέπεια με αποξενώνεται από τους φυσικούς συμμάχους του που είναι η υπόλοιπη εργατική τάξη.

Ακόμη, για τη μαρξιστική ανάλυση, οποιαδήποτε μεταβολή των λειτουργιών και των αρμοδιοτήτων του δημόσιου τομέα (όπως για παράδειγμα, η επέκταση που παρατηρήθηκε το δεύτερο μισό του περασμένου αιώνα) δεν είναι άναρχη ή τυχαία, αλλά γίνεται με τρόπο, ο οποίος να υλοποιεί τις επιδιώξεις της κυρίαρχης αστικής τάξης. Στην

¹⁴ Λένιν, Β.Ι., «Ο μαρξισμός για το κράτος», *Απαντα*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1982, τόμος 33, σελ 217-306

περίπτωση της επέκτασης του δημόσιου τομέα, που υπήρξε ένα καθολικό χαρακτηριστικό των τελευταίων δεκαετιών, τούτη έγινε με τέτοιον τρόπο που αυξήθηκε ο καταναλωτικός και παρασιτικός του χαρακτήρας και περιορίστηκε ο αναπτυξιακός του ρόλος.

Παρά τη θεώρηση περί αποξένωσης από το υπόλοιπο σώμα της εργατικής τάξης, αποτέλεσμα για το οποίο δεν ευθύνονται αυτοί καθαυτοί οι δημόσιοι υπάλληλοι, αλλά η δεδομένη ιδεολογική και πολιτική λειτουργία του κρατικού μηχανισμού, η μαρξιστική ανάλυση δεν απολυτοποιεί την παραπάνω θέση της. Και τούτο διότι έχοντας ως προαπαιτούμενο «την κατάλληλη πολιτική και ιδεολογική δουλειά»¹⁵, οι εργαζόμενοι στο δημόσιο τομέα μπορούν να αναπτύξουν αγώνες ενάντια στον ταξικό χαρακτήρα της πολιτικής του αστικού κράτους σε όλους τομείς, αφού άλλωστε αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα με την υπόλοιπη εργατική τάξη.

1.1.2. Η «ουδετερότητα» του κράτους και η επίδρασή του στο κρατικό προσωπικό

Τόσο στη φιλελεύθερη- λειτουργική, όσο και στη μαρξιστική ανάλυση περί κράτους, η ιδιότητα της «ουδετερότητάς» του κατέχει κεντρικό σημείο. Για τους φιλελεύθερους θεωρητικούς, η κρατική εξουσία, οι θεσμοί της, αποτελούν συστατικά στοιχεία της ενότητας μεταξύ έθνους και λαού. Το κράτος αποτελεί τον χώρο του «γενικού συμφέροντος», της «γενικής θέλησης», υλοποιεί όχι τα ιδιωτικά συμφέροντα, αλλά υπηρετεί τα συμφέροντα του λαού- έθνους. Το κράτος εμφανίζεται επομένως ως ένα και αδιαίρετο, που δεν αντιπροσωπεύει τα συμφέροντα ορισμένων ατόμων και τάξεων, αλλά εμφανίζεται ως η πραγμάτωση της «ηθικής ιδέας» και του ορθού λόγου. Αντίθετα, για τους μαρξιστές το κράτος φαίνεται ουδέτερο, ακριβώς για να επιτύχει τα συμφέροντα της κυρίαρχης τάξης και των μερίδων της.

Η «ουδετερότητα» του κράτους έχει πρακτική σημασία στη δραστηριοποίηση και στην οργάνωση των συμφερόντων των μελών του κρατικού μηχανισμού. Όπως αναφέρθηκε πριν, ο Τσουκαλάς χρησιμοποιεί ως

¹⁵ Μαγκλιβέρας, Σ., ο.π., σελ 238

αναλυτικό εργαλείο για τη μελέτη του κράτους την άρθρωση μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής σφαίρας του κράτους, οι οποίες συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους. Παρ' όλα αυτά, όπως επισημαίνει, η οριοθέτηση δημοσίου και ιδιωτικού παραμένει δυσχερής με αποτέλεσμα, «η διήθηση του δημόσιου και του ιδιωτικού αντιμετωπίζεται κατά κανόνα, σα να αντιστρατεύεται το κυρίαρχο καθαρό και εσωτερικευμένο πρότυπο και, επομένως, έχει την τάση να θεωρείται ως φαινόμενο παρεκκλίνον, εκτρωματικό και παθογενές»¹⁶. Το ιδεατό πρότυπο του κράτους στηρίζεται στην αντίληψη της δημόσιας σφαίρας ως απολύτου αυτόνομης σε σχέση με τα «ταπεινά» ατομικά συμφέροντα. Το κράτος «πρέπει» να στελεχώνεται από ευσυνείδητους και ανιδιοτελείς λειτουργούς, «υπηρέτες του γενικού συμφέροντος». Ως συνέπεια αυτού του φαινομένου θεωρείται η σχετική καθυστέρηση αναγνώρισης στους δημόσιους υπαλλήλους αρκετών πολιτικών τους δικαιωμάτων, μεταξύ των οποίων και του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι, ενώ μέχρι και σήμερα κατηγορίες εργαζομένων, μεταξύ των οποίων και οι εργαζόμενοι στα σώματα ασφαλείας, δραστηριοποιούνται κάτω από «ειδικά» εργασιακά καθεστώτα, τα οποία «δικαιολογούν» τους περιορισμούς στην απόλαυση πολιτικών ελευθεριών. Τούτο συμβαίνει γιατί θεωρείται ότι η αναγνώριση πολιτικών και ειδικότερα συνδικαλιστικών δικαιωμάτων στους εργαζομένους του δημόσιου τομέα θα προκαλούσε ρήγματα στην εικόνα του «ουδέτερου» και «καθαρού» ιδεολογικά κράτους. Η αρχή της πολιτικής ουδετερότητας των δημοσίων υπαλλήλων αποτελεί, σύμφωνα με την Κανελλοπούλου¹⁷, λογική προέκταση της αρχής της πολιτικής ουδετερότητας του κράτους και του αρχηγού του κράτους. Σύμφωνα με την εν λόγω αρχή, ο αρχηγός του κράτους εμφανίζεται ως εξουσία συνεκτική, εγγύηση της εθνικής και κοινωνικής συνοχής, έξω από κοινωνικές και πολιτικές διαμάχες, διασφαλίζοντας την ενότητα της πολιτείας. Ο αρχηγός του κράτους ταυτίζεται με το κράτος, με το έθνος και προστατεύει τα συμφέροντα του συνόλου. Η πολιτική ιδιαιτερότητα των δημοσίων υπαλλήλων αποτελεί λογική προέκταση της αρχής της πολιτικής ουδετερότητας του κράτους και του αρχηγού του κράτους, ως εκπροσώπου

¹⁶ Τσουκαλάς, Κ., ο.π., σελ. 56

¹⁷ Κανελλοπούλου, Ν., *Η κομματική δραστηριότητα των δημοσίων υπαλλήλων*, Σάκκουλας, Αθήνα 1990, σελ. 29

του. Η δημόσια διοίκηση και οι δημόσιοι υπάλληλοι μετέχουν της πολιτικής ουδετερότητας του κράτους. Για τον λόγο αυτό η δημοσιοϋπαλληλική σχέση συνεπάγεται περιορισμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων του δημοσίου υπαλλήλου σε σχέση με τους υπόλοιπους πολίτες, δικαιολογώντας με αυτόν τον τρόπο τον περιορισμό των πολιτικών δικαιωμάτων των δημοσίων υπαλλήλων και εκ τούτου οι δημόσιοι υπάλληλοι θεωρούνται ως «ειδική κατηγορία πολιτών»¹⁸. Σε αντιστάθμισμα του περιορισμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους, οι δημόσιοι υπάλληλοι απολαμβάνουν ειδικές εγγυήσεις, όπως η μονιμότητα και ένα αξιοπρεπέστερο επίπεδο διαβίωσης σε σχέση με τον μέσο όρο των υπολοίπων εργαζομένων.

Για τον Μίλλιμπαντ μάλιστα, η αρχή της ουδετερότητας του κρατικού μηχανισμού έχει ενστερνιστεί ουσιαστικά και από τους δημόσιους υπαλλήλους, όσον αφορά το έργο και την αποστολή τους. Σύμφωνα με τον ίδιον, προβάλλεται ο ισχυρισμός ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι είναι πολιτικά ουδέτεροι, με την έννοια ότι το πρωταρχικό τους ενδιαφέρον είναι η προώθηση των στόχων του κράτους, κάτω από την διεύθυνση των πολιτικών τους προϊσταμένων, έννοια που για τον ίδιον θεωρείται ως «τρομερά παραπλανητική»¹⁹.

Παρά τις αλλαγές που έχουν συντελεστεί τον τελευταίο καιρό και ειδικότερα η επέκταση των πολιτικών δικαιωμάτων στα μέλη του κρατικού μηχανισμού, άρα και στα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας, η ύπαρξη ακόμη και σήμερα²⁰ της αντίληψης περί ουδετερότητας του κράτους, των οργάνων και του προσωπικού που τα κινεί, πρέπει να ωθήσει την έρευνά μας προς την κατεύθυνση του κατά πόσο η εν λόγω αρχή επηρεάζει και θέτει όρια στη

¹⁸ Τάχος, Α., *Θεμελιώδεις υποχρεώσεις των δημοσίων υπαλλήλων*, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη 1981, σελ. 123

¹⁹ Μίλλιμπαντ, Ρ., *Το κράτος στην καπιταλιστική κοινωνία*, Πολύτυπο, Αθήνα 1984, σελ. 174

²⁰ Για παράδειγμα, ακόμη και σήμερα η έννοια της « ουδετερότητας » υλοποιείται κατά την πλήρωση θέσεων του κρατικού μηχανισμού, μέσα από την ύπαρξη τελετουργικών ορκωμοσιών, που ακριβώς ενισχύουν τον χαρακτήρα της ουδετερότητας του δημόσιου τομέα.

δραστηριοποίηση και στην οργάνωση των συλλογικών συμφερόντων των εργαζομένων του υπό μελέτη χώρου.

1.1.3. Η ταξική θέση του υπό μελέτη πληθυσμού

Εξέχουσα θέση στη μελέτη του αντικειμένου και σε άμεση συνάφεια με τους θεωρητικούς άξονες που έχουν παρουσιαστεί μέχρι στιγμής, κατέχει η ενασχόληση με το ζήτημα της ταξικής θέσης των εργαζομένων στα σώματα ασφαλείας. Θα επιχειρηθεί να προσδιοριστεί η ταξική θέση του υπό διερεύνηση πληθυσμού διότι ο εν λόγω προσδιορισμός είναι δυνατόν να συμβάλει στην ανάδειξη κρίσιμων παραμέτρων, όπως η πολιτική τους ένταξη στο πολιτικό και κοινωνικό σύστημα, πώς οι ίδιοι αντιλαμβάνονται την ένταξή τους αυτή και κατ' επέκταση τον τρόπο με τον οποίο δραστηριοποιούνται. Υποστηρίζεται ότι ο δεδομένος τρόπος ένταξής τους στον δεδομένο κοινωνικό σχηματισμό θα έχει επιπτώσεις στην ιδεολογία τους, η οποία οδηγεί σε πρακτική. Πολιτική τοποθέτηση και ιδεολογία συνδέονται σαφώς με το συνδικαλιστικό φαινόμενο, καθώς η σύμπραξή τους προσδιορίζει τον χαρακτήρα του συνδικαλισμού, τους στόχους και τα όρια στα οποία θα δραστηριοποιηθεί, προκειμένου να εξασφαλίσει τα συμφέροντα της ομάδας.

Η μαρξιστική θεωρία των κοινωνικών τάξεων αναγνωρίζει ότι σε μια ορισμένη κοινωνία, ένας κοινωνικός σχηματισμός περιλαμβάνει περισσότερες από δύο τάξεις, καθώς συνυπάρχουν περισσότεροι τρόποι παραγωγής-υπολείμματα προηγούμενων κοινωνικών μορφωμάτων, με την αστική και την εργατική τάξη να αποτελούν τις δύο βασικές τάξεις του κυρίαρχου καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Οι υπόλοιπες τάξεις-μερίδες-στρώματα τάξεων πολώνονται γύρω από τις δύο βασικές τάξεις, γεγονός που επιδρά τόσο στις δύο βασικές τάξεις, όσο και στο εσωτερικό των υπολοίπων τάξεων, μερίδων, ή στρωμάτων τάξεων. Το καπιταλιστικό κράτος, αντανakλώντας αυτή την συνθετότητα, χαρακτηρίζεται από έναν συνασπισμό εξουσίας, μια «αντιφατική ενότητα», όπως αναφέρει ο Πουλαντζάς, κυρίαρχων τάξεων ή μερίδων, ενότητα που υπαγορεύεται από μια κυρίαρχη τάξη ή μερίδα, η οποία και πολώνει πολιτικά τα συμφέροντα των άλλων τάξεων ή μερίδων τάξεων, που αποτελούν τον συνασπισμό εξουσίας. Το κράτος και τα όργανά του έχουν σαν σκοπό την πολιτική οργάνωση των συμφερόντων του

συνασπισμού εξουσίας και για την εκπλήρωση του σκοπού αυτού προχωρά, μέσα στα όρια βέβαια του ισχύοντος συστήματος παραγωγικών σχέσεων, σε μια ορισμένη εγγύηση των οικονομικών συμφερόντων ορισμένων κυριαρχούμενων τάξεων. Ακριβώς λόγω του δεδομένου ρόλου του και για την εξυπηρέτηση του σκοπού εξασφάλισης των πολιτικών συμφερόντων των κυρίαρχων τάξεων, το κράτος είναι σχετικά αυτόνομο από αυτές, ώστε να εμφανίζεται ως ο «υπηρέτης του γενικού συμφέροντος».

Σημαντικό ρόλο στην επικράτηση του εκάστοτε συνασπισμού εξουσίας, στον οποίο ηγεμονεύει η μερίδα της άρχουσας τάξης που θεωρείται ως η κυρίαρχη, παίζει η σχέση του με τις λεγόμενες «τάξεις-στηρίγματα», οι οποίες ουσιαστικά δεν αποτελούν κάποια απειλή για τα πολιτικά συμφέροντα των κυρίαρχων τάξεων, αλλά η υποστήριξή τους βασίζεται, όπως αναφέρει ο Πουλαντζάς, σε μια διαδικασία ιδεολογικής αυταπάτης²¹. Τυπική περίπτωση τάξεως στηρίγματος στο σημερινό στάδιο του καπιταλισμού αποτελεί, σύμφωνα με τον Πουλαντζά, η μικροαστική τάξη. Για τον ίδιο, η μικροαστική τάξη δεν ανήκει ούτε στην αστική, ούτε στην εργατική τάξη, αλλά αντίθετα υιοθετεί, ανάλογα με τις μερίδες που την συγκροτούν, θέσεις άλλοτε της αστικής και άλλοτε της εργατικής τάξης. Το ιδεολογικό της υπόβαθρο συγκροτείται τόσο από στοιχεία της αστικής, όσο και από της εργατικής ιδεολογίας, όμως το πλαίσιο και τα όρια εσωτερίκευσης των στοιχείων της εργατικής ιδεολογίας καθορίζονται από την παρουσία της αστικής ιδεολογίας, η οποία είναι και η επικρατούσα στο καπιταλιστικό σύστημα. Η επίδραση της εργατικής ιδεολογίας είναι δυνατόν να οδηγήσει ολόκληρα τμήματα της μικροαστικής τάξης στην υιοθέτηση θέσεων της εργατικής τάξης ενώ από την άλλη, στοιχεία της μικροαστικής τάξης είναι δυνατόν να υιοθετηθούν από την εργατική, διαμορφώνοντάς της ιδεολογία και τρόπους δράσης (π.χ, ρεφορμισμός).

Ως ένα από τα γνωρίσματα της μικροαστικής τάξης σήμερα αποτελούν το είδος και οι μορφές των διεκδικήσεών της. Οι διεκδικήσεις της μικροαστικής τάξης περιστρέφονται γύρω από την ανακατανομή των εισοδημάτων, μέσω της «κοινωνικής δικαιοσύνης» και της ορθολογικότερης οργάνωσης (π.χ,

²¹ Πουλαντζάς, Ν., *Πολιτική εξουσία και κοιν. τάξεις*, Θεμέλιο, Αθήνα 1975, τ.2, σελ. 91

φορολογικές ελαφρύνσεις). Η μικροαστική τάξη αναγνωρίζει τα προβλήματα και τις ανισότητες του δεδομένου τρόπου παραγωγής, αλλά δεν επιδιώκει τη λύση τους με ριζικές ανατροπές, αντίθετα ύψιστος στόχος και «καταξίωση» αποτελούν οι καταστάσεις της κοινωνικής ανόδου, της «σταδιοδρομίας», της «προαγωγής». Ο μόνιμος φόβος της είναι η προλεταριοποίησή της, γι' αυτό και αντιστέκεται στην επαναστατική αλλαγή. Οι κρατικοί μηχανισμοί παίζουν ιδιαίτερο ρόλο στην εκπλήρωση των στόχων τους, καθώς μπορούν να αποτελέσουν τα μέσα για την κοινωνική άνοδο, άρα το μόνο που απομένει να «διορθωθεί» είναι ο εκδημοκρατισμός τους και η παροχή ίσων δυνατοτήτων, ή τουλάχιστον επαρκών δυνατοτήτων για τη στελέχωση του κρατικού μηχανισμού από τα μέλη της μικροαστικής τάξης. Από τη στιγμή που δεν αμφισβητούνται οι σκοποί ύπαρξης των κρατικών μηχανισμών, αλλά μόνο, ή ίσως κάποιες δυσλειτουργίες τους, η μικροαστική τάξη αντικειμενικά αποδέχεται τον ρόλο των κρατικών μηχανισμών για την κυριαρχία και την αναπαραγωγή του κρατούντος συστήματος παραγωγικών σχέσεων. Παράλληλα, απ' τη στιγμή που είναι ορατή η ανάγκη για τη διασφάλιση των εισοδημάτων και της κοινωνικής της ανόδου, η μικροαστική τάξη και τα μέλη της επιδιώκουν οι όποιες αλλαγές να συντελούνται μέσα στα όρια του συστήματος.

Η σύνδεση των επιδιώξεων των μελών της μικροαστικής τάξης με τους κρατικούς μηχανισμούς αποτελεί την ουσιαστική αναγνώριση του κράτους, καθώς και την ταύτισή της μ' αυτό. Άρα η πρόοδος των μελών της θα προέλθει μέσα από το κράτος, το οποίο είναι ο «εγγυητής» και ο «ρυθμιστής» των κοινωνικών ανισοτήτων. Συνεπάγεται λοιπόν ότι η όποια κοινωνική αλλαγή και βελτίωση θα προέλθει μέσα από την πρόθεση του ίδιου του κράτους να διορθώσει την αρνητική κατάσταση («κοινωνικό κράτος »).

Ο συνδυασμός του «ενδιάμεσου» μεταξύ αστικής και εργατικής τάξης και του ότι το κράτος με τους μηχανισμούς του αποτελεί μέσο οικονομικής και κοινωνικής ανόδου, οδηγεί την μικροαστική τάξη στην ταύτισή της με το κράτος, το οποίο εμφανίζεται ως ουδέτερο, ως ο «διαιτητής» μεταξύ των δύο βασικών τάξεων και ως οργανωτής των συμφερόντων της μικροαστικής τάξης. Μάλιστα ο Μίλλιμπαντ προχωρά ένα βήμα παραπέρα σε σχέση με τον

Πουλαντζά, τοποθετώντας τους δημόσιους υπαλλήλους, στο σύνολό τους, ως συμμάχους της αστικής τάξης, προερχόμενοι κατά κύριο λόγο από τους κόλπους της²².

Η επιδίωξη της κοινωνικής ανόδου, σε συνδυασμό με τον φόβο προλεταριοποίησής τους, η οποία είναι δυνατόν να προέλθει μέσω της πτώσης των εισοδημάτων τους και που τους οδηγεί σε αντίδραση απέναντι σε μια επαναστατική αλλαγή της κοινωνίας, γεννά, σύμφωνα με τον Πουλαντζά, ιδιαίτερες κορπορατιστικές μορφές συνδικαλιστικού αγώνα²³.

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυσή μας θα προσθέσουμε μερικά στοιχεία, που προέρχονται από μελέτες που αφορούν την κοινωνική συγκρότηση του ελλαδικού χώρου, τα οποία προστρέχουν για την κατανόηση του υπό μελέτη αντικειμένου.

Σε μια κοινωνία όπου δομείται γύρω από την ιδεολογία των «νοικοκυραίων»²⁴, εχθρική προς τις αρχές του κομμουνισμού, το ελληνικό κράτος αμέσως μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, συγκροτείται με αυτή την ιδεολογία από τα μικροαστικά στρώματα και υπό τον ασφυκτικό εναγκαλισμό της Δεξιάς παράταξης. Διαμέσου του κράτους έγινε δυνατή η ανασυγκρότηση της μικροαστικής τάξης, που αποτέλεσε, σύμφωνα με τον Τσουκαλά, «την σπονδυλική στήλη του νέου έθνους», ένα έθνος, που μέσα

²² «Σαν ενδιάμεσοι, μεταξύ ανταγωνιζόμενων τάξεων και συμφερόντων, στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές κοινωνίες, οι δημόσιοι υπάλληλοι δεν είναι «ουδέτεροι», είτε έχουν επίγνωση είτε όχι, είναι σύμμαχοι του κεφαλαίου ενάντια στην εργασία. Η κρατική γραφειοκρατία, στο σύνολό της, δεν είναι ένα απρόσωπο, εξωϊδεολογικό, απολιτικό στοιχείο της κοινωνίας, υπεράνω των συγκρούσεων στις οποίες συμμετέχουν οι κοινωνικές τάξεις, τα κοινωνικά συμφέροντα και οι κοινωνικές ομάδες. Εξαιτίας των ιδεολογικών της προτιμήσεων, που ενισχύονται και από τα συμφέροντά της καθεαυτά, αυτή η γραφειοκρατία είναι, απεναντίας, ένα κρίσιμα σημαντικό και πολιτικά στρατευμένο στοιχείο, που συμβάλλει στη διατήρηση και την υπεράσπιση της δομής εξουσίας και προνομίων, που χαρακτηρίζει τον αναπτυγμένο καπιταλισμό.», Μίλλιμπαντ, Ρ., *Το κράτος*.... σελ. 185

²³ Πουλαντζάς, Ν., *Οι κοινωνικές τάξεις*.....σελ. 360

²⁴ Koumandaraki, A., *Labour identity in the Semi- Periphery, the case of the Greek trade union movement*, thesis, University of Essex, 1995, 138-141

από την άνοδο της μικροαστικής τάξης και την εκτόπιση των αριστερών ενσαρκώθηκε μέσα από το «κράτος των εθνικοφρόνων». Για τα μικροαστικά στρώματα η δημόσια απασχόληση αποτελεί ευκαιρία για κοινωνική ανέλιξη και καταφύγιο αξιοπρεπούς οικονομικής εξασφάλισης.

Θα πρέπει να ειπωθεί ότι σημαντική βοήθεια στην έρευνα μπορούν κάλλιστα να προσφέρουν έρευνες, οι οποίες έχουν ήδη δει το φως της δημοσιότητας και αφορούν τον υπό μελέτη χώρο. Μια από αυτές αφορά τη μελέτη της κοινωνικής προέλευσης των αστυνομικών και πώς αναμένεται να έχει επίδραση στις κοινωνικές και ιδεολογικές αναπαραστάσεις των μελών τους. Η εν λόγω έρευνα έγινε από ομάδα επιστημόνων του Παντείου Πανεπιστημίου για λογαριασμό του υπουργείου Δημόσιας Τάξης και όπως αποδεικνύεται, ισχυρή πλειοψηφία του δείγματος των ερωτηθέντων αστυνομικών κατατάσσει τον εαυτό του στη μεσαία τάξη, ενώ σημαντικό είναι και εκείνο το τμήμα του δείγματος, που κατατάσσει τον εαυτό του στην ανώτερη τάξη.

πίνακας

Η εικόνα της κοινωνικής προέλευσης των αστυνομικών
0= χωρίς απάντηση, 1= κατώτερα, 2= μεσαία, 3= ανώτερα

Ποσοστό ατόμων			
0	1	2	3
3,24	5,40	60,48	30,45

Πηγή: Τσαλίκογλου, Φ., (επιμ.), *Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των αστυνομικών για το εγκληματικό φαινόμενο, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 1994, σελ. 99*

Αν και τα εν λόγω στοιχεία παρατίθενται με βάση τις εκτιμήσεις των ίδιων των αστυνομικών και όχι με βάση κάποιες ανεξάρτητες παραμέτρους,

αν και οι χαρακτηρισμοί των στρωμάτων δεν προσδιορίζονται με κάποια αντικειμενικά κριτήρια αξιολόγησης, αλλά αυθόρμητα, μέσα από τις απαντήσεις των ίδιων των αστυνομικών, εν τούτοις ακριβώς λόγω του αυθορμήτου των απαντήσεών τους παρατηρείται η προδιάθεσή τους απέναντι στην δεδομένη κοινωνική συγκρότηση. Το κατά πόσον ισχύει και σήμερα η εν λόγω αυτοαντίληψη για την θέση τους στον συσχετισμό κοινωνικών δυνάμεων και κατ' επέκταση, προς ποια κατεύθυνση κινητοποιούνται με βάση τις κοινωνικές και ιδεολογικές αναπαραστάσεις τους, καθορίζοντας συγκεκριμένο χαρακτήρα αιτημάτων και τρόπους δράσης, αποτελεί κεντρικό ζητούμενο της έρευνας.

Θα πρέπει επίσης να διευκρινίσουμε τυχόν διαφοροποιήσεις ως προς την ταξική θέση στο ίδιο το εσωτερικό του υπό μελέτη πληθυσμού. Σε περίπτωση που επαληθευτεί το παραπάνω ενδεχόμενο διαμορφώνεται, αφενός, η εκτίμηση περί διαφορετικής ένταξης στον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας, άρα διαφοροποιημένες σχέσεις με τον κυρίαρχο συνασπισμό εξουσίας και τις κυριαρχούμενες τάξεις και, αφετέρου, σε διαφορετικής «ποιότητας» στόχευση ως προς την ένταση της κοινωνικής δράσης, (συντήρηση, εξέλιξη, ή ακόμη και ανατροπή), παράμετροι οι οποίοι καθορίζουν τους τρόπους και τις μορφές συλλογικής δράσης. Οι όποιες όμως διαφοροποιήσεις στο εσωτερικό του πληθυσμού των σωμάτων ασφαλείας θα πρέπει να συνεκτιμηθούν με τον ρόλο των εν λόγω μηχανισμών στην οργάνωση και λειτουργία του κράτους, στο οποίο δρουν ως μια ενότητα. Η προσπάθεια για την ανακάλυψη τυχόν διαφοροποιήσεων στον υπό μελέτη πληθυσμό και του τι μπορεί αυτό να συνεπάγεται ως προς τους όρους συλλογικής του δράσης, «διευκολύνεται», κατά κάποιο τρόπο, από το καθεστώς οργάνωσης και λειτουργίας των σωμάτων ασφαλείας. Στο εν λόγω καθεστώς αποδίδεται ιδιαίτερη βαρύτητα στη θέση του ατόμου στην κλίμακα ιεραρχίας, που του προσδιορίζει ένα συγκεκριμένο, σε γενικές γραμμές, πλαίσιο σχέσεων με τα υπόλοιπα στελέχη και διαπνέεται από τα χαρακτηριστικά της πειθαρχίας και της υποταγής προς τους ανωτέρους του. Οι κανονισμοί λειτουργίας των υπό μελέτη μηχανισμών, ίσως και περισσότερο emphaticά σε σχέση με άλλους κρατικούς μηχανισμούς, προχωρούν σε διαχωρισμό των στελεχών σε «ανώτερους» και «κατώτερους». Τούτο, σύμφωνα με τη θεωρία, προκύπτει όχι απλώς λόγω των οργανωτικών

αναγκών των σωμάτων ασφαλείας, αλλά κυρίως εξωτερικεύει τη διαφοροποίηση ως προς την ταξική θέση του προσωπικού τους. Σύμφωνα με τον Πουλαντζά, η πάλη των τάξεων είναι παρούσα στους κρατικούς μηχανισμούς, από τη στιγμή που το ίδιο το προσωπικό τους ανήκει σε τάξεις και επομένως, σε γενικές γραμμές, τα ανώτερα στελέχη ανήκουν στην αστική τάξη, ενώ οι κατώτερες ιεραρχικά βαθμίδες του προσωπικού ανήκουν στη μικροαστική τάξη²⁵. Ως αποτέλεσμα των αγώνων της εργατικής τάξης θεωρεί ο ίδιος την αμφισβήτηση της ενότητας του κρατικού μηχανισμού, η οποία αμφισβήτηση παίρνει συχνά τη μορφή «διενέξεων» μεταξύ των μελών στο εσωτερικό ενός μηχανισμού²⁶, αν και η όποια διαφοροποίηση συναντά τα όριά της στην επίδραση της κυρίαρχης ιδεολογίας, που θεωρεί το κράτος ως ουδέτερο, ως διαιτητή των αντιμαχόμενων τάξεων και υπό το πρίσμα αυτό τα στελέχη των κατασταλτικών μηχανισμών λειτουργούν ενιαία έχοντας το ρόλο των εγγυητών της «δημόσιας τάξης» και των ατομικών ελευθεριών.

Τη διαφοροποίηση μεταξύ ανωτέρων και κατωτέρων βαθμίδων του κρατικού μηχανισμού ενστερνίζεται και ο Μίλλιμπαντ, ο οποίος στο έργο του διακρίνει συνεχώς τους «ανώτερους» δημόσιους υπαλλήλους (στους οποίους εντάσσει και τα αντίστοιχα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας), εμφανιζόμενος κατά μία έννοια, περισσότερο ντετερμινιστής σε σχέση με τον Πουλαντζά, καθώς θεωρεί τους κρατικούς μηχανισμούς πλήρως υποταγμένους στην κυρίαρχη τάξη και τους ανώτερους δημόσιους υπαλλήλους, μέλη της τάξης αυτής. Ο Μίλλιμπαντ, αν και αναγνωρίζει τη διαφοροποίηση, εν τούτοις ρίχνει το βάρος της ανάλυσής του στην κρατική ελίτ (ανώτεροι δημόσιοι υπάλληλοι, στρατιωτικοί, δικαστές), η οποία υποτάσσει πλήρως το κράτος στην αστική τάξη και χαρακτηρίζεται από μια αντιδραστική νοοτροπία σε οποιαδήποτε απόπειρα μεταρρύθμισης, που ενδεχομένως να έθετε σε κίνδυνο τη δεδομένη κοινωνική κατάσταση πραγμάτων. Αντίθετα, για τα υπόλοιπα στελέχη του κρατικού μηχανισμού, ο ίδιος εκτιμά ότι παρά τις κατά καιρούς προσπάθειες τους για μεταρρυθμίσεις, αποτέλεσαν την εξαίρεση και όπου εμφανίστηκε η

²⁵ Πουλαντζάς, Ν., *Το κράτος, η εξουσία, ο σοσιαλισμός*, Θεμέλιο, Αθήνα 2001, σελ. 222

²⁶ Στο ίδιο, σελ. 223

τάση για μεταρρύθμιση, «ήταν επιπλέον στενά συνδεδεμένη με μια έντονη διάθεση και σαφή αποφασιστικότητα για την ενίσχυση της υπάρχουσας κοινωνικής τάξης πραγμάτων»²⁷.

Με βάση τις παραπάνω προτάσεις της θεωρίας, πρέπει να αναμένεται, κάτι που βεβαίως μένει να αποδειχθεί από τη συγκέντρωση του πραγματολογικού υλικού και την αντιπαράβολή του με το θεωρητικό τμήμα της έρευνας, η διαφοροποίηση στο εσωτερικό των σωμάτων ασφαλείας, γεγονός που οδηγεί αφενός στη διαφορετική εκτίμηση της θέσης τους στον συσχετισμό δυνάμεων και στον καταμερισμό εργασίας και αφετέρου, η διαφοροποίηση θα αφορά τον τρόπο που αντιλαμβάνονται τη συλλογική δράση και την ένταση των κοινωνικών αλλαγών που επιδιώκουν.

1.1.4. Το κράτος- εργοδότης. Η δημοσιοϋπαλληλία ως επιδίωξη των εργατικών και μικροαστικών στρωμάτων στην Ελλάδα. Προεκτάσεις στην κοινωνική και πολιτική συμπεριφορά τους

Όπως ήδη επισημάνθηκε, συνεπαγωγή του κύριου σκοπού του κρατικού σχηματισμού στα πλαίσια της αστικής κοινωνίας, ο οποίος αφορά την πολιτική οργάνωση των συμφερόντων του συνασπισμού, είναι στα πλαίσια του ισχύοντος συστήματος παραγωγικών σχέσεων, μια ορισμένη εγγύηση των οικονομικών συμφερόντων ορισμένων κυριαρχούμενων τάξεων, όπως η μικροαστική.

Πέρα όμως από τον ρόλο του κρατικού σχηματισμού στην πολιτική και στην ιδεολογική παγίωση και αναπαραγωγή του δεδομένου συστήματος παραγωγικών σχέσεων υπάρχει μια πολύ πιο απτή λειτουργία του στον κοινωνικό σχηματισμό, η οποία αφορά την στελέχωση του κρατικού μηχανισμού. Η στελέχωση του κρατικού μηχανισμού από μέλη των κυριαρχούμενων στρωμάτων (από εργατικά, αγροτικά και μικροαστικά στρώματα), το ειδικό βάρος του αριθμού των δημοσίων υπαλλήλων στο σύνολο της μισθωτής εργασίας, ικανοποιεί τόσο την οικονομική διάσταση, δηλαδή την εγγύηση ορισμένων οικονομικών συμφερόντων με αντάλλαγμα τη συναίνεση στο υφιστάμενο σύστημα εξουσιαστικών σχέσεων, όσο και τη

²⁷ Μίλλιμπαντ, Ρ., *Το κράτος*, ... σελ. 175

διαμόρφωση μιας συγκεκριμένης ιδεολογικής ταυτότητας και συμπεριφοράς από την πλευρά όσων επιδιώκουν την ένταξή τους στον κρατικό μηχανισμό. Η παραπάνω άποψη συγκεκριμενοποιείται μέσα από μια σύντομη περιγραφή της ιστορικής πορείας της στελέχωσης του κρατικού μηχανισμού στην Ελλάδα.

Για τον Τσουκαλά²⁸, η ιστορική πορεία συγκρότησης του ελληνικού κράτους χαρακτηρίζεται από μια «πρώιμη» και έντονη υπερτροφία του σε όλα τα επίπεδα. Η υπόθεση εργασίας της ανάλυσής του είναι ότι οι πολιτικές συμπεριφορές, οι τρέχουσες μορφές των ταξικών και πολιτικών αγώνων εκφράζουν και προσδιορίζονται από τον δημόσιο «γιγαντισμό», που δεν έχει μόνο ποσοτικές, αλλά και κοινωνικές επιπτώσεις στη γενική εξέλιξη των κοινωνικών διαδικασιών. Το ελληνικό κράτος υπήρξε αποφασιστικός και αυτόνομος παράγοντας διαμόρφωσης των κοινωνικών και οικονομικών μεγεθών στην Ελλάδα, οριζόμενο ως αποφασιστικός παράγοντας στη σχέση κράτους- κοινωνίας. Για τη στήριξη της θέσης του ο συγγραφέας θέτει ως προαπαιτούμενο την ανάλυση της σχέσης κράτους και κοινωνίας στους προκαπιταλιστικούς και στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, στις προκαπιταλιστικές και στις καπιταλιστικές κοινωνίες. Η θεωρητική κατασκευή του για το κράτος έχει συγγένεια με τη θέση του Πουλαντζά για τη μορφή και λειτουργία του κράτους ως διαμορφωμένων από τη δομή των ταξικών σχέσεων. Παράλληλα όμως, το κράτος θα πρέπει να έχει μια σχετική αυτονομία από την ταξική πάλη στην παραγωγή για να μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά ως ταξικό κράτος, το κράτος της αστικής τάξης, που όμως στο ιδεολογικό επίπεδο ενδύεται τον μανδύα του «ουδέτερου» κράτους, του κράτους του «γενικού συμφέροντος». Για τον Τσουκαλά, η διαμόρφωση των κυρίαρχων οικονομικών σχέσεων, συνεπώς η διαμόρφωση των κυρίαρχων τάξεων, κρυσταλλώνεται και αναπαράγεται σε μια «ιδιωτική σφαίρα», στην οποία το κράτος ως πολιτική εξουσία δεν συμμετέχει άμεσα, αλλά επιτελεί μια λειτουργία εμπέδωσης και αναπαραγωγής των οικονομικών σχέσεων. Για να επιτύχει την εν λόγω λειτουργία το κράτος θα πρέπει να

²⁸ Τσουκαλάς, Κ., *Κοινωνική ανάπτυξη και κράτος*, Θεμέλιο, Αθήνα 1999, σελ. 19

εμφανιστεί ως ο κατεξοχήν τόπος που προωθούνται τα γενικά, τα απρόσωπα κοινωνικά συμφέροντα, συνεπώς το κράτος θα πρέπει να αποκοπεί, ως γενική αρχή, από τα εξατομικευμένα ιδιαίτερα συμφέροντα των φορέων που συγκροτούν τόσο την άρχουσα αστική τάξη (που είτε ως σύνολο είτε ως μερίδες τάξης κυριαρχούν στον συνασπισμό πολιτικής εξουσίας), όσο και από τα συμφέροντα των υπολοίπων τάξεων και στρωμάτων. Η παραπάνω λειτουργία του κράτους στις καπιταλιστικές κοινωνίες είναι που το ξεχωρίζει από το προ-καπιταλιστικό κράτος. Στις προ-καπιταλιστικές κοινωνίες οι δεδομένες εκμεταλλευτικές σχέσεις συγκροτούσαν μια εξουσία καθολική, αδιαφοροποίητη και πολυδιάστατη, στην οποία συνυπήρχε η πολιτική, οικονομική και ιδεολογική διάσταση. Πριν την αυτονόμηση της οικονομικής σφαίρας από την πολιτική, αυτονόμηση που πραγματώνεται στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, όπου για πρώτη φορά η απόσπαση της υπεραξίας από τον παραγωγό γίνεται με καθαρά οικονομικούς όρους, στους προ-καπιταλιστικούς τρόπους παραγωγής ήταν διαμορφωμένη μια οργανική σύζευξη μεταξύ της οικονομικής εκμετάλλευσης και της πολιτικής και ιδεολογικής κυριαρχίας, με συνέπεια η άσκηση της οικονομικής έκφρασης και κυριαρχίας να είναι αλληλένδετη με την άσκηση της πολιτικής έκφρασης και κυριαρχίας. Με το πέρασμα στην καπιταλιστική κοινωνία γίνεται νοητή όχι απλώς η αυτονόμηση της οικονομικής σφαίρας αλλά η κυριαρχία της και ο επικαθορισμός από αυτήν της πολιτικής και της ιδεολογικής σφαίρας. Από το σημείο αυτό και έπειτα το Κράτος αντιδιαστέλλεται προς τον υπόλοιπο κοινωνικό χώρο, στον οποίο μορφοποιούνται και εκφέρονται τα ατομικά και ταξικά συμφέροντα και όπου εμφανίζονται οι άμεσες εκμεταλλευτικές σχέσεις. «Ο χωρισμός, η αποσύνδεση, ολοκληρώνονται προοδευτικά με την εμφάνιση και άνοδο του νεότερου Κράτους: από τη μια μεριά το Κράτος και από την άλλη η οικονομική κοινωνία»²⁹. Σε αντιδιαστολή με το προ-καπιταλιστικό κράτος, κύριο χαρακτηριστικό του αστικού κράτους είναι η τυπική «θεσμική» οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων του, οριοθέτηση που δεν εξυπηρετεί απλώς ένα λειτουργικό στόχο, του αυτοπεριορισμού της κεντρικής πολιτικής εξουσίας, αλλά ακολουθώντας τη συλλογιστική της στρουκτουραλιστικής

²⁹ Braudel F., "Sur une conception de l' histoire sociale", στο Τσουκαλάς, Κ., *Κοινωνική ανάπτυξη,...* σελ. 25

προσέγγισης, η οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων του κράτους στην αστική κοινωνία εκφράζει την ανάδειξη των ιδιωτικών συμφερόντων σε ατομικά δικαιώματα, απέναντι στα οποία το κράτος έχει δεδομένη, ρητά προσδιορισμένη εξουσία. Συνεπώς, στην αστική κοινωνία το κράτος όχι απλώς διαχωρίζεται από την κοινωνία, αλλά αποτελούν δύο χωριστές και αυστηρά οριοθετημένες σφαίρες. Σχηματικά μπορεί να ειπωθεί ότι οι κυρίαρχες κοινωνικές σχέσεις, που ορίζονται από τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής διαμόρφωσαν, πρώτον, ένα δεδομένο ιστορικά κράτος, το αστικό κράτος, διαφοροποιημένο από τα προηγούμενα κρατικά ιδιώματα και δεύτερον, οδήγησαν στην αποκρυστάλλωση και διάκριση μεταξύ κράτους και κοινωνίας.

Εντούτοις, στην περίπτωση της Ελλάδας, για θεωρητικούς, όπως οι Μουζέλης και Τσουκαλάς, που υιοθετούν για τη μελέτη των κρατικών μορφωμάτων τον δυισμό καπιταλιστικά κράτη-μητροπόλεις//περιφέρεια, η διαμόρφωση του κράτους, η σχέση του με την κοινωνία και οι λειτουργίες που επιτελεί είναι σε αναντιστοιχία με το μόρφωμα που εμφανίζεται στις μεγάλες χώρες του καπιταλιστικού «κέντρου». Σύμφωνα με τον Τσουκαλά³⁰, ενώ διαμορφώθηκε στην Ελλάδα ένα αστικό κράτος ως προς τα «τυπικά-εξωτερικά» γνωρίσματα, με τη δημιουργία πολιτειακών και οργανωτικών θεσμών αστικού τύπου, από την άλλη πλευρά ο κυρίαρχος τρόπος παραγωγής, τουλάχιστον στις πρώτες δεκαετίες της συγκρότησής του, παρέμενε προβιομηχανικός, με αποτέλεσμα, πολιτική και οικονομική εξουσία να μην διαχωρίζονται. Τούτο οδηγεί σε συγκεκριμένη κοινωνική λειτουργία τον κρατικό μηχανισμό, ο οποίος «αναγκάζεται» ακριβώς για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων του κυρίαρχου συνασπισμού εξουσίας να αναπτυχθεί υπέρμετρα. Ο τρόπος αντιμετώπισης του κράτους, της διοίκησης και γενικά της εξουσίας από την πλευρά της εξουσίας συναρτάται άμεσα με την ευρύτητα, τη διόγκωση του κρατικού μηχανισμού και συνακόλουθα την σχετική «στενότητα» άλλων κοινωνικών σχηματισμών. Η διεύρυνση του κρατικού μηχανισμού συμβαδίζει με την καθυστέρηση της διαμόρφωσης καπιταλιστικών παραγωγικών σχέσεων. Στο συμβολικό επίπεδο η σημασία

³⁰ Τσουκαλάς, Κ., ο.π., σελ. 27

της δημοσιοϋπαλληλικής σχέσης, ο δημόσιος υπάλληλος ως η έκφραση της επιτυχίας, της «σταδιοδρομίας», αποτελεί την ενσάρκωση της μόνης σταθερής μορφής εξουσίας, του κράτους, ασκώντας έλξη για ένταξη στον κρατικό μηχανισμό σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, ειδικά στα μικροαστικά και αγροτικά στρώματα που αποτελούν την συντριπτική πλειοψηφία του ελληνικού πληθυσμού και που βλέπουν την ένταξη, τη «χρήση» του κρατικού μηχανισμού ως μέσο καταξίωσης και προόδου, αλλά πολύ περισσότερο, ως το μέσο αποφυγής της προλεταριοποίησής τους, κατά την ανάλυση του Πουλαντζά, που προηγήθηκε στο αμέσως προηγούμενο τμήμα της έρευνας.

Για τον Μουζέλη³¹, η επέκταση της κρατικής απασχόλησης αποτελεί έναν εύκολο τρόπο για τη μείωση της μαζικής ανεργίας, που δημιουργείται από την αγροτική έξοδο την ίδια στιγμή που ο βιομηχανικός τομέας δεν είναι ικανός ακόμη να απορροφήσει το πλεονάζον εργατικό δυναμικό, με συνέπεια την υπερδιόγκωση του κρατικού μηχανισμού, καθώς και του τομέα των υπηρεσιών. Ακόμη, δεν θα πρέπει να υποεκτιμάται ο παράγοντας του μιμητισμού προς τις μητροπόλεις του καπιταλισμού από τις περιφερειακές καπιταλιστικές χώρες, όπως η Ελλάδα, που η στελέχωση του κρατικού μηχανισμού και μάλιστα σε δυσανάλογα επίπεδα λειτούργησε στο συμβολικό επίπεδο ως αναλογία επιτυχίας και μιας εξελικτικής πορείας «προόδου» προς τα «ανεπτυγμένα» καπιταλιστικά κράτη. Επιπλέον, στο πολιτικό επίπεδο, η διόγκωση του κρατικού μηχανισμού σε συνδυασμό με την έντονη ανάπτυξη του εμπορίου και των υπηρεσιών, συνεπώς η ανάπτυξη αστικών στρωμάτων, οδήγησε στη διεύρυνση του πολιτικού συστήματος και στην ένταξη νέων στρωμάτων (διεύρυνση της πολιτικής συμμετοχής, εγκαθίδρυση κοινοβουλευτικών θεσμών) στην πολιτική σκακιέρα δεν συντελέστηκε μέσω των εργατικών κομμάτων και των μαζικών και αυτόνομων συνδικάτων, αλλά με πελατειακά μέσα. Η Πετμεζίδου³² επισημαίνει τη σημασία του πολιτικού κριτηρίου στην ανορθολογική συγκρότηση του αστικού κράτους στην Ελλάδα, γεγονός που καθόρισε όλες τις περαιτέρω εξελίξεις και διαρθρώσεις τόσο του

³¹ Μουζέλης, Ν., *Κοινοβουλευτισμός και Εκβιομηχάνιση στην ημι-περιφέρεια*, Θεμέλιο, Αθήνα 1987

³² Πετμεζίδου, Μ., *Κοινωνικές τάξεις και μηχανισμοί κοινωνικής αναπαραγωγής*, Εξάντας, Αθήνα 1987

κρατικού μηχανισμού, όσο και των παρεμβάσεων στο πεδίο του κράτους πρόνοιας.

Η πραγματικότητα του διευρυμένου κρατικού μηχανισμού, με σκοπό αφενός την εμπέδωση του υφιστάμενου κάθε φορά συνασπισμού εξουσίας με κυρίαρχο τμήμα κάποια μερίδα της αστικής τάξης, αφετέρου την επιβολή και αναπαραγωγή των δεδομένων παραγωγικών σχέσεων δεν αφορά μόνο μια συγκεκριμένη περίοδο της ελληνικής ιστορίας, όπως για παράδειγμα την περίοδο συγκρότησης του ελληνικού κράτους μετά την Επανάσταση ενάντια στην Οθωμανική Αυτοκρατορία³³, αντίθετα θα πρέπει να αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό του ελληνικού καπιταλισμού τουλάχιστον μέχρι την περίοδο της μεταπολίτευσης. Η δεδομένη λειτουργία του κράτους αναφέρεται σε μια θέση του Βεργόπουλου, αποδεχόμενος ουσιαστικά τις θέσεις των Μουζέλη και Τσουκαλά, ως «μοριακός καπιταλισμός». Ο μοριακός καπιταλισμός εμφανίζει ουσιώδεις διαφορές με τον μονοπωλιακό καπιταλισμό, που χαρακτηρίζει τις χώρες της Δύσης, καθώς στην Ελλάδα δεν υπήρχαν επιχειρήσεις με οικονομική ισχύ τέτοια ώστε να εκπορεύεται η κυρίαρχη εξουσία από την παραγωγή, ή από το κεφάλαιο. Αντίθετα, η κυρίαρχη εξουσία στην Ελλάδα ήταν εξαρτημένη από το κράτος, διότι το ίδιο ήταν ο τροφοδότης του «μικροκαπιταλιστικού κοινωνικού συνονθυλεύματος», που είχε προκύψει από την Κατοχή και λειτουργούσε ως σταθεροποιητής του καθεστώτος, με αντάλλαγμα την οικονομική του ευρωστία. Οι κοινωνικές και οι οικονομικές δραστηριότητες δεν μπορούσαν να προωθηθούν χωρίς την παρέμβαση του κράτους, πραγματικότητα, που σήμαινε τη συγχώνευση του κράτους με τους επιχειρηματίες. Μάλιστα, η πρακτική της πρόσληψης υπαλλήλων για τις ανάγκες του κρατικού μηχανισμού και ειδικά στον τομέα των σωμάτων ασφάλειας θα κορυφωθεί κατά την περίοδο της συγκρότησης του μεταπολεμικού κράτους, του κράτους «έκτακτης ανάγκης», το οποίο στα πλαίσια συγκρότησης του συνασπισμού εξουσίας της άρχουσας τάξης, όπως αυτή επανήλθε μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, δημιούργησε ένα εκτεταμένο κατασταλτικό σύστημα. Σύμφωνα με τον Τσουκαλά, η ανερχόμενη

³³ Τσουκαλάς, Κ., ο.π, σελ.28.

άρχουσα τάξη, όπως προέκυψε μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο³⁴, τα οικονομικά συμφέροντα της οποίας ήταν στενά συνδεδεμένα με τη γερμανική κατοχή, επεδίωκε τη συνέχιση της κατοχικής κατάστασης και στο νέο μεταπολεμικό κράτος, με αποτέλεσμα ένα διευρυμένο κατασταλτικό σύστημα. Βασική συνιστώσα του εν λόγω κατασταλτικού συστήματος είναι η ουσιαστική εξίσωση του αστυνομικού συστήματος με τον στρατό, ώστε η κάθε είδους ανυπακοή στην καθεστηκυία τάξη, η άρνησή της, ή ακόμη και η υποψία ανάλογης αντίθετης συμπεριφοράς εκλαμβάνονταν ως «αντεθνική».

Μια από τις συνέπειες της παραπάνω πραγματικότητας είναι η συγκρότηση ενός δεδομένου προτύπου οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων, στο οποίο θα γίνει αναφορά σε ακόλουθο τμήμα της έρευνας. Επιγραμματικά να ειπωθεί, ότι η καθυστερημένη ανάπτυξη των καπιταλιστικών παραγωγικών δυνάμεων στην Ελλάδα, σε συνδυασμό με την αυξημένη παρουσία των μεσαίων και μικροαστικών στρωμάτων, τα οποία κυρίως βρίσκουν την υλοποίηση των οικονομικών τους συμφερόντων, αλλά και την ιδεολογική τους «ταυτότητα» σχετιζόμενα με το κράτος- εργοδότη, ή συναλλασσόμενο (στην περίπτωση των εμπόρων), καθώς επίσης με τις κρατικές παρεμβάσεις στην οργάνωση και λειτουργία των συνδικάτων (τα οποία βέβαια δεν ήταν άμοιρα των ευθυνών τους) διαμόρφωσαν έναν δεδομένο τρόπο οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων. Έχοντας ως στόχο της ανάλυσής του την διερεύνηση και ανάδειξη του ρόλου της καθυστερημένης, σε σχέση με τις καπιταλιστικές μητροπόλεις, ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων στη λειτουργία των πολιτικών θεσμών, ο Μουζέλης εκτιμά ότι η μετάβαση σε δυτικού τύπου κοινοβουλευτικούς θεσμούς σε χώρες της καπιταλιστικής περιφέρειας, όπως η Ελλάδα, δεν προέκυψε από την παρουσία ισχυρών συνδικάτων και μαζικών κομμάτων της εργατικής τάξης (ώστε η διαμόρφωση κοινοβουλευτικών θεσμών, που διασφαλίζουν την τυπική δημοκρατία, την ισοπολιτεία και πρακτικών όπως το δικαίωμα της καθολικής ψηφοφορίας, να αποτελεί ένα είδους αντάλλαγμα της εκμετάλλευσης και ιδιοποίησης του πλεονάσματος στην οικονομική σφαίρα), αλλά αντίθετα προέκυψε από την επέκταση της πελατειακής πολιτικής.

³⁴ Βιδάλη Σ., *Έλεγχος του Εγκλήματος και Δημόσια Αστυνομία*, Σάκκουλας, Αθήνα 2007, β' τόμος, σελ. 617

Η σημασία της υπό του κράτους εργοδοσία για τα χαμηλά οικονομικά στρώματα και τι μπορεί να επιφέρει στο σύστημα της οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων (συμμετοχή στα συνδικάτα- διαπραγματευτική ισχύς του οργανωμένου κόσμου της εργασίας, διαμόρφωση συγκρουσιακού/συναινετικού κλίματος για την προάσπιση και προαγωγή των συμφερόντων, ρόλος του κράτους-αυτονομία των κοινωνικών συνομιλητών) αποτυπώνεται χαρακτηριστικά κατά τις προεκλογικές των βουλευτικών εκλογών περιόδους. Σύμφωνα με τις επίσημες στατιστικές, σε προεκλογικές χρονιές γίνονται οι περισσότερες προσλήψεις. Το 1984, χρονιά ευρωεκλογών και προεκλογική περίοδος των βουλευτικών εκλογών του 1985, οι προσλήψεις στο δημόσιο ήταν κατά 46,6% περισσότερες έναντι του 1983. Τον Οκτώβριο του 1981, αμέσως μετά την ανάδειξη του ΠΑΣΟΚ στην κυβερνητική εξουσία και μέχρι το τέλος του έτους, δηλαδή μέσα σε δύο μήνες, έγιναν 3.670 προσλήψεις. Το 1985, μέσα σε τρεις μήνες πριν από τις βουλευτικές εκλογές έγιναν 13.368 προσλήψεις. Για τη μαρξιστική ανάλυση η απασχόληση στο δημόσιο τομέα έχει ευρύτερη πολιτική σημασία γιατί εξυπηρετεί την καπιταλιστική εκμετάλλευση από τη στιγμή που ένα τμήμα των κυριαρχούμενων στρωμάτων δεν θεωρεί τον εαυτό του ως εκμεταλλεόμενο από την άρχουσα αστική τάξη, αλλά ως οργανικό κομμάτι της εξουσίας της, μέσα από την ένταξή του στο αστικό κράτος, σε ένα κράτος που εμφανίζεται ως ο προασπιστής του «γενικού» συμφέροντος. Η εξάρτηση ενός μεγάλου τμήματος των κυριαρχούμενων στρωμάτων από την κρατική εργοδοσία, οι υλικές και συμβολικές προεκτάσεις που εμπεριέχει η εργασία στο δημόσιο για ευρεία κοινωνικά στρώματα, καθώς και η συμβολή του κράτους στη διαμόρφωση του δεδομένου συσχετισμού των κοινωνικών σχέσεων στην Ελλάδα, επηρέασε τον τρόπο δράσης των συνδικάτων, στο οποίο θα γίνει λόγος σε επόμενο τμήμα της έρευνας, συνεπώς και τη φύση του συστήματος οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων.

1.1.5. Το κράτος ως υποκείμενο στη ρύθμιση των συλλογικών εργασιακών σχέσεων- Η επίδραση στο συνδικαλιστικό κίνημα με πεδίο μελέτης τον συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας

Φιλοδοξώντας ότι έχει περιγραφεί ως ένα βαθμό το ευρύτερο πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσονται βασικές έννοιες για το υπό μελέτη αντικείμενο, όπως οι λειτουργίες του κράτους, οι κρατικοί μηχανισμοί, οι κοινωνικές και ιδεολογικές αναπαραστάσεις του προσωπικού του κράτους, θα επιχειρηθεί να γίνει εστίαση στη δράση του ως προς τη διαμόρφωση των συλλογικών εργασιακών σχέσεων και τις επιπτώσεις στο συνδικαλιστικό κίνημα, έχοντας ως πεδίο μελέτης τον συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας. Παραθέτοντας στη συγκεκριμένη φάση της έρευνας ορισμένες πτυχές για τον ρόλο του κράτους στη διαμόρφωση των εργασιακών σχέσεων και την επίδρασή του στο συνδικαλιστικό κίνημα είναι δυνατόν να επιτευχθεί μια σφαιρικότερη εικόνα για την δράση του. Από τη μια, δηλαδή, ως έκφρασης, ενσάρκωσης μιας οργανωμένης πολιτείας και που αντιμετωπίζεται είτε ως έκφραση του γενικού συμφέροντος (φιλελευθερισμός), είτε αντίθετα ως συμπύκνωση ενός συστήματος εκμεταλλευτικών σχέσεων (μαρξισμός). Από την άλλη, να εκτιμηθεί και η δράση του, ως ένας εργοδότης, που κατέχει μέσα παραγωγής και απασχολεί ένα μεγάλο αριθμό εργαζομένων. Από την τελευταία πρόταση γίνεται φανερό η σημασία του ρόλου του στη διαμόρφωση των εργασιακών σχέσεων (με έμφαση στις συλλογικές εργασιακές σχέσεις-όρους άσκησης συνδικαλιστικής δράσης, συλλογική αυτονομία, άσκηση απεργιακού δικαιώματος), καθώς κυρίως από το δεύτερο μισό του τελευταίου αιώνα το κράτος έχει αυξήσει σε μεγάλο βαθμό τις παρεμβάσεις του με την αναζήτηση νέων δραστηριοτήτων και πρακτικών στην άσκηση της εξουσίας, π.χ, επέκταση συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, «στρατηγικής σημασίας» οικονομικοί κλάδοι, κλπ.

Ο σκοπός παρέμβασής του αποτελεί αντικείμενο διαφορετικών εκτιμήσεων των δύο αντιτιθέμενων θεωριών, γεγονός το οποίο ισχύει και για τον χαρακτήρα της παρέμβασής του στις εργασιακές σχέσεις.

Για την πλουραλιστική θεωρία, μέσα από τα διάφορα ρεύματα που έχουν αναπτυχθεί, το κράτος αντιμετωπίζεται ως ένα υποσύστημα, το πολιτικό υποσύνολο του γενικότερου κοινωνικού συστήματος, ανεξάρτητο σχετικά από τα άλλα υποσυστήματα, όπως ο χώρος της οικονομίας. Το

κράτος σε τέλειες συνθήκες ανταγωνισμού είναι υποχρεωμένο να μένει ουδέτερο από τα δρώμενα της αγοράς, καθώς μέσα από την κίνηση των δυνάμεων της επέρχεται η πλήρης ισορροπία του συστήματος. Επειδή όμως οι συνθήκες τέλειου ανταγωνισμού δεν μπορούν πλέον να υπάρξουν, το κράτος «αναγκάζεται» να παρέμβει ως επιδιαιτητής των αντιμαχόμενων κοινωνικών δυνάμεων και να διορθώσει τις ατέλειες της αγοράς.

Αντίθετα, η μαρξιστική θεωρία βλέπει το κράτος ως καθοριστικό παράγοντα για την αναπαραγωγή του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Το κράτος δεν μπορεί να μελετηθεί ξέχωρα από την οικονομία, δεν έχει μια δική του σφαίρα ανεξάρτητη απ' την οικονομική αλλά υπόκειται σε αυτήν. Για τις δύο αντιτιθέμενες σχολές, ο χώρος των εργασιακών σχέσεων ως πεδίο αντιπαράθεσης των κοινωνικών δυνάμεων κεφαλαίου και εργασίας αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της κρατικής παρέμβασης, ασχέτως των σκοπών που επιδιώκει η εν λόγω παρέμβαση- διαφορετικών για τις δύο θεωρίες- και η οποία αποκτά βαρύνουσα σημασία ιδιαίτερα μετά την ανάληψη ολοένα και περισσότερων οικονομικών λειτουργιών από το κράτος.

Το σύστημα των εργασιακών σχέσεων μπορεί να θεωρηθεί ως η εκροή της αλληλεπίδρασης τριών παραγόντων, που διαμορφώνουν και την κυρίαρχη κάθε φορά μορφή του. Πρώτον, του τρόπου διάρθρωσης κράτους και αγοράς εργασίας, που καθορίζει τα ζητήματα της κατανομής του εισοδήματος και της απασχόλησης. Δεύτερον, του συστήματος ρύθμισης των σχέσεων σύγκρουσης ή συνεργασίας κεφαλαίου και εργασίας. Τρίτον, των δυνατοτήτων και των πόρων συλλογικής δράσης των δύο πλευρών της αγοράς εργασίας³⁵.

Η παρέμβαση του κράτους στις εργασιακές σχέσεις συνίσταται σε επιμέρους πολιτικές, όπως η επίδραση μορφών κρατικής εξουσίας (νομοθετικής, δικαστικής, εκτελεστικής), οι οποίες θέτουν παράλληλα πλαίσιο δραστηριοποίησης για το συνδικαλιστικό κίνημα και διαμόρφωσης μιας ορισμένης κουλτούρας στους κόλπους του³⁶. Πέρα απ' τα διάφορα πορίσματα

³⁵ Τουτζιράκης, Γ., «Εργασιακές σχέσεις: Σε αναζήτηση ενός νέου θεσμικού καθεστώτος» στο, Σπανού, Κ.,(επιμ.), *Κοινωνικές διεκδικήσεις και κρατικές πολιτικές*, Σάκκουλας, Αθήνα 1995, σελ. 82

³⁶ Κουζής, Γ., «Ο ρόλος του κράτους στη διαμόρφωση των συλλογικών

για την ελληνική περίπτωση και τα οποία είναι εν πολλοίς κοινά για τον ιστορικό ρόλο του ελληνικού κράτους στις εργασιακές σχέσεις (καθυστερημένη συγκριτικά με τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης εμφάνιση εργατικής νομοθεσίας) και στο συνδικαλιστικό κίνημα (ασφυκτικός έλεγχος των συνδικάτων μέσω της ιδεολογικής, κατασταλτικής παρέμβασης και της οικονομικής εξάρτησης, πολιτικών που ευνοούν την πολυδιάσπαση, κλπ), θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, αφενός το γεγονός ότι το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι στα σώματα ασφαλείας ήταν απαγορευμένο μέχρι και πολύ πρόσφατα και αφετέρου, ότι τα μέλη των σωμάτων ασφαλείας δεν έχουν εκ του Συντάγματος στη διάθεσή τους το δικαίωμα προσφυγής στην απεργία.

Όπως αναφέρθηκε πριν, οι κρατικές παρεμβάσεις στο συνδικαλιστικό κίνημα διαμορφώνουν μια ιδιαίτερη κουλτούρα στους κόλπους του, η οποία μπορεί να πάρει είτε τη μορφή σύγκρουσης, είτε συναίνεσης μεταξύ των κοινωνικών συνομιλητών. Κάνοντας λόγο γενικότερα για το σύγχρονο συνδικαλιστικό κίνημα, παρατηρείται τόσο στην Ελλάδα, όσο και διεθνώς, η ανάπτυξη θεσμών κοινωνικού διαλόγου και δημιουργίας ενός συναινετικού κλίματος ανάμεσα στις δυνάμεις του κεφαλαίου και της εργασίας. Κλίμα, το οποίο ευνοείται και απ' την απομαζικοποίηση των συνδικάτων, αδυνατίζοντας τη συγκρουσιακή αντίληψη³⁷, ενώ από την άλλη η ανάπτυξη και εξοικείωση με θεσμούς κοινωνικού διαλόγου δυσχεραίνουν την επιλογή της απεργιακής κινητοποίησης, ως πρώτης και «αβασάνιστης» επιλογής της από τα συνδικάτα³⁸. Για την ελληνική περίπτωση, η δημιουργία διαφόρων θεσμών, επιγραμματικά να γίνει αναφορά στη νομική κατοχύρωση μορφών συμβάσεων εργασίας, της δημιουργίας της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (ΟΚΕ), του Λογαριασμού Απασχόλησης και Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΛΑΕΚ), του Οργανισμού Μεσολάβησης και Διαιτησίας (ΟΜΕΔ), κλπ, θεωρείται απ' τους μελετητές ως σημαντική εξέλιξη στον χώρο των εργασιακών σχέσεων, που

εργασιακών σχέσεων και οι επιπτώσεις στο συνδικαλιστικό κίνημα», στο, Σπανού, Κ., (επιμ.), *Κοινωνικές διεκδικήσεις...*σελ. 63

³⁷ Κουζής, Γ., *Εργασιακές σχέσεις και ευρωπαϊκή ενοποίηση*, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Αθήνα 2001,σελ. 313

³⁸ Κουζής, Γ., «Ο ρόλος του κράτους..... », ο.π., σελ. 76

ωθούν προς την εμπέδωση ενός κλίματος συναίνεσης μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας με καίριο τον ρόλο της κρατικής παρέμβασης³⁹.

Η εμπέδωση κλίματος συναίνεσης και κοινωνικού διαλόγου είναι προϊόν και της ενεργέστερης δράσης του κράτους στην κατοχύρωση εργασιακών δικαιωμάτων και άσκησης κοινωνικής πολιτικής, που αν και εκφράζουν και κοινωνικές διεκδικήσεις αποτελούν ταυτόχρονα μέρος της στρατηγικής του για την ανάγκη επιβίωσης του δεδομένου κοινωνικού συστήματος. Στην παρούσα φάση καπιταλιστικής ανάπτυξης, η στρατηγική επιβίωσης του καπιταλισμού περιλαμβάνει την ανάδειξη της τριμερούς συνεργασίας, μεταξύ του κράτους και των αντιπροσωπευτικών οργανώσεων εργοδοτών και εργαζομένων και της συμμετοχής τους σε θεσμοθετημένες διαδικασίες διαλόγου, που μέσω της παροχής ανταλλαγμάτων ο στόχος είναι η απόσπαση συναίνεσης στις ισχύουσες, δηλαδή στις καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής. Η εν λόγω στρατηγική του νεοκορπορατισμού αποτελεί τη μετεξέλιξη του φιλελεύθερου, δημοκρατικού «κράτους πρόνοιας» σε συνθήκες ώριμου καπιταλισμού με στόχο την πληρέστερη ενσωμάτωση στο σύστημα των κατώτερων κοινωνικών τάξεων.

Ο κορπορατισμός θεωρήθηκε από τους υποστηρικτές του ως υποκατάστατο της φιλελεύθερης δημοκρατίας, έχοντας το πλεονέκτημα της σταθερότητας και ως η εναλλακτική λύση απέναντι στο μαρξιστικό κράτος. Η σταθερότητα επιτυγχάνεται μέσω της δραστηριοποίησης αυτόνομων οργανώσεων, που έχουν την αναγνώριση από το κράτος και συμπράττουν με αυτό για τη διευθέτηση των κοινωνικών αντιθέσεων. Το κορπορατιστικό κράτος παρεμβαίνει στην οικονομική σφαίρα για να μετριάσει τις επιπτώσεις της υπέρμετρης συγκέντρωσης κεφαλαίου από μικρό αριθμό επιχειρήσεων και να διορθώσει τις ατέλειες της αγοράς. Ο κορπορατισμός θεωρήθηκε απ' τους υποστηρικτές του ως τρόπος υπέρβασης κοινωνικών αντιθέσεων και αποτελεσματικότερης οργάνωσης της κοινωνίας, που σε επίπεδο καθημερινής πολιτικής δράσης η συμμετοχή των οργανωμένων ομάδων στη διαχείριση των προβλημάτων συντείνει στο να περιορίσει και να

³⁹ Κουζής, Γ., «Το συνδικαλιστικό κίνημα και οι συλλογικές συμβάσεις εργασίας στην Ελλάδα και στην Ευρώπη», Πανεπιστημιακές σημειώσεις, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 1995, σελ. 1

αποπολιτικοποιήσει τις διαμάχες και να συμβιβάσει το λειτουργικά απαιτούμενο με το πολιτικά εφικτό⁴⁰. Οι κορπορατιστικές θεωρίες συγκροτούμενες από την συνάρθρωση πολιτικού και οικονομικού στοιχείου, η οποία ενσαρκώνεται μέσα από τη μορφή του σύγχρονου καπιταλιστικού κράτους που κατέχει κρίσιμες οικονομικές λειτουργίες, καθόρισαν τη δράση της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας.

Για τους επικριτές της, η θεωρία του κορπορατισμού στηρίζεται σε ορισμένα δεδομένα, τα οποία δεν μπορεί να ισχύσουν. Πρώτον, αποδεικνύεται προβληματική η θέση περί «ουδέτερου» κράτους από οποιαδήποτε ομάδα συμφερόντων και κυρίως της αστικής, καθώς θεωρείται ότι οι αποφάσεις του δεν είναι αυτόνομες από τις σχέσεις εξουσίας στην καπιταλιστική κοινωνία. Δεύτερον, στηρίζεται στην ισότητα δύναμης μεταξύ των διαφόρων οργανώσεων, κάτι το οποίο δεν ισχύει και τρίτον, η συναίνεση και η συνακόλουθη θέσπιση αυτοπεριορισμών δεν έχει την ίδια έκταση και σημασία για τις οργανώσεις, καθώς η δεσμευτικότητα των διαδικασιών δεν είναι η ίδια για τους εργαζόμενους και τους εργοδότες⁴¹. Η μέθοδος ελέγχου και αποφυγής των κρίσεων του καπιταλισμού είναι ο ρεφορμισμός, που εκφράζεται μέσα απ' την ανάγκη αλλαγών υπό τη δεδομένη λειτουργία και δράση του υπάρχοντος κράτους. Από τη στιγμή που οι διάφορες οργανώσεις επιδιώκουν την αναγνώρισή τους από το κράτος είναι λογικό ότι οι ίδιες με τη σειρά τους αναγνωρίζουν το καπιταλιστικό κράτος και τη δικαιοδοσία του. Για τους παραπάνω λόγους ο κορπορατισμός αντιμετωπίζεται ως ένας ορισμένος, ανάλογα με την κοινωνική εξέλιξη, τρόπος οργάνωσης του καπιταλισμού, όπου οι ταξικές αντιθέσεις και συγκρούσεις γίνεται προσπάθεια να μετριαστούν μέσω της συνεργασίας αναγνωρισμένων οργανώσεων και της δράσης ενός ισχυρού- «ουδέτερου» κράτους.

Παρ' όλα αυτά θεωρείται ότι υπό προϋποθέσεις, οι διάφορες κορπορατιστικές στρατηγικές παρέχουν τη δυνατότητα εναλλακτικής, προοδευτικής αξιοποίησής τους από την εργατική τάξη. Οι προϋποθέσεις

⁴⁰ Σημίτης, Κ., *Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός της ελληνικής κοινωνίας*, Γνώση, Αθήνα 1989, σελ. 78

⁴¹ Μαυρογορδάτος, Γ., *Μεταξύ Πιτυοκάμπτη και Προκρούστη*, Οδυσσέας, Αθήνα 1988, σελ. 24

αφορούν τη συνειδητοποίηση της συμμετοχής αυτής ως «προσωρινής, ενδιάμεσης φάσης στην ανάπτυξη της χειραφεσιακής στρατηγικής του εργατικού κινήματος», που μπορεί να αποδειχθεί «ισχυρό όπλο στον αγώνα της εργατικής τάξης για κοινωνική απελευθέρωση»⁴². Η κατάκτηση απ' την εργατική τάξη τέτοιων θεσμών αποτελεί χρήσιμο όπλο καθώς, αφενός εξασφαλίζει ένα *minimum* παρέμβασης των εργαζομένων και, αφετέρου μπορεί να βελτιωθεί, παρέχοντας νέες δυνατότητες στην εργατική τάξη, όταν ο συσχετισμός δυνάμεων κεφαλαίου- εργασίας θα ήταν ευνοϊκός για αυτήν.

Η ανάδειξη του ρόλου του κράτους στις εργασιακές σχέσεις, του καθεστώτος των εργασιακών σχέσεων που προωθεί και του κλίματος που αναπτύσσεται μεταξύ των κοινωνικών δυνάμεων, μέσω της κρατικής παρέμβασης, στρέφουν την προσοχή της έρευνας σε ζητήματα, όπως για παράδειγμα, πώς διαμορφώνονται οι σχέσεις μεταξύ του κράτους και των οργανώσεων του χώρου και αν αντικατοπτρίζουν το ευρύτερο κλίμα σχέσεων μεταξύ του κράτους και του κόσμου της εργασίας. Για να γίνει πιο κατανοητό, η έρευνα καλείται να εξακριβώσει αν το συναινετικό κλίμα μεταξύ κράτους και εργατικών ενώσεων, που παρατηρείται το τελευταίο διάστημα γενικότερα, αλλά και για την ελληνική περίπτωση, ισχύει και στον υπό μελέτη χώρο. Και κατ' επέκταση, αν οι συναινετικές μορφές εκφράζουν μια ιδιαίτερη ιδεολογία και πρακτική, που χαρακτηρίζουν ευρύτερα τη μικροαστική τάξη, στην οποία εντάσσεται το κύριο τμήμα του υπό μελέτη πληθυσμού και διαμορφώνουν μια αίσθηση περί ουδέτερου κράτους, πάνω από συγκρούσεις, ενός κράτους της μικροαστικής τάξης, το οποίο θα υλοποιεί τις επιδιώξεις για κοινωνική άνοδο των μελών της.

Επίσης και σε σχέση με την παραπάνω επισήμανση, προκύπτει η αναγκαιότητα μελέτης των δυνατοτήτων παρέμβασης των ενώσεων του χώρου στα ζητήματα που τους αφορούν. Επιγραμματικά να ειπωθεί, ότι η μόλις πρόσφατα αναγνώριση συνδικαλιστικών δικαιωμάτων στα στελέχη του χώρου συνοδεύτηκε από ένα πλαίσιο απαγορεύσεων και περιορισμών, που σε συνδυασμό με την κρισιμότητα του ρόλου τους στη διατήρηση του

⁴² Τραυλός- Τζανετάτος, Δ., *Εργατικό δίκαιο και πολιτική*, Σάκκουλας, Αθήνα 1986, σελ. 44

κοινωνικού συστήματος και την εσωτερίκευση από τα ίδια τα στελέχη της εν λόγω κρισιμότητας, ως οι «προασπιστές» της κοινωνικής γαλήνης, ενδέχεται να προσδίδουν ιδιαίτερο χαρακτήρα στο συνδικαλιστικό τους κίνημα.

1.1.6. Η διερεύνηση του τρόπου οργάνωσης των σχέσεων εργασίας ως προσδιοριστικού παράγοντα στη διαμόρφωση του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος

Έχοντας δώσει στα προηγούμενα τμήματα της έρευνας ένα γενικό στίγμα για το σύστημα οργάνωσης των σχέσεων εργασίας θα πρέπει να γίνει ιδιαίτερη μνεία για τον τρόπο που εμφανίζεται στην ελληνική περίπτωση το σύστημα οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων.

Η εν λόγω διερεύνηση εξυπηρετεί δύο σκοπούς. Πρώτον, η παρουσίαση του συστήματος των εργασιακών σχέσεων, όπως έχει καταγραφεί στη βιβλιογραφία για την ελληνική περίπτωση, με τις υπάρχουσες διαφορετικές προσεγγίσεις, είναι δυνατόν να οδηγήσει στην εκτίμηση του βαθμού αλληλεπίδρασης μεταξύ του γενικότερου συστήματος εργασιακών σχέσεων, όπως διαμορφώθηκαν ιστορικά στην Ελλάδα και των εργασιακών σχέσεων που ισχύουν στην περίπτωση των σωμάτων ασφαλείας. Μ' άλλα λόγια, να υπάρξει μια σύγκριση και συσχέτιση των όσων ισχύουν γενικά για το σύστημα των εργασιακών σχέσεων στην Ελλάδα με το σύστημα οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων σε έναν εργασιακό χώρο με νεοπαγές συνδικαλιστικό κίνημα, όπως αυτό των σωμάτων ασφαλείας. Παραπέρα, πώς μπορεί να τροφοδοτηθεί η συζήτηση για το ευρύτερο σύστημα των εργασιακών σχέσεων στην Ελλάδα από την ανάλυση «μερικών», με την έννοια του υποσυνόλου, περιπτώσεων. Βέβαια, δεν είναι δυνατό η ανάδυση ορισμένων δεδομένων για τις εργασιακές σχέσεις σε έναν συγκεκριμένο, «πεπερασμένο» χώρο, όπως αυτός των σωμάτων ασφαλείας, που ενδεχομένως να τον διαφοροποιούν από τις υπόλοιπες κατηγορίες εργατικού δυναμικού, να συνεπάγεται ταυτόχρονα και εξαγωγή νέων συμπερασμάτων για το σύνολο του κόσμου της εργασίας. Μπορούν, όμως, να τροφοδοτήσουν τη συζήτηση για τις σχέσεις και τα όρια των δύο άκρων του διπόλου, τα οποία καθορίζουν σε κάθε ιστορικό πλαίσιο τον χαρακτήρα, την «ποιότητα» των εργασιακών σχέσεων. Τους δύο πόλους συνιστούν το κράτος και οι ομάδες

συμφερόντων, όπως είναι τα συνδικάτα. Βάσει της εν λόγω επισήμανσης για τους δύο παράγοντες που ορίζουν κάθε φορά το σύστημα οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων, γίνεται η «γέφυρα» για το πέρασμα στην παρουσίαση του δεύτερου σκοπού, που εξυπηρετεί η διερεύνηση του συστήματος οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων για την ελληνική περίπτωση. Αυτός είναι η ανάλυση του ρόλου του συνδικαλιστικού κινήματος στη διαμόρφωση των εργασιακών σχέσεων. Μέχρι τώρα η έρευνα επικεντρώθηκε κατά κύριο λόγο στον ρόλο του κράτους στη διαμόρφωση, εν πολλοίς, του πλαισίου των όρων διαμόρφωσης και λειτουργίας του συνδικαλιστικού κινήματος. Λόγω, αφενός, της ιστορικής διάστασης της συγκρότησης του κράτους, η οποία προσδιορίζεται από τις παραγωγικές σχέσεις, συνεπώς της κίνησης του κράτους, με την έννοια της πάλης μεταξύ μερίδων της κυρίαρχης αστικής τάξης και των συμμάχων τους για τον έλεγχό του (μαρξιστική ανάλυση) και αφετέρου, της δεδομένης ταξικής θέσης των εργαζόμενων στα σώματα ασφαλείας που προσιδιάζουν μια συγκεκριμένη θεώρηση των σχέσεών τους με το κράτος και του τρόπου που αντιλαμβάνονται τους κρατικούς μηχανισμούς για την προσωπική τους ανέλιξη, η ανάλυση, μέχρι τώρα, επικεντρώθηκε στον ένα πόλο διαμόρφωσης του συστήματος οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων, που είναι το κράτος. Είναι αναγκαίο η έρευνα να στραφεί και στη διερεύνηση των χαρακτηριστικών του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος διαχρονικά, καθώς η αντιπαραβολή της δυναμικής λειτουργίας του κράτους, για την παγίωση και αναπαραγωγή της αστικής κυριαρχίας, με τη λειτουργία του συνδικαλιστικού κινήματος, ως εκπροσώπου της οργανωμένης μισθωτής εργασίας, διαμορφώνει σε κάθε ιστορική στιγμή το σύστημα οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων, υποδηλώνοντας την «ποιότητά» του.

Η έρευνα δεν θα εξετάσει την ιστορική διαδρομή του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, δεν είναι άλλωστε αυτό το αντικείμενό της. Όμως, η ανάλυση των όρων ανάπτυξής του θα πρέπει να αναπτυχθεί για δύο λόγους. Ο πρώτος λόγος θα μπορούσε να ειπωθεί ότι εξυπηρετεί μεθοδολογικούς στόχους της έρευνας. Με τη μελέτη των όρων ανάπτυξης του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, του κοινωνικού και πολιτικού πλαισίου στο οποίο διαμορφώθηκε, επιχειρείται η προβολή του στις σημερινές συνθήκες και η εξακρίβωση του τρόπου επίδρασής του σε μια έκφασή του,

όπως το συνδικαλιστικό κίνημα στα σώματα ασφαλείας. Όπως, άλλωστε αναφέρει κι ο Κουκουλές⁴³, «γενικά και πάγια χαρακτηριστικά του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, τα οποία άρχισαν να διαμορφώνονται από τα πρώτα κιόλας χρόνια συγκρότησής του και πολλά από τα οποία επιβιώνουν μέχρι σήμερα. Αυτά τα χαρακτηριστικά τα συναντάμε στις διάφορες φάσεις εξέλιξης των συνδικαλιστικών κινήματων άλλων χωρών, στην ελληνική, όμως, περίπτωση έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα εξαιτίας της μακροϊστορικής παρουσίας τους, πράγμα που δημιουργεί μια πρώτη εντύπωση ακίνητης συνδικαλιστικής παρουσίας».

Ο δεύτερος λόγος μελέτης των όρων ανάπτυξης του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος αποσκοπεί στην εξακρίβωση του τρόπου που πρόσφατες, χρονικά, εκφάνσεις του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα, αυτού που επισημαίνει ο Κουζής⁴⁴, για την πρόσφατη «ενηλικίωση» του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, που έχοντας ζωή μόλις δεκαοχτώ ετών αποτελεί μια πραγματικότητα, που για τον ίδιο έχει ιδιαίτερη σημασία για την κατανόηση μιας σειράς από τα σύγχρονα χαρακτηριστικά των ελληνικών συνδικάτων.

Από το σύνολο των θεωρητικών προσεγγίσεων των εργασιακών σχέσεων, αλλά και άλλων γνωστικών αντικειμένων μελέτης των αντιπροσωπευτικών θεσμών, όπως εκείνο της πολιτικής επιστήμης, γίνεται αποδεκτό ότι υπήρξε καθυστερημένη εμφάνιση και ανάπτυξη του εργατικού συνδικαλιστικού κινήματος στον ελλαδικό χώρο. Αναπτύσσονται δύο βασικά, αλληλοσυμπληρώμενα σε τελική ανάλυση, θεωρητικά ρεύματα σχετικά με το ειδικό βάρος που έχει στη διαμόρφωση του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, που όπως προαναφέρθηκε βασικές του διαστάσεις μεταφέρονται και στη σύγχρονη παρουσία του θεσμού, αφενός, το εξωτερικό περιβάλλον, οι ευρύτερες οικονομικές και πολιτικές δομές και αφετέρου, τα ενδογενή χαρακτηριστικά του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, που με την

⁴³ Κουκουλές, Γ., «Αναδρομή σε ένα αμφιλεγόμενο παρελθόν» στο Κασιμάτη, Κ., (επιμ.), *Το Ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα στο τέλος του 20^{ου} αιώνα*, Gutenberg, Αθήνα 1997, σελ. 26.

⁴⁴ Κουζής, Γ., *Τα χαρακτηριστικά του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος*, Gutenberg, Αθήνα 2007, σελ. 25-47.

αποδοχή έξωθεν παρεμβάσεων απέναντι στην εσωτερική του οργάνωση και λειτουργία. Τα εν λόγω θεωρητικά ρεύματα έχουν ως αφετηρία κοινή διαπίστωση, δηλαδή την καθυστερημένη εμφάνιση και ανάπτυξη του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος και καταλήγουν σε ένα κοινό συμπέρασμα, την εθνική «ιδιαιτερότητα», την «ιδιομορφία» του συστήματος οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων στην Ελλάδα σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ή με χώρες με παρόμοιο επίπεδο ανάπτυξης των παραγωγικών σχέσεων, με αποτέλεσμα την εμφάνιση, στην ελληνική περίπτωση, κρατικορπορατιστικών χαρακτηριστικών και πελατειακών σχέσεων εξάρτησης με το κράτος και τα πολιτικά κόμματα. Εν τούτοις, τα δύο ρεύματα διαφέρουν ως προς τον βαθμό ένταξης, άρα μίξης, των δύο συνιστωσών, εξωτερικό οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο- ενδογενή συνδικαλιστικά χαρακτηριστικά, στην ανάλυση του συστήματος οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων στην Ελλάδα.

1.1.6.1. Η ανάπτυξη του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος ως συνέπεια του οικονομικού και πολιτικού περιβάλλοντός του

Για το εν λόγω θεωρητικό ρεύμα, η ιστορική εξέλιξη του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, που αποτελεί έναν από τους προσδιοριστικούς παράγοντες διαμόρφωσης του συστήματος οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων, είναι προϊόν του δεδομένου κάθε φορά οικονομικού και πολιτικού πλαισίου. Σύμφωνα με τους θεωρητικούς της παραπάνω άποψης, τα χαρακτηριστικά στοιχεία που επηρέασαν την πορεία και την εξέλιξη του συνδικαλισμού στην Ελλάδα, συνοψίζονται στον βαθμό και στη μορφή της οικονομικής ανάπτυξης, με τη συνύπαρξη θυλάκων οικονομικής ανάπτυξης και υπανάπτυξης της χώρας και στην πολιτική αστάθεια, με πολέμους, εμφύλιες συρράξεις, δικτατορίες, ακόμη και με εξωτερικές επεμβάσεις στις εσωτερικές πολιτικές διεργασίες. Για τον Μουζέλη⁴⁵, έχοντας ως αναλυτική μεταβλητή την έννοια της καπιταλιστικής ανάπτυξης, υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στην δυτικο- καπιταλιστική ανάπτυξη και στην ανάπτυξη στις χώρες

⁴⁵ Μουζέλης, Ν., ο.π, σελ. 137-146

της καπιταλιστικής «ημι- περιφέρειας», στις οποίες εντάσσει την Ελλάδα, οι οποίες οφείλονται κατά κύριο λόγο στην καθυστερημένη ανάπτυξη των καπιταλιστικών δομών. Το ερμηνευτικό σχήμα του Μουζέλη για την εξαρτημένη και αδύναμη κοινωνία πολιτών (στην οποία εντάσσονται οργανώσεις, όπως τα συνδικάτα) στην ελληνική περίπτωση, θα μπορούσε να συνοψιστεί στη θέση ότι η μετάβαση σε ένα ανοιχτό κοινοβουλευτικό σύστημα έγινε αδύναμα, με αγρόσυρτες διαδικασίες και μάλιστα σε ένα πλαίσιο παγίωσης σχέσεων πατρωνείας και μάλιστα η εν λόγω μετάβαση συντελέστηκε σε βασικά προ- βιομηχανικό πλαίσιο. Συνέπεια της παραπάνω πραγματικότητας αποτελεί, σύμφωνα με τον Μουζέλη, το γεγονός ότι η συμμετοχή των εργαζομένων στην πολιτική διαδικασία δεν ήταν αποτέλεσμα της ενεργού συμμετοχής μέσω αυτόνομων οργανώσεων της εργατικής τάξης, αλλά οι μάζες εντάχθηκαν στην πολιτική διαδικασία με πιο εξαρτημένο και καθετοποιημένο τρόπο, μέσω λαϊκιστικών και πελατειακών μέσων. Διαμορφώθηκε, δηλαδή, μια αδύναμη κοινωνία πολιτών, με το εργατικό κίνημα να αποτελεί στόχο των κρατικών παρεμβάσεων, είτε με τη μορφή διώξεων, είτε με τη μορφή χειραγώγησης και ελέγχου. Ακόμη, ο δεδομένος τρόπος ένταξης των εργατικών στρωμάτων στην πολιτική διαδικασία (αδύναμες οργανώσεις της εργατικής τάξης, δίκτυα πολιτικής πατρωνείας) «διευκόλυνε» ακόμη περισσότερο τις αυταρχικές δομές της κρατικής εξουσίας στην Ελλάδα, με στόχο την εξυπηρέτηση της ενίσχυσης του βιομηχανικού καπιταλισμού, με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί ένα πολιτικό σύστημα με έντονες ανισότητες πολιτικής δύναμης μεταξύ κυβερνώντων και κυβερνωμένων. Για τον Μουζέλη και αυτό έχει ιδιαίτερη αξία στη διερεύνηση του τρόπου οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων στην Ελλάδα και πώς παρεμβαίνουν σε αυτό οι δύο βασικοί παράγοντες, δηλαδή κράτος και συνδικάτα, ακόμη και όταν η Ελλάδα εμφάνισε χαρακτηριστικά δυτικού τύπου οικονομικής ανάπτυξης, οι αυστηρά συγκεντρωτικές τάσεις του κράτους και ο ηγετικός του ρόλος στην διαδικασία εισαγωγής των καπιταλιστικών σχέσεων σήμαναν ότι εύκολα μπορούσε να υπονομεύσει την αυτονομία των οργανώσεων της εργατικής Τάξης και να την εντάξει στην πολιτική αρένα με έναν κάθετο, εξαρτημένο τρόπο.

Στην εργασία του Κουζή, η οποία πραγματεύεται την αποτύπωση των βασικών χαρακτηριστικών του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος⁴⁶ και τα οποία τα αντιπαραβάλλει, το καθένα χωριστά, ως προς τα ισχύοντα στο ευρύτερο ευρωπαϊκό τοπίο, η παρουσία του κρατικού παράγοντα, τόσο η πολιτική του παρέμβαση στα εσωτερικά συνδικαλιστικά πράγματα, όσο και ο ρόλος του στην οικονομική διαδικασία, με την παρέμβαση του στην καπιταλιστική μεγέθυνση και την στρατηγική στελέχωσης του κρατικού μηχανισμού με μέλη των εργατικών, μικροαστικών και αγροτικών στρωμάτων, αποτελεί κύριο παράγοντα διαμόρφωσης της ιστορικής πορείας και της σύγχρονης μορφής του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος. Βέβαια, ο ίδιος αναγνωρίζει ότι η καθυστέρηση της ανάπτυξής του δεν πρέπει να αποδίδεται μόνο σε εξωτερικούς παράγοντες, όπως στις περιορισμένες οικονομικές δομές και στην ταραγμένη πολιτική πορεία της νεότερης ελληνικής ιστορίας.

Ο συγγραφέας, για την ένταξη του παράγοντα «κράτος» στη διερεύνηση των παραγόντων που επέδρασαν και επιδρούν στη διαμόρφωση του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος θέτει ως υπόθεση εργασίας ότι η αναδρομή στο παρελθόν, η καταγραφή των πρώτων βημάτων του κρίνεται αναγκαία ώστε να γίνει κατανοητή η σημερινή λειτουργία των συνδικάτων και να καταστεί δυνατή η ερμηνεία φαινομένων, ακόμη και παθογενειών, που εκδηλώνεται ως σήμερα και αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της παρούσας συνδικαλιστικής ζωής και πρακτικής.

Για τον Κουζή⁴⁷, η χρονική καθυστέρηση της εμφάνισης και ανάπτυξης του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, ως απόρροια των οικονομικών δομών της χώρας, συνοδεύεται ιστορικά, από πρώτα ήδη χρόνια της νομιμοποίησής του και για μακρότατο χρονικό διάστημα, από τη μη ομαλή πορεία του πολιτικού και κοινοβουλευτικού βίου, στοιχείο που επηρεάζει σημαντικά τη ζωή των συνδικάτων, που υποχρεώνονται να λειτουργούν και να επιβιώνουν σε ένα περιβάλλον που δεν ευνοεί την ομαλή ανάπτυξή τους. Ο συγγραφέας συμπεραίνει ότι τα συνδικάτα στην Ελλάδα βρίσκονται από την πρώτη φάση της νόμιμης παρουσίας και ανάπτυξής τους εν μέσω έντονων

⁴⁶ Κουζής, Γ., ο.π, σελ. 25-251.

⁴⁷ Στο ίδιο, σελ. 32

κρατικών παρεμβάσεων στην εσωτερική ζωή και λειτουργία τους, οι οποίες δεν λήγουν με την επαναφορά της συνταγματικής νομιμότητας, με τη μεταπολίτευση, αλλά διατηρούνται μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '80. Μάλιστα, η παράδοση των κρατικών παρεμβάσεων στη λειτουργία του συνδικαλιστικού κινήματος προσέδωσε ένα ιδιαίτερο τόνο στα συνδικαλιστικά πράγματα της χώρας. Άλλωστε, για τον συγγραφέα, το φαινόμενο των μακροχρόνιων κρατικών παρεμβάσεων (σε συνδυασμό με το φαινόμενο της έντονης παραταξιοποίησης στο εσωτερικό του συνδικαλιστικού κινήματος, που για τον Κουζή αποτελεί την ικανή συνθήκη να υποστηριχθεί ότι η καθυστέρηση της ανάπτυξης του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος δεν πρέπει να αποδίδεται μόνο σε εξωτερικούς παράγοντες, αλλά και στο ίδιο το κίνημα, το οποίο συνέβαλε με τη σειρά του, μέσα από τις υποκειμενικές του αδυναμίες στη διατήρηση της καπιταλιστικής υπανάπτυξης όντας σε μεγάλο βαθμό επιρρεπές σε έξωθεν παρεμβάσεις) οδήγησε στη σχετικά πρόσφατη «ενηλικίωσή» του, έχοντας ζωή μόλις δεκαοχτώ ετών.

Κορυφαία κρατική παρέμβαση, θεσμικής υφής, στα συνδικαλιστικά πράγματα της χώρας, με σοβαρές συνέπειες ως προς την εκπροσώπηση των συμφερόντων του κόσμου της μισθωτής εργασίας, αποτελεί η διάσπαση του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, βάσει του εργασιακού καθεστώτος στο οποίο υπάγονται οι εργαζόμενοι που εκπροσωπούνται σε αυτά. Αποτέλεσμα της κρατικής παρέμβασης είναι η ψήφιση και ισχύς μέχρι σήμερα του Νόμου 2151/20 «Περί επαγγελματικών σωματείων», ο οποίος απαγορεύει τη συνύπαρξη επαγγελματικών ενώσεων του δημόσιου τομέα με τα σωματεία του ιδιωτικού (άρθρο 21). Ο περιορισμός που προκύπτει αντικειμενικά από τις ρυθμίσεις του εν ισχύει θεσμικού πλαισίου ως προς το δικαίωμα της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι για τους δημόσιους υπαλλήλους, υπήρξε απότοκο της γενικότερης προσπάθειας απολιτικοποίησης των δημόσιων υπαλλήλων και αποφυγής του ενδεχόμενου διαμόρφωσης κοινού συνδικαλιστικού μετώπου με τους εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα, που θα οδηγούσε στην εισαγωγή της «ταξικής πάλης» (βασική αρχή της οργανωμένου κόσμου της εργασίας στον ιδιωτικό τομέα ήδη από τα πρώτα χρόνια της ΓΣΕΕ) και των αναγκαίων μέσων για την επίτευξη των στόχων της εργατικής τάξης (απεργία) και στο εσωτερικό του δημόσιου τομέα.

Άμεση παρέμβαση της κρατικής εξουσίας συνολικά στο ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα (και ίσως με δυσμενέστερα αποτελέσματα συνολικά για το συνδικαλιστικό από την παρέμβαση που διέσπασε τον οργανωμένο κόσμο της εργασίας σε συνδικάτα του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα, διότι θα μπορούσε να υποστηρίξει κάποιος ότι κατ' αυτόν τον τρόπο εκπροσωπούνται με καλύτερους όρους τα συμφέροντα των εργαζομένων στους δύο τομείς της οικονομίας) λογίζεται και η νομοθετική, καθώς και η δικαστική παρέμβαση στην εσωτερική ζωή του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος. Η συνδικαλιστική οργάνωση οφείλει να υπακούει στις προδιαγραφές που ορίζει ο Νόμος για τα σωματεία και λειτουργεί υπό τους όρους που θέτουν οι σχετικές διατάξεις του Αστικού Κώδικα. Για τους μελετητές της θεωρίας των ατομικών και συλλογικών εργασιακών σχέσεων⁴⁸, η έντονη παρουσία του νομοθέτη στην εσωτερική ζωή του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος βρίσκεται σε πλήρη αρμονία με τον γενικότερο ρόλο της νομοθεσίας απέναντι στο περιεχόμενο των ατομικών και των συλλογικών εργασιακών σχέσεων. Ως λογική συνέπεια της παραπάνω θέσης είναι ότι, όπως και στην περίπτωση της συλλογικής διαπραγμάτευσης και της συμμετοχής των εργαζομένων, έτσι και για τη λειτουργία του συνδικαλιστικού δικαιώματος και των όρων προσφυγής στην απεργία, η ελληνική νομοθεσία έχει ρυθμίσει λεπτομερώς τους όρους άσκησης του. Επιπλέον, η δικαστική εξουσία ελέγχει τη νομιμότητά του, προσδίδοντας σε αυτό νομική προσωπικότητα.

Συνάγεται ότι το ελληνικό συνδικάτο δεν μπορεί να πάρει μια «κινηματική» μορφή, ανάλογα με τις περιστάσεις και με στόχο πάντοτε την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της οργανωμένης μισθωτής τάξης. Η λειτουργία τους, υπό τους λεπτομερείς και περιοριστικούς όρους του νόμου, στερεί από αυτά τη δυνατότητα να αναζητούν λύσεις προσαρμογής στις σύγχρονες ανάγκες, κάνοντας χρήση ευέλικτων πρακτικών αναμόρφωσης των καταστατικών τους χωρίς την παρέμβαση του νομοθέτη. Αν και η ψήφιση του Ν.1264/82 αποτέλεσε αναμφίβολα μια τομή στη μέχρι τότε αντιμετώπιση των συνδικαλιστικών ελευθεριών από τη Νομοθεσία, συμβάλλοντας ουσιαστικά στον εκδημοκρατισμό του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, εντούτοις υπό τις νέες εξελίξεις που συντελούνται στον κόσμο της εργασίας

⁴⁸ Στο ίδιο, σελ. 124

(π.χ αυξημένα ποσοστά ανέργων, συνταξιούχων, δημιουργία νέων κατηγοριών εργαζομένων, ανάπτυξη των α-τυπικών μορφών απασχόλησης, κλπ), οι θεσμικές ρυθμίσεις, οι οποίες αναφέρονται στον συνδικαλισμό στην Ελλάδα, περιορίζουν σε σημαντικό βαθμό την ανάπτυξή του, στερώντας από τα συνδικάτα την απαραίτητη αυτονομία να ορίζουν τα ίδια τις διεργασίες στο εσωτερικό τους, όπως συμβαίνει στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες.

Συνοψίζοντας, η άμεση παρέμβαση, με τη μορφή της νομοθετικής και δικαστικής ρύθμισης, της κρατικής εξουσίας στα εσωτερικά του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, σύμφωνα με τη θεωρητικούς των εργασιακών σχέσεων, είναι τα ακόλουθα,

πρώτον, η ύπαρξη ενός ελάχιστου αριθμού μελών ως εκ των ων ουκ άνευ συνθήκη για τη δημιουργία σωματείου,

δεύτερον, στην καθιέρωση τριών βαθμών οργάνωσης της συνδικαλιστικής έκφρασης (με την περίπτωση των συνδικάτων του μεγαλύτερου πληθυσμιακά μέλους των σωμάτων ασφαλείας, αυτών της Ελληνικής Αστυνομίας, να περιορίζονται σε δύο βαθμούς),

τρίτον, στη θέσπιση περιορισμών στην άσκηση του συνδικαλιστικού δικαιώματος σε επιμέρους κατηγορίες μισθωτών, με τις περιπτώσεις των εργαζομένων στα σώματα ασφαλείας να αποτελούν μια από τις χαρακτηριστικότερες περιπτώσεις,

τέταρτο, η προϋπόθεση της συμμόρφωσης του καταστατικού που ψηφίζεται από τα μέλη στα οριζόμενα από το δεδομένο νομοθετικό πλαίσιο,

πέμπτο, στην κατάθεση στην αρμόδια δικαστική αρχή των απαραίτητων στοιχείων για τη σύσταση σωματείου,

έκτο, στον έλεγχο νομιμότητας από την αρμόδια δικαστική αρχή, ώστε η τελευταία να εκδώσει απόφαση περί νόμιμης απόφασης του σωματείου,

έβδομο, στην παρουσία της δικαστικής εξουσίας στις εκλογικές διαδικασίες

και όγδοο, στην παρέμβαση της δικαστικής εξουσίας, με τον ορισμό προσωρινής διοίκησης στο σωματείο στην περίπτωση που αυτή δεν μπορεί να προκύψει μέσω των εσωτερικών διεργασιών.

Όπως επισημαίνει ο Κουζής⁴⁹, προκύπτει ότι ο ρόλος του κράτους, μέσω της νομοθετικής και της δικαστικής εξουσίας, διαμορφώνει ιστορικά ένα ασφυκτικό πλαίσιο λειτουργίας του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, συνδυάζοντας μια ποικιλία μορφών παρέμβασης της κρατικής εξουσίας. Αν και αναγνωρίζει ότι η υπό των ρυθμίσεων του Νόμου 1264/82 νέα πραγματικότητα στη λειτουργία των συνδικαλιστικών οργανώσεων συνιστά μια θετική εξέλιξη, ιδιαίτερα στην περίοδο που ο σχετικός Νόμος τέθηκε σε ισχύ, θέτοντας τέρμα σε μια σειρά αρνητικών καταστάσεων, στην εμφάνιση και παγίωση των οποίων έπαιξαν σημαντικό ρόλο οι παράγοντες που αναλύονται στο παρόν τμήμα της έρευνας, εντούτοις, στο παρόν στάδιο, δηλαδή της «ενηλικίωσης» πλέον του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, οι θεσμικές ρυθμίσεις περιορίζουν σε σημαντικό βαθμό την ανάπτυξή του.

Για τον Κουκουλέ⁵⁰, η ιστορία του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος συμπλέκεται και συγχέεται με την οικονομική, την κοινωνική και την πολιτική ιστορία της Ελλάδας. Από την αρχή της εμφάνισης του συνδικαλιστικού κινήματος το αστικό κράτος προσπάθησε να το προσεταιριστεί κι όταν απέτυχε αυτή η προσπάθεια, επέλεξε την τακτική των διασπάσεων και την εκ των άνω νομιμοποίηση των επιλεγμένων ηγεσιών του. Για τον ίδιο, ο αποδιδόμενος ιστορικά ρόλος του κράτους στη συγκρότηση του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος συγκεκριμενοποιείται και από μια ακόμη πραγματικότητα, αυτή της ανυπαρξίας του κράτους πρόνοιας, που θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μηχανισμός ενσωμάτωσης και νομιμοποίησης των επιβεβλημένων ηγεσιών. Τούτο είχε ως αποτέλεσμα τη διαρκή κρίση του συνδικαλιστικού θεσμού.

Ως μια επιπλέον μεταβλητή στη διαμόρφωση του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος θα πρέπει να συμπεριληφθεί και το γεγονός του χαμηλού ποσοστού, εν συγκρίσει με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, μισθωτής εργασίας στην Ελλάδα. Παρότι το ποσοστό των μισθωτών απασχολούμενων παρουσιάζει αυξητικές τάσεις, εν τούτοις μόλις στα τέλη της δεκαετίας του '80 οι μισθωτοί φθάνουν να συγκεντρώνουν το ήμισυ της συνολικής

⁴⁹ Στο ίδιο, σελ. 126

⁵⁰ Κουκουλέ, Γ., ο.π., σελ. 69

απασχόλησης, φαινόμενο το οποίο συναντάται σε χώρες της ανεπτυγμένης καπιταλιστικής Ευρώπης από τον 19^ο αιώνα⁵¹. Μάλιστα, η μισθωτή εργασία στην Ελλάδα παρουσιάζει τα χαμηλότερα ποσοστά ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για τον Κουζή⁵², το χαμηλό ποσοστό μισθωτής εργασίας είναι ενδεικτικό στοιχείο του ειδικού βάρους και του μεγέθους που αυτή αντιπροσωπεύει στην ελληνική κοινωνία. Κατά συνέπεια και αν ληφθεί υπόψη ότι το Κράτος Πρόνοιας στον Ευρωπαϊκό χώρο ιστορικά στηρίχθηκε στην ανάπτυξη και την ισχυρή παρουσία της μισθωτής εργασίας, θα μπορούσε εξ αυτού του λόγου να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι το ελλειμματικό «κοινωνικό» κράτος που συναντάται στην Ελλάδα οφείλεται σε ένα βαθμό και στη χαμηλή παρουσία της μισθωτής εργασίας απέναντι στην οποία η κρατική εξουσία υπήρξε φειδωλή σε μέτρα προστασίας και ενίσχυσης των συμφερόντων της. Ως απόρροια του χαμηλού ποσοστού μισθωτής εργασίας θα μπορούσε να συμπεριληφθεί και η ιστορικά μειωμένη ευαισθησία της κρατικής εξουσίας απέναντι στα αιτήματα των μισθωτών, οι οποίοι εκτός των άλλων βιώνουν επί μακρόν την πλήρη χειραγώγηση του συνδικαλιστικού κινήματος από το κράτος. Συνεπώς, για τη θεώρηση της (υπ)ανάπτυξης του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος ως προσδιορισμένους από το ευρύτερο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον, η ισχυρή κρατική παρέμβαση, σε συνδυασμό αφενός με τον σημαντικό ρόλο του κράτους ως εργοδότη, αφετέρου με το χαμηλό ειδικό βάρος της μισθωτής απασχόλησης στην ελληνική κοινωνία αποτελούν τους προσδιοριστικούς παράγοντες της μειωμένης διαπραγματευτικής ισχύος του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, η οποία αποτυπώνεται και στο δεδομένο σύστημα οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων.

⁵¹ Κουζής, Γ., ο.π., σελ. 48

⁵² Στο ίδιο, σελ. 52

1.1.6.2. Η διαμόρφωση του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος ως απόρροια ενδογενών του χαρακτηριστικών

Ο ρόλος του κράτους αν και έχει αποδειχθεί ότι συνέβαλε σημαντικά στη διαμόρφωση της παρουσίας του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, εν τούτοις υποστηρίζεται ότι υπάρχουν ενδογενή χαρακτηριστικά του ίδιου του κινήματος που επηρέασαν την ιστορική του διαδρομή και συνέβαλαν στη δεδομένη εικόνα του.

Για τον Ιωάννου⁵³, η προσέγγιση που δίνει έμφαση στις εξωτερικές επεμβάσεις ως την αιτία διαμόρφωση του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος είναι λανθασμένη. Ο ίδιος σχηματοποιεί τη συλλογιστική της άποψης ότι οι εξωτερικές επεμβάσεις, όπως αυτές του κράτους στα συνδικαλιστικά πράγματα, διαμόρφωσαν τον χαρακτήρα των συλλογικών οργανώσεων των εργαζομένων, αναφέροντας ότι η εν λόγω θέση θέτει ως προαπαιτούμενο ότι οι συλλογικές δραστηριότητες των μισθωτών και ο συνδικαλισμός εκφράζουν την κοινωνική πρόοδο, το κοινωνικό επιθυμητό και αναγκαίο, τα οποία όμως καταδιώκονται, εμποδίζονται και εξαιτίας εξωτερικών παραγόντων οι επιδιώξεις τους μένουν ανολοκλήρωτες. Κατά συνέπεια, «η εμφάνιση συλλογικών δραστηριοτήτων των μισθωτών θεωρείται ως μια εξ ορισμού γόνιμη και γονιμοποιητική διαδικασία αλλά το τελικό αποτέλεσμα, το κάθε προσωρινό τελικό αποτέλεσμα, δεν θεωρείται προϊόν μιας ορθολογικής εξέλιξης, αλλά προϊόν μη ορθολογικών συμπεριφορών και εξωτερικών επεμβάσεων, στα πλαίσια του υπάρχοντος κοινωνικού σχηματισμού»⁵⁴. Για τον Ιωάννου, η εν λόγω προσέγγιση συνιστά μια μάλλον μεταφυσική προσέγγιση, η οποία στηρίζεται στην *a priori* παραδοχή ενός ιδανικού τύπου εξέλιξης της συλλογικής δράσης των μισθωτών και των αποτελεσμάτων της, η οποία όμως δεν αφήνει περιθώρια για μια παραγωγική διερεύνηση των εργασιακών σχέσεων και του συνδικαλισμού στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό. Επιπλέον, η θεώρηση της ιδιαιτερότητας του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος και των εργασιακών σχέσεων ως απλής

⁵³ Ιωάννου Χ., *Μισθωτή Απασχόληση και συνδικαλισμός στην Ελλάδα*, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα 1989

⁵⁴ Στο ίδιο, σελ. 21

συνεπαγωγής των χαρακτηριστικών της οικονομικής ή της κοινωνικής δομής του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού υπονοεί πως η δομή και η εξέλιξή της συνιστά την ερμηνευτική μεταβλητή της ιδιαιτερότητας του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος. Τούτο όμως, σύμφωνα με τον Ιωάννου, μεθοδολογικά συνεπάγεται ότι η εν λόγω προσέγγιση εξαντλείται σε μια παράθεση των χαρακτηριστικών που διέπουν τη δομή του κοινωνικού σχηματισμού και τη συνακόλουθη αναφορά γεγονότων από την λειτουργία του συνδικαλιστικού κινήματος που απλώς επιβεβαιώνουν την «αδυναμία», ή την «καθυστέρησή του». Στο αναλυτικό πλαίσιο του Ιωάννου αναζητείται η «ιδιαιτερότητα» του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, όχι όμως ως προέκταση ή συνεπακόλουθο της δεδομένης ανάπτυξης του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού (καθυστερημένη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και ο ρόλος του κράτους- εργοδότη στην ανάπτυξη του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος). Αντίθετα, υποστηρίζεται η θέση πως δεν είναι η έννοια της οικονομικής ή της κοινωνικής δομής που θα πρέπει να τοποθετηθούν στο κέντρο της ανάλυσης, αλλά «... η έννοια της συλλογικής συνδικαλιστικής δράσης των μισθωτών εργατών και υπαλλήλων, ως μιας συνιστώσας του συλλογικού πράττειν των τάξεων, στρωμάτων και ομάδων στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό. Με αυτήν την έννοια, στο επίκεντρο της ανάλυσης είναι η συλλογική δραστηριότητα των μισθωτών, που δημιούργησαν την ιστορία του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος με τις όποιες ιδιοτυπίες τους. Τη δημιούργησαν, βέβαια, μέσα σε ιστορικά και δυναμικά καθορισμένες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες»⁵⁵.

Επαναλαμβάνοντας την άποψη ότι οι δύο θεωρήσεις για την εμφάνιση και ανάπτυξη του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος συνιστούν αλληλοσυμπληρωματικές προσεγγίσεις του ζητήματος, θα πρέπει να ειπωθεί ότι σε μεταγενέστερο έργο του Ιωάννου⁵⁶, το επίκεντρο της ανάλυσης επιστρέφει στον ρόλο του «εξωτερικού» οικονομικού και κοινωνικού περιβάλλοντος, ως κύριου προσδιοριστικού παράγοντα της δεδομένης ανάπτυξης του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος και των εργασιακών σχέσεων. Για τον Ιωάννου πλέον, ο καθοριστικός ρόλος του κράτους έχει

⁵⁵ Στο ίδιο, σελ. 28-29

⁵⁶ Ioannou, C., *Trade unions in Greece*, Friedrich Ebert Foundation, 1999, σελ. 3-4.

καθορίσει τη διαμόρφωση των εργασιακών σχέσεων στη χώρα για αρκετές δεκαετίες, ενώ η μακρόχρονη παράδοση της κρατικής παρέμβασης έχει δώσει το στίγμα της στο σύστημα εργασιακών σχέσεων, στη δομή των συλλογικών διαπραγματεύσεων και στη λειτουργία του συνδικαλιστικού κινήματος. Ένα επίσημο θεσμικό και διοικητικό σύστημα έχει δημιουργηθεί για τη λειτουργία των εργασιακών σχέσεων, μέσα στο οποίο αναπτύσσονται οι δραστηριότητες και στάσεις των συνδικάτων.

Στο έργο του Κουζή επίσης⁵⁷, συνεκτιμώνται για τη διαμόρφωση του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, εκτός των εξωτερικών παραγόντων, που αναλύθηκαν παραπάνω και οι υποκειμενικές αδυναμίες του κινήματος, οι οποίες επέτρεψαν έξωθεν παρεμβάσεις απέναντι στην εσωτερική του οργάνωση και λειτουργία. Κύρια, αν όχι αποκλειστική, έκφραση της επίδρασης του ίδιου του συνδικαλιστικού κινήματος στην πορεία της καθυστερημένης χρονικά εμφάνισης του και της δεδομένης μορφής που πήρε είναι το φαινόμενο της παραταξιοποίησης στο εσωτερικό του, δηλαδή της δραστηριοποίησης συνδικαλιστικών παρατάξεων ως κομματικών βραχιόνων δρώντων κομματικών σχηματισμών. Όπως επισημαίνεται από τον Κουζή⁵⁸, οι συνδικαλιστικές παρατάξεις στην Ελλάδα δεν περιορίζονται στον ρόλο της καθ' όλα νομιμοποιημένης και επιβεβλημένης ιδεολογικής αντιπαράθεσης, αλλά, επιπλέον, λειτουργούν ως οργανωμένες φράξιες στο εσωτερικό των συνδικάτων. Μάλιστα ο ρόλος τους αναδεικνύεται σε ακόμη κρισιμότερο δεδομένης της ενιαίας οργανωτικής έκφρασης των συνδικάτων, όπως συμβαίνει στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα, ενώ τυπικά να υπάρχει ενιαία οργανωτική έκφραση «προς τα έξω», εν τούτοις να διαμορφώνονται ουσιαστικά «συνδικάτα» μέσα στα συνδικάτα, με βάση την κομματική προέλευση της συνδικαλιστικής παράταξης, που μεταφέρουν, ως ιμάντες μεταβίβασης, ειλημμένες αποφάσεις, οι οποίες έχουν διαμορφωθεί έξω από τους κόλπους των συνδικάτων, παίρνοντας τη μορφή προτάσεων προς επικύρωση από τα συνδικαλιστικά όργανα, περιορίζοντας τα τελευταία σε μια νομιμοποιημένη μεν, όμως τυπική και όχι ουσιαστική δημοκρατική

⁵⁷ Κουζής, Γ., ο.π, σελ. 20.

⁵⁸ Κουζής, Γ., ο.π. σελ. 191

λειτουργία⁵⁹. Η έντονη παραταξιοποίηση στο εσωτερικό του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος οδήγησε σε ένα κίνημα, το οποίο σχηματικά μπορεί να αποδοθεί με τη μορφή ενός αθροίσματος απόψεων, οι οποίες συνήθως είναι αποτελέσματα διεργασιών εκτός της εσωτερικής συνδικαλιστικής ζωής, εξυπηρετώντας ευρύτερους κομματικούς υπολογισμούς και όχι από τη μορφή της σύνθεσης των επιμέρους απόψεων, που να συνεπάγεται αφενός εσωτερικές διεργασίες με σκοπό μια κοινή συνισταμένη πορεία (ή έστω απόρριψη της κοινής πορείας και των κοινών αποφάσεων, αλλά με όρους που να ανταποκρίνονται στην καταλληλότερη εκπροσώπηση αυτών καθαυτών των συμφερόντων των μελών του κινήματος, όπως βέβαια αντιλαμβάνεται τα εν λόγω συμφέροντα η εκάστοτε συνδικαλιστική παράταξη), αφετέρου, την εμπέδωση των κανόνων ουσιαστικής δημοκρατικής λειτουργίας στο εσωτερικό του.

Το φαινόμενο της παραταξιοποίησης, οδήγησε, σύμφωνα με τον Κουζή⁶⁰, σε κάποιες βασικές αρνητικές εκφάνσεις της δραστηριοποίησης των συνδικαλιστικών στελεχών και των παρατάξεων. Πρώτον, στη δημιουργία μιας ιδιότυπης κουλτούρας σε ένα μεγάλο τμήμα των μελών της ενιαίας συνδικαλιστικής οργάνωσης, η οποία δεν αντικατοπτρίζει τόσο τα συμφέροντα της συνδικαλιστικής οργάνωσης ως συνόλου, αλλά μάλλον προασπίζεται το συμφέρον της κομματικής παράταξης στην οποία εντάσσεται το συνδικαλιστικό στέλεχος. Δεύτερον, στη δημιουργία στεγανών ανάμεσα στα μέλη του συνδικαλιστικού κινήματος, ώστε να εμποδίζεται ουσιαστικά η άμεση και αυτόνομη επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ μελών διαφορετικών παρατάξεων. Κατά συνέπεια, η δημιουργία στεγανών μεταξύ των παρατάξεων αποτελεί έναν πρόσθετο λόγο παρακώλυσης της ουσιαστικής ενότητας δράσης, η οποία και αποτελεί θεμελιώδη αρχή του συνδικαλισμού. Τρίτον, στην ουσιαστική σχετικοποίηση της αυτονομίας του συνδικαλιστικού κινήματος από τη δράση των συνδικαλιστικών παρατάξεων στο εσωτερικό του, λόγω της μεταφοράς ειλημμένων αποφάσεων που αποφασίζονται σε χώρους εκτός των συνδικάτων και επομένως δεν αποτελούν συνισταμένη των

⁵⁹ Μαυρογορδάτος Γ.Φ., *Μεταξύ Πιτυοκάμπτη και Προκρούστη*, Οδυσσέας, Αθήνα 1988, σελ. 34-38.

⁶⁰ Κουζής, Γ., ο.π., σελ. 193

συνδικαλιστικών εσωτερικών διεργασιών. Τέταρτον, στον υπερτονισμό από ορισμένες παρατάξεις, ανάλογα με τις εκάστοτε συγκυρίες και με σκοπό την εξυπηρέτηση ευρύτερων κομματικών σκοπιμοτήτων, της διαφορετικότητάς τους, με πρακτικό αποτέλεσμα τις έντονες αντιπαραθέσεις στο εσωτερικό των συνδικάτων, που με τη σειρά τους οδηγούν στην ύπαρξη ενός ουσιαστικά διασπασμένου συνδικαλιστικού κινήματος.

Η εκτίμηση των ενδογενών χαρακτηριστικών του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος για την κατανόηση της ιστορικής του πορείας ενυπάρχει και στο έργο του Κουκουλέ. Αν και ο ίδιος αναγνωρίζει, όπως προαναφέρθηκε, τον ρόλο του κράτους και των ευρύτερων εξωγενών χαρακτηριστικών στην ιστορική διαμόρφωση του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, θεωρεί ότι αν και εν λόγω εξωγενή χαρακτηριστικά είναι αναμφισβήτητα σωστά, εν τούτοις δεν εξηγούν τίποτα, όπως για παράδειγμα, γιατί ο συνδικαλισμός αναπτύχθηκε σε ορισμένους τομείς, όπως αυτών των τραπεζών και της κοινής ωφέλειας, ενώ σε κάποιους άλλους όχι. Μέσα από την ανάλυση των εξωτερικών παρεμβάσεων του κράτους στο συνδικαλιστικό κίνημα ουσιαστικά εξηγείται μόνο το γιατί το κράτος παρεμβαίνει, όμως παραμένει αθέατη η πλευρά της αποδοχής της παρέμβασης από τη σκοπιά των ίδιων των εργαζόμενων. Στο σημείο αυτό ο Κουκουλέ εισάγει μια ενδιαφέρουσα μεθοδολογική πρόταση. Της αντιμετώπισης του συνδικαλιστικού φαινομένου από το κράτος άλλοτε ως οικονομικό και άλλοτε ως πολιτικό φαινόμενο, ανάλογα με τις ιστορικές περιστάσεις που διαμορφώνονται είτε από τη δράση του συνδικαλιστικού κινήματος, είτε από την οικονομική και πολιτική συγκυρία. Ουσιαστικά, η εν λόγω θέση του Κουκουλέ συνταιριάζει μεθοδολογικά την επίδραση του εξωτερικού περιβάλλοντος με τις διεργασίες στο εσωτερικό του συνδικαλιστικού κινήματος για τη διαμόρφωση της ιστορικής του πορείας, έχοντας ως κριτήριο ανάλυσης το πώς αντιλαμβάνονται, ως οικονομικό ή ως κοινωνικό φαινόμενο, τον συνδικαλισμό σε κάθε δεδομένη χρονική στιγμή το κράτος αλλά και οι ίδιοι οι οργανωμένοι εργαζόμενοι⁶¹.

⁶¹ Κουκουλέ, Γ.Φ.- Τζανετάκος, Β., *Συνδικαλιστικό κίνημα 1981-1986. Η μεγάλη ευκαιρία που χάθηκε*, Οδυσσέας, Αθήνα 1986, σελ. 9

Βάσει της παραπάνω θεώρησης και κάνοντας μια ιστορική αναδρομή στην πορεία του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος μέχρι τα τέλη του περασμένου αιώνα, ο Κουκουλές υποστηρίζει ότι τα συνδικαλιστικά κινήματα στις ανεπτυγμένες βιομηχανικά χώρες αντιμετωπίστηκαν σαν φαινόμενα οικονομικά και ως εκ τούτου οι θεσμοί των συλλογικών διαπραγματεύσεων και της προστατευτικής νομοθεσίας είχαν ως σκοπό την εκ των προτέρων γνώση των ορίων των εξωγενών παρεμβάσεων στους «φυσικούς» νόμους της συσσώρευσης. Αντίθετα, στην Ελλάδα, ενώ κατά τις πρώτες δεκαετίες του περασμένου αιώνα ο συνδικαλισμός αντιμετωπιζόταν από το κράτος ως οικονομικό φαινόμενο, η υποστήριξη από το συνομοσπονδιοποιημένο πλέον συνδικαλιστικό κίνημα της ρωσικής επανάστασης και το πρόταγμα της πάλης των τάξεων, ως καταστατική αρχή από την ΓΣΕΕ, οδήγησαν την πολιτεία στην αντιμετώπισή του ως ανατρεπτική πολιτική δύναμη. Αντιμετώπιση ως πολιτικής δύναμης η οποία διήρκεσε, με ένα διάλειμμα το διάστημα από τη Μεταπολίτευση έως το 1979, ουσιαστικά μέχρι την άνοδο του ΠΑ.ΣΟ.Κ στην εξουσία. Με την ανάδειξη του ΠΑ.ΣΟ.Κ στην εξουσία και έχοντας όχι απλώς την ανοχή, αλλά την ευρεία στήριξη εργατικών στρωμάτων, το συνδικαλιστικό κίνημα αντιμετωπίστηκε ως οικονομικό φαινόμενο, με αποτέλεσμα τη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου που το προστάτευε, τη δημιουργία νέων θεσμών που ευνοούσαν τη συμμετοχή και τα κανάλια κοινωνικού διαλόγου, καθώς και τη βελτίωση των όρων αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης με σημαντικές αυξήσεις στις αποδοχές και τη διαμόρφωση, έστω και ενός υπολειμματικού κοινωνικού κράτους. Η στροφή της ακολουθούμενης μέχρι τότε οικονομικής πολιτικής σε πιο συντηρητική κατεύθυνση, η οποία επισημοποιήθηκε με την ανακοίνωση του σταθεροποιητικού οικονομικού προγράμματος αμέσως μετά την εκ νέου ανάληψη της εξουσίας από το ίδιο, το 1985, σε συνδυασμό με την αντίδραση ενός τμήματος της συνδικαλιστικής του παράταξης στην αλλαγή πλεύσης, το συνδικαλιστικό κίνημα αντιμετωπίστηκε εκ νέου ως πολιτικό φαινόμενο. Με την προσέγγιση του Κουκουλέ επιτυγχάνεται μια διαλεκτική σχέση μεταξύ κράτους/εξωτερικού περιβάλλοντος και συνδικάτων, στην οποία η δράση του ενός παράγοντα επιφέρει την αντίδραση του άλλου, ανατροφοδοτώντας την εν λόγω σχέση σε ένα ιστορικό συνεχές, σε ένα «εκκρεμές» μεταξύ της οικονομικής και της πολιτικής αντιμετώπισης του συνδικαλιστικού φαινομένου. Η εν λόγω

διαλεκτική θα μπορούσε να ειπωθεί ότι εν μέρει αντικατοπτρίζει και τις διακυμάνσεις στη σχέση κεφαλαίου και εργασίας, όπου σε περιόδους ανόδου των δυνάμεων της εργασίας ο συνδικαλισμός αντιμετωπίζεται ως οικονομικό φαινόμενο, με την παραχώρηση/κατάκτηση εργασιακών δικαιωμάτων, ενώ αντίθετα σε περιόδους υπεροχής του κεφαλαίου, ή σε περιόδους που απαιτείται καπιταλιστική συσσώρευση (μείζονες οικονομικές κρίσεις/αναδιαρθρώσεις) η οργανωμένη μισθωτή εργασία αντιμετωπίζεται ως πολιτικό φαινόμενο, με συνέπεια την αποδόμηση των χαρακτηριστικών, που διαμορφώθηκαν κατά τη φάση της ενίσχυσης του κόσμου της εργασίας και που ιστορικά σχετίζονται με την εμφάνιση του κράτους πρόνοιας.

1.1.7. Το πρότυπο οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων στην Ελλάδα

Η αναφορά στο πρότυπο οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων είναι απαραίτητη για τους σκοπούς της έρευνας. Με την ανάλυση του συστήματος οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων και μάλιστα στην ιστορική του διάσταση, γίνεται ικανή η συνθήκη μελέτης των δύο κύριων συνιστωσών- κράτος και συνδικάτα- που διαμορφώνουν το αντικείμενο της μελέτης από μια άλλη οπτική γωνία. Το εν λόγω θεωρητικό πεδίο αποτελεί τον χώρο έκφρασης των σχέσεων μεταξύ του κράτους, των κοινωνικών και πολιτικών ελίτ, καθώς και των συνδικάτων, στο οποίο αποτυπώνονται ο τρόπος άρθρωσης των συμφερόντων και οι στρατηγικές επίτευξής τους. Το σύστημα οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων αποτελεί την «εκροή» των σχέσεων μεταξύ κράτους και ομάδων συμφερόντων, όπως τα συνδικάτα. Επιπλέον, η εστίαση στο εν λόγω θεωρητικό πεδίο ικανοποιεί την πληρέστερη κατανόηση των σχέσεων μεταξύ κράτους και συνδικάτων από μια απλή παράθεση της «τυπικής» διάστασής τους. Παρά τη χρησιμότητα μελέτης της «επίσημης» διάστασης κρατικών και συνδικαλιστικών παραμέτρων, όπως για παράδειγμα του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου που ορίζει τις εργασιακές συνθήκες, του καταστατικού των συνδικάτων, της οργανωτικής τους διάρθρωσης, εν τούτοις αποτελεί μια λειτουργική, μάλλον στατική προσέγγιση, αδυνατώντας να εντάξει τις εξελίξεις στις εργασιακές σχέσεις στο ευρύτερο οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο, προσδίδοντας με αυτόν τον τρόπο στην έρευνα την ιστορική διάσταση που απαιτείται.

Στο παρόν τμήμα δεν θα επιχειρηθεί μια αναλυτική τυπολογία του συνόλου των θεωρητικών ρευμάτων που αφορούν τα πρότυπα οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων, τις ομοιότητες και διαφορές τους, αλλά να αναδειχθούν τα χαρακτηριστικά του συστήματος εργασιακών σχέσεων που ίσχυσαν στην Ελλάδα. Επιπλέον, με την ανάλυση επιτυγχάνεται η ανάδειξη του τρόπου διαμόρφωσης του δεδομένου από την ιστορική πορεία συστήματος εργασιακών σχέσεων από τις δύο συνιστώσες του, δηλαδή το κράτος και τα συνδικάτα. Μέσα από την ανάλυση που κάθε θεωρητικός υιοθετεί για τη μελέτη του προτύπου οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων, τις συμφωνίες και ασυμφωνίες που τυχόν εμφανίζονται μεταξύ των διάφορων θεωρητικών ρευμάτων, αναδεικνύεται ο ρόλος των παραγόντων που το διαμορφώνουν, εξάγοντας, εκτός των άλλων, χρήσιμα συμπεράσματα για το πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσεται το συνδικαλιστικό μόρφωμα στα σώματα ασφαλείας, οι τρόποι άρθρωσης και επίτευξης των συμφερόντων τους, οι δίαυλοι επικοινωνίας με το κράτος και αν το νέο φαινόμενο που συνιστά ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας μπορεί να προσφέρει στην ευρύτερη θεωρητική συζήτηση για τα χαρακτηριστικά του συστήματος εργασιακών σχέσεων στην Ελλάδα, οδηγώντας στην εκτίμηση της παγίωσης, ή της μετεξέλιξής του.

Ως εισαγωγική για την ανάλυση του θέματος παρατήρηση, μεθοδολογικού χαρακτήρα, υιοθετείται η επισήμανση της Ζαμπαρλούκου⁶², η οποία αναφέρει ότι παρά το γεγονός ότι η περίοδος της μεταπολίτευσης αποτέλεσε μία από τις δημοκρατικότερες περιόδους της ελληνικής ιστορίας, με την εγκαθίδρυση και την ουσιαστική λειτουργία δημοκρατικών θεσμών, οι σχέσεις μεταξύ κράτους και κοινωνίας και των οργανώσεων που εκφράζουν τμήματά της, όπως τα συνδικάτα, δεν ήταν δημοκρατικές. Με την παραπάνω θέση αποδεικνύεται ότι δεν αρκεί για τη μελέτη τόσο των οργανώσεων του κόσμου της εργασίας, όσο και του συστήματος οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων η απλή παράθεση των «εξωτερικών-τυπικών» γνωρισμάτων τους,

⁶² Ζαμπαρλούκου, Σ., «Συνδικαλιστικό κίνημα και κρατικός παρεμβατισμός στη μεταπολιτευτική Ελλάδα: Μια συγκριτική προσέγγιση», στο Λυριτζής Χ., Νικολακόπουλος, Η., Σωτηρόπουλος, Δ., (επιμ.), *Κοινωνία και Πολιτική*, Θεμέλιο, Αθήνα 1996, σελ. 91

αλλά απαιτείται η εξέταση σε κάθε δεδομένη ιστορική περίοδο του ρόλου που διαδραματίζει η αλληλεπίδραση παραγόντων, όπως το κράτος, τα πολιτικά κόμματα και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις πάνω στο σύστημα αυτό.

Για τον Κιουκιά⁶³, η έννοια της εκπροσώπησης συμφερόντων στην Ελλάδα παρουσιάζουν χαρακτηριστικά που το διαφοροποιούν από τις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες, διότι η ελληνική πολιτική κουλτούρα και το ελληνικό πολιτικό σύστημα, ως προσδιοριστικοί παράγοντες του συστήματος οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων, είναι διαφοροποιημένα σε σχέση με τα ισχύοντα σε άλλες καπιταλιστικές κοινωνίες. Εκκινώντας ουσιαστικά από κοινή θεωρητική αντίληψη η Ζαμπάρλουκου⁶⁴, για να υποστηρίξει τη θέση της ότι στην Ελλάδα επικρατεί ένας ιδιότυπος κρατικός κορπορατισμός, ως σύστημα εκπροσώπησης συμφερόντων του κόσμου της εργασίας, εισάγει στη θεωρία του συστήματος εκπροσώπησης συμφερόντων (άρα και στο υποσύνολό του, δηλαδή στο σύστημα οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων) τον κεντρικό ρόλο που διαδραματίζει το κομματικό σύστημα (είναι αποδεδειγμένος ιστορικά ο ρόλος που διαδραμάτισαν οι πελατειακές σχέσεις στη διαμόρφωση μιας συγκεκριμένης πολιτικής και κοινωνικής συμπεριφοράς και ιδεολογικής ταυτότητας για ένα μεγάλο τμήμα των κυριαρχούμενων κοινωνικών στρωμάτων) στην κατανόηση των σχέσεων μεταξύ κράτους και ομάδων συμφερόντων, όπως τα συνδικάτα. Για την ίδια, ο κρατικός κορπορατισμός, δηλαδή η επιβολή και η αυθαίρετη συγκρότηση από το κράτος ενός συστήματος εκπροσώπησης συμφερόντων, είναι ασυμβίβαστος με την έννοια της δημοκρατίας, ενώ αντίθετα ο κοινωνικός κορπορατισμός συναντάται σε χώρες με ισχυρά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, όχι όμως και σε χώρες με ισχυρή κομμουνιστική παράδοση και στις οποίες η Αριστερά είναι διαιρεμένη σε σοσιαλιστικό και κομμουνιστικό στρατόπεδο. Αποδεχόμενη τον ρόλο του πολιτικού και κομματικού σκηνικού στην τελική έκβαση των σχέσεων κράτους και συνδικαλιστικού κινήματος, η Ζαμπάρλουκου προσχωρεί στην άποψη που εκφράζει το σύνολο των

⁶³ Κιουκιάς, Δ. Κ., *Οργάνωση συμφερόντων στην Ελλάδα*, Εξάντας, Αθήνα 1994, σελ. 68-106.

⁶⁴ Ζαμπάρλουκου, Σ., ο.π., σελ. 95

θεωρητικών που ασχολήθηκαν με το σύστημα οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων, δηλαδή ότι η Ελλάδα παρουσιάζει μια ιδιόμορφη ανάπτυξη του σε σχέση με τις θεωρητικές κατασκευές που υιοθετήθηκαν για τη μελέτη των συστημάτων άλλων χωρών.

Για τον Μαυρογορδάτο⁶⁵, η ιδιομορφία του ελληνικού συστήματος έγκειται στον λαϊκισμό που αποτελεί την οργανωτική αρχή συγκρότησης των επαγγελματικών οργανώσεων που εκπροσωπούν κυρίως λαϊκά στρώματα. Για τον ίδιο, το ΠΑ.ΣΟ.Κ σχεδίασε και εφάρμοσε μια πολιτική ελέγχου των λαϊκών κοινωνικών οργανώσεων, που απευθύνθηκε με αξιοσημείωτη ομοιομορφία στις εν λόγω οργανώσεις, ενώ η Νέα Δημοκρατία, συνεπής με την επιφυλακτική στάση της συντηρητικής παράταξης για τα οργανωμένα επαγγελματικά συμφέροντα, διατήρησε ουσιαστικά δομές και πρακτικές της προδικτατορικής περιόδου. Το συμπέρασμά του είναι ότι η Ελλάδα αποδεικνύεται κατεξοχήν χώρα του λαϊκισμού και συνεπώς του κρατικού κορπορατισμού στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που οφείλεται στη μικροαστική κοινωνική της δομή. Στηριζόμενος στα γνωρίσματα του συστήματος εργασιακών σχέσεων στην Ελλάδα, όπως μεγαλύτερος κρατικός έλεγχος και καταναγκασμός, για τον Μαυρογορδάτο δικαιώνεται η θέση του περί ένταξης του ελληνικού παραδείγματος στο υπόδειγμα του κρατικού κορπορατισμού. Για μια ειδική περίπτωση κρατικού κορπορατισμού κάνει λόγο και ο Τσουκαλάς στην ανάλυσή του για το ελληνικό σύστημα οργάνωσης των συμφερόντων, κάνοντας λόγο για ελεγχόμενη κορπορατικοποίηση της κοινωνίας υπό την αιγίδα ενός ακόμα πιο δυνατού κράτους, έχοντας ακόμη ως χαρακτηριστικό τον ισχυρό ρόλο των κομμάτων, ώστε ο ίδιος να εκτιμά μια μετεξέλιξη σε κομματικό κορπορατισμό⁶⁶.

Ορμώμενη από εμπειρικά στοιχεία της προδικτατορικής και μεταδικτατορικής εποχής μια σειρά θεωρητικών εκτιμά ότι η ανάλυση του συστήματος οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων δεν μπορεί να είναι μονοδιάσταση, μέσω του διαχωρισμού σε κρατικό και κοινωνικό κορπορατισμό. Και τούτο διότι σε περιόδους κρατικών κορπορατιστικών

⁶⁵ Μαυρογορδάτος, Γ., ο.π., σελ. 52-57.

⁶⁶ Κιουκιάς, Δ.Κ., ο.π., σελ. 80

πολιτικών, που για τον Μαυρογορδάτο εξακολουθεί να ισχύει, εμφανίζονται στοιχεία κοινωνικού κορπορατισμού, συνεπώς το σχήμα του Μαυρογορδάτου δεν μπορεί να ισχύσει στην πλήρη έκτασή του. Θέση του Αλεξανδρόπουλου⁶⁷ είναι ότι συνυπάρχουν ανταγωνιστικά κορπορατισμός και πλουραλισμός, θέση που ξεφεύγει από μονοδιάστατες αναλύσεις για τις σχέσεις κράτους και κοινωνικών συμφερόντων. Σχετικοποιώντας την απόλυτη θέση του Μαυρογορδάτου, περί πλήρους κατίσχυσης του κρατικού κορπορατισμού σε όλη την ιστορική διαδρομή στις σχέσεις κράτους και κοινωνικών ομάδων, ο Αλεξανδρόπουλος θεωρεί ότι μετά τη μεταπολίτευση εμφανίζονται και διαστάσεις κοινωνικού κορπορατισμού. Μάλιστα, ο ίδιος κάνει λόγο για κρίση του κρατικορπορατιστικού συστήματος, που προέρχεται από την αντίδραση επιμέρους συνδικαλιστικών οργανώσεων, οι οποίες επιδιώκουν προνομιακή πρόσβαση στο κράτος, χρησιμοποιώντας ως διαπραγματευτικό επιχείρημα το «πολιτικό κόστος» στα πλαίσια μιας εντεινόμενης κομματικής διαμάχης. Ενώ για τον Μαυρογορδάτο, επί των ημερών της διακυβέρνησης του ΠΑ.ΣΟ.Κ επικράτησε ένας επεκτατικός κρατικός κορπορατισμός, που τον επέβαλε ένα πανίσχυρο κράτος, αντιθέτως, για τον Αλεξανδρόπουλο, εμφανίζονται και στοιχεία κοινωνικού κορπορατισμού, συνεπώς το κράτος είναι λιγότερο ισχυρό να επιβάλλει τις πολιτικές του, για τον λόγο αυτό άλλωστε κάνει λόγο για κρίση του κρατικορπορατιστικού συστήματος.

Για τον Μουζέλη⁶⁸, η ιδιομορφία του ελληνικού συστήματος οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων έγκειται επίσης στην εμφάνιση λαϊκιστικών στοιχείων, ως οργανωτικής αρχής. Η ανάλυση, όμως, του Μουζέλη διαφέρει από του Μαυρογορδάτου, στο σημείο ότι η ανάλυση του συστήματος οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων δεν μπορεί να γίνει με όρους ταξινόμησης βάσει διαφόρων μορφών κορπορατισμού. Για τον Μουζέλη, είναι ακατάλληλη η χρήση τυπολογίας κορπορατισμού για την ελληνική περίπτωση. Αντί αυτής προτείνει την επιλογή του όρου «συσσωμάτωση» (incorporation) για την ανάλυση των σχέσεων κράτους και οργανώσεων λαϊκών

⁶⁷ Αλεξανδρόπουλος, Σ., *Θεωρίες για τη συλλογική δράση και τα κοινωνικά κινήματα*, Κριτική, Αθήνα 2001

⁶⁸ Μουζέλης Ν., ο.π., σελ. 137-166

συμφερόντων. Οι οργανώσεις των κυριαρχούμενων στρωμάτων στην καπιταλιστική ημιπεριφέρεια ετεροκαθορίζονται από ένα υπέρ-αναπτυγμένο κράτος και αντιστρόφως, οι κρατικοί θεσμοί είναι σχετικά ελεύθεροι από πιέσεις που εκπορεύονται από οργανωμένες ομάδες συμφερόντων. Η έννοια της συσσωμάτωσης διαφέρει από εκείνη του κορπορατισμού και τούτο διότι η συσσωμάτωση συνεπάγεται την *de facto* πλήρη υποταγή των οργανώσεων των κυριαρχούμενων στρωμάτων και την αφομοίωσή τους από το κράτος. Αντίθετα, το κορπορατιστικό σύστημα οργάνωσης συνεπάγεται *de jure* θεσμοθέτηση και αναγνώριση από το κράτος των οργανώσεων των κυριαρχούμενων στρωμάτων, συνεπώς τίθενται και κάποιοι φραγμοί στην άσκηση της κρατικής εξουσίας, ακόμη και στα πλαίσια μιας ανισομερούς σχέσης μεταξύ της κρατικής εξουσίας και των κυριαρχούμενων στρωμάτων. Η συνθήκη όμως έστω ενός μικρού φραγμού στην κρατική επέμβαση, σύμφωνα με τον Μουζέλη, δεν ισχύει στην περίπτωση της Ελλάδας, δηλαδή σε κοινωνίες της καπιταλιστικής ημιπεριφέρειας, γι' αυτό η έννοια του κορπορατισμού θα πρέπει να απορριφθεί⁶⁹. Ο συσσωματικός τρόπος ένταξης των κυριαρχούμενων στρωμάτων διαφέρει από τον κρατικό και από τον κοινωνικό κορπορατισμό. Σε αντίθεση με τον κρατικό κορπορατισμό, η συσσωμάτωση δεν συνεπάγεται την ολοσχερή κατάργηση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, καθώς παρουσιάζει ένα υψηλότερο επίπεδο και κοινωνικού και πολιτικού πλουραλισμού. Άλλωστε, λόγω της διάκρισης αυτής ο Μουζέλης θεωρεί ότι η συσσωμάτωση αντιστοιχεί σε κοινοβουλευτικές δημοκρατίες της καπιταλιστικής ημιπεριφέρειας, ενώ ο κρατικός κορπορατισμός αντιστοιχεί σε φασιστικά καθεστώτα, όπου ενώ υπάρχει περιορισμένος κοινωνικός (*de jure* αναγνώριση κάποιων οργανώσεων) πλουραλισμός, δεν υπάρχει πολιτικός πλουραλισμός. Επιπλέον, η έννοια της συσσωμάτωσης διαφέρει από εκείνη του κοινωνικού κορπορατισμού, ο οποίος συναντάται στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες, ως προς τον τύπο των συμφωνιών που προκύπτουν μεταξύ του κράτους και των κοινωνικών συνομιλητών. Ο κοινωνικός κορπορατισμός στηρίζεται σε συλλογικές συμφωνίες, που προκύπτουν έπειτα από συλλογικές διαπραγματεύσεις και σε συνθήκες όπου τα εργατικά σωματεία είναι ισχυρά

⁶⁹ Στο ίδιο, σελ. 138- 139

και αυτόνομα. Αντίθετα, στον συσσωματικό τύπο ένταξης, τα εργατικά σωματεία δεν έχουν φτάσει σε ανάλογο επίπεδο αυτονομίας και επομένως δεν μπορούν να διαπραγματευθούν από θέση ισχύος.

Για τον Καζάκο⁷⁰, η ιδιομορφία του ελληνικού συστήματος εργασιακών σχέσεων δεν αφορά στα λαϊκιστικά στοιχεία που άλλοι ερευνητές θεωρούν ότι εμπεριέχει, αλλά στις πελατειακές σχέσεις που το χαρακτηρίζουν. Για τον ίδιο, το ισχύον σύστημα στην Ελλάδα δεν είναι κάποιας μορφής κορπορατιστικό, αλλά αυτό που κυριαρχεί στις σχέσεις κράτους και κοινωνικών ομάδων συμφερόντων, όπως τα συνδικάτα, είναι μια «συντεχνιακή πολυδιάσπαση», ένας πλουραλισμός εγωιστικών συμφερόντων, που βασικά αρθρώνονται μέσα από πελατειακές σχέσεις.

Ο Κιουκιάς⁷¹, υιοθετεί ως αναλυτική μεταβλητή για τη μελέτη του συστήματος οργάνωσης των επαγγελματικών συμφερόντων τις έννοιες του κορπορατισμού και του πελατειασμού. Για τον ίδιο, κύριος παράγοντας ένταξης και ενσωμάτωσης των συμφερόντων των κυριαρχούμενων τάξεων είναι η ύπαρξη ενός άτυπου συστήματος πολιτικού ελέγχου, που το εκάστοτε καθεστώς διαμόρφωσε προκειμένου να επιτύχει την αναπαραγωγή του και τη σταθερή λειτουργία του πολιτικού συστήματος. Η ανάλυσή του για την ιστορική διαδρομή του συστήματος οργάνωσης των συμφερόντων στηρίζεται στο δίπολο του «αποκλείοντος» και του «εγκλείοντος» κορπορατισμού, τα οποία εντάσσει στις μορφές κρατικού κορπορατισμού. Στην περίπτωση του αποκλείοντος κορπορατισμού, το κράτος επιχειρεί να ελέγξει νομοθετικά τις κοινωνικές οργανώσεις, κυρίως των κυριαρχούμενων τάξεων, εντάσσοντας τις κορυφαίες εκπροσωπήσεις τους (π.χ έλεγχος της ηγεσίας της ΓΣΕΕ, ρήτρες πολιτικής ουδετερότητας στα καταστατικά της ΓΣΕΕ και της ΠΑΣΕΓΕΣ την προδικτατορική περίοδο) στον γραφειοκρατικό μηχανισμό του κράτους, αποθαρρύνοντας κατά μία έννοια την κινητοποίηση των μελών των εν λόγω οργανώσεων. Ο εγκλείων κορπορατισμός, ενώ στοχεύει όπως και ο αποκλείων κορπορατισμός στον έλεγχο των κυριαρχούμενων τάξεων μέσω

⁷⁰ Κιουκιάς, Δ.Κ., ο.π., σελ. 79

⁷¹ Κιουκιάς, Δ.Κ., ο.π., σελ. 82

της νομοθετικής οδού, εν τούτοις δεν επιδιώκει την εξουδετέρωση των οργανώσεων τους, αλλά την ενεργό υποστήριξή τους στην άσκηση κρατικής πολιτικής, με το κράτος να επιχειρεί μια ελεγχόμενη κινητοποίηση αυτών των οργανώσεων με την ευρύτερη δυνατή συσπείρωση των μελών τους. Για τον Κιουκιά, η Ελλάδα την προδικτατορική περίοδο διέπεται από αποκλείοντα κορπορατισμό, με το σύστημα εξουσίας να διαμορφώνει ένα σύστημα οργάνωσης συμφερόντων, που να στηρίζεται αφενός σε μια μεροληπτική ιδεολογική ουδετερότητα, της αποδοκιμασίας δηλαδή από το κράτος της ύπαρξης και κυκλοφορίας αριστερών κυρίως ιδεολογιών και την επιβολή μιας απολιτικής στάσης υπό το πρόσχημα της κρατικής «ουδετερότητας» και της προάσπισης του «δημόσιου συμφέροντος», αφετέρου στο πελατειακό σύστημα. Για την επίτευξη του εκ των άνω ελέγχου της οργάνωσης των συμφερόντων των κυριαρχούμενων τάξεων ο ρόλος των κατασταλτικών μέσων ήταν καίριος, τα οποία συνέβαλαν στην αποθάρρυνση της πολιτικής κινητοποίησης των λαϊκών στρωμάτων. Στην μεταδικτατορική περίοδο και παρά την επιμονή χαρακτηριστικών από την προηγούμενη περίοδο παρατηρήθηκε, σύμφωνα με τον Κιουκιά⁷², ένας αξιόλογος μετασχηματισμός, ο οποίος χαρακτηρίζεται από ένα συνεχώς διευρυμένο κομματικό ανταγωνισμό και από τη διαμόρφωση μιας μαζικής και κινητοποιημένης κοινωνίας. Πλέον το «δημόσιο συμφέρον» δεν εμφανίζεται ως ουδέτερο, αλλά πολιτικοποιείται και στόχος του κράτους είναι η ενσωμάτωση των μαζών με την ενεργή συμμετοχή τους στην υπόθεση της «αλλαγής», δηλαδή με την πλήρη υποστήριξη και συσπείρωση των μαζών και των οργανώσεών τους γύρω από το κυβερνών κόμμα. Οι εν λόγω πολιτικές συνιστούν διαστάσεις «εγκλείοντος» κορπορατισμού. Τούτος εκφράζεται τόσο μέσω των νέων κανόνων ρύθμισης της εσωτερικής ζωής των κοινωνικών (όπως των εργατικών) οργανώσεων (νέοι εκλογικοί κανόνες, κομματικές συνδικαλιστικές παρατάξεις), όσο και μέσω της διεύρυνσης της συμμετοχής των οργανώσεων των κυριαρχούμενων τάξεων, όπως οι συνδικαλιστικές οργανώσεις, σε συμβουλευτικά και εκτελεστικά όργανα κρατικής πολιτικής. Ο Κιουκιάς συμπεραίνει ότι στη μεταπολιτευτική περίοδο δεν επιβεβαιώνεται η θεωρία του παντοδύναμου κράτους ως προς τον έλεγχο των οργανώσεων των

⁷² Στο ίδιο, σελ. 93

κυριαρχούμενων τάξεων, θεωρώντας ότι εμφανίζεται η εικόνα ενός κατακερματισμένου κράτους, «το οποίο αλλού και άλλοτε επιβάλλει κορπορατιστικές σχέσεις και αλλού και άλλοτε υποχρεώνεται από τα ανταγωνιστικά στοιχεία του συστήματος να ανεχθεί πλουραλισμό συμφερόντων, να προβεί σε πελατειακού τύπου διανεμητισμό, ή να κάνει χρήση de facto διευθετήσεων ισορροπίας δυνάμεων»⁷³.

Από την παράθεση των βασικών θέσεων που έχουν υποστηριχθεί γύρω από την ιστορική πορεία και την παρούσα κατάσταση του συστήματος οργάνωσης των συμφερόντων των κυριαρχούμενων τάξεων, ο τρόπος ένταξης των οργανώσεών τους στο πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο καθορίζεται, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, ανάλογα της θέσης που υιοθετείται, από τον κρατικό έλεγχο στις οργανώσεις των κυριαρχούμενων στρωμάτων, κυρίως τις συνδικαλιστικές, καθώς και από τον βαθμό δυνατότητας αυτόνομης άρθρωσης και εκπροσώπησης των συμφερόντων των κυριαρχούμενων στρωμάτων από τις ίδιες τους τις οργανώσεις. Η αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο παραγόντων, με προεξάρχοντα όμως τον ρόλο του κράτους που παρά την ενδυνάμωση της διαπραγματευτικής ισχύος των κοινωνικών οργανώσεων εξακολουθεί να έχει στην Ελλάδα τον κύριο ρόλο, αντανakλώντας άλλωστε και τον τύπο της ενδογενούς καπιταλιστικής ανάπτυξης, στη διαμόρφωση του συστήματος οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων. Άλλωστε, ακόμη και σήμερα, που έχουν εισαχθεί μορφές κοινωνικού κορπορατισμού, που απαντώνται ήδη και για μεγάλο χρονικό διάστημα σε άλλες ανεπτυγμένες καπιταλιστικά χώρες, όπως η πρακτική των ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων και η εισαγωγή διμερών και τριμερών οργάνων κοινωνικού διαλόγου, εντούτοις υπάρχουν ορισμένα «υπολείμματα» από συστήματα οργάνωσης συμφερόντων άλλων ιστορικών περιόδων. Σε αυτά μπορεί να αναφερθούν ο ακόμη και σήμερα έντονα παρεμβατικός ρόλος της νομοθεσίας στην εσωτερική ζωή των συνδικάτων και η νομοθετική ρύθμιση του τρόπου άρθρωσης και διεκδίκησης των συμφερόντων του κόσμου της εργασίας, ζητήματα στα οποία έγινε αναφορά σε προηγούμενο τμήμα της έρευνας. Επίσης, δεν θα πρέπει να υποτιμηθεί και

⁷³ Στο ίδιο, σελ. 106

η εκτίμηση⁷⁴, ότι πολλοί από τους θεσμούς εργατικής συμμετοχής που εισήχθησαν στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες ήταν προϊόν, κυρίως, μηχανιστικών μεταφορών ξένων εμπειριών παρά ώριμης διεκδίκησης του ελληνικού εργατικού κινήματος, γεγονός που αποδίδεται στην έλλειψη παράδοσης συμμετοχικής κουλτούρας.

Αν το σύστημα οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων μπορεί να παραλληλιστεί με μια εξελικτική πορεία μεταξύ κρατικού, που παρατηρείται σε χώρες της καπιταλιστικής περιφέρειας και κοινωνικού κορπορατισμού, που αποτελεί το πρότυπο οργάνωσης των ανεπτυγμένων καπιταλιστικά χωρών, η Ελλάδα δεν έχει ακόμη εμφανίσει στην πλήρη έκτασή τους χαρακτηριστικά κοινωνικού κορπορατισμού. Εξάλλου, όπως αναφέρει ο Κουζής⁷⁵, από τη στιγμή που η «ενηλικίωση» του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος επήλθε σχετικά πρόσφατα, με την λήξη, το 1989, της κρίσης στους κόλπους της ΓΣΕΕ, συνεπώς η ομαλή του πορεία μετρά δεκαοχτώ χρόνια ζωής, πολλές από τις παθογένειες του παρελθόντος διατηρούνται και σήμερα, από τη στιγμή που πρόκειται για μια απόσταση χρόνου μόλις δεκαοχτώ ετών και από τη στιγμή που παράγοντες ως φυσικά πρόσωπα, που σήμερα κατέχουν κορυφαίες συνδικαλιστικές θέσεις ανδρώθηκαν και διαμόρφωσαν συνδικαλιστική κουλτούρα μεσούσης μιας ταραχώδους περιόδου για το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα. Μ' άλλα λόγια, ήταν και αυτοί μέρη της κρίσης, που μπορεί να μεταφέρουν βιώματα από εκείνη την εποχή.

Η εκτίμηση του συστήματος οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων, του πλαισίου μέσα στο οποίο εκφράζονται και γίνονται αντικείμενο διεκδίκησης τα συμφέροντα των κυριαρχούμενων στρωμάτων, αποκτά ιδιαίτερη σημασία για τον πληθυσμό της έρευνας, δεδομένου του πλαισίου αναγνώρισης του δικαιώματος του συνδικαλίζεσθαι, το οποίο υπόκειται σε συγκεκριμένους περιορισμούς, με κορυφαίο την συνταγματική απαγόρευση του δικαιώματος της απεργίας. Δεν θα πρέπει να υποτιμηθούν επίσης, οι περιορισμοί στη συμμετοχή (για τα στελέχη της Ελληνικής Αστυνομίας και του Λιμενικού Σώματος) σε συνδικαλιστικές οργανώσεις που συμμετέχουν εργαζόμενοι από άλλους εργασιακούς χώρους και οι ρυθμίσεις που δεν επιτρέπουν την από

⁷⁴ Κουζής, Γ., ο.π., σελ. 143

⁷⁵ Στο ίδιο, σελ. 45

κοινού ένταξη σε συνδικάτο υψηλόβαθμων και χαμηλόβαθμων στελεχών, ρυθμίσεις που είτε επιβλήθηκαν από το νομικό πλαίσιο (περίπτωση Ελληνικής Αστυνομίας), είτε προέκυψαν από τη δεδομένη κουλτούρα των στελεχών του χώρου (καταγράφονται περιπτώσεις όπου, λόγω της δεδομένης υπηρεσιακής ιεραρχίας υψηλόβαθμα στελέχη δεν επιθυμούν την από κοινού με τα χαμηλόβαθμα ένταξη σε σωματείο).

Κλείνοντας το τμήμα που αφορά την εξέταση του προτύπου οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων στην Ελλάδα, ως αναγκαίας παραμέτρου ανάλυσης για την έρευνα και στοχεύοντας στην εκτίμηση της εφαρμογής των παραπάνω πορισμάτων στο αντικείμενο της έρευνας πέρα από το προφανές ερώτημα του τρόπου οργάνωσης των συμφερόντων στον δεδομένο πληθυσμό και δεδομένων, του ευρύτερου εξωτερικού περιβάλλοντος και των περιορισμών που μόλις πιο πάνω παρατέθηκαν, τίθεται εξόχως το ερώτημα, αν οι θεωρητικές αντιλήψεις περί πορείας προς τον κοινωνικό κορπορατισμό, με αυτονομία των συλλογικών μορφωμάτων των κυριαρχούμενων στρωμάτων και αυξανόμενη διαπραγματευτική τους ισχύ μπορεί να έχει εφαρμογή στο συγκεκριμένο αντικείμενο και κατά δεύτερο, της διαμόρφωσης ή μη άλλων εναλλακτικών διεξόδων- «καναλιών» θεσμικού ή εξωθεσμικού χαρακτήρα για την προώθηση των συμφερόντων τους. Για παράδειγμα, ο βαθμός επίκλησης της εκλογικής συμπεριφοράς του πληθυσμού της έρευνας ως μορφή προειδοποίησης προς την πολιτική ηγεσία (η επίκληση του «πολιτικού κόστους»), ή η επίτευξη άτυπων συμφωνιών στο μικροεπίπεδο της καθημερινότητας της υπηρεσιακής ζωής των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας (ο βαθμός αυτονομίας- «αποκέντρωσης» της ρύθμισης εργασιακών θεμάτων στο εσωτερικό ενός τμήματος). Τέλος, και σε αντίθετη φορά με τη δυνατότητα αποκεντρωμένων συμφωνιών στο υπηρεσιακό μικροεπίπεδο των σωμάτων ασφαλείας και έχοντας ως δεδομένο τον αυξημένο βαθμό αυτονομίας στις αποφάσεις (η επίκληση της «υπηρεσιακής ανάγκης»), που ορίζει το νομικό καθεστώς για τους επικεφαλής αξιωματικούς των διαφόρων υπηρεσιών του χώρου, τίθεται το ερώτημα του βαθμού εφαρμογής των όσων συμφωνούνται σε κεντρικό επίπεδο για μια σειρά πεδίων των εργασιακών σχέσεων και των δυνατοτήτων ουσιαστικών παρεμβάσεων που έχουν οι εργαζόμενοι και οι οργανώσεις τους ως προς την υιοθέτηση και υλοποίηση για την εφαρμογή τους.

1.1.8. Τα συνδικάτα ως «θεσμική ομάδα πίεσης». «Τα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας ως μη εντασσόμενα στρώματα στην εργατική τάξη». Παρουσίαση των δύο θεωριών- Σημεία προβληματισμού

Η ιδιαιτερότητα της θέσης των σωμάτων ασφαλείας στον κρατικό μηχανισμό- ιδιαιτερότητα, η οποία υπογραμμίζεται χαρακτηριστικά από τη ρήση του Κομφούκιου ότι τρία είναι τα εντελώς απαραίτητα στοιχεία που χρειάζονται για τη διακυβέρνηση, δηλαδή όπλα, εφόδια και εμπιστοσύνη- είναι εκείνη που ώθησε ένα τμήμα των ερευνητών να υποστηρίξει ότι είναι ασύμβατη η θεσμική θέση τους με τη συνδικαλιστική εκπροσώπηση των συμφερόντων τους.

Σύμφωνα με τον Μαυρογορδάτο⁷⁶, την έννοια «ομάδα πίεσης» συγκροτούν τρία βασικά στοιχεία` πρώτον, είναι ομάδα οργανωμένη, δεύτερον, για την προάσπιση των συμφερόντων της και τρίτον, με άσκηση πίεσης στην εξουσία. Ως ομάδα πίεσης ορίζεται μια ομάδα οργανωμένη για την προάσπιση των συμφερόντων της με ενδεχόμενη άσκηση πίεσης στην εξουσία. Συνεπώς, το φαινόμενο των ομάδων πίεσης έχει μια γενικότητα και τούτες υπάρχουν σε κάθε κοινωνία. Η ευρύτητα των δράσεων, που επιτρέπει ο ορισμός να θεωρηθούν ως ομάδες πίεσης, οδήγησε σε προβλήματα ταξινόμησης. Από τις διάφορες απόπειρες ταξινόμησης των διάφορων ομάδων πίεσης η πιο χρήσιμη και γόνιμη είναι εκείνη που έχει ως τυπολογικό κριτήριο τη δομή, με αποτέλεσμα να γίνεται λόγος για άτυπες, θεσμικές και σωματειακές ομάδες πίεσης.

Χαρακτηριστικό των άτυπων ομάδων πίεσης είναι ότι δραστηριοποιούνται περιστασιακά και σποραδικά για την προώθηση των συμφερόντων τους. Στις θεσμικές εντάσσονται οι ομάδες ατόμων που εκάστοτε συγκροτούν και υπηρετούν έναν θεσμό, με την επισήμανση ότι είναι διαφορετικό φαινόμενο η δράση της εν λόγω ομάδας πίεσης από τη δράση και την επίσημη αρμοδιότητα του θεσμού. Οι δημόσιοι υπάλληλοι, ως στελέχη δημόσιων θεσμών, εντάσσονται στις θεσμικές ομάδες πίεσης. Τέλος, οι σωματειακές ομάδες πίεσης αναφέρονται στις ομάδες που είναι

⁷⁶ Μαυρογορδάτος, Γ.Θ, *Ομάδες πίεσης και δημοκρατία*, Πατάκης, Αθήνα 2001, σελ. 21.

συγκροτημένες εθελοντικά με σκοπό την άρθρωση συμφερόντων. Στις σωματειακές ομάδες πίεσης περιλαμβάνονται τα συνδικάτα.

Εφαρμόζοντας την παραπάνω τυπολογία στο υπό μελέτη αντικείμενο θα μπορούσε να ειπωθεί ότι τα στελέχη των ομάδων ασφαλείας εντάσσονται αφενός, σε μια θεσμική ομάδα πίεσης, η οποία υποστασιοποιείται από τον θεσμό «σώματα ασφαλείας», αφετέρου σε μια σωματειακή, η οποία υποστασιοποιείται με την ένταξή τους στα συνδικαλιστικά σωματεία των σωμάτων ασφαλείας.

Ωστόσο, σύμφωνα με τον Μαυρογορδάτο, για κάθε θεσμική ομάδα πίεσης η δημιουργία παράλληλης σωματειακής οργάνωσης αποτελεί πρόκληση με τη διπλή σημασία του όρου, δηλαδή πειρασμό και προσβολή μαζί. Για τον ίδιο είναι ανεπίτρεπτος, δηλαδή απαγορευμένος από τους γραπτούς και άγραφους κανόνες που διέπουν έναν θεσμό, ο τρόπος διεκδίκησης και προβολής αιτημάτων μέσω της δυνατότητας που προσφέρει η συγκρότηση σωματείου στο εσωτερικό του θεσμού. Επομένως, για τη συλλογιστική του Μαυρογορδάτου, δεν είναι ανεξήγητο, ούτε υπήρξε αυθαίρετο, ότι η συνδικαλιστική οργάνωση θεωρήθηκε για μεγάλο διάστημα εντελώς ασυμβίβαστη με την ιδιότητα του κρατικού λειτουργού. Αντιθέτως, το δικαίωμα της συνδικαλιστικής οργάνωσης διεκδικήθηκε και κατακτήθηκε από τις θεσμικές ομάδες πίεσης σε μια σαθρή λογική εξομοίωσης με τους άλλους μισθωτούς. Τα μέλη τους ισχυρίστηκαν, ή και πίστεψαν ότι είναι και αυτοί άνθρωποι και πολίτες, όπως όλοι, με τα ίδια δικαιώματα, δηλαδή και με το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι. Ωστόσο πρόκειται για μίμηση και όχι για εξίσωση, αφού αυτοί διατηρούν παράλληλα την υπέροχή τους ως θεσμική ομάδα πίεσης, ενώ οι άλλοι έχουν μόνο το σωματείο⁷⁷.

Επιπλέον, η σωματειακή οργάνωση συνδέεται από μια δημοκρατική λογική, που είναι ριζικά ασυμβίβαστη με τη θεσμική ιεραρχία, καθώς τα μέλη του σωματείου έχουν, ανεξαρτήτως βαθμού και θέσης στην ιεραρχία, ίσα δικαιώματα εκλέγειν και εκλέγεσθαι. Ένα στέλεχος των σωμάτων ασφαλείας είναι για τον Μαυρογορδάτο φορέας δύο συγκρουόμενων πραγματικοτήτων, εκείνης της θέσης του σε μια ιεραρχία του «σώματος» και εκείνης του μέλους ενός συνδικάτου. Μάλιστα η αντίφαση θεσμικής ιεραρχίας και ένταξης σε

⁷⁷ Στο ίδιο, σελ. 66

συνδικάτο είναι οξύτερη σε θεσμικές ομάδες, όπως για παράδειγμα στα σώματα ασφαλείας και οι ένοπλες δυνάμεις, όπου η ιεραρχία εμφανίζεται πιο φυσική, πιο συμφυής με τον ίδιο τον θεσμό. Για τον ίδιο, παραμένει εφικτός και μάλιστα σκόπιμος κάποιος συγκερασμός μεταξύ σωματειακής και θεσμικής λογικής, είτε από τον ίδιο τον νόμο, είτε από το καταστατικό του σωματείου και για τον λόγο αυτό η νομοθεσία επιτρέπει στους αστυνομικούς μόνο τη χωριστή σωματειακή οργάνωση αξιωματικών και κατωτέρων και όχι την κοινή. Ο Μαυρογορδάτος για τη σωματειακή οργάνωση των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας επισημαίνει, πέραν των υπολοίπων, την υπονόμηση της θεσμικής ιεραρχίας, η οποία με τη σειρά της και σε συνδυασμό με τη σωματειακή πολυδιάσπαση, είτε μέσω νομοθεσίας, είτε μέσω καταστατικού του σωματείου, δημιουργούν πρόβλημα εκπροσώπησης στη σχέση μιας θεσμικής ομάδας πίεσης με την πολιτική εξουσία και με την κοινή γνώμη. Επίσης, πέρα από το πρόβλημα της συνδικαλιστικής εκπροσώπησης, επισημαίνει ως πρόβλημα στη λειτουργία του θεσμού και τη συνδικαλιστική νοοτροπία, «ως παραμόρφωση που εκτρέφει νομοτελειακά η σωματειακή οργάνωση»⁷⁸.

Τέλος, ως ένας ακόμη λόγος, που ο Μαυρογορδάτος στέκεται κριτικά απέναντι στο ζήτημα ταυτόχρονης ύπαρξης σε έναν θεσμό και σωματειακής οργάνωσης, συνιστά η συνδικαλιστική αντιποίηση και ιδιοποίηση της δημόσιας εξουσίας από τη σωματειακή οργάνωση. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα για τη στήριξη της παραπάνω θέσης του αναφέρει την επικίνδυνη, όπως χαρακτηρίζει, πολυπραγμοσύνη εκ μέρους συνδικαλιστών δικαστικών, ή αστυνομικών σε ζητήματα που αφορούν, π.χ εκκρεμείς δίκες, ή την αποκατάσταση της τάξης και μάλιστα αξιολογεί ως προσβολή των θεσμών τις «συνήθεις διαδηλώσεις μπροστά στην Βουλή» των αστυνομικών, που προκαλούν και την εύλογη θυμηδία των ΜΜΕ, η οποία δεν είναι ανάλογη της προσβολής των θεσμών που συντελείται.

Η κριτική αντιμετώπιση του Μαυρογορδάτου απέναντι στη σωματειακή οργάνωση, που δραστηριοποιείται στο εσωτερικό ενός θεσμού, έρχεται ως λογικό παρακολούθημα της ανάπτυξης μιας θεωρητικής κατεύθυνσης και της υλοποίησης κρατικών πολιτικών, που χαρακτήρισαν μεγάλο μέρος του

⁷⁸ Στο ίδιο, σελ. 69

εικοστού αιώνα, σχετικά με την απαγόρευση συνδικαλιστικών δικαιωμάτων στους κόλπους των δημόσιων υπηρεσιών. Ειδικότερα στην Ελλάδα και από τα τέλη της δεύτερης δεκαετίας του εικοστού αιώνα, όπου εμφανίστηκαν και τα πρώτα δημοσιοϋπαλληλικά σωματεία, το δικαίωμα της σύστασης επαγγελματικών οργανώσεων των δημοσίων υπαλλήλων αμφισβητήθηκε έντονα μέχρι τη θεσμική κατοχύρωσή του, το 1952, οπότε και ρυθμίζεται με συνταγματική διάταξη, όμως με αυστηρούς όρους και περιορισμούς. Μέχρι τότε και πέρα από τις διάφορες απαγορεύσεις και περιορισμούς, όπως απαγόρευση σύστασης τριτοβάθμιας οργάνωσης, απαγόρευση συμμετοχής των δημοσίων υπαλλήλων σε οργανώσεις υπαλλήλων του ιδιωτικού τομέα, κλπ, ήταν κυρίαρχη η άποψη ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι έχουν μόνο το δικαίωμα να αναφέρονται στις αρχές και όχι να συνδικαλίζονται εναντίον του κράτους. Λόγω της φύσης της σχέσης των δημοσίων υπαλλήλων με το κράτος, οι διάφοροι σύλλογοι, που τυχόν αυτοί δημιουργούσαν θα έπρεπε να περιορίζονται στην άσκηση αυτού και μόνο του δικαιώματος.

Παρά τη σύγκλιση των απόψεων του Μαυρογορδάτου και των θεωρητικών των αρχών του περασμένου αιώνα για την προβληματική έως ανεπίτρεπτη σχέση μεταξύ συνδικαλισμού και δημόσιων υπηρεσιών, εν τούτοις η αφετηρία της συλλογιστικής τους διαφέρει.

Για τον Μαυρογορδάτο, οι ενστάσεις του αφορούν κυρίως τον τρόπο λειτουργίας των υφιστάμενων επαγγελματικών σωματείων, γι' αυτό και δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην εικόνα που θα παρουσιάσει ο θεσμός ως τέτοιος στην κοινή γνώμη από τη δράση των συνδικάτων, καθώς-και τούτο είναι το σημαντικότερο- ότι οι δημόσιοι θεσμοί είναι από μόνοι τους ομάδα πίεσης και δεν χρειάζεται επομένως ο συνδικαλισμός για την προώθηση των αιτημάτων τους. Από την παραπάνω άποψή του γίνεται φανερό ότι για τον ίδιο τα συνδικάτα είναι σαν μια οποιαδήποτε ομάδα πίεσης, μια οποιαδήποτε οργανωμένη ομάδα πολιτών, που επιδιώκει την προώθηση των ιδιαίτερων συμφερόντων της. Αντίληψη, η οποία μπορεί να θεωρηθεί ως τυπική για τις διάφορες νεοκλασικές, νεοφελιμιστικές και πλουραλιστικές θεωρίες.

Αντίθετα, για τους θεωρητικούς του περασμένου αιώνα, που αντιτίθονταν στην αναγνώριση επαγγελματικών ενώσεων στις δημόσιες υπηρεσίες, η αντίθεση εκπορεύονταν από τους κινδύνους που η εν λόγω αναγνώριση ενδεχομένως να συνεπάγονταν για τη διατήρηση της

υφιστάμενης κοινωνικής πραγματικότητας που ορίζει ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής. Είναι ενδεικτική η ρήση που μπορεί να ειπωθεί ότι αντικατοπτρίζει το πνεύμα εκείνης της εποχής, ότι, «δεν έχει θέση η πάλη των τάξεων στο εσωτερικό της διοικητικής ιεραρχίας και κατά συνέπεια δεν έχουν θέση τα δημοσιοϋπαλληλικά σωματεία, γιατί ο συνδικαλισμός συνδέεται με την ιδέα της πάλης των τάξεων και γιατί μόνο ειρηνικές οργανώσεις μπορούν να γίνουν δεκτές στο βασίλειο της κοινής γνώμης»⁷⁹.

Πέρα από την κριτική αντιμετώπιση ενός τμήματος των θεωρητικών στο ενδεχόμενο δραστηριοποίησης επαγγελματικών ενώσεων στον χώρο των δημόσιων υπηρεσιών – άρα και στα σώματα ασφαλείας- που προαναφέρθηκε, εμφανίζεται και η άποψη ότι ορισμένες κατηγορίες μισθωτών, στους οποίους εντάσσονται και τα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας, καθώς και στελέχη του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα, όπως λ.χ, οι διευθύνοντες σύμβουλοι μεγάλων δημόσιων και ιδιωτικών επιχειρήσεων, δεν ανήκουν στην εργατική τάξη και επομένως η όποια απόπειρα συνένωσής τους για την προάσπιση των συμφερόντων τους δεν θα πρέπει να λογίζεται ως συνδικαλιστική οργάνωση. Κύριο επιχείρημα στην ανάπτυξη της παραπάνω συλλογιστικής συνιστά ο ορισμός του Λένιν για την έννοια της κοινωνικής τάξης. Ειδικότερα, οι τάξεις ξεχωρίζουν μεταξύ τους από τη θέση που κατέχουν μέσα σ' ένα ιστορικά καθορισμένο σύστημα κοινωνικής παραγωγής, από τη σχέση τους προς τα μέσα παραγωγής, από τον ρόλο τους στην κοινωνική οργάνωση της εργασίας, από τους τρόπους ιδιοποίησης του κοινωνικού πλούτου που διαθέτουν και από το μέγεθος αυτού του πλούτου. Επομένως, σχετικοποιούνται τα κριτήρια της θέσης στο σύστημα κοινωνικής αναπαραγωγής και της σχέσης με τα μέσα παραγωγής. Το να είναι κάποιος μισθωτός, σύμφωνα με την εν λόγω άποψη, δεν αποτελεί ακαταμάχητο κριτήριο ένταξής τους στην εργατική τάξη. Σύμφωνα με τον Κατσορίδα⁸⁰, υπάρχει μια κατηγορία μισθωτών, στους οποίους

⁷⁹ Hauriou, M., *La jurisprudence administrative de 1892 a 1929*, στο Κάπουλας, Ζ., *Τα συλλογικά δικαιώματα της απεργίας και του συνεταιρίζεσθαι των δημοσίων υπαλλήλων*, Λιβάνης, Αθήνα 2002, σελ. 174.

⁸⁰ Κατσορίδας, Δ., *Μεταβολές στην ταξική δομή: η σύνθεση της εργατικής τάξης στην Ελλάδα*, στο «Κοινωνική Αλλαγή στη σύγχρονη Ελλάδα (1980-2001)», 9^ο Επιστημονικό Συνέδριο του Ιδρύματος Καράγιωργα, Αθήνα.

περιλαμβάνονται όσοι έχουν σχέση με τους κατασταλτικούς μηχανισμούς, διευθυντές και ανώτερα στελέχη επιχειρήσεων, νομικοί και κληρικοί, οι οποίοι λόγω θέσης και του ρόλου τους στην κοινωνική οργάνωση της εργασίας, καθώς και εξαιτίας του ύψους του εισοδήματός τους δεν εντάσσονται στην εργατική τάξη. Η στήριξη της παραπάνω θέσης εδράζεται στο ότι ο ορισμός μιας κοινωνικής τάξης, πέρα από το οικονομικό στοιχείο, τη σχέση της με τα μέσα παραγωγής, εξαρτάται και από άλλα δεδομένα που την ορίζουν, όπως η επίγνωση κοινών οικονομικών συμφερόντων, χωριστού πολιτισμικού συστήματος, αντίθεσης με το κεφάλαιο και κινητοποίησής της. Επίσης, άλλοι ορισμοί αναφέρουν ότι η τάξη είναι και οικονομικό φαινόμενο, όμως πάνω απ' όλα είναι πολιτισμικό/ ιστορικό φαινόμενο, το οποίο προβάλλει μέσα από διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια μιας σημαντικής ιστορικής περιόδου⁸¹.

Επειδή ο σκοπός των μηχανισμών καταστολής, στους οποίους εντάσσονται ο στρατός, τα σώματα ασφαλείας και τα δικαστήρια, εξαιτίας της θέσης και του ρόλου τους μέσα στο καπιταλιστικό σύστημα, είναι η διατήρηση και αναπαραγωγή της καπιταλιστικής κυριαρχίας, η εν λόγω θεωρητική κατεύθυνση κατατάσσει τους μισθωτούς αυτής της κατηγορίας εκτός των ορίων της εργατικής τάξης. Δεν συνιστά κριτήριο ταξικής ένταξης η διαφοροποίηση του προσωπικού που στελεχώνει τους μηχανισμούς καταστολής αναλόγως της θέσης στην ιεραρχία. Για τον Σακελλαρόπουλο⁸², όσες κατηγορίες μισθωτών έχουν ως έργο τους την επιτήρηση της συνοχής της καπιταλιστικής λειτουργίας, δηλαδή τα κατώτερα και μεσαία στελέχη των σωμάτων ασφαλείας, ή τη νομιμοποίηση των όρων αναπαραγωγής των υφιστάμενων κοινωνικών σχέσεων (δικαστικοί, μεσαία κρατικά στελέχη) ανήκουν στη νέα μικροαστική τάξη. Για τον ίδιο, οι αξιωματικοί των κατασταλτικών μηχανισμών, οι διευθυντές των υπηρεγείων και δημόσιων οργανισμών, εξαιτίας της θέσης που έχουν στον κρατικό μηχανισμό, ο οποίος αποσκοπεί στη διεύθυνση των οικονομικών, κατασταλτικών και οργανωτικών

⁸¹ Στο ίδιο, σελ. 10.

⁸² Σακελλαρόπουλος, Σ., *Η Ελλάδα στη μεταπολίτευση. Πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις 1974- 1988*, Λιβάνης, Αθήνα 2001.

λειτουργιών με στόχο την αναπαραγωγή του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής ανήκουν στην αστική τάξη. Για τον Κατσορίδα, αυτές οι κατηγορίες μισθωτών, που βρίσκονται στις μεσαίες και κατώτερες θέσεις της κρατικής ιεραρχίας είναι μη εντασσόμενα σε τάξεις ενδιάμεσα στρώματα, τα οποία υφίστανται την πολιτική και ιδεολογική κυριαρχία της άρχουσας τάξης και λόγω αυτής της θέσης είναι υποχρεωμένα να εκτελούν τις εντολές της⁸³.

Η ανάπτυξη της άποψης περί ένταξης κοινωνικών κατηγοριών των μισθωτών σε μη εντασσόμενα σε τάξεις ενδιάμεσα στρώματα, που παρουσιάστηκε πιο πάνω και που σε αυτές περιλαμβάνονται και τα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας, στηρίζεται στην παραδοχή περί υποχρέωσης των στρωμάτων αυτών στην εκτέλεση των εντολών της άρχουσας τάξης. Όμως, η ένταξη στη συλλογιστική της έννοιας της υποχρέωσης σχετικοποιεί το συμπέρασμα της θεώρησης περί ενδιάμεσων στρωμάτων, ότι δηλαδή οι εν λόγω κατηγορίες δεν ανήκουν στην εργατική τάξη. Μια σειρά επιχειρημάτων, που θα αναπτυχθούν παρακάτω, αναθεωρούν την αξία της θεώρησης αυτής.

Αν υπήρχε γόνιμο έδαφος για την ανάπτυξη της θεωρίας των ενδιάμεσων στρωμάτων μη εντασσόμενων σε τάξεις στα πλαίσια της σύγχρονης λειτουργίας του καπιταλιστικού συστήματος θα έπρεπε να ενταχθεί σε αυτά τα στρώματα πληθώρα μισθωτών, πέραν των στελεχών των κατασταλτικών μηχανισμών, κορυφαίων δημόσιων υπαλλήλων, κληρικών και νομικών. Και τούτο, διότι έχουν αναπτυχθεί νέοι τρόποι οργάνωσης της εργασίας, οι οποίοι χαρακτηρίζονται από αλλαγές στο περιεχόμενο και την ιεράρχηση των ειδικοτήτων, από τον εμπλουτισμό των θέσεων εργασίας και το σπάσιμο της αλυσίδας παραγωγής, από την εναλλαγή του προσωπικού στις θέσεις εργασίας, από τη χαλάρωση των γραφειοκρατικών ιεραρχιών, από την αποκέντρωση αρμοδιοτήτων και των διαδικασιών λήψης αποφάσεων⁸⁴. Φαίνεται δηλαδή να «επιτρέπεται»- από την επιχείρηση σε τελική ανάλυση- ένας μεγαλύτερος, σε σχέση με το παρελθόν, βαθμός ελέγχου της παραγωγικής διαδικασίας από τους ίδιους τους εργαζόμενους, μια μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων, που συνεπάγεται μια διαφορετικής

⁸³ Κατσορίδας, Δ., ό.π.

⁸⁴ Παλαιολόγος, Ν., *Εργασία και συνδικάτα στον 21^ο αιώνα*, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Αθήνα 2006, σελ. 181-247.

ποιότητας υποκειμενική σχέση του εργαζόμενου με την εργασία και την επιχείρησή του. Αυτή η φαινομενική ελευθερία του εργαζόμενου και η καλλιεργούμενη αίσθηση συμμετοχής του στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων στην πραγματικότητα δεν είναι τίποτα άλλο από μετάθεση στους εργαζόμενους ενός μέρους των επιχειρηματικών κινδύνων, με αποτέλεσμα, για να μη τεθεί σε κίνδυνο η επιχείρηση, οι εργαζόμενοι καλούνται και οφείλουν να ταυτιστούν μαζί της, να καταστήσουν δική τους υπόθεση την επίτευξη των στόχων της και να προσαρμόσουν ανάλογα την καθημερινότητά τους. Είναι οι εργαζόμενοι «επιχειρηματίες της δικής τους εργασιακής δύναμης» και με βάση το σκεπτικό της θεωρίας των ενδιάμεσων, μη εντασσόμενων στην εργατική τάξη στρωμάτων δεν πρέπει να ανήκουν στην εργατική τάξη. Παρ' όλα αυτά, σύμφωνα με τον Παλαιολόγο⁸⁵, μπορεί πράγματι οι αλλαγές στην παραγωγική διαδικασία να δίνουν σε ένα τμήμα εργαζομένων με υψηλές αμοιβές, αυξημένα περιθώρια ελευθερίας και αυτονομίας, δημιουργική, για τα ενδιαφέροντά τους, δραστηριότητα, από την άλλη μεριά, ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ούτε την εξάλειψη των εξουσιαστικών σχέσεων στην επιχείρηση, ούτε την κατάργηση της εκμετάλλευσης. Τα περιθώρια ελευθερίας και αυτονομίας, καθώς και η εκπλήρωση κάποιων υποκειμενικών προσδοκιών του εργαζόμενου από την εργασία του έχουν δεδομένα όρια, τα οποία χαράσσονται πάντα από τις επιδιώξεις της επιχείρησης. Οι εξωτερικοί έλεγχοι και καταναγκασμοί του τειλορικού προτύπου αντικαθίστανται σήμερα στην εποχή της «μετά- βιομηχανικής κοινωνίας» από την εσωτερίκευση της κυριαρχίας, από τον αυτοέλεγχο και την αυτό- πειθάρχηση των εργαζομένων, καθώς κι από την αίσθηση συμμετοχής τους, μαζί με την επιχείρησή «τους»- ομοιότητες με την ανάλυση του Πουλαντζά για τις προσδοκίες της μικροαστικής μερίδας για κοινωνική ανέλιξη μέσω του κράτους «τους»- σε έναν πόλεμο ανταγωνισμού που επιβάλλεται από την αγορά και που η επιτυχής έκβασή του στηρίζεται αποφασιστικά στις δικές τους οικονομικές επιδόσεις (ανταγωνιστικός κορπορατισμός).

Ενδεχομένως τα πλεονεκτήματα και τα προνόμια που τους προσφέρονται να τους οδηγούν σε μια κατανόηση της θέσης τους ως

⁸⁵ Ο.π., σελ. 225

συμμετεχόντων στην επιχείρηση, να τους ωθούν στην αποποίηση από την προστασία συλλογικών ρυθμίσεων- και επομένως να τους είναι αδιάφορη και ξένη η λογική της συλλογικής εκπροσώπησης- μέχρι και στην αποδοχή απωλειών στην ποιότητα της ζωής τους- εργασιακή πίεση για την εκπλήρωση των στόχων, αδιόρατο όριο χρόνου εργασίας και ελεύθερου χρόνου, διαφορετικής ποιότητας διαμόρφωση διαπροσωπικών σχέσεων- τούτο όμως δεν σημαίνει ότι δεν αναγνωρίζουν, ακόμη και όταν την εσωτερικεύουν, την εκμετάλλευση και την ανισότητα που υπάρχει στην εργασιακή τους σχέση, στην οποία εξακολουθούν να εντάσσονται ως μισθωτοί.

Με βάση την εν λόγω ανάλυση λοιπόν, τα ενδιάμεσα στρώματα μισθωτών που δεν εντάσσονται σε τάξεις ανήκουν (ή δεν ανήκουν) στην εργατική τάξη, όσο ανήκουν (ή δεν ανήκουν) σε αυτή και ένα ολόένα αυξανόμενο τμήμα εργαζομένων της σημερινής εποχής με τους νέους τρόπους οργάνωσης της εργασίας.

Για τον Παλαιολόγο⁸⁶, η θέση περί αποδιάρθρωσης της εργατικής τάξης αναπόφευκτα συνδέεται με θεωρήσεις, όπως η προηγούμενη περί μη ένταξης τμημάτων των μισθωτών στην εργατική τάξη, συνδέεται άμεσα με την «ιστορική διάψευση μιας θεώρησης της εργατικής τάξης ως του επαναστατικού προλεταριάτου, του ιστορικού υποκειμένου που αντικειμενικά, από τη θέση του στην κοινωνική δομή ήταν προορισμένο να αναπτύξει μια επαναστατική συνείδηση και να εκπληρώσει την «ιστορική αποστολή» της κατάργησης του καπιταλισμού και της εγκαθίδρυσης μιας κοινωνίας χωρίς τάξεις και απαλλαγμένης από κάθε μορφής εξουσία. Μιας θεώρησης, η οποία αντλώντας από ορισμένες πλευρές του μαρξικού έργου και της μαρξιστικής παράδοσης, παραπέμπει, αφενός, σε μια διχοτομική αντίληψη για την ταξική δομή της καπιταλιστικής κοινωνίας (αστική τάξη- προλεταριάτο) και, αφετέρου, σε μια αντίληψη που προκαταλαμβάνει την ομοιογένεια συμφερόντων και συνείδησης της εργατικής τάξης και θεωρεί ότι τα αντικειμενικά συμφέροντα που προκύπτουν από τη θέση των ατόμων στην κοινωνική δομή μεταγράφονται, κατά κάποιον τρόπο, αυτόματα σε μια

⁸⁶ Ο.π, σελ. 348-351.

ορισμένη ταξική συνείδηση και συμπεριφορά»⁸⁷. Μ' άλλα λόγια, διαμορφώνεται η αντίληψη περί «αστοποίησης» της εργατικής τάξης, ή ενός μέρους της, η μετάλλαξή της, με αποτέλεσμα στις σύγχρονες κοινωνίες η διαχωριστική γραμμή να μην είναι ανάμεσα σε κεφάλαιο και εργασία, αλλά στο εσωτερικό της εργασίας, μεταξύ των «κατεχόντων» (κεφάλαιο ή εργασία) δύο τρίτων και του ενός τρίτου, των μη κατεχόντων, που βρίσκεται δηλαδή στα όρια, ή εκτός αγοράς εργασίας.

Αν το επιχείρημα της παραπάνω θεώρησης είναι ότι τα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας δεν εντάσσονται στην εργατική τάξη, εξαιτίας της θέσης τους στον κρατικό μηχανισμό έχοντας ως συνέπεια τη συμβολή τους στη διατήρηση και αναπαραγωγή της καπιταλιστικής κυριαρχίας, θα έπρεπε, πρώτον, ως λογική συνέχεια να συνεπάγεται και τη μη ένταξη στην εργατική τάξη και άλλων κατηγοριών μισθωτών του δημόσιου τομέα, όπως π.χ. οι εκπαιδευτικοί, διότι η παιδεία ως ιδεολογικός μηχανισμός θα μπορούσε να συμβάλει εξίσου στην αναπαραγωγή της καπιταλιστικής ιεραρχίας.

Δεύτερον, εάν με τη διχοτομική αντίληψη της κοινωνίας σε αστική τάξη και προλεταριάτο, υπονοείται ότι στο προλεταριάτο εντάσσονται εκείνες οι κοινωνικές κατηγορίες, οι οποίες έχουν ως κύριο χαρακτηριστικό και μάλιστα μόνιμο και διαρκές την πρόθεση σύγκρουσης με τα κυρίαρχα στρώματα, τότε ένα μεγάλο μέρος του οργανωμένου κινήματος της εργατικής τάξης και των κατηγοριών που την συγκροτούν των χωρών της Δυτικής Ευρώπης, από τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο και έπειτα, δεν αντιπροσωπεύει την εργατική τάξη, καθώς υπό ένα πλαίσιο κορπορατιστικής διευθέτησης των ταξικών διαφορών ανέπτυξαν κατά καιρούς, ή και μόνιμα, ορισμένες περισσότερο συναινετικές αντιλήψεις για τη σχέση τους με την κυρίαρχη και κυβερνώσα αστική τάξη. Θα πρέπει βέβαια να αναγνωριστεί ότι τουλάχιστον ως προς το ζήτημα της κορπορατιστικής διευθέτησης των διαφορών και του ρόλου των πλουραλιστικών και των κορπορατιστικών θεωριών στην επικράτηση της αστικής ιδεολογίας οι θεωρήσεις που στηρίζονται στη μαρξιστική παράδοση, όπως η παραπάνω, είναι συνεπείς, καθώς για αυτές η ανάλυση των ομάδων συμφερόντων και του ανταγωνισμού τους αποτελεί «την αστική απάντηση» στη μαρξιστική ανάλυση των τάξεων και των ταξικών συγκρούσεων. Από αυτή

⁸⁷ Ο.π., σελ. 348.

την οπτική έχει υποστηριχθεί ότι βασικό μέλημα των πλουραλιστικών-κορπορατιστικών θεωριών είναι η συγκάλυψη του ταξικού χαρακτήρα της καπιταλιστικής κοινωνίας⁸⁸.

Επιπλέον, η επιλεκτική ένταξη κοινωνικών στρωμάτων στην εργατική τάξη ξεκινά από την ορθή παραδοχή ότι η εργατική τάξη συγκροτήθηκε ιστορικά από έναν ορισμένο κύκλο τμημάτων της εργασίας, τους βιομηχανικούς εργάτες, όμως η διατήρηση εν πολλοίς του κριτηρίου αυτού μέχρι σήμερα αναγκαστικά περιβάλλει την εργατική τάξη με δεδομένα όρια. Παραγνώνεται κατ' αυτόν τον τρόπο ότι η ταξική ιδιότητα συνδέεται με την εξαρτημένη βιοποριστική εργασία εν γένει κι όχι με έναν συγκεκριμένο τύπο εργασίας, όπως είναι η χειρωνακτική-βιομηχανική εργασία. Η ταξική ιδιότητα του μισθωτού εργαζόμενου συνεπάγεται ότι χαρακτηρίζεται από κάποια χαρακτηριστικά ' για την επιβίωσή του είναι υποχρεωμένος να πουλά την εργασιακή του δύναμη, έχει ανάγκη την αλληλεγγύη και στήριξη από συναδέλφους του, γιατί μόνος του είναι αδύνατον να προασπίσει μακροπρόθεσμα τα συμφέροντά του και τέλος, ότι δεν ορίζει από μόνος του το περιεχόμενο της εργασιακής διαδικασίας. Χαρακτηριστικά που διαθέτουν, εκτός των άλλων, και οι εργαζόμενοι στα σώματα ασφαλείας.

Επιστρέφοντας στη θεώρηση του Μαυρογορδάτου, ότι τα συνδικάτα αποτελούν μια σωματειακού τύπου ομάδα πίεσης τα εντάσσει κατ' αυτόν τον τρόπο στο status μιας οποιασδήποτε ομάδας πίεσης οργανωμένης με σκοπό την άσκηση πίεσης στην εξουσία, προσέγγιση χαρακτηριστική για τις διάφορες νεοκλασικές θεωρίες, προσδίδει χαρακτηριστικά συλλογικής δράσης στα συνδικάτα όμοια με οποιασδήποτε άλλης ομάδας, επομένως και των εργοδοτών. Είναι χαρακτηριστική η παρέμβασή του στον λόγο που γίνεται περί «κρίσης των ομάδων πίεσης», ότι μόνο για συγκεκριμένες κατηγορίες των ομάδων πίεσης, όπως τα συνδικάτα και οι συνεταιρισμοί θα είχε νόημα μια τέτοια έκφραση.

Στο υπό μελέτη αντικείμενο εξομοιώνει τη λογική της δράσης των σωμάτων ασφαλείας ως θεσμού με τη λογική της συνδικαλιστικής οργάνωσης

⁸⁸ Λάβδας, Κ., *Συμφέροντα και πολιτική*, Παπαζήσης, Αθήνα 2004, σελ. 98.

των στελεχών τους. Στη βάση της προβληματικής αυτής υπάρχει, κατά τον Παλαιολόγο, «η φιλελεύθερη ιδέα της αστικής κοινωνίας σαν ένα αρμονικό σύνολο μεμονωμένων ατόμων, τα οποία συναλλάσσονται μεταξύ τους ως ελεύθεροι και ισότιμοι συμβαλλόμενοι, επιδιώκοντας το καθένα το ατομικό του συμφέρον»⁸⁹. Κατά τον ίδιο τρόπο οι οργανώσεις του κεφαλαίου και της εργασίας επιδιώκουν την προώθηση των συμφερόντων των μελών τους με τις ίδιες δυνατότητες πίεσης και επιρροής και την ίδια πρόσβαση στα κέντρα λήψης αποφάσεων μέσα από διαδικασίες, τις οποίες εγγυάται το κράτος εξασφαλίζοντας έτσι συνθήκες κοινωνικής ισορροπίας και συνοχής. Η εξομοίωση κεφαλαίου και εργασίας και των οργανώσεών τους, αλλά και η εξομοίωση των συνδικάτων με οποιαδήποτε άλλη ομάδα πίεσης είναι εκείνη που ωθεί τον Μαυρογορδάτο να διαπιστώσει ότι η θεωρία της λογικής της συλλογικής δράσης του Olson έχει τέλεια και αποκλειστική εφαρμογή στα συνδικάτα, εξηγώντας κατ' αυτόν τον τρόπο την «κρίση των συνδικάτων», με τη λογική δηλαδή ότι το άτομο και στη συγκεκριμένη περίπτωση ο εργαζόμενος, για τη μεγιστοποίηση του οφέλους του, είτε δεν θα συμμετάσχει σε μια οργάνωση, αφού αυτό συνεπάγεται κόστος, ή, όταν θα το κάνει, τούτο θα προϋποθέτει επιλεκτικά κίνητρα για να δράσει, μεγιστοποίηση δηλαδή του οφέλους του έναντι των άλλων. Με αυτόν τον τρόπο προβάλλεται μια ατομοκεντρική αντίληψη της κοινωνίας, η οποία μοιραία συνδέεται με την παραγνώριση των ταξικών αντιθέσεων, αλλά επίσης προβάλλεται και μια κριτική αντιμετώπιση, στα όρια της απέχθειας⁹⁰, συγκεκριμένων εκφάνσεων των τρόπων δραστηριοποίησης των συνδικάτων (πορείες- απεργίες), οι οποίες διαταράσσουν την κοινωνική γαλήνη και αρμονία.

Συνοψίζοντας, τόσο η νεοκλασική, όσο και η προσέγγιση που εκκινεί από μια συγκεκριμένη ανάγνωση της μαρξιστικής παρακαταθήκης, κινούμενες εμφανώς από διαφορετικές αφετηρίες ανάλυσης της κοινωνικής πραγματικότητας και δυναμικής καταλήγουν να μοιράζονται τις δύο όψεις ενός νομίσματος, δηλαδή την κρίση των συνδικάτων. Κρίση που εμφανίζεται είτε ως αποτέλεσμα της διαφορετικής λογικής που διέπει τη συλλογική δράση

⁸⁹ Παλαιολόγος, Ν., ό.π., σελ. 24.

⁹⁰ Βλ. παραπάνω τους όρους που χρησιμοποίησε για συγκεκριμένες εκροές της δράσης των συνδικάτων των σωμάτων ασφαλείας.

(νεοκλασικοί), είτε ως απόρροια των διαφοροποιήσεων αυτή τη φορά στο εσωτερικό της εργατικής τάξης (τμήμα της αριστερής διανοήσης). Η παραδοχή αυτή «νομιμοποιεί» τη νεοκλασική θεωρία να αρνηθεί τη δυνατότητα συνδικαλιστικής οργάνωσης των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας, καθώς για αυτή, αφενός, τα συνδικάτα όπως λειτουργούν είναι κατάλοιπα του παρελθόντος, αφετέρου, τα σώματα ασφαλείας έχουν ως δίαυλο προώθησης των συμφερόντων τους τον ίδιο τον θεσμό. Από την άλλη, η –μιας ορισμένης ανάγνωση της μαρξιστικής σκέψης- θεωρία δεν αναγνωρίζει στα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας ότι ανήκουν στην εργατική τάξη και άρα δεν μπορεί να γίνεται λόγος για εργατικά συνδικάτα.

Πράγματι, νομιμοποιείται κανείς να κάνει λόγο για κρίση των συνδικάτων όταν στα επιχειρήματά του συγκαταλέγονται οι απώλειες μελών, η μείωση της συνδικαλιστικής πυκνότητας, η κοινωνική δυσaráσκεια που ορισμένες πτυχές της συνδικαλιστικής δράσης επιφέρουν, η υποχώρηση της διαπραγματευτικής δύναμης, οι ασυμβατότητες, όπως η ταξική καταγωγή, η ανάδυση νέων επαγγελματικών ειδιεύσεων και το ασαφές στον διαχωρισμό των τομέων παραγωγής, εργασιακού status, κλπ., που διαφοροποιούν τον σύγχρονο εργαζόμενο από το «καλούπι» του παραδοσιακού εργαζόμενου, μέλους μιας ενιαίας, ομογενοποιημένης εργατικής τάξης.

Οι αλλαγές στο οικονομικό περιβάλλον και οι κυρίαρχες ιδεολογίες που αμφισβητούν τις κοινωνικές αξίες αναμφισβήτητα οδηγούν σε μια γενικευμένη κοινωνική και πολιτισμική κρίση. Παρ' όλα αυτά το ζητούμενο είναι αν στην κρίση αυτή συμβάλλει και το συνδικαλιστικό κίνημα, με ένα μοντέλο συνδικαλιστικής εκπροσώπησης που έχει δομηθεί γύρω από δεδομένα, που σταδιακά εκλείπουν, τόσο στο επίπεδο της οικονομίας, όσο και σε εκείνο της ιδεολογίας. Και το ερώτημα αυτό αποκτά βαρύνουσα σημασία, καθώς η ανάγκη για την ύπαρξη συλλογικών οργάνωσεων των εργαζόμενων παραμένει ακόμη και σήμερα ισχυρή. Οπότε δεν θα γίνεται λόγος για κρίση των συνδικάτων εν γένει, αλλά για την ικανότητα του σημερινού, του καθορισμένου από συγκεκριμένες οικονομικές, κοινωνικές και ιδεολογικές πραγματικότητες, συνδικαλιστικού κινήματος να εξακολουθεί να

ανταποκρίνεται και να αποτελεί έκφραση της ανάγκης για συλλογική οργάνωση.

Στη συζήτηση για την κρίση, ή τον ρόλο των συνδικάτων σήμερα μπορεί να συμβάλλει η μελέτη για τον συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας ως μελέτη περίπτωσης. Με την πρόοδο της έρευνας να διακριθεί ποιο είναι το πρότυπο της συνδικαλιστικής οργάνωσης του χώρου, αν δηλαδή έχοντας το πλεονέκτημα της συγκρότησής του σε μια εποχή, που η κρίση των συνδικάτων άλλων εργασιακών χώρων ήταν ήδη ορατή, εμφάνισε διαφορετικά οργανωτικά χαρακτηριστικά, ή εάν αναπαράγει ατέλειες και αδυναμίες του ευρύτερου συνδικαλιστικού κινήματος, εισάγοντας την κρίση αυτή στο εσωτερικό του. Θα πρέπει να εξακριβωθεί αν η επιλογή του δεδομένου οργανωτικού προτύπου στα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας προήλθε από τη γνώση των στελεχών του χώρου για τις ευρύτερες δυσμενείς εξελίξεις στο συνδικαλιστικό κίνημα, ή εάν αντιθέτως αποτελεί μηχανική αναπαραγωγή, μια μετεγγραφή του «παραδοσιακού» οργανωτικού προτύπου, άρα και των συνθηκών που το οδήγησαν σε κρίση. Σε περίπτωση που έχει συνειδητοποιηθεί η αδυναμία του παραδοσιακού οργανωτικού προτύπου αναμένεται να έχει εμφανιστεί στα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας ο προβληματισμός, που έχει ήδη αναπτυχθεί ευρύτερα, γύρω από το ποιες εναλλακτικές μπορούν να υιοθετηθούν στον δεδομένο χώρο. Για παράδειγμα, αν έχουν παρατηρηθεί πολιτικές υιοθέτησης μελών στη λογική των «επιλεκτικών κινήτρων», ή πολιτικές συγχώνευσης των οργανώσεων. Σε περίπτωση που παρατηρηθεί ότι αναπαράγονται αντιλήψεις παραδοσιακών σχημάτων να ειπωθεί για ποιο λόγο παρατηρείται η εν λόγω μετεγγραφή και ποια ειδικότερα αρνητικά χαρακτηριστικά αναπαράγονται (π.χ, η λογική της καταστρατήγησης της αυτονομίας των συνδικάτων από τα κόμματα, νοοτροπία ορισμένων συνδικαλιστών για εξασφάλιση προσωπικών επιδιώξεων, κλπ), δεδομένου ότι το συνδικαλιστική εκπροσώπηση στα σώματα ασφαλείας είναι ένα πρόσφατο φαινόμενο, το οποίο δυνητικά θα μπορούσε να αποφύγει τις αρνητικές εμπειρίες παραδοσιακών σχημάτων. Βέβαια, θα μπορούσε να υπάρξει και τρίτη εκδοχή, δανειζόμενοι, κατά κάποιον τρόπο, από τη σχετική συζήτηση γύρω από τα σχήματα εκπροσώπησης των συμφερόντων (περί κρατικού, κοινωνικού, ή ασύμμετρου-«εξαρθρωμένου» κορπορατισμού), δηλαδή της συνύπαρξης

συνθηκών που λειτουργούν προς την κατεύθυνση αποτελεσματικής εκπροσώπησης των συμφερόντων και άλλων που σε τελική ανάλυση την ακυρώνουν.

1.1.9. Η θεωρία της ενίσχυσης της επαγγελματικής έναντι της θεσμικής διάστασης του θεσμού ως αιτιολογικού παράγοντα εμφάνισης του συνδικαλιστικού φαινομένου στα σώματα ασφαλείας

Η θεωρία ότι η εμφάνιση φαινομένων, όπως ο συνδικαλισμός, σε κατασταλτικούς μηχανισμούς του κράτους υπήρξε απόρροια της ενίσχυσης της επαγγελματικής διάστασης των μηχανισμών αυτών, έναντι της αντίστοιχης «παραδοσιακής» θεσμικής αναπτύχθηκε από ένα ιδιαίτερο τμήμα της κοινωνιολογίας, την στρατιωτική κοινωνιολογία. Η στρατιωτική κοινωνιολογία γεννήθηκε και αναπτύχθηκε στις ΗΠΑ, λόγω του μεγέθους των ενόπλων δυνάμεων της χώρας αυτής, αλλά και της σημασίας που έχουν οι ένοπλες δυνάμεις ως οικονομικό μέγεθος στην δεδομένη μορφή καπιταλιστικής ανάπτυξης των ΗΠΑ. Θα πρέπει να ειπωθεί ότι τα πορίσματα της στρατιωτικής κοινωνιολογίας υιοθετούνται και από μελετητές των σωμάτων ασφαλείας, για τον λόγο αυτό εντάσσεται η θέση της για την εμφάνιση του υπό μελέτη αντικειμένου στην παρούσα έρευνα. Επίσης, να ειπωθεί ότι η θέση περί ενίσχυσης της επαγγελματικοποίησης έναντι της θεσμικής διάστασης ως επεξηγηματικού παράγοντα για την ανάπτυξη του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας αποτελεί ουσιαστικά τη μόνη θεωρητική θέση η οποία να αφορά αποκλειστικά το προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας, έστω και ως «δάνειο» από τις ένοπλες δυνάμεις.

Σύμφωνα με τον Moskos⁹¹, ο οποίος θεωρείται ο ιδρυτής της στρατιωτικής κοινωνιολογίας, οι ένοπλες δυνάμεις μετασχηματίζονται από μια οργανωτική μορφή, που ήταν έντονα θεσμική σε μια άλλη όλο και περισσότερο επαγγελματική. Στην πλήρη της έκταση η θεσμική μορφή συνεπάγεται ότι ο στρατιωτικός- κατασταλτικός μηχανισμός είναι εντελώς διαχωρισμένος από την υπόλοιπη κοινωνία, ενώ η αντίστοιχη επαγγελματική

⁹¹ Moskos, Ch., *Η στρατιωτική κοινωνιολογία στην Αμερική*, Παπαζήσης, Αθήνα 1996, σελ. 91-95.

συνεπάγεται ότι ο στρατιωτικός- κατασταλτικός οργανισμός έχει παρόμοια χαρακτηριστικά με τις υπόλοιπες κοινωνικές δομές. Στο θεσμικό μοντέλο οι περισσότερες απολαβές δεν είναι χρηματικές, αλλά σε είδος, όπως, για παράδειγμα, τροφή διαμονή, στολές και ιατρική κάλυψη, ενώ αντίθετα, στο επαγγελματικό μοντέλο οργάνωσης οι απολαβές είναι κυρίως χρηματικές και προσδιορίζονται όπως αυτές εργαζομένων από άλλους εργασιακούς χώρους. Βέβαια, σύμφωνα με τον Moskos, δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην πλήρη της έκφραση η θεσμική ή η επαγγελματική μορφή, αλλά η σχέση τους μεταβάλλεται αναλόγως του κοινωνικού σχηματισμού. Οι οργανωτικές αλλαγές που συντελέστηκαν, όπως η σχετικοποίηση της υποχρεωτικής θητείας, ή, στην περίπτωση των κατασταλτικών μηχανισμών, της απομάκρυνσης από καθήκοντα άσχετα με την αποστολή τους («αποστρατικοποίηση» των σωμάτων ασφαλείας, ενίσχυση του καθαρά αστυνομικού τους ρόλου έναντι της αποστολής που συνδέονταν με την καταδίωξη των αντιπάλων του κοινωνικού και πολιτικού καθεστώτος), έδωσε, σύμφωνα με τους στρατιωτικούς κοινωνιολόγους, τεράστια ώθηση στο επαγγελματικό μοντέλο. Άμεσο αποτέλεσμα ήταν η εμφάνιση συνδικαλιστικού κινήματος στον στρατιωτικό και στον κατασταλτικό μηχανισμό. Για τον Moskos, η πορεία προς την επαγγελματικοποίηση των στρατιωτικών και των κατασταλτικών μηχανισμών, φαίνεται να διαθέτει αυξανόμενη επιρροή και ως αποτέλεσμα αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα των οργανωτικών μεταβολών στους χώρους αυτούς η σύγκρουση μεταξύ επαγγελματικού και θεσμικού μοντέλου. Για τον ίδιο, οι εν λόγω μηχανισμοί και οι οργανωτικές μεταβολές τους δεν θα πρέπει να εξετάζονται υπεραπλουστευμένα, βάσει του διπόλου θεσμός- επάγγελμα, αλλά θα πρέπει να αναπτυχθεί μια δυναμική προσέγγιση, η οποία να αξιολογεί τους διαφορετικούς βαθμούς και επίπεδα των θεσμικών ή επαγγελματικών στοιχείων, δηλαδή να υπάρξει μια διαλεκτική εξέταση των θεσμικών και επαγγελματικών χαρακτηριστικών των μηχανισμών αυτών.

Η ένταξη της οργανωτικής διάστασης, των μεταβολών στην οργάνωση, για την εκτίμηση της εμφάνισης του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας έχει αναμφίβολα δύο θετικά σημεία. Πρώτον, έχει το θετικό της γνώσης του χώρου, στηρίζεται στη συσσωρευμένη εμπειρία της διαχρονικής εξέλιξης των στρατιωτικών και των κατασταλτικών μηχανισμών. Δεύτερον, διαμόρφωσε μια τυπολογία των χαρακτηριστικών του θεσμικού και του επαγγελματικού

προτύπου, βάσει της οποίας μπορεί να επιχειρηθεί μια εκτίμηση της εξέλιξης του θεσμού και να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο στη σύγχρονη διάσταση του θεσμού συνδέεται η θεσμική με την επαγγελματική υπόστασή του. Παρόλα αυτά, θα πρέπει να υποστηριχθεί ότι αποτελεί, παρά τις διακηρύξεις της στρατιωτικής κοινωνιολογίας, μια μάλλον στατική, μια λειτουργική θεώρηση. Γιατί μπορεί να είναι σωστό ότι επήλθαν οργανωτικές μεταβολές στους στρατιωτικούς και κατασταλτικούς μηχανισμούς, οι οποίες έκαναν εφικτή την εμφάνιση συνδικαλιστικών μορφωμάτων για τα στελέχη των χώρων αυτών, όμως δεν εξηγεί τον τρόπο και τις αιτίες εμφάνισης των οργανωτικών αλλαγών. Ποιοι υπήρξαν οι παράγοντες που επέδρασαν και γιατί εμφανίστηκαν τη δεδομένη χρονική στιγμή. Δεν εξετάζεται το ενδεχόμενο μεταβολή της θέσης και της ισχύος των μηχανισμών αυτών στο εσωτερικό των κρατικών μηχανισμών, στα πλαίσια για παράδειγμα της γκραμσιανής θεώρησης για μεταβολές στην ιδεολογική και κατασταλτική διάσταση των κρατικών μηχανισμών ανάλογα των επιδιώξεων του εκάστοτε κυρίαρχου συνασπισμού εξουσίας. Επίσης, δεν λαμβάνονται υπόψη χαρακτηριστικά, όπως η ταξική καταγωγή και θέση των εργαζομένων των μηχανισμών αυτών ως προσδιοριστικών παραγόντων της οργανωτικής μεταβολής. Οι εν λόγω παράγοντες σε συνδυασμό με τα επαγγελματικά και θεσμικά χαρακτηριστικά, που αναμφισβήτητα υπήρχαν και θα υπάρχουν σε μηχανισμούς όπως τα σώματα ασφαλείας, είναι που διαμορφώνουν αφενός, μια συγκεκριμένη θεώρηση και έναν συγκεκριμένο τρόπο δραστηριοποίησης φαινομένων, όπως ο συνδικαλισμός, από το προσωπικό του χώρου και αφετέρου, ένα συγκεκριμένο πρότυπο οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων.

1.1.10. Το κομματικό περιβάλλον ως προϋπόθεση εμφάνισης του θεσμού

Στο εν λόγω τμήμα της έρευνας η ανάλυση θα επιχειρήσει να εκτιμήσει τον ρόλο του κομματικού πλαισίου, των κομματικών παρατάξεων που είχαν την ευθύνη της διακυβέρνησης της χώρας, μ' άλλα λόγια, να απαντηθεί το ερώτημα γιατί το συνδικαλιστικό φαινόμενο στα σώματα ασφαλείας εμφανίστηκε τη δεδομένη χρονική στιγμή και με τη συγκεκριμένη μορφή. Με τη διατύπωση του ερωτήματος αποκαλύπτεται ταυτόχρονα και η ανάγκη

συμπλήρωσής του με μια επιπλέον αποστολή για την έρευνα, η οποία είναι η διερεύνηση των αιτίων που ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας δεν εμφανίστηκε και δεν επιχειρήθηκε να αντιμετωπιστεί από κάποια άλλη κυβέρνηση σε προηγούμενες περιόδους.

Η μελέτη της συμπεριφοράς των κυβερνητικών κομματικών παρατάξεων δεν σκοπεύει να προσθέσει έναν ακόμη παράγοντα στη μελέτη του φαινομένου, από τη στιγμή που ήδη επιχειρήθηκε να αναλυθεί ο ρόλος του κράτους, η «κίνησή» του ως αποτέλεσμα της μεταβολής της ισχύος μεταξύ της κυρίαρχης αστικής τάξης και των κυριαρχούμενων στρωμάτων, ο ρόλος των συνδικάτων και ο ρόλος του συστήματος οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων. Άλλωστε, η συνεκτίμηση ενός ακόμη παράγοντα, όπως ο ρόλος των κομμάτων, μπορεί να οδηγήσει στην απόλυτη σχετικοποίηση της ανάλυσης, σε μια λογική εμπειρισμού, αδυνατίζοντας την εκτίμηση του φαινομένου σε σχέση με τις εξελίξεις στον ευρύτερο συνδικαλιστικό χώρο, που θα οδηγούσε την ανάλυση σε υψηλότερα επίπεδα αφαίρεσης. Ο παράγοντας «κομματικό περιβάλλον» στην παρούσα ανάλυση δε νοείται ως αυτόνομος, όμως φωτίζεται, όπως υποστηρίζεται από μια μερίδα θεωρητικών⁹² ο ρόλος του κομματικού πολιτικού συστήματος στην κατανόηση των σχέσεων μεταξύ κράτους και ομάδων συμφερόντων. Επιπλέον, η κατανόηση του ρόλου των κομμάτων στην εξελικτική διαδικασία εμφάνισης του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας είναι δυνατόν να φωτίσει από μια άλλη σκοπιά, αυτήν των εκάστοτε κομματικών- κυβερνητικών προγραμμάτων, τον ρόλο του κρατικού μηχανισμού και του πολιτικού συνασπισμού εξουσίας που τον άρχει στη διαμόρφωση του υπό μελέτη φαινομένου.

Ο ρόλος των κατασταλτικών μηχανισμών του ελληνικού κράτους στην παγίωση του συστήματος εκμεταλλευτικών σχέσεων για μια μακρά ιστορική περίοδο, η οποία ουσιαστικά συνδέεται, με ελάχιστα χρόνια διαφορά, μια δεκαετία, με την θεσμοθέτηση της οργανωτικής ανωτατοποίησης του συνδικαλιστικού κινήματος (ίδρυση ΓΣΕΕ, ίδρυση ΣΔΥΕ), έχει φωτιστεί από το σύνολο των θεωρητικών των εργασιακών σχέσεων. Σε γενικές γραμμές έχει αναπτυχθεί ότι, τουλάχιστον μέχρι την περίοδο της μεταπολίτευσης, η μη ομαλή πορεία του πολιτικού και κοινοβουλευτικού βίου επηρέασε σημαντικά

⁹² Ζαμπάρλουκου, Σ., ο.π, σελ. 111-119.

τη ζωή των συνδικάτων, που δεν ευνοεί την ομαλή ανάπτυξή τους. Η ιστορία της εμφάνισης και ανάπτυξης του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος καταδεικνύει τον κρατικό παρεμβατισμό, που πήρε και τη μορφή έντονων και αυταρχικών κρατικών παρεμβάσεων που παρατηρείται μέχρι την μεταπολίτευση. Αποτέλεσμα των κρατικών παρεμβάσεων ήταν ο κρατικός έλεγχος των επίσημων ανώτατων συνδικαλιστικών φορέων (ΓΣΕΕ και ΑΔΕΔΥ), μέσω του αποκλεισμού οποιασδήποτε απόπειρας αντιπολίτευσης προς τις διοικήσεις των ανώτατων συνδικαλιστικών φορέων. Είναι χαρακτηριστικό ότι τουλάχιστον μέχρι την ψήφιση του Νόμου 1264/82, για τον εκδημοκρατισμό του συνδικαλιστικού κινήματος, η συνδικαλιστική πυκνότητα της ΑΔΕΔΥ, του φορέα που εντάσσεται ο υπό μελέτη πληθυσμός, ήταν ιδιαίτερα χαμηλή, γεγονός που αποδίδεται στις αναχρονιστικές διατάξεις του δημοσιοϋπαλληλικού κώδικα, ως αποτέλεσμα της δεδομένης ιστορικά συγκρότησης του μεταπολεμικού κράτους, που δεν ευνοεί την ανάπτυξη των αντιπολιτευόμενων την κεντρική εξουσία συνδικαλιστικών τάσεων⁹³.

1.1.10.1. Η Περίοδος διακυβέρνησης της συντηρητικής παράταξης

Σε όλη αυτή τη μακρά περίοδο μη ομαλού πολιτικού βίου και κρατικών παρεμβάσεων στη συνδικαλιστική ζωή η συντηρητική παράταξη με διάφορες πολιτικές ή και πολιτειακές μορφές αποτελούσε, με ελάχιστα χρονικά διαλείμματα, την παράταξη που είχε την ευθύνη της κρατικής διακυβέρνησης. Τα επιφαινόμενα, δηλαδή οι διάφορες κρατικές παρεμβάσεις, τα αυταρχικά μέτρα με σημαίνοντα τον ρόλο των κατασταλτικών κρατικών μηχανισμών εναντίον οποιασδήποτε αντιπολιτευτικής τάσης στο εσωτερικό όχι μόνο του συνδικαλιστικού κινήματος και ο καταλυτικός ρόλος της κρατικής παρέμβασης στη διαμόρφωση ενός ασφυκτικού πλαισίου οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων, εξαρτώμενου ουσιαστικά από τις κρατικές επιδιώξεις, πέρα από τον δεδομένο τρόπο παγίωσης των εκμεταλλευτικών σχέσεων και του τρόπου οργάνωσης των μερίδων της άρχουσας τάξης στο πολιτικό πεδίο,

⁹³ Κουζής, Γ., *Τα χαρακτηριστικά...*, σελ. 94-100.

αναδεικνύουν και μια δεδομένη ιδεολογική στάση απέναντι στον οργανωμένο σε συνδικάτα κόσμο της μισθωτής εργασίας.

Η συντηρητική ιδεολογία παραδοσιακά ήταν αντίθετη στις ομάδες συμφερόντων, όπως είναι τα συνδικάτα. Για τα διάφορα συντηρητικά θεωρητικά ρεύματα, η συνεχής αύξηση των απαιτήσεων και των προσδοκιών των πολιτών από το κράτος οδηγεί τους θεσμούς σε κρίση, εξαιτίας της «υπερφόρτισης», δηλαδή της ανισορροπίας μεταξύ των κοινωνικών απαιτήσεων και της κρατικής αποδοτικότητας, υπερφόρτιση που με τη σειρά της οδηγεί στην κρίση διακυβέρνησης, ή την ακυβερνησία. Σύμφωνα με τον Βούλγαρη⁹⁴, ο οποίος στο έργο του παρουσιάζει τα διάφορα ρεύματα της συντηρητικής ιδεολογίας, για τη συντηρητική σκέψη, η αύξηση της «συμμετοχής» και της «οργάνωσης» αποτελεί γενεσιουργό αίτιο της υπερφόρτισης των θεσμών, με την ικανότητα διακυβέρνησης να θεωρείται ως αντιστρόφως ανάλογη της συμμετοχής σε οργανώσεις συμφερόντων όπως τα συνδικάτα. Η αποκατάσταση της κρατικής αποτελεσματικότητας, ως απότοκο της κρίσης του κενσλιανού κοινωνικού κράτους τη δεκαετία του '60, επιτυγχάνεται, σύμφωνα με τα συντηρητική ιδεολογία, μέσω της μείωσης της συμμετοχής και της οργάνωσης συμφερόντων. Η συντηρητική ανάλυση στρέφεται ευθέως κατά του ταξικού συμβιβασμού κεφαλαίου- εργασίας, που χαρακτηρίζει κατά κύριο λόγο την μεταπολεμική ευρωπαϊκή πραγματικότητα και η οποία ενσαρκώθηκε στο μεταπολεμικό κοινωνικό κράτος και σε πρακτικές κοινωνικού κορπορατισμού, ως προτύπου οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων. Επίσης, δεν θα πρέπει να υποεκτιμάται για την ανάλυση της αρνητικής διάθεσης της συντηρητικής ιδεολογίας και των κομματικών παρατάξεων που την εκφράζουν, απέναντι στην οργάνωση των συμφερόντων και στη συμμετοχή, το γεγονός ότι το εξισωτικό στοιχείο που κατεξοχήν χαρακτηρίζει την οργάνωση και ιδεολογική συγκρότηση των συνδικάτων, συνδέεται αφενός, με έναν διευρυμένο ρόλο του κράτους, αφετέρου, με έναν αριστερό λόγο, με ό,τι αυτό μπορούσε να σημαίνει για τον δεδομένο τρόπο οργάνωσης των εκμεταλλευτικών σχέσεων σε μια χώρα. Η διεκδίκηση για αύξηση της συμμετοχής πραγματοποιούνταν υπό τις σημαίες

⁹⁴ Βούλγαρης Γ., *Φιλελευθερισμός, Συντηρητισμός, κοινωνικό κράτος*, Θεμέλιο, Αθήνα 2003, σελ. 38-57.

της Αριστεράς. Για τον Huntington⁹⁵, τουλάχιστον για στις αναπτυσσόμενες κοινωνίες, θα ήταν μη ρεαλιστικό να πρεσβεύεται η αύξηση της πολιτικής συμμετοχής μέσα από ομάδες συμφερόντων, όπως είναι τα συνδικάτα, όταν οι πολιτικοί θεσμοί είναι αδύναμοι, διότι το υπάρχον χάσμα ανάμεσα στους θεσμούς και την κοινωνία μπορεί υπό ορισμένες συνθήκες να καλυφθεί από έναν ανεξέλεγκτο εκρηκτικό κοινωνικό δυναμικό που θα θέσει σε κίνδυνο την πολιτική σταθερότητα. Συνεπώς, ο Huntington προτείνει για τις αναπτυσσόμενες κοινωνίες την ενίσχυση της κεντρικής εξουσίας σε σχέση με την κοινωνία. Και τούτο, διότι κατά τον ίδιο, η δημοκρατία δεν είναι παρά ένας από τους τρόπους σύνταξης της πολιτικής εξουσίας και δεν σημαίνει ότι έχει καθολική εφαρμογή. Η διακυβέρνηση παρομοιάζεται από τον ίδιο ως ένα «εκκρεμές» μεταξύ των ιδανικών της ισότητας και της δημοκρατίας από τη μία, του κύρους και των επιταγών της εξουσίας από την άλλη. Αν το εκκρεμές σταθεί επί πολύ στην πλευρά της δημοκρατίας/ισότητας, το πολιτικό σύστημα κινδυνεύει να καταρρεύσει. Συνεπώς, είναι αναγκαία η αποκατάσταση του κύρους και του ελέγχου που ασκούν οι κρατικές «ελίτ».

Για τον Hayek⁹⁶, η πολιτική των οργανωμένων συμφερόντων είναι αυτή που ευθύνεται για την κρίση του κράτους στη δεκαετία του '60. Αποτιμώντας με αρνητικό πρόσημο το σύνολο των οργανώσεων συμφερόντων, πρεσβεύει ότι πραγματικοί εκμεταλλευτές στη σύγχρονη κοινωνία δεν είναι οι καπιταλιστές, ή οι εγωιστές επιχειρηματίες, αλλά οι οργανώσεις. Οι ατομικές προσδοκίες αποτιμώνται ως απολύτως θεμιτές, το πρόβλημα όμως είναι η συλλογική διεκδίκηση των συμφερόντων. Η βαθμιαία επικράτηση της συντεχνιακής κινητοποίησης των συμφερόντων αποτέλεσε για τον Hayek, την αναγκαία και ικανή συνθήκη που οδήγησε στην κρίση των θεσμών στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες.

Σύμφωνα με τον Βούλγαρη⁹⁷, τα διάφορα συντηρητικά ιδεολογικά ρεύματα, τα οποία ξεκινούν από διαφορετικές αφετηρίες για την κριτική του

⁹⁵ Huntington, S.P, *Political order in changing societies*, Yale University Press, New Haven 1968

⁹⁶ Βούλγαρης, Γ., ο.π., σελ. 114

⁹⁷ Στο ίδιο, σελ. 150

κοινωνικού κράτους (κρίση του κοινωνικού μεταπολεμικού κράτους, ως αποτέλεσμα της οικονομικής του διόγκωσης, της πολιτικής του διάστασης που επιτρέπει την αύξηση της συμμετοχής σε διάφορες ομάδες συμφερόντων, ή τέλος, της ηθικής του κατάπτωσης από τον έλεγχο του από διάφορες επιμεριστικές ομάδες/συντεχνίες), οδήγησαν σε έναν ιδεολογικό πολυσυλλεκτισμό των μεγάλων ευρωπαϊκών συντηρητικών κομμάτων, που όμως συναντώνται σε κάποιες συγκεκριμένες «εξωτερικές» συνθήκες. Μία εξ' αυτών είναι η κοινή αντίθεση των συντηρητικών κομμάτων στη «σοσιαλδημοκρατική συναίνεση», στον κρατικό παρεμβατισμό και στην πολιτική των οργανωμένων συμφερόντων, που αυτός υπέθαλπε. Η δυσπιστία απέναντι στην κοινωνία και στα οργανωμένα συμφέροντα από την πλευρά των συντηρητικών κομμάτων αποτυπώνεται με τον πλέον εύγλωττο τρόπο στη ρήση της M. Thatcher, ότι «δεν υπάρχει τέτοιο πράγμα που να λέγεται κοινωνία». Μάλιστα, η αντίθεση στη σοσιαλδημοκρατική συναίνεση επεκτείνονταν και στο διεθνές πολιτικό σκηνικό, ώστε να περιλάβει την ψυχροπολεμική αντιπαράθεση Δύσης- Ανατολής, ωθώντας τους πρεσβευτές της συντηρητικής ιδεολογίας να αναγορεύουν τη σοσιαλδημοκρατική συναίνεση ως την προέκταση του «διεθνούς αντιπάλου» στο εσωτερικό των δυτικών χωρών. Για χώρες, όπως η Ελλάδα, όπου η μετεμφυλιακή συγκρότηση του κυρίαρχου συνασπισμού εξουσίας, ουσιαστικά η παλινόρθωση του προπολεμικού συσχετισμού δύναμης, που οδήγησε στο λεγόμενο «κράτος της Δεξιάς», συντελέστηκε με την καίρια παρουσία των κατασταλτικών μηχανισμών, όπως οι ένοπλες δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας, η εμφάνιση και λειτουργία συλλογικών θεσμών, όπως τα συνδικάτα, ήταν καταρχήν «ύποπτα» «αντεθνικής» συμπεριφοράς και συνεπώς θα έπρεπε να ελεγχθούν. Για τον Χαραλάμπη⁹⁸, η ελληνική αστική τάξη βασίστηκε σχεδόν αποκλειστικά στην πολιτική της επιβολή μέσω της κρατικής καταστολής. Για τον ίδιο⁹⁹, η ελληνική Δεξιά είναι η ταξική συμμαχία των ηγετικών ομάδων της αστικής τάξης, υπό την ηγεμονία του εφοπλιστικού και του μεγάλου βιομηχανικού κεφαλαίου, με τμήματα της μεσαίας τάξης, των

⁹⁸ Χαραλάμπης, Δ., *Στρατός και πολιτική εξουσία*, Εξάντας, Αθήνα 1985, σελ.13

⁹⁹ Στο ίδιο, σελ. 73

μικροαστών, της κρατικής δημοσιοϋπαλληλίας και ενός μεγάλου μέρους των συντηρητικών αγροτών και υπήρξε η βάση της οργάνωσης της εξουσίας, της οργάνωσης της εξουσίας της αστικής τάξης, στην Ελλάδα μέχρι τη μεταπολίτευση. Η εν λόγω συμμαχία είναι η ιστορική συνέχεια της ταξικής συμμαχίας που στήριξε τη μοναρχία πριν από τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Με το τέλος του πολέμου η Δεξιά θα έπρεπε να «καταλάβει» το κράτος και να το «εκκαθαρίσει» από όλα τα προοδευτικά στοιχεία που προέρχονταν από την Εθνική Αντίσταση, ή από τα πρόσωπα που είχαν πάρει αρνητική θέση απέναντι στη συνεργασία με τον στρατούς κατοχής. Συνεπώς, τον «εκκαθαρισμένο» μονοκομματικό στρατό, καθώς ήδη από το 1935 είχε αποταχθεί από τους κόλπους του το σύνολο σχεδόν των βενιζελικών αξιωματικών, μετά το αποτυχημένο βενιζελικό πραξικόπημα, ακολούθησε και ο υπόλοιπος κρατικός μηχανισμός και η στελέχωσή του έγινε σύμφωνα με τα συμφέροντα αναπαραγωγής αυτής της Δεξιάς. Για τον Χαραλάμπη¹⁰⁰, οι δομές της μετεμφυλιακής οργάνωσης της εξουσίας που λειτουργούσαν εκτός και πέρα από την αστική νομιμότητα, θεωρούνταν από την άρχουσα τάξη ως το μοναδικό στοιχείο εγγύησης της συνέχειας της προπολεμικής της εξουσίας. Δεν είναι κάποιου είδους «κοινωνικού συμβολαίου» μεταξύ των κυρίαρχων και των κυριαρχούμενων κοινωνικών στρωμάτων που έχουν ως αποτέλεσμα της επιβολή της δεξιάς παράταξης στην μετεμφυλιακή Ελλάδα, αλλά η παρουσία των κατασταλτικών μηχανισμών. Η συγκρότηση ενός καθεστώτος βασισμένου στη βία, στους κατασταλτικούς μηχανισμούς, δημιουργεί προβλήματα στη συγκρότηση της συλλογικότητας, μερικές διαστάσεις της οποίας είναι η εμφάνιση και ανάπτυξη της οργάνωσης συμφερόντων και της συμμετοχής. Σε αυτό το πλαίσιο, οι αριστεροί θεωρούνται άτομα εκτός του εθνικού συνόλου και η μόνη συλλογικότητα που αναγνωρίζεται είναι εκείνη του «έθνους», έννοια η οποία είναι α- ιστορική και α-κοινωνική, δηλαδή είναι υπεράνω της ιστορικής και της κοινωνικής διάστασης, με στόχο την εξυπηρέτηση του δεδομένου κοινωνικού συσχετισμού δυνάμεων και που αποτελεί την «ιδεολογική εκλογίκευση της συγκεκριμένης μορφής της κοινωνικής

¹⁰⁰ Στο ίδιο, σελ. 16

καταπίεσης»¹⁰¹. Οποιαδήποτε άλλη συλλογικότητα, όπως οι διαφόρων ειδών «οργανώσεις», όπως οι συνδικαλιστικές, είναι καταρχήν «ύποπτες αντεθνικής συμπεριφοράς» και θα πρέπει να ελεγχθούν από τον κρατικό μηχανισμό. Ο στρατός, γενικά οι κατασταλτικοί μηχανισμοί, ταυτίζονται με το έθνος και οτιδήποτε αντιτίθεται στη, με δεδομένο τρόπο- βασισμένη στους κατασταλτικούς μηχανισμούς-συγκρότηση της κοινωνικής ανισότητας, είναι αντεθνικό. Οι κομμουνιστές είναι αντεθνικοί και οι «συνοδοιπόροι» τους, δηλαδή σοσιαλιστές/σοσιαλδημοκράτες είναι καταρχήν «ύποπτοι». Δηλαδή, ιδεολογικά ρεύματα που κατεξοχήν στηρίζονται στην αξία της συλλογικότητας και της οργανωμένης εκπροσώπησης των συμφερόντων των κυριαρχούμενων στρωμάτων θεωρούνται αντεθνικά και θα πρέπει να εξοβελιστούν από το πολιτικό και κοινωνικό σύστημα, είτε με τη μορφή απαγορεύσεων και διώξεων (παράνομο ΚΚΕ), είτε με τη μορφή κρατικού ελέγχου των κοινωνικών οργανώσεων των εργατικών στρωμάτων. Μάλιστα, είχε συγκροτηθεί ειδικό τμήμα στην Ασφάλεια, το συνδικαλιστικό, για τον έλεγχο της δράσης των εργαζομένων και των αντιφρονούντων συνδικαλιστικών στελεχών. Για τον Κουκουλέ¹⁰², η Πολιτεία μέχρι τη μεταπολίτευση, αντιμετωπίζει το συνδικαλιστικό κίνημα σαν ανατρεπτική πολιτική δύναμη και το αντιμετωπίζει ανάλογα. Ο έλεγχος του συνδικαλιστικού κινήματος και οι κρατικές παρεμβάσεις για μια μακρά ιστορική περίοδο, που συνδέεται με την επικράτηση του δεξιού «μονοκομματικού» κράτους, επιτεύχθηκε και με τη βοήθεια των ίδιων των ανώτατων συνδικαλιστικών οργανώσεων, της τυπικής ανώτατης οργανωτικά έκφρασης του συνδικαλιστικού κινήματος, με την ΓΣΕΕ και την ΑΔΕΔΥ να συνεπικουρούν το κράτος στη δίωξη των κομμουνιστών, με την κατάδοση κάθε αντιπολιτευτικής κίνησης στους κόλπους του συνδικαλιστικού κινήματος και ως αντάλλαγμα της αστυνομικής τους συνδρομής ήταν η γενναιόδωρη επιδότηση των οργανώσεων αυτών και των διοικήσεών τους¹⁰³.

¹⁰¹ Χαραλάμπης, Δ., *Πελαταικές σχέσεις και λαϊκισμός*,
Εξάντας 1989, σελ. 178

¹⁰² Κουκουλές, Γ.Φ- Τζανετάκος, Β., ο.π. σελ. 9

¹⁰³ Κουκουλές, Γ.Φ, «Αναδρομή...», σελ. 59

Οι επιδιώξεις του κυρίαρχου ταξικού συνασπισμού εξουσίας και ο αυταρχικός τρόπος επιβολής της κυριαρχίας του, έφτασε στο απόγειό του στο πολιτικό επίπεδο, στην «τερατογένεση» της επτάχρονης πολιτειακής εκτροπής. Ως προς την σημασία που αποδίδει στην προάσπιση των συμφερόντων του κυρίαρχου αστικού συνασπισμού εξουσίας είναι χαρακτηριστική η δήλωση του Γ. Παπαδόπουλου προς τη Γενική Συνέλευση του Συνδέσμου Ελληνικών Βιομηχανιών ότι «Αυτός ο τόπος ανήκει σε σας που κοινωνικά στέκεσθε εις την κορυφήν της πυραμίδος, η οποία συγκροτεί αυτόν τον λαό»¹⁰⁴.

Έχοντας ως προϋποθέσεις, αφενός την αρνητική στάση των συντηρητικών ιδεολογικών ρευμάτων απέναντι στην οργάνωση των συμφερόντων και αφετέρου, τη δεδομένη ιστορικά επιβολή της Δεξιάς παράταξης στον ελληνικό κοινωνικό και πολιτικό σχηματισμό, με τον καθοριστικό ρόλο των κατασταλτικών μηχανισμών στην παγίωσή της και την εχθρική στάση απέναντι στις οργανώσεις των κυριαρχούμενων στρωμάτων, είναι λογικό ότι δε θα μπορούσε να γίνεται λόγος τουλάχιστον μέχρι τη μεταπολίτευση, για συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας.

1.1.10.2. Η περίοδος διακυβέρνησης από το ΠΑ.ΣΟ.Κ

Η εμφάνιση και η πορεία του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος (ΠΑ.ΣΟ.Κ) προς την κυβερνητική εξουσία παρουσιάζει το ιδιαίτερο γνώρισμα να αποτελεί το πρώτο, στη σύγχρονη ελληνική ιστορία, μαζικό κόμμα που πρόβαλε και στηρίχθηκε στη σοσιαλιστική ταυτότητα. Κατά τον Μποτόπουλο¹⁰⁵, η ελληνική κοινωνία κατά την περίοδο εμφάνισης του ΠΑ.ΣΟ.Κ παρουσιάζει τα βασικά εξωτερικά γνωρίσματα μιας «μπλοκαρισμένης κοινωνίας», δηλαδή, τον φόβο σύναψης άμεσων σχέσεων που να μην σκοντάφτουν στα γρανάζια της κρατικής γραφειοκρατίας, μια απολυταρχική αντίληψη της κοινωνίας και μια βαθιά και διαρκής αντίθεση ανάμεσα στα άτομα και τις οργανωμένες κοινωνικές ομάδες¹⁰⁶. Συνεπώς, για

¹⁰⁴ Χαραλάμπης, Δ., *Στρατός και...*, σελ. 222

¹⁰⁵ Μποτόπουλος, Κ. *Σοσιαλιστές και εξουσία*, Πόλις, Αθήνα 1994, σελ. 17.

¹⁰⁶ Στο ίδιο, σελ. 17

τον ίδιο, ένα σοσιαλιστικό κόμμα σε μια χώρα της Νοτίου Ευρώπης με χαρακτηριστικά μπλοκαρισμένης κοινωνίας ωθούνταν, σχεδόν νομοτελειακά στην υιοθέτηση στρατηγικών ριζικών μεταβολών της καθεστηκυίας τάξης, όπου η κατάληψη της κυβερνητικής εξουσίας, ο έλεγχος του κρατικού μηχανισμού αποκτά καίρια αποστολή για την επίτευξη του στόχου να ξεπεραστεί το φαινόμενο της «μπλοκαρισμένης κοινωνίας». Ό,τι μπορούσε να γίνει για την κοινωνική ανατροπή θα γινόταν μέσω των κρατικών διαύλων με την ανάληψη της κρατικής εξουσίας από το ΠΑ.ΣΟ.Κ. Παρόλα αυτά, η ανάληψη του κυβερνητικού ελέγχου σήμανε και το τέλος της ριζοσπαστικής ιδεολογίας του κινήματος, καθώς οι επαγγελίες της σύγκρουσης και της ανατροπής των υπάρχουσών κοινωνικών δομών, που μέχρι τότε είχαν χρησιμεύσει ως πόλος συσπείρωσης της μέχρι τότε διάσπαρτης «κοινωνιολογικής πλειοψηφίας» των μέσο- και μικρο- αστικών, καθώς και των αγροτικών στρωμάτων (οι «μη προνομιούχοι Έλληνες»), έχαναν τη δύναμή τους με την εμφάνιση των προβλημάτων της διαχείρισης και την ανάγκη επίδειξης κυβερνητικής αποτελεσματικότητας. Ο κυβερνητικός «ρεαλισμός» επέφερε ανατροπή και στις επαγγελίες για τη λήψη δραστικών μέτρων στο θεσμικό επίπεδο με τα μέτρα που υιοθετούνται να θεωρούνται ημιτελή προς της κατεύθυνση των δραστικών αλλαγών στο θεσμικό επίπεδο. Για τον Μποτόπουλο¹⁰⁷, υπήρξαν ορισμένα μέτρα διορθωτικά και όχι διαρθρωτικά, με αποτέλεσμα να παραμείνει η παραδοσιακή λειτουργία και ο ρόλος του κράτους. Οι μεταβολές που έγιναν δεν ήταν δομικές. Για τον ίδιο, το κράτος διατήρησε κατά βάση τα παραδοσιακά χαρακτηριστικά του και υπό σοσιαλιστική διακυβέρνηση. Αυτό δεν σημαίνει όμως ότι δεν εξελίχθηκε. «...Το κράτος έπαυσε για τους σοσιαλιστές να αποτελεί πανάκεια κι έγινε εργαλείο άσκησης πολιτικής, με τάση μάλιστα να προσδοθεί διακριτικότητα στις παρεμβάσεις του. Από τον μαξιμαλιστικό βολонταρισμό στον αποσπασματικό λειτουργισμό' αυτή θα μπορούσε επιγραμματικά –άρα απλουστευτικά- να είναι η απεικόνιση της εξέλιξης του σοσιαλιστικού κράτους»¹⁰⁸. Ως συμπέρασμα από την κυβερνητική δράση του ΠΑ.ΣΟ.Κ, αλλά και των δύο άλλων σοσιαλιστικών κομμάτων που κυβέρνησαν την ίδια

¹⁰⁷ Στο ίδιο, σελ. 201

¹⁰⁸ Στο ίδιο, σελ. 238

περίοδο σε Ισπανία (P.S.O.E) και Γαλλία (P.S), ο Μποτόπουλος επισημαίνει ότι η προσπάθεια επιβολής δομικών αλλαγών τόσο στον οικονομικό, όσο και στον κοινωνικό τομέα και μάλιστα όχι αποσπασματικές, αλλά ενταγμένες σε ένα συνολικό σχέδιο δράσης με έντονο ιδεολογικό χαρακτήρα, υπήρξε ημιτελής. Και υπήρξε ημιτελής διότι οι σοσιαλιστικές κυβερνήσεις δεν μπόρεσαν να αντέξουν ούτε το πολιτικό κόστος, ούτε το οικονομικό βάρος. Παρόλα αυτά, υιοθετήθηκαν κάποια μέτρα, τα οποία οδήγησαν σε ορισμένα σημαντικά επιτεύγματα στον χώρο των ελευθεριών. Η σοσιαλδημοκρατική προσέγγιση, με τα ρεφορμιστική διάσταση που τη διέπει, αποτέλεσε οριστικά τη μέθοδο άσκησης της κυβερνητικής εξουσίας. Από ένα σημείο και έπειτα οι όποιες μεταρρυθμιστικές πρωτοβουλίες υλοποιούνταν δεν αποτελούσαν τμήματα ενός ευρύτερου σχεδιασμού, αλλά περισσότερο νοούνταν ως στιγμιαίες αντιδράσεις στα ανακύπτοντα προβλήματα, αλλά και ως επιχειρήματα στο μέτωπο της αντιπαράθεσης με τα άλλα κόμματα. Συνεπώς, για τον Μποτόπουλο, η συντηρητική στροφή του ΠΑ.ΣΟ.Κ με την ανάληψη των κυβερνητικών καθηκόντων σχετίζεται με την δυσμενή οικονομική και πολιτική συγκυρία.

Αντίθετα, για τον Μαγκλιβέρα, η συντηρητική στροφή του ΠΑ.ΣΟ.Κ είναι αποτέλεσμα της κοινωνιολογικής ταυτότητας των στρωμάτων που το συγκροτούν, αλλά και της ηγετικής του ομάδας. Και τούτο διότι για τον ίδιο, στο ΠΑ.ΣΟ.Κ συναντώνται όλες οι βασικές παραλλαγές των αστικών και μικροαστικών ιδεολογικών ρευμάτων, που έχει σχέση με τον «μικροαστικό του πολυσυλλεκτισμό», με τη μικροαστική κοινωνική του βάση, καθώς και με τις εσωτερικές του ανακατατάξεις και διαφοροποιήσεις¹⁰⁹. Σύμφωνα με τον Μαγκλιβέρα¹¹⁰, στην αντίληψη του Α. Παπανδρέου, το κράτος δεν είναι προϊόν των εσωτερικών αντιθέσεων ανάμεσα σε κοινωνικές τάξεις και όργανο κυριαρχίας της αστικής τάξης, αλλά το κράτος πηγάζει από εξωτερικές αντιθέσεις ανάμεσα στις διάφορες ομάδες κοινωνικών συμφερόντων και όχι ταξικών συμφερόντων. Συνεπώς, στην άσκηση εξουσίας έχουν ισότιμο ρόλο οι διάφορες «ομάδες πίεσης», δηλαδή οργανωμένες εκφράσεις επιμέρους συμφερόντων, όπως για παράδειγμα τα συνδικάτα, οι Εκκλησία, τα

¹⁰⁹ Μαγκλιβέρας, Σ., *Ο κρατικός τομέας...* σελ. 421

¹¹⁰ Στο ίδιο, σελ. 423

επιμελητήρια, τα κόμματα, κλπ. Άρα, για τον Μαγκλιβέρα, στη λογική του ΠΑ.ΣΟ.Κ, το κράτος θεωρείται τελείως αυτόνομο από την ταξική πάλη και για τον προσδιορισμό του ταξικού χαρακτήρα του χρησιμοποιείται ως αποκλειστικό κριτήριο ποιο κόμμα βρίσκεται στην κυβερνητική εξουσία. Σχηματικά αυτό μπορεί να περιγραφεί ως ακολούθως' από τη στιγμή που στην κυβέρνηση ήταν το κόμμα της δεξιάς και εξέφραζε τα συμφέροντα των «προνομιούχων» (χωρίς όμως να διευκρινίζεται ποιοι είναι αυτοί), το κράτος της δεξιάς εξέφραζε και αυτό τα συμφέροντα των προνομιούχων. Με την άνοδο του ΠΑ.ΣΟ.Κ στην κυβέρνηση και δεδομένου ότι αυτό εκφράζει τα συμφέροντα των «μη προνομιούχων», τότε και το κράτος του ΠΑ.ΣΟ.Κ θα εξέφραζε τα συμφέροντα των μη προνομιούχων. Βέβαια, στην κατηγορία των μη προνομιούχων θα μπορούσε κάλλιστα να ενταχθεί και το εγχώριο καπιταλιστικό κεφάλαιο το οποίο βρίσκεται σε αντίθεση με το διεθνές, στη λογική του ΠΑ.ΣΟ.Κ περί εξάρτησης των καπιταλιστικών περιφερειών από τις καπιταλιστικές μητροπόλεις. Για τον λόγο αυτό το κράτος της Δεξιάς ήταν υπόλογο διότι ήταν ένα «κράτος που υπηρετεί τα συμφέροντα μιας μητρόπολης και όχι του λαού από τον οποίο προέρχεται»¹¹¹. Δηλαδή, ο «ταξικός χαρακτήρας» του κράτους προσδιορίζεται αποκλειστικά σε σχέση με την εξάρτηση από τη μητρόπολη και όχι σε σχέση με τον εγχώριο καπιταλισμό, από τη στιγμή που το κράτος προέρχεται από τον λαό ως μια γενική έννοια. Συνεπώς, η έκβαση της κοινωνικής πάλης εκφράζονταν με βάση ποιο κόμμα είχε τον κυβερνητικό έλεγχο. Για τον Μαγκλιβέρα, το πολιτικό αποτέλεσμα της παραπάνω αντίληψης είναι ο περιορισμός, στην καλύτερη περίπτωση, σε μια βελτιωμένη διαχείριση του υπάρχοντος κράτους και η ταύτιση της αλλαγής του με την αλλαγή κάποιων προσώπων¹¹². Η εν λόγω λογική του ΠΑ.ΣΟ.Κ για τη σημασία που έχει ο προσδιορισμός του χαρακτήρα του κράτους βάσει του κόμματος που κυβερνά επηρέασε και τον τρόπο διαμόρφωσης της οργάνωσης συμφερόντων και ειδικά των συμφερόντων της εργατικής τάξης. Για τον Κιουκιά¹¹³, η ενσωμάτωση των μαζών βασίζεται στην έννοια του πολιτικοποιημένου δημόσιου συμφέροντος,

¹¹¹ Στο ίδιο, σελ. 426

¹¹² Στο ίδιο, σελ. 427

¹¹³ Κιουκιάς, Δ.Κ., *Οργάνωση συμφερόντων...* σελ. 94

που επίσημα προβάλλεται ως ενεργός συμμετοχή στην υπόθεση και ιδεολογία της «αλλαγής», αλλά κατ' ουσία εννοείται ως άκριτη υποστήριξη και συσπείρωση στο κυβερνών κόμμα. Μ' άλλα λόγια, στο πρόταγμα της «αλλαγής, όπως κάθε φορά την αντιλαμβάνεται η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ, θα πρέπει να υπακούν και να συμμετέχουν και μάλιστα ενεργά όλοι, από τη στιγμή που η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ εξυπηρετεί τα συμφέροντα του λαού. Για τον Κιουκιά, ενώ το ΠΑ.ΣΟ.Κ, όντας στην αντιπολίτευση κινητοποίησε συνδικαλιστικούς φορείς ενθαρρύνοντας τους να πιέζουν το κράτος να τους διανείμει οικονομικά οφέλη, έχοντας μια στα όρια της κοινωνικής ανατροπής ρητορεία, όταν ανέλαβε την εξουσία πρέσβευε ότι οι φορείς αυτοί θα έπρεπε να συγκρατήσουν τα οικονομικά τους αιτήματα, χάριν της μακροπρόθεσμης πορείας της αλλαγής, που ήταν η αριστερή εκδοχή του «δημόσιου συμφέροντος»¹¹⁴. Για τον Κιουκιά, η σχέση του κράτους υπό τη διακυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ με τις κοινωνικές ομάδες βασίστηκε σε πολιτικές «εγκλείοντος κορπορατισμού», δηλαδή με μια μεγαλύτερη κινητοποίηση των μαζών, με παραχώρηση πολιτικών και συνδικαλιστικών δικαιωμάτων, με αναγνώριση νέων μορφών οργάνωσης της εκπροσώπησης σε κλαδικό και τοπικό επίπεδο. Παρόλα αυτά, για τον ίδιο η εν λόγω σχέση μεταξύ κράτους και κοινωνίας δεν είχε διαρκή και μόνιμα αποτελέσματα και τούτο διότι κατά τη δεύτερη κυβερνητική θητεία του ΠΑ.ΣΟ.Κ, ερχόμενο αντιμέτωπο με τις οικονομικές δυσκολίες, εγκαινιάστηκε μια φάση κρίσης και επιστροφής στην κυνική επιδίωξη ιδιοτελών συμφερόντων¹¹⁵. Για τον Σπουρδαλάκη¹¹⁶, η πολιτική συμπεριφορά του ΠΑ.ΣΟ.Κ και η πορεία του προς συντηρητικές επιλογές δεν θα πρέπει να αποδίδεται μόνο στον «ρεαλισμό» που διακρίνει όλα τα κυβερνητικά κόμματα, καθώς αντιμετωπίζουν τα προβλήματα της κρίσης. Επίσης δεν θα πρέπει να αποδίδεται μόνο στην παγίωση ορισμένων συντηρητικών χαρακτηριστικών, π.χ πελατειακό σύστημα, του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού και στην επίδραση που είχαν πάνω στο κίνημα. Η κατανόηση της συντηρητικοποίησης του ΠΑ.ΣΟ.Κ θα πρέπει για τον ίδιο να

¹¹⁴ Στο ίδιο, σελ. 95

¹¹⁵ Στο ίδιο, σελ. 101

¹¹⁶ Σπουρδαλάκης Μ., *ΠΑ.ΣΟ.Κ, Δομή, εσωκομματικές κρίσεις και συγκέντρωση εξουσίας*, Εξάντας, Αθήνα 1988, σελ. 14-19.

λάβει υπ' όψη της τη δημιουργία και εξέλιξη της κομματικής του δομής¹¹⁷. Η επιλογή της οργανωτικής δομής ως κριτηρίου ανάλυσης εξυπηρετεί την ανάλυση της συμπεριφοράς του κινήματος ως κυβέρνησης, διότι η οργανωτική δομή έγινε το επίκεντρο των συγκρούσεων των διαφόρων πολιτικών τάσεων, που βρήκαν έκφραση στο κίνημα. Οι τρεις τάσεις που αναπτύχθηκαν στο ΠΑ.ΣΟ.Κ, οι «παλαιοκομματικοί», οι «τεχνοκράτες» και οι «αριστεροί», από τη στιγμή που δεν μπορούσαν να έχουν την πολιτική, ή την αριθμητική υπεροχή, η μάχη για την οργανωτική πρακτική του κινήματος υπήρξε για τον Σπυρδαλάκη το κλειδί και ταυτόχρονα η κινητήρια δύναμη στην ιλιγγιώδη πορεία του ΠΑ.ΣΟ.Κ. Ο πλουραλισμός των τάσεων οδήγησε σε πολιτική διγλωσσία με στόχο να «ικανοποιήσει» το δημόσιο και το εσωτερικό ακροατήριο. Στην πρώτη περίπτωση, που εξυπηρετούσε τους κυβερνητικούς στόχους, είχε την τάση να παρουσιάζει το κίνημα με τα χρώματα του ρεαλισμού, της υπευθυνότητας, ενώ η δεύτερη επιδείκνυε μια επιμονή στους ριζοσπαστικούς στρατηγικούς στόχους του κινήματος. Η εν λόγω διγλωσσία ενώ αρχικά εξυπηρετούσε τους στόχους του ΠΑ.ΣΟ.Κ για την κατάληψη της εξουσίας, στην πορεία και έχοντας τη διακυβέρνηση παγιώθηκε ένα εσωτερικό *modus operandi* που σταδιακά απομάκρυνε το ΠΑ.ΣΟ.Κ από την αρχική του «αριστερή» προοπτική. Για τον Μαγκλιβέρα¹¹⁸, η συντηρητικοποίηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ οφείλεται στη μικροαστική του σύνθεση, που εκφράζοντας τους φόβους των μικροαστικών στρωμάτων που το συγκροτούν δεν μπορεί να προχωρήσει μέχρι τέλους στον ριζοσπαστικό επαναστατικό μετασχηματισμό του κράτους.

Η συντηρητική στροφή του κινήματος, που αναγνωρίζεται από τη θεωρία πρώτον, ως απόρροια της μικροαστικής του σύνθεσης (Μαγκλιβέρας), δεύτερον, ως αποτέλεσμα της δυσμενούς οικονομικής συγκυρίας (Μποτόπουλος) και τρίτον, ως αποτέλεσμα των εσωτερικών διεργασιών στη δομή του, με αποτέλεσμα τον παραμερισμό της αριστερής του πτέρυγας (Σπυρδαλάκης), οδήγησε σε ένα από τα αποτελέσματα στη σχέση του με το συνδικαλιστικό κίνημα, που συμπυκνώνει και όλη την πορεία της σχέσης του

¹¹⁷ Στο ίδιο, σελ. 14

¹¹⁸ Μαγκλιβέρας Σ., ο.π., σελ. 426

ΠΑ.ΣΟ.Κ με το συνδικαλιστικό κίνημα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Κουκουλές έχοντας ως κριτήριο ανάλυσης, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο τμήμα της έρευνας, για την αντιμετώπιση του συνδικαλιστικού κινήματος από το κράτος, το δίπολο οικονομικό- πολιτικό φαινόμενο, συμπεραίνει ότι επί διακυβέρνησης ΠΑ.ΣΟ.Κ, «το συνδικαλιστικό κίνημα γενικά και η ΓΣΕΕ ειδικά δεν έχουν αξία παρά μόνον εφόσον χρησιμεύσουν σαν ιμάντας μεταβίβασης των θελήσεων του κόμματος μέσα στην εργατική Τάξη. Αν αυτός ο ρόλος δε γίνει αποδεκτός τότε το κόμμα παρεμβαίνει και η διασταλευμένη συνδικαλιστική τάξη αποκαθίσταται, όποιο και να είναι το πολιτικό κόστος αυτής της παρέμβασης»¹¹⁹. Για τον ίδιο, φαίνεται ότι το ΠΑ.ΣΟ.Κ δεν ήθελε κανενός είδους συνδικαλιστικό κίνημα, αλλά κυρίως την ύπαρξη μιας «ηγεσίας», η οποία θα εκφράζεται για λογαριασμό του κινήματος.

Η ιστορική διαδρομή της μεταβολής της ιδεολογικής ταυτότητας του ΠΑ.ΣΟ.Κ, με την ανάληψη της κρατικής διακυβέρνησης και της σχέσης του με το οργανωμένο κίνημα της εργατικής τάξης, όλων εν τέλει των αντιφάσεων στην ιδεολογική και πολιτική του συμπεριφορά απέναντι στην κοινωνία, μπορεί να αποδοθεί με εύγλωττο τρόπο μέσα από την εμφάνιση και αναγνώριση του συνδικαλιστικού δικαιώματος στα σώματα ασφαλείας. Την περίοδο πριν την άνοδό του στην εξουσία, το κίνημα υπόσχονταν τη ριζική ανατροπή των υφιστάμενων δομών των σωμάτων, ειδικά της Αστυνομίας, με κύριο χαρακτηριστικό τον έλεγχο από το κοινοβούλιο της δράσης τους. Αυτονόητη ήταν η διακήρυξη για εκκαθάριση των σωμάτων από τα πιο κραυγαλέα παραδείγματα συνεργατών με τη Χούντα (μιας και το σύνολο του προσωπικού των σωμάτων αυτών ήταν και λόγω του δεδομένου τρόπου πρόσληψής τους, αλλά και λόγω της αποστολής των σωμάτων ασφαλείας στη διατήρηση του κοινωνικού και πολιτικού καθεστώτος, το λιγότερο, ουδέτερα διακείμενα απέναντι στη Χούντα). Πράγματι, με την άνοδο του ΠΑ.ΣΟ.Κ στην εξουσία, κορυφαία Προγραμματική Δήλωση του Α. Παπανδρέου υπήρξε η αναγνώριση συνδικαλιστικού δικαιώματος στα σώματα ασφαλείας, η αποστρατικοποίηση των σωμάτων και η διάλυση των κατασταλτικών μηχανισμών, όπως τα ΜΑΤ, με στόχο τη συμφιλίωση των σωμάτων με τον

¹¹⁹ Κουκουλές Γ.Φ, Τζανετάκος Β., ο.π., σελ. 8

λαό. Κατά την πρώτη κυβερνητική θητεία η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ προχώρησε όντως σε εκκαθάριση των σωμάτων από τα ακραία χουντικά στοιχεία, αλλά κυρίως προχώρησε στη θεσμική αποστρατικοποίηση των σωμάτων με την ενοποίηση των δύο αστυνομικών σωμάτων, της Αστυνομίας Πόλεων και της Ελληνικής Χωροφυλακής και τη δημιουργία της Ελληνικής Αστυνομίας. Όμως, παρά την εν λόγω θετική εξέλιξη, όπως επίσης και το άνοιγμα των σωμάτων για τη στελέχωσή τους και από πολίτες πέραν της συντηρητικής παράταξης (που βέβαια αυτό ήρθε να εξυπηρετήσει και κομματικές σκοπιμότητες του ΠΑ.ΣΟ.Κ για την τακτοποίηση των πολιτών-ψηφοφόρων του, που δεδομένης της ταξικής τους προέλευσης έβλεπαν την απασχόλησή τους σε κρατικούς μηχανισμούς ως ανεκτή οικονομικά διέξοδο), δεν ανετράπησαν οι υφιστάμενες δομές των σωμάτων, δεν υπήρξε ουσιαστικός κοινοβουλευτικός έλεγχος (όπως και στον χώρο των ενόπλων δυνάμεων), ούτε άλλαξε ο χαρακτήρας της δράσης τους. Τούτο αποκαλύφθηκε κατά τη δεύτερη κυβερνητική θητεία, όπου λόγω της οριστικής στροφής της οικονομικής πολιτικής σε πιο συντηρητικές επιλογές, το ΠΑ.ΣΟ.Κ ήρθε αντιμέτωπο με τα κυριαρχούμενα στρώματα και τα σώματα ασφαλείας χρησιμοποιήθηκαν από αυτό, όπως και σε όλες τις άλλες ιστορικές περιόδους πριν από την έλευση του ΠΑ.ΣΟ.Κ στην εξουσία, με τον παραδοσιακό τους ρόλο. Την ίδια περίοδο, στο εσωτερικό των σωμάτων εμφανίστηκε η πρωτοβουλία για συνδικαλιστική έκφραση. Η εν λόγω πρωτοβουλία αποδόθηκε, πρώτον, στην πορεία ενός ευρύτερου εκδημοκρατισμού της ελληνικής κοινωνίας, που αποδείχθηκε με την ομαλή εναλλαγή των δύο μεγαλύτερων κομμάτων στην εξουσία και την ανάληψή της από ένα αριστερό, τουλάχιστον στη ρητορεία, κόμμα. Στο αίτημα για εκδημοκρατισμό, όχι μόνο ως προς τους σκοπούς και τη δράση των σωμάτων ασφαλείας, αλλά και ευρύτερα, για την καλυτέρευση των όρων υλικής και πολιτισμικής διαβίωσης των ελλήνων εργαζομένων καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισαν τα κόμματα της Αριστεράς, τα οποία μέσα από την κοινοβουλευτική και κοινωνική τους δράση λειτούργησαν ως μοχλός πίεσης προς την κυβέρνηση ώστε να προχωρήσει στις αναγκαίες αλλαγές, που στην περίπτωση των όρων και των συνθηκών εργασίας οδήγησαν σε αλλαγές στο υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο,

με χαρακτηριστική περίπτωση τις αλλαγές ως προς την αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών με την ψήφιση του Νόμου 1264/82 για τον εκσυγχρονισμό του συνδικαλιστικού κινήματος.

Δεύτερον, η πίεση για αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών αποδόθηκε στη διαιώνιση προβλημάτων που αντιμετώπιζε το προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας και που λόγω της άκαμπτης ιεραρχικής δομής δεν μπορούσε με άλλο τρόπο να εκφραστεί παρά μόνο μέσα από τη συνδικαλιστική οργάνωση. Ένας τρίτος λόγος εμφάνισης απόπειρας συνδικαλισμού τη δεδομένη περίοδο φέρεται να είναι η εξυπηρέτηση κομματικών σκοπιμοτήτων της συντηρητικής παράταξης, η οποία είχε ακόμη υπό τον κομματικό-εκλογικό έλεγχο της το κύριο μέρος του προσωπικού των σωμάτων και η δημιουργία συνδικάτων αντίθετων στην ακολουθούμενη κυβερνητική πολιτική εκτιμώνταν ότι θα έπληττε το κυβερνών κόμμα. Τέλος, η εμφάνιση πρόθεσης συνδικαλιστικής έκφρασης αποδόθηκε στην εξυπηρέτηση συντεχνιακών συμφερόντων, καθώς θεωρήθηκε, κυρίως από τις τάξεις των αξιωματικών της Αστυνομίας, ότι η ασκούμενη κυβερνητική πολιτική θα οδηγούσε σε κατάργηση προνομίων, όπως τα ξεχωριστά ασφαλιστικά ταμεία, ή προνόμια, όπως η δυνατότητα πρόσληψης τέκνων του προσωπικού στα σώματα ασφαλείας. Απέναντι στην προοπτική δημιουργίας συνδικάτων στον χώρο των σωμάτων ασφαλείας το ΠΑ.ΣΟ.Κ αντέδρασε εχθρικά, με διώξεις των πρωταγωνιστών στην ανάπτυξη συνδικάτων στα σώματα ασφαλείας. Δηλαδή αντιμετώπισε την εμφάνιση του συνδικαλισμού στον χώρο ως ένα πολιτικό φαινόμενο, μια ανατρεπτική πολιτική δύναμη. Απόλυτα συνεπές, από τη στιγμή που με την στροφή της οικονομικής του πολιτικής αντιμετώπισε το σύνολο του συνδικαλιστικού κινήματος ως πολιτικό φαινόμενο.

Η δεύτερη κυβερνητική περίοδος, κατά την οποία θεσμοθετήθηκε ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας, το ΠΑ.ΣΟ.Κ έχοντας υιοθετήσει πλήρως την σοσιαλδημοκρατική αντίληψη παραμένει συνεπές σε μια διαχειριστική λογική ως προς την υλοποίηση του προγραμματός του, σε έναν κυβερνητικό «ρεαλισμό» και δεν υλοποιεί τις απαραίτητες «τομές», τις οποίες άλλωστε το ίδιο είχε δεσμευτεί ότι θα υλοποιήσει με την ανάληψη της κυβερνητικής ευθύνης. Πάντως, κατά τη δεύτερη κυβερνητική του θητεία το ΠΑΣΟΚ υλοποιεί ορισμένες μεταρρυθμίσεις, οι οποίες για τον χώρο των σωμάτων ασφαλείας είναι σημαντικές, όπως η αναγνώριση του

συνδικαλισμού και η εισαγωγή των πανελληνίων εξετάσεων ως κριτηρίου εισόδου στην Ελληνική Αστυνομία. Τα όρια όμως μιας «εκ των άνω» και όχι μέσω μιας συνεννόησης με την κοινωνία και ειδικότερα με τα στελέχη του υπό μελέτη χώρου για τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις και ο χαρακτήρας των (ημιτελών) μεταρρυθμιστικών πρωτοβουλιών του ΠΑ.ΣΟ.Κ γίνονται αντιληπτά έχοντας ως δεδομένα, αφενός το ιδιαίτερα ασφυκτικό πλαίσιο λειτουργίας του συνδικαλιστικού δικαιώματος στα σώματα ασφαλείας, για τα οποία θα γίνει λόγος στο επόμενο τμήμα της έρευνας και αφετέρου, το γεγονός ότι ενώ θεσμοθετήθηκαν οι πανελλήνιες εξετάσεις ως τρόπος εισαγωγής, αυτές ισχύουν μόνο για το σώμα της Ελληνικής Αστυνομίας και όχι για την Πυροσβεστική και το Λιμενικό Σώμα, παρέχοντας το αποδεικτικό εκείνο υλικό ότι το παραδοσιακό πελατειακό σύστημα εξακολουθεί να λειτουργεί στα σώματα ασφαλείας. Αλλά ακόμη και στην Ελληνική Αστυνομία το αξιοκρατικό κριτήριο εισαγωγής μέσω των πανελληνίων εξετάσεων φαίνεται να σχετικοποιείται από τη δημιουργία νέων σωμάτων στο εσωτερικό της, όπως των «Ειδικών Φρουρών», όπου με την αιτιολογία της «επείγουσας» και «εκτάκτου» χαρακτήρα πρόσληψης προσωπικού ασφαλείας με ιδιαίτερα σωματικά προσόντα για την κάλυψη των αναγκών των Ολυμπιακών Αγώνων προσελήφθη προσωπικό εκτός των πανελληνίων εξετάσεων, πρακτική που όμως εξακολουθεί να υφίσταται ακόμη και σήμερα, δικαιολογώντας την εκτίμηση περί πελατειακού τρόπου προσλήψεων. Η δεδομένη αντιμετώπιση γενικά του συνδικαλιστικού κινήματος από το ΠΑ.ΣΟ.Κ ίσως να αποδίδεται με τον πιο εύγλωττο από κάθε άλλη φορά τρόπο στην περίπτωση της θεσμικής αναγνώρισης του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας, όπου ο τότε Εισηγητής της κυβερνητικής πλειοψηφίας, κατά τη συζήτηση του σχετικού νομοσχεδίου στη Βουλή αιτιολογώντας το δεδομένο περιοριστικό πλαίσιο ανέφερε ότι αυτό έπρεπε να γίνει για να αποφευχθούν διαλυτικά φαινόμενα, όπως συνέβησαν από τη λειτουργία συνδικάτων σε άλλους εργασιακούς χώρους¹²⁰. Δηλαδή, ακόμη και με τη σοσιαλδημοκρατική του στροφή το ΠΑ.ΣΟ.Κ εξακολουθούσε να αντιμετωπίζει με καχυποψία τις οργανώσεις των εργαζομένων, που αποτελούν βασικό πυλώνα στις τριμερείς κοινωνικές

¹²⁰ Μπαντουβάς Κ., *Εισήγηση στα Πρακτικά Νόμου 2265/94, Συνεδρίαση ΙΕ-*

3^η Νοεμβρίου 1994, σελ. 527

συμφωνίες, χαρακτηριστικό γνώρισμα των κοινωνιών με σοσιαλδημοκρατική παράδοση, αντιμετωπίζοντας τες, όπως αναφέρει ο Κουκουλές, ως πολιτικό πλέον φαινόμενο.

1.1.11. Σύνοψη μερικών συμπερασμάτων από το θεωρητικό τμήμα

Ο εν λόγω τίτλος μοιάζει να είναι αδόκιμος, καθώς ουσιαστικά το παρόν τμήμα της μελέτης εξυπηρετεί κυρίως μεθοδολογικούς σκοπούς, διότι θα επιχειρηθεί η αιτιολόγηση της ανάλυσης των παραγόντων που εκτιμήθηκε ότι διαμορφώσαν το αντικείμενο της έρευνας. Παρόλα αυτά, ακόμη και η παράθεση των λόγων που οδήγησαν την έρευνα στην εξέταση των συγκεκριμένων παραγόντων και όχι κάποιων άλλων, για τους οποίους πρεσβεύεται ότι διαμόρφωσαν το υπό μελέτη αντικείμενο, υπέχει μορφή συμπερασμάτων, τα οποία θα αντιπαρατεθούν με τα τελικά συμπεράσματα που θα προκύψουν από τη μελέτη αυτού καθαυτού του θεσμού.

Η σύνοψη σε αυτό το τμήμα της έρευνας των βασικών συμπερασμάτων που προέκυψαν από την εξέταση των παραγόντων που θεωρείται ότι διαμορφώνουν το φαινόμενο του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας και η θεωρητική κατασκευή που προκύπτει υπακούει σε μια μεθοδολογική ανάγκη και εξυπηρετεί έναν μεθοδολογικό στόχο.

Η μεθοδολογική ανάγκη που πρέπει να ικανοποιηθεί σχετίζεται με το γεγονός ότι για το υπό μελέτη αντικείμενο δεν έχει αναπτυχθεί ανάλογο ενδιαφέρον, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλες χώρες. Και τούτο, όπως αναφέρει κι ο Κουκουλές, πέρα από τη θετική του διάσταση, που είναι η μη υποχρέωση σεβασμού οποιουδήποτε υπάρχοντος πλαισίου, που μπορεί να οδηγήσει την έρευνα σε δεδομένα κανάλια και αντικειμενικά να την περιορίσει, έχει και την αρνητική της υπόσταση, η οποία είναι η ανάγκη «ανακάλυψης», που σημαίνει διαδικασία εκτίμησης και κατόπιν υιοθέτησης ή απόρριψης, όλων εκείνων των παραγόντων που δυνητικά μπορεί να επηρεάζουν το αντικείμενο της έρευνας. Συνεπώς, η παράθεση των παραγόντων θα πρέπει πολύ περισσότερο στη συγκεκριμένη περίπτωση να συνοδεύεται και από την απαραίτητη αιτιολόγηση.

Ο μεθοδολογικός στόχος που εξυπηρετείται από τη σύνοψη των συμπερασμάτων του θεωρητικού μέρους της έρευνας αφορά την άποψη ότι

σε τελική ανάλυση η θεωρητική κατασκευή, που συγκροτείται από τους παράγοντες που παρατέθηκαν και που πιστεύει ο ερευνητής ότι αποτελούν τους κυρίαρχους στη διαμόρφωση του συνδικαλιστικού φαινομένου στα σώματα ασφαλείας, αποτελεί από μόνη της μια υπόθεση εργασίας της έρευνας. Δηλαδή και με βάση την επισήμανση ότι δεν υπάρχει ασφαλής προηγούμενη έρευνα, η παρούσα έρευνα θα πρέπει να εξετάσει και αυτό θα προκύψει στο τέλος, αν οι θεωρητικές συνιστώσες που αναλύονται στο θεωρητικό τμήμα θα πρέπει να λαμβάνονται και σε ποιο βαθμό υπόψη για την εξέταση του υπό μελέτη φαινομένου. Στην δεδομένη έρευνα, δεν τίθενται απλώς υπό εξέταση κάποιες υποθέσεις εργασίας που στηρίζονται σε ένα σώμα «κατακτημένων» γνώσεων γύρω από το ζήτημα, αλλά τίθεται υπό εξέταση- «αμφισβήτηση» ο ίδιος ο τρόπος που θεωρείται ότι θα παράξει τις υποθέσεις εργασίας. Επιγραμματικά, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν θα εξεταστεί απλώς η ορθότητα συγκεκριμένων διαστάσεων ενός αντικειμενικά σωστού θεωρητικού πλαισίου, αντικειμενικά σωστού με την έννοια της εφαρμογής του, εν όλω ή εν μέρει για τη μελέτη του συγκεκριμένου θέματος. Αντίθετα, τίθεται εν αμφιβόλω, με την έννοια μιας διαλεκτικής που οδηγεί σε δημιουργία, το ίδιο το πλαίσιο.

Καταρχάς, αναλύθηκε ο ρόλος του κράτους, από τη στιγμή που τα σώματα ασφαλείας είναι κρατικοί μηχανισμοί. Και είναι κρατικοί μηχανισμοί σε ένα κράτος που αλλάζει, με στόχο την εξυπηρέτηση των μακροπρόθεσμων συμφερόντων παγίωσης του δεδομένου συσχετισμού των κοινωνικών δυνάμεων και που αντανακλά κάθε στιγμή την εκροή του συσχετισμού των κοινωνικών δυνάμεων. Ο δεδομένος κάθε φορά χαρακτήρας του κράτους είναι απότοκο της εν λόγω κοινωνικής εξέλιξης. Μερική συνέπεια της κρατικής μεταβολής είναι και οι μεταβολές στο εσωτερικό των μηχανισμών του, οι οποίες αφορούν και τις λειτουργίες που καλούνται να επιτελέσουν. Κατ' αυτόν τον τρόπο και υιοθετώντας την γκραμσιανή προσέγγιση, οι κρατικοί μηχανισμοί αφενός, διέπονται από μια ιδεολογική και από μια κατασταλτική υπόσταση, οι οποίες αλληλοσυμπληρώνονται, αφετέρου, ενισχύεται η ιδεολογική ή η κατασταλτική τους υπόσταση ανάλογα της έκβασης της κοινωνικής διαπάλης. Η εν λόγω μετακίνηση πάνω στο δίπολο ιδεολογική-κατασταλτική λειτουργία είναι που δικαιολογεί την εμφάνιση φαινομένων, όπως ο συνδικαλισμός στους κατασταλτικούς μηχανισμούς, που πριν κάποιο

διάστημα και ακριβώς λόγω της τότε έκβασης της κοινωνικής διαπάλης και της αδυναμίας να επιβληθεί μέσω των ιδεολογικών μηχανισμών εκείνος ο συσχετισμός δυνάμεων που θα ευνοούσε την αναπαραγωγή της εξουσίας των κυρίαρχων αστικών στρωμάτων και των στηριγμάτων τους, θα φάνταζε αδιανόητο.

Κατόπιν, παρουσιάστηκαν οι θεωρητικές κατασκευές, οι οποίες εξηγούν τα αίτια που μέχρι πρόσφατα δεν μπορούσε να γίνεται λόγος για συνδικαλισμό όχι μόνο στον υπό μελέτη χώρο, αλλά ευρύτερα στον χώρο της δημοσιοϋπαλληλίας, αντανακλώντας τις αντιλήψεις, αφενός περί «ουδετερότητας» του κρατικού μηχανισμού (κλασική προσέγγιση), αφετέρου περί εξυπηρέτησης της παγίωσης και αναπαραγωγής του δεδομένου σχηματισμού κοινωνικών δυνάμεων (μαρξιστική προσέγγιση).

Η μελέτη της ταξικής θέσης και προέλευσης του προσωπικού των σωμάτων ασφαλείας αποκτά καίρια σημασία για την εκτίμηση του συνδικαλισμού που αναπτύσσεται στους κόλπους τους, διότι διαμορφώνεται συγκεκριμένη αντίληψη για τον ρόλο του κράτους και για τον ρόλο της συνδικαλιστικής τους έκφρασης με την έννοια της ανάπτυξης, σε ποιο βαθμό και κάτω υπό ποιες κοινωνικές συνθήκες, ρεφορμιστικών ή περισσότερο ανατρεπτικών επιλογών. Και επιπλέον και σε άμεση συνάφεια με την ταξική τους θέση και προέλευση εξετάζεται, αφενός, ο τρόπος με τον οποίο δομήθηκε από τα ίδια τα στελέχη το συνδικαλιστικό κίνημα στον χώρο και αφετέρου, ο τρόπος που οι ίδιοι αντιλαμβάνονται το συνδικαλιστικό τους μόρφωμα σε σχέση με αντίστοιχα άλλων εργασιακών χώρων.

Ακόμη, εξετάζονται διάφορες θεωρητικές αντιλήψεις από το γνωστικό αντικείμενο της οργάνωσης συμφερόντων, που βασιζόμενες στις ιδιομορφίες, λόγω της δεδομένης λειτουργίας του, που έχει ο χώρος των σωμάτων ασφαλείας, σχετικοποιούν την αξία της λειτουργίας του συνδικαλισμού στον χώρο αυτό. Οι εν λόγω ιδιομορφίες και την αντικειμενική αδυναμία να λειτουργήσει ο συνδικαλισμός συσχετίζονται με το γεγονός ότι αποτελούν μια θεσμική ομάδα, που δεν μπορεί να λειτουργήσει όπως άλλοι εργασιακοί χώροι. Η παράθεση των εν λόγω αντιλήψεων δεν γίνεται απλώς για να υποστηριχθεί ότι δεν ισχύουν, αλλά αντίθετα εξυπηρετεί δύο στόχους. Πρώτον, εξυπηρετεί τη μεθοδολογική ανάγκη που προαναφέρθηκε, της ανάγκης παράθεσης όλων των παραγόντων γύρω από ζήτημα, ακριβώς γιατί

δεν υπάρχει προϋπάρχον θεωρητικό πλαίσιο. Δεύτερον, καταδεικνύει τη διαλεκτική που αρχίζει να αναπτύσσεται γύρω από το υπό μελέτη αντικείμενο, που υποδηλώνει ότι ακόμη και σήμερα, κάποια χρόνια μετά την αναγνώριση του θεσμού στην Ελλάδα και αρκετά περισσότερα σε άλλες χώρες, υπάρχει μια συγκεκριμένη θεωρητική κατεύθυνση που κρίνει αρνητικά την παρουσία του συνδικαλιστικού φαινομένου στα σώματα ασφαλείας, ως πειρασμό και προσβολή μαζί¹²¹.

Το ευρύτερο σύστημα οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων στην Ελλάδα, η ιστορική του διαδρομή και οι ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει έναντι άλλων χωρών με παρόμοιο επίπεδο ανάπτυξης των κοινωνικών δυνάμεων, αποτελεί έναν ακόμη παράγοντα ανάλυσης. Και τούτο διότι θα πρέπει να ειδωθεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσεται το συνδικαλιστικό κίνημα των σωμάτων ασφαλείας, οι σχέσεις του με το κράτος, με τα αντίστοιχα κινήματα άλλων εργασιακών χώρων, ο βαθμός ανάπτυξης του κοινωνικού διαλόγου, ο βαθμός αυτονομίας τους στη λήψη αποφάσεων και διαπραγματευτικής τους ισχύος. Βάσει αυτών, τίθεται το ερώτημα αν η εμφάνιση του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας και μάλιστα με την υποσημείωση ότι αποτελεί το πιο πρόσφατο παράδειγμα αναγνώρισης συνδικαλιστικής έκφρασης για ένα υπολογίσιμο μέγεθος εργαζομένων στην Ελλάδα, αντανακλά ένα πρότυπο οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων που αποτελεί το «τυπικό» υπόδειγμα της χώρας, ή αν αντιθέτως παρουσιάζει μια «διαφορά φάσης» σε σχέση τις εξελίξεις στο γενικότερο πρότυπο οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων. Συνεπάγεται ότι στην περίπτωση που ισχύει το δεύτερο είναι απαραίτητη η διερεύνηση των παραγόντων «κράτος» και «συνδικάτα σωμάτων ασφαλείας» στη διαμόρφωση του εν λόγω προτύπου.

Τέλος εξετάζεται ο βαθμός αντίδρασης των συνδικάτων απέναντι στα εξωτερικά (οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον) και εσωτερικά (ο βαθμός αποδοχής και υιοθέτησης των ευρύτερων εξελίξεων στο εσωτερικό των συνδικάτων) ερεθίσματα που διαμορφώνουν άλλωστε και τη δεδομένη κάθε φορά συμπεριφορά τους.

¹²¹ Μαυρογορδάτος, Γ. *Ομάδες Πίεσης και Δημοκρατία*, Πατάκης, Αθήνα 2001, σελ. 65.

Βάσει των παραπάνω παραμέτρων θα επιχειρηθεί να γίνει η ανάλυση του υπό μελέτη αντικειμένου. Η παράθεση του πραγματολογικού υλικού στο επόμενο τμήμα της έρευνας θα οδηγήσει, κατά το τελικό στάδιο της έρευνας, στην επιβεβαίωση, ή όχι, αλλά και στον βαθμό που επιδρούν ο κάθε ένας από τους παραπάνω ενδείκτες στο αντικείμενο της έρευνας.

1.2. Υποθέσεις Εργασίας

Στόχος της παρούσας διατριβής είναι η μελέτη του ρόλου που μπορεί να διαδραματίσει το συνδικαλιστικό φαινόμενο στα σώματα ασφαλείας, τους όρους λειτουργίας του, τις δυνατότητες και τους περιορισμούς που τίθενται στην εκπροσώπηση των συμφερόντων μιας σημαντικής κατηγορίας εργαζομένων, που μέχρι πρόσφατα δεν είχε τη δυνατότητα άσκησης μιας βασικής κατηγορίας θεμελιωδών δικαιωμάτων. Φιλοδοξία της προτεινόμενης διατριβής είναι να παρουσιάσει τις διάφορες πτυχές της δράσης και τα μέχρι σήμερα αποτελέσματα από την ολιγόχρονη δραστηριοποίηση του θεσμού και αν είναι δυνατόν να τα αντιπαραβάλει με τα όσα συντελούνται στην ευρύτερη κοινωνική πραγματικότητα, εκτιμώντας τον τρόπο και την έκταση επηρεασμού του από αυτήν. Αν και η απουσία ανάλογων ερευνών, ακόμη και σε διεθνές επίπεδο, θέτει προ θετικών και αρνητικών συνεπειών για την έρευνα, εν τούτοις σημαντική βοήθεια στην οριοθέτηση των στόχων της παρέχουν οι διακηρυγμένοι στόχοι της πολιτείας για τον υπό μελέτη θεσμό. Στόχοι, οι οποίοι καταγράφονται στα υφιστάμενα θεσμικά πλαίσια με βάση τα οποία λειτουργεί ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας. Επομένως, μέρος των συμπερασμάτων της έρευνας θα προέλθει από την αντιπαραθέση των διακηρυγμένων στόχων της πολιτείας, όπως εμφανίζονται στα διάφορα νομοθετήματα που αφορούν τον θεσμό, με την τωρινή εικόνα του, μ' άλλα λόγια αν οι στόχοι που τέθηκαν από την πολιτεία έχουν επιτευχθεί, με την παράλληλη προσπάθεια αξιολόγησής τους για την ερμηνεία της σημερινής κατάστασης του θεσμού. Για παράδειγμα, βασικός στόχος της πολιτείας για την αναγνώριση των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων στα σώματα ασφαλείας ήταν ο εκδημοκρατισμός τους (Βουλή των Ελλήνων, Νόμος 2265/94, πρακτικά συνεδρίασης ΙΕ, 3//11/94, σελ. 527- 551), μετά από μια μακρά περίοδο ολοκληρωτικής ταύτισής τους με ένα κράτος, που δομήθηκε υπό την επίδραση μιας ιδεολογίας που αναγνώριζε σε μία μόνο παράταξη το προνόμιο της ελληνικότητας και σε αυτήν θα έπρεπε να ανήκει το κράτος («κράτος των εθνικοφρόνων»).

Επιπλέον, έχοντας γνώση του ρόλου των σωμάτων ασφαλείας στην παγίωση των δεδομένων κάθε φορά εξουσιαστικών σχέσεων και εκτιμώντας ειδικότερα τον ρόλο τους στην ελληνική περίπτωση, θα πρέπει να στοχοθετήσουμε προς την κατεύθυνση της ανάδειξης της σχέσης μεταξύ της

παραπάνω αποστολής τους και του συνδικαλιστικού φαινομένου στους κόλπους τους, φαινόμενο που αποτελεί εν δυνάμει μηχανισμό κοινωνικής ανατροπής. Τίθεται δηλαδή το θέμα της οριοθέτησης των σχέσεων μεταξύ δύο αντιθετικών πόλων, δηλαδή μεταξύ της φύσης του έργου τους και των σκοπών του συνδικαλισμού. Ερχόμενοι καθημερινά σε επαφή οι δύο πόλοι, θα πρέπει να μελετηθεί αν η φύση της αποστολής του έργου τους, που εκφράζει την κοινωνική συντήρηση, προσδίδει ανάλογη ιδιαιτερότητα στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται την συνδικαλιστική εκπροσώπηση.

Παράλληλα, η στόχευση για την αναζήτηση τυχόν ιδιαιτεροτήτων του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας, λόγω του έργου τους, είναι δυνατόν να οδηγήσει στην διατύπωση ενός τρίτου στόχου της έρευνας, ο οποίος αφορά την εκτίμηση ως προς την ανάπτυξη στους χώρους των σωμάτων ασφαλείας μιας ευρύτερης κοινωνικής συνείδησης, γεγονός που συνεπάγεται τη συνακόλουθη έρευνα για τη διαπίστωση του βαθμού συγκρότησης κοινών αντιλήψεων, πρακτικών δράσης και γενικότερα, συνεννόησης και συνεργασίας με οργανώσεις εργαζομένων από άλλους χώρους. Οι εργαζόμενοι στα σώματα ασφαλείας αισθάνονται, και λόγω του έργου τους, είναι περιχαρακωμένοι σε σχέση με τους εργαζόμενους άλλων εργασιακών χώρων; Τούτο διαπερνά και τις συνδικαλιστικές τους οργανώσεις και, κατ' επέκταση, πώς διαμορφώνονται οι σχέσεις των οργανώσεών τους με άλλα κοινωνικά κινήματα και οργανώσεις; Οι απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα αποτελούν κρίσιμες παραμέτρους για την εκπλήρωση του τρίτου στόχου της έρευνας.

Η εκπλήρωση των μέχρι στιγμής στόχων της έρευνας είναι δυνατόν να οδηγήσει στην επόμενη στοχοθέτηση, που είναι η αναζήτηση ενδεχόμενων συσχετίσεων με τα όσα διαδραματίζονται στο σύγχρονο συνδικαλιστικό κίνημα γενικότερα, αν ειδικότερα, «νομιμοποιούμαστε» στην εξαγωγή ευρύτερων συμπερασμάτων για το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα μέσα από το υπό μελέτη αντικείμενο και το αντίστροφο, δηλαδή τον βαθμό επίδρασης του σημερινού χαρακτήρα του συνδικαλιστικού φαινομένου και του τρόπου που ο εν λόγω χαρακτήρας μετουσιώνεται σε συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας.

Τέλος, η έρευνα φιλοδοξεί να παρουσιάσει τα δρώμενα, όσον αφορά τον υπό μελέτη χώρο, στον ευρωπαϊκό χώρο και να τα αντιπαραβάλει με τα

πορίσματα της ελληνικής περίπτωσης. Μάλιστα η μελέτη επί των χαρακτηριστικών με τα αντίστοιχα μορφώματα στον ευρωπαϊκό χώρο μπορεί να αποβεί χρήσιμη για την ελληνική περίπτωση, διότι, σε ορισμένες τουλάχιστον χώρες της Ευρώπης, ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας είναι μακροβιότερος και κατά συνέπεια, τηρουμένων των αναλογιών λόγω της διαφορετικής κοινωνικής κατάστασης και της ιστορικής εξέλιξης, είναι δυνατόν να εξαχθούν κάποια ασφαλέστερα συμπεράσματα για την πορεία του φαινομένου στην ελληνική του μορφή και ειδικότερα ως προς τα πιθανά στάδια της εξέλιξής του. Επίσης, η μελέτη της ευρωπαϊκής περίπτωσης είναι αναγκαία, καθώς, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς των τότε κυβερνητικών αρμοδίων, για την αναγνώριση των συνδικαλιστικών ελευθεριών στα σώματα ασφαλείας και του νομικού καθεστώτος που θα τις ρυθμίζει, ελήφθησαν υπόψη αντίστοιχα νομοθετήματα ευρωπαϊκών χωρών.

Η ύπαρξη, τέλος, συνδικαλιστικών οργανώσεων πανευρωπαϊκού επιπέδου, όπου συναρθρώνονται οι αντίστοιχες εθνικές, σε συνδυασμό με τις παραπάνω παρατηρήσεις, είναι ικανές να οδηγήσουν την έρευνα στην αναζήτηση στοιχείων και χαρακτηριστικών που να οδηγούν στην εκτίμηση της ύπαρξης, ή όχι, ενός «πανευρωπαϊκού» μοντέλου εργασιακών σχέσεων στον χώρο των σωμάτων ασφαλείας.

Η εκπλήρωση των παραπάνω στόχων εκτιμάται ότι θα βοηθήσει σημαντικά στην επίτευξη ουσιαστικής περιγραφής του υπό μελέτη αντικειμένου και συνάμα να αποτελέσει το έναυσμα για τη διατύπωση μιας σειράς προτάσεων για τις προϋποθέσεις με τις οποίες ο νέος θεσμός θα καταφέρει να λειτουργήσει αποτελεσματικά, ως παράγοντας προώθησης των συμφερόντων των εργαζομένων του χώρου και μιας ουσιαστικά κοινωνικής «επανένταξης» των μελών του. Ειδικά στην Ελλάδα και λόγω της πολυτάραχης πολιτικής ιστορίας της και της «ενεργούς» συμμετοχής των σωμάτων ασφαλείας σε αυτές, η εικόνα που έχει ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού είναι τουλάχιστον επιφυλακτική, τόσο για τον μηχανισμό, όσο και για τα στελέχη του. Η διατύπωση προτάσεων για την προοπτική του θεσμού αποτελεί τη βασικότερη πρόκληση της έρευνας, αλλά παράλληλα συνιστά και την απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία της.

Το συγκεντρωθέν υλικό, βάσει του οποίου θα επιχειρηθεί να εκπληρωθούν οι στόχοι της έρευνας θα αντιπαρατίθεται, καθ' όλη τη διάρκειά της, με τις παρακάτω υποθέσεις εργασίας.

Υπόθεση 1^η: Η διαχρονική κίνηση μεταξύ της ιδεολογικής και κατασταλτικής λειτουργίας στο εσωτερικό των μηχανισμών του κράτους, με την ενίσχυση στην παρούσα φάση του ιδεολογικής έναντι της κατασταλτικής διάστασης των κρατικών μηχανισμών, είναι που «δικαιολογεί» την εμφάνιση φαινομένων, όπως ο συνδικαλισμός στους κατασταλτικούς μηχανισμούς του κράτους. Τούτο συνδέεται και με την αλλαγή στρατηγικής του κυρίαρχου συνασπισμού εξουσίας, που για ένα μεγάλο ιστορικό διάστημα για την ελληνική περίπτωση στηρίζονταν στην καταστολή, με την προσφυγή στη δεδομένη καπιταλιστική φάση σε συναινετικές στρατηγικές ένταξης και εσωτερίκευσης από τα κατώτερα στρώματα του υφιστάμενου συσχετισμού των κοινωνικών δυνάμεων. Η ενίσχυση της ιδεολογικής λειτουργίας των κρατικών κατασταλτικών μηχανισμών παρατηρείται με διάφορες μορφές, όπως είναι η αναγνώριση του συνδικαλισμού, η ανάπτυξη και ενίσχυση των τμημάτων δημόσιων σχέσεων, τα γραφεία επικοινωνίας με τους πολίτες, κλπ., χωρίς αυτό να σημαίνει ότι έχει απεμπολιστεί η κύρια κατασταλτική τους ιδιότητα, η οποία θέτει και τα όρια ανάπτυξης τέτοιων «νεωτερικών» φαινομένων.

Υπόθεση 2^η: Η σημασία των κατασταλτικών μηχανισμών για την υλοποίηση της κύριας αποστολής του κράτους, που είχε σαν συνέπεια ένα ασφυκτικό νομικό καθεστώς που τους επιβλήθηκε στο εν δυνάμει «εχθρικό» εργαλείο έναντι του κράτους, δηλαδή στον συνδικαλισμό, καθώς και η μικροαστική προέλευση της μεγάλης πλειοψηφίας των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας, διαμόρφωσε ένα συντεχνιακό μόρφωμα, που λόγω της επίδρασης των παραπάνω παραγόντων, αλλά και του δεδομένου αρνητικού συσχετισμού δυνάμεων για τον κόσμο

της εργασίας διευκόλυναν περαιτέρω την ανάπτυξη ενός συναινετικού κλίματος εργοδοσίας- εργαζομένων. Η μη ανάπτυξη ενός συγκρουσιακού κλίματος δεν οφείλεται τόσο στην απαγόρευση ενός «εργαλείου» διαπραγματευτικής ισχύος του συνδικαλισμού, όπως είναι η δυνατότητα προσφυγής σε απεργία, αλλά υπονοεί τον δεδομένο τρόπο κινητοποίησης των μελών της μικροαστικής τάξης, που δεν θα μπορούσαν να εναντιωθούν στο κράτος «τους».

Υπόθεση 3^η: Η διχοτόμηση των οργανώσεων του χώρου σε εκείνες των αξιωματικών και στις αντίστοιχες των χαμηλόβαθμων, διχοτόμηση, που προέρχεται είτε από νομική ρύθμιση, είτε δημιουργήθηκε αυτόβουλα στην πορεία από τα ίδια τα στελέχη, προστίθεται στις δυνατότητες που έχει το κράτος για ουσιαστικό έλεγχο του υπό μελέτη χώρου. Τούτο οδηγεί αναγκαστικά στην αποδυνάμωση της αποτελεσματικότητας της συνδικαλιστικής εκπροσώπησης, ενώ παράλληλα οδηγεί σε ολοένα και μεγαλύτερο βαθμό συναίνεσης με τις κρατικές επιλογές, ανάλογα με τη θέση στην ιεραρχική κλίμακα, σε σημείο, που να οδηγεί, σε ορισμένες περιπτώσεις, στην απορία για την χρησιμότητα της συνδικαλιστικής εκπροσώπησης. Για παράδειγμα, η δυνατότητα που παρέχεται στη «φυσική ηγεσία» του κάθε σώματος να μετέχει στις συνδικαλιστικές οργανώσεις συνδέεται στη Θεωρία με τη λειτουργία των κίτρινων σωματείων, που αποτελεί μορφή νόθευσης των ενώσεων των εργαζομένων με την ένταξη διευθυντικών υπαλλήλων. Η ανάπτυξη ομαδοποιήσεων των στελεχών και η συνακόλουθη σχετικοποίηση της αποτελεσματικότητας παρέμβασης των συνδικάτων τους συνδέεται και με την δραστηριοποίηση ενός διαβλητού συστήματος κρίσεων των στελεχών, γεγονός που οδηγεί στην ανάπτυξη κλίματος υποτέλειας προς το κράτος με την ένταση να αυξάνεται όσο ανεβαίνουμε την κλίμακα ιεραρχίας.

Υπόθεση 4^η: Η συντεχνιακή λειτουργία του θεσμού δυσχεραίνει την επαφή με αντίστοιχες οργανώσεις από άλλους εργασιακούς χώρους για την ανάδειξη ευρύτερων συμμαχιών και την προώθηση αιτημάτων ευρύτερου χαρακτήρα. Η εν λόγω πραγματικότητα δικαιώνει αφενός, την άποψη ότι ο κόσμος της εργασίας χαρακτηρίζεται από τη διαφοροποίηση της κατάστασης συμφερόντων των διαφορετικών κατηγοριών των εργαζομένων, του τρόπου αντίληψης των συμφερόντων τους και της ανάληψης συλλογικής δράσης. Αφετέρου, όσους υποστηρίζουν ότι σε συνθήκες νεοκορπορατισμού, με την ανάδειξη των συνδικάτων ως κοινωνικών εταίρων, η έλλειψη συντονισμού της δράσης τους είναι δυνατόν να προκαλέσει ενίσχυση του ανταγωνισμού μεταξύ των συνδικαλιστικών οργανώσεων και την απομόνωσή τους, μειώνοντας τις πιθανότητες πίεσης προς την κατεύθυνση υλοποίησης πολιτικών, που να ευνοούν ευρύτερα εργασιακά στρώματα.

Η διατύπωση των υποθέσεων εργασίας ουσιαστικά καθορίζει και τα αναμενόμενα αποτελέσματα της έρευνας, την εξαγωγή συμπερασμάτων που θα προκύψουν από τη θεωρητική μελέτη, αλλά και την έρευνα πεδίου. Η επιβεβαίωση των υποθέσεων εργασίας απ' το πραγματολογικό υλικό συνεπάγεται ότι το πλαίσιο, θεωρητικό και ερευνητικό, που ορίζουν το θέμα είναι σωστό και κατευθύνει προς τη μελέτη του τρόπου με τον οποίο ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας εκπροσωπεί τα συμφέροντα των στελεχών του χώρου. Σε περίπτωση διάψευσης μέρους των υποθέσεων θα οδηγηθούμε και πάλι στην αναζήτηση του ρόλου του νέου θεσμού, στην αποσαφήνιση του τρόπου και των χαρακτηριστικών οργάνωσης του κόσμου της εργασίας στο σύγχρονο περιβάλλον. Τα τελικά συμπεράσματα της έρευνας, αποτέλεσμα της αντιπαραβολής πραγματολογικού υλικού και υποθέσεων εργασίας, θα συνίστανται σε μια σειρά διαπιστώσεων και προτάσεων για το παρόν και τις προοπτικές, του τρόπου με τον οποίο ο νέος θεσμός παρεμβαίνει με σκοπό την βελτίωση των όρων και των συνθηκών εργασίας για ένα σημαντικό αριθμητικά εργατικό δυναμικό, τον εντοπισμό των παραγόντων που, ενδεχομένως, να καθιστούν το εν λόγω σχήμα

εκπροσώπησης αναποτελεσματικό, καθώς και των προϋποθέσεων, βάσει των οποίων ο θεσμός θα μπορούσε να γίνει περισσότερο αποτελεσματικός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ
Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ

2.1. Εισαγωγή

Κάθε προσπάθεια μελέτης, που επιχειρεί να καταγράψει την παρούσα κατάσταση και τις προοπτικές ενός θεσμού, υποχρεούται να λάβει υπόψη της, ως αφετηρία προσέγγισής του, το ίδιο το σημείο εκκίνησής του στον χώρο έρευνας, δηλαδή την ιστορική του διαδρομή, τους παράγοντες που προσδιόρισαν ιστορικά το πλαίσιο δημιουργίας και δράσης του. Η γνώση της ιστορικής διαδρομής αφενός αναδεικνύει τις κοινωνικές αναγκαιότητες ενός τμήματος πληθυσμού, που ώθησαν στην κατεύθυνση εμφάνισης του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας και της στάσης της κοινωνίας γενικότερα να αποδεχθεί αυτόν τον «νεωτερισμό» και, αφετέρου, οδηγεί στη δυνατότητα ερμηνείας κάποιων πτυχών του θεσμού στη σύγχρονη μορφή και λειτουργία του. Η δεδομένη λειτουργία και μορφή ενός θεσμού αποτελεί συγχρόνως προϊόν των ιστορικών συνθηκών κατά την εποχή διαμόρφωσής του και της ιστορικής του διαδρομής. Επιπλέον, για τον ερευνητή η γνώση της ιστορικής διαδρομής ενός θεσμού, εκτός του γεγονότος ότι του παρέχει τη δυνατότητα ερμηνείας κάποιων διαστάσεων του στη σύγχρονη μορφή και λειτουργία του, προσφέρει επίσης και στην εξέταση της δυναμικής του, στη δυνατότητα μιας προκαταρκτικής εκτίμησης της μελλοντικής του εξέλιξης. Για τους παραπάνω λόγους και στην προσπάθεια για μια όσο το δυνατόν πληρέστερη κάλυψη του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας, η παρούσα πρόταση θα επιχειρήσει να φέρει στο φως την ιστορική διαδρομή του θεσμού.

Πριν η έρευνα προχωρήσει στην παρουσίαση των στοιχείων γύρω από τις απαρχές και την ιστορική εξέλιξη του θεσμού θα πρέπει για λόγους μεθοδολογικούς να γίνει διάκριση στην ιστορική πορεία του σε δύο χρονικές περιόδους. Η πρώτη, καλύπτει το διάστημα, όπου ο συνδικαλισμός στον υπό μελέτη χώρο δεν αναγνωριζόταν από την πολιτεία και οι διάφορες απόπειρες για τη σύσταση και δραστηριοποίηση συνδικαλιστικών ενώσεων στα σώματα ασφαλείας αντιμετωπίζονταν από το κράτος κυρίως με διώξεις των «πρωταιτίων» ανάλογων ενεργειών. Η δεύτερη περίοδος καλύπτει το διάστημα από την επίσημη αναγνώριση, εκ μέρους της πολιτείας, συνδικαλιστικών δικαιωμάτων στα στελέχη του χώρου, έως σήμερα. Κριτήριο διαχωρισμού της ιστορικής εξέλιξης του θεσμού στις δύο περιόδους είναι η νομική αναγνώρισή του από την κυβέρνηση, με την παροχή του δικαιώματος του συνέρχεσθαι στα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας. Χρονικό σημείο

μετάβασης από τη μια περίοδο στην άλλη θεωρείται η ψήφιση του Νόμου 2265/94, «περί επεκτάσεως διατάξεων του Ν.1264/82 για τον εκδημοκρατισμό του συνδικαλιστικού κινήματος και την κατοχύρωση των συνδικαλιστικών ελευθεριών των εργαζομένων και στο αστυνομικό προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας και άλλες διατάξεις.».

Η περίοδος μέχρι την αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών στον υπό μελέτη πληθυσμό απαρτίζεται από δύο υποπεριόδους. Η πρώτη αφορά το διάστημα από την εποχή του μεσοπολέμου, όπου κάνει τα πρώτα του βήματα το, αναγνωρισμένο πλέον επίσημα από την πολιτεία, οργανωμένο συνδικαλιστικό κίνημα της χώρας, όπου όμως ήταν αδιανόητο να γίνεται λόγος για συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας. Η εν λόγω υποπερίοδος διαρκεί μέχρι τη μεταπολίτευση, όπου ξεκινά η δεύτερη υποπερίοδος, η οποία διαρκεί μέχρι την επίσημη αναγνώριση του θεσμού. Κατά την εν λόγω υποπερίοδο απαντώνται οι πρώτες απόπειρες συλλογικής εκπροσώπησης των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας και τα πρώτα τους σωματεία, τα οποία τελούσαν κάτω από ένα καθεστώς ιδιότυπης «παρανομίας», αφού ενώ τα καταστατικά τους γινόταν αποδεκτά από τις δικαστικές αρχές της χώρας, η κυβέρνηση δεν τα αναγνώριζε ως συνδικαλιστικά σωματεία, αλλά ως σωματεία «αστικού τύπου».

Για την πληρέστερη εκτίμηση του υπό μελέτη αντικειμένου, η έρευνα θα πρέπει να εκτιμήσει τον τρόπο και τον βαθμό δραστηριοποίησης δύο παραγόντων που θεωρείται ότι καθόρισαν τον δεδομένο τρόπο εμφάνισης και λειτουργίας του θεσμού. Ο πρώτος αφορά τον τρόπο εμφάνισης και ανάπτυξης του ελληνικού δημοσιοϋπαλληλικού συνδικαλιστικού κινήματος, που χρονικά προηγήθηκε της αναγνώρισης του συνδικαλιστικού δικαιώματος σε ένα υποσύνολο των δημοσίων υπαλλήλων, όπως το προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας. Η εξέταση της πορείας του δημοσιοϋπαλληλικού συνδικαλιστικού κινήματος έχει αξία για τον τρόπο που το αντιμετώπισε το κράτος, που είναι ο κοινός εργοδότης.

Ο δεύτερος παράγοντας που εκτιμάται ότι θα πρέπει να εξεταστεί είναι αυτή καθαυτή η εξέλιξη στην οργανωτική διάρθρωση και στελέχωση των σωμάτων ασφαλείας.

2.2. Το ελληνικό δημοσιοϋπαλληλικό συνδικαλιστικό κίνημα- Ιστορική επισκόπηση της πορείας του μέσω των οργανωτικών και των σχετικών νομοθετικών εξελίξεων

Η μελέτη του συνδικαλιστικού κινήματος των δημοσίων υπαλλήλων θεωρείται αναγκαία για την εκτίμηση του αντικειμένου της έρευνας και τούτο όχι μόνο λόγω της συμμετοχής τους στον κρατικό μηχανισμό. Η περιληπτική εξέταση του δημοσιοϋπαλληλικού συνδικαλιστικού κινήματος υπακούει στην ανάγκη εξέτασης της στάσης του κράτους απέναντι στο συνδικαλιστικό κίνημα που αναπτύχθηκε στους κόλπους των εργαζομένων του. Αν, για παράδειγμα, ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας αντιμετωπίζεται με την ίδια στάση από το κράτος, όπως εκείνο των δημοσίων υπαλλήλων. Στάση, που εκδηλώνεται μέσω του θεσμικού πλαισίου, της «επίσημης» έκφρασης της στάσης του κράτους και των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ κυβέρνησης και συνδικαλιστικού κινήματος, οι πρακτικές δηλαδή που αναπτύσσονται στην καθημερινή λειτουργία του κινήματος. Εξάλλου, η αναγνώριση από το κράτος συνδικαλιστικών ελευθεριών για ένα τμήμα δημοσίων υπαλλήλων, θα μπορούσε να λειτουργήσει και λειτούργησε ως νομιμοποιητικός παράγοντας απόδοσης συνδικαλιστικών ελευθεριών και στο προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας από τη στιγμή που υπάρχει κοινός εργοδότης, το κράτος και επιπλέον ο νομοθέτης αναγνωρίζει διαφορές, που επηρεάζουν και τη συνδικαλιστική έκφραση μεταξύ υπαλλήλων και εργατών. Οι συνθήκες και οι προϋποθέσεις αναγνώρισης του συνδικαλισμού στους υπόλοιπους δημόσιους υπαλλήλους και οι πρακτικές αντιμετώπισής του από τις εκάστοτε κυβερνήσεις αποτελούν αναγκαίες παραμέτρους που θα πρέπει να συνεκτιμηθούν για την εξέταση των όρων διαμόρφωσης του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας.

Για την εξέταση των όρων διαμόρφωσης και λειτουργίας του συνδικαλιστικού κινήματος των Ελλήνων δημοσίων υπαλλήλων από την πλευρά αφενός, των εξελίξεων στο εσωτερικό του, αφετέρου από την εξέλιξη της στάσης του κράτους απέναντί του, όπως αποτυπώνεται στην εξέλιξη της σχετικής νομοθεσίας, η έρευνα στηρίχθηκε στις σχετικές μονογραφίες των Λιάσκου¹²² και Καπούλα¹²³, οι οποίοι υπήρξαν μέλη, σε διαφορετικές

¹²² Λιάσκος, Γ., *Η ιστορία του συνδ. κινήματος των δημοσίων υπαλλήλων*, Αθήνα 1982, σελ. 7-150

περιόδους, της ηγεσίας της συνδικαλιστικής συννομοσπονδίας των δημοσίων υπαλλήλων.

2.2.1. Οι θεσμικές και οργανωτικές εξελίξεις μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Στο Σύνταγμα του 1864, στο άρθρο 11, θεσμοθετήθηκε για πρώτη φορά η ελευθερία του συνεταιρισμού ως δικαίωμα. Βάσει του άρθρου 11, του Συντάγματος του 1864,

Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι, τηρούντες τους νόμους του κράτους, οίτινες όμως ουδέποτε δύνανται να υπαγάγωσι το δικαίωμα τούτο εις την προηγούμενην της κυβερνήσεως άδειαν.

Επομένως, βάσει της διατύπωσης αυτής το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι αναγνωρίζονταν για όλους τους Έλληνες, συνεπώς και για τους δημόσιους υπαλλήλους. Δεδομένης όμως της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας την περίοδο εκείνη και του βαθμού ανάπτυξης των κοινωνικών δυνάμεων γίνεται λόγος για ενώσεις αστικού τύπου που έχουν το δικαίωμα του αναφέρεσθαι προς τις αρχές παρά για συνδικάτα με τον διεκδικητικό χαρακτήρα που τα διέπει. Τα καταστατικά των διαφόρων μορφής ενώσεων εγκρίνονταν με Βασιλικό Διάταγμα, όπως και η διάλυσή τους. Η εν λόγω πρακτική διατηρήθηκε μέχρι το 1912, όπου η κυβέρνηση με εγκύκλιό της προς όλες τις δημόσιες υπηρεσίες έδωσε οδηγίες για μη υποβολή των αιτήσεων και των καταστατικών προς έγκριση, διότι η πρακτική αυτή δεν ήταν σύμφωνη με το άρθρο 11 του Συντάγματος.

Στο Σύνταγμα του 1911 κι ενώ είχε προηγηθεί η δημιουργία διαφόρων συνδικαλιστικών οργανώσεων διαφόρων μορφών (σωματεία, εργατικά κέντρα), αναθεωρείται το άρθρο 11, ώστε να αποκτήσει ένα ευρύτερο περιεχόμενο που να περιλαμβάνει όλες τις μη κερδοσκοπικές ενώσεις. Κατ' αυτή τη λογική προστίθεται δεύτερο εδάφιο στο άρθρο 11, το οποίο αναφέρει,

¹²³ Καπούλας, Ζ., *Τα συλλογικά δικαιώματα της απεργίας και του συνεταιρίζεσθαι των δημοσίων υπαλλήλων*, Α..Α Λιβάνης, Αθήνα 2002, σελ. 291-503.

Συνεταιρισμός τις δεν δύναται να διαλυθή ένεκα παραβάσεως των διατάξεων των νόμων, ειμή δια δικαστικής αποφάσεως.

Η Συνταγματική Επιτροπή, όπως απορρέει από την εισηγητική της έκθεση έχει υπόψη της τις εξελίξεις γύρω από τη δημιουργία συνδικαλιστικών ενώσεων, καθώς ο όρος του συνεταιρίζεσθαι σημειώνονταν ότι περιλάμβανε

Ου μόνον τους πολιτικούς συλλόγους, αλλά και τους κοινωνικούς σκοπούς επιδιώκοντα σωματεία και πάσαν εν γένει ένωσιν πλειόνων προς οιονδήποτε θεμιτόν σκοπόν.

Συνεπώς, βάσει των διατάξεων του άρθρου 11, ο συνεταιρισμός συστήνεται χωρίς άδεια της διοίκησης, διαλύεται μόνο με δικαστική απόφαση και ανακηρύσσεται ως δημόσιο δικαίωμα η ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι. Η προσθήκη του δευτέρου εδαφίου φαίνεται πως είχε ως στόχο την προστασία των επαγγελματικών ενώσεων από αυθαίρετη διάλυση.

Στην Αναθεωρητική Βουλή του 1911 υπήρξε, σύμφωνα με τον Καπούλα¹²⁴, η πρώτη προσπάθεια εξαίρεσης των δημοσίων υπαλλήλων από τη γενική ρύθμιση, με πρόταση του Ραλλικού κόμματος. Με μελέτη του στις αναθεωρητέες διατάξεις του συντάγματος το εν λόγω κόμμα είχε προτείνει προσθήκη στο άρθρο 11, σύμφωνα με την οποία οι συνεταιρισμοί δημοσίων υπαλλήλων δε θα επιτρέπονταν χωρίς κυβερνητική έγκριση υποκείμενη σε ανάκληση. Η εν λόγω πρόταση, αν και κατατέθηκε, τελικά δεν ψηφίστηκε ούτε από το Ραλλικό κόμμα.

Στο Σύνταγμα του 1911 καθιερώνεται η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων.

Η βούληση του Νομοθέτη να μην αποκλείσει τις ενώσεις των δημοσίων υπαλλήλων από τις διατάξεις του άρθρου 11 του συντάγματος εκδηλώνεται και στις εργασίες της Γ' Εθνοσυνέλευσης του 1920. Κατά τις εργασίες της Γ' Εθνοσυνέλευσης διατυπώθηκε πρόταση για αποκλεισμό των δημοσίων υπαλλήλων από τις εγγυήσεις του άρθρου 11. Η πρόταση ανέφερε ότι,

Εις τους δημόσιους υπαλλήλους παντών των κλάδων της διοικήσεως εν γένει απαγορεύεται πας οιοσδήποτε συνεταιρισμός, πλην εάν δι' αυτού

¹²⁴ Καπούλας, Ζ., ο.π., σελ. 38

σκοπείται η βελτίωση των οικονομικών όρων του βίου των μελών του συνεταιρισμού εν τω τόπω της ιδρύσεως αυτού.

Επίσης, το 1920 ψηφίζεται ο Νόμος 2151, στο άρθρο 21 του οποίου έχει διάταξη, η οποία ισχύει μέχρι σήμερα, που αναφέρει ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι δεν μπορούν να συνυπάρχουν στα σωματεία με μη δημόσιους υπαλλήλους, διότι τα σωματεία και οι ομοσπονδίες του ιδιωτικού τομέα στηρίζονται στην πάλη των τάξεων. Είναι χαρακτηριστική κατά τη σχετική συζήτηση στη Βουλή η ομιλία του υπουργού Εθνικής Οικονομίας Σπυρίδη, στην οποία γινόταν λόγος για την αναγκαιότητα ψήφισης της εν λόγω διάταξης.

... Κατά μία αρχή, την επικρατούσα στην επιστήμη, δεν αμφισβητείται εις τους δημοσίους υπαλλήλους το δικαίωμα του να συνέλθουν και να σχηματίσουν ένα σωματείο. Εν τούτοις, τονίζεται υπό πάντων ότι εις τον αγώνα τους για την εξυπηρέτηση των ιδιαιτέρων αυτών συμφερόντων οι δημόσιοι υπάλληλοι δεν δύνανται να κάμουν χρήση των ίδιων μέσων τα οποία αφήνονται εις τους ιδιώτες επαγγελματίες. Ιδιαιτέρως το όπλο της απεργίας δεν επιτρέπεται εις τους δημοσίους υπαλλήλους. Δια τον λόγον τούτον, κύριοι, και ίνα μη εξωθηθεί ο δημόσιος υπάλληλος εις πειρασμόν, εις εκβιασμούς, εις απειλές και εις αναμείξεις, εις ζητήματα απεργιών, δια τούτο ενομίσαμεν ότι έπρεπε να τον προφυλάξωμεν από πάσης φύσεως αναμείξεως και πάσης συσχετίσεως με σωματεία επαγγελματιών και δι' ιδίας διατάξεως του νομοσχεδίου τούτου απαγορεύεται η ένωσις των σωματείων των δημοσίων υπαλλήλων με σωματεία ιδιωτών επαγγελματιών¹²⁵.

Συμπερασματικά, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι, παρά την αναγνώριση στα συνταγματικά κείμενα συνδικαλιστικών ελευθεριών στους δημόσιους υπαλλήλους, εν τούτοις οι κρατικές παρεμβάσεις εκδηλώνονται από την πρώτη στιγμή εμφάνισης των δημοσιοϋπαλληλικών οργανώσεων, στα τέλη της πρώτης δεκαετίας του περασμένου αιώνα. Η πρακτική των κυβερνήσεων είναι ουσιαστικά ο περιορισμός του συνδικαλιστικού δικαιώματος στο

¹²⁵ Καπούλας, Ζ., σελ., 101

δικαίωμα του αναφέρεσθαι. Από τη μια πλευρά επιτρέπεται η σύσταση σωματείων και η έγκριση των καταστατικών από τη δικαστική εξουσία, από την άλλη όμως το ενδεχόμενο δράση ως συνδικαλιστικών σωματείων ενεργοποιεί τα κατασταλτικά ανακλαστικά της πολιτείας. Πρακτικά, οι δημόσιοι υπάλληλοι θα μπορούσαν να συστήνουν συλλόγους επιστημονικούς, αλληλοβοήθειας, ψυχαγωγικούς, κ.α, αλλά όχι επαγγελματικά- διεκδικητικά σωματεία. Συνεπώς, για την κυβερνητική πρακτική, όχι μόνο αυτής της περιόδου, αλλά και αργότερα, τα επαγγελματικά σωματεία των δημοσίων υπαλλήλων δεν προστατεύονταν από το άρθρο 11 του Συντάγματος.

Η άρνηση από την πλευρά του κράτους να αναγνωρίσει επαγγελματικές ενώσεις στους δημόσιους υπαλλήλους υπακούει αφενός, στη θεωρητική κατασκευή, στην οποία έγινε λόγος στο θεωρητικό τμήμα της παρούσας έρευνας, περί πολιτικής ουδετερότητας των δημοσίων υπαλλήλων, που αποτελεί λογική προέκταση της αρχής της πολιτικής ουδετερότητας του κράτους και του αρχηγού του κράτους¹²⁶. Αφετέρου, αποτελεί συμπύκνωση των κοινωνικών και πολιτικών εξελίξεων της εποχής. Σύμφωνα με τον Λιάσκο, οι νέες ανάγκες που δημιουργήθηκαν από την Μικρασιατική Καταστροφή και τη μεταφορά μεγάλου αριθμού προσφύγων διόγκωσαν περαιτέρω τον κρατικό μηχανισμό, η στελέχωση του οποίου γίνεται από τα λαϊκά στρώματα, με αποτέλεσμα να χαθεί ο κρατικός έλεγχος στο σώμα των δημοσίων υπαλλήλων, οι ανάγκες των οποίων αποτελούν θετική προϋπόθεση για την ανάπτυξη διεκδικητικού κινήματος.

Το 1921 ιδρύεται η Λέσχη Δημοσίων Υπαλλήλων, που ήταν πανελλήνιο σωματείο με έδρα την Αθήνα και στο οποίο μπορούσε να ενταχθεί το σύνολο των δημοσίων υπαλλήλων, όπως και οι συνταξιούχοι. Σκοπός της λέσχης είναι,

Η συμφώνως προς τας κοινωνικάς και κρατικές αντιλήψεις προαγωγή των ηθικών και υλικών συμφερόντων της τάξεώς των.

Η λέσχη μαζί με σωματεία που έχουν ήδη δημιουργηθεί σε διάφορους κλάδους (δικαστικοί υπάλληλοι, «τριατατικοί», κ.α), συνιστούν την

¹²⁶ Κανελλοπούλου, Ν., *Η κομματική δραστηριότητα των δημοσίων υπαλλήλων*, Σάκκουλας, Αθήνα 1990, σελ. 29-33.

«Πανυπαλληλική Επιτροπή», που αποτελεί το συντονιστικό όργανο. Η επιτροπή ερχόμενη σε συνεννόηση με τις ανεξάρτητες συνδικαλιστικά ομοσπονδίες των δασκάλων (ΔΟΕ) και των καθηγητών μέσης εκπαίδευσης (ΟΛΜΕ), συγκροτούν, σε κοινή συνεδρίαση στις 6 Σεπτεμβρίου 1924, την «Πανυπαλληλική Διαχειριστική Επιτροπή», που εκφράζει και συντονίζει τους αγώνες όλων των δημοσίων υπαλλήλων της περιόδου.

Λόγω των διεργασιών που συντελούνται στο κίνημα των δημοσίων υπαλλήλων, οι οποίες κορυφώνονται με τον προσανατολισμό σε ίδρυση τριτοβάθμιας συνομοσπονδίας, αλλά και των προθέσεων τους για κήρυξη απεργιακών κινητοποιήσεων με αίτημα τη δημιουργία δίκαιου μισθολογίου, η τότε κυβέρνηση Γονατά, το 1923 απαγόρευσε την πραγματοποίηση την οργάνωση πανυπαλληλικού συνεδρίου και παράλληλα κάλεσε σε απολογία τα μέλη της Λέσχης Αθηνών, τα οποία είχαν αναλάβει τη σχετική πρωτοβουλία. Σε απάντηση, η διοίκηση της λέσχης προσέφυγε με ερώτημά της στην Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή Διοικητικών Κωδίκων και κατάρτισης Υπαλληλικού Κώδικα, στην οποία προσέφυγε και ο Πλαστήρας, ως αρχηγός της επανάστασης του 1922. Η Επιτροπή ομοφώνως γνωμοδότησε ότι δεν υφίσταται κανένα κώλυμα τόσο για τη σύγκλιση πανυπαλληλικού συνεδρίου, όσο και εν γένει για τη σύσταση σωματείων από πλευράς δημοσίων υπαλλήλων, βάσει του άρθρου 11 του Συντάγματος.

Παρά τη θετική αντιμετώπιση από πλευράς νομικής επιστήμης των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων των δημοσίων υπαλλήλων, η κυβερνητική πρακτική συνεχίζει να είναι αρνητικά διακείμενη, πραγματικότητα η οποία τροφοδοτείται και από τις ανώμαλες πολιτικές εξελίξεις με τις συνεχείς κοινοβουλευτικές εκτροπές. Εξάλλου, η κυβερνητική αδιαλλαξία τροφοδοτείται από την λογική που θέλει την ίδρυση σωματείων άρρηκτα συνδεδεμένη με τη δυνατότητα προσφυγής στην απεργία. Πρώτη διάταξη στα νομικά κείμενα που κάνει σαφή αναφορά στην απαγόρευση της απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων είναι το Νομοθετικό Διάταγμα της 5^{ης} Σεπτεμβρίου 1923 «περί πειθαρχικού ελέγχου απεργούντων δημοσίων υπαλλήλων και υπηρετών». Βάσει αυτού η απεργία θεωρείται αδίκημα και τιμωρείται. Στους απεργούς επιβάλλεται χωρίς κλήση σε απολογία η ποινή της προσωρινής παύσης ή της

οριστικής απόλυσης. Επίσης, επιτρέπει στον αρμόδιο υπουργό να προσλαμβάνει απεργοσπάστες.

Με την ευκαιρία διαμόρφωσης νέου μισθολογίου των δημοσίων υπαλλήλων, το οποίο συζητείται στη Βουλή τον Φεβρουάριο του 1925, οι οργανώσεις των δημοσίων υπαλλήλων καταθέτουν από κοινού υπόμνημα με τις θέσεις και παράλληλα ζητούν συνάντηση με τον τότε Πρωθυπουργό Μιχαλακόπουλο. Ο ίδιος αρνείται να δεχθεί την επιτροπή των δημοσίων υπαλλήλων αναφέροντας ότι,

Για κανένα λόγο δεν είναι δυνατόν να τους ακούσω διότι δεν είναι ανεκτή τέτοια σχέση με το κράτος.

Η δικτατορία Παγκάλου, που ακολούθησε, ήρε την συνταγματικά κατοχυρωμένη μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων, επιδεινώνοντας περισσότερο την θέση των συνδικαλιστικών ενώσεων.

Παρόλα αυτά, στις 2 Μαΐου 1926 συγκαλείται και πραγματοποιείται στην Αθήνα το ιδρυτικό συνέδριο της Συνομοσπονδίας Δημοσίων Υπαλλήλων Ελλάδας (Σ.Δ.Υ.Ε). Στην πρώτη ανακοίνωση, προγραμματικού χαρακτήρα, των βασικών επιδιώξεων της ΣΔΥΕ, αποκρυσταλλώνεται η άποψη των δημοσίων υπαλλήλων για τη θέση τους στον κρατικό μηχανισμό και τον ρόλο του συνδικαλιστικού τους κινήματος. Για τους συνδικαλιστικούς εκπροσώπους των δημοσίων υπαλλήλων

Οι υπάλληλοι είναι υπηρέται του συνόλου, ουχί δε πολιτικής τινός μερίδος. Εις τους υπαλλήλους ασφαλίζεται η ελευθερία των πολιτικών φρονημάτων και του συνεταιρίζεσθαι... Ζώμεν εις εποχήν οξύτατης κοινωνικής διαπάλης. Ουδεμία κοινωνική τάξις μένει ανοργάνωτος. Κοινοί σκοποί και κοινά συμφέροντα επέβαλον εις όλας τας τάξεις της συγχρόνου κοινωνίας την οργάνωσιν των προς ομαδικήν προάσπισιν των συμφερόντων. Δυστυχώς, η μόνη καθυστερημένη εις επαγγελματικήν οργάνωσιν τάξις είναι η τάξις μας, η τάξις των δημοσίων υπαλλήλων, καίτοι περισσότερο πάσης πιέζεται και δεινοπαθεί εις τον τραχύν αγώνα της ζωής.

Τούτο οφείλεται εις την έλλειψιν συναδελφικής αλληλεγγύης, επαρκούς επαγγελματικής συνειδήσεως, συνοχής των επαγγελματικών δυνάμεων και ενιαίας διοικήσεως.

Οι κυβερνήσεις της περιόδου εξακολουθούν να είναι πλήρως αντίθετες με τη συνδικαλιστική έκφραση των δημοσίων υπαλλήλων. Με την πτώση της δικτατορίας Παγκάλου, το Φθινόπωρο του 1926, η ΣΔΥΕ αναστέλλει την προγραμματισμένη γενική απεργία της 15^{ης} Οκτωβρίου, ώστε να συμβάλλει στην αποκατάσταση της πολιτικής ομαλότητας και των ομαλών πολιτικών εκλογών που επίκεινται. Θεωρείται βέβαιο όμως ότι η απόφαση αναστολής καθορίστηκε κατά κύριο λόγο από την απειλή της κυβέρνησης για απόλυση όλων των απεργών και διάλυσης των σωματείων των δημοσίων υπαλλήλων. Άλλωστε, με την Συντακτική Πράξη της 11^{ης} Οκτωβρίου 1926 «περί απολύσεως δημοσίων υπαλλήλων προτρεπόντων εις απεργίαν», η προσωρινή- προεκλογική κυβέρνηση Κονδύλη προειδοποιεί την ηγεσία της ΣΔΥΕ για εκ νέου άρση μονιμότητας σε περίπτωση υλοποίησης της εξαγγελθείσας απεργίας.

Η συμπύκνωση της αμφισημίας με την οποία αντιμετωπίζεται ο συνδικαλισμός στους δημοσίους υπαλλήλους από τον δεδομένο κοινωνικό και πολιτικό συσχετισμό δυνάμεων της εποχής εντοπίζεται στη συζήτηση για την αναθεώρηση του Συντάγματος το 1927. Στο Σύνταγμα του 1927, ενώ δεν προστέθηκε κάτι νέο στην διάταξη που ρυθμίζει τη δυνατότητα των πολιτών να ασκούν το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι, εν τούτοις προέκυψε ευρεία συζήτηση για την ισχύ και τον βαθμό επέκτασης του δικαιώματος αυτού και στους δημοσίους υπαλλήλους. Τη σχετική συζήτηση προκάλεσε η κατάθεση τροπολογίας του βουλευτή Γεωργιάδη. Με την τροπολογία προτείνονταν η συνταγματική κατοχύρωση του εν λόγω δικαιώματος στους δημοσίους υπαλλήλους, ή να υπάρξει ερμηνευτική δήλωση επί του άρθρου ότι αναγνωρίζεται. Το σκεπτικό της τροπολογίας αναφέρει ότι δεν μπορεί η κυβερνητική πρακτική να θεωρεί παράνομες τις συνδικαλιστικές ενώσεις των δημοσίων υπαλλήλων, οι οποίες λειτουργούν νομίμως αφού τα δικαστήρια έχουν εγκρίνει τα καταστατικά τους και επιπλέον οι ενώσεις αυτές είναι μια κοινωνική πραγματικότητα. Συνεπώς επιβάλλεται να δηλωθεί και στο συνταγματικό κείμενο ότι είναι νόμιμες. Εν τούτοις, τόσο η τροπολογία όσο και η πρόταση περί ερμηνευτικής δήλωσης απορρίπτονται, φανερώνοντας την αρνητική βούληση του κυρίαρχου συνασπισμού εξουσίας απέναντι στο συνδικαλιστικό κίνημα γενικότερα. Ουσιαστικά, αυτό που αναγνωρίζεται στους δημοσίους υπαλλήλους είναι το δικαίωμα του αναφέρεσθαι. Να ειπωθεί, ότι

επιχειρήματα που ανέπτυξε η πλειοψηφία που αντιτείνονταν στην αναγνώριση συνδικαλιστικού δικαιώματος στους δημοσίους υπαλλήλους υιοθέτησε ο Βενιζέλος για να διαμορφώσει κατόπιν τον λεγόμενο και ως «Διαλυτικό Νόμο» των δημοσιοϋπαλληλικών σωματείων, που ψήφισε η Βουλή το 1931. Είναι χαρακτηριστική η αναφορά βουλευτή, ο οποίος διαφωνεί με την πρόταση Γεωργιάδη. Στην επιχειρηματολογία του αποκαλύπτεται η άποψη που έχει ο κυρίαρχος συνασπισμός εξουσίας για τον ρόλο των δημοσίων υπαλλήλων στον κρατικό μηχανισμό, αλλά και η σημασία των κατασταλτικών μηχανισμών σε αυτόν, ώστε να θεωρείται αδιανόητος ο συνδικαλισμός.

Σύμφωνα με τον βουλευτή Βοζίκη,

Φαντάζομαι, κύριοι, ότι δια να λειτουργήσουν αι υπηρεσίαι του κράτους χρειάζεται να υπάρχει μία πειθαρχία μεταξύ ανωτέρων και κατωτέρων. Μοι εφέρατε εις τον νουν μου μίας άλλην σκέψιν. Οι στρατιώται είναι δημόσιοι υπάλληλοι; Όπως δεν υπάρχει λόγος να δώσωμεν το δικαίωμα του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι εις τους στρατιωτικούς, ούτω δεν υπάρχει λόγος να δώσωμεν το δικαίωμα τούτο και εις τους δημοσίους υπαλλήλους. Διότι αι υπηρεσίαι, η κρατική μηχανή θα παύση να λειτουργή.

Λόγω των συνεχών διώξεων των εκπροσώπων των συνδικάτων, αλλά και απλών δημοσίων υπαλλήλων, αλλά και του ευρύτερου αρνητικού κλίματος που έχει διαμορφωθεί από την πλευρά των κυβερνήσεων, η ΣΔΥΕ, κατά τις εργασίες του δευτέρου τακτικού συνεδρίου της, στα τέλη του 1927, υποστηρίζει στο κείμενο των θέσεων της, ότι η απεργία δεν αποτελεί αναγκαστική συνέπεια του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι και ότι η διεθνής και εσωτερική πραγματικότητα δείχνουν απειρία των δημοσίων υπαλλήλων στην κήρυξη απεργιακών κινητοποιήσεων. Φαίνεται δηλαδή η ΣΔΥΕ να κινείται σε μια προσπάθεια κατευνασμού των κυβερνητικών προθέσεων για διάλυση των σωματείων. Προσπάθεια, που φαίνεται να μην έχει αποτέλεσμα, καθώς με τον Νόμο 3453 της 14^{ης} Μαρτίου 1928 «περί απεργούντων δημοσίων υπαλλήλων, κλπ» απαγορεύεται ρητά η απεργία των δημοσίων υπαλλήλων, η οποία θεωρείται αδίκημα που τιμωρείται με φυλάκιση και απόλυση και μάλιστα χωρίς προανάκριση.

Επιπλέον, το 1931 ψηφίζεται, επί κυβερνήσεως Βενιζέλου ο Νόμος 4879/8.3.31, ο αποκαλούμενος και «Διαλυτικός Νόμος». Την ψήφιση του

Νόμου ακολουθεί το ψήφισμα του 4^{ου} Συνεδρίου της ΣΔΥΕ, σύμφωνα με το οποίο,

Το Δ' πανυπαλληλικόν συνέδριον, δίδον επαγγελματικών περιεχόμενον εις την αποστολήν των υπαλληλικών οργανώσεων, δεν αποκρούει την συνεργασίαν μετ' ουδεμίας εργατικής οργανώσεως δρώσης εντός του πλαισίου του σημερινού κοινωνικού καθεστώτος και μη εχούσης ουδεμίαν σχέσιν μετά της Γ' Διεθνούς.

Βάσει των σχετικών διατάξεων του Ν.4879/31, διαλύονται οι υπάρχουσες συνδικαλιστικές οργανώσεις των δημοσίων υπαλλήλων, απαγορεύεται η απεργία και όσοι συμμετάσχουν σε απεργία ή σε ομαδική παραμέληση των υπηρεσιακών καθηκόντων (λευκή απεργία), απολύονται και τιμωρούνται με ένα χρόνο φυλάκιση. Ακόμη, δεν επιτρέπεται η συμμετοχή στα νέα σωματεία υπαλλήλων από διαφορετικούς κλάδους, αναπαράγοντας δηλαδή λογικές συντεχνιασμού, ενώ σε περίπτωση που εμφανιστεί αυτό τότε οι υπεύθυνοι τιμωρούνται με έξι μήνες φυλάκιση, με πρόστιμο, ενώ απολύονται και χάνουν όλα τα ασφαλιστικά τους δικαιώματα, ενώ στην καταβολή του προστίμου είναι συνυπεύθυνο και το σωματείο. Επίσης, απαγορεύει στα στελέχη να είναι στη διοίκηση των σωματείων για περισσότερο από δύο χρόνια και μάλιστα με αναδρομική ισχύ προφανώς για να αποχωρήσουν οι πρωτεργάτες του συνδικαλιστικού κινήματος των δημοσίων υπαλλήλων από την ηγεσία των συνδικάτων. Η παραβίαση της διάταξης συνεπάγεται πειθαρχική δίωξη και διάλυση των σωματείων.

Σε συνθήκες παρανομίας και μυστικά δημιουργείται η «Κεντρική Πανυπαλληλική Επιτροπή» (ΚΠΕ), με στόχο τον συντονισμό των ενεργειών των διαφόρων συνδικάτων, αλλά και την αντιμετώπιση των πρώτων κρουσμάτων εσωτερικών αντιπαραθέσεων, συνεπεία και του ασφυκτικού θεσμικού πλαισίου του διαλυτικού νόμου. Χαρακτηριστικά, να ειπωθεί ότι η ΔΟΕ και η ΟΛΜΕ αποχωρούν από την ΚΠΕ καταγγέλλοντας την ως «αριστερίζουσα». Μάλιστα, όταν συλλαμβάνεται και εκτοπίζεται ο Γενικός Γραμματέας της ΚΠΕ, η διοίκηση της ΔΟΕ συμφωνεί διότι,

Οι περί την ΚΠΕ ενεδρεύουν εις τας απομέρους γωνίας δια να φονεύσουν το κράτος.

Τον Μάη του 1932 ψηφίζεται νέος νόμος που ρυθμίζει τα θέματα απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων, ο 5458/10.5.32, με τον οποίο συνοψίζονται σε ένα κείμενο οι ρυθμίσεις που αφορούν τα ζητήματα της απεργίας και της λευκής απεργίας, καθώς παρά την ύπαρξη του διαλυτικού νόμου οι συνδικαλιστικές απόπειρες των δημοσίων υπαλλήλων συνεχίζονται. Με το Κίνημα του Κονδύλη, το 1935, διαλύονται τα σωματεία και κατάσχεται η περιουσία τους, ενώ βάσει της Κ' Συντακτικής Πράξης καταργούνται, τον Ιούλιο του 1936, μετά από μια μονοετή περίπου περίοδο επαναλειτουργίας, όλα τα σωματεία των δημοσίων υπαλλήλων και κατάσχεται η κινητή και ακίνητη περιουσία τους. Τα παράνομα πλέον συνδικαλιστικά δημοσιοϋπαλληλικά σωματεία διακηρύσσουν τη συμμετοχή τους στην γενική απεργία της 4^{ης} Αυγούστου, ημέρα κατά την οποία διαλύεται η Βουλή με το βασιλικό διάταγμα που δίνει την εξουσία στον Μεταξά και κηρύσσεται το πολίτευμα της χώρας «φασιστικό». Οι λέσχες των δημοσίων υπαλλήλων παίζουν τον ρόλο του νόμιμου συνδικάτου, αρωγού της δικτατορίας με στόχο την εκλαΐκευση των φασιστικών ιδεών και αντιλήψεων. Αναδεικνύονται στις ηγεσίες των οργανώσεων ανδρείκελα, ενώ η παράνομη ηγεσία της ΚΠΕ εξορίζεται. Εκδίδεται ο Αναγκαστικός Νόμος 906/1937 «περί δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι των υπαλλήλων και υπηρεσιών του δημοσίου, δήμων και κοινοτήτων και των ΝΠΔΔ» με τον οποίο ρυθμίζεται η λειτουργία και ένταξη σε ένα σωματείο. Πλέον, απαιτείται εξονυχιστικός κυβερνητικός έλεγχος, χορήγηση κυβερνητικής άδειας και στη συνέχεια κατάθεση του καταστατικού στο Πρωτοδικείο για έγκρισή του. Ακόμη, για να γίνει κάποιος μέλος ενός σωματείου απαιτείται η έγκριση από τον αρμόδιο υπουργό και τον υφυπουργό Εθνικής Ασφαλείας. είναι χαρακτηριστικό το άρθρο 8 του εκτελεστικού διατάγματος της 12^{ης}/4/1938 για την εφαρμογή του αναγκαστικού νόμου.

Άρθρον 8

1. Δια την παρακολούθησιν των συλλόγων, σωματείων και ενώσεων οιοδήποτε τύπου και σκοπού θα τηρείται εις το Υφυπουργείον Δημοσίας Ασφαλείας ειδικόν αρχείον, δια δελτίων «καρτών» συντασσομένων δι' έκαστον σύλλογον, σωματείον ή άλλην ένωσιν.

2. Εις εκάστην αστυνομικήν αρχήν θα τηρήται ωσαύτως ειδικόν αρχείον δια δελτίων «καρτών» των εις την δικαιοδοσίαν αυτής υπαγομένων συλλόγων, σωματείων και λοιπών ενώσεων, τα οποία θα συντάσσωνται κατά

το δοθησόμενον υπόδειγμα υπό του Υφυπουργείου Δημοσίας Ασφαλείας και ταξιθέτονται ως θέλει καθορισθή δι' εγκυκλίου τούτου.

Οι παράνομοι σύνδεσμοι της ΚΠΕ αναπτύσσουν ad hoc επιτροπές και παρουσιάζονται στους διάφορους υπουργούς εκθέτοντας τα προβλήματα των δημοσίων υπαλλήλων, προφανώς ως «απλοί» υπάλληλοι.

2.2.2. Η περίοδος της Κατοχής

Εύγε στους Έλληνες δημόσιους υπαλλήλους που πρώτοι σε όλη την κατεχόμενη Ευρώπη ύψωσαν τη σημαία της Εθνικής Αντίστασης (από απόσπασμα εκπομπής του BBC την επόμενη της 14^{ης} Απριλίου 1942, ημέρας κατά την οποία πραγματοποιήθηκε η πρώτη μαζική γενική απεργία σε όλη την κατεχόμενη Ευρώπη).

Την περίοδο της κατοχής και των δοσιλογικών κυβερνήσεων το συνδικαλιστικό κίνημα των δημοσίων υπαλλήλων εξακολουθεί να διαιρείται, όπως και στην περίοδο Μεταξά, σε ένα «επίσημο», το οποίο είναι ο συνομιλητής των κατοχικών κυβερνήσεων και σε ένα παράνομο συνδικαλιστικό κίνημα, η ηγεσία του οποίου συνεχίζει να υφίσταται διάφορες διώξεις. Το κυβερνητικό κατοχικό οικοδόμημα δημιούργησε την Μόνιμη Πανυπαλληλική Επιτροπή, που ουσιαστικά αποτελεί ελεγκτικό μηχανισμό της ιδεολογίας των δημοσίων υπαλλήλων. Από την άλλη, λειτουργούσε σε συνθήκες παρανομίας η Κεντρική Πανυπαλληλική Επιτροπή (ΚΠΕ), η οποία επανασυστάθηκε, μετά τις συνεχείς διώξεις της μεταξικής περιόδου, με πρωτοβουλία του ΕΑΜ. Μετά την πρώτη γενική απεργία και μάλιστα την πρώτη σε όλη την κατεχόμενη Ευρώπη της 14^{ης} Απριλίου 1942, την οποία κήρυξε η ΚΠΕ, η κατοχική κυβέρνηση Τσολάκογλου εξέδωσε το Νομοθετικό Διάταγμα 1230/17.4.1942 «περί επιβολής της ποινής του θανάτου εις τους απεργούντας δημοσίους λειτουργούς». Στο άρθρο 4 του διατάγματος μεταξύ άλλων αναφέρεται

Όταν η απεργία δημοσίων λειτουργών διενεργείται του κράτους διατελούντος υπό εξαιρετικής συνθήκας και περιστάσεις αποτελεί ιδιώνυμον έγκλημα τιμωρούμενον και διά της ποινής του θανάτου.

Οι απεργούντες πενταμελούς στρατοδικείου δι' απ' ευθείας κλήσεως εντός 24 ωρών ενώπιον εκτάκτου πενταμελούς στρατοδικείου, καταρτιζομένου δι' αποφάσεως του υπουργού της Εθνικής Άμυνας. Κατά της εκδιδομένης αποφάσεως ουδέν ένδικον μέσον επιτρέπεται, εκτελείται δ' αυτή εντός 24 ωρών από της εκδόσεώς της.

Οι απεργιακές κινητοποιήσεις της περιόδου, παρά το κλίμα τρομοκρατίας, συνεχίζονται και είναι χαρακτηριστικό ότι, όπως αναφέρει ο Λιάσκος¹²⁷, μια γενική απεργία της 7^{ης} Σεπτεμβρίου 1942 στάθηκε η αφορμή να δοθεί αύξηση στις μηνιαίες αποδοχές των δημοσίων υπαλλήλων και να διαμορφωθούν στις εκατόν είκοσι από τις είκοσι χιλιάδες δραχμές. Επιπλέον, μετά από γενική απεργία είκοσι επτά ημερών, τον Μάρτη του 1943, ανακλήθηκε διάταγμα των Γερμανών με το οποίο επιστρατεύονταν Έλληνες εργαζόμενοι για τα χιτλερικά στρατόπεδα συγκέντρωσης.

2.2.3. Το «κράτος έκτακτης ανάγκης» και η περίοδος της Δικτατορίας

Οι ανάγκες εγκαθίδρυσης και αναπαραγωγής του κυρίαρχου συνασπισμού εξουσίας, που εν πολλοίς αποτελεί αναπαραγωγή της προ του πολέμου κατάστασης, τα συμφέροντα του οποίου δοκιμάζονται από την ανάπτυξη του προοδευτικού- αντιστασιακού κινήματος κατά τη διάρκεια της κατοχής, διαμόρφωσαν εκ νέου κλίμα τρομοκρατίας προς τα συνδικάτα. Άλλωστε, τούτο δεν απέχει από το ευρύτερο κλίμα που διαμορφώθηκε την μεταπολεμική περίοδο για την ικανοποίηση των επιδιώξεων του κυρίαρχου συνασπισμού εξουσίας, με την επιβολή ενός μονοκομματικού και αυταρχικού κρατικού μηχανισμού. Αν και το άρθρο 1 της Συμφωνίας της Βάρκιζας προβλέπει την αποκατάσταση των συνδικαλιστικών ελευθεριών, το συνδικαλιστικό κίνημα βρίσκεται σε καθεστώς ημιπαράνομίας, με την έννοια ότι τους παρέχεται μόνο το δικαίωμα να αναφέρονται στις αρχές, ενώ η προσφυγή σε απεργία επιφέρει εξοντωτικές ποινές. Χαρακτηριστικό του κλίματος της εποχής και του τρόπου που το κράτος (εξακολουθούσε) να

¹²⁷ Λιάσκος, Γ., ο.π., σελ. 72

αντιμετωπίζει τα συνδικάτα είναι το Ψήφισμα Γ' της 18^{ης} Ιουνίου 1946 «περί εκτάκτων μέτρων αφορώντων την δημόσιαν τάξιν και ασφάλειαν». Με το ψήφισμα αυτό καταργούνταν οι ατομικές και οι συλλογικές ελευθερίες, ενώ υπήγαγε ουσιαστικά στην αρμοδιότητα των στρατοδικείων τη λειτουργία των συνδικαλιστικών οργανώσεων. Ακόμη, προβλέπονταν η απαγόρευση απεργίας στις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας. Μεταξύ άλλων το Ψήφισμα προέβλεπε ότι,

Ο μετέχων δημοσίας συναθροίσεως εν υπαίθρω, απαγορευθείσης νομίμως υπό της αρμοδίας αρχής, ή εν κλειστώ χώρω, άνευ της προς την αρμόδιαν αστυνομικήν αρχήν προειδοποιήσεως, τιμωρείται δια φυλακίσεως τουλάχιστον τριών μηνών.

Επιπλέον, με το ΛΘ' Ψήφισμα της 7^{ης} Δεκεμβρίου 1947 «περί προσωρινής απαγορεύσεως και διακοπής της παραγωγής και αναστολής του δικαιώματος της απεργίας» προβλέπονταν και η ποινή του θανάτου για τους απεργούς, ψήφισμα το οποίο προκάλεσε τη μήνιν του διεθνούς συνδικαλιστικού κινήματος.

Την εν λόγω περίοδο εξακολουθεί να υφίσταται ο διαχωρισμός στο εσωτερικό του συνδικαλιστικού κινήματος των δημοσίων υπαλλήλων, βάσει της ιδεολογίας που πρέσβευαν. Διαχωρισμός, ο οποίος και τυπικά πήρε τη μορφή της ύπαρξης δύο ομοσπονδιών στο εσωτερικό των δημοσίων υπαλλήλων, της «Ανώτατης Διοίκησης», η οποία θα εξελιχθεί στην ΑΔΕΔΥ και της ΚΠΕ. Να ειπωθεί ότι και οι δύο οργανώσεις λειτουργούν χωρίς καταστατικό εγκεκριμένο από το πρωτοδικείο. Οι μεθοδεύσεις της ΑΔΕΔΥ σε συνδυασμό με τις εκκαθαρίσεις βάσει των πολιτικών φρονημάτων που έγιναν στη δημόσια διοίκηση (Α.Ν 516/38.1.1948 «περί ελέγχου νομιμοφροσύνης των δημοσίων κλπ υπαλλήλων και υπηρετών»), είχαν ως αποτέλεσμα η ΑΔΕΔΥ να εξελιχθεί στον επίσημο συνδικαλιστικό φορέα. Ενδεικτική της πρόσδεσης της ΑΔΕΔΥ στις κυβερνητικές επιδιώξεις είναι η απάντησή της προς τα γαλλικά συνδικάτα, που διαμαρτυρήθηκαν στην Ελληνική κυβέρνηση και στους διεθνείς οργανισμούς για τις διώξεις των δημοσίων υπαλλήλων,

βάσει του Α.Ν 516. Στην απάντηση της ΑΔΕΔΥ προς τα γαλλικά συνδικάτα και τις οργανώσεις των «ελευθέρων εθνών» αναφέρεται

Αδικείτε την νοημοσύνην της φυλής μας, απορρίπτομε τις εκτοξευμένες συκοφαντίες κατά της πατρίδος μας... ο πόλεμος είναι κατά της επικράτησης του κομμουνισμού που είναι συνώνυμον του σλαβισμού προαιωνίου εχθρού μας

Τον Μάη του 1951, με τον Νόμο 1811 ψηφίζεται νέος Υπαλληλικός Κώδικας με διατάξεις που φανερώνουν την αντίληψη του κυρίαρχου πολιτικού συνασπισμού της εποχής. Να ειπωθεί ότι ως μέλος της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής συμμετείχε εκπρόσωπος της ΑΔΕΔΥ. Στις διατάξεις του νέου Κώδικα γίνεται λόγος στα τυπικά προσόντα διορισμού το ήθος και οι «υγιείς κοινωνικές αντιλήψεις», ενώ η απεργία «απαγορεύεται απολύτως αντικειμένη προς την φύσιν της δημόσιας υπαλληλικής σχέσεως». Επίσης, απαγορεύει «την δημοσία άσκησιν κριτικής των πράξεων της κυβερνήσεως ή των προϊσταμένων των κατά τρόπον προδίδοντα έλλειψιν του οφειλομένου σεβασμού». Να σημειωθεί ότι η έντονη αντίδραση της μεγάλης πλειοψηφίας των δημοσίων υπαλλήλων προς τον νέο Κώδικα εξώθησε σε παραίτηση του προέδρου της ΑΔΕΔΥ, λόγω της συμμετοχής εκπροσώπου της στη σύνταξη του Κώδικα. Τυπικό παράδειγμα της πολιτικής κατάστασης στη χώρα μετά το τέλος του Πολέμου, η πολιτική της εξάρτησης από τον αμερικανικό παράγοντα, είναι η δήλωση του υπουργού- εισηγητή του Κώδικα, ο οποίος ανέφερε ότι «έχει την έγκριση της Αμερικανικής Αποστολής». Ακόμη, την αντίθεσή της προς τον Κώδικα η ΑΔΕΔΥ την εξέφρασε και στον Αμερικανό Πρέσβη Πιουριφόνι, ο οποίος, όπως αναφέρει ο Λιάσκος¹²⁸, «δέχθηκε να δώσει λύσεις».

Επιστέγασμα του ασφυκτικού πλαισίου που έθεσαν οι κυρίαρχες πολιτικές δυνάμεις στο δυνάμει επικίνδυνο για την ανατροπή του συσχετισμού δυνάμεων συνδικαλιστικό κίνημα είναι οι διατάξεις που εισήχθησαν με το Σύνταγμα του 1952. Πλέον, η απεργία απαγορεύεται, ενώ τίθενται για πρώτη φορά σε συνταγματικό κείμενο περιορισμοί στο δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι στους δημόσιους υπαλλήλους. Ακόμη, στο άρθρο 100 καθιερώνεται με τον

¹²⁸ Λιάσκος, Γ., ο.π., σελ. 82

πλέον επίσημο τρόπο η ιδεολογία της «εθνικοφροσύνης» και ταυτόχρονα οριοθετείται και παγιώνεται με συνταγματική κατοχύρωση ο πολιτικός προσανατολισμός του κράτους. Στο εν λόγω άρθρο ορίζεται ότι

Ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει πίστιν και αφοσίωσιν εις την πατρίδα και υπηρετεί τον λαό- ιδεολογία σκοπούσαι την διά βιαίων μέσων ανατροπήν του υφισταμένου πολιτειακού ή κοινωνικού καθεστώτος αντίκειται απολύτως προς την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου.

Την ίδια περίοδο και δεδομένων των αντικειμενικών δυσμενών συνθηκών η ΑΔΕΔΥ θα μπορούσε να χαρακτηριστεί από ρεφορμιστικό-διαχειριστικό τρόπο αντιπροσώπευσης των συμφερόντων, έχοντας κύριο θέμα στην ατζέντα των αιτημάτων τη βελτίωση των πράγματι ιδιαίτερα χαμηλών οικονομικών απολαβών. Στο εσωτερικό της ΑΔΕΔΥ εξακολουθεί να υφίσταται ο αποκλεισμός των αντιφρονούντων από τις εκλογικές διαδικασίες. Η σύμπλευση της ΑΔΕΔΥ με την κυβέρνηση καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου αυτής, αλλά και της περιόδου που θα ακολουθήσει μέχρι την άνοδο του ΠΑ.ΣΟ.Κ στην εξουσία, στοιχειοθετείται και με την επιβολή εισφοράς στο σύνολο των δημοσίων υπαλλήλων, μελών και μη μελών της ΑΔΕΔΥ (προαιρετικής για τα μη μέλη την εν λόγω περίοδο, υποχρεωτικής για όλους την περίοδο της δικτατορίας). Κατά την περίοδο αυτή τους αντιπροσώπους στα συνέδρια της ΑΔΕΔΥ δεξιώνεται η βασιλική οικογένεια, ενώ την κήρυξη των συνεδρίων κάνει ανελλιπώς ο τότε Βασιλιάς Παύλος. Την ίδια περίοδο σε δημοσιεύματα των εφημερίδων αναφέρεται ότι ο τότε πρόεδρος της ΑΔΕΔΥ συμμετέχει σε διάφορα αμοιβόμενα συμβούλια και επιτροπές με αποτέλεσμα οι αποδοχές του να είναι δεκαπλάσιες του μισθού του.

Επιγραμματικά, σε όλη αυτή την περίοδο το επίσημο συνδικαλιστικό κίνημα των δημοσίων υπαλλήλων εκφράζει τις επιδιώξεις του κυρίαρχου πολιτικού σχηματισμού, ενώ την ουσιαστική έκφραση των εργαζομένων εκφράζουν οι διάφορες κλαδικές ομοσπονδίες, οι περισσότερες εκ των οποίων βρίσκονται σε σύγκρουση με την ΑΔΕΔΥ.

Στην περίοδο της Δικτατορίας η ΑΔΕΔΥ μετατρέπεται σε επίσημο όργανό της και λόγω αυτής της εξέλιξης το 1968 διαγράφεται από μέλος της

Διεθνούς των Δημοσίων Υπαλλήλων (PSI). Στα εξώφυλλα των εντύπων της ΑΔΕΔΥ απεικονίζεται το σύμβολο της Δικτατορίας, ενώ με τη συμμετοχή της ΑΔΕΔΥ στις εργασίες για το χουντικό «Σύνταγμα» προβλέπεται στο άρθρο 13 η απαγόρευση της απεργίας στους δημοσίους υπαλλήλους, επιτρέπεται όμως η απεργία σε περίπτωση απόπειρας ανατροπής της «νομίμου κυβερνήσεως υπό σφετεριστών της εξουσίας». Η ΑΔΕΔΥ, μαζί με το συνδικαλιστικό τμήμα της Ασφάλειας έχει τον ρόλο του ελεγκτικού μηχανισμού της ιδεολογίας των δημοσίων υπαλλήλων.

2.2.4. Η Τρίτη Ελληνική Δημοκρατία

Το πρώτο διάστημα της Μεταπολίτευσης η έμφαση δίνεται στην «αποχουντοποίηση» του κρατικού μηχανισμού και του συνόλου των κοινωνικών συσσωματώσεων, που εντάσσεται και η ΑΔΕΔΥ. Παρόλα αυτά, παρά τη διαμόρφωση και εμπέδωση ενός πνεύματος δημοκρατικής λειτουργίας συνεχίζουν τη δράση τους, για μια εννιαετία ακόμη, ομάδες και πρόσωπα που συνδέουν το επίσημο κίνημα των δημοσίων υπαλλήλων με το σκοτεινό του παρελθόν.

Με τον Νόμο 76 του 1974 επανέρχονται οι απολυμένοι από το δικτατορικό καθεστώς δημόσιοι υπάλληλοι, ενώ το 1975 ψηφίζεται νέο Σύνταγμα, του οποίου οι διατάξεις για την απεργία και τους όρους άσκησης της ισχύουν μέχρι σήμερα. Να ειπωθεί ότι η αρχική πρόταση της κοινοβουλευτικής- κυβερνητικής πλειοψηφίας επαναλάμβανε τη διάταξη του Συντάγματος του 1952, δηλαδή την απόλυτη απαγόρευση της απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων, κατόπιν όμως των πιέσεων του συνόλου της Αντιπολίτευσης και των εργαζομένων διαμορφώθηκε η τωρινή διάταξη και πιο συγκεκριμένα η παράγραφος 2 του άρθρου 23. Τον Απρίλιο του 1975 η ΑΔΕΔΥ επανέρχεται στους κόλπους της PSI. Στο εσωτερικό του συνδικαλιστικού κινήματος υφίσταται διαχωρισμός μεταξύ της επίσημης ηγεσίας των συνδικάτων των δημοσίων υπαλλήλων, της ΑΔΕΔΥ, η οποία αποτελεί ουσιαστικά την προέκταση της κυβέρνησης στο συνδικαλιστικό κίνημα και είναι απομονωμένη από τη μεγάλη μάζα των υπαλλήλων, οι οποίοι εκφράζονται κυρίως από τις κλαδικές τους οργανώσεις που αποτελούν εκλογικό στόχο ενός διαπαραταξιακού μετώπου των δυνάμεων της

αντιπολίτευσης. Ως συνέπεια της δημιουργίας ενιαίου μετώπου απέναντι στην ΑΔΕΔΥ και στην τότε κυβερνητική πολιτική στον δημόσιο τομέα δημιουργείται το 1976 η Συντονιστική Επιτροπή Δημοσιοϋπαλληλικών Οργανώσεων (ΣΕΔΟ) με αφορμή τη διατύπωση προτάσεων για το νέο μισθολόγιο.

Στην περίοδο διακυβέρνησης από την συντηρητική παράταξη κατά την πρώτη περίοδο της μεταπολίτευσης ψηφίζεται ο Νόμος 643/77, ο οποίος θέτει ασφυκτικό πλαίσιο για την άσκηση του δικαιώματος της απεργίας στους δημοσίους υπαλλήλους, ενώ απαγορεύει την «απεργία αλληλεγγύης». Χαρακτηριστικό της απομόνωσης της ΑΔΕΔΥ από τον δημοσιοϋπαλληλικό κόσμο είναι ότι η ίδια χαιρετίζει τον Νόμο, ενώ το σύνολο των κομμάτων της αντιπολίτευσης, το υπόλοιπο συνδικαλιστικό κίνημα και το σύνολο των θεωρητικών της Νομικής Επιστήμης τον χαρακτηρίζει αντιδημοκρατικό.

Με την ανάληψη των κυβερνητικών καθηκόντων από το ΠΑ.ΣΟ.Κ παύει η περίοδος των παρεμβάσεων, τουλάχιστον με πρόσχημα τη νομοθεσία. Κατά την πρώτη περίοδο διακυβέρνησης καταργείται ο Ν. 643/77 και εισάγεται ο Νόμος 1264 του 1982. Ο νομοθέτης αντιλαμβάνεται πλέον την απεργία ως δικαίωμα που ασκείται ελεύθερα και μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις υπόκειται σε περιορισμούς. Σύμφωνα με τον Λιάσκο¹²⁹, η τότε ηγετική ομάδα της ΑΔΕΔΥ βλέποντας από το προσχέδιο του Νόμου τις σχετικές διατάξεις και το ορατό πλέον ενδεχόμενο να κηρυχθεί έκπτωτη, μετά την εκκαθάριση του μητρώου των σωματείων και να περιοριστεί σε μειοψηφικό ρόλο επιχειρεί πριν από την ψήφιση του Νόμου τη σύγκλιση εσπευσμένα του 25^{ου} συνεδρίου, όπου με διάφορες μεθοδεύσεις, όπως τον αποκλεισμό αντιπολιτευόμενων οργανώσεων και την εγγραφή πλασματικών σωματείων, προσπαθεί να επιτύχει την επανεκλογή της. Με την ψήφιση του νέου Νόμου οι αντιπολιτευόμενες οργανώσεις καταφεύγουν στη Δικαιοσύνη ζητώντας το διορισμό προσωρινής διοίκησης, αίτημα το οποίο έγινε αποδεκτό. Από το σημείο αυτό και έπειτα το συνδικαλιστικό κίνημα των δημοσίων υπαλλήλων απέκτησε μια «τυπική» δημοκρατική λειτουργία με την έννοια ότι έπαψε η παρέμβαση του κράτους με τη μορφή θεσμοθετημένων παρεμβάσεων στους όρους λειτουργίας του, υπήρξε εκκαθάριση των μητρώων του από σωματεία-σφραγίδες και τέλος υπήρξε πραγματική

¹²⁹ Λιάσκος, Γ., ο.π., σελ. 138

αντιπροσώπευση με την έννοια της πραγματικής καταγραφής των δυνάμεων των διαφόρων παρατάξεων. Από την άλλη, όπως αναφέρει το σύνολο των θεωρητικών των εργασιακών σχέσεων¹³⁰, το συνδικαλιστικό κίνημα και στην περίπτωση των δημοσίων υπαλλήλων εξακολουθούσε να αποτελεί χώρων κομματικών παρεμβάσεων, ώστε οι συνδικαλιστικές παρατάξεις να εξακολουθούν να αποτελούν τους ιμάντες μεταβίβασης των κομματικών εκλογικών στο εσωτερικό των συνδικάτων.

2.2.5. Συμπεράσματα

Η σύνοψη συμπερασμάτων από την παρουσίαση της ιστορικής πορείας του συνδικαλιστικού κινήματος των δημοσίων υπαλλήλων κρίνεται απαραίτητη, ώστε να δικαιολογηθεί και η ένταξη του εν λόγω τμήματος, που εκ πρώτης μπορεί να λογιστεί ως «ξένο» με τους σκοπούς της έρευνας του υπό μελέτη αντικειμένου.

Η παρουσίαση της ιστορικής πορείας του συνδικαλιστικού κινήματος των δημοσίων υπαλλήλων αναδεικνύει τις θεωρητικές προτάσεις, που αναπτύχθηκαν στο θεωρητικό τμήμα της έρευνας, του συνόλου των ερευνητών των εργασιακών σχέσεων, όπως αυτές διαμορφώθηκαν στην Ελλάδα, οι οποίες κάνουν λόγο για μια πορεία που χαρακτηρίζεται από ωμές κρατικές επεμβάσεις, αλλά και από εσωτερικές οργανωτικές αδυναμίες και διαχωρισμούς, που διευκόλυναν περαιτέρω την διείσδυση του κράτους σε ένα κίνημα που από τις πρώτες στιγμές της εμφάνισής του το αντιμετώπισε τουλάχιστον με καχυποψία.

Ακόμη, διαπιστώθηκε η, σε πολλές ιστορικές περιόδους, απόσταση μεταξύ της ηγεσίας του κινήματος και της βάσης, απόσταση που εκδηλώθηκε κυρίως μέσω των κλαδικών οργανώσεων και των πρωτοβάθμιων σωματείων που αντιμάχονταν την πολιτική της επίσημης ηγεσίας, είτε αυτή λέγονταν

¹³⁰ Επιγραμματικά να αναφερθούν τα έργα των Κουκουλέ, Γ. Φ.- Τζαννετάκου, Β., *Το συνδικαλιστικό κίνημα 1981- 1986*, Οδυσσέας, Αθήνα 1986, Κουζή, Γ., *Τα χαρακτηριστικά του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος*, Gutenberg, Αθήνα 2007, Κατσανέβα, Θ., *Το σύγχρονο συνδικαλιστικό κίνημα στην Ελλάδα*, Λιβάνης, Αθήνα 1994

ΣΔΥΕ, είτε ΑΔΕΔΥ. Οργανώσεις και σωματεία που εξέφραζαν γνησιότερα τα αιτήματα των εργαζομένων

Τέλος διαπιστώνεται ο κατακερματισμός του συνδικαλιστικού κινήματος σε όλη την περίοδο αναφοράς, κατακερματισμός που από ένα σημείο και μετά έλαβε και νομική μορφή μέσα από τον Διαλυτικό Νόμο του 1931, ο οποίος διατήρησε τα προϋπάρχοντα αυτού αυστηρώς κλαδικά σωματεία και ομοσπονδίες. Θα μπορούσε βέβαια να ειπωθεί ότι ο εν λόγω κατακερματισμός ωφέλησε το κίνημα από τη στιγμή που οι επίσημη συνδικαλιστική ηγεσία εξέφραζε «νοθευμένα» τα συμφέροντα των εργαζομένων, επομένως μέσω των διαφόρων άλλων ομοσπονδιών- μελών και των πρωτοβάθμιων σωματείων υπήρχε μεγαλύτερη πιθανότητα πραγματικής έκφρασης των συμφερόντων των εργαζομένων και βούλησης για διεκδικητικούς αγώνες. Η απάντηση στο εν λόγω επιχείρημα είναι πρώτον, ότι ακόμη κι αν ιστορικά ισχύει η παραπάνω διαπίστωση, στην πράξη τούτο σήμαινε ότι όποτε μια οργάνωση εξέφραζε διαφορετική θέση, η οποία εκδηλωνόταν για παράδειγμα από απεργιακές κινητοποιήσεις, από την επίσημη «γραμμή» της ηγεσίας, πάραυτα οι ηγέτες των σωματείων διώκονταν και γινόταν εκ νέου προσπάθεια, από πλευράς κυβέρνησης, χειραγώγησης των σωματείων. Δεύτερον, σε συνθήκες ομαλού κοινοβουλευτικού βίου, με αντικειμενικά μεγαλύτερες δυνατότητες έκφρασης των επιμέρους απόψεων, ο κατακερματισμός στην οργάνωση των συνδικάτων εξυπηρετεί, αφενός συμφέροντα που διαμορφώνονται εκτός του συνδικαλιστικού χώρου και χωρίς να λαμβάνονται τελικά υπόψη οι ανάγκες των συνδικάτων ως εκφραστών των εργαζομένων, αφετέρου ατομικά συμφέροντα των συνδικαλιστικών στελεχών.

Με λογικές κατακερματισμού του συνδικαλιστικού κινήματος ακόμη και σε ένα χώρο με πολλά κοινά εργασιακά χαρακτηριστικά είναι λογικό να μην προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι διατηρείται σε συνθήκες ομαλού κοινοβουλευτικού βίου η διάταξη που εισήχθη σε εντελώς διαφορετικό ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο με βάση την οποία απαγορεύεται η συνύπαρξη στα σωματεία δημοσίων υπαλλήλων και εργατών του ιδιωτικού τομέα. Εάν κάποιος υποστηρίξει, ότι ο διαχωρισμός των σωματείων των εργαζομένων σε εκείνα που αφορούν αποκλειστικά τους δημόσιους υπαλλήλους και σε εκείνα για τους εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα υπακούει σε λειτουργικές αναγκαιότητες, αντιτίθεται η απόφαση του 31^{ου} Καταστατικού- Οργανωτικού

Συνεδρίου της ΓΣΕΕ, τον Νοέμβριο του 2002, για την προώθηση της ενιαίας τριτοβάθμιας οργάνωσης όλων των εργαζομένων. Από τη στιγμή που οι δύο τριτοβάθμιες συνδικαλιστικές οργανώσεις της χώρας ανακοινώνουν τη βούλησή τους για ενιαία έκφραση, συνεπώς αναγνωρίζεται ότι ο εν λόγω διαχωρισμός δεν είναι πλέον λειτουργικός για την προώθηση των συμφερόντων του συνδικαλιστικού κινήματος και εν τούτοις μέχρι σήμερα, έξι χρόνια μετά, δεν έχει γίνει κανένα πρακτικό βήμα προς την κατεύθυνση συνένωσης, συμπεραίνεται ότι η διαιώνιση της παρούσας κατάστασης δεν εξυπηρετεί από λειτουργική σκοπιά τους στόχους του συνδικαλιστικού κινήματος, αλλά μάλλον εξυπηρετεί στο εσωτερικό του συνδικαλιστικού κινήματος συμφέροντα ξένα προς αυτό.

Η επιμονή στην ανάλυση της οργανωσιακής κουλτούρας του συνδικαλιστικού κινήματος των δημοσίων υπαλλήλων στηρίζεται στην ύπαρξη δύο φαινομένων, τα οποία απασχολούν την έρευνα.

Το πρώτο αφορά το γεγονός ότι αν και το προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας είναι δημόσιοι υπάλληλοι και μία συνδικαλιστική οργάνωση της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας είναι ήδη μέλος της ΑΔΕΔΥ, εν τούτοις οι ενώσεις της Ελληνικής Αστυνομίας δεν είναι μέλη της. Το σκεπτικό που οδήγησε στην εν λόγω εξέλιξη, ο τρόπος που αντιλαμβάνονται τη μεταξύ τους σχέση τα εμπλεκόμενα μέλη, τα διάφορα ενδεχόμενα εξέλιξης της σχέσης τους, ο τρόπος έκφρασης και ένταξης των συμφερόντων του προσωπικού των σωμάτων ασφαλείας στο ευρύτερο διεκδικητικό πλαίσιο του ευρύτερου συνδικαλιστικού κινήματος των δημοσίων υπαλλήλων (δεδομένου ότι τα αποκλεισμένα από την ΑΔΕΔΥ σωματεία των αστυνομικών αποτελούν τα κατά πολύ μεγαλύτερα σωματεία των σωμάτων ασφαλείας και ουσιαστικά οι παρεμβάσεις τους είναι αυτές που μπορεί να επηρεάσουν τις οποίες εξελίξεις στον χώρο), αποτελούν ερωτήματα που επιβάλλεται να απαντηθούν από την έρευνα.

Το δεύτερο φαινόμενο έχει ευρύτερη αναφορά και σχετίζεται με τη διερεύνηση της ουσιαστικής εκπροσώπησης των συμφερόντων των δημοσίων υπαλλήλων από το παρόν οργανωτικό σχήμα σε έναν συνεχώς οικονομικά μεταβαλλόμενο κόσμο, όπου ολοένα και περισσότεροι κλάδοι του δημόσιου τομέα ιδιωτικοποιούνται, συνεπώς οι εργαζόμενοι τους δεν λογίζονται πια ως δημόσιοι υπάλληλοι. Αλλά ακόμη και η μεταβολή επί το δυσμενέστερο των

εργασιακών σχέσεων κλάδων που υπάγονται ακόμη στον έλεγχο του κράτους θέτει το ερώτημα αν πλέον σήμερα μπορεί να νοηθεί περιχαράκωση με βάση το ασαφές εννοιολογικά δίπολο μεταξύ υπαλλήλου και εργαζομένου, περιχαράκωση που εκδηλώνεται με την ύπαρξη διαφορετικών και αυστηρά καθορισμένων μεταξύ τους οργανωτικών σχημάτων.

Τα εν λόγω ερωτήματα εγείρονται γύρω από ενδεχόμενα που είναι πολύ πιθανόν να πραγματοποιηθούν, άλλωστε εκφάνσεις τους παρατηρούνται ήδη, συνεπώς θα πρέπει να διευκρινιστεί ο τρόπος και ο βαθμός που το συνδικαλιστικό κίνημα εν όλω και εν μέρει (κλαδικά σωματεία, όπως των σωμάτων ασφαλείας) εντάσσει λειτουργικά, με βάση τις εξελίξεις στο ευρύτερο οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο, τους τρόπους δράσης του, που αποτελούν εν μέρει έκφραση της δεδομένης κάθε φορά οργανωτικής τους δομής.

2.3. Η εξέλιξη στην οργανωτική διάρθρωση και οι συνθήκες στελέχωσης των οργανισμών των σωμάτων ασφαλείας

Η εξέταση της εξέλιξης στην οργάνωση των σωμάτων ασφαλείας και ειδικά η εστίαση στους τρόπους που η εκάστοτε μορφή εκτελεστικής εξουσίας προβαίνει στη στελέχωσή τους αποτελεί κρίσιμο παράγοντα στην ανάλυση του υπό μελέτη φαινομένου. Και τούτο διότι η εξέλιξη ενός μηχανισμού και μάλιστα κρατικού και ειδικά σε μια κρίσιμη για τη λειτουργία του παράμετρο, όπως είναι η στελέχωσή του, αντανακλά και συγκεκριμενοποιεί δεδομένες επιδιώξεις και στρατηγικές της εκτελεστικής εξουσίας, της συμπύκνωσης δηλαδή στο πολιτικό επίπεδο του δεδομένου συσχετισμού των κοινωνικών δυνάμεων, σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας των σωμάτων ασφαλείας στον κοινωνικό σχηματισμό. Με άλλα λόγια, πώς «αναμένει» η εκάστοτε πολιτική εξουσία να δράσουν τα σώματα ασφαλείας, ως μηχανισμός παγίωσης και αναπαραγωγής της κυριαρχίας της σε κάθε δεδομένη ιστορικά περίοδο. Επιπλέον, ο τρόπος στελέχωσης ενός κρατικού μηχανισμού εξυπηρετεί τον δεδομένο κάθε φορά συνασπισμό εξουσίας από τη στιγμή που ο ίδιος ορίζει τους τρόπους πρόσληψης και σταδιοδρομίας του προσωπικού και μάλιστα η εν λόγω πραγματικότητα έχει διαρκή επίπτωση στο προσωπικό, διότι οι στρατηγικές επιδιώξεις του κυρίαρχου συνασπισμού εξουσίας για τη διαιώνιση και αναπαραγωγή του μετατρέπονται σε δεδομένη κουλτούρα για τον κρατικό μηχανισμό, την οποία μεταφέρει (και συνήθως με περισσότερο αργόσυρτες σε σχέση με τις ενδεχόμενες στο ευρύτερο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον αλλαγές) το προσωπικό του. Δηλαδή, σε μεγάλο βαθμό ο κρατικός μηχανισμός μεταφέρει στο παρόν τις συνθήκες διαμόρφωσης και εξέλιξής του, μέσω της λογικής της σταδιοδρομίας του προσωπικού του, που τον διέπει. Η εν λόγω επισήμανση αποκτά ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα και τα ελληνικά σώματα ασφαλείας, δεδομένων των μεγάλων χρονικά περιόδων ανώμαλου πολιτικού βίου, με την κρατική παρέμβαση στην αυταρχική της διάσταση να θεωρείται, σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία¹³¹, απαραίτητη στη παγίωση των εκάστοτε εκμεταλλευτικών κοινωνικών σχέσεων. Ως συνέπεια του μακροχρόνιου ανώμαλου πολιτικού βίου διαμορφώνεται,

¹³¹ Χαραλάμπης, Δ., *Στρατός και πολιτική εξουσία*, Εξάντας 1985, σελ. 95-124.

σύμφωνα με τη Βιδάλη¹³², τουλάχιστον μέχρι τη Μεταπολίτευση, μια κουλτούρα πολέμου των σωμάτων ασφαλείας με την κοινωνία ως αποτέλεσμα της υποκατάστασης των ιδεολογικών μηχανισμών του κράτους, ως φορείς κοινωνικού ελέγχου, από τα σώματα ασφαλείας και ειδικά από την αστυνομία. Για την Βιδάλη¹³³, κύριο χαρακτηριστικό της περιόδου από την Κατοχή μέχρι τη Μεταπολίτευση, είναι η αδυναμία του κράτους να λειτουργήσει ως ενοποιητικός παράγοντας- διαμεσολαβητής των κοινωνικών συγκρούσεων μέσω της συναίνεσης, όχι μόνο μιας ευρείας μάζας πληθυσμού, αλλά και ενός πολιτικά ενεργού πληθυσμού. Και αν την περίοδο της κατοχής η εμπέδωση της κρατικής εξουσίας και η υποταγή του πληθυσμού επιτυγχάνεται μέσα από τον φυσικό καταναγκασμό και την ψυχολογική βία, φαινόμενα που αποτελούν μια καθημερινότητα, στη μεταπολεμική περίοδο οι στρατηγικές της μαζικής βίας αλλάζουν, λόγω της ανάγκης να υπάρξει ένας ελάχιστος βαθμός νομιμοποίησης προς το καθεστώς. Η αυτονόμηση, ουσιαστικά, των κατασταλτικών μηχανισμών από τον κυβερνητικό έλεγχο υπήρξε απόρροια της επίδρασης τριών παραγόντων, οι οποίοι διαμόρφωσαν ένα πλαίσιο, αναγκαστικής ή όχι, συναίνεσης στην κρατική βία. Ο πρώτος παράγοντας αφορά την πολιτική κουλτούρα και την ιδεολογία μέρους της αστικής τάξης και των παραθεσμικών κέντρων που ήλεγχαν την εξουσία. Σύμφωνα με τον Χαραλάμπη¹³⁴, η ελληνική αστική τάξη βασίστηκε στην εν λόγω περίοδο στην πολιτική επιβολή μέσω της κρατικής καταστολής, με το κράτος να αποτελεί τον κατ' εξοχήν εξωοικονομικό μηχανισμό της οικονομικής παρουσίας της αστικής τάξης, με τη μορφή των κρατικών επιδοτήσεων και δανείων, των φοροαπαλλαγών και ενός πλαισίου οικονομικού προστατευτισμού. Επίσης, το κράτος εξυπηρέτησε τους σκοπούς του δεδομένου συνασπισμού εξουσίας και ως μηχανισμός αναπαραγωγής της κοινωνικής βάσης της αστικής εξουσίας και της ιδεολογίας της, δηλαδή του

¹³² Βιδάλη, Σ., *Έλεγχος του εγκλήματος και δημόσια αστυνομία, τ. Β'*, Σάκκουλας, Αθήνα 2007, σελ. 740

¹³³ Βιδάλη, Σ., ο.π., σελ. 737

¹³⁴ Χαραλάμπης, Δ., ο.π., σελ. 13

«κράτους των εθνικοφρόνων», μέσω της διατήρησης των πελατειακών σχέσεων.

Ως δεύτερος παράγοντας συναίνεσης στην κρατική βία και σε άμεση συνάφεια με τις επιδιώξεις του κυρίαρχου συνασπισμού εξουσίας μερίδων της άρχουσας τάξης, λογίζεται η προβληματική νομιμότητα της λειτουργίας του πολιτικού συστήματος και τέλος, ως τρίτος παράγοντας, είναι η επίδραση των ευρύτερων διεθνών πολιτικών εξελίξεων, για παράδειγμα, η επιρροή των αμερικανικών γεωστρατηγικών συμφερόντων στην εσωτερική πολιτική σκηνή σε συνθήκες Ψυχρού Πολέμου.

Τέλος, ως μεθοδολογική παρατήρηση, θα πρέπει να ειπωθεί, ότι η μελέτη της πορείας των σωμάτων ασφαλείας και του τρόπου στελέχωσης των οργανισμών τους θέτει στο ιστορικό της πλαίσιο την διερεύνηση του ερωτήματος που τέθηκε στο θεωρητικό τμήμα της έρευνας, για τους λόγους, τις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες, που ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας εμφανίστηκε τη δεδομένη χρονική περίοδο και όχι σε μια προγενέστερη. Αρωγοί στην προσπάθεια αυτή είναι οι μονογραφίες της Βιδάλη¹³⁵ και του Βούλγαρη¹³⁶. Επίσης, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ανάλυση βασίζεται κατά κύριο λόγο στην βιβλιογραφία που αφορά την ιστορική εξέλιξη στον χώρο της Αστυνομίας, καθώς μόνο για τον εν λόγω κατασταλτικό μηχανισμό έχει αναπτυχθεί σχετική έρευνα. Παρόλα αυτά, υποστηρίζεται ότι μπορεί να υπάρξει γενίκευση συμπερασμάτων και για τα υπόλοιπα σώματα ασφαλείας, διότι εντασσόμενα στον κατασταλτικό μηχανισμό, εξυπηρετούν κοινές επιδιώξεις, ενώ και ο τρόπος στελέχωσής τους, που αφορά το παρόν τμήμα της μελέτης, είναι κοινός.

2.3.1. Η περίοδος της Κατοχής και του Εμφυλίου

Ως χρονική αφετηρία για τη διερεύνηση των συνθηκών διαμόρφωσης των οργανισμών των σωμάτων ασφαλείας και ειδικά ως προς τους όρους στελέχωσής τους θα πρέπει να υπολογίζεται, στην ελληνική περίπτωση, η

¹³⁵ Βιδάλη, Σ., ο.π., σελ. 485- 899.

¹³⁶ Βούλγαρης, Γ., *Η Ελλάδα της μεταπολίτευσης 1974-1990*, Θεμέλιο, Αθήνα 2001

περίοδος της Κατοχής. Οι μεταβολές που συντελέστηκαν στο εν λόγω διάστημα είχαν μακροπρόθεσμες περαιτέρω συνέπειες, καθώς έκτοτε η ασφάλεια του κράτους αποτέλεσε το καθοδηγητικό πλαίσιο των πολιτικών εσωτερικής ασφάλειας που ίσχυσαν έως τη Μεταπολίτευση.

Η περίοδος της Κατοχής, καθώς και εκείνη του Εμφυλίου, που ακολούθησε, σήμαναν για τα σώματα ασφαλείας τη μετάβαση από το καθεστώς υπαγωγής στον στρατό κατοχής στο καθεστώς του μεταπολεμικού ελληνικού κράτους, όμως με μια διαφορά σε σχέση με την περίοδο πριν τον πόλεμο. Στο ανασυνταγμένο μεταπολεμικό κράτος υπάχθηκε ο κατασταλτικός μηχανισμός, που προηγουμένως είχε εκκαθαριστεί και συνεργαζόταν με τον στρατό κατοχής. Η μεγάλη μάζα των αντιστασιακών υπό τις οδηγίες του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ αποκλείστηκε για συγκεκριμένους λόγους, από τη στελέχωση των σωμάτων ασφαλείας, ενώ οι κομμουνιστές είχαν αποκλειστεί από τη δυνατότητα στελέχωσης του κρατικού μηχανισμού ήδη από την εποχή του Μεταξά.

Με την πτώση του μετώπου, τη φυγή της κυβέρνησης και τη συνθηκολόγηση του στρατού, τα σώματα ασφαλείας διατάσσονται από το Γενικό Στρατηγείο στο Κάιρο να μείνουν συγκροτημένα, με αποτέλεσμα να τεθούν υπό τις διαταγές του κατοχικού καθεστώτος. Παρόλα αυτά, η καχυποψία του καθεστώτος απέναντί τους τους επιφέρει σειρά δυσμενών αλλαγών στο υπηρεσιακό status, με πιο χαρακτηριστική την επιβολή υπογραφής δήλωσης συνεργασίας και την αφαίρεση του οπλισμού των στελεχών των αστυνομικών μηχανισμών, με εξαίρεση το ατομικό τους πιστόλι. Η στάση των σωμάτων ασφαλείας απέναντι στον στρατό κατοχής σχετίζονταν, σύμφωνα με τη Βιδάλη, ανάλογα με τη θέση στην ιεραρχία του κάθε σώματος, με τα μεσαία και ανώτερα στρώματα να έχουν μια φιλογερμανική στάση, συνέπεια της ομοιογένειας που είχε επιτευχθεί στα σώματα από τις εκκαθαρίσεις που συντελέστηκαν την μεταξική περίοδο. Αντίθετα, η βάση των σωμάτων δεν αποδεικνύεται ότι είχε ταυτιστεί απόλυτα με την ιδεολογία και τις επιδιώξεις του στρατού κατοχής, από τη στιγμή που ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού των σωμάτων ασφαλείας είχε πολεμήσει εναντίον του κατοχικού στρατού, έχοντας κοινή αρνητική στάση απέναντί του όμοια με εκείνη του υπόλοιπου ελληνικού πληθυσμού. Μάλιστα, κατά την περίοδο συγκρότησης του ΕΛΑΣ σημειώθηκαν μαζικές λιποταξίες

χωροφυλάκων, οι οποίοι πύκνωναν τις γραμμές του¹³⁷, ενώ η Αστυνομία Πόλεων απέφευγε να αναλάβει διώξεις εναντίον αντιστασιακών. Ως συνέπεια της παραπάνω στάσης υπολογίζεται ότι κατά τη διάρκεια της Κατοχής απολύθηκαν χίλια τετρακόσια στελέχη της Αστυνομίας Πόλεων και από αυτά τριακόσια δώδεκα στάλθηκαν στην εξορία, ενώ μετά τη Γενική Απεργία που κήρυξε το ΕΑΜ, τον Ιούνιο του 1943, απολύθηκαν για μια εβδομάδα από την υπηρεσία, με σκοπό τον έλεγχό τους και τη διερεύνηση αν θα πρέπει να επαναπροσληφθούν, χίλιοι διακόσιοι αστυνομικοί, από τους οποίους τριακόσιοι ενενήντα πέντε να απολυθούν οριστικά.

Η δημιουργία, όμως των Ταγμάτων Ασφαλείας, την Άνοιξη του 1943 και η διαφοροποίηση στη σύνθεση και την ποιότητα του προσωπικού στα υπάρχοντα σώματα ασφαλείας από την πολιτική των κατοχικών κυβερνήσεων άλλαξαν και τη στάση του συνόλου πλέον των σωμάτων ασφαλείας απέναντι στον ελληνικό πληθυσμό, μετατρέποντας τα σε τρομοκρατικό μηχανισμό. Τότε αρχίζει να καλλιεργείται ξανά ο αντικομμουνισμός ως κυρίαρχη ιδεολογία των σωμάτων ασφαλείας, όπως την περίοδο του μεσοπολέμου, με τη μεταστροφή αυτή να ολοκληρώνεται στις παραμονές της απελευθέρωσης, με την πολιτική νομιμοποίηση των Ταγμάτων Ασφαλείας από την Κυβέρνηση του Καΐρου, τα οποία ανέλαβαν τον ρόλο του διαμεσολαβητή μεταξύ του στρατού κατοχής και της ελληνικής κυβέρνησης που θα αναλάμβανε στη θέση του. Τα σώματα ασφαλείας, μαζί με τις ένοπλες δυνάμεις, που ουσιαστικά την εν λόγω περίοδο ταυτίζονταν, αποτέλεσαν τους μηχανισμούς επανόδου και «ανακατάληψης» του κράτους από το ελληνικό πολιτικό κατεστημένο.

Οι αλλαγές στους μηχανισμούς των υπάρχοντων σωμάτων από τις κατοχικές κυβερνήσεις περιλάμβαναν, το κλείσιμο των παραγωγικών σχολών των σωμάτων. Επίσης, την πρόσληψη άνευ θητείας (συνεπώς αρκετά νέων σε ηλικία, κάτω των 18 ετών), στελεχών, καθώς και την επαναφορά αποστράτων τόσο της φιλοβενιζελικής, όσο και της φιλοβασιλικής πτέρυγας, που είχαν αποταχθεί μετά τα κινήματα του 1922 και του 1935 (συνεπώς πολλοί από αυτούς βρίσκονταν σε προχωρημένη ηλικία). Τέλος, παρατηρήθηκε αύξηση μισθών και μη χρηματικών παροχών, όπως το συσσίτιο. Με την εν λόγω πολιτική, επιτεύχθηκε η στελέχωση των σωμάτων

¹³⁷ Βουρνάς, Τ., *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας, ο εμφύλιος*, Τολίδη, Αθήνα

ασφαλείας με αμφίβολης ποιότητας προσωπικό, το οποίο για να υπερασπιστεί τα συμφέροντά του αργότερα εσωτερίκησε την πάλη εναντίον του κομμουνισμού.

Τα «Τάγματα Ασφαλείας» και τα «Τάγματα Ευζώνων» ιδρύθηκαν την Άνοιξη του 1943 με σκοπό την ενίσχυση του στρατού κατοχής, με κύριο μέτρο προς αυτή την κατεύθυνση την ανάπτυξη μιας πολιτικής μαζικού εκφοβισμού του πληθυσμού. Αν και η σύστασή τους είχε προσωρινό, «έκτακτο» χαρακτήρα, μη αποτελώντας ποτέ οργανικό μέρος των σωμάτων ασφαλείας, ή των ενόπλων δυνάμεων, εν τούτοις μετά τη διάλυσή τους τα μέλη τους μπορούσαν να προσληφθούν και μάλιστα με δικαίωμα προτίμησης στα σώματα ασφαλείας. Το παραπάνω προνόμιο, σε συνδυασμό με το μόνιμο μισθολόγιο και τις μη χρηματικές παροχές, καθιστούσαν τα Τάγματα Ασφαλείας μια προνομιακή κατάσταση σε συνθήκες κατοχής. Τα Τάγματα Ασφαλείας συμμετείχαν στις «εκκαθαριστικές» επιχειρήσεις και στις ωμότητες του κατοχικού στρατού και μάλιστα ήταν υπεύθυνα για τις λεηλασίες που ακολουθούσαν των επιχειρήσεων, υλοποιώντας στην πράξη την πολιτική της μαζικής τρομοκρατίας του πληθυσμού. Παραμονές της απελευθέρωσης, τα Τάγματα Ασφαλείας ενώθηκαν με το Β' Αρχηγείο της Χωροφυλακής, δηλαδή νομιμοποιήθηκαν από το επίσημο ελληνικό «ανανήψαν» καθεστώς.

Θα πρέπει να επισημανθεί, ότι παρά το γεγονός ότι στα Τάγματα Ασφαλείας εντάχθηκαν άτομα από όλα σχεδόν τα κοινωνικά στρώματα, στη δημιουργία τους κατά κύριο ρόλο πρωτοστάτησαν στελέχη του φιλομοναρχικού χώρου, όπως επίσης στρατιωτικοί και γαιοκτήμονες, οι οποίοι στην ανάπτυξη του ΕΛΑΣ και σε ό,τι ιδεολογικά αυτός πρέσβευε έβλεπαν έναν αντίπαλο για τα άμεσα υλικά συμφέροντά τους. Επιπλέον, και στα πλαίσια της μικροαστικής διάρθρωσης και ιδεολογίας του τότε κοινωνικού σχηματισμού, η ένταξη στα Τάγματα Ασφαλείας, πέρα από τις υλικές απολαβές παρείχε τη δυνατότητα κοινωνικής ανέλιξης, δεδομένων των τότε πολιτικών και κοινωνικών συνθηκών (που η μεταπολεμική εξέλιξη φαίνεται ότι δικαίωσε τελικά την επιλογή τους, αφού μόνο κραυγαλέες περιπτώσεις εξ αυτών και πάντως μεμονωμένα στιγματίστηκαν για δοσιλογική- προδοτική στάση). Το πρόταγμα του αντικομμουνισμού, που πράγματι λειτουργούσε για

ορισμένα κοινωνικά στρώματα, σε συνδυασμό με την ιδεολογία της ατομικής επιβίωσης, που αποτελεί βασική συνιστώσα της ιδεολογίας του μικροαστισμού και που κατά την περίοδο της κατοχής παίρνει συγκεκριμένη, υλική υπόσταση, διαμόρφωσαν βαθμιαία κοινό μέτωπο αντίδρασης απέναντι στον ΕΛΑΣ και στην Αντίσταση, με αποτέλεσμα ο στρατός κατοχής να προσλαμβάνεται από συγκεκριμένα συμφέροντα, τα οποία θα έχουν βαρύνουσα σημασία και κατά τη μεταπολεμική περίοδο, ως το λιγότερο κακό, συνεπώς ο «εχθρός» βρισκόταν στο εσωτερικό της ελληνικής κοινωνίας. Με τον τρόπο αυτό, όμως, υποθηκεύτηκε η λειτουργία συνολικά των σωμάτων ασφαλείας προς την κατεύθυνση του πολιτικού ελέγχου του πληθυσμού. Για την Βιθάλη, οι εξελίξεις που ακολούθησαν την Απελευθέρωση επέτρεψαν την ανάπλαση του ρόλου που είχαν τα σώματα ασφαλείας στην περίοδο της κατοχής και δημιουργήθηκε μια ιδεολογία «παράδοσης», που νομιμοποιούσε πολιτικά και ηθικά τη συγκρότηση μηχανισμών, όπως τα Τάγματα Ασφαλείας, εξαφανίζοντας από τον δημόσιο λόγο το τμήμα εκείνο της δράσης τους που αφορούσε τη συνεργασία με τον στρατό κατοχής. Σε αυτό συνέβαλε και η θεωρία του «έθνους σε κίνδυνο», που ταύτιζε την αποστολή των σωμάτων ασφαλείας με την αποστολή του καθεστώτος, νομιμοποιώντας τις πρακτικές του αστυνομικού μεταπολεμικού κράτους σε καθεστώς τυπικού κοινοβουλευτισμού¹³⁸.

Τούτο γίνεται αμέσως αντιληπτό με την Απελευθέρωση και τη δημιουργία της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας, όπου το θέμα της εκκαθάρισης των σωμάτων ασφαλείας από τους συνεργάτες του στρατού κατοχής τέθηκε επί τάπητος. Η διάσταση απόψεων ανάμεσα στο αστικό σκέλος της κυβέρνησης, το οποίο πρέσβευε τη διατήρηση του υπάρχοντος μηχανισμού των σωμάτων ασφαλείας, ώστε να μην εξαρθρωθούν και προκληθεί αναστάτωση, παρά την αποπομπή μόνο κραυγαλέων περιπτώσεων και στο σκέλος που υπό την καθοδήγηση του ΕΑΜ πρέσβευε την πλήρη κάθαρση και την ανασυγκρότησή τους από μηδενική βάση, ώστε να έχουν το δικαίωμα εισόδου και αντιστασιακοί που είχαν πολεμήσει στις τάξεις του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ, οδήγησε σε περαιτέρω όξυνση, που με το τέλος του Εμφυλίου οδήγησε στο μονοκομματικό κράτος της Δεξιάς. Ο ρόλος των

¹³⁸ Βιθάλη, Σ., ο.π., σελ. 535

σωμάτων ασφαλείας ήταν πρωτεύων και υπαγορεύτηκε από το νέο δόγμα ασφαλείας, το οποίο συμπυκνώθηκε στην έννοια της εθνικοφροσύνης με τα σώματα ασφαλείας να καλούνται να το υλοποιήσουν. Έκφραση του εν λόγω δόγματος ασφαλείας είναι η δημιουργία ειδικής νομοθεσίας που θεσπίστηκε την περίοδο του Εμφυλίου, όπου όμως ουσιαστικά λειτούργησε μέχρι τη Μεταπολίτευση.

2.3.2. Τα σώματα ασφαλείας υπό το καθεστώς τυπικού κοινοβουλευτικού ελέγχου τη μεταπολεμική περίοδο

Η κυρίαρχη αυταρχική πολιτική κουλτούρα των πολιτικών ελίτ εξουσίας οδήγησε σε ουσιαστική αυτονομία των σωμάτων ασφαλείας από τον κυβερνητικό έλεγχο. Για τον Τσουκαλά¹³⁹, η νέα γενιά κεφαλαιούχων, που προέκυψε από τον πόλεμο, ήταν στενά συνδεδεμένη με τις σκοτεινότερες στιγμές της γερμανικής κατοχής και σκεφτόταν μόνο πώς θα συνεχιστεί αυτή η «έκτακτη» κατάσταση, κατά τη διάρκεια της οποίας το ποσοστό απόδοσης των κεφαλαίων φαίνεται να έφτασε σε αστρονομικά ύψη. Για τον Βεργόπουλο¹⁴⁰, οι συνθήκες ανόδου του νέου στρώματος των κεφαλαιούχων, που προέκυψε την κατοχική περίοδο, επέβαλαν ένα διευρυμένο κατασταλτικό σύστημα, στο οποίο η νοοτροπία και οι αρμοδιότητες της αστυνομίας ταυτίζονταν με εκείνες του στρατού, ώστε να αποφευχθεί κάθε είδους ανυπακοή στην καθεστηκυία τάξη, ή άρνηση αυτής, που θα λειτουργούσε αντίθετα με την αστική επιλογή της «εθνικής αναμόρφωσης και ανασυγκρότησης» της χώρας. Το ιδεολογικό πρόταγμα της «εθνικοφροσύνης», από τη δεκαετία του '50 αποτέλεσε το πλαίσιο εσωτερίκευσης κανόνων και προτύπων κοινωνικής συμπεριφοράς, που πρακτικά συνεπάγονταν την εμφάνιση κάθε μορφής καταπίεσης και αποκλεισμού των διαφωνούντων των «εθνικών ιδεωδών». Σε αυτό το πλαίσιο

¹³⁹ Τσουκαλάς, Κ., «Η ιδεολογική επίδραση του Εμφυλίου», στο συλλογικό έργο, *Η Ελλάδα στη δεκαετία του 1940-1950: ένα έθνος σε κρίση*, Θεμέλιο 1984

¹⁴⁰ Βεργόπουλος, Κ., «Η συγκρότηση της νέας αστικής τάξης», στο συλλογικό έργο, *Η Ελλάδα στη δεκαετία...*

της «περιορισμένης Δημοκρατίας», όπως την αναφέρει ο Χαραλάμης, ή της «πειθαρχημένης Δημοκρατίας», όπως την αποκαλεί ο Αλιβιζάτος, οι πολιτικές ελευθερίες, τα πολιτικά και τα κοινωνικά δικαιώματα έγιναν αντικείμενο ρύθμισης δύο διαφορετικών καθεστώτων' για τους εθνικόφρονες ρυθμίζονταν από το Σύνταγμα, ενώ για τους «μη εθνικόφρονες» ρυθμίζονταν από το Παρασύνταγμα. Ο έλεγχος και οι κυρώσεις λόγω πολιτικών και ιδεολογικών φρονημάτων ήταν το έργο των κατασταλτικών μηχανισμών. Πρακτική συνέπεια της παραπάνω λειτουργίας των κατασταλτικών μηχανισμών είναι η διεύρυνση των αρμοδιοτήτων τους, ουσιαστικά η εκτροπή των αρμοδιοτήτων τους, σε πολιτική αστυνόμευση των διαφωνούντων με το δεδομένο κοινωνικό καθεστώς, εκτρέποντας τον ρόλο των κατασταλτικών μηχανισμών από μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου που προάγουν την κοινωνική ενότητα, σε συνθήκες αστικής δημοκρατίας, σε μηχανισμούς διατήρησης της κοινωνικής διαίρεσης και μάλιστα με επίσημο, «θεσμικό» τρόπο. Η σημασία που έχει για τη διατήρηση του δεδομένου κοινωνικού καθεστώτος, που για τον λόγο αυτό άλλωστε τους δόθηκαν επιπλέον αρμοδιότητες, χαρακτηριστικές ενός κράτους «έκτακτης ανάγκης», ο ρόλος των κατασταλτικών μηχανισμών και η άσκηση των καθηκόντων τους μοιραία παρέμεναν σε ένα καθεστώς ατιμωρησίας. Ατιμωρησία, που σήμαινε περαιτέρω διχασμό μεταξύ σωμάτων ασφαλείας και κοινωνίας, αλλά, το κυριότερο, αυτονόμηση των σωμάτων ασφαλείας από κάθε κοινοβουλευτικό ή κυβερνητικό έλεγχο, οι συνέπειες του οποίου θα φανούν αργότερα με την και τυπικά κατάλυση του κοινοβουλευτισμού. Στην περίοδο μέχρι τη Δικτατορία, τα σώματα ασφαλείας, εκκαθαρισμένα από κάθε δημοκρατικό στοιχείο ήδη από την περίοδο της Κατοχής, χρησιμοποιήθηκαν μεταξύ άλλων, από τους κομματικούς μηχανισμούς της κυβερνώσας συντηρητικής παράταξης για την επίτευξη των κομματικών της επιδιώξεων, αλλά και για την καταστολή των λαϊκών μαζικών κινητοποιήσεων. Κύρια αποστολή τους ήταν η τρομοκράτηση των πολιτών, όχι μόνο μέσω της καταστολής των διαδηλώσεων, αλλά και μέσω των ατομικών επιθέσεων, των παρακολουθήσεων, τρομοκράτησης συγγενών μελών της Αριστεράς και στρατολόγησης παρακρατικών, που «προσέφεραν» τις υπηρεσίες τους ως αντάλλαγμα των ωφελημάτων που απολάμβαναν σε ένα πελατειακό σύστημα κοινωνικών σχέσεων.

Η οργανωτική και επιχειρησιακή διαφοροποίηση των δύο αστυνομικών σωμάτων, της Χωροφυλακής και Αστυνομίας Πόλεων, αντανakλά τις διαφορετικές ανάγκες αστυνόμευσης και πολιτικού ελέγχου του συνόλου της επικράτειας. Από τη μια πλευρά, το σύνολο της περιφέρειας, που βρίσκεται υπό τον έλεγχο της Χωροφυλακής, είναι μια στρατικοποιημένη ζώνη, στο εσωτερικό της οποίας το θεσμικό πλαίσιο ελέγχου περιλαμβάνει ακόμη και στρατοδικεία για τους πολίτες σε καιρό ειρήνης (Α.Ν. 375 και 376 του 1936). Από την άλλη πλευρά, τα μεγάλα αστικά κέντρα, εκτός της Θεσσαλονίκης, ήταν υπό τον έλεγχο της Αστυνομίας Πόλεων, όπου η λειτουργία του κοινωνικού ελέγχου από το κράτος περιλάμβανε, έστω και σε εμβρυακή μορφή, δομές ενός τυπικού «κράτους πρόνοιας» αναγκαίες για τη διασφάλισή του, πέρα από τη δεδομένη λειτουργία του κατασταλτικού μηχανισμού.

Η Χωροφυλακή, σύμφωνα με τον τότε κανονισμό λειτουργίας της (Ν.Δ 3365/1955, «Περί του Κώδικος του Σώματος της Ελληνικής Βασιλικής Χωροφυλακής»), ήταν ένοπλο Σώμα Ασφαλείας και Αστυνομίας, με στρατιωτικό χαρακτήρα και πειθαρχία, υπαγόμενη στο υπουργείο Εσωτερικών. Η στελέχωσή της προέρχονταν από ιδιώτες, ή όσους έχουν υπηρετήσει κατά το παρελθόν σε αυτή, που όμως δεν έπρεπε να ξεπερνούν το 26^ο έτος της ηλικίας τους. Τούτο συνεπάγεται ότι στην υπό μελέτη περίοδο δικαίωμα να επαναπροσληφθούν στο σώμα είχαν άτομα που υπηρέτησαν την περίοδο της Κατοχής. Επιπλέον, προβλέπονταν ρυθμίσεις βάσει των οποίων επιτρέπονταν η εισαγωγή στο σώμα τέκνων ήδη υπηρετούντων, δηλαδή, είχε κατοχυρωθεί ένα είδος «κληρονομικότητας» που εκ των πραγμάτων διαιώνιζε την δεδομένη αστυνομική κουλτούρα, αλλά και τη διάσταση μεταξύ Αστυνομίας και Κοινωνίας. Σε ένα πλαίσιο μικροαστισμού και των αντιλήψεων που διαμορφώνονται για την κοινωνική ανέλιξη, η δεδομένη μονοκομματική κάστα των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας αντιλαμβανόταν και απτά, μέσω ανάλογων ρυθμίσεων, το κράτος ως κράτος «τους». Ακόμη, προβλέπονταν η καθ' υπέρβαση του προβλεπόμενου αριθμού εισαγωγή γιών και αδελφών θυμάτων πολέμου. Έχει ξεχωριστή σημασία και η εισαγωγή διάταξης ως προς τη στελέχωση της Χωροφυλακής, με την οποία προβλέπονταν η ενίσχυσή της με «πρόσθετους χωροφύλακες». Οι πρόσθετοι χωροφύλακες προσλαμβάνονταν εκτός οργανικής δύναμης της Χωροφυλακής και παραχωρούνταν από το κράτος σε ιδιώτες κυρίως για φύλαξη. Έχουν τα

ίδια καθήκοντα και εξουσία με αυτή της οργανικής δύναμης της Χωροφυλακής. Οι εργοδότες τους αναλάμβαναν την καταβολή του μισθού τους και οι πρόσθετοι χωροφύλακες υπάγονταν στην εργατική νομοθεσία. Για τη Βιδάλη¹⁴¹, σε συνθήκες φιλελεύθερης λειτουργούσας κομματικής δημοκρατίας το ζήτημα των πρόσθετων χωροφυλάκων θα αποτελούσε μια τεχνική αποφόρτισης του κρατικού προϋπολογισμού. Στην περίπτωση, όμως, της Ελλάδας της πρώτης μεταπολεμικής εικοσαετίας ο θεσμός των πρόσθετων χωροφυλάκων σήμαινε αφενός, τη δημιουργία ενός «στρατού» φτωχών κατά βάσει ατόμων, τα οποία εξαρτούσαν την απασχόλησή τους άμεσα από τις διαθέσεις της κυβέρνησης και του κυρίαρχου οικονομικού σχηματισμού που την υποστήριζε και αφετέρου, οι πρόσθετοι χωροφύλακες μπορούν κάλλιστα να μετατραπούν, προκειμένου να μη χάσουν την εργασία τους, σε όργανα παρακολούθησης του προσωπικού στους εργασιακούς χώρους. Η Βιδάλη συμπεραίνει ότι με δεδομένο ότι η εγκληματικότητα του κοινού ποινικού δικαίου είχε περιορισμένες διαστάσεις και εκ των πραγμάτων δεν μπορούσε να υπάρξει σε εργασιακούς χώρους, όπως οι τράπεζες, ή τα εργοστάσια, χώροι δραστηριοποίησης των πρόσθετων χωροφυλάκων, η αποστολή αυτών είχε πολιτικό χαρακτήρα, δηλαδή τον έλεγχο των εργαζομένων.

Η Αστυνομία Πόλεων, η οποία είχε υπό τη δικαιοδοσία της τα μεγάλα αστικά κέντρα, εκτός της Θεσσαλονίκης, αποκτούσε ολοένα σημαντικότερο ρόλο στο αστυνομικό σύστημα, λόγω της αύξησης του πληθυσμού των αστικών κέντρων. Στα ζητήματα στελέχωσης η Αστυνομία Πόλεων ακολουθούσε την ίδια πολιτική με την Χωροφυλακή. Σημασία στην περίπτωση της Αστυνομίας Πόλεων έχει ο προσανατολισμός του υλικοτεχνικού εξοπλισμού της. Ο έλεγχος των συγκεντρώσεων ήταν στην εποπτεία της Υποδιεύθυνσης Μηχανοκινήτων, η οποία ήταν η μετεξέλιξη του Μηχανοκίνητου Τάγματος, που έλαβε μέρος στη μάχη της Αθήνας. Στις αρμοδιότητες της Υποδιεύθυνσης ήταν μεταξύ άλλων, «η λήψις μέτρων κατά τας απεργίας και συγκεντρώσεις εν γένει». Στην Υποδιεύθυνση Μηχανοκινήτων υπάχθηκε και η Ίλη Εφόδου, που στον Εμφύλιο είχε σκοπό την καταστολή των «έκνομων» ενεργειών των κομμουνιστών. Πλέον, η Ίλη

¹⁴¹ Βιδάλη, Σ., ο.π., σελ. 652

Εφόδου, εφοδιασμένη με οχήματα ρίψης βολίδων, δακρυγόνων, κλπ, ήταν αρμόδια για επεμβάσεις σε περιπτώσεις σοβαρής διασάλευσης της τάξης.

Η περίοδος της Δικτατορίας αποτέλεσε την κορύφωση της δεδομένης λειτουργίας των κατασταλτικών μηχανισμών όπως διαμορφώθηκαν από τη Μεταξική Δικτατορία. Άλλωστε, ειδικά τα υψηλόβαθμα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας την περίοδο της Δικτατορίας, ξεκίνησαν τη σταδιοδρομία τους στα σώματα αυτά την περίοδο της Κατοχής έχοντας θητεύσει ως μέλη και των Ταγμάτων Ασφαλείας. Η περίοδος της Δικτατορίας σήμανε τη λειτουργία ενός τυπικού αστυνομικού κράτους, με αναστολή της ισχύος συνταγματικών διατάξεων που αφορούσαν τις συνταγματικές ελευθερίες, τις δημόσιες εκδηλώσεις και τις συγκεντρώσεις και πλήρη έλεγχο των σωμάτων ασφαλείας από τον Στρατό. Κατά την περίοδο αυτή παρέχονται στο προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας, παροχές οικονομικού χαρακτήρα, δάνεια, ανάδειξη της φυσικής ηγεσίας από το εσωτερικό των σωμάτων και όχι από τις ένοπλες δυνάμεις. Για τον ρόλο τους στη διατήρηση του καθεστώτος και του τρόπου που αντιλαμβάνονταν τα σώματα ασφαλείας τα κοινωνικά κινήματα, είναι χαρακτηριστική η έκθεση πεπραγμένων τους μεσούσης της Χούντας. «... Αι Υπηρεσίοι Ασφαλείας έλαβον επιτυχώς μέτρα προληπτικά εις τον τομέα της Εθνικής Ασφάλειας και κατασταλτικά τοιαύτα, δια της πατάξεως πάσης κομμουνιστικής ή άλλης απειλής [...] Διέλυσαν σωματεία και οργανώσεις κομμουνιστικές, κομμουνιστικούς εκδοτικούς οίκους, ήλεγξαν το ποιόν και τα φρονήματα των δημοσίων υπαλλήλων, εξήρθρωσαν δίκτυα παρανόμων μετωπικών οργανώσεων του ΚΚΕ και συνέλαβον μέλη αυτού, κατέσχον ερασιτεχνικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς, πολυγράφους, ωρολογιακάς βόμβας».

Η κατασκευή και αναπαραγωγή της δεδομένης κουλτούρας και ιδεολογίας των σωμάτων ασφαλείας που αποκτά την τελειώσή της την περίοδο της Δικτατορίας διαμορφώνει μια απτή πραγματικότητα στη λειτουργία του αστυνομικού συστήματος, η οποία εν πολλοίς βιώνεται έως σήμερα. Οι τελευταίες σειρές εισαγωγής της περιόδου της Δικτατορίας, άρα εκπαιδευμένοι για να υπηρετήσουν διευρυμένους του καθαρά αστυνομικού έργου σκοπούς, εξακολουθούν να υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας, που

σύμφωνα με τη Βιδάλη¹⁴², έχει ως αποτέλεσμα να παραμένει στον πυρήνα της ιδεολογίας και της εσωτερικής πειθαρχίας και της σημερινής Ελληνικής Αστυνομίας μια συγκεκριμένη αντίληψη για την τάξη και τον νόμο, αλλά και για τον τρόπο επιβολής του, αντίληψη που έχει ιδεολογικές αναφορές στην περίοδο της δικτατορίας και στις περισσότερες των περιπτώσεων αυτή δεν γίνεται αντιληπτή ή δεν υπάρχει καν συνείδηση ότι η εν λόγω αντίληψη δεν αρμόζει σε δημοκρατική κοινωνία.

2.3.3. Η περίοδος της Μεταπολίτευσης

Η «επιστροφή του στρατού στους στρατώνες», η εγκαθίδρυση της Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας, αποτέλεσε, όπως αναφέρει ο Χαραλάμπης¹⁴³, σχετικά με το ευρύτερο πολιτικό σύστημα στην χώρα μια τομή και μια συνέχεια συνάμα. Ως προς τα σώματα ασφαλείας η τομή αφορά αυτόν καθαυτό τον έλεγχό τους από την πολιτική εξουσία σε καθεστώς κοινοβουλευτισμού και μια σειρά οργανωτικών μεταβολών στο εσωτερικό τους. Η συνέχεια αφορά τη διατήρηση ορισμένων πρακτικών που παραπέμπουν σε στρατιωτικό μοντέλο αστυνόμευσης. Σχηματικά μπορεί να ειπωθεί ότι αν η τομή στη λειτουργία των σωμάτων ασφαλείας είναι η υπαγωγή και ο έλεγχος της δράσης τους από κοινοβουλευτικό καθεστώς και η συνεπακόλουθη αφοσίωσή τους στο δημοκρατικό πολίτευμα, η συνέχεια αφορά τον περιορισμό της δημοκρατικής λειτουργίας των σωμάτων στο Σύνταγμα και στους Νόμους, χωρίς όμως η δημοκρατική λειτουργία να εφαρμόζεται πλήρως ή να είναι προβληματική για το σύνολο των λειτουργιών, των δραστηριοποιήσεων και της ιδεολογίας των σωμάτων ασφαλείας.

Πρωταρχικό μέλημα της δημοκρατικής πολιτείας αμέσως μετά την πτώση της Δικτατορίας ήταν η απομάκρυνση των ανώτερων και κατώτερων στελεχών των σωμάτων ασφαλείας που είχαν συνεργαστεί με τη Δικτατορία. Παρόλα αυτά, η κάθαρση περιορίστηκε σε ελάχιστες, σε κραυγαλέες περιπτώσεις, ενώ αντίθετα η μεγάλη μάζα του προσωπικού των σωμάτων

¹⁴² Βιδάλη, Σ., ο.π., σελ. 708

¹⁴³ Χαραλάμπης, Δ., *Στρατός και πολιτική εξουσία*, ..., σελ. 343-354.

παρέμεινε άθικτη. Η ατιμωρησία ικανοποιεί καταρχήν την πρακτική ανάγκη της ύπαρξης αυτής καθαυτής των ίδιων των σωμάτων, καθώς ενδεχόμενη ευρεία διαδικασία κρίσεων θα οδηγούσε σε διάλυσή τους. Ακόμη, οι προσανατολισμοί του πολιτικού καθεστώτος που διαδέχθηκε τη Δικτατορία, δηλαδή της συντηρητικής παράταξης, ήταν κατά κύριο λόγο ίδιοι με εκείνους που εμφανίζονται καθ' όλη τη μεταπολεμική περίοδο, παρά τη νομιμοποίηση των κομμάτων της Αριστεράς. Η προσέγγιση του ελέγχου των κατασταλτικών μηχανισμών, τουλάχιστον μέχρι την άνοδο του ΠΑ.ΣΟ.Κ στην εξουσία, ήταν η επιτήρηση της κομμουνιστικής απειλής. Άλλωστε, βάσει του καταμερισμού δυνάμεων στο διεθνές πολιτικό σκηνικό, σε συνθήκες Ψυχρού Πολέμου η Ελλάδα βρισκόταν σε συγκεκριμένο στρατόπεδο. Χαρακτηριστική της διατήρησης της ίδιας λογικής στις ανώτερες θέσεις του κρατικού μηχανισμού και ειδικά των σωμάτων ασφαλείας απέναντι στην αντίθετη ιδεολογία από αυτή που πρέσβευε ο κρατικός μηχανισμός, είναι η επιστολή του Έλληνα στρατιωτικού ακολούθου της πρεσβείας στη Μόσχα προς τον Αρχηγό των Ενόπλων Δυνάμεων, στην οποία εισηγείται να αποφεύγεται η χρησιμοποίηση σε εμπιστευτικές θέσεις στον στρατό επαναπατριζόμενων από τη Σοβιετική Ένωση και επίσης προτείνει να αποφεύγεται η πρόσληψή τους στον στρατό και στο Δημόσιο. Εξάλλου, οι όποιες αλλαγές στο καθεστώς λειτουργίας των σωμάτων ασφαλείας εισήχθησαν τέσσερα χρόνια μετά την πτώση της Δικτατορίας, το 1978 (Π.Δ 668/1978 Περί Οργανισμού Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως), μ' άλλα λόγια, από το 1974 μέχρι το 1978 τα σώματα ασφαλείας για ένα διάστημα και μετά τη επιστροφή στον κοινοβουλευτισμό λειτουργούσαν υπό ένα καθεστώς που διαπνέονταν από το πνεύμα των νικητών του εμφυλίου και της δικτατορίας. Σε αυτό το πλαίσιο και παρά τη νομιμοποίηση του ΚΚΕ, διατηρήθηκε, βάσει του Οργανισμού Δημοσίας Τάξεως, διεύθυνση η οποία ήταν αρμόδια για οδηγίες και εκτοπίσεις ατόμων επικίνδυνων εις την δημόσιαν ασφάλειαν¹⁴⁴. Επιπλέον, διατηρήθηκε για την εισαγωγή στα σώματα ασφαλείας, όπως και για τον ευρύτερο δημόσιο τομέα, η προϋπόθεση της έκδοσης πιστοποιητικού κοινωνικών φρονημάτων, που πρακτικά συνεπάγεται τη διατήρηση της λογικής πρόσληψης στα σώματα πολιτών που προέρχονται από έναν συγκεκριμένο πολιτικό χώρο, καθώς και

¹⁴⁴ Αλιβιζάτος, Ν., *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση*, Θεμέλιο, Αθήνα 1995, σελ. 601-695.

των συνθηκών που έθεταν ένα ασφυκτικό πλαίσιο, ουσιαστικά παρακολούθησης, στην προσωπική ζωή των στελεχών, με χαρακτηριστικότερη την παροχή άδειας από τον διοικητή για τη σύναψη γάμου από τα στελέχη, με σκοπό τον έλεγχο του προς σύναψη γάμου συντρόφου, ενώ επίσης, το δεδομένο πειθαρχικό δίκαιο απαγόρευε το δικαίωμα του συνέρχεσθαι, με την επιβολή κυρώσεων, στο προσωπικό.

Η τομή, αλλά ταυτόχρονα και η συνέχεια με το παρελθόν σχετικά με την πολιτική που ασκήθηκε στα σώματα ασφαλείας βρίσκει την πρακτική της ενσάρκωση κατά την περίοδο διακυβέρνησης από το ΠΑ.ΣΟ.Κ. Ο εκδημοκρατισμός των σωμάτων ασφαλείας και η συμφιλίωση με τους πολίτες αποτέλεσε προγραμματική θέση της πρώτης κυβερνητικής του θητείας. Στην εν λόγω περίοδο η τομή αφορά την ενοποίηση της Αστυνομίας Πόλεων και της Χωροφυλακής σε ένα νέο σώμα αστυνόμευσης, την «Ελληνική Αστυνομία», βάσει των διατάξεων του Νόμου 1481/1984. Το νέο σώμα ασφαλείας έχει αρμοδιότητα αστυνόμευσης σε όλη την επικράτεια, εκτός των χώρων αρμοδιότητας του Λιμενικού Σώματος. Να σημειωθεί ότι στο υπουργείο Δημόσιας Τάξης εντάσσεται και η Πυροσβεστική ενώ το Λιμενικό Σώμα, που έχει καθήκοντα αστυνόμευσης των πολιτών, εντάσσεται στο υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας.

Παρόλα αυτά και με το νέο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του νέου σώματος ασφαλείας διατηρήθηκε εν μέρει ο στρατιωτικός χαρακτήρας και στην Ελληνική Αστυνομία, η οποία εξακολουθούσε να υπάγεται στις ένοπλες δυνάμεις για λόγους εθνικής άμυνας ή ανάγκης, αν και προβλέπονταν ρητά ότι αποστολή του συνόλου των υπηρεσιών του υπουργείου Δημόσιας Τάξης είναι η προστασία του δημοκρατικού πολιτεύματος. Η διατήρηση του στρατιωτικού χαρακτήρα συνεπάγονταν, εκτός των άλλων, τη θεσμική αναγνώρισή της διάκρισης σε σχέση με άλλους εργαζόμενους του δημόσιου ειδικά τομέα, διάκριση που είχε πρακτικές συνέπειες στο σύνολο των παραμέτρων που συνιστούν το εργασιακό τους περιβάλλον, άρα και στις δυνατότητες συλλογικής εκπροσώπησης των συμφερόντων τους, από τη στιγμή που εξομοιώνονταν με το στρατιωτικό προσωπικό, γεγονός που συνεπάγονταν συγκεκριμένους περιορισμούς σε ατομικά και συλλογικά

δικαιώματα. Για την Βιδάλη¹⁴⁵, η δεδομένη πολιτική του ΠΑ.ΣΟ.Κ εξηγείται από το γεγονός ότι το ίδιο έλεγχε πλέον τα σώματα ασφαλείας (και με τη βοήθεια μιας πολιτικής ευρείας έκτασης προσλήψεων από όλα τα κοινωνικά στρώματα, αλλά κυρίως με γνώμονα την εξυπηρέτηση των δικών του κομματικών σκοπιμοτήτων) και δεν προχώρησε σε μεγάλες ρήξεις με τις ελίτ των σωμάτων αυτών. Η εν λόγω πολιτική συναινέσεων μπορεί να δικαιολογείται από την ανάγκη εξασφάλισης ελέγχου των σωμάτων ασφαλείας από την κυβέρνηση, που δεδομένων των τότε εσωτερικών και διεθνών (διαχωρισμός των κρατών βάσει της ένταξής τους στα δύο στρατόπεδα του Ψυχρού Πολέμου) εξελίξεων δεν ήταν αυτονόητος. Η ανάγκη αποδιάρθρωσης των διαμορφωμένων σε ανώμαλες πολιτικά συνθήκες συστημάτων εξουσίας στο εσωτερικό των σωμάτων ασφαλείας και η υπέρβαση των εσωτερικών αντιστάσεων, που αναπτύχθηκαν στις κυβερνητικές αλλαγές όχι μόνο λόγω της ιδεολογικής αντιπαράθεσης των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας με τη νέα κυβέρνηση (που ο έλεγχος και αστυνόμευση της ιδεολογίας των στελεχών της αποτελούσε, μέχρι το εγγύς παρελθόν, τον αποκλειστικό, σχεδόν, λόγο ύπαρξης των σωμάτων ασφαλείας), αλλά και λόγω της διαμορφωμένης επαγγελματικής νοοτροπίας, επιτεύχθηκε από την κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ μέσω μιας πολιτικής, η οποία αφενός διατήρησε τις θεμελιώδεις αξίες που διαμόρφωσαν τα σώματα ασφαλείας, αφετέρου, εξασφάλιζε πολιτικά οφέλη, που σήμαιναν πολιτική συναίνεση και λειτουργικότερη «ένταξη» των σωμάτων ασφαλείας στην κοινωνία, σε σχέση με τη λογική «πολέμου» που επικρατούσε στις σχέσεις τους τις προηγούμενες περιόδους. Ένταξη των σωμάτων ασφαλείας στην κοινωνία με την έννοια της πίστης στους δημοκρατικούς θεσμούς και την πλήρη υπαγωγή των σωμάτων ασφαλείας στην εκάστοτε κυβέρνηση, και της διαμόρφωσης συνθηκών εισαγωγής στα σώματα ασφαλείας ατόμων από όλα τα στρώματα της ελληνικής κοινωνίας, καταργώντας το «πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων» ως κριτήριο πρόσληψης, γεγονός που αποδυνάμωσε σε ένα βαθμό τα υποσυστήματα εξουσίας που έλεγχαν τα σώματα ασφαλείας και που είχαν συνδεθεί με ένα αρνητικά φορτισμένο πολιτικό παρελθόν. Όμως, αυτό ήταν και το όριο της πολιτικής για τα σώματα ασφαλείας του ΠΑΣΟΚ κατά την πρώτη περίοδο

¹⁴⁵ Βιδάλη, Σ., ο.π., σελ. 785

διακυβέρνησής του. Το πρόταγμα της λήθης με το παρελθόν είχε ως αποτέλεσμα η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ να μην προχωρήσει σε μεγάλες ρήξεις με τις ηγεσίες των σωμάτων ασφαλείας, γι'αυτό άλλωστε, για παράδειγμα, με το νέο θεσμικό πλαίσιο με το οποίο δημιουργήθηκε η «Ελληνική Αστυνομία» δεν απωλέστηκε πλήρως ο στρατιωτικός χαρακτήρας του σώματος.

Κατά τη δεύτερη περίοδο ανάληψης της κυβερνητικής εξουσίας από το ΠΑ.ΣΟ.Κ (1993-2004), παρατηρούνται νέες ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις στα σώματα ασφαλείας. Οι κύριες μεταρρυθμίσεις που εισάγονται είναι η αναγνώριση του συνδικαλιστικού δικαιώματος (με τη διατήρηση της συνταγματικής ρύθμισης που απαγορεύει την απεργία στα στελέχη της Ελληνικής Αστυνομίας και στις ένοπλες δυνάμεις, άρα και στο Λιμενικό Σώμα) στο προσωπικό του χώρου και η εισαγωγή του θεσμού των πανελλαδικών εξετάσεων για την πρόσληψη των στελεχών (εκτός όμως από τα στελέχη του Λιμενικού που εξακολουθεί να ισχύει ο θεσμός των ετήσιων προκηρύξεων).

Η απαρχή της αναγνώρισης στα στελέχη των σωμάτων συνδικαλιστικών δικαιωμάτων αρχίζει ουσιαστικά από την αναγνώριση του συνδικαλιστικού δικαιώματος στο προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας, που αποτελεί και το πολυπληθέστερο σώμα. Με τον Νόμο 2265 του 1994 επεκτείνονται οι διατάξεις του Νόμου 1264/82 (εκτός του δικαιώματος της απεργίας) και στο προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας. Ακολουθεί το προσωπικό της Πυροσβεστικής, για το οποίο αναγνωρίζεται ότι αποτελεί αμιγώς πολιτικό σώμα και συνεπώς το προσωπικό του εντάσσεται στις διατάξεις σχετικές με τις συνδικαλιστικές ελευθερίες που ισχύουν για τους υπόλοιπους δημόσιους υπαλλήλους (Ν.1264/82) και ακολουθεί το Λιμενικό Σώμα.

Η εισαγωγή των στελεχών μέσω των Πανελληνίων Εξετάσεων αποτελεί άλλη μία χαρακτηριστική περίπτωση τομής και συνέχειας. Ο Νόμος 2226 του 1994 καθιέρωσε την εισαγωγή του προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας με τη μέθοδο των πανελληνίων εξετάσεων και αργότερα η ίδια διαδικασία εισήχθη και στην Πυροσβεστική. Ικανοποιείται εν πρώτοις ένας βασικός όρος απαγκίστρωσης των σωμάτων ασφαλείας από τις στενές κομματικές επιδιώξεις του κόμματος που κατέχει κάθε φορά την κυβερνητική

εξουσία και απαλείφει το ιστορικό προηγούμενο ελέγχου και πολιτικής αστυνόμευσης των κομματικών (αλλά και των καθεστωτικών) αντιπάλων. Επομένως η λειτουργία των σωμάτων ασφαλείας, ίσως για πρώτη φορά μετά τη βενιζελική περίοδο, επανέρχεται στην «τυπική» λειτουργία τους στα πλαίσια ενός αστικού κοινοβουλευτικού καθεστώτος. Εν τούτοις, στο επίπεδο εξυπηρέτησης στενών κομματικών σκοπιμοτήτων και διατήρησης του πελατειακού συστήματος, ως συστατικού στοιχείου του πολιτικού συστήματος και των γενικότερων κοινωνικών σχέσεων, το «εκσυγχρονιστικό εγχείρημα» της εισαγωγής στελεχών μέσω των πανελληνίων έχει τα όριά του. Πιο συγκεκριμένα, εκτός από το γεγονός ότι μέχρι σήμερα δεν έχει προβλεφθεί ανάλογη ρύθμιση για τα στελέχη που εισάγονται στο Λιμενικό Σώμα, να προστεθεί και η ρύθμιση που εισήχθη με τον Νόμο 2734 του 1999, η οποία προβλέπει τη σύσταση οργανικών θέσεων ειδικών φρουρών που εντάσσονται στην Ελληνική Αστυνομία. Η πρόσληψη των ειδικών φρουρών είναι εκτός της διαδικασίας των πανελλαδικών εξετάσεων και η εκπαίδευσή τους είναι ολιγόμηνης διάρκειας (τεσσάρων μηνών). Στόχος της ρύθμισης είναι η νέα αυτή κατηγορία προσωπικού να αποδεσμεύσει την αστυνομία από καθήκοντα φύλαξης σταθερών στόχων και να ενισχύσει το προσωπικό αστυνόμευσης. Σύντομα όμως, με τον Νόμο 2838 του 2000 ενισχύθηκαν οι αρμοδιότητές τους και πλέον περιλαμβάνουν την αντιμετώπιση ιδιαίτερων μορφών εγκληματικότητας και την αναζήτηση διωκόμενων ή εξαφανισθέντων προσώπων. Ο αριθμός τους ανέρχεται σε δύο χιλιάδες τριακόσια στελέχη με συνεχώς αυξητικές τάσεις πρόσληψης. Συνέπεια της παραπάνω πραγματικότητας είναι η δημιουργία μιας επιπλέον κατηγορίας προσωπικού στο εσωτερικό της Ελληνικής Αστυνομίας με διαφορετική προέλευση, εκπαίδευση, αλλά κυρίως νοοτροπία, από τη στιγμή που εξακολουθεί να υφίσταται το διαβλητό σύστημα πρόσληψης των ειδικών φρουρών, γεγονός που συνεπάγεται την ουσιαστική αναπαραγωγή του πελατειακού συστήματος στο εσωτερικό των σωμάτων ασφαλείας.

Συμπερασματικά θα μπορούσε να ειπωθεί, ότι η δεδομένη λειτουργία του συστήματος εξουσίας και του υποσυνόλου του, δηλαδή του πολιτικού συστήματος, υπήρξαν οι συντελεστές που εξακολουθούν να διαφοροποιούν τη λειτουργία και της αποστολής των σωμάτων ασφαλείας σε σύγκριση με τα ισχύοντα σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες- τυπικά παραδείγματα του αστικού

κοινοβουλευτισμού. Ο δεδομένος τρόπος επικράτησης του αστικού συνασπισμού εξουσίας και ο ρόλος που διαδραμάτισαν τα ελληνικά σώματα ασφαλείας σε αυτό τα οδήγησαν σε μια ιδιαίτερη θέση όχι απλώς στον κρατικό μηχανισμό, αλλά στην παγίωση και αναπαραγωγή με τη δεδομένη μορφή του κυρίαρχου συνασπισμού εξουσίας και των κοινωνικών και πολιτικών σχέσεων (πελατειακό σύστημα) που τον συγκροτούν. Η διαφοροποίηση και η ιδιαίτερη θέση των σωμάτων ασφαλείας εκδηλώνεται, όπως η ανάλυση στη συνέχεια θα προσπαθήσει να αναδείξει, και στο επίπεδο της συλλογικής εκπροσώπησης των στελεχών τους, για τα οποία το κράτος μέσω των ρυθμίσεων που επέβαλε, διαμόρφωσε ένα κατακερματισμένο συνδικαλιστικό μόρφωμα εκδηλώνοντας και στον δεδομένο εργασιακό χώρο την «καχυποψία» του απέναντι στο ενδεχόμενο αυτονόμησης του συνδικαλιστικού κινήματος από έξωθεν- κρατικές παρεμβάσεις.

2.3.4. Οι πελατειακές σχέσεις στα σώματα ασφαλείας- Μια εμπειρική ανάλυση

Στο παρόν τμήμα της έρευνας θα επιχειρηθεί να αναδειχθεί εμπειρικά η άμεση συμμετοχή του πελατειακού συστήματος στα σώματα ασφαλείας, τουλάχιστον ως προς τη διάσταση των προσλήψεων στους εν λόγω κρατικούς μηχανισμούς. Μια πρακτική υλικής ανταμοιβής από τον κυρίαρχο συνασπισμό εξουσίας για την ένταξη και αποδοχή από πλευράς των κατώτερων στρωμάτων της κυριαρχίας, με σκοπό τη διατήρηση του status quo. Σύμφωνα με τον Μουζέλη, ακόμη και σήμερα στην Ελλάδα το σύστημα της πολιτικής πελατείας συνεχίζει να λειτουργεί ως μέσον για την κάθετη ένταξη του εργαζόμενου πληθυσμού στην ενεργό πολιτική, διαμορφώνοντας μια πολιτική «αρένα», όπου τα θεμελιώδη ταξικά προβλήματα συστηματικά εκτοπίζονται από προσωπικές και ιδιοτελείς έριδες για τη διανομή πολιτικών «λαφύρων»¹⁴⁶.

Κατεξοχήν πεδίο ικανοποίησης και απόσπασης της συναίνεσης των κυριαρχούμενων στρωμάτων είναι η υλική εξασφάλιση μέσω της «ασφάλειας»

¹⁴⁶ Μουζέλης, Ν., *Κοινοβουλευτισμός και εκβιομηχάνιση στην ημι- περιφέρεια*, Θεμέλιο, Αθήνα 1987, σελ. 143

που προσφέρει η εργασία στο δημόσιο. Η συναίνεση και αποδοχή στο δεδομένο σύστημα εκμεταλλευτικών σχέσεων θεωρείται εκ των ουκ άνευ προϋπόθεση ειδικά για έναν τομέα του κρατικού μηχανισμού, όπως ο κατασταλτικός, δεδομένης της σημασίας του για την αναπαραγωγή του συστήματος αυτού και της ισχύος των ομάδων που τον συγκροτούν. Πραγματικότητα, που εμφανίζεται κατά κόρον στην Ελλάδα, που όπως ήδη αναφέρθηκε, ο κυρίαρχος συνασπισμός εξουσίας για την εδραίωση και αναπαραγωγή του στηρίχθηκε στην καταστολή.

Σκοπός της ανάλυσης που θα ακολουθήσει είναι να αναδειχθεί παραστατικά η άμεση σχέση των σωμάτων ασφαλείας με τις πελατειακές σχέσεις. Για τα πορίσματα της ανάλυσης θα χρησιμοποιηθεί η διάσταση των προσλήψεων σε ένα σώμα ασφαλείας, όπως η αστυνομία. Η μη χρησιμοποίηση στοιχείων από τα υπόλοιπα σώματα ασφαλείας γίνεται για πρακτικούς λόγους, καθώς δεν υπήρχε βάση στατιστικών δεδομένων σχετικά με τις προσλήψεις.

Η μεθοδολογία της ανάλυσης είναι η ακόλουθη. Η έρευνα αποτάνθηκε στα αντίστοιχα τμήματα ανθρώπινου δυναμικού των τριών σωμάτων για να δοθούν στοιχεία νέων προσλήψεων κατά έτος από την περίοδο της επανόδου στον κοινοβουλευτισμό, το 1974, μέχρι το πιο πρόσφατο έτος. Το δεύτερο στοιχείο που ζητήθηκε είναι η ανάλυση των προσλήψεων κατά Νομό καταγωγής των εντασσόμενων στο κάθε σώμα ασφαλείας. Να ειπωθεί ότι ανάλογα στοιχεία διέθετε μόνο η Ελληνική Αστυνομία, συνεπώς τα πορίσματα της ανάλυσης θα στηριχθούν στα δεδομένα που υπάρχουν από την αστυνομία. Δεδομένου ότι η ανάλυση αφορά τούτο το σώμα ασφαλείας η εξέταση των δεδομένων λήγει το 1994, έτος κατά το οποίο θεσμοθετήθηκε η πρόσληψη στην Ελληνική Αστυνομία μέσω του συστήματος των πανελλαδικών εξετάσεων. Ακολουθώντας, η έρευνα αναζήτησε τους διατελέσαντες Υπουργούς Δημόσιας Τάξης, τον τρόπο εκλογής τους, την εκλογική περιφέρεια στην οποία εκλέγονται βουλευτές και τη διάρκεια της θητείας τους στο εν λόγω υπουργείο, ώστε να εκτιμηθεί αν υπάρχει αναλογία στη σχέση μεταξύ της αύξησης των προσλήψεων από την εν λόγω εκλογική περιφέρεια και της υπουργικής θητείας του βουλευτή που εκλέγεται σε αυτή.

Σχηματικά να ειπωθεί, επιχειρείται σύγκριση των προσλήψεων από την εκλογική περιφέρεια των διατελέσαντων υπουργών Δημόσιας Τάξης σε σχέση με τις προσλήψεις που γίνονται την ίδια περίοδο στην αστυνομία στο σύνολο της χώρας. Να επισημανθεί ότι δεν θα γίνει αναφορά σε συγκεκριμένα ονόματα των διατελέσαντων υπουργών, διότι η έρευνα εκτιμά ότι το πελατειακό σύστημα από την πλευρά της πολιτικής εξουσίας δεν αφορά συγκεκριμένα πρόσωπα, αλλά διαπερνά ολόκληρη τη φιλοσοφία της, συνεπώς δεν περιορίζεται σε πρόσωπα. Εξάλλου, υπεύθυνος για την εμφάνιση και αναπαραγωγή του πελατειακού συστήματος δεν είναι μόνο ο εκάστοτε υπουργός- βουλευτής, αλλά οι δομές του κόμματός του στην περιφέρεια και στο κέντρο, το επιτελείο των συνεργατών του, διάφοροι κομματικοί «πάτρωνες» σε επίπεδο νομού, οι οποίοι δεν λειτουργούν αναγκαστικά πλήρως ενταγμένοι στις επιδιώξεις του εκάστοτε βουλευτή της περιφέρειάς του, κ.α.

Τέλος, να ειπωθεί ότι τα εν λόγω στοιχεία έρχονται για πρώτη φορά στο φως της δημοσιότητας και μάλιστα για έναν, μέχρι σχετικά πρόσφατα, περιχαρακωμένο χώρο. Για τον λόγο αυτό ο ερευνητής εκφράζει τις ευχαριστίες του προς τη Διεύθυνση Πληροφορικής του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας.

2.3.4.1. Περίοδος διακυβέρνησης Νέας Δημοκρατίας, 1974-1981

Την περίοδο διακυβέρνησης από την παράταξη της Νέας Δημοκρατίας, τρεις βουλευτές της διατέλεσαν Υπουργοί Δημόσιας Τάξης, προερχόμενοι από τους Νομούς- εκλογικές περιφέρειες της Πρέβεζας, της Αιτωλοακαρνανίας και της Λακωνίας. Παρακάτω αποτυπώνεται η εξέλιξη των νέων προσλήψεων ανά έτος σε καθέναν από τους τρεις νομούς σε σχέση με την υπουργική θητεία του βουλευτή του κάθε Νομού.

2.3.4.1.1. Νομός Πρέβεζας

Ο βουλευτής της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας της Νέας Δημοκρατίας στον Νομό Πρέβεζας διατέλεσε Υπουργός Δημόσιας Τάξης την περίοδο από 28/11/1977 έως 10/5/1980. Η εξέλιξη των νέων προσλήψεων στην Αστυνομία

(τα στοιχεία αφορούν το άθροισμα των προσλήψεων και των δύο σωμάτων αστυνομίας που υπήρχαν τότε, δηλαδή της Αστυνομίας Πόλεων και της Ελληνικής Χωροφυλακής) ανά έτος από τον συγκεκριμένο Νομό είναι οι ακόλουθες.

Πίνακας 1

**Κατ' έτος προσλήψεις αστυνομικών υπαλλήλων προερχόμενων από
τον Νομό Πρέβεζας σε σχέση με το σύνολο της χώρας**

<i>Έτος</i>	<i>Προσλήψεις από Νομό</i>	<i>Προσλήψεις στο σύνολο της Χώρας</i>
1975	84	2.527
1976	141	3.196
1977	80	1.813
1978	80	1.555
1979	71	1.738
1980	91	1.954

Πηγή: Δ/ση Πληροφορικής Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας

Από τα παραπάνω δεδομένα συνάγονται τα ακόλουθα συμπεράσματα:

Ο Νομός Πρέβεζας συμμετέχει ως ποσοστό στο σύνολο των νέων προσλήψεων στο σύνολο της χώρας το 1975 σε ποσοστό 3,32%. Το 1976 αυξάνεται η συμμετοχή της και ανέρχεται στο 4,41%. Το 1977 παραμένει στο 4,41%. Το 1978, έτος υπουργικής θητείας στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης του κυβερνητικού βουλευτή του Νομού, το ποσοστό συμμετοχής του Νομού στις νέες προσλήψεις ανέρχεται στο 5,14%, δηλαδή αύξηση στη συμμετοχή στο σύνολο της χώρας κατά 16,5%. Το 1979 υπήρξε κάμψη στην ποσοστιαία συμμετοχή του Νομού και κατήλθε στο 4,08%. Για να αυξηθεί και πάλι το 1980, τελευταίο έτος υπουργικής θητείας στο εν λόγω υπουργείο του κυβερνητικού βουλευτή Πρέβεζας και να ανέλθει στο 4,65%. Στο σύνολο της χώρας το 1980, που ας σημειωθεί ότι ήταν προεκλογική χρονιά, οι προσλήψεις στην Αστυνομία αυξήθηκαν κατά 12,4%, ενώ την ίδια περίοδο οι προσλήψεις ατόμων προερχόμενων από τον Νομό Πρέβεζας αυξήθηκαν κατά

28,2%. Επιπλέον, από το 1977 μέχρι το 1980, που έληξε η κυβερνητική θητεία του βουλευτή του Νομού η συμμετοχή του Νομού στις νέες κατ' έτος προσλήψεις αυξήθηκε κατά 5,4%. Από το 1975 μέχρι το 1980 η αύξηση της ποσοστιαίας συμμετοχής του Νομού στις κατ' έτος προσλήψεις ήταν 40%.

Τα επόμενα έτη, κατά την πρώτη περίοδο διακυβέρνησης από το ΠΑΣΟΚ, το ποσοστό συμμετοχής του Νομού στις ετήσιες προσλήψεις της αστυνομίας σχεδόν υποδιπλασιάζεται και παραμένει σε χαμηλά επίπεδα. Το 1982 (το 1981 το ΠΑΣΟΚ ανέλαβε τη διακυβέρνηση στα τέλη του έτους, οπότε για τις ανάγκες της έρευνας αλλά και για να ανταποκριθούν τα δεδομένα της έρευνας στο δεδομένο ιστορικό πλαίσιο, να ειπωθεί ότι οι προσλήψεις στην Αστυνομία προφανώς θα είχαν υλοποιηθεί μέχρι τον Οκτώβρη, μήνα κατά τον οποίο διενεργήθηκαν οι βουλευτικές εκλογές), το ποσοστό συμμετοχής αντιστοιχεί στο 2,41% (46 προσλήψεις σε σύνολο 1.903), το 1983 αντιστοιχεί στο 1,83% (37 προσλήψεις σε σύνολο 2.013), το 1984 ανέρχεται στο 2,04% (32 προσλήψεις σε σύνολο 1.564) και το 1985 αντιπροσωπεύει μόλις το 1,5%.

2.3.4.1.2. Νομός Αιτωλοακαρνανίας

Ο βουλευτής της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας της Νέας Δημοκρατίας στον Νομό Αιτωλοακαρνανίας διατέλεσε Υπουργός Δημόσιας Τάξης την περίοδο 5/1/1976 έως 28/11/1977. Η εξέλιξη των νέων προσλήψεων στην αστυνομία ανά έτος από τον συγκεκριμένο Νομό είναι η ακόλουθη.

Πίνακας 2

Κατ' έτος προσλήψεις αστυνομικού προσωπικού προερχόμενου από τον Νομό Αιτωλοακαρνανίας σε σχέση με το σύνολο της χώρας

<i>Έτος</i>	<i>Προσλήψεις από Νομό</i>	<i>Προσλήψεις στο σύνολο της Χώρας</i>
1975	170	2.527
1976	267	3.196
1977	157	1.813
1978	81	1.555
1979	110	1.738

1980	105	1.954

Πηγή: Δ/νση Πληροφορικής Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας

Από τα παραπάνω δεδομένα συνάγονται τα ακόλουθα συμπεράσματα:

Το 1975, η συμμετοχή του Νομού στις ετήσιες προσλήψεις ανέρχονταν στο 6,72%. Το 1976, έτος υπουργικής θητείας του κυβερνητικού βουλευτή του Νομού, η συμμετοχή του Νομού στις προσλήψεις στο σύνολο της χώρας ανήλθε στο 8,35%. Δηλαδή, η συμμετοχή του Νομού στις ετήσιες προσλήψεις αυξήθηκε κατά 24,2%. Το 1977, δεύτερο έτος κυβερνητικής θητείας του εν λόγω βουλευτή στο Υπουργείο, η συμμετοχή του Νομού στο σύνολο των ετήσιων προσλήψεων ανήλθε εκ νέου και έφτασε στο 8,65%. Να σημειωθεί επίσης ότι την εν λόγω περίοδο, ενώ οι προσλήψεις στην αστυνομία στο σύνολο της χώρας μειώθηκαν, ο ρυθμός μείωσης των προσλήψεων στον Νομό Αιτωλοακαρνανίας ήταν μικρότερος του αντίστοιχου ρυθμού στο σύνολο της χώρας, εξ ου και αυξήθηκε το ποσοστό συμμετοχής του Νομού στις ετήσιες προσλήψεις. Το 1978 πλέον, που δεν είναι υπουργός ο βουλευτής του Νομού, η συμμετοχή στις ετήσιες προσλήψεις μειώνεται και αντιστοιχεί στο 5,2%. Το 1979, το εν λόγω ποσοστό ανέρχεται στο 6,32%, για να μειωθεί εκ νέου το 1980 και να διαμορφωθεί στο 5,37%. Κατά την πρώτη περίοδο διακυβέρνησης από το ΠΑΣΟΚ, με την ίδια μεθοδολογία, τα ποσοστά συμμετοχής στις ετήσιες προσλήψεις διαμορφώνονται σε 4,62% το 1982 (88 προσλήψεις σε σύνολο 1.903), σε 3,92% το 1983 (79 προσλήψεις σε σύνολο 2.013), σε 5,56% το 1984 (87 προσλήψεις σε σύνολο 1.564) και σε 5,48% (117 προσλήψεις σε σύνολο 2.133) το 1985.

2.3.4.1.3. Νομός Λακωνίας

Ο βουλευτής της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας της Νέας Δημοκρατίας στον Νομό Λακωνίας διατέλεσε Υπουργός Δημόσιας Τάξης την περίοδο από 10/5/1980 έως 17/9/1981. Η εξέλιξη των νέων προσλήψεων στην αστυνομία ανά έτος από τον συγκεκριμένο Νομό είναι η ακόλουθη.

Πίνακας 3

Κατ' έτος προσλήψεις αστυνομικού προσωπικού προερχόμενου από
τον Νομό Λακωνίας σε σχέση με το σύνολο της χώρας

Έτος	Προσλήψεις από Νομό	Προσλήψεις στο σύνολο της Χώρας
1975	42	2.527
1976	59	3.196
1977	28	1.813
1978	19	1.555
1979	26	1.738
1980	44	1.954
1981	56	2.364

Πηγή: Δύση Πληροφορικής Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας

Από τα παραπάνω δεδομένα συνάγονται τα ακόλουθα συμπεράσματα:

Ενώ κατά την περίοδο που ο βουλευτής της κυβερνητικής πλειοψηφίας του Νομού δεν διατελούσε και Υπουργός Δημόσιας Τάξης, δηλαδή μέχρι το 1980, τα ποσοστά συμμετοχής του Νομού στις νέες προσλήψεις ήταν καθηλωμένα σε επίπεδα κάτω του 2%. Το 1980, όμως, πρώτο έτος υπουργικής θητείας του βουλευτή Λακωνίας στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, η συμμετοχή του ποσοστού του Νομού στις ετήσιες προσλήψεις αυξήθηκε σε σχέση με το 1979 κατά 51% και ανήλθε στο 2,25% στο σύνολο των ετήσιων προσλήψεων της Αστυνομίας. Το ίδιο φαινόμενο εμφανίζεται και το δεύτερο έτος της υπουργικής του θητείας, όπου το ποσοστό του Νομού στο σύνολο της χώρας ανέρχεται στο 2,36%, δηλαδή η συμμετοχή του αυξάνεται κατά 4,8% επί του συνόλου των προσλήψεων. Επίσης, ενώ στο σύνολο της χώρας κατά το 1980 αυξήθηκαν οι προσλήψεις κατά 12,4%, σε σχέση με το 1979, την ίδια περίοδο οι προσλήψεις στελεχών καταγόμενων από τον Νομό Λακωνίας αυξήθηκαν κατά 69,2%. Το 1981, οι προσλήψεις στελεχών στην αστυνομία από το σύνολο της χώρας αυξήθηκαν κατά 20,9%, ενώ οι αντίστοιχες προσλήψεις από τον Νομό Λακωνίας αυξήθηκαν κατά 27,2%.

Την περίοδο διακυβέρνησης από το ΠΑΣΟΚ επανήλθαν σε χαμηλά επίπεδα, με ποσοστά συμμετοχής γύρω από τα επίπεδα του 1%. Ειδικότερα,

το 1982 το ποσοστό συμμετοχής του Νομού διαμορφώθηκε στο 0,89% (17 προσλήψεις σε σύνολο 1.903), το 1983 κατήλθε στο 0,65% (13 προσλήψεις σε σύνολο 2.013), δηλαδή μειώθηκαν οι προσλήψεις προερχόμενων από τον Νομό σε σχέση με το 1982, ενώ αντίθετα οι προσλήψεις στο σύνολο της χώρας αυξήθηκαν. Το 1984, το ποσοστό συμμετοχής ανήλθε στο 1,02% (16 προσλήψεις σε σύνολο 1.564) και τέλος, στο έτος βουλευτικών εκλογών 1985, το ποσοστό συμμετοχής των καταγόμενων από τη Λακωνία στο σύνολο της χώρας διαμορφώθηκε στο 1,17%.

2.3.4.2. Περίοδος διακυβέρνησης ΠΑ.ΣΟ.Κ, 1981-1989

Κατά την πρώτη περίοδο διακυβέρνησης από το ΠΑ.ΣΟ.Κ, Υπουργοί Δημόσιας Τάξης διατέλεσαν οκτώ κοινοβουλευτικά του στελέχη, αν και σε μια περίπτωση υπάρχει διπλή υπουργική ιδιότητα, δηλαδή το εν λόγω κοινοβουλευτικό στέλεχος είναι ταυτόχρονα Υπουργός Δημόσιας Τάξης και Υπουργός Εσωτερικών. Επίσης, σε μια άλλη, είναι κενή η θέση του Υπουργού Δημόσιας Τάξης και τον αναπληρώνει υφυπουργός. Για τους σκοπούς της έρευνας επελέγησαν δύο υπουργικές θητείες κοινοβουλευτικών στελεχών που εκλέγονταν στην περιφέρεια. Οι εκλογικές περιφέρειες είναι ο Νομός Ηλείας και ο Νομός Αχαΐας.

2.3.4.2.1. Νομός Ηλείας

Ο βουλευτής της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας του ΠΑ.ΣΟ.Κ στον Νομό Ηλείας διατέλεσε Υπουργός Δημόσιας Τάξης την περίοδο από 21/10/1981 έως τον Μάϊο του 1985. Για μεθοδολογικούς λόγους στα στοιχεία του νομού θα συμπεριληφθεί και η περίοδος πριν από την διακυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ, ώστε να αναδειχθεί η προηγούμενη κατάσταση, ώστε να εκτιμηθεί αν οι οποιεσδήποτε εξελίξεις, όσον αφορά το ζήτημα των προσλήψεων, είναι κοινές σε γενικές γραμμές καθόλη την υπό μελέτη περίοδο, ή αν επηρεάζεται τελικά από την έλευση του εκάστοτε κοινοβουλευτικού στελέχους στον θώκο του Υπουργού Δημόσιας Τάξης.

Η εξέλιξη των κατ' έτος προσλήψεων στην αστυνομία από τον συγκεκριμένο Νομό είναι η ακόλουθη.

Πίνακας 1

Κατ' έτος προσλήψεις αστυνομικών υπαλλήλων προερχόμενων από
τον Νομό Ηλείας σε σχέση με το σύνολο της Χώρας

Έτος	Προσλήψεις από Νομό	Προσλήψεις στο σύνολο της Χώρας
1978	63	1.555
1979	60	1.738
1980	79	1.954
1981	104	2.364
1982	155	1.903
1983	106	2.013
1984	81	1.564
1985	109	2.133
1986	---	---
1987	71	2.360
1988	93	1.904
1989	25	946

Πηγή: Δ/νση Πληροφορικής Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας

Σημείωση: δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για το 1986

Από τα παραπάνω δεδομένα συνάγονται τα ακόλουθα συμπεράσματα:

Σε γενικές γραμμές κατά την περίοδο διακυβέρνησης από την Νέα Δημοκρατία το ποσοστό συμμετοχής της Ηλείας στις ετήσιες προσλήψεις της αστυνομίας κυμαίνεται στα επίπεδα του 4%. Με την άνοδο του ΠΑ.ΣΟ.Κ και την ανάληψη της θέσης του Υπουργού Δημόσιας Τάξης από το κοινοβουλευτικό στέλεχος του Νομού, το 1982, το ποσοστό αυξάνει σημαντικά και ανέρχεται στο 8,14% έναντι 4,39% που ήταν το αντίστοιχο ποσοστό το 1981. Δηλαδή, η αύξηση της συμμετοχής του Νομού στο σύνολο των ετήσιων προσλήψεων ανέρχεται στο 85,4%. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 1982 οι προσλήψεις αστυνομικού προσωπικού στο σύνολο της χώρας μειώθηκαν κατά 19,6% σε σχέση με το 1981, εν τούτοις, οι προσλήψεις που έγιναν την ίδια χρονιά από τον Νομό Ηλείας αυξήθηκαν κατά 49% σε σχέση

με το 1981. Να γίνει υπόμνηση ότι έτος- αφετηρία της πρακτικής δυνατότητας της κυβέρνησης του ΠΑ.ΣΟ.Κ να επιβάλει την πολιτική του στα θέματα προσλήψεων η έρευνα θεωρεί το έτος 1982, διότι η κυβερνητική αλλαγή και η ανάληψη της διακυβέρνησης από το ΠΑ.ΣΟ.Κ έγινε στα τέλη του 1981.

Τα επόμενα έτη υπουργικής θητείας του κοινοβουλευτικού στελέχους του ΠΑ.ΣΟ.Κ από τον Νομό τα ποσοστά συμμετοχής του Νομού στις ετήσιες προσλήψεις στην αστυνομία, αν και μειωμένα σε σχέση με το 1982, σταθεροποιούνται στα επίπεδα του 5%. Με την αλλαγή της πολιτικής ηγεσίας στο υπουργείο και μέχρι το τέλος της πρώτης περιόδου διακυβέρνησης της Χώρας από το ΠΑ.ΣΟ.Κ, μέχρι το 1989, τα ποσοστά συμμετοχής του Νομού Ηλείας στις ετήσιες προσλήψεις στην αστυνομία βαίνουν μειούμενα και καταλήγουν το 1989 στο 2,64%. Η συμμετοχή στις προσλήψεις της αστυνομίας από τον συγκεκριμένο Νομό μετά την αλλαγή στην πολιτική ηγεσία του υπουργείου επανέρχεται σε γενικές γραμμές στα επίπεδα που ήταν κατά την περίοδο διακυβέρνησης από την Νέα Δημοκρατία, πριν δηλαδή από την ανάληψη της πολιτικής ηγεσίας του υπουργείου από τον βουλευτή του Νομού.

2.3.4.2.2. Νομός Αχαΐας

Ο βουλευτής της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας του ΠΑ.ΣΟ.Κ στον Νομό Αχαΐας διατέλεσε Υπουργός Δημόσιας Τάξης την περίοδο από 26/7/1985 έως τις 25/4/1986.

Η εξέλιξη των ετήσιων προσλήψεων στην αστυνομία από τον συγκεκριμένο Νομό είναι η ακόλουθη.

Πίνακας 2

Κατ' έτος προσλήψεις αστυνομικού προσωπικού προερχόμενου από τον Νομό Αχαΐας σε σχέση με το σύνολο της Χώρας

<i>Έτος</i>	<i>Προσλήψεις από Νομό</i>	<i>Προσλήψεις στο σύνολο της Χώρας</i>
1978	63	1.555

1979	60	1.738
1980	79	1.954
1981	104	2.364
1982	155	1.903
1983	106	2.013
1984	81	1.564
1985	109	2.133
1986	---	---
1987	71	2.360
1988	93	1.904
1989	25	946

Πηγή: Δ/νση Πληροφορικής Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας

Σημ.: δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για το 1986

Από τα παραπάνω δεδομένα συνάγονται τα ακόλουθα συμπεράσματα:

Την περίοδο διακυβέρνησης από την Νέα Δημοκρατία το ποσοστό συμμετοχής της Αχαΐας στις ετήσιες προσλήψεις κυμαίνονταν μεταξύ 4 και 5%. Το 1982 σημειώνει, όπως και στην περίπτωση της Ηλείας, σημαντική άνοδο και ανέρχεται στο 8,03% επί του συνόλου των ετήσεων προσλήψεων στην αστυνομία, έναντι 4,48% που ήταν το αντίστοιχο ποσοστό το 1981. Δηλαδή, η αύξηση στο ποσοστό συμμετοχής του Νομού στις ετήσιες προσλήψεις ανέρχεται στο 79,2%. Ακόμη, ενώ την ίδια περίοδο οι προσλήψεις αστυνομικού προσωπικού στο σύνολο της χώρας μειώνονται κατά 19,6%, οι προσλήψεις αστυνομικών υπαλλήλων προερχόμενων από τον Νομό Αχαΐας αυξήθηκαν κατά 44,3%, από 106 προσλήψεις το 1981 ανήλθαν σε 153 το 1982.

Κατά το πρώτο έτος της υπουργικής θητείας του κοινοβουλευτικού στελέχους του ΠΑ.ΣΟ.Κ από τον Νομό ως Υπουργού Δημόσιας Τάξης, το 1985, η συμμετοχή των προσλήψεων αστυνομικού προσωπικού προερχόμενου από την Αχαΐα στο σύνολο των ετήσιων προσλήψεων ανήλθε στο 5,43%, έναντι 4,41% που ήταν το αντίστοιχο ποσοστό το 1984. Τούτο συνεπάγεται αύξηση του ποσοστού συμμετοχής κατά 23,1%, ως αποτέλεσμα του μεγαλύτερου ρυθμού αύξησης των προσλήψεων αστυνομικού

προσωπικού προερχόμενου από την Αχαΐα. Ειδικότερα, ενώ στο σύνολο της Χώρας, το 1985, οι προσλήψεις αστυνομικού προσωπικού αυξήθηκαν κατά 36,3% σε σχέση με το 1984, στην Αχαΐα την ίδια περίοδο οι προσλήψεις αστυνομικού προσωπικού αυξήθηκαν κατά 68,1%. Δυστυχώς, για το 1986, δεύτερο έτος υπουργικής θητείας στο υπουργείο Δημόσιας Τάξης του Αχαιοῦ πολιτικού, το Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας δεν διαθέτει τα απαραίτητα στοιχεία, ώστε να υπάρξει αντίστοιχη ανάλυση.

Με την αλλαγή πολιτικού προϊστάμενου στο υπουργείο Δημόσιας Τάξης, τα ποσοστά προσλήψεων αστυνομικού προσωπικού από τον Νομό Αχαΐας βαίνουν μειούμενα και το 1989 κυμαίνονται στο 3,06%.

2.3.4.3. Συμπεράσματα από την εμπειρική ανάλυση

Από την παραπάνω ανάλυση και έχοντας ως αφετηρία της μια χρονική περίοδο επανόδου στον ομαλό πολιτικό βίο και με τη μελέτη της συμπεριφοράς, ως προς το ζήτημα των προσλήψεων, και των δύο κομματικών παρατάξεων που είχαν την εν λόγω περίοδο την κυβερνητική ευθύνη, σε έναν ιδιαίτερο κρατικό χώρο, όπως τα σώματα ασφαλείας και μάλιστα στον πιο αντιπροσωπευτικό του εκπρόσωπο, που είναι άλλωστε και ασυγκρίτως ο πιο πολυάριθμος, εκτιμάται ότι γίνεται φανερή η άμεση σχέση, η στενή εμπλοκή των κομματικών επιδιώξεων και υπολογισμών στον κρατικό μηχανισμό. Σε όλη την περίοδο αναφοράς η ανέλιξη στην κυβερνητική θέση του Υπουργού Δημόσιας Τάξης σήμαινε και αυξημένα ποσοστά προσλήψεων αστυνομικού προσωπικού προερχόμενα από την εκλογική του περιφέρεια. Η αύξηση του ειδικού βάρους των προσλήψεων αστυνομικού προσωπικού από την εκλογική περιφέρεια του πολιτικού προϊσταμένου του αντίστοιχου υπουργείου περιλαμβάνει τρεις τρόπους. Πρώτον, ρυθμός αύξησης των προσλήψεων από την εκλογική του περιφέρεια μεγαλύτερος του αντίστοιχου ρυθμού στο σύνολο της χώρας. Δεύτερον, αύξηση των προσλήψεων από την εκλογική περιφέρεια, ενώ αντίθετα οι προσλήψεις αστυνομικού προσωπικού στο σύνολο της χώρας να μειώνονται και τέλος, τρίτον, ρυθμός μείωσης του αριθμού προσλήψεων από την εκλογική περιφέρεια μικρότερος του ρυθμού μείωσης των προσλήψεων αστυνομικού προσωπικού από το σύνολο της χώρας, ούτως ώστε και πάλι το «ειδικό βάρος» των προσλήψεων

αστυνομικών υπαλλήλων από την εκλογική περιφέρεια του εκάστοτε υπουργού να παραμένει αυξημένο.

Τέλος, ένα δεύτερο εύρημα που εξάγεται από την ανάλυση είναι το γεγονός ότι σε προεκλογικά ή εκλογικά έτη είναι έντονος ο ρυθμός αύξησης των προσλήψεων αστυνομικού προσωπικού όχι μόνο στην εκλογική περιφέρεια του εκάστοτε υπουργού Δημόσιας Τάξης, αλλά στο σύνολο της χώρας. Η εν λόγω επισήμανση συνεπάγεται ότι ο χώρος της αστυνομίας και γενικότερα των σωμάτων ασφαλείας αποτελεί έναν προνομιακό χώρο «τακτοποίησης» των πελατών- ψηφοφόρων, με σκοπό τούτη η πρωτοβουλία να μετατραπεί σε ψήφο εκλογής και σε ενεργή υποστήριξη προς τον «ευεργέτη» πολιτικό.

Ως προς το υπό μελέτη αντικείμενο της έρευνας, η παραπάνω λειτουργία του πολιτικού συστήματος με τα απτά αποτελέσματα, που αναλύθηκαν πιο πάνω, στο τρόπο στελέχωσης των σωμάτων ασφαλείας είναι δυνατόν να οδηγήσει, δεδομένης και της κοινωνικής προέλευσης του κύριου μέρους του προσωπικού τους, προέλευση που άλλωστε αποτελεί και τον βασικό παράγοντα εμφάνισης και αναπαραγωγής για μεγάλο χρονικά διάστημα του πελατειακού συστήματος, στη διαμόρφωση συνθηκών για το συνδικαλιστικό κίνημα στον χώρο, που του προσδίδουν ως κύριο χαρακτηριστικό την επίδειξη συναίνεσης στην σχέση του με την πολιτεία. Ο τρόπος δραστηριοποίησης των συνδικάτων του χώρου και μέσω αυτής, της εμφάνισης ή μη ενός συναινετικού κλίματος στη σχέση τους με την πολιτεία αποτελούν σημεία που θα αναλυθούν στα ακόλουθα τμήματα της έρευνας.

2.4. Οι εσωτερικές κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες και ο ιστορικός ρόλος των σωμάτων ασφαλείας σε αυτές ως διάσταση της καθυστερημένης ανάπτυξης του θεσμού

Με εξαίρεση τον χώρο των ενόπλων δυνάμεων, όπου άλλωστε κοινό φαινόμενο σε διεθνές επίπεδο η μη κατοχύρωση του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι για τους υπηρετούντες σ' αυτές, ο χώρος των σωμάτων ασφαλείας αποτέλεσε χρονικά τον τελευταίο επαγγελματικό χώρο στην Ελλάδα, όπου αναγνωρίστηκαν συνδικαλιστικές ελευθερίες. Βεβαίως, θα πρέπει να ειπωθεί ότι η θεσμοθέτηση από την πλευρά της πολιτείας ενός θεσμού δεν αποτελεί αναγκαστικά και το σημείο της ιστορικής του εκκίνησης, των διεργασιών και των πιέσεων προς την κατεύθυνση της θεσμοθέτησης του, άλλωστε πολλές φορές είναι η πίεση αυτή, οι κοινωνικές συνθήκες που έχουν δημιουργηθεί και που επιβάλλουν στην πολιτεία να θεσμοθετεί. Ακόμη όμως και υπό αυτό το πρίσμα, οι πρώτες διεργασίες για συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας φαίνεται πως ξεκίνησαν μόλις με την αποκατάσταση του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος, το 1974, διεργασίες που έγιναν συστηματικότερες με την άνοδο του ΠΑ.ΣΟ.Κ στην κυβέρνηση, το 1981. Οι λόγοι της καθυστέρησης, ακόμη και σε επίπεδο προθέσεων και κάποιων πρώτων προσπαθειών από τα στελέχη του χώρου, θα πρέπει να αναζητηθούν στην εσωτερική πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα και τον ρόλο που έπαιξαν ιστορικά τα σώματα ασφαλείας στη διαμόρφωση της εν λόγω πραγματικότητας.

Η καθυστέρηση στην αναγνώριση από την πλευρά της πολιτείας του δικαιώματος της συλλογικής εκπροσώπησης των εργαζομένων στα σώματα ασφαλείας συμπορεύεται, ως ένα βαθμό, με αντίστοιχη δυσκολία αναγνώρισης του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι και άλλων πολιτικών δικαιωμάτων, στο σύνολο των δημοσίων υπαλλήλων, καθώς όπως αναφέρθηκε προηγούμενα, η δημοσιοϋπαλληλική σχέση θεμελιώνεται και σε ένα πλέγμα περιορισμού των πολιτικών ελευθεριών των δημοσίων υπαλλήλων με βάση την αρχή της πολιτικής τους ουδετερότητας. Το κράτος θεωρείται «ουδέτερη» εξουσία, με στόχο τη ρύθμιση της κοινωνικής συμπεριφοράς για να αποφευχθούν οι κοινωνικές συγκρούσεις. Επομένως, οι δημόσιοι υπάλληλοι, ως όργανα του κράτους, ως «υπηρέτες» του, θα πρέπει να είναι πολιτικά ουδέτεροι, έξω από πολιτικές και κοινωνικές διαμάχες.

Σύμφωνα με την Κανελλοπούλου, «...Η δημοσιοϋπαλληλική σχέση συνεπάγεται αφ' εαυτής περιορισμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων του δημοσίου υπαλλήλου σε σχέση με το γενικό καθεστώς θεμελιωδών δικαιωμάτων, στο οποίο υπόκεινται όλοι οι πολίτες. Θεμελιώνεται έτσι ο περιορισμός των πολιτικών δικαιωμάτων των δημοσίων υπαλλήλων και, μάλιστα, ως *sine qua non* προϋπόθεση της υπαλληλίας. Οι δημόσιοι υπάλληλοι αποτελούν στο πλαίσιο αυτό, ειδική κατηγορία πολιτών.»¹⁴⁷.

Πέρα όμως απ' την επίκληση της πολιτικής ουδετερότητας των οργάνων του κράτους, για τον περιορισμό των πολιτικών ελευθεριών των δημοσίων υπαλλήλων, θα πρέπει να συνεκτιμηθεί και η ιστορικά πλήρης αποστροφή της ελληνικής πολιτείας απέναντι στον διεκδικητικό χαρακτήρα του συνδικαλιστικού κινήματος, αρνητική στάση, η οποία ήδη εμφανίζεται από την εποχή του μεσοπολέμου. Άρνηση και καχυποψία, με την οποία περιέβαλε τον συνδικαλισμό και τις πολιτικές ελευθερίες γενικότερα του συνόλου των δημοσίων υπαλλήλων, που φαίνεται χαρακτηριστικά σε μια δήλωση του Ελ. Βενιζέλου προς την Γερουσία, το 1931, στην οποία αναφέρεται ότι,

*αν δεχθούμε ότι το Σύνταγμα προστατεύει τον συνδικαλισμό των δημοσίων υπαλλήλων, τότε ευρισκόμεθα ενώπιον του κινδύνου να ιδώμεν το κράτος διαλυόμενον αύριον, διότι θα ημπορούσαν και να επιπέσουν κατά του κράτους, δια να το αποπνίξουν*¹⁴⁸.

Η εμφάνιση και η ανάπτυξη των συνδικάτων ως διεκδικητικών οργανώσεων του κόσμου της εργασίας, η διάδοση των κομμουνιστικών ιδεωδών, με το στέριωμα της επανάστασης στην Ρωσία, καθώς και οι εσωτερικές εξελίξεις, με την κατάρρευση του ιδεολογήματος της Μεγάλης Ιδέας, μετά τη μικρασιατική καταστροφή και τη συνακόλουθη επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης, όχι μόνο των προσφύγων, αλλά και των γηγενών, έθεσε την εγχώρια κυρίαρχη τάξη στο δίλημμα, να προχωρήσουν σε ένα πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων, απαντώντας στα αιτήματα του κόσμου της

¹⁴⁷ Κανελλοπούλου, Ν., *Η κομματική δραστηριότητα των δημοσίων υπαλλήλων*, Σάκκουλας, Αθήνα 1990, σελ. 30

¹⁴⁸ Τάχος, Α., *Το δίκαιο της Δημόσιας Τάξης*, Σάκκουλας, Αθήνα 1990, σελ. 192

εργασίας, ή να αντιδράσουν κατασταλτικά στις κοινωνικές ανάγκες. Καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου μέχρι τη μεταπολίτευση, οι διάφορες ομάδες της κυρίαρχης τάξης, που ήλεγχαν τον συνασπισμό εξουσίας, υιοθέτησαν κυρίως τη δεύτερη εναλλακτική ελέγχου της κοινωνικής πραγματικότητας, την προσφυγή στη βίαιη καταστολή των κοινωνικών αιτημάτων, με τους μηχανισμούς καταστολής να έχουν τον κυρίαρχο λόγο. Το ιδεολογικό κενό που επήλθε απ' την κατάρρευση της Μεγάλης Ιδέας καλύφθηκε από την ιδεολογία του αντικομμουνισμού, η οποία ταυτόχρονα επέτρεψε το ξεπέρασμα της σύγκρουσης μεταξύ των ανταγωνιζόμενων μερίδων της κυρίαρχης τάξης, δίνοντας τη νέα κατεύθυνση της κρατικής δραστηριότητας και της πολιτικής ζωής του τόπου. Η αντικομμουνιστική υστερία υπήρξε το κύριο γνώρισμα της περιόδου και μάλιστα εντάθηκε με το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου. Ο Αλιβιζάτος συμπεραίνει για την συγκρότηση της αντικομμουνιστικής ιδεολογίας, ήδη από τον μεσοπόλεμο, πως «αν η υιοθέτηση των πρώτων αντικομμουνιστικών μέτρων, στη δεκαετία του '20, συνέπιπτε με την εμφάνιση και την πρώτη ανάπτυξη ενός συνειδητοποιημένου και οργανωμένου εργατικού κινήματος, η βαναυσότητα και κυρίως η αποφασιστικότητα με την οποία εφαρμόστηκαν τα μέτρα αυτά, δεν μπορεί να εξηγηθεί απ' το μέγεθος του κομμουνιστικού «κινδύνου», που και οι ίδιοι οι εμπνευστές των αντικομμουνιστικών μέτρων δεν παραδέχονταν, αλλά από την άρνηση των κυρίαρχων τάξεων του μεσοπολέμου να αντιμετωπίσουν σοβαρά, με άλλα μέσα και όχι με τη βία, το κοινωνικό πρόβλημα της χώρας.». Στάση της κυρίαρχης τάξης, η οποία συνεχίστηκε και μετά το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου¹⁴⁹. Σύμφωνα με τον Σβορώνο, οι εκπρόσωποι των ηγετικών ομάδων της ελληνικής άρχουσας τάξης δεν ήταν δυνατόν να αποδεχθούν ένα πρόγραμμα κοινωνικής ανασυγκρότησης, το οποίο θα άφηνε ελεύθερη δράση στους παράγοντες εκείνους, που προετοίμαζαν άλλου τύπου κοινωνικές λύσεις. Για τον λόγο αυτό, «για άλλη μια φορά επενεργεί το σύνδρομο που συνοδεύει την ελληνική αστική ηγεσία, ήδη από τους πρώτους αγώνες της για την κατάληψη της εξουσίας και στις ενέργειές της να την διατηρήσει: η ανάγκη της πάντα να διαθέτει ένα μεγάλο συντελεστή ασφάλειας, για να κρατήσει την εξουσία. Και

¹⁴⁹ Αλιβιζάτος, Ν., *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση*, Θεμέλιο, Αθήνα 1995, σελ. 390

τον μέγιστο συντελεστή ασφαλείας τον βρίσκει, σ' όλες τις περιόδους της ιστορίας μας, στον στρατό, που τον μεταβάλλει σε πολιτική ομάδα κρούσης και στην αναζήτηση της ξένης προστασίας.»¹⁵⁰.

Η αντίδραση των ομάδων της κυρίαρχης τάξης απέναντι στο αυξανόμενο διεκδικητικό κίνημα των εργαζομένων εκφράστηκε με την προσφυγή στα μέσα καταστολής (ένοπλες δυνάμεις, σώματα ασφαλείας, δικαστήρια). Ειδικότερα, όσον αφορά τα σώματα ασφαλείας, η χρησιμοποίηση τους στην παγίωση της καθεστηκυίας τάξης επετεύχθη αφενός, μέσω της δημιουργίας νέων υπηρεσιών (όπως, π.χ, η Υπηρεσία Ειδικής Ασφάλειας, το πρώτο ειδικευόμενο για τον αντικομμουνιστικό «αγώνα» τμήμα της ελληνικής αστυνομίας, που ιδρύθηκε το 1926) και της ενίσχυσης των υπαρχουσών με αρμοδιότητες, που απέβλεπαν στον έλεγχο και την επιβολή ποινών σε όσους εμπορούνταν και έπρατταν εναντίον του «κρατούντος κοινωνικού καθεστώτος». Αφετέρου, μέσω της επέκτασης και του απροσδιορίστου των ορίων εννοιών, όπως «δημόσια τάξη», «εσωτερική και εθνική ασφάλεια», με το από όμως αποτέλεσμα των συνεχών διώξεων, όχι μόνο των ενεργειών, αλλά και της ιδεολογίας τους. Ακόμη και οι συμπαθούντες την κομμουνιστική ιδεολογία θεωρούνται εκ προοιμίου ύποπτοι «αντεθνικής» δράσης και πρέπει να διωχθούν. Έχοντας λοιπόν τέτοια αποστολή, τα κρατικά μέσα καταστολής, αλλά και ευρύτερα, οι δημόσιες υπηρεσίες του κράτους, μετά και από τις συνεχείς εκκαθαρίσεις των δημοσίων μηχανισμών από «υπόπτους κομμουνιστικών ιδεών», ήταν αδιανόητο να γίνεται λόγος για συνδικαλιστική εκπροσώπηση στον κρατικό μηχανισμό, πόσο μάλλον στα σώματα ασφαλείας.

Οι ένοπλες δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας βρίσκονται σε άμεση σύνδεση μεταξύ τους, αποτελώντας ουσιαστικά μια από τις δυνάμεις της κυρίαρχης τάξης, που συμμετείχαν στην άσκηση εξουσίας, ενώ παράλληλα, με συνεχείς προσφυγές στην «κατάσταση πολιορκίας» και στη θεσμοθέτηση της διαρκούς κρίσης, διεύρυναν τις αρμοδιότητές τους, ενώ υποκαθιστούσαν εν πολλοίς και τυπικά την εκτελεστική εξουσία σε ολόκληρα γεωγραφικά

¹⁵⁰ Σβορώνος, Ν., *Ανάλεκτα νεοελληνικής ιστορίας και ιστοριογραφίας*, Θεμέλιο, Αθήνα 1995, σελ. 352

διαμερίσματα της χώρας, έξω από κάθε κοινοβουλευτικό και δικαστικό έλεγχο (λόγου χάρη, τα Τάγματα Εθνικής Ασφαλείας).

Με τις εκκαθαρίσεις που συντελούνται ήδη από την εποχή του Μεταξά, οι ένοπλες δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας μετατρέπονται σε μια λίγο πολύ συμπαγή πολιτική ομάδα, με χαρακτηριστικά γνωρίσματα την απέχθεια προς τον κοινοβουλευτισμό και έντονο αντικομμουνισμό. Μια πολιτική ομάδα-στήριγμα των συμφερόντων της κυρίαρχης τάξης και, στις περιπτώσεις των δικτατοριών του Μεταξά και των Απριλιανών, κυρίαρχη ομάδα στην άσκηση εξουσίας. Χαρακτηριστική της πλήρους συμπόρευσης αστικής τάξης και ενόπλων δυνάμεων, είναι η δήλωση, το 1962, του τότε βασιλιά, κατεξοχήν εκφραστή και προστάτη των συμφερόντων της άρχουσας τάξης, ο οποίος απευθυνόμενος σε αξιωματούχους είχε δηλώσει ότι,

*είμεθα ηνωμένοι ενώπιον του Θεού, σας ανήκω και μου ανήκετε. Ελπίζω ότι εργάζεσθε όλοι προς αυτήν την κατεύθυνση*¹⁵¹.

Η πλήρης και μονόπλευρη υπερπολιτικοποίηση των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας, η στεγανοποίησή τους από κάθε κοινοβουλευτικό και δικαστικό έλεγχο και η αντικομμουνιστική τους ιδεολογία, με την υπαγωγή οποιουδήποτε διεκδικητικού κοινωνικού αιτήματος στην κατηγορία των «αντεθνικών» συμπεριφορών, τις οδήγησε βαθμιαία στο να θεωρήσουν τον εαυτό τους ως τον γνήσιο εκφραστή των συμφερόντων της κυρίαρχης Δεξιάς παράταξης.

Υπό το πρίσμα της δεδομένης κοινωνικής πραγματικότητας και του κεντρικού ρόλου που έπαιξαν τα σώματα ασφαλείας στη διαμόρφωσή της, δεν θα πρέπει να προξενούν εντύπωση οι απαγορεύσεις προς τα στελέχη τους να συστήνουν και να συμμετέχουν σε συλλόγους, σωματεία και οργανώσεις. Χαρακτηριστικά των αντιλήψεων της περιόδου, που εξετάζουμε, είναι τα σχετικά άρθρα των κανονισμών της Χωροφυλακής και της Αστυνομίας Πόλεων. Σύμφωνα με τις εν λόγω διατάξεις, «Οι άνδρες της Χωροφυλακής δεν δύνανται να μετέχουν εις συλλόγους, σωματεία και οργανώσεις πάσης φύσεως, ή την διοίκησιν αυτών,...», (άρθρο 132, παρ.2, Κανονισμού Χωροφυλακής, Β.Δ.22.3.58) και «Εις τους ανήκοντας εις το σώμα της

¹⁵¹ Αλιβιζάτος, Ν., *Οι πολιτικοί θεσμοί.....*, σελ. 266

Αστυνομίας Πόλεων, απαγορεύεται να αποτελώσι συλλόγους, ή να συνέρχονται άλλως προς συννενόησιν, δια την υποστήριξιν αξιώσεων, σχετιζομένων προς την αστυνομικήν αυτών κατάστασιν,...» (αρθ. 139, παρ.1, Οργανισμού Αστυνομίας Πόλεων, Κ.Ν.2458/1953).

Ενδεχομένως, τέτοιες διατάξεις να ήταν περιττές, δεδομένου του μονόπλευρου- μονοκομματικού χαρακτήρα των σωμάτων ασφαλείας και των επιλεγμένων στελεχών τους, για τα οποία η ανάγκη για κοινωνική άνοδο και ατομική «καταξίωση», ιδεώδη των μικροαστικών στρωμάτων, και με δεδομένη στην τότε φάση την πλήρη άρνηση της άρχουσας τάξης να εφαρμόσει πολιτικές ενσωμάτωσης ευρύτερων κοινωνικών ομάδων, δεν μπορούσε να εκφραστεί μέσα από τη συμμετοχή σε διεκδικητικού χαρακτήρα κινήματα.

2.5. Τρίτη Ελληνική Δημοκρατία- Συνταγματική κατοχύρωση ατομικών ελευθεριών- Οι πρώτες απόπειρες συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας

Η επάνοδος στον κοινοβουλευτισμό, με την εγκαθίδρυση της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας με την πτώση των συνταγματαρχών, θεωρείται ως «τομή στη συνέχεια», του δεδομένου συσχετισμού των κοινωνικών δυνάμεων και της στρατηγικής των κυρίαρχων τάξεων προς τις κυριαρχούμενες. Για τον Χαραλάμπη, η αστική τάξη κατόρθωσε τη συνέχεια της εξουσίας της, μέσα από αναγκαίους αναπροσδιορισμούς των ταξικών εξουσιαστικών δομών. Η αστική τάξη αναγκάστηκε να δεχθεί την αστική νομιμότητα, ύστερα από συνεχή πίεση «από κάτω», πράγμα που είχε αποτελέσει την ουσιαστική αιτία της αποτυχίας της δικτατορίας και των μετεμφυλιακών δομών, αλλά σφράγισε, σύμφωνα με τα ταξικά της συμφέροντα, τη μορφή της διεξόδου απ' την κρίση και τον χαρακτήρα της αστικής νομιμότητας της μεταπολιτευτικής περιόδου, βασισμένη πάντοτε στην αποδοχή της αστικής ιδεολογίας¹⁵². Η στρατηγική για τη διαίωνιση της εξουσίας της αστικής τάξης δεν ήταν πλέον η βίαιη αντίδραση και η καταστολή της προηγούμενης περιόδου και η οποία συνάντησε τα ακρότατα όριά της με τη δικτατορία των συνταγματαρχών, αλλά η ενσωμάτωση και η κοινωνική συναίνεση των κυριαρχούμενων απέναντι στην κυρίαρχη αστική ιδεολογία και νομιμότητα. Ως αποτέλεσμα της αλλαγής της στρατηγικής της κυρίαρχης τάξης για την αναπαραγωγή της εξουσίας της, μπορεί να θεωρηθεί, σε ιδεολογικό επίπεδο αλλά με προφανή πρακτικά αποτελέσματα, η σταδιακή αναίρεση του «κράτους των εθνοκρόνων» και η μεταλλαγή του σε κράτος «όλων των Ελλήνων», με χαρακτηριστικότερη εξέλιξη, τη νομιμοποίηση του Κ.Κ.Ε. Η τομή όμως, ως προς τη στρατηγική της κυρίαρχης τάξης, έχει τα όριά της, που είναι ακριβώς η διαίωνιση της κυριαρχίας της. Επομένως, η όποια τομή σε σχέση με την παρελθούσα κοινωνική κατάσταση σχετικοποιείται, προς όφελος της συνέχειας.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της «τομής στη συνέχεια», του πλαισίου μέσα στο οποίο είναι επιθυμητές απ' την πλευρά της κυρίαρχης τάξης, οι όποιες κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, αποτελεί η κατοχύρωση στο Σύνταγμα του 1975 των ατομικών και πολιτικών ελευθεριών των δημοσίων υπαλλήλων,

¹⁵² Χαραλάμπης, Δ., *Στρατός και πολιτική εξουσία*, Εξάντας, Αθήνα 1985, σελ. 345

όπου ναι μεν κατοχυρώνεται για πρώτη φορά η απεργία ως δικαίωμα, απ' την άλλη είναι δυνατόν να τεθούν γενικοί περιορισμοί του δικαιώματος, ενώ θεωρείται ως πολύ ευρύς ο ορισμός του καθήκοντος ουδετερότητας των δημοσίων υπαλλήλων (άρθρο 29, παρ.3)¹⁵³. Σύμφωνα με τον Αλιβιζάτο, η παραπάνω στάση της αστικής τάξης, όπως αυτή εκφράζεται στο επίπεδο των συνταγματικών ρυθμίσεων, υποδηλώνει πως οι κυρίαρχες ομάδες της, που βρίσκουν στέγη στο συντηρητικό κόμμα της Ν.Δ, ενώ ήθελαν τη ρήξη με την δικτατορία, ταυτόχρονα έδειχναν πως επιθυμούσαν την αποκατάσταση της συνέχειας με την προτέρα πραγματικότητα, διότι υπήρχε ο κίνδυνος της ανεξέλεγκτης κοινωνικής αλλαγής¹⁵⁴.

Στο συνταγματικό κείμενο του 1975 γίνεται για πρώτη φορά σαφής αναφορά στις συνδικαλιστικές ελευθερίες όσων υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας. Σύμφωνα με την παράγραφο 2, του άρθρου 23,

απαγορεύεται η απεργία με οποιαδήποτε μορφή στους δικαστικούς λειτουργούς και σ' αυτούς που υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας.

Η εν λόγω απαγόρευση, σε συνδυασμό με τις περιοριστικές διατάξεις των κανονισμών λειτουργίας των σωμάτων ασφαλείας, που παρατέθηκαν πιο πάνω, θεωρήθηκαν ως επαρκείς λόγοι για την αρνητική στάση της πολιτείας απέναντι στον συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας. Στάση, η οποία εκδηλώνεται και με το νομικό πλαίσιο 643/1977, «περί διασφάλισης της συνδικαλιστικής ελευθερίας των δημοσίων, κλπ., υπαλλήλων και περί του δικαιώματος της απεργίας αυτών.», όπου στις διατάξεις του, άρθρο 1, παρ. 1 και 6, ουσιαστικά ορίζει για τις συνδικαλιστικές οργανώσεις των δημοσίων υπαλλήλων, την προάσπιση των επαγγελματικών και μόνο συμφερόντων των μελών τους, που συνεπάγεται ότι η πολιτεία διαγράφει το πλαίσιο του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβάνεται την συνδικαλιστική εκπροσώπηση και παράλληλα υποβοηθά στην αποτροπή μιας ευρύτερης συμμαχίας των μισθωτών, θέτοντας ως πρόβλεψη για τις οργανώσεις τους, την προάσπιση των

¹⁵³ Αλιβιζάτος, Ν., *Οι πολιτικοί θεσμοί.....*, σελ. 690

¹⁵⁴ Στο ίδιο, σελ. 682, 690

συμφερόντων του στενού επαγγελματικού τους χώρου. Μάλιστα, οι απαγορεύσεις για σύσταση και συμμετοχή σε συλλόγους, σωματεία και οργανώσεις συνεχίστηκαν και στον Κανονισμό Λειτουργίας του νέου σώματος ασφαλείας, δηλαδή της «Ελληνικής Αστυνομίας», η οποία συστήθηκε το 1984 και αποτελεί την ένωση της Χωροφυλακής και της Αστυνομίας Πόλεων. Η απαγόρευση όμως της απεργίας στα σώματα ασφαλείας αντιμετωπίστηκε από το σύνολο της νομικής επιστήμης, ως άσχετη με το δικαίωμα του προσωπικού τους να συνιστούν επαγγελματικές ενώσεις. Σύμφωνα με τον Τάχο, «οι διατάξεις του άρθρου 12, παρ. 1 και 4, του Συντάγματος, δεν αποκλείουν, διότι δεν απαγορεύουν το δικαίωμα του συνδικαλισμού των αστυνομικών οργάνων, ως ελλήνων πολιτών.»¹⁵⁵. Επίσης, το άρθρο 11 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, της οποίας η τυπική ισχύς είναι υπερνομοθετική στην χώρα μας και κυρώθηκε με το Ν.Δ 53/1974, ρητά αναγνωρίζει το συνδικαλιστικό δικαίωμα και στα σώματα ασφαλείας, ενώ οι όποιοι περιορισμοί, που αναγνωρίζει και αφορούν την εθνική και δημόσια ασφάλεια, την προάσπιση της τάξης, την πρόληψη του εγκλήματος και την προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των τρίτων, «δεν επιτρέπεται να εφαρμοσθούν, ειμή προς τον σκοπόν δια τον οποίον καθιερώθησαν» (άρθρο 18), δηλαδή απαγορεύεται η καταχρηστική θέσπιση και εφαρμογή περιορισμών, που θα αναιρούν στην ουσία το συνδικαλιστικό δικαίωμα¹⁵⁶. Επίσης, το συνδικαλιστικό δικαίωμα στα σώματα ασφαλείας αναγνωρίζεται και με την 87 Διεθνή Σύμβαση Εργασίας, «περί συνδικαλιστικής ελευθερίας», η οποία επίσης κυρώθηκε από την χώρα μας, με το ΝΔ. 4204/1961. Η σύμβαση αφήνει την επιβολή ορισμένων περιορισμών στη δικαιοδοσία της εσωτερικής νομοθεσίας, χωρίς όμως να θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος. Το συνδικαλιστικό δικαίωμα στην Αστυνομία αναγνωρίζει και ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, άρθρο 5, του οποίου η τυπική ισχύς υπερισχύει της εσωτερικής νομοθεσίας και ο οποίος κυρώθηκε με τον Ν.1426/84. Αν και η Ελλάδα δήλωσε ότι οι διατάξεις του άρθρου 5 δεν τη δεσμεύουν, δέχθηκε, επικυρώνοντας με Προεδρικό

¹⁵⁵ Τάχος, Α., *Το δίκαιο της Δημόσιας Τάξης.....*, σελ. 190

¹⁵⁶ Στο ίδιο, σελ. 190

Διάταγμα, ότι θα είναι δυνατόν να γίνουν δεσμευτικές για την χώρα μας και οι εν λόγω διατάξεις. Τέλος, η 690/79 απόφαση της 36^{ης} Τακτικής Συνόδου της Κοινοβουλευτικής Συνελεύσεως του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία είναι γνωστή και ως «Διακήρυξη για την Αστυνομία», ορίζει ότι, «οι αστυνομικοί πρέπει να έχουν το δικαίωμα ιδρύσεως επαγγελματικών οργανώσεων, συμμετοχής των σ' αυτές και ενεργού δραστηριοποίησής των μέσα σ' αυτές. Μπορούν επίσης να παίζουν ενεργό ρόλο σε άλλες οργανώσεις.». Επομένως, τόσο η διεθνής, όσο και η εσωτερική νομοθεσία, ήδη από αυτή την περίοδο, αναγνωρίζουν συνδικαλιστικές ελευθερίες στα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας και εγείρονται ερωτήματα για τη μέχρι πρόσφατα άρνηση της πολιτείας να «παραχωρήσει» το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι στα σώματα ασφαλείας, αλλά και του δισταγμού των στελεχών τους να το διεκδικήσουν (ερωτήματα, που ενδεχομένως να απαντώνται, αναλογιζόμενοι τη δεδομένη κοινωνική πραγματικότητα και του ειδικού νομικού καθεστώτος των σωμάτων ασφαλείας, που σύμφωνα με τον Αλιβιζάτο, οι τότε κανονισμοί των σωμάτων ασφαλείας «πέρα από το ότι είναι απαρχαιωμένοι, απηχούν μια σαφή πρόθεση του νομοθέτη να αποκόψει τα αστυνομικά όργανα απ' τη ζωντανή κοινωνική πραγματικότητα, έτσι ώστε, λειτουργώντας σ' έναν ιδιότυπο κόσμο, με τις δικές του αξίες και αντίστοιχες ιεραρχήσεις, να μην μπορούν να παρακολουθήσουν τις εξελίξεις που συντελούνται και να μένουν προσηλωμένα σε πρότυπα άλλων εποχών.»¹⁵⁷).

Πριν η έρευνα προχωρήσει, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η διεθνής νομοθεσία στις ρυθμίσεις της για το συνδικαλιστικό δικαίωμα κάνει λόγο κυρίως για την Αστυνομία. Τούτο συμβαίνει γιατί στις περισσότερες χώρες, όπου αναφέρονται οι ρυθμίσεις, το Πυροσβεστικό και το Λιμενικό Σώμα θεωρούνται πολιτικά σώματα, πλήρως ενταγμένα στην υπόλοιπη δημόσια διοίκηση, επομένως, ως προς το καθεστώς των συνδικαλιστικών ελευθεριών, ισχύει ό,τι ισχύει και για τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους. Στην ελληνική περίπτωση, αυτό που προκαλεί εντύπωση είναι το γεγονός ότι ως προς το καθεστώς των συνδικαλιστικών ελευθεριών, ο νομοθέτης κρατά διαφορετική στάση. Ενώ απαγορεύει την απεργία στα σώματα ασφαλείας

¹⁵⁷ Αλιβιζάτος, Ν., «Το νομικό καθεστώς των σωμάτων ασφαλείας», ΝοΒ, Αθήνα 1983, σελ. 630

εντάσσει το προσωπικό της πυροσβεστικής και του λιμενικού, ως προς τα συνδικαλιστικά τους δικαιώματα στον Ν.1264/82, που ισχύει για τους πολιτικούς υπαλλήλους, ενώ τα στελέχη της αστυνομίας υπόκεινται σε ξεχωριστό καθεστώς. Ή, για παράδειγμα, ενώ εντάσσει και τις τρεις υπηρεσίες στα «σώματα ασφαλείας», απαγορεύει στους αστυνομικούς να προσχωρούν σε άλλες επαγγελματικές και συνδικαλιστικές οργανώσεις, ή και να εκπροσωπούν άλλους εργαζομένους.

2.5.1. Τα πρώτα «ρήγματα» στην αδιαλλαξία της πολιτείας

Το πρώτο «ρήγμα» στη μέχρι τότε συνεπή στάση των ελληνικών κυβερνήσεων απέναντι στον συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας, δηλαδή πλήρης άρνηση αναγνώρισης, γίνεται από την κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ, που ανέρχεται στην εξουσία το 1981. Στις προγραμματικές δηλώσεις της κυβέρνησής του, ο πρωθυπουργός, Α. Παπανδρέου, για το υπό μελέτη αντικείμενο, ανέφερε ότι,

η κυβέρνηση πήρε μέτρα που θα οδηγήσουν στην παραπέρα συμφιλίωση των σωμάτων ασφαλείας με τον λαό και στην περιφρούρηση της γαλήνης του τόπου. Παράλληλα, η κυβέρνηση θα αντιμετωπίσει τα οξυμένα προβλήματα του ανθρώπινου δυναμικού των σωμάτων ασφαλείας, που αναφέρονται στις συνθήκες δουλειάς, στο ωράριο, σε απαράδεκτες κοινωνικές απαγορεύσεις και θα διασφαλίσει τις δυνατότητες συνδικαλιστικής έκφρασης μέσα στα πλαίσια του άρθρου 23 του Συντάγματος.

Επίσης, έμμεση αναφορά για το ζήτημα γίνεται και στον κανονισμό λειτουργίας της νεοϊδρυθείσας Ελληνικής Αστυνομίας (Ν.1481/84), όπου στην εισηγητική έκθεση αναφέρεται ότι στόχος της προσπάθειας δημιουργίας μιας «νέας» αστυνομίας είναι, εκτός των άλλων,

να βελτιωθούν το μορφωτικό επίπεδο, γενικό και επαγγελματικό, και οι συνθήκες εργασίας των αστυνομικών. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι επί δεκαετίες το αστυνομικό επάγγελμα θεωρείτο κοινωνικά κατώτερο και λόγω

του αντιλαϊκού χαρακτήρα που του είχαν επιβάλει και λόγω των κακών όρων εργασίας και αμοιβής του προσωπικού¹⁵⁸.

Με σκοπό την υλοποίηση των κυβερνητικών εξαγγελιών από το υπουργείο Δημόσιας Τάξης, συγκροτείται ενδεκαμελής επιτροπή, αποτελούμενη από αστυνομικούς και πολιτικά στελέχη, με σκοπό τη ανάληψη πρωτοβουλιών για τη μελλοντική δημιουργία κάποιου συνδικαλιστικού μορφώματος στα σώματα ασφαλείας. Παρ' όλα, με το πέρασμα του χρόνου οι κυβερνητικές εξαγγελίες δεν υλοποιούνται με την επίκληση της «ιδιαιτερότητας» του χώρου. Όπως καταγγέλουν πρωτεργάτες του συνδικαλιστικού κινήματος στα σώματα ασφαλείας¹⁵⁹, η σταδιακή μεταστροφή της κυβέρνησης από μια καταρχήν θετική στάση σε επιφυλακτικότητα, ευνοήθηκε και από την ιδιαίτερα αρνητική στάση των αξιωματικών της αστυνομίας απέναντι στον θεσμό¹⁶⁰.

Τον Μάρτιο του 1987 συντάσσεται το πρώτο καταστατικό της Ένωσης Κατωτέρων Αστυνομικών (Ε.Κ.Α), του πρώτου συνδικαλιστικού σωματείου στα σώματα ασφαλείας. Σύμφωνα με τον Ανδρικόπουλο, πρώτο γενικό γραμματέα του σωματείου, ο περιορισμός στη συμμετοχή στο σωματείο μόνο των «κατωτέρων» αστυνομικών υπαγορεύτηκε αφενός από το γεγονός, ότι τα ιδρυτικά μέλη ήταν όλοι αστυφύλακες και αρχιφύλακες και αφετέρου, διότι δεν εκφράστηκε από κανέναν αξιωματικό η επιθυμία να γίνει ιδρυτικό μέλος. Με την σύνταξη του καταστατικού ξεκίνησε και η προσπάθεια συλλογής των απαιτούμενων υπογραφών για την κατάθεσή του και την έγκριση από το

¹⁵⁸ Βουλή των Ελλήνων, *Εισηγητική Έκθεση Ν. 1481/84*, σελ. 1

¹⁵⁹ Ανδρικόπουλος, Μ., *Έτσι έγινε η αρχή*, Κέδρος, Αθήνα 2001. Να σημειωθεί ότι το εν λόγω βιβλίο είναι από τα ελάχιστα σε διεθνές επίπεδο, που αναφέρονται στον υπό μελέτη θεσμό και παρέχει πληροφοριακό υλικό για την ιστορική διαδρομή του θεσμού. Ο συγγραφέας του υπήρξε πρωτεργάτης εκ μέρους των αστυνομικών για την αναγνώριση του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι στα σώματα ασφαλείας, συνιδρυτής της Ένωσης Κατωτέρων Αστυνομικών (ΕΚΑ), του πρώτου συνδικαλιστικού σωματείου στα σώματα ασφαλείας. Για την δράση του αυτή διώχθηκε πειθαρχικά, κυβερνητική πρακτική, που καταγγέλλθηκε από όλες τις κομματικές πτέρυγες κατά τη συζήτηση του νομοσχεδίου που αναγνώριζε τον συνδικαλισμό στην αστυνομία και κατά την όποια ζητήθηκε η άρση των διώξεων κατά των αποταγμένων συνδικαλιστών.

¹⁶⁰ Στο ίδιο, σελ. 79

Πρωτοδικείο. Όπως καταγγέλεται από τους συνδικαλιστές, με τις πρώτες απόπειρες σύστασης του σωματίου έρχονται και οι πρώτες πειθαρχικές διώξεις, λόγω της συνδικαλιστικής δράσης.

Τον Ιούνιο του ίδιου έτους, το Συμβούλιο της Επικρατείας, με την 2649/87 απόφαση της ολομέλειάς του, κρίνει ότι,

η ΕΛ.ΑΣ είναι στρατιωτική υπηρεσία, αφού πέρα απ' τα καθαρώς αστυνομικά της καθήκοντα έχει ευρύτερη αποστολή, βοηθητική των ενόπλων δυνάμεων και μετέχει ενεργά στην εξασφάλιση της εθνικής άμυνας της χώρας. Οι ανήκοντες σ' αυτήν είναι στρατιωτικοί υπάλληλοι και δεν απολαμβάνουν τις συνταγματικές εγγυήσεις (Σύνταγμα, αρθ.103) για τους δημοσίους υπαλλήλους.

Η εισήγηση όμως της μειοψηφίας προς την παραπάνω απόφαση υποστήριζε ότι,

η Ελληνική Αστυνομία, παρά το ότι αποτελεί ένοπλο σώμα και έχει οργάνωση και πειθαρχία ανάλογη προς την των στρατιωτικών υπηρεσιών, δεν είναι ούτε αποκλειστικά, ούτε προεχόντως βοηθητικό σώμα των ενόπλων δυνάμεων, δεδομένου ότι τα κύρια καθήκοντά της είναι στο σύνολό τους καθαρά αστυνομικά, και δη σε καιρό ειρήνης, και επομένως αποτελεί πολιτική υπηρεσία του κράτους... Εξάλλου, η ρητή υπαγωγή (Ν.1481/84, αρθ.2, παρ.5) του προσωπικού της στην απαγόρευση του αρθ.23, παρ.2 του Συντάγματος τονίζει τον χαρακτήρα της Ελληνικής Αστυνομίας ως πολιτικής υπηρεσίας και των υπηρετούντων σ' αυτήν ως πολιτικών υπαλλήλων, δεδομένου ότι η ρητή απαγόρευση της απεργίας, αν επρόκειτο για στρατιωτικούς υπαλλήλους, είναι περιττή, η δε θέσπιση της διατάξεως του άρθρου 23 περί απαγορεύσεως της απεργίας, ειδικώς στους δικαστικούς λειτουργούς και τους υπηρετούντες στα σώματα ασφαλείας, εξυπακούει την ιδιότητά τους ως πολιτικών οργάνων του κράτους .

Η παραπάνω απόφαση του ΣτΕ θα υιοθετηθεί από την πλευρά της κυβέρνησης, μέχρι την επίσημη αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών στα σώματα ασφαλείας, ως επαρκής λόγος για τη μη αναγνώριση των συνδικαλιστικών οργανώσεων του χώρου, ως τέτοιων, αλλά ως σωματείων «αστικού τύπου».

Εννέα μήνες μετά τη σύνταξη του καταστατικού της Ε.Κ.Α, και εν μέσω συνεχών μεταθέσεων και πειθαρχικών διώξεων, το έτος κλείνει με τις υπογραφές που είχαν συγκεντρωθεί για την κατάθεση του καταστατικού στο Πρωτοδικείο, να ανέρχονται μόλις στις έξι.

Τον Μάρτιο του 1988, ένα χρόνο μετά τη σύνταξη του καταστατικού, συγκεντρώθηκαν οι απαραίτητες υπογραφές για την κατάθεσή του στο Πρωτοδικείο και την αναγνώρισή του. Με την απόφαση 1496/29.4.1988, του Πρωτοδικείου Αθηνών, έγινε δεκτή η αίτηση αναγνώρισης της Ε.Κ.Α και στις 22/6/1988 το καταστατικό εγκρίθηκε τελεσίδικα και καταχωρήθηκε στα βιβλία του Πρωτοδικείου. Το καταστατικό αποτελούνταν από 24 άρθρα και η μορφή του, οι σκοποί, τα μέσα και οτιδήποτε αφορούσε την οργάνωση και τη δραστηριότητα του σωματίου, είχε σαφείς αναλογίες με τη μορφή ήδη εγκεκριμένων καταστατικών άλλων συνδικαλιστικών οργανώσεων. Είναι η αρχή του συνδικαλιστικού κινήματος στην Ελληνική Αστυνομία, που συμπαρέσυρε και τα στελέχη των υπολοίπων σωμάτων προς τη ίδια κατεύθυνση. Με την αναγνώριση από την ελληνική Δικαιοσύνη του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας είναι εντυπωσιακός ο ρυθμός αύξησης του ποσοστού συνδικαλιστικής πυκνότητας των αστυνομικών που εντάσσονται στην Ε.Κ.Α. Σύμφωνα με τον Ανδρικόπουλο, μέσα στο καλοκαίρι του ίδιου έτους η Ε.Κ.Α αριθμούσε γύρω στις έντεκα χιλιάδες μέλη, ενώ το φαινόμενο εξαπλώνονταν σε όλη την χώρα, με την ίδρυση παραρτημάτων της Ε.Κ.Α.

Διακηρυγμένος στόχος της οργάνωσης ήταν, εκτός των άλλων, και η «συμφιλίωση των σωμάτων ασφαλείας με τον λαό. Η αστυνομία να μην είναι αστυνομία καταστολής απεργιών, διαδηλώσεων και μέτρων τάξης στα γήπεδα.». Τα αιτήματα που διατυπώνονταν ήταν θεσμικού (ρύθμιση ωραρίου, αντικειμενικοποίηση συστήματος μεταθέσεων, παύση αρμοδιοτήτων άσχετων με το αντικείμενο της αστυνόμευσης, κλπ) και οικονομικού χαρακτήρα. Μπορεί να ειπωθεί ότι τα εν λόγω αιτήματα στόχο έχουν κυρίως τη χάραξη μιας οριοθετικής γραμμής, ώστε να αποφευχθεί περαιτέρω επιδείνωση των ήδη βεβαρημένων οικονομικών και εργασιακών τους δικαιωμάτων, πραγματικότητα την οποία αποδέχεται άλλωστε και η πολιτική ηγεσία, στην εισηγητική έκθεση του Ν.1481/84.

Παρά την αναγνώριση των συνδικαλιστικών σωματείων απ' την ελληνική Δικαιοσύνη, την εντυπωσιακή αύξηση του αριθμού των συνδικαλισμένων αστυνομικών (υπολογίζονταν σε δώδεκα χιλιάδες, πανελλαδικά, τα μέλη της Ε.Κ.Α, τον Σεπτέμβριο του 1988) και του αριθμού των σωματείων (σύσταση και αναγνώριση της «Δημοκρατικής Ένωσης Αστυνομικών Βορείου Ελλάδας», με έδρα την Θεσσαλονίκη) και παρά την υποστήριξη των πολιτικών παρατάξεων, πλην της τότε κυβερνητικής, η κυβέρνηση και η «φυσική ηγεσία» του υπουργείου Δημόσιας Τάξης αρνούσαν την παραπάνω πραγματικότητα. Επικαλούμενος την απόφαση του ΣτΕ, ο τότε υπουργός Δημόσιας Τάξης, Α. Σεχιώτης, εξέδωσε την υπ.αριθ.6013/19/14-γ, Σεπτέμβριος 1988, εγκύκλιο, με την οποία ουσιαστικά προειδοποιούσε με διώξεις όσους συμμετείχαν στα συνδικαλιστικά σωματεία. Η εγκύκλιος, μεταξύ άλλων, αναφέρει χαρακτηριστικά, ότι,

τα ιδρυόμενα σωματεία, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 78 εκ του Αστικού Κώδικα απαγορεύεται να προβαίνουν σε συνδικαλιστικές δραστηριότητες, ήτοι να εμφανίζονται φανερά, ή συγκαλυμμένα, ότι εκπροσωπούν το αστυνομικό προσωπικό, με σκοπό τη διαφύλαξη, ή την προαγωγή των εργασιακών, οικονομικών, ασφαλιστικών κοινωνικών και συνδικαλιστικών εν γένει συμπεριφορών του. Εάν κατά παράβαση των ανωτέρω υπάρξουν ή διαπιστωθούν πειθαρχικά παραπτώματα, που προβλέπονται από τις οργανικές διατάξεις και τους κανονισμούς του Σώματος, η αρμόδια για κάθε περίπτωση αστυνομική αρχή εξουσιοδοτείται να κινεί την πειθαρχική διαδικασία, με την βεβαιότητα ότι καμία δήθεν «συνδικαλιστική ιδιότητα» δεν μπορεί να καλύψει παραβάσεις, ή παραλείψεις υποχρεώσεων που απορρέουν από την ιδιότητα του αστυνομικού. Οι διοικητές αξιωματικοί παρακαλούνται να ανακοινώνουν ενυπογράφως την παρούσα σ' όλο το αστυνομικό προσωπικό και να αναφέρουν εκτέλεση, εντός δέκα ημερών, επισημαίνοντας ιδιαίτερα ότι θα ελεγχθεί αυστηρά η οποιαδήποτε συμμετοχή τους σε τέτοιες συνδικαλιστικές οργανώσεις.

Έχοντας ως οδηγό τα διαδραματιζόμενα στην Ελληνική Αστυνομία, όσον αφορά τον συνδικαλισμό των μελών της και έχοντας να αντιμετωπίσουν παρόμοιες, δυσμενείς, συνθήκες εργασίας, οι πυροσβέστες προχωρούν τις διαδικασίες, τον Σεπτέμβριο του 1988, για την ίδρυση συνδικαλιστικού

οργάνου. Αφορμή για τη δεδομένη χρονική στιγμή σύστασης του σωματείου υπήρξε η πρόθεση της κυβέρνησης να προχωρήσει σε μεταθέσεις τετρακοσίων χαμηλόβαθμων πυροσβεστών με, όπως κατήγγειλαν οι πρώτοι πυροσβέστες –συνδικαλιστές, κομματικά κριτήρια. Με την υπ.αριθ. 2848/88 απόφαση του Πρωτοδικείου Αθηνών εγκρίθηκε το καταστατικό της «Πανελληνίας Ένωσης Υπαλλήλων Πυροσβεστικού Σώματος» (Π.Ε.Υ.Π.Σ). Θα πρέπει να τονιστεί, ότι με προηγούμενη απόφασή του το ΣτΕ είχε κρίνει επί του θέματος του εργασιακού καθεστώτος που διέπει τα στελέχη του Πυροσβεστικού Σώματος, άρα αφορά και το καθεστώς που θα ρυθμίζει τις συνδικαλιστικές τους ελευθερίες. Σύμφωνα με τις αποφάσεις, 65/1983 και 4667/1985 το ΣτΕ έκρινε ότι οι υπάλληλοι του Πυροσβεστικού Σώματος είναι μόνιμοι πολιτικοί δημόσιοι υπάλληλοι. Άρα απολαμβάνουν των ίδιων συνδικαλιστικών δικαιωμάτων με τους υπόλοιπους δημοσίου υπαλλήλους, εκτός του δικαιώματος της απεργίας, το οποίο απαγορεύεται για τα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας. Επομένως, τα στελέχη του Πυροσβεστικού Σώματος, όπως και του Λιμενικού, εμπίπτουν στην δικαιοδοσία του Ν.1264/82 για το καθεστώς των συνδικαλιστικών τους ελευθεριών, ο οποίος έχει τεθεί σε εφαρμογή ήδη από το 1982. Ο λόγος καθυστέρησης εμφάνισης συνδικαλιστικών οργανώσεων στην πυροσβεστική έξι χρόνων από την ψήφιση του Ν.1264/82 και πέντε από την απόφαση του ΣτΕ, θα πρέπει να αποδίδεται, σύμφωνα με την άποψη του πρώην προέδρου της Π.Ε.Υ.Π.Σ, κ. Καρρά, αφενός την ισχυρή αντίληψη στους κόλπους του σώματος, ότι δεν νοούνταν συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας, με δεδομένη μάλιστα και την απαγόρευση της απεργίας και αφετέρου την παγιωμένη διαπίστωση, ότι λόγω του ασυγκρίτως πολυπληθέστερου εργασιακού πληθυσμού και του «ειδικού βάρους» της, οι εξελίξεις στην αστυνομία καθόριζαν και τις ευρύτερες εξελίξεις στα σώματα ασφαλείας.

Η δημιουργία νέων σωματείων στους κόλπους της αστυνομίας συνεχίζεται με αμείωτο ρυθμό, ενώ εμφανίζονται και οι πρώτες εσωτερικές έριδες, με κύριο αντικείμενο διαφωνιών τη μελλοντική πορεία και τον χαρακτήρα του συνδικαλισμού στον χώρο. Οι εσωτερικές διαφωνίες πήραν τη μορφή μέχρι και ακραίων προσωπικών επιθέσεων, κατηγορώντας αλλήλους για «υπονόμηση του κινήματος».

Τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους ξεκινούν οι πρώτες προσπάθειες για τη δημιουργία συνδικάτου που θα συγκροτούνταν από αξιωματικούς της αστυνομίας. Τον ίδιο μήνα αποστέλλεται νέα εγκύκλιος του τότε αρχηγού της ΕΛ.ΑΣ για παρακολούθηση των δραστηριοτήτων των σωματείων και την επιβολή πειθαρχικών ποινών στους παραβάτες, βάσει της προηγούμενης εγκυκλίου Σεχιώτη. Εν' όψει και της ίδρυσης συνδικάτου από την πλευρά των αξιωματικών και της θετικής στάσης της κοινωνίας απέναντι στον συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας, το υπουργείο εκδίδει, τον Φεβρουάριο του 1989, ανακοίνωση στην οποία εκφράζεται για μια ακόμη φορά η άκαμπτη θέση της κυβέρνησης.

... Η στρατιωτική δομή και πειθαρχία της Ελληνικής Αστυνομίας και η ισχύουσα νομιμότητα στη λειτουργία της, δεν επιτρέπουν την ανάπτυξη, αλλά ούτε και την πρωτοβουλία για τη δημιουργία συνδικαλιστικών φορέων στον χώρο της αστυνομίας. Ο νόμος και ο κανονισμός παρέχουν τα εχέγγυα και τις διαδικασίες για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των εργαζομένων στην Ελληνική Αστυνομία, αλλά παράλληλα, θεσπίζουν πειθαρχικές, ακόμη και ποινικές ευθύνες στους ενεργούντες παρά τις απαγορευτικές διατάξεις. Το υπουργείο είναι υποχρεωμένο και θα λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για την πάταξη του φαινομένου, που αποτελεί απειλή για την ομαλή λειτουργία και την αποτελεσματικότητα της αστυνομίας.

Τον Απρίλιο του 1989 αναγνωρίστηκε από το Πρωτοδικείο Αθηνών η «Ένωση Αξιωματικών Ελληνικής Αστυνομίας», που αργότερα μετατράπηκε σε ένωση πανελλαδικού χαρακτήρα, κάνοντας την αρχή για την συνδικαλιστική έκφραση και του ανώτερου ιεραρχικά προσωπικού της αστυνομίας, αφού τα μέχρι τότε υπάρχοντα σωματεία απαρτίζονταν κυρίως από χαμηλόβαθμους αστυνομικούς. Σχεδόν ταυτόχρονα με την ανακοίνωση ίδρυσης της ένωσης αξιωματικών, δύο ημέρες αργότερα, τριάντα ιδρυτικά μέλη της ένωσης μετατίθενται. Στα σωματεία του Πυροσβεστικού Σώματος και του Λιμενικού δεν τίθεται θέμα, από νομικής τουλάχιστον πλευράς, διαχωρισμού των σωματείων με βάση τη θέση του στελέχους στην ιεραρχική κλίμακα.

Τον Μάιο του 1989 αναγνωρίζεται η «Ένωση Αστυνομικών Υπαλλήλων Αττικής» (Ε.Α.Υ.Α) και πλέον γίνονται ορατές ευρύτερα οι διαφωνίες στο

εσωτερικό του κινήματος των αστυνομικών. Η κύρια μορφή των μεν απέναντι στους δε ήταν η υπονόμηση του κινήματος χάριν πολιτικών και προσωπικών σκοπιμοτήτων¹⁶¹.

Με αφορμή την ίδρυση του νέου σωματείου της Ε.Α.Υ.Α η κυβέρνηση προχωρεί σε μεταθέσεις τριών μελών του προεδρείου της. Παρ' όλα αυτά, σημειώνεται η πρώτη επιτυχία των συνδικαλιστών απέναντι στην κυβερνητική πρακτική των μεταθέσεων, ως πειθαρχικού μέτρου για την καταστολή της συνδικαλιστικής δράσης. Ειδικότερα, η Ε.Α.Υ.Α κατέφυγε στη Δικαιοσύνη, υποβάλλοντας αίτηση κατά του υπουργού Δημόσιας Τάξης και του αρχηγού της ΕΛ.ΑΣ και εξεδόθη προσωρινή διαταγή, που ανάστειλε τις μεταθέσεις μέχρις ότου εκδικαστεί η υπόθεση.

Τον Ιούλιο του 1989 εγκρίθηκε από το Πρωτοδικείο Πειραιά η σύσταση της «Πανελλήνιας Ένωσης Προσωπικού Λιμενικού Σώματος», (Π.Ε.Π.Λ.Σ.). Το υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας ακολούθησε τακτική ανάλογη του υπουργείου Δημόσιας Τάξης. Μάλιστα, ο πρόεδρος της διοικούσας επιτροπής της Π.Ε.Π.Λ.Σ αποτάχθηκε από το σώμα. Επίσης, το υπουργείο κατέθεσε έφεση κατά της απόφασης ίδρυσης του σωματείου. Ο συνδικαλισμός στο Λιμενικό Σώμα παρουσιάζει ενδιαφέρον, γιατί εμφανίζεται το παράδοξο, ότι ενώ ως προς το καθεστώς των συνδικαλιστικών τους ελευθεριών απολαμβάνουν το καθεστώς των δημοσίων υπαλλήλων, εκτός του δικαιώματος της απεργίας, από την άλλη το εν λόγω προσωπικό υπάγεται στον Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα και διέπεται από τις διατάξεις που αφορούν το Πολεμικό Ναυτικό. Επομένως, τίθεται το ερώτημα, αν τελικά το Λιμενικό Σώμα είναι σώμα ασφαλείας, ή εντάσσεται στις ένοπλες δυνάμεις και κάτω από ποια νομική κατασκευή έγινε δεκτός ο συνδικαλισμός στο εν λόγω σώμα.

Η δεύτερη υποπερίοδος του διαστήματος μέχρι την επίσημη αναγνώριση των συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας, το 1994, κλείνει με δύο γεγονότα. Πρώτον, με την ανάληψη της κυβερνητικής ευθύνης από την κυβέρνηση συνεργασίας Ν.Δ – ενιαίου Συνασπισμού, όπου αναστέλλεται η

¹⁶¹ Χαρακτηριστική της αντιπαλότητας μεταξύ των οργανώσεων είναι ο ισχυρισμός του τότε προέδρου της ένωσης αστυνομικών υπαλλήλων Αττικής, προς τους δημοσιογράφους ότι η ΕΚΑ δεν είναι συνδικαλιστικό σωματείο και ότι δεν γνωρίζει αν έγιναν διώξεις για συνδικαλιστική δράση των μελών της ΕΚΑ. Για τα παραπάνω, καθώς και την απάντηση που δίνεται βλ. Ανδρικόπουλος, Μ., *Έτσι έγινε η αρχή*,..... Σελ.219-220

εγκύκλιος Σεχιώτη, αν και οι διωχθέντες συνδικαλιστές δεν αποκαταστάθηκαν. Η εν λόγω αναστολή αποτέλεσε ουσιαστικά την έστω και έμμεση αναγνώριση εκ μέρους της κυβέρνησης της υφιστάμενης κατάστασης, ως προς τον συνδικαλισμό του χώρου, καθώς προσανατολίζονταν στην αναγνώρισή του, αν και ακόμη δεν είχε κατασταλάξει σε κάποιο συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο, που να καθόριζε την λειτουργία των οργανώσεων. Δεύτερο γεγονός κατά το τέλος της υπό μελέτης περιόδου είναι η ίδρυση της Π.Ο.Α.Σ.Υ (Πανελλήνια Ομοσπονδία Αστυνομικών Υπαλλήλων), αποτελώντας το πρώτο δευτεροβάθμιο συνδικαλιστικό όργανο στα σώματα ασφαλείας και περιελάμβανε στους κόλπους της, σύμφωνα με το τότε καταστατικό, στελέχη όλων των βαθμίδων ιεραρχίας. Στο εξής η Π.Ο.Α.Σ.Υ θα συντονίζει τις δράσεις για την εκπροσώπηση των εργαζομένων του κλάδου και την αναγνώριση εκ μέρους της πολιτείας του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας.

Με την υπ.αριθ.3797/89 απόφαση του Πρωτοδικείου Αθηνών, εγκρίθηκε το καταστατικό της ομοσπονδίας, που είχε ως ιδρυτικά μέλη τα σωματεία της Πέλλας και της Ξάνθης. Το πρώτο πανελλαδικό συνέδριο της ΠΟΑΣΥ έλαβε χώρα τον Μάιο του 1990 και έλαβαν μέρος αντιπρόσωποι δεκατριών συνδικαλιστικών οργανώσεων της αστυνομίας. Την ίδια περίπου περίοδο η ΠΟΑΣΥ εγγράφεται στην τριτοβάθμια συνδικαλιστική οργάνωση των δημοσίων υπαλλήλων, την ΑΔΕΔΥ, εκμεταλλευόμενη το γεγονός ότι αν και de facto είχε αναγνωρισθεί από την κυβέρνηση ο συνδικαλισμός στην αστυνομία, εν τούτοις δεν είχε διαμορφωθεί ακόμη συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο, που να καθόριζε το καθεστώς της συνδικαλιστικής εκπροσώπησης των αστυνομικών υπαλλήλων. Με το ισχύον νομικό πλαίσιο του Ν.2265/94, δεν επιτρέπεται η συμμετοχή της ΠΟΑΣΥ στην ΑΔΕΔΥ, γιατί θεωρείται ότι με αυτόν τον τρόπο εκπροσωπεί εμμέσως και άλλους εργαζομένους πέραν των αστυνομικών.

2.5.2. Προς διαμόρφωση κοινωνικού κινήματος, ως «μοχλού πίεσης» για την αναγνώριση του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας- Η δράση της ΕΔΑΣΑ

Είναι σκόπιμο να γίνει ιδιαίτερη μνεία στη στάση της ελληνικής κοινωνίας στην ιστορική διαδικασία εμφάνισης της συλλογικής εκπροσώπησης των συμφερόντων των εργαζομένων. Η στάση άλλωστε του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος, η στρατηγική διαμόρφωσης κοινωνικών συμμαχιών και η αξιοποίησή τους ως «μοχλών πίεσης», έχουν μερίδιο ευθύνης στην ιστορική πορεία ανάπτυξης ενός κοινωνικού θεσμού.

Ήδη από τα πρώτα βήματά τους, οι προσπάθειες για την αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών στα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας βρήκαν θετική ανταπόκριση από ένα μεγάλο τμήμα της ελληνικής κοινωνίας. Κύριος εκφραστής ενός ευρύτερου κινήματος υπέρ των προσπαθειών των στελεχών του χώρου για την αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών υπήρξε η «Επιτροπή για τον Δημοκρατικό Αναπροσανατολισμό των Σωμάτων Ασφαλείας» (ΕΔΑΣΑ). Με το κύρος των μελών που την περιέβαλαν, η δράση της ΕΔΑΣΑ υπήρξε καθοριστική, αφενός γιατί οι προσπάθειές της εκδηλώθηκαν σε διαφορετικές κατευθύνσεις (σύγκλιση συνεδρίων με θέμα τον συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας και των διαδραματιζόμενων στον διεθνή χώρο, κινήσεις για την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, κλπ.), αφετέρου διότι ώθησε και άλλες κοινωνικές δυνάμεις, όπως πολιτικές παρατάξεις και εργατικές ενώσεις, να στηρίζουν τις προσπάθειες των στελεχών του χώρου.

Η ΕΔΑΣΑ ιδρύθηκε τον Ιανουάριο του 1988, δηλαδή λίγους μήνες μετά τις πρώτες απόπειρες για την ίδρυση συνδικαλιστικού σωματείου στην αστυνομία και αφού είχαν γίνει ευρύτερα γνωστές, μέσω του Τύπου, οι πρώτες πειθαρχικές διώξεις των εμπνευστών του. Εκατόν τριάντα δύο προσωπικότητες της δημόσιας ζωής υπέγραψαν την ιδρυτική διακήρυξη της ΕΔΑΣΑ. Η ιδρυτική διακήρυξη τόνιζε, μεταξύ άλλων, ότι,

μετά από δέκα τρία χρόνια κοινοβουλευτικής δημοκρατίας εξακολουθεί ο προσανατολισμός, η λειτουργία και η δράση των σωμάτων ασφαλείας να μην ανταποκρίνεται στις πραγματικές ανάγκες της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας... Η νεοσύστατη επιτροπή καλεί σε συνεργασία και κινητοποίηση όλους όσους πιστεύουν ότι το καλύτερο αύριο του ελληνικού λαού και της χώρας

έχει ανάγκη από σώματα ασφαλείας συμφιλωμένα με τον ίδιο τον λαό, με δημοκρατικό προσανατολισμό και ελεύθερο συνδικαλισμό.

Η δράση της ΕΔΑΣΑ υπήρξε πολυεπίπεδη. Πέραν της στήριξής της στους διωκόμενους συνδικαλιστές, πραγματοποίησε, στα τέλη του 1988, επιστημονικό διήμερο, με θέμα, «Συνδικαλισμός στον χώρο των σωμάτων ασφαλείας». Τα συμπεράσματα του συνεδρίου ήταν, μεταξύ άλλων, τα εξής: Δεν υπάρχει νομικό κώλυμα για τη σύσταση και λειτουργία συνδικαλιστικών οργανώσεων στον χώρο των σωμάτων ασφαλείας και ότι αφού το συνδικαλιστικό δικαίωμα των αστυνομικών υπαλλήλων είναι και αυτών νόμιμα κατοχυρωμένο, δεν εξαρτάται από οποιονδήποτε χαρακτηρισμό αυτών ως πολιτικών, ή στρατιωτικών υπαλλήλων. Με βάση τις παραπάνω επισημάνσεις, οι διώξεις που γίνονται σε βάρος των συνδικαλιστών είναι παράνομες και καταχρηστικές.

Οι εργασίες του συνεδρίου έληξαν με την επισήμανση, στη διατύπωση των συμπερασμάτων, ότι

η κυβερνητική ηγεσία, αρνούμενη τον συνδικαλισμό, προσπαθεί ουσιαστικά να διατηρήσει τη μορφή της καταναγκαστικής πειθαρχίας, που καθιστά τους αστυνομικούς υπαλλήλους άβουλα όργανα εκτέλεσης, ακόμη και παράνομων διαταγών. Η δημοκρατική ομαλότητα χρειάζεται όμως μια αστυνομία σταθερά προσανατολισμένη στην προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών του πολίτη και στην τήρηση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας και όχι υποχείριο του εκάστοτε κυβερνώντος κόμματος και φυσικά αυτό απαιτεί μια άλλου είδους πειθαρχία. Συνειδητή και δημοκρατική, που είναι καθήκον των αστυνομικών και υποχρέωσή τους απέναντι στον λαό να την κατακτήσουν.

Στη δράση της ΕΔΑΣΑ περιλαμβάνονται και οι προσπάθειές της για συντονισμό των κινήσεων των διαφόρων συνδικαλιστικών οργανώσεων, που είχαν αναπτυχθεί.

Με την επίσημη αναγνώριση του συνδικαλισμού στην αστυνομία η ΕΔΑΣΑ έπαψε να υφίσταται.

Εκτός της ΕΔΑΣΑ, σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση ευνοϊκής στάσης της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στο καινοφανές φαινόμενο στα σώματα

ασφαλείας έπαιξε η στήριξή του από διάφορους κοινωνικούς φορείς, όπως οι πολιτικές παρατάξεις και οι εργατικές ενώσεις.

Η στήριξη των πολιτικών παρατάξεων εκφράστηκε κυρίως μέσω των κομμάτων της αντιπολίτευσης. Άλλωστε, οι πρώτες απόπειρες των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας για συνδικαλισμό χαρακτηρίστηκαν από την τότε κυβερνητική παράταξη του ΠΑ.ΣΟ.Κ, ως υποκινούμενες από την αντιπολίτευση και ιδιαίτερα, από την Ν.Δ. Τον Οκτώβριο του 1988, λίγους μήνες μετά την αναγνώριση του καταστατικού της Ε.Κ.Α και μόλις κάποιες ημέρες μετά την αντίστοιχη αναγνώριση του σωματίου των πυροσβεστών και εν μέσω των πειθαρχικών διώξεων λόγω συνδικαλιστικής δράσης, κατατίθεται ερώτηση στη Βουλή, από βουλευτές του Κ.Κ.Ε, με θέμα τον συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας. Με την ερώτησή τους οι βουλευτές ζητούσαν, εξομοίωση των εργασιακών δικαιωμάτων των αστυνομικών υπαλλήλων με τα αντίστοιχα των δημοσίων υπαλλήλων, τη σύνταξη εσωτερικών κανονισμών με τη συμμετοχή εκπροσώπων του προσωπικού, αναβάθμιση της εκπαίδευσης και εφαρμογή της εργατικής νομοθεσίας, όσον αφορά ειδικότερα το ωράριο απασχόλησης. Επίσης, διάφορα στελέχη του κομμουνιστικού κόμματος συμμετείχαν στις συνελεύσεις των συνδικάτων. Η δραστηριότητα των πολιτικών παρατάξεων απέναντι στις προσπάθειες δημιουργίας του θεσμού αφορούσε, σε μεγάλο μέρος, την προστασία των πρώτων συνδικαλιστών του χώρου, καθώς και την καταδίκη των πειθαρχικών διώξεων, λόγω συνδικαλιστικής δράσης. Χαρακτηριστική είναι η ανακοίνωση του κόμματος της Ελληνικής Αριστεράς (Ε.ΑΡ), με αφορμή την πρώτη πορεία των αστυνομικών στην Αθήνα και τις απειλές που ακολούθησαν για διώξεις και φυλακίσεις. Στην ανακοίνωση αναφέρεται ότι οι αστυνομικοί στον αγώνα τους,

θα έχουν την αποφασιστική συμπαράσταση των δημοκρατικών-προοδευτικών δυνάμεων.

Ακολούθησαν αρκετές ερωτήσεις και επίκαιρες ερωτήσεις των βουλευτών της αντιπολίτευσης προς την κυβέρνηση, παρ' όλα αυτά λάμβαναν την ίδια αρνητική απάντηση, η οποία στηριζόταν στην απόφαση του ΣτΕ, περί του ιδιαίτερου χαρακτήρα των σωμάτων ασφαλείας. Από την άλλη όμως τίθεται εύλογα το ερώτημα γιατί δεν προχώρησε η νομική κατοχύρωση του θεσμού κατά την περίοδο 1990-1993, όπου την κυβερνητική εξουσία ασκούσε

η Ν.Δ, που ως αξιωματική αντιπολίτευση, την προηγούμενη περίοδο, άσκησε ιδιαίτερα αρνητική κριτική στη κυβέρνηση γιατί δεν προωθούσε την αναγνώριση, οι βουλευτές της συμμετείχαν σε δραστηριότητες των «παράνομων» συνδικάτων και γενικά στήριξε τις πρώτες απόπειρες συλλογικής εκπροσώπησης των εργαζομένων του χώρου.

Στήριξη στις προσπάθειες για την αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών στα σώματα ασφαλείας και η οποία εκφράστηκε κυρίως με τη μορφή της ηθικής συμπαράστασης, προσέφεραν διάφοροι κοινωνικοί φορείς, όπως εργατικές ενώσεις και σωματεία και οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης. Εγγύτερα στις προσπάθειες για συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας βρέθηκαν, όπως ήταν αναμενόμενο, οι εκπρόσωποι των εργαζομένων του πολιτικού προσωπικού του υπουργείου Δημόσιας Τάξης. Με αφορμή τις συνεχείς διώξεις εκδόθηκαν διάφορα ψηφίσματα συμπαράστασης από εργατικές ενώσεις, ενώ στις συγκεντρώσεις και πορείες των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας συμμετείχαν, εκτός των άλλων και εκπρόσωποι της ΓΣΕΕ και της ΑΔΕΔΥ.

Τέλος, σημαντικό ρόλο για την αποδοχή της ευρύτερης κοινωνίας στην αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών στα στελέχη του χώρου έπαιξε η ιδιαίτερα ευνοϊκή μεταχείριση του Τύπου¹⁶² στις πρώτες απόπειρες για συλλογική έκφραση, και η παράλληλη καταδίκη των κυβερνητικών πράξεων δίωξης της συνδικαλιστικής δράσης στα σώματα ασφαλείας.

¹⁶² Στο ίδιο, σελ. 116, 148, 156

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ
Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

3.1. Εισαγωγή

Το εν λόγω κεφάλαιο επικεντρώνεται στην ανάλυση δύο παραγόντων, η δράση των οποίων καθορίζει εν πολλοίς τον χαρακτήρα του συνδικαλιστικού φαινομένου στα σώματα ασφαλείας.

Ο πρώτος παράγοντας αφορά την παρουσίαση και ανάλυση του Νόμου 2265/94 με την ψήφιση του οποίου αναγνωρίζεται και τυπικά πλέον από την πολιτεία ο συνδικαλισμός στην Ελληνική Αστυνομία. Κυρίως όμως, η ψήφιση του εν λόγω νομοθετικού πλαισίου συνεπάγεται ότι αναγνωρίζεται ουσιαστικά από την πολιτεία το συνδικαλιστικό δικαίωμα στο σύνολο των σωμάτων ασφαλείας. Για παράδειγμα, τα στελέχη της πυροσβεστικής, ως πολιτικό σώμα, είχαν τη δυνατότητα να συνδικαλίζονται βάσει του Νόμου 1264/82. Παρόλα αυτά, ανέμεναν, κατά κάποιο τρόπο, τις εξελίξεις ως προς την αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών στους συναδέλφους τους στην αστυνομία, ενώ δεν πρέπει να παραβλεφθεί και το γεγονός ότι και από την πλευρά της η πολιτεία ήταν αρνητική στο ενδεχόμενο συνδικαλιστικής εκπροσώπησης των στελεχών της πυροσβεστικής βάσει των ρυθμίσεων του Νόμου 1264/82, που ρυθμίζει τις συνδικαλιστικές ελευθερίες και για τους δημοσίους υπαλλήλους.

Συνεπώς, η ψήφιση του Ν.2265/94 παρότι δεν αφορά το σύνολο των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας αποτέλεσε τη «λυδία λίθο» στην αναγνώριση συνολικά συνδικαλιστικών δικαιωμάτων στα σώματα ασφαλείας. Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται αναλυτική καταγραφή των χαρακτηριστικών των συνδικαλιστικών οργανώσεων του χώρου.

Ο δεύτερος παράγοντας αφορά τη διερεύνηση των όρων και του τρόπου διεκδίκησης των αιτημάτων των συνδικάτων των σωμάτων ασφαλείας. Τούτος ο παράγοντας έχει βαρύνουσα σημασία διότι υποδηλώνει τον τρόπο δράσης των συνδικάτων, τις μεταξύ τους σχέσεις, τις σχέσεις με ευρύτερες συνδικαλιστικές οργανώσεις, όπως αυτές των δημοσίων υπαλλήλων, τον βαθμό επίτευξης των αιτημάτων τους κ.α. Η ανάδειξη των παραπάνω συνιστωσών θα συμβάλει στην εκτίμηση για τον χαρακτήρα του συνδικαλιστικού κινήματος του υπό μελέτη χώρου, αν δηλαδή έχει διαμορφωθεί ένα συναινετικό, ή αντίθετα, συγκρουσιακό πρότυπο στις σχέσεις του με την πολιτεία- εργοδότη.

3.2. Ο Νόμος 2265/94

Στη συνέχεια της προσπάθειας περιγραφής του θεσμού, επόμενος σταθμός ορίζεται η επίσημη αναγνώριση του συνδικαλιστικού δικαιώματος στην Ελληνική Αστυνομία, με την ψήφιση του Νόμου 2265/94. Η ψήφιση του εν λόγω νομικού πλαισίου, αν και αφορά αποκλειστικά τον χώρο της Ελληνικής Αστυνομίας και όπως προελέχθη, ήδη είχε αναγνωρισθεί το συνδικαλιστικό δικαίωμα για τα υπόλοιπα σώματα ασφαλείας, βάσει των διατάξεων του Ν.1264/82, εν τούτοις θεωρείται κομβικό σημείο στην ευρύτερη πορεία του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας, καθώς ρυθμίζεται τελικώς και το καθεστώς απόλαυσης συνδικαλιστικών ελευθεριών στο προσωπικό του μεγαλύτερου, από πλευράς εργατικού δυναμικού, σώματος ασφαλείας. Δεδομένων των κοινωνικών συνθηκών και της ιστορικής πραγματικότητας, η αστυνομία θεωρείται ως το κατεξοχήν «σώμα ασφαλείας», που καθορίζει τις εξελίξεις στον ευρύτερο χώρο παρόμοιων οργανισμών. Επιπλέον, η ψήφιση του Ν.2265/94, θεωρείται σημείο καμπής για ολόκληρο τον συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας και πέρασμα στη σύγχρονη πραγματικότητα του θεσμού, διότι οι διατάξεις του θέτουν σαφή όρια στη δραστηριοποίηση των συνδικαλιστικών ενώσεων, γεγονός που πρέπει να λαμβάνουν υπόψη, αφενός οι συνδικαλιστές του χώρου, όταν κάνουν λόγο για ενιαία έκφραση του συνόλου των σωμάτων ασφαλείας και αφετέρου, οι μελετητές του χώρου, που πρέπει να γνωρίζουν ότι το καθεστώς των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων του προσωπικού των σωμάτων ασφαλείας διέπεται από δύο διαφορετικά νομικά πλαίσια, όπως αυτά ορίζονται από τους νόμους, 1264/82 και 2265/94. Ως ένας από τους στόχους της έρευνας είναι να αποδειχθεί ότι το ισχύον νομικό πλαίσιο, που ορίζεται από τις διατάξεις του Ν.2265/94, διαμορφώνει χαρακτηριστικά του συνδικαλιστικού κινήματος στα σώματα ασφαλείας που οδηγούν στην περιχαράκωση, αφενός στο εσωτερικό τους, αφετέρου, σε σχέση με το ευρύτερο οργανωμένο κίνημα του κόσμου της εργασίας.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί ότι η υιοθέτηση, ως αφετηρία για τη μελέτη μιας ιστορικής περιόδου, την ύπαρξη και τη λειτουργία ενός ορισμένου νομικού πλαισίου γίνεται για μεθοδολογικούς σκοπούς. Υπονοεί μια ποιοτική αλλαγή στην πορεία του θεσμού, στη δραστηριοποίηση και στις δυνατότητες που παρέχονται πλέον στα μέλη του. Παράλληλα, οι νομικοί κανόνες αντανakλούν τη δεδομένη κάθε φορά κοινωνική

πραγματικότητα, αποτελούν έκφραση του συσχετισμού δυνάμεων μεταξύ εξουσιαζόντων και εξουσιαζομένων, ορίζοντας ταυτόχρονα και το πλαίσιο δράσης τους. Το υπό εξέταση νομικό κείμενο έχει αξία και για έναν άλλο λόγο. Αποτελεί τη θετική απάντηση της ελληνικής πολιτείας απέναντι σε μια ευρύτερη θεωρητική συζήτηση που αναπτύχθηκε διεθνώς για το αν νοείται συνδικαλιστικό δικαίωμα χωρίς τη δυνατότητα προσφυγής των εργαζομένων στην απεργία (όπως στην περίπτωση των εργαζομένων στα σώματα ασφαλείας). Γύρω από ζήτημα αυτό έχουν αναπτυχθεί δύο αντίθετες απόψεις. Η πρώτη, υποστηρίζει ότι ο εθνικός νομοθέτης είναι δυνατόν να θέσει γενικό φραγμό στην άσκηση του συνδικαλιστικού δικαιώματος του προσωπικού της αστυνομίας. Υποστηρίζεται, αφενός ότι ο συνδικαλισμός των αστυνομικών είναι ασυμβίβαστος με την ουδετερότητα στο πλαίσιο της άσκησης των καθηκόντων τους και την απαγόρευση της δυνατότητάς τους να εκφράζονται πολιτικά και, αφετέρου ότι, η αναμφισβήτητη απαγόρευση του δικαιώματος τους να απεργούν έχει ως αναγκαία συνέπεια την αδυναμία τους να ιδρύουν και συνδικαλιστικές οργανώσεις¹⁶³. Αντίθετα, η δεύτερη άποψη υποστηρίζει ότι ορισμένοι, μόνο, περιορισμοί είναι δυνατόν να τεθούν στο συνδικαλιστικό δικαίωμα του προσωπικού αυτού, χωρίς να είναι δυνατόν να επιβληθεί η πλήρης απαγόρευση. Η συνδικαλιστική οργάνωση του προσωπικού αυτού αποτελεί τη μόνη νόμιμη διέξοδο, προκειμένου να εκφράσουν τα επαγγελματικά προβλήματά τους και να θεμελιωθεί ένας διάυλος επικοινωνίας με την εκάστοτε κυβέρνηση¹⁶⁴. Αν και τίθεται ζήτημα του χαρακτήρα των περιορισμών αυτών, καθώς και της οριοθέτησης μεταξύ των περιορισμών και της ουσιαστικής απαγόρευσης του θεσμού, η ελληνική πολιτεία υιοθέτησε τη δεύτερη άποψη, αναλογιζόμενη ίσως και τα όσα συντελούνται στον διεθνή χώρο και ειδικότερα στην Ευρώπη, όπου ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας αποτελεί ήδη μια πολύχρονη πραγματικότητα. Λόγου χάρη, στην Ιταλία, με τον Νόμο 121/1.4.81, αναγνωρίζεται το δικαίωμα του συνδικαλισμού στα μέλη της Polizia dello stato, ενώ σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες εντάσσεται στο γενικό συνδικαλιστικό δικαίωμα των δημοσίων υπαλλήλων.

¹⁶³ Βουλή των Ελλήνων, Έκθεση επί του σχεδίου νόμου, σελ., 1

¹⁶⁴ Στο ίδιο, σελ. 2

Η κατάθεση του νομοσχεδίου, που έγινε νόμος του κράτους με μία ουσιαστική τροποποίηση, με την οποία μειώνεται από ένα δεύτερο σε ένα τρίτο το δικαίωμα σταυροδοσίας κάθε εκλογέα για την εκλογή των διάφορων αντιπροσωπευτικών οργάνων (αρθ.1, παρ.9), θεωρήθηκε από τους εισηγητές της κυβερνητικής πλειοψηφίας του ΠΑ.ΣΟ.Κ, ως η λογική συνέχεια της πορείας που ξεκίνησε με την ψήφιση του νόμου 1264/82 για τον εκσυγχρονισμό του συνδικαλιστικού κινήματος, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα τη χρονική καθυστέρηση υλοποίησης της προγραμματικής δέσμευσης, από την πρώτη κυβερνητική θητεία του, για την επέκταση των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων και στους αστυνομικούς υπαλλήλους (Βουλή των Ελλήνων, *πρακτικά*, συνεδρίαση ΙΕ, 3/11/94, σελ.527).

3.2.1. Το πλαίσιο γενικών περιορισμών

Όπως αναφέρεται στο προοίμιό του, ο νόμος 2265/94 αποτελεί επέκταση των διατάξεων του Ν.1264/82. Αφού αναφέρει τις διατάξεις του Ν.1264/82, που δεν ισχύουν με τον νέο νόμο και οι οποίες έχουν σχέση με τους όρους άσκησης της απεργίας, του εκλογικού συστήματος ανάδειξης των οργάνων, της προστασίας της συνδικαλιστικής δράσης, τίθεται ένας επιπλέον περιορισμός, με βάση τον οποίο,

η άσκηση των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων των αστυνομικών υπαλλήλων δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει τα όρια που προσδιορίζονται από τις ιδιομορφίες, την αποστολή και ιδιαίτερα τον εθνικό, κοινωνικό και υπερκομματικό χαρακτήρα της Ελληνικής Αστυνομίας (αρθ.1, παρ.3).

Η ευρύτητα του περιεχομένου που μπορούν να πάρουν οι παραπάνω έννοιες και η δυνατότητα επομένως να ορίζεται κατά το δοκούν, η έννοια της «αποστολής», ή της «ιδιομορφίας» της αστυνομίας μπορεί να οδηγήσει ακόμη και στην απαγόρευση άσκησης των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων. Μάλιστα, κατά τη συζήτηση του σχεδίου νόμου στη Βουλή, το Κ.Κ.Ε πρότεινε την απαλοιφή της παραπάνω παραγράφου (*πρακτικά*, ο.π., σελ. 548).

Επίσης, στην εισηγητική έκθεση αναφέρεται ότι η φιλοσοφία των προτεινόμενων διατάξεων καθορίστηκε από το πλαίσιο, που θέτει το

Σύνταγμα και ο οργανικός νόμος της ΕΛ.ΑΣ, προκειμένου, μεταξύ άλλων, να αποφευχθούν

διαλυτικά φαινόμενα, τα οποία θα είχαν σοβαρές συνέπειες στον τομέα της τάξης και της ασφάλειας της χώρας. (Εισηγητική Έκθεση, Ν.2265/94, σελ.1).

Εντύπωση προκαλεί στην έκθεση για την αιτιολόγηση των περιορισμών η διατύπωση που χρησιμοποιείται, κάνοντας λόγο για αποφυγή «διαλυτικών»- όχι απλώς αρνητικών, ή κάποιον άλλον προσδιορισμό-φαινομένων. Η εν λόγω διατύπωση, αλλά και όσα εκφράστηκαν κατά τη συζήτηση του νομοσχεδίου στη Βουλή¹⁶⁵, είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε ευρύτερες σκέψεις γύρω από την ταύτιση της φιλοσοφίας και του διεκδικητικού ρόλου του συνδικαλιστικού κινήματος γενικότερα με ορισμένες αρνητικές εκφάνσεις της δράσης των συγκροτημένων συνδικαλιστικών ενώσεων. Επίσης, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, ότι με ανάλογους περιορισμούς, πέραν του δικαιώματος της απεργίας, δεν περιβλήθηκε η αναγνώριση του συνδικαλισμού στο Πυροσβεστικό Σώμα, που επίσης θεωρείται σώμα ασφαλείας.

Πέραν της απαγόρευσης της απεργίας και των σχετικών με αυτήν διατάξεων του Ν.1264/82, με το νομικό πλαίσιο, που διέπει τον συνδικαλισμό των αστυνομικών, δεν επιτρέπεται για την ανάδειξη των αντιπροσωπευτικών οργάνων τους η κατάθεση πολλαπλών ψηφοδελτίων και η δράση συνδικαλιστικών παρατάξεων. Η εκλογή οργάνων γίνεται με ενιαίο ψηφοδέλτιο, για να αποφευχθεί

¹⁶⁵ «Αυτό που πρέπει να τονιστεί είναι η αποφασιστικότητα της πολιτείας και η σοβαρή της πρόθεση να μην επιτρέψει την παρέκκλιση των συνδικαλιστικών αστυνομικών οργανώσεων από το συνδικαλιστικό τους σκοπό. Ο τόπος μας έχει χορτάσει από συνδικαλιστικές οργανώσεις που λειτουργούν ως συντεχνίες. Δεν μας χρειάζεται άλλη μία.», Βουλή των Ελλήνων, *πρακτικά*, συνεδρίαση ΙΕ, 3/11/94, σελ. 538. Επίσης, «Ένα άλλο θέμα, στο πνεύμα του νομοσχεδίου, είναι ότι ο συγκροτημένος, με τις ρυθμίσεις που κάνατε, συνδικαλισμός, πιστεύω απολύτως ότι αρμονίζει τα στοιχεία των ιδιοζόντων, τη βάση αυτών των ιδιοζόντων χαρακτηριστικών, με τα ατομικά δικαιώματα», Βουλή, ο.π., σελ.838

Η κομματικοποίηση των συνδικαλιστικών οργανώσεων και να αποδυναμώνεται η κομματικά κατευθυνόμενη ψηφοφορία (πρακτικά, ο.π., σελ. 528).

Ως προς το ζήτημα των γενικών περιορισμών, η Ν.Δ, ως αξιωματική αντιπολίτευση, συμφώνησε με τις προτάσεις της κυβέρνησης, για την αναγκαιότητα τέτοιων περιορισμών, οι οποίοι απορρέουν από τις ιδιομορφίες της αποστολής του σώματος. Μάλιστα, οι εισηγητές της «πλειοδότησαν», σε σχέση με τα μέλη της κυβερνητικής παράταξης, σε χαρακτηρισμούς γύρω από τις «παρεκκλίσεις», που μπορεί να λάβει ένας «αλόγιστος» συνδικαλισμός στην αστυνομία.

... Βεβαίως, η Νέα Δημοκρατία και εγώ προσωπικά θέλουμε να ελπίζουμε ότι τα συνδικαλιστικά εκφυλιστικά συμπτώματα του υπόλοιπου συνδικαλιστικού κινήματος και οι υπερβολές δεν θα ευδοκιμήσουν στον ευαίσθητο χώρο του αστυνομικού σώματος... Αν μου αναφέρετε (σημ.: απευθύνεται στον κ. Κόρακα, βουλευτή του Κ.Κ.Ε) ένα ιστορικό προηγούμενο, εγώ θα πω ότι κακώς κάνει ο υπουργός που δεν φέρνει εδώ ένα νομοθέτημα με πλείονες συνδικαλιστικές ελευθερίες και δυνατότητες (Ανδρεουλάκος, Απ. - Βουλή, πρακτικά,ο.π.,σελ.528-529, 549).

Η συμφωνία της Ν.Δ επί της αρχής του νομοσχεδίου και ειδικότερα ως προς τους γενικούς περιορισμούς που εισάγει, είναι συνεπής με τη στάση της στο υπό μελέτη αντικείμενο, καθώς κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησής της, την περίοδο 1990- 1993, προχώρησε στη διαμόρφωση σχεδίου νόμου, το οποίο είχε βασικές ομοιότητες με το νομοσχέδιο του ΠΑ.ΣΟ.Κ. Άλλωστε, η ίδια διεκδικούσε την «πατρότητα» του συνδικαλισμού στην αστυνομία, με βάση το νομοσχέδιό της, το οποίο όμως δεν κατατέθηκε ποτέ στη Βουλή για συζήτηση και ψήφιση, διότι συνάντησε την αντίδραση τότε του ΠΑ.ΣΟ.Κ, ως αξιωματικής αντιπολίτευσης και των υπολοίπων κομμάτων του κοινοβουλίου.

Η Πολιτική Άνοιξη τάχθηκε υπέρ της αρχής του νομοσχεδίου και των περιορισμών που θέτει. Το Κ.Κ.Ε, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω αντιτάχθηκε στην αρχή του νομοσχεδίου και στους γενικούς περιορισμούς, ισχυριζόμενο ότι η θέσπιση ευρύτερων περιορισμών, πέραν αυτών που ήδη αναγνωρίζει ο συνταγματικός νομοθέτης και που είναι μόνο η απαγόρευση

της απεργίας, συνιστά ουσιαστική απαγόρευση της συνδικαλιστικής δράσης των αστυνομικών.

3.2.2. Σύσταση των συνδικαλιστικών οργάνων

Σε συνάρτηση των περιορισμών που θέτονται στη συνδικαλιστική δράση τους βρίσκεται ο τρόπος συγκρότησης των συνδικαλιστικών οργανώσεων των αστυνομικών. Σύμφωνα με το νομοσχέδιο, στους εν ενεργεία αστυνομικούς υπαλλήλους επιτρέπεται να συστήσουν μία ένωση αστυνομικών υπαλλήλων, μέχρι και τον βαθμό του ανθυπαστυνόμου, και σε κάθε διοικητική περιφέρεια, μία ένωση αξιωματικών. Οι αξιωματικοί έχουν το δικαίωμα, αντί να γίνονται μέλη της ένωσης αξιωματικών της περιφέρειας όπου ανήκουν, να εντάσσονται στην ένωση αστυνομικών υπαλλήλων του οικείου νομού, ενώ οι ανθυπαστυνόμοι δύνανται, αντί της ένωσης αστυνομικών υπαλλήλων, να γίνονται μέλη της ένωσης αξιωματικών (αρθ.1, παρ.4). Να σημειωθεί ότι κάθε αστυνομικός υπάλληλος δικαιούται να είναι μέλος μόνο της πρωτοβάθμιας συνδικαλιστικής οργάνωσης του νομού, ή της διοικητικής περιφέρειας, όπου υπηρετεί και σε περίπτωση μετάθεσής του διαγράφεται υποχρεωτικά από την αντίστοιχη οργάνωση και δικαιούται να εγγραφεί στην οργάνωση του νομού, ή της περιφέρειας, που μετατίθεται (αρθ.1, παρ.5). Επίσης, τα πρωτοβάθμια όργανα των αστυνομικών υπαλλήλων και των αξιωματικών έχουν τη δυνατότητα να συστήσουν από μία ομοσπονδία, οι οποίες με τη σειρά τους να συνενωθούν, συστήνοντας μία τριτοβάθμια συνδικαλιστική οργάνωση (αρθ.1, παρ.4, εδ. β-γ). Τέλος, στις συνδικαλιστικές ενώσεις και στα μέλη τους, δεν επιτρέπεται να προσχωρούν, ή να γίνονται μέλη άλλων συνδικαλιστικών οργανώσεων, εκτός των αντίστοιχων διεθνών του κλάδου, να αναμειγνύονται σε θέματα διοίκησης των υπηρεσιών και να συμμετέχουν σε κάθε είδους εκδηλώσεις πολιτικών, ή άλλων συνδικαλιστικών φορέων, με εξαίρεση τα συνέδρια και τις πολιτιστικές εκδηλώσεις (αρθ.1., παρ. 10).

Η αναγνώριση δραστηριοποίησης μιας μόνο ένωσης αστυνομικών υπαλλήλων σε επίπεδο νομού και αξιωματικών σε επίπεδο περιφέρειας θεωρείται ως περιορισμός της ατομικής συνδικαλιστικής ελευθερίας, καθώς εγκαταλείπεται η αρχή της πολλαπλότητας των συνδικαλιστικών

οργανώσεων, ενώ παράλληλα περιορισμός τίθεται και στο δικαίωμα σύστασης, και επιλογής της συνδικαλιστικής οργάνωσης¹⁶⁶.

Επίσης, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η θετική στάση του νομοθέτη απέναντι στη δυνατότητα των αξιωματικών να μετέχουν στις ενώσεις των αστυνομικών υπαλλήλων. Θα πρέπει να διευκρινιστεί το ζήτημα της αξιολόγησης, με βάση το ισχύον καθεστώς, και διάκρισης των στελεχών σε «αξιωματικούς» και «κατώτερα» στελέχη. Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, αξιωματικός θεωρείται το στέλεχος, το οποίο κατέχει τον βαθμό του υπαστυνόμου και άνω. Η δυνατότητα των αξιωματικών να ιδρύουν, αφού δεν απαγορεύεται ρητά από το νομικό πλαίσιο, και να μετέχουν από κοινού με τους «κατώτερους» αστυνομικούς στις ενώσεις των αστυνομικών υπαλλήλων, οδηγεί με μια ευρύτερη συζήτηση για το ενδεχόμενο νόθευσης της συνδικαλιστικής ελευθερίας των αστυνομικών υπαλλήλων, λόγω των ιεραρχικών εξαρτήσεων που υπάρχουν και του καθεστώτος «πειθαρχίας» και «υποταγής» προς τους ανωτέρους. Μ' άλλα λόγια, αναπτύσσεται μια προβληματική για τον χαρακτήρα μιας τέτοιας συνδικαλιστικής οργάνωσης, καθώς αναδεικνύονται αναλογίες και ομοιότητες μεταξύ της έννοιας του «αξιωματικού» και του «διευθυντικού υπαλλήλου». Η ανάπτυξη του παραπάνω προβληματισμού και η δεδομένη δράση του θεσμού της αστυνομίας, με την ύπαρξη ιεραρχικών δομών, που στηρίζονται στην πειθαρχία και την υποταγή, έχει οδηγήσει, ως προς το ζήτημα της συλλογικής εκπροσώπησης του αστυνομικού προσωπικού, στην ανάπτυξη εναλλακτικών μοντέλων εκπροσώπησης των αξιωματικών, τα οποία θα λαμβάνουν υπόψη τους τις εξουσίες και τις αρμοδιότητες που τους απονέμονται¹⁶⁷. Για παράδειγμα, πλήρης αποκλεισμός της «φυσικής ηγεσίας», δηλαδή στρατηγού και αντιστράτηγου από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις.

¹⁶⁶ Καζάκος, Αρ., «Ο συνδικαλισμός στο αστυνομικό προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας- η συμμετοχή των αξιωματικών στις ενώσεις των αστυνομικών υπαλλήλων. », Δ.Ε.Ν, τόμος 53/1997, τεύχος 1262

¹⁶⁷ «...Αξιωματικοί, για τους οποίους θα μπορούσε να υποστηριχθεί αποκλεισμός του δικαιώματος συμμετοχής σε ενώσεις αστυνομικών υπαλλήλων θα ήταν οι αντιστράτηγοι και υποστράτηγοι της αστυνομίας, ενώ οι αστυνομικοί διευθυντές θα άνηκαν ενδεχομένως σε μια ενδιάμεση περιοχή και η απόφαση για το δικό τους συνδικαλιστικό status θα απαιτούσε ακριβέστερη στάθμιση, με βάση τις εξουσίες και τις αρμοδιότητες, που τους απονέμονται », Καζάκος, ο.π. σελ.174

Ως προς το ζήτημα, στο οποίο μόλις έγινε λόγος, διατυπώθηκε και η αντίθετη άποψη, την οποία πρεσβεύει το Κ.Κ.Ε, που υποστηρίζει την ύπαρξη ενός κοινού συνδικάτου των αστυνομικών, άποψη όμως που όπως καταγράφεται στα σχετικά πρακτικά, θέτει ως προϋπόθεση και άλλες αλλαγές, πέραν της αναγνώρισης συνδικαλιστικών ελευθεριών, στη δράση της αστυνομίας, προς την κατεύθυνση του εκδημοκρατισμού της, αλλαγές, που το ίδιο ισχυρίζεται ότι δεν έχουν επιτευχθεί (*πρακτικά*, ο.π., σελ. 548). Άλλωστε, το ίδιο έχει καταψηφίσει και επί της αρχής το νομοσχέδιο, θεωρώντας το ως αποκλεισμό του συνδικαλιστικού δικαιώματος των αστυνομικών υπαλλήλων (*πρακτικά*, ο.π., σελ. 527).

Παρά το γεγονός ότι ο νομοθέτης παρέχει το δικαίωμα στους αξιωματικούς να είναι μέλη στις ενώσεις των αστυνομικών υπαλλήλων, φαίνεται ότι με βάση τα δεδομένα της μέχρι σήμερα λειτουργίας του θεσμού, στην οποία θα γίνει λόγος εκτενέστερα παρακάτω, οι αξιωματικοί της αστυνομίας, αλλά και της πυροσβεστικής, προτιμούν την ένταξή τους στις αντίστοιχες ενώσεις των αξιωματικών. Η ισχύουσα πρακτική φαίνεται πως μετριάξει τις αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητα ως προς την δυνατότητα ουσιαστικής άσκησης των συνδικαλιστικών ελευθεριών των χαμηλόβαθμων αστυνομικών υπαλλήλων. Τούτο όμως δεν αναιρεί το γεγονός ότι, εφόσον το επιτρέπει ο νομοθέτης, υπάρχει ως ενδεχόμενο η σύμπραξη αξιωματικών και κατωτέρων, με όλον τον προβληματισμό που αναπτύχθηκε πριν, σχετικά με την αποτελεσματικότητα του εγχειρήματος, ενώ παράλληλα και με δεδομένες τις απόψεις της πολιτείας για την αναγκαιότητα περιορισμών στο συνδικαλιστικό δικαίωμα, που υπαγορεύονται απ' τις ιδιομορφίες και την αποστολή της αστυνομίας, το δικαίωμα της από κοινού σύστασης σωματείου είναι δυνατόν να μετατρέπεται εκ του αποτελέσματος σε περιορισμό. Επιπλέον, μπορεί να τεθεί το ερώτημα, γιατί δεν παρέχεται η ανάλογη ευχέρεια στους αστυνομικούς υπαλλήλους, να ενταχθούν δηλαδή στις ενώσεις των αξιωματικών. Αν τούτο γίνεται γιατί, γνωρίζοντας τη δεδομένη λειτουργία της αστυνομίας, με τις έντονες ιεραρχικές εξαρτήσεις, η πολιτεία θέλησε να προστατεύσει τους αστυνομικούς υπαλλήλους απ' τη συμμετοχή τους στις ενώσεις των αξιωματικών, «δισυστασιακή», ίσως, τη «μειονεκτικότητά» τους

απέναντι στους αξιωματικούς, που και στην περίπτωση των συνδικαλιστικών οργανώσεων προφανώς θα ηγούνται, τότε η πολιτεία θα έπρεπε να αποκλείσει τους τελευταίους από τις ενώσεις των αστυνομικών υπαλλήλων. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση που η πολιτεία αναγνωρίζει ότι υπάρχει διαφορά ως προς τις εργασιακές συνθήκες.

Στις διατάξεις που αφορούσαν τη σύσταση των συνδικαλιστικών οργανώσεων, η αντιπολίτευση εξέφρασε τις επιφυλάξεις της για αρκετές από αυτές. Το Κ.Κ.Ε, όπως αναφέρθηκε, υποστήριξε την αναγκαιότητα ενός κοινού σωματίου αξιωματικών και αστυνομικών υπαλλήλων, καθώς ο προτεινόμενος διαχωρισμός των σωματείων θεωρήθηκε ότι δίνει τη δυνατότητα ευκολότερης κηδεμόνευσης των οργανώσεων απ' την κυβέρνηση. Με βάση τις θέσεις του για τα σώματα ασφαλείας, το κόμμα της Αριστεράς θεώρησε ως μείζονα αρνητική εξέλιξη, την απαγόρευση συμμετοχής των αστυνομικών υπαλλήλων και των οργανώσεών τους σε αντίστοιχες οργανώσεις των άλλων εργαζομένων. Στην προκειμένη περίπτωση, τούτο μεταφράζεται σε αποκλεισμό των συνδικαλιστικών ενώσεων των αστυνομικών από το τριτοβάθμιο όργανο των δημοσίων υπαλλήλων, την ΑΔΕΔΥ και την απομόνωσή τους απ' το υπόλοιπο συνδικαλιστικό κίνημα, με σκοπό,

τη διατήρηση του αστυνομικού στο ρόλο του καταστολέα του λαϊκού κινήματος (Κόρακας, Στρ., πρακτικά, ο.π. σελ.533).

Θα πρέπει να σημειωθεί πάντως ότι και τμήμα των βουλευτών της κυβερνητικής παράταξης συμμερίστηκε την αναγκαιότητα ανάπτυξης σχέσεων των συνδικαλιστικών οργανώσεων των αστυνομικών με το υπόλοιπο συνδικαλιστικό κίνημα και οι εργαζόμενοι στην αστυνομίας,

δεν μπορούν και δεν πρέπει να περιοριστούν μόνο στα καθαρά κλαδικά τους προβλήματα. Έχουν ένα ευρύτερο ρόλο να παίζουν και σε πολλά ζητήματα πρέπει να συνεργάζονται με τους συναδέλφους τους εργαζόμενους στις άλλες δημόσιες υπηρεσίες (Γιατράς, Σπ., πρακτικά, ο.π. σελ. 541).

Η Νέα Δημοκρατία και η Πολιτική Άνοιξη εξέφρασαν τις επιφυλάξεις τους για την αποτελεσματική εφαρμογή στην πράξη της προτεινόμενης διάταξης, που προέβλεπε για τους αξιωματικούς τη δημιουργία οργάνωσης σε επίπεδο περιφέρειας. Ειδικότερα, υποστήριξαν ότι λόγω του μικρού αριθμού

των αξιωματικών, θα ήταν αποτελεσματικότερη η ύπαρξη μιας μόνο ένωσης αξιωματικών, σε επίπεδο επικράτειας, με την παράλληλη σύσταση γραμματειών σε κάθε έδρα αστυνομικής διεύθυνσης, δηλαδή σε επίπεδο νομού. Για το κόμμα της Ν.Δ, τούτη υπήρξε η κυριότερη διαφωνία επί του κατατεθέντος νομοσχεδίου. Η Πολιτική Άνοιξη αντιτάχθηκε στη ρύθμιση που προέβλεπε τη σύσταση ένωσης αξιωματικών σε επίπεδο περιφέρειας και πρότεινε τη σύμπτυξη των ενώσεων, ακόμη και σε επίπεδο επικράτειας. Το επιχείρημα που προέβαλε ήταν αφενός, η αποτελεσματικότερη άσκηση των δικαιωμάτων των αξιωματικών αφετέρου, ότι με τον τρόπο αυτό θα εμποδιζόνταν εκ των πραγμάτων η συμμετοχή των αξιωματικών στις ενώσεις των αστυνομικών υπαλλήλων, αποφεύγοντας τον κίνδυνο νόθευσης της συνδικαλιστικής δράσης των τελευταίων.

3.2.3. Οι διατάξεις που αφορούν τη λειτουργία των συνδικαλιστικών οργανώσεων

Οι διατάξεις του Ν.2265/94 παρέχουν στην πολιτεία και το δικαίωμα να ρυθμίζει ζητήματα της καθημερινής λειτουργίας των συνδικαλιστικών οργανώσεων των αστυνομικών. Ειδικότερα, από την παρούσα δύναμη κάθε υπηρεσίας δεν επιτρέπεται να απουσιάζει, για συμμετοχή σε συνελεύσεις των συνδικαλιστικών οργανώσεών τους, ποσοστό μεγαλύτερο του ενός τρίτου των αξιωματικών και του ενός τετάρτου των κατωτέρων υπαλλήλων, θέτοντας παράλληλα την προϋπόθεση ότι τούτο το επιτρέπουν οι ανάγκες της υπηρεσίας και να υπάρχει και αιτιολογημένη κρίση του διοικητή της μονάδας (αρθ.1, παρ.7). Επίσης, για την εκπλήρωση των συνδικαλιστικών τους υποχρεώσεων, παρέχονται στον πρόεδρο και στον γενικό γραμματέα κάθε οργάνωσης ειδικές άδειες απουσίας, έως τέσσερις ημέρες τον μήνα. Επίσης, για τον ίδιο σκοπό, παρέχεται άδεια απουσίας, το ανώτερο τεσσάρων ημερών κατ' έτος, στους αντιπροσώπους της ομοσπονδίας για τη συμμετοχή τους στα συνέδρια. Για όσο διάστημα διαρκεί η θητεία τους τα παραπάνω πρόσωπα δεν μετατίθενται έξω από τον νομό στον οποίο υπηρετούν (αρθ.1, παρ.8). Η εκλογή των οργάνων και αντιπροσώπων των συνδικαλιστικών οργανώσεων γίνεται από ενιαίο ψηφοδέλτιο, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται όλοι οι υποψήφιοι και ο κάθε εκλογέας μπορεί να θέσει αριθμό σταυρών ίσο με το

ένα τρίτο του αριθμού των εδρών των οργάνων των σωματείων τους (αρθ.1, παρ.9). Τέλος, ορίζεται ότι οι υπάρχουσες οργανώσεις οφείλουν να προσαρμόσουν τα καταστατικά τους στις ρυθμίσεις του υπό μελέτη νόμου, ενώ παράλληλα ο νομοθέτης κάνει σαφές ότι μόνο οι ενώσεις των αστυνομικών, που συνιστώνται και λειτουργούν σύμφωνα με τις διατάξεις του εν λόγω νόμου, εκπροσωπούν τα συμφέροντα των αστυνομικών (αρθ.1, παρ.11).

Οι παραπάνω διατάξεις αποτελούν κατά κύριο λόγο την υλοποίηση εκ μέρους της πολιτείας της πρόθεσής της να αναγνωρίσει το συνδικαλιστικό δικαίωμα στην αστυνομία, λαμβάνοντας υπόψη τον «ιδιαιτέρο» χαρακτήρα του σώματος και θέτοντας επομένως όχι μόνο γενικούς (απαγόρευση συμμετοχής σε άλλες συνδικαλιστικές οργανώσεις), αλλά και ειδικούς περιορισμούς, οι οποίοι αφορούν τη δράση των σωματείων στην καθημερινή πρακτική. Ο βαθμός αναγκαιότητας και έκτασης των παραπάνω ρυθμίσεων στα ζητήματα λειτουργίας των συνδικαλιστικών ενώσεων αποτέλεσαν το κύριο αντικείμενο αντιπαράθεσης μεταξύ των κομμάτων κατά τη συζήτηση του σχετικού νομοσχεδίου.

Καταρχάς, θα πρέπει να ειπωθεί ότι η σύγκλιση των οργάνων των σωματείων εξαρτάται και από την κρίση του διοικητή ενός τμήματος, γεγονός που σημαίνει ότι από τη στιγμή που εισέρχεται ο υποκειμενικός παράγοντας, η κρίση του διοικητή, η λειτουργία και η δράση των σωματείων εξαρτάται από ένα πρόσωπο. Εκτός του ακραίου ενδεχόμενου, να μη συγκληθούν ποτέ τα συνδικαλιστικά όργανα, είναι δυνατόν να παρατηρηθούν δυσλειτουργίες στην καθημερινή τους δραστηριότητα, αφού εξαρτώνται από την κρίση, έστω και αιτιολογημένη (αιτιολογία, που βασίζεται στον όρο «ανάγκες της υπηρεσίας», που όμως δεν εξειδικεύεται), ενός προσώπου. Υπάρχουν ιστορικά προηγούμενα από την εποχή της «παρανομίας» του συνδικαλιστικού κινήματος στα σώματα ασφαλείας, όπου καταγγέλεται η στάση των αξιωματικών και ο «υπερβάλλον ζήλος τους» στις πρώτες απόπειρες συλλογικής εκπροσώπησης των συμφερόντων των εργαζομένων. Σε μια περίπτωση μάλιστα, εν όψει συγκέντρωσης των αστυνομικών κηρύχθηκε ολόκληρη η Αττική σε «γενική επιφυλακή», άρα αντικειμενικά τέθηκαν εμπόδια στη συγκέντρωση, από τη στιγμή που ολόκληρη η αστυνομική δύναμη της Αττικής ήταν σε επιφυλακή, διότι υπήρχαν πληροφορίες ότι επρόκειτο να

λάβει χώρα «τρομοκρατική ενέργεια», ελάχιστο χρονικό διάστημα πριν τη συγκέντρωση. Η παραπάνω διαταγή επικρίθηκε σφοδρά από διάφορες εργατικές ενώσεις και από μερίδα του Τύπου¹⁶⁸.

Παράμετρος προβληματισμού για την εύρυθμη λειτουργία των οργανώσεων αποτελεί η ρύθμιση που τίθεται, ως προς την υποχρέωση να μην απουσιάζει για συνδικαλιστικούς λόγους ποσοστό μεγαλύτερο του ενός τρίτου για τους αξιωματικούς και του ενός τετάρτου για τους αστυνομικούς υπαλλήλους. Η αντιπολίτευση έθεσε το θέμα της αδυναμίας λειτουργίας των οργανώσεων, λόγω έλλειψης απαρτίας, ενώ οποιαδήποτε τροποποίηση των καταστατικών, ή η λήψη σημαντικών αποφάσεων τίθεται εν αμφιβόλω, καθώς για ανάλογης σπουδαιότητας ζητήματα οι διατάξεις του Αστικού Κώδικα προβλέπουν, για τη λήψη αποφάσεων, την παρουσία ποσοστού άνω του πενήντα τοις εκατό συν ένα. Στις παραπάνω αιτιάσεις η κυβέρνηση, δια του αρμοδίου υπουργού, επέμεινε στην απόφασή της για τα δεδομένα ποσοστά απουσίας του προσωπικού για συνδικαλιστικούς λόγους, επικαλούμενη τις ανάγκες αστυνόμευσης.

Ανάλογη ήταν η απάντηση της κυβέρνησης ως προς το ζήτημα των συνδικαλιστικών αδειών, για το οποίο η αντιπολίτευση ζήτησε να ισχύσουν οι ανάλογες ρυθμίσεις όπως και στους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους, δηλαδή να επεκταθούν οι συνδικαλιστικές άδειες και στα υπόλοιπα μέλη των διοικητικών συμβουλίων. Τόσο για το ζήτημα των συνδικαλιστικών αδειών, όσο και για την επέκταση του αμετάθετου στα μέλη των οργάνων, με βάση όσα προβλέπει ο Ν.1264/82, η στάση της κυβέρνησης υπαγορεύθηκε από την

δυσκολία για την υπηρεσία, η οποία δεν πρέπει να υπάρξει (Παπαθεμελής, Στ., πρακτικά, σελ. 828).

Κυβέρνηση και αξιωματική αντιπολίτευση είχαν, σε γενικές γραμμές, ταυτόσημη στάση, ως προς το εκλογικό σύστημα. Η ανάγκη η αστυνομία να παραμείνει έξω από κομματικούς υπολογισμούς αποτελούσε τη μόνιμη επωδό των λεγομένων των εκπροσώπων των δύο κομμάτων. Μολαταύτα, στο σύνολο των ομιλητών των δύο παρατάξεων εγκαλούσαν αλλήλους για

¹⁶⁸ Αντίστοιχη διαταγή υπήρξε και στην Θεσσαλονίκη, επ' αφορμή πορείας των αστυνομικών, βλ. Ανδρικόπουλος, ο.π. σελ. 149, 164, 168

κομματισμό της αστυνομίας και χρησιμοποίησής της για την εξυπηρέτηση κομματικών επιδιώξεων. Για την προάσπιση του υπερκομματικού χαρακτήρα της αστυνομίας και τα δύο κόμματα συμφώνησαν στο ενιαίο ψηφοδέλτιο, αν και η εκφράστηκαν διαφορετικές απόψεις για το ύψος της σταυροδοσίας. Υποστηρίχθηκε ότι όσο υψηλότερη αριθμητικά είναι η δυνατότητα σταυροδοσίας, τόσο ευκολότερα θα μπορούσαν τα κόμματα να κατευθύνουν προς τους «επιθυμητούς» υποψηφίους. Τελικώς, η κυβέρνηση δέχθηκε την πρόταση βουλευτών της συμπολίτευσης και της αντιπολίτευσης και μείωσε τη δυνατότητα σταυροδοσίας από το ένα δεύτερο στο ένα τρίτο των υποψηφίων. Το Κ.Κ.Ε αντιτάχθηκε πλήρως στο πλαίσιο που θέτουν οι παραπάνω διατάξεις, καθώς υποστήριξε ότι καταργείται η απλή αναλογική, που ρητώς εισάγεται με τον Ν.1264/82 και αντικαθίσταται με πλειοψηφικό σύστημα, το οποίο θεωρείται ότι προωθεί τον κομματισμό, αφού ουσιαστικά οι υποψήφιοι θα «ορίζονται» από τα «πάνω», από τα κόμματα. Δεδομένων της τακτικής των εκάστοτε κυβερνήσεων να επεμβαίνουν προς ίδιον όφελος στις υποθέσεις των σωμάτων ασφαλείας και του γεγονότος ότι ακόμη και οι αστυνομικοί υπάλληλοι δικαιούνται να έχουν ως πολίτες πολιτική δραστηριότητα, εκφράζοντας την ιδεολογία τους, το Κ.Κ.Ε θεώρησε ως υποκριτικές τις παραπάνω ρυθμίσεις.

Επιφυλάξεις εκφράστηκαν από τα κόμματα της αντιπολίτευσης ως προς την συνταγματικότητα της διάταξης, που υποχρέωνε τις ήδη συνεστημένες οργανώσεις να προσαρμόσουν τα καταστατικά τους υπό τις ρυθμίσεις του νέου πλαισίου. Για την αντιπολίτευση, τέτοια υποχρέωση είναι παράνομη, διότι οι οργανώσεις που είχαν δημιουργηθεί ως τότε υπόκεινται στις διατάξεις των κοινών και όχι των συνδικαλιστικών σωματείων, άρα δεν μπορεί να υπάρξει πεδίο εφαρμογής της διάταξης για το σύνολο των μέχρι τότε συνεστημένων οργανώσεων. Η κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι οι μέχρι τότε οργανώσεις αν και τύποις ήταν ενώσεις αστικού τύπου, συνεστημένες με βάση το άρθρο 12 του Συντάγματος, εν τούτοις ασκούσαν συνδικαλιστική δράση. Στην τελική της μορφή η διάταξη περιέλαβε και τη ρύθμιση ότι μόνο οι ενώσεις, που συστήνονται με βάση τις διατάξεις του δεδομένου νόμου, θα αναγνωρίζονται ως συνδικαλιστικές οργανώσεις των αστυνομικών.

3.2.4. Η συζήτηση επί μέρους θεμάτων. Ο συνδικαλισμός στο Λιμενικό Σώμα- Διώξεις συνδικαλιστών

Η βούληση της κυβέρνησης να φέρει προς ψήφιση σχέδιο νόμου, το οποίο έθετε το πλαίσιο για την άσκηση των συνδικαλιστικών ελευθεριών στο προσωπικό της αστυνομίας υπήρξε αφορμή για συζήτηση επί του θέματος και για τον ευρύτερο χώρο των σωμάτων ασφαλείας. Όπως προαναφέρθηκε, ήδη από τη δεκαετία του '80 το ζήτημα των συνδικαλιστικών ελευθεριών στην πυροσβεστική είχε επιλυθεί νομικώς, με την απόφαση του ΣτΕ, που όριζε ότι τα στελέχη του σώματος είναι πολιτικοί δημόσιοι υπάλληλοι, άρα το νομικό πλαίσιο του Ν.1264/82 καθορίζει τα των συνδικαλιστικών τους θεμάτων. Με την κατάθεση του σχεδίου νόμου, που επεκτείνει το συνδικαλιστικό δικαίωμα και στους αστυνομικούς, παρέμενε αδιευκρίνιστο το καθεστώς για το προσωπικό του λιμενικού. Το Κ.Κ.Ε και η ΠΟΛ.ΑΝ, κατά τη συζήτηση του σχεδίου νόμου, ζήτησαν να ρυθμιστεί και το θέμα του συνδικαλισμού στο λιμενικό, τονίζοντας ότι δεν μπορεί να εξακολουθήσει να ισχύει ο στρατιωτικός χαρακτήρας του σώματος και το προσωπικό του να εμπίπτει στις διατάξεις του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα.

Παράλληλα, από το σύνολο των εισηγητών της αντιπολίτευσης και μερίδας βουλευτών της κυβερνώσας παράταξης ζητήθηκε η άρση των διώξεων αποταχθέντων αστυνομικών, λόγω της συνδικαλιστικής τους δράσης. Σύμφωνα με τους υπολογισμούς τους, η ρύθμιση αφορούσε ελάχιστα στελέχη, γύρω στα έξι, τα οποία διώχθηκαν λόγω της συμμετοχής τους στις πρώτες συνδικαλιστικές οργανώσεις. Η κυβέρνηση δεν έκανε δεκτό το αίτημα, ισχυριζόμενη ότι οι διώξεις των παραπάνω έγιναν για πειθαρχικά παραπτώματα και όχι για συνδικαλιστική δράση, αφού ο συνδικαλισμός δεν είχε αναγνωρισθεί επισήμως. Σύμφωνα με τα όσα ειπώθηκαν στην Βουλή, οι παραπάνω συνδικαλιστές αποτάχθηκαν, λόγω δηλώσεών τους στον Τύπο σχετικά με τις διώξεις της πολιτείας απέναντι στις προσπάθειες των αστυνομικών να εκφραστούν μέσα από το συνδικαλιστικό κίνημα. Η κυβέρνηση επίσης, ισχυρίστηκε πως αν υπήρχε ρύθμιση για αποταχθέντες, λόγω συνδικαλιστικής δράσης, τότε

δεν θα υπάρχει κανείς από τους αποστρατευθέντες, τους απολυθέντες, τους αποταχθέντες, τους δ' οιονδήποτε λόγο εκτός υπηρεσίας ευρισκόμενους, οι οποίοι να επικαλεστούν ένα λόγο συναφή με τη συνδικαλιστική

δραστηριότητα και να αρχίζουν να πιέζουν τους πάντες και τα πάντα, προκειμένου να επιτύχουν την επάνοδό τους στο σώμα, (Παπαθεμελής Στ., πρακτικά, συνεδρίαση ΚΒ 14/11/94, σελ.823).

Μόνο στους ενεργεία αστυνομικούς, εφόσον τιμωρήθηκαν πειθαρχικά για παραπτώματα που είχαν άμεση σχέση με τη συνδικαλιστική τους δράση, παρέχονταν το δικαίωμα να ζητήσουν επανεξέταση της υπόθεσής τους από την ίδια επιτροπή που επέβαλε τις ποινές (αρθ.1, παρ.12).

Σκοπός της παραπάνω λεπτομερειακής παρουσίασης ενός νομικού πλαισίου είναι η κατανόηση της διαδικασίας εισαγωγής στην ελληνική πολιτική σκέψη και πράξη ενός νέου θεσμού, ο οποίος, τουλάχιστον σε επίπεδο διακηρύξεων, καλείται να αντιμετωπίσει περισσότερο αποτελεσματικά τα συμφέροντα των εργαζομένων σε σχέση με το προηγούμενο καθεστώς. Θα πρέπει όμως να σημειωθεί ότι η θεωρία έχει ήδη επισημάνει τις αρνητικές συνέπειες της επιβολής της μορφής οργάνωσης στον χαρακτήρα και στη δράση των συνδικαλιστικών οργανώσεων. Η οριοθέτηση συνδέεται όχι τόσο με τις αναγκαιότητες οργάνωσης, αλλά με τη δυνατότητα άσκησης εξωτερικού ελέγχου, που ως ένα από τα αποτελέσματά του είναι η περιχαράκωση των οργανώσεων από το ευρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον¹⁶⁹. Επίσης, με βάση το δεδομένο καθεστώς απαγορεύσεων και περιορισμών τίθεται υπό διερεύνηση το ενδεχόμενο της ουσιαστικής αυτοαναίρεσής του, ή τουλάχιστον ορισμένων πτυχών του, όπως δηλαδή το εν λόγω καθεστώς υλοποιείται στην καθημερινή λειτουργία του θεσμού. Κατά λογική ακολουθία, θα πρέπει να εξεταστεί αν η καθημερινή του λειτουργία αποτελεί προϊόν συνδιαλλαγής με το κράτος, γεγονός, που εκτός των άλλων υποβοηθά στην ανάπτυξη ενός συναινετικού κλίματος στις μεταξύ τους σχέσεις και ενδεχομένως σε κάποιου είδους εξάρτησής τους από αυτό. Για παράδειγμα, έχει αναγνωρισθεί *de facto* η χρονική επέκταση των συνδικαλιστικών αδειών, καθώς και των δικαιούχων της. Ακόμη, η έδρα της ομοσπονδίας των αστυνομικών υπαλλήλων, της Π.Ο.Α.Σ.Υ, όπως και της ομοσπονδίας των αξιωματικών, της ΠΟΑΞΙΑ, στεγάζονται σε χώρους που ανήκουν στο υπουργείο Δημόσιας Τάξης.

¹⁶⁹ Τουτζιάρakis, Γ., «Εργασιακές σχέσεις: σε αναζήτηση ενός νέου θεσμικού καθεστώτος», στο Σπανού, Κ., (επιμ.) ο.π, σελ. 84

Αντίθετα, η έδρα της αντίστοιχης ομοσπονδίας της πυροσβεστικής, η οποία και αριθμεί λιγότερα μέλη, βρίσκεται εκτός πυροσβεστικών σταθμών, ή του αρχηγείου του σώματος. Τα παραπάνω παραδείγματα είναι δυνατόν να οδηγήσουν τη σκέψη προς την κατεύθυνση ενός ιδιότυπου «παζαρέματος» μεταξύ πολιτείας και συνδικάτων, κατάσταση η οποία αντικειμενικά ευνοεί την ανάπτυξη συντεχνιακών νοοτροπιών.

Πέρα απ' την καταγραφή των απόψεων των κομμάτων, όπως αυτές παρουσιάζονται στη συζήτηση των διατάξεων του νομικού κανόνα, η μελέτη εισαγωγής του θεσμού μπορεί να αποδειχθεί χρήσιμη, καθώς μέσα από την έκταση και το είδος των περιορισμών, αναδεικνύονται πτυχές, αφενός του ρόλου που προορίζει η πολιτεία για τα σώματα ασφαλείας, ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες της, αφετέρου των προθέσεων της πολιτείας ως προς τον χαρακτήρα που θέλει να προωθήσει στο συνδικαλιστικό κίνημα γενικότερα. Πιο συγκεκριμένα, ως προς το είδος των περιορισμών, όπως προκύπτει από κατά τη συζήτηση στην Βουλή, τούτοι επιβάλλονται λόγω του «ιδιαίτερου» χαρακτήρα της αποστολής των σωμάτων ασφαλείας και της διαφύλαξης τους από κομματικούς εναγκαλισμούς. Το ερώτημα που προκύπτει, και που η απάντησή του αποτελεί κεντρικό στόχο της έρευνας, είναι αν το διαμορφούμενο νομικό καθεστώς, η πρόθεση της πολιτείας είναι η λειτουργική ένταξη των εργαζομένων στα σώματα ασφαλείας στον υπόλοιπο κόσμο της εργασίας, ή αν αντιθέτως συμβάλλει στην εκ νέου απομόνωσή τους από τη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα, όχι απλώς και μόνο λόγω της διαφοράς ως προς τις εργασιακές συνθήκες σε σχέση με τους υπόλοιπους εργαζομένους. Να διερευνηθεί δηλαδή, αν το είδος των περιορισμών που επιβάλλονται αντιστοιχούν σε μια ορισμένη στάση του συνασπισμού εξουσίας ως προς τη χρησιμοποίηση του κατασταλτικού στοιχείου του κρατικού μηχανισμού στη σύγχρονη πραγματικότητα.

Με βάση την έκταση των περιορισμών που θέτονται και με δεδομένη την, σε γενικές γραμμές, ταύτιση απόψεων των κομμάτων που εναλλάσσονται στην εξουσία, για την αναγκαιότητα των περιορισμών στις συνδικαλιστικές ελευθερίες του χώρου, ώστε, όπως πρεσβεύουν, να διαφυλαχθεί από «εκφυλιστικά» συμπτώματα, που εμφανίζονται σε άλλους εργασιακούς

χώρους, θα πρέπει να μελετηθούν οι συνέπειες των εν λόγω περιορισμών ως προς τη διαμόρφωση ενός κλίματος συναίνεσης των οργανώσεων του χώρου με την πολιτεία, έχοντας ταυτόχρονα υπόψη, αφενός την απουσία συνδικαλιστικής πρακτικής των στελεχών και αφετέρου της ιστορικής πραγματικότητας, δηλαδή της άμεσης σύνδεσης και εξάρτησης των σωμάτων ασφαλείας από τον εκάστοτε κομματικό σχηματισμό που κατείχε την κυβερνητική εξουσία.

3.3. Τα όργανα εκπροσώπησης

3.3.1. Ελληνική Αστυνομία

Όπως προαναφέρθηκε, η συλλογική εκπροσώπηση των εργαζομένων στον υπό μελέτη χώρο ρυθμίζεται από τις διατάξεις των Νόμων 1264/82 και 2265/94. Επομένως, το προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας δεν υπόκειται κοινό καθεστώς εκπροσώπησης των συμφερόντων τους. Θα πρέπει να διερευνηθεί αν τούτο επιβάλλεται λόγω των διαφορετικών εργασιακών συνθηκών, ή αν αντιθέτως αποσκοπεί στην απομόνωση των εργαζομένων στο εσωτερικό του χώρου, μέσω της μη ένταξής τους υπό κοινό καθεστώς ως προς την συνδικαλιστική τους εκπροσώπηση. Για τους περίπου σαράντα έξι χιλιάδες «ένστολους πολίτες» της Ελληνικής Αστυνομίας, να σημειωθεί ότι δεν αφορά το πεδίο μελέτης το πολιτικό προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας, δημιουργήθηκαν με βάση τις διατάξεις που μόλις περιγράψαμε, πρωτοβάθμιες συνδικαλιστικές οργανώσεις, σε επίπεδο νομού για τους αστυνομικούς υπαλλήλους (φέροντας τον τίτλο, «Ένωση αστυνομικών υπαλλήλων Νομού,...») και διοικητικής περιφέρειας για τους αξιωματικούς (φέροντας την επωνυμία, «Ένωση αξιωματικών Περιφέρειας,...»). Σε δευτεροβάθμιο επίπεδο λειτουργούν, η Πανελλήνια Ομοσπονδία Αστυνομικών Υπαλλήλων (Π.Ο.ΑΣ.Υ) και η Πανελλήνια Ομοσπονδία Αξιωματικών Αστυνομίας (Π.Ο.ΑΞΙ.Α). Να σημειωθεί ότι τόσο η ΠΟΑΣΥ, όσο και η ΠΟΑΞΙΑ προϋπήρχαν του νομικού πλαισίου του Ν.2265/94 και ως εκ τούτου, με βάση τη διάταξη που υποχρέωνε τα μέχρι τότε συνδικαλιστικά όργανα να προσαρμοστούν στις ρυθμίσεις του, ειδάλλως δεν θα θεωρούνταν συνδικαλιστικοί φορείς των εργαζομένων της αστυνομίας, τροποποίησαν τα καταστατικά τους. Μέχρι τότε η ΠΟΑΣΥ αποτελούσε δευτεροβάθμια οργάνωση, η οποία εκπροσωπούσε, σύμφωνα με το καταστατικό της και αξιωματικούς, γεγονός που απαγορεύεται με το σημερινό καθεστώς. Επίσης, η ΠΟΑΞΙΑ αποτελούσε ένωση των αξιωματικών σε πανελλαδικό επίπεδο, χωρίς τη λειτουργία πρωτοβάθμιων σωματείων. Ένα ερώτημα που προκύπτει, χρήσιμο για την κατανόηση της ιστορικής πραγματικότητας, είναι η γνώση των σχέσεων μεταξύ των δύο οργανώσεων πριν την εφαρμογή του ισχύοντος νομικού πλαισίου, δεδομένου ότι η ΠΟΑΣΥ, βάσει του καταστατικού

της ισχυριζόταν ότι εκπροσωπούσε το σύνολο των εργαζομένων της αστυνομίας. Θα πρέπει να διερευνηθεί, αν η λειτουργία της ΠΟΑΞΙΑ, με την τότε ονομασία της, ως Πανελλήνια Ένωση Αξιωματικών Αστυνομίας (Π.ΕΝ.Α.Α), υποδηλώνει αναγνώριση διαφορετικού εργασιακού καθεστώτος και συμφερόντων των αξιωματικών, ή αντιθέτως η ύπαρξη δύο διαφορετικών ομοσπονδιών προκύπτει από προσωπικούς υπολογισμούς και επιδιώξεις. Η απάντηση τέτοιου είδους ερωτημάτων είναι δυνατόν να αποτελέσει πτυχή μιας ολικής προσέγγισης του χαρακτήρα των σχέσεων μεταξύ των στελεχών του χώρου σήμερα, χαρακτήρας, ο οποίος εξάγεται και μέσω της φύσης των σχέσεων, συνεργασίας, ή ανταγωνισμού μεταξύ των συνδικαλιστικών τους οργανώσεων. Σηματοδότες των σχέσεων μεταξύ των δύο συνδικαλιστικών φορέων είναι τα ευρήματα της έρευνας, τα οποία αναφέρουν ότι αφενός η ΠΟΑΞΙΑ, πριν την ψήφιση του Ν.2265/94, προσανατολιζόταν στη δημιουργία τριτοβάθμιου συνδικαλιστικού φορέα με το αντίστοιχο όργανο των δικαστών της χώρας και όχι με τους υπόλοιπους αστυνομικούς, αφετέρου η ΠΟΑΣΥ συντονίζει τις ενέργειές της με τις αντίστοιχες με αυτήν οργανώσεις των υπολοίπων σωμάτων ασφαλείας. Επίσης, θα πρέπει να ειπωθεί ότι αντίθεση απόψεων μεταξύ των δύο οργανώσεων στην αστυνομία εμφανίστηκε για το καθεστώς που θα έπρεπε να διέπει τον συνδικαλισμό στην αστυνομία, πριν το φαινόμενο ρυθμιστεί με τον ν.2265/94. Ειδικότερα, η ΠΟΑΞΙΑ (τότε ως ΠΕΝΑΑ) ήταν αντίθετη στην πρόταση της ΠΟΑΣΥ για ένταξη των συνδικαλιστικών οργανώσεων της αστυνομίας στην ΑΔΕΔΥ. Να σημειωθεί ότι με απόφαση του πρώτου συνεδρίου της, το 1990, και ελλείψει μέχρι τότε σαφούς νομικού καθεστώτος που να ρυθμίζει τον συνδικαλισμό στην αστυνομία, η ΠΟΑΣΥ εγγράφεται στην τριτοβάθμια συνδικαλιστική οργάνωση των δημοσίων υπαλλήλων, την ΑΔΕΔΥ. Η ένωση των αξιωματικών ήταν αντίθετη στη διαδικασία αναγνώρισης των συνδικαλιστικών ελευθεριών με βάση το καθεστώς που ορίζει ο Ν.1264/82 και στην δραστηριοποίηση συνδικαλιστικών- κομματικών παρατάξεων στο εσωτερικό των οργανώσεων, καθώς θεωρούσε ως «πρώρες» τέτοιου τύπου εξελίξεις.

Τριτοβάθμιο όργανο, επιπέδου συνομοσπονδίας μεταξύ των δύο ομοσπονδιών δεν έχει συγκροτηθεί μέχρι σήμερα, παρά το γεγονός ότι το επιτρέπει ο Νόμος 2265/94, παράμετρος, η οποία μπορεί να συνυπολογιστεί στην εκτίμηση των μεταξύ τους σχέσεων. Η ΠΟΑΣΥ, λόγω των ρυθμίσεων

που επέφερε ο νόμος, οι οποίες απαγόρευαν τη συμμετοχή των αστυνομικών συνδικαλιστικών οργανώσεων σε ενώσεις όπου εκπροσωπούνταν εργαζόμενοι από άλλους εργασιακούς χώρους, αναγκάστηκε να αποχωρήσει από την ΑΔΕΔΥ.

Η ανακάλυψη της ποιότητας των σχέσεων μεταξύ των δύο συνδικαλιστικών οργανώσεων έχει σημασία για την κατανόηση του κινήματος που αναπτύσσεται και για να εντοπιστούν τυχόν αναλογίες με όσα συντελούνται στο ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα. Η βιβλιογραφία αναφέρει ότι μια από τις κύριες αδυναμίες του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος είναι η αδυναμία του στην πράξη να εκφράσει συνολικά τον κόσμο της εργασίας, οδηγούμενο, τόσο λόγω εξωγενών, π.χ, η καθυστερημένη ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, χαμηλός βαθμός συγκέντρωσης βιομηχανικών εργατών, κλπ., όσο και ενδογενών παραγόντων, π.χ, ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας των συνδικάτων, κλπ., στην συνεχιστική άρθρωση των συμφερόντων και στην αναπαραγωγή του ανταγωνισμού μεταξύ των ομάδων των εργαζομένων. Για τον Παλαιολόγο, ο οποίος προσεγγίζει το πρόβλημα της συγκρότησης και εκπροσώπησης των συμφερόντων των εργαζομένων απ' την σκοπιά των ενδογενών αρνητικών χαρακτηριστικών του συνδικαλιστικού κινήματος, ο συγκεκριμένος τρόπος συγκρότησης του κινήματος, σωματειακή μορφή συγκρότησης και κατακερματισμός σε πολλαπλές οργανώσεις ενός εργασιακού χώρου, οδηγεί στην ανάπτυξη μιας στενής αντίληψης των συλλογικών συμφερόντων, η οποία με τη σειρά της διαμορφώνει έντονα ανταγωνιστικές σχέσεις και αλληλοϋπονόμευση μεταξύ των συνδικαλιστικών οργανώσεων, ακόμη και του ίδιου εργασιακού χώρου¹⁷⁰.

Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση των σχέσεων μεταξύ των δύο αστυνομικών συνδικαλιστικών οργανώσεων και με βάση τα ευρήματα της έρευνας, θα πρέπει να ειπωθεί ότι αν και η πολιτεία παρέχει το δικαίωμα μεικτών σωματείων αξιωματικών και αστυνομικών υπαλλήλων, εν τούτοις φαίνεται πως οι δύο κατηγορίες έχουν πλήρως διαχωριστεί και συμμετέχουν στις οργανώσεις που αντιστοιχούν στο εργασιακό- ιεραρχικό τους καθεστώς.

¹⁷⁰ Παλαιολόγος Ν., *Συνδικάτα και μισθωτοί εργαζόμενοι στην Ελλάδα*, Διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 1991

Μάλιστα, και με αφορμή τη διεκδίκηση αιτημάτων, οι φορείς αμφισβητούν αλλήλους στον συνδικαλιστικό τους ρόλο, ότι δηλαδή αποτελούν μηχανισμούς χειραγώγησης εκ μέρους της πολιτείας, του συνδικαλιστικού κινήματος στην αστυνομία¹⁷¹. Ας θεωρηθεί επομένως ότι μέχρι σήμερα στην πρακτική λειτουργία του θεσμού, τα όρια μεταξύ των δύο οργανώσεων είναι πλήρως οριοθετημένα και καθορίζονται από τα καθεστώ της ιεραρχικής κλίμακας, που διακρίνει σε «αξιωματικούς» και «κατωτέρους». Η παραπάνω επισήμανση βοηθά, ώστε να εκτιμηθούν ορθότερα οι δείκτες συνδικαλιστικής πυκνότητας των δύο οργανώσεων, αφού διαχωρίζεται ουσιαστικά ο πληθυσμός της αστυνομίας σε δύο ομοιογενή υποσύνολα, έχοντας ως κριτήριο ένταξης σε καθένα από αυτά, τη θέση στην ιεραρχική κλίμακα.

Η συνδικαλιστική πυκνότητα των δύο οργανώσεων εμφανίζεται ιδιαίτερα υψηλή. Στον πληθυσμό των περίπου σαράντα έξι χιλιάδων αστυνομικών υπαλλήλων, το πεδίο δραστηριοποίησης της ΠΟΑΣΥ, το ποσοστό συνδικαλιστικής πυκνότητας κυμαίνεται στα επίπεδα του ενενήντα τοις εκατό. Μάλιστα, τα τρία τελευταία χρόνια, όπου ολοκληρώθηκε η κάλυψη των νομών της χώρας από πρωτοβάθμιες οργανώσεις των αστυνομικών υπαλλήλων, ο δείκτης της συνδικαλιστικής πυκνότητας έχει αυξηθεί. Το ίδιο υψηλά εμφανίζονται και τα ποσοστά συνδικαλιστικής πυκνότητας στους αξιωματικούς. Το καταστατικό της αποτελείται σαράντα τέσσερα άρθρα. Στους σκοπούς (άρθρο 2) της ΠΟΑΣΥ περιγράφεται μεταξύ άλλων,

Η συμπαράσταση και η αλληλεγγύη στους αγώνες όλων των εργαζομένων...η ανάπτυξη αλληλεγγύης ανάμεσα στους εργαζόμενους, παράλληλα με τη συνεχή αναβάθμιση του συνδικαλιστικού ενδιαφέροντος για ένα μαζικό συνδικαλιστικό κίνημα...η συμβολή στη διαφύλαξη και προαγωγή των δημοκρατικών θεσμών της χώρας.

Από την παρουσίαση των σκοπών της ΠΟΑΣΥ γίνεται φανερό, τουλάχιστον σε επίπεδο διακηρύξεων, η βούληση του συνδικαλιστικού

¹⁷¹ Σταυρακάκης, Μ., «Πόλεμος συνδικαλιστών στην ΕΛ.ΑΣ», Επενδυτής, Αθήνα 8-7-2000, σελ. 28

κινήματος του χώρου για συνεργασία με το ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα και για εμπέδωση της δημοκρατικής λειτουργίας των θεσμών.

Στην ΠΟΑΞΙΑ, είναι εγγεγραμμένοι περίπου τρεισήμισι χιλιάδες αξιωματικοί, επί συνόλου τεσσάρων χιλιάδων διακοσίων αξιωματικών της αστυνομίας, δηλαδή ποσοστό συνδικαλιστικής πυκνότητας, ογδόντα τρία τοις εκατό περίπου. Το καταστατικό της αποτελείται από σαράντα δύο άρθρα. Στους σκοπούς της ΠΟΑΞΙΑ αναφέρονται, μεταξύ άλλων,

Η διαφύλαξη και προαγωγή των εργασιακών, επαγγελματικών, οικονομικών, ασφαλιστικών και συνδικαλιστικών των μελών της, αλλά και της ευρύτερης αστυνομικής οικογένειας. Η αναβάθμιση των υπηρεσιών προς τον λαό μας και το κοινωνικό σύνολο γενικότερα. Η αναβάθμιση του ρόλου και της θέσης των μελών της στην ελληνική κοινωνία.

Βάσει των σκοπών που πρεσβεύει η ΠΟΑΞΙΑ, σε επίπεδο δηλαδή καταστατικών διακηρύξεων, διαμορφώνεται ένα στενότερο, σε σχέση με τους καταστατικούς σκοπούς της ΠΟΑΣΥ, πλαίσιο σκοπών δραστηριοποίησης, μια θεώρηση στόχων περισσότερο προσανατολισμένων στο στενό επαγγελματικό πλαίσιο που δραστηριοποιείται η οργάνωση.

Ως προς το ζήτημα της συνδικαλιστικής πυκνότητας θα πρέπει να ερευνηθεί αν η χρησιμοποίηση των δεικτών συνδικαλιστικής πυκνότητας, όχι μόνο στα συνδικάτα της αστυνομίας, αλλά και στα υπόλοιπα των σωμάτων ασφαλείας, ως παραμέτρων για την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τη συλλογική δράση στον υπό μελέτη χώρο, έχει την ίδια αναλυτική ερμηνεία και το ίδιο «ειδικό βάρος» στην ανάλυση, όπως σε άλλους εργασιακούς χώρους και ειδικότερα στις συνδικαλιστικές οργανώσεις του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Και τούτο διότι η συνδικαλιστική πυκνότητα αποτελεί δείκτη «δύναμης», μια παράμετρος της διαπραγματευτικής ισχύος των συνδικαλιστικών οργανώσεων απέναντι στην εργοδοσία, διαπραγματευτική ισχύς, που σαν κορυφαίο μέσο πίεσης και συλλογικής δράσης διαθέτει την απεργία. Συνδικαλιστική πυκνότητα, διαπραγματευτική ισχύς και κόστος σύγκρουσης, απ' την πλευρά της εργοδοσίας, ενδεχόμενης προσφυγής των εργαζομένων σε απεργία είναι μεγέθη ανάλογα, τα οποία διαμορφώνουν σε μεγάλο βαθμό τη συλλογική δράση των εργαζομένων. Για τον Τουτζιάρη, το συνδικαλιστικό κίνημα δύο ταχυτήτων, που χαρακτηρίζει την ελληνική περίπτωση και που συνεπάγεται τη διαφοροποίηση των χαρακτηριστικών του

συνδικαλισμού των δημοσίων μισθωτών από εκείνα των υπολοίπων, αφορά ειδικότερα, διαφοροποιήσεις ως προς τη λογική που διέπει τη συλλογική δράση των δύο κατηγοριών και η οποία συνδέεται, «αιτιακά με τη διαφορετική διαπραγματευτική ισχύ, που διαμορφώνει και διαφορετική εργασιακή κατάσταση»¹⁷². Για τις συνδικαλιστικές οργανώσεις των σωμάτων ασφαλείας όμως, δεν επιτρέπεται η προσφυγή σε απεργία, επομένως η λογική της συλλογικής τους δράσης θα πρέπει να προσαρμοστεί σ' αυτό το δεδομένο. Ενδεχομένως λοιπόν, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη και άλλες παράμετροι, πέραν της συνδικαλιστικής πυκνότητας, για την κατανόηση του βαθμού διαπραγματευτικής ισχύος απέναντι στην πολιτεία και γενικότερα για την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας της παρέμβασης του συνδικαλιστικού φαινομένου στον χώρο των σωμάτων ασφαλείας, γεγονός που συνιστά και την κορυφαία επιδίωξη της παρούσας πρότασης. Ψήγματα απάντησης σχετικά με την διαπραγματευτική τους ισχύ μπορούν να προέλθουν συνεκτιμώντας τον κεντρικό τους ρόλο στον κρατικό μηχανισμό και την ιδεολογική κατασκευή περί «υπηρετών του έθνους», μαζί με τις ένοπλες δυνάμεις. Μ' άλλα λόγια, η διαπραγματευτική τους ισχύ να συνδέεται από την «ανάγκη» της εκάστοτε κυβέρνησης να πρέπει να αποσπά «νομιμοφροσύνη» από τα στελέχη του κατασταλτικού μηχανισμού. Οι όποιες παροχές, όπως αποδεικνύεται στη σύγχρονη πραγματικότητα, δεν θεωρούνται ως κομματικού χαρακτήρα, αλλά είναι επενδυμένες με το ιδεολόγημα του «ιδιαίτερου» χαρακτήρα του ρόλου τους και της εξασφάλισης του «αξιόμαχου», ενώ παράλληλα, στις περισσότερες των περιπτώσεων, οι ολιγωρίες κατά την άσκηση του έργου τους δεν οφείλονται τόσο στους ίδιους τους μηχανισμούς, αλλά στην πολιτική του εκάστοτε κυβερνώντος κόμματος, που δεν μεριμνά για το αξιόμαχο των σωμάτων ασφαλείας. Η παραπάνω επισήμανση, σε συνδυασμό με την ταξική προέλευση του προσωπικού, ενδεχόμενα να μπορεί να εξηγήσει τον δεδομένο χαρακτήρα των ενώσεων του χώρου. Είναι χαρακτηριστική η δήλωση της διοίκησης της ΠΟΑΣΥ, για τον τρόπο δράσης που θα πρέπει να χαρακτηρίζει τις ενέργειες των ενώσεων του χώρου και ο οποίος θα πρέπει να στοχεύει στο «εφικτά υλοποιήσιμο»¹⁷³.

¹⁷² Τουτζιάρakis, Γ., ο.π., σελ. 91

¹⁷³ Από την εισήγηση του προέδρου της ΠΟΑΣΥ, στο 13^ο Συνέδριο, 3/2002

Ολοκληρώνοντας την προσπάθεια περιγραφής των συνδικαλιστικών οργανώσεων της αστυνομίας θα πρέπει να ειπωθεί ότι οι διεκδικήσεις τους αφορούν ζητήματα του κλάδου τους, συνδιαμορφώνοντας πολλές φορές τη στάση τους με τις αντίστοιχες οργανώσεις της πυροσβεστικής και του λιμενικού, με τα αιτήματά τους να είναι κυρίως οικονομικής φύσης, επισήμανση, η οποία αν και δεν πρέπει να εγκλωβίζει τη σκέψη μας σε τούτη τη φάση της έρευνας, οδηγεί σε ένα συμπέρασμα περί συντεχνιακού τύπου συμπεριφοράς. Τέλος, να σημειωθεί ότι και οι δύο συνδικαλιστικές ομοσπονδίες είναι μέλη διεθνών συνδικαλιστικών οργανώσεων των αστυνομικών. Η μεν ΠΟΑΣΥ είναι μέλος της EURO.C.O.P (European Confederation of Police, η οποία αποτελεί μετεξέλιξη της UISP- Union Interationale des Syndicats de Police), η δε ΠΟΑΞΙΑ, μέλος της CESP (Conceil Europeen des Syndicats de Police). Για τη διεθνή πραγματικότητα θα γίνει λόγος στο επόμενο μέρος της έρευνας.

Στους κόλπους της Ελληνικής Αστυνομίας λειτουργούν, από το 2001, τα συνδικαλιστικά σωματεία των Ειδικών Φρουρών και των Συνοριακών Φυλάκων. Οι εν λόγω κατηγορίες προσωπικού είναι αστυνομικό προσωπικό ειδικών καθηκόντων. Τούτο σημαίνει ότι διαφοροποιούνται σε σχέση με το αστυνομικό προσωπικό γενικών καθηκόντων από το γεγονός ότι δεν μπορούν να ασκήσουν καθήκοντα προανακριτικού υπαλλήλου. Οι δύο κατηγορίες αστυνομικού προσωπικού ειδικών καθηκόντων δημιουργήθηκαν για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων αναγκών του αστυνομικού έργου. Οι ειδικοί φρουροί για τη φύλαξη συγκεκριμένων ευπαθών στόχων αστυνομικού ενδιαφέροντος, ασκώντας αρχικά καθήκοντα φύλαξης, οι δε συνοριοφύλακες για την αποτροπή εισόδου «λαθρομεταναστών» στο ελληνικό έδαφος. Η θητεία τους είναι πενταετούς (ανανεώσιμης) διάρκειας. Η ένταξή τους στους κόλπους της Ελληνικής Αστυνομίας δεν γίνεται μέσω των πανελλαδικών εξετάσεων, αλλά με μοριοδότηση συγκεκριμένων δεξιοτήτων, κατά κύριο λόγο τα σωματικά προσόντα, ενώ για τους άνδρες είναι επιπλέον και η τυχόν κατάταξή τους στις ειδικές δυνάμεις των ενόπλων δυνάμεων. Να ειπωθεί ότι η κήρυξη πλήρωσης θέσεων ειδικών φρουρών και συνοριοφυλάκων δεν γίνεται ανά τακτά χρονικά διαστήματα, αλλά από τις ανάγκες όπως αυτές

καθορίζονται κάθε φορά από την ηγεσία του υπουργείου Δημόσιας Τάξης. Ο αριθμός του προσωπικού των εν λόγω κατηγοριών, στα τέλη του 2007, προσεγγίζει τις εννιά χιλιάδες, με ισόποση σε γενικές γραμμές κατανομή μεταξύ των δύο κατηγοριών. Να σημειωθεί ότι με το πέρασμα του χρόνου στη δραστηριοποίηση των εν λόγω κατηγοριών αστυνομικού προσωπικού προστέθηκαν επιπλέον καθήκοντα, εξομοιώθηκε, κατά κάποιον τρόπο, η λειτουργία τους με εκείνη των αστυνομικών γενικών καθηκόντων, παρά την έντονη αντίδραση της ΠΟΑΣΥ, για την οποία θα γίνει λόγος στο αμέσως επόμενο τμήμα της έρευνας. Στο σημείο τούτο θα πρέπει να ειπωθεί ότι, δεδομένου του τρόπου πρόσληψης προσωπικού στα τμήματα των ειδικών φρουρών και των συνοριοφυλάκων, ο οποίος διαφοροποιείται από τον αδιάβλητο τρόπο εισαγωγής μέσω των πανελλαδικών εξετάσεων, είναι αναγκαίο να εκτιμηθεί αν οι δύο εν λόγω κατηγορίες αστυνομικών να δημιουργήθηκαν για την ικανοποίηση συγκεκριμένων κομματικών σκοπιμοτήτων των εκάστοτε κυβερνητικών σχηματισμών. Παρατίθεται με χρονολογική ακολουθία και σε συνδυασμό με μείζονα πολιτικά γεγονότα της χώρας η σημερινή εικόνα της κατηγορίας των ειδικών φρουρών από την άποψη της αύξησης του προσωπικού της. Με τον Νόμο 2734/1999, δηλαδή σε προεκλογικό έτος, συστήνονται στο υπουργείο Δημόσιας Τάξης οι πρώτες χίλιες οργανικές θέσεις ειδικών φρουρών. Το επόμενο έτος, συνεπώς έτος εκλογών, συστήνονται επιπλέον χίλιες τριακόσιες οργανικές θέσεις. Τέλος, τον Μάιο του 2007, λίγους μόλις μήνες πριν τις βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου, ή αν αντιτείνει κανείς ότι οι βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2007 ήταν πρόωρες, να ειπωθεί ότι ακόμη και σε αυτή την περίπτωση το 2007 ήταν προεκλογικό έτος μιας και η κοινοβουλευτική θητεία της κυβερνητικής πλειοψηφίας που προέκυψε από τις εκλογές του 2004 θα έληγε το 2008, δημιουργήθηκαν επιπλέον 2000 οργανικές θέσεις, για να προκύψει το σώμα των ειδικών φρουρών με την τωρινή του μορφή. Η εν λόγω πραγματικότητα ουσιαστικά σχετικοποιεί την αδιαμφισβήτητη αξία που έχει η εισαγωγή των πανελλαδικών εξετάσεων και η ανωτατοποίηση των σχολών εκπαίδευσης της Ελληνικής Αστυνομίας, ως μεθόδου προσλήψεων, στην αποκοπή της αστυνομίας από τα στενά κομματικά πλαίσια, τουλάχιστον ως προς τον τρόπο και στους σκοπούς που εξυπηρετεί η διαδικασία πρόσληψης αστυνομικού προσωπικού, που για δεκαετίες ήταν συνυφασμένη

και με στενά κομματικές επιδιώξεις. Το με αυξητικές τάσεις, ως προς τη συμμετοχή τους στο σύνολο του αστυνομικού προσωπικού, ειδικό βάρος των ειδικών φρουρών και των συνοριοφυλάκων, που πλέον προσεγγίζει το δέκα τοις εκατό του συνόλου του αστυνομικού προσωπικού, σε συνδυασμό με την ουσιαστική μετατροπή της δραστηριοποίησής τους σε καθεστώς αστυνομικών υπαλλήλων γενικών καθηκόντων (στις αρχές του 2008 η κυβέρνηση προώθησε τα σχέδια «ομογενοποίησης» των ειδικού καθεστώτος αστυνομικών υπαλλήλων με το υπόλοιπο προσωπικό) σχετικοποιεί την βούληση της πολιτείας, όπως αυτή εκφράστηκε μέσω των εκάστοτε κυβερνήσεων από το 1999, για την απόδειξη του εκδημοκρατισμού της Ελληνικής Αστυνομίας και αποκοπής της από τα στενά κομματικά πλαίσια μέσω της εισαγωγής των πανελλαδικών εξετάσεων ως κριτηρίου προσλήψεων, εξακολουθώντας να αναπαράγει, έστω σε κάποιο βαθμό, πρακτικές του παρελθόντος. Να σημειωθεί ότι ο χρόνος εκπαίδευσης των αστυνομικών υπαλλήλων ειδικών καθηκόντων είναι τετράμηνης διάρκειας, σε αντίθεση με αστυνομικούς υπαλλήλους γενικών καθηκόντων, στους οποίους από το 1994 που θεσμοθετήθηκε η εισαγωγή των πανελληνίων εξετάσεων, η φοίτηση είναι τετραετούς, για τη σχολή αξιωματικών και διετούς, για τη σχολή αστυφυλάκων- υπαξιωματικών, διάρκειας.

Στο προσωπικό των Ειδικών Φρουρών δραστηριοποιείται το Σωματείο Ειδικών Φρουρών Ελληνικής Αστυνομίας, το οποίο είναι πρωτοβάθμιο σωματείο πανελλαδικής εμβέλειας. Η συνδικαλιστική του πυκνότητα προσεγγίζει τα επίπεδα του ενενήντα τοις εκατό. Στο προσωπικό των συνοριακών φυλάκων δραστηριοποιείται η Πανελλήνια Ομοσπονδία Συνοριακών Φυλάκων (Π.Ο.ΣΥ.ΦΥ), δευτεροβάθμια οργάνωση με συνδικαλιστική πυκνότητα που προσεγγίζει το ενενήντα τοις εκατό. Τόσο το σωματείο των ειδικών φρουρών, όσο και η ομοσπονδία των συνοριοφυλάκων δεν αποτελούν μέλη της ΠΟΑΣΥ, με την οποία οι σχέσεις, όπως θα αναλυθεί σε ακόλουθο τμήμα της έρευνας, είναι σχέσεις αντιπαλότητας, με συνέπεια να μην έχει αναπτυχθεί ενιαία δράση ούτε καν σε ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος, όπως για παράδειγμα οι οικονομικές διεκδικήσεις. Η ΠΟΑΣΥ αντιτίθεται στην πλήρη εξομοίωση των ειδικών καθηκόντων αστυνομικού προσωπικού με το προσωπικό που εκπροσωπεί.

3.3.2. Πυροσβεστικό Σώμα

Όπως προαναφέρθηκε, τα στελέχη του πυροσβεστικού σώματος είναι πολιτικοί δημόσιοι υπάλληλοι και επομένως, ως προς τις συνδικαλιστικές τους ελευθερίες, υπόκεινται στο ίδιο νομικό καθεστώς με τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους, με μόνη διαφορά την απαγόρευση της απεργίας. Δυσίμμος ρυθμίσεων, επομένως, όσον αφορά το συνδικαλιστικό καθεστώς στα σώματα ασφαλείας.

Μάλιστα, η μελέτη του συνδικαλιστικού φαινομένου στην πυροσβεστική αποκτά πρόσθετη αξία, δεδομένου ότι το νομικό καθεστώς που επιβλήθηκε για να ρυθμίσει τον συνδικαλισμό στην αστυνομία στηρίχθηκε, πέραν του ισχυρισμού για τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της αποστολής της, στην αποφυγή των «εκφυλιστικών φαινομένων», που σημειώθηκαν σε άλλους εργασιακούς χώρους κατά την άσκηση των συνδικαλιστικών τους ελευθεριών. Τα επιτεύγματα των συνδικαλιστών του πυροσβεστικού σώματος, η δράση των συνδικαλιστικών οργανώσεων και η τυχόν επιβάρυνση, από την εν λόγω δράση, στην καθημερινή λειτουργία του σώματος, καθώς και τα οφέλη από την ένταξη των συνδικαλιστικών τους οργανώσεων στην ΑΔΕΔΥ, αποτελούν παραμέτρους, που πρέπει να εξεταστούν για να εκτιμηθεί αν δικαιολογούνται τελικά οι επιπλέον περιορισμοί που επιβλήθηκαν στο προσωπικό της αστυνομίας και μόνο σε αυτό.

Το προσωπικό του πυροσβεστικού σώματος αποτελείται από περίπου δέκα χιλιάδες αξιωματικούς και υπόλοιπα στελέχη. Ο διαχωρισμός των σωματείων σε αξιωματικών και κατωτέρων ισχύει και στην περίπτωση της πυροσβεστικής, μόνο που τούτο δεν επιβάλλεται από τον νόμο και δεν ισχύει σε απόλυτο βαθμό, όπως στην αστυνομία, ο διαχωρισμός των στελεχών, με βάση την θέση τους στην ιεραρχία, με την επακόλουθη ένταξή τους στην αντίστοιχη ένωση. Επίσης, ισχύει η αρχή της πολλαπλότητας των συνδικαλιστικών οργανώσεων και της δυνατότητας επιλογής της οργάνωσης. Η συνδικαλιστική πυκνότητα εμφανίζεται ιδιαίτερα υψηλή, στα επίπεδα του εβδομήντα πέντε τοις εκατό. Σε πρωτοβάθμιο επίπεδο λειτουργούν είκοσι σωματεία, τα οποία συγκροτούν το δευτεροβάθμιο συνδικαλιστικό όργανο, της Πανελλήνια Ομοσπονδία Ενώσεων Υπαλλήλων Πυροσβεστικού Σώματος (Π.Ο.Ε.Υ.Π.Σ.). Η ΠΟΕΥΠΣ αποτελεί μετεξέλιξη της ΠΕΥΠΣ, που όπως αναφέρθηκε στην ιστορική αναδρομή του θεσμού, αποτέλεσε το πρώτο

συνδικαλιστικό σωματείο στην πυροσβεστική και είχε τη μορφή πρωτοβάθμιου σωματείου πανελλαδικής κλίμακας.

Το 1996, αξιωματικοί του σώματος αποχώρησαν από την ΠΕΥΠΣ και δημιούργησαν την Ένωση Αξιωματικών Πυροσβεστικού Σώματος (Ε.Α.Π.Σ). Η ΕΑΠΣ αποτελεί πρωτοβάθμιο σωματείο πανελλαδικής εμβέλειας και αναφέρεται στους αξιωματικούς του σώματος. Παρόλα αυτά, είναι αρκετοί οι αξιωματικοί που εξακολουθούν να παραμένουν στους κόλπους της ΠΟΕΥΠΣ. Οι αξιωματικοί προχώρησαν στη δημιουργία ξεχωριστού σωματείου επικαλούμενοι τη διαφορετικότητα των εργασιακών συνθηκών και συμφερόντων σε σχέση με τα υπόλοιπα στελέχη του σώματος. Η συνδικαλιστική πυκνότητα της ΕΑΠΣ υπολογίζεται γύρω στο εβδομήντα τοις εκατό, γύρω στους χίλιους εκατόν είκοσι εγγεγραμμένους επί συνόλου χιλίων εξακοσίων αξιωματικών της πυροσβεστικής, παρουσιάζοντας μάλιστα διαχρονικά αυξητικές τάσεις, δεδομένου ότι το εν λόγω ποσοστό είναι κατά οκτώ φορές υψηλότερο του αντίστοιχου κατά τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της ένωσης αξιωματικών. Οι εκλογές για την ανάδειξη των αντιπροσωπευτικών οργάνων της ένωσης γίνονται με ενιαίο ψηφοδέλτιο, αν και εμμέσως λειτουργεί η παραταξιακή λογική και στο εσωτερικό της ένωσης των αξιωματικών, όπως και στην περίπτωση της ΠΟΕΥΠΣ. Για παράδειγμα, για την ανάδειξη των αιρετών εκπροσώπων των αξιωματικών (όπως και των υπολοίπων πυροσβεστικών υπαλλήλων) για τα υπηρεσιακά συμβούλια μεταθέσεων διεξάγονται εκλογές όπου συμμετέχουν εκπρόσωποι συνδικαλιστικών παρατάξεων και βάση της εκλογικής τους δύναμης εκλέγονται οι αιρετοί εκπρόσωποι (συνήθως οι δύο μεγαλύτερες συνδικαλιστικές παρατάξεις του χώρου, η ΔΑΚΕ Αξιωματικών Πυροσβεστικού Σώματος και η ΠΑΣΚ Αξιωματικών Πυροσβεστικού Σώματος εκλέγουν από έναν εκπρόσωπο στα συμβούλια μεταθέσεων).

Στους σκοπούς της ΕΑΠΣ, όπως αναφέρεται στο καταστατικό της είναι, μεταξύ άλλων,

Η προαγωγή και ανύψωση του επαγγελματικού επιπέδου των μελών της... Η προάσπιση, προαγωγή και βελτίωση της υπηρεσιακής κατάστασης των μελών της, η οποία είναι εντελώς διαφορετική από αυτήν των λοιπών υπαλλήλων του Πυροσβεστικού Σώματος... Η αναβάθμιση του ρόλου και της

θέσης του Έλληνα Αξιωματικού του Πυροσβεστικού Σώματος μέσα στο Σώμα και στην ελληνική κοινωνία, προς όφελος των μελών της.

Από τη διατύπωση των σκοπών της ΕΑΠΣ προκύπτει ομοιότητα των σκοπών με εκείνη των αξιωματικών της Ελληνικής Αστυνομίας, αλλά και ομοιότητα με αυτούς ως προς τον προσανατολισμό προς την επιδίωξη στόχων που ικανοποιούν κυρίως το στενά νοούμενο επαγγελματικό τους συμφέρον. Αυτό που κινεί το ενδιαφέρον από την διατύπωση των σκοπών της ΕΑΠΣ είναι η επισήμανση στο καταστατικό της ότι η υπηρεσιακή κατάσταση των αξιωματικών- δυνητικών μελών της είναι διαφορετική από εκείνη των υπολοίπων στελεχών του σώματος. Η εν λόγω επισήμανση περισσότερο λειτουργεί ως κάποιας μορφής προειδοποίηση προς τους αξιωματικούς του σώματος ότι η ΕΑΠΣ αναγνωρίζει τη διαφορετικότητα της υπηρεσιακής τους κατάστασης, άρα μόνο η ίδια και όχι κάποια άλλη οργάνωση (για παράδειγμα η ΠΟΕΥΠΣ) μπορεί να εκφράσει καλύτερα τα συμφέροντά τους. Λειτουργεί δηλαδή ως παρότρυνση στους αξιωματικούς να γίνουν μέλη σε αυτήν, που αναγνωρίζει τις ιδιαιτερότητες της υπηρεσιακής τους κατάστασης, εκπροσωπώντας καλύτερα τα συμφέροντά τους. Η εν λόγω παρότρυνση έχει αιτιολογική βάση από τη στιγμή που δεν υπάρχει κάποιος περιορισμός, βάσει των ρυθμίσεων του Ν.1264/82, για τη συμμετοχή αξιωματικών στα σωματεία των υπολοίπων υπαλλήλων του Πυροσβεστικού Σώματος.

Η επισήμανση της αυξανόμενης τάσης διαφοροποίησης των στελεχών και στο εσωτερικό του Πυροσβεστικού Σώματος, σε συνδυασμό με τις αναλογίες που εμφανίζονται με τα όσα συντελούνται στην αστυνομία, αποτελεί κρίσιμο προσδιοριστικό παράγοντα της έρευνας, διότι αφενός αφορά το παρόν, την αιτιολογική βάση μέρους των όσων παρατηρούνται στον υπό μελέτη χώρο και αφετέρου, να συνεκτιμήσει με άλλα στοιχεία που θα προκύψουν από την έρευνα, τις πιθανότητες ανάπτυξης στο μέλλον διαφορετικών μορφών συνδικαλιστικής εκπροσώπησης των εργαζομένων στα σώματα ασφαλείας όπως, για παράδειγμα, μορφή οργάνωσης που θα στηρίζεται στην οριζόντια εκπροσώπηση των στελεχών του χώρου, δηλαδή ενιαίο όργανο των αξιωματικών ή των χαμηλόβαθμων και από τα τρία σώματα ασφαλείας.

Λόγω της υπαγωγής του προσωπικού της πυροσβεστικής στις διατάξεις του Ν.1264/82, επιτρέπεται η δραστηριοποίηση συνδικαλιστικών παρατάξεων. Οι συνδικαλιστικές παρατάξεις στις οργανώσεις του χώρου εμφανίζονται το 1991, όπου για πρώτη φορά οι εκλογές για την ανάδειξη των διοικήσεων γίνεται με παραταξιακά ψηφοδέλτια. Βάσει των αποτελεσμάτων για την ανάδειξη των αντιπροσωπευτικών οργάνων της ΠΟΕΥΠΣ, στη διάρκεια της λειτουργίας της, συμπεραίνεται ότι οι συνδικαλιστικές παρατάξεις των δύο μεγαλύτερων κομμάτων έχουν τη συντριπτική πλειοψηφία των εδρών του διοικητικού συμβουλίου της ομοσπονδίας. Βάσει των αποτελεσμάτων των τελευταίων εκλογών στην ΠΟΕΥΠΣ, πρώτη δύναμη αναδεικνύεται η ΔΑΚΥΠΣ, η παράταξη που πρόσκειται στην Νέα Δημοκρατία, με ποσοστό περί το σαράντα πέντε τοις εκατό των ψηφισάντων, ακολουθεί η ΠΑΣΚ Πυροσβεστών, που πρόσκειται στο ΠΑ.ΣΟ.Κ, με ποσοστό τριάντα έξι τοις εκατό περίπου, ενώ οι συνδικαλισμένοι που πρόσκεινται στα κόμματα της Αριστεράς δραστηριοποιούνται κυρίως μέσα από αυτόνομα σχήματα. Επίσης θα πρέπει να σημειωθεί η δραστηριοποίηση σχημάτων, τα οποία συγκροτούνται με πέραν της κομματικής προέλευσης κριτήρια, όπως για παράδειγμα η συγκρότηση σχημάτων με τοπικιστικά χαρακτηριστικά, ενώ και ο παράγοντας των ατομικών επιδιώξεων αναφέρεται ως προσδιοριστικό στοιχείο για τη μελέτη του συνδικαλισμού στο Πυροσβεστικό Σώμα. Υπάρχουν πρωτοβάθμια σωματεία, τα οποία δεν είναι ενταγμένα στην ΠΟΕΥΠΣ, ή στην ΕΑΠΣ, ενώ η αρχική διχοτόμηση των οργανώσεων του σώματος με βάση την ιεραρχική κλίμακα, φαίνεται πως οδηγείται σε τριχοτόμηση, με τη δημιουργία της Ένωσης Πυροσβεστών- Αρχιπυροσβεστών- Πυρονόμων Αττικής (Ε.Π.Α.Π.Α). Η Ε.Π.Α.Π.Α, όπως δηλώνεται και στον τίτλο της, απευθύνεται στους υπαλλήλους που έχουν τους ανάλογους βαθμούς και στόχος είναι η δραστηριοποίησή της σε πανελλαδική εμβέλεια. Η ΕΠΑΠΑ στον νομό Αττικής έχει παράλληλη δράση με το αναγνωρισμένο από την ΠΟΕΥΠΣ πρωτοβάθμιο σωματείο και δεν αποτελεί μέλος της δευτεροβάθμιας ομοσπονδίας. Το καταστατικό της αποτελείται από είκοσι επτά άρθρα. Στους στόχους της μεταξύ άλλων περιλαμβάνονται,

Η ανάπτυξη του πνεύματος αλληλεγγύης και αλληλοβοήθειας και η σύσφιξη των συναδερφικών δεσμών μεταξύ των υπαλλήλων του

Πυροσβεστικού Σώματος, η αλληλεγγύη με τους δημόσιους υπαλλήλους και όλους τους εργαζόμενους της χώρας και η εξυπηρέτηση των δεσμών αυτών.

Για τη συνεχή συμμετοχή των μελών της στη λειτουργία του σωματείου στο καταστατικό της ΕΠΑΠΑ προβλέπεται ότι σε περίπτωση που το μέλος δεν συμμετάσχει, με οποιαδήποτε μορφή, είτε ως ψηφοφόρος, είτε ως υποψήφιος, σε δύο εκλογικές διαδικασίες και η εν λόγω αποχή δεν συνδέεται με λόγους ανωτέρας βίας, χάνει αυτομάτως την ιδιότητα του μέλους. Επίσης, στις αρχαιρεσίες για την ανάδειξη των οργάνων εκπροσώπησης οι εκλογές γίνονται με ενιαίο ψηφοδέλτιο, διότι η ηγεσία της ένωσης εκτιμά ότι η είσοδος των συνδικαλιστικών παρατάξεων δεν διασφαλίζει την ενότητα ως προς την εκπροσώπηση των συμφερόντων των μελών του Πυροσβεστικού Σώματος. Βάσει του καταστατικού η ΕΠΑΠΑ μπορεί να εγγραφεί σε ομοσπονδία που επιδιώκει συναφείς σκοπούς. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι η Ένωση επιδιώκει την ένταξή της στην ΠΟΕΥΠΣ, παρόλα αυτά μέχρι τις αρχές του 2008 η ΠΟΕΥΠΣ αρνείται την ένταξη της ΕΠΑΠΑ στους κόλπους της, παρά το γεγονός ότι η δεύτερη έχει προσφύγει στη δικαιοσύνη με σκοπό την ένταξή της στην ΠΟΕΥΠΣ και έχει δικαιωθεί.

Η παρατηρούμενη πολυδιάσπαση στις οργανώσεις της πυροσβεστικής αναγνωρίζεται και από τα ίδια τα στελέχη του σώματος ότι αποβαίνει σε βάρος των συμφερόντων τους.

Από τη μελέτη της δεδομένης δραστηριοποίησης των συνδικαλιστικών ενώσεων στο Πυροσβεστικό Σώμα αναδεικνύονται κρίσιμες παράμετροι για την εκτίμηση της φύσης του συνδικαλισμού στο εν λόγω σώμα. Τίθεται το ερώτημα της εκτίμησης του ρόλου και των δυνατοτήτων ουσιαστικής παρέμβασης της ΠΟΕΥΠΣ και θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η ύπαρξη ενός αριθμού σωματείων μη ενταγμένων σ' αυτή, καθώς και ο χαρακτήρας των τελευταίων, αν δηλαδή αποτελούν προϊόν προσωπικών επιδιώξεων, ή αν αντιθέτως υποδηλώνουν ευρύτερη αδυναμία εκπροσώπησης των εργαζομένων από τις κύριες συνδικαλιστικές τους οργανώσεις.

Ολοκληρώνοντας την περιγραφή των συνδικαλιστικών οργανώσεων της πυροσβεστικής, θα πρέπει να ειπωθεί, ότι η ΠΟΕΥΠΣ, από το 1995 είναι πλήρες μέλος της ΑΔΕΔΥ ενώ, αντιθέτως, εκπροσώπηση σε διεθνείς ομοσπονδίες δεν υπάρχει γιατί δεν έχει μέχρι σήμερα συσταθεί κάποιο

ανάλογο όργανο. Αντίθετα, η ένωση των αξιωματικών του Πυροσβεστικού Σώματος είναι μέλος της FEU (Federation of the European Union Fire Officer Associations).

3.3.3. Λιμενικό Σώμα

Οι προσπάθειες για συνδικαλιστική εκπροσώπηση των περίπου εφτά χιλιάδων στελεχών του Λιμενικού Σώματος συνάντησε τις ίδιες δυσκολίες, όπως και στα υπόλοιπα σώματα ασφαλείας. Μάλιστα, ο πρώτος πρόεδρος της Πανελλήνιας Ένωσης Προσωπικού Λιμενικού Σώματος (Π.Ε.Π.Λ.Σ), αποτάχθηκε από το σώμα, λόγω της συνδικαλιστικής του δραστηριότητας.

Για τα στελέχη του Λιμενικού Σώματος παρατηρείται το φαινόμενο ότι ενώ υπάγονται στις διατάξεις του Ν.1264/82, που τους δίνει μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων από ό,τι το καθεστώς που διέπει τους αστυνομικούς, εν τούτοις πρακτικά ακυρώνονται τα όποια πλεονεκτήματα, καθώς αφενός λειτουργούν υπό στρατιωτικό πειθαρχικό δίκαιο αφετέρου, στο σύστημα αξιολόγησής τους δε μετέχει εκπρόσωπος των εργαζομένων, γεγονός που αυξάνει τους φόβους των στελεχών του σώματος για ενδεχομένως δυσμενείς αξιολογήσεις τους, λόγω της συμμετοχής τους σε διεκδικητικού χαρακτήρα οργανώσεις. Με βάση την παραπάνω επισήμανση, η έρευνα θα πρέπει να στρέψει την προσοχή της στη σχέση μεταξύ της συνδικαλιστικής πραγματικότητας στα σώματα ασφαλείας με τον δεδομένο τρόπο οργάνωσής τους, ως επαγγελματικών χώρων. Με ποιο τρόπο δηλαδή το συνδικαλιστικό κίνημα στα σώματα ασφαλείας είναι δυνατόν να επηρεαστεί από ρυθμίσεις, που είτε θέτουν σοβαρούς περιορισμούς και σαφείς απαγορεύσεις, όπως λόγου χάρη, ο Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας, είτε αντιθέτως χαρακτηρίζονται από μια ασάφεια και αοριστία, όπως για παράδειγμα, οι έννοιες του «ιδιαίτερου χαρακτήρα», της «πειθαρχίας», κλπ, που και πάλι όμως χρησιμοποιούμενες κατά το δοκούν από την εκάστοτε εξουσία είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε περιορισμό ατομικών δικαιωμάτων.

Στο Λιμενικό Σώμα δραστηριοποιούνται δύο συνδικαλιστικές οργανώσεις, η Πανελλήνια Ομοσπονδία Ενώσεων Προσωπικού Λιμενικού Σώματος (ΠΟΕΠΛΣ) και η Πανελλήνια Ένωση Αξιωματικών Λιμενικού Σώματος (ΠΕΑΛΣ). Η ΠΟΕΠΛΣ, είναι η δευτεροβάθμια ομοσπονδία των

χαμηλόβαθμων στην ιεραρχία στελεχών του Λιμενικού Σώματος. Η ΠΟΕΠΛΣ ιδρύθηκε το 2002 και αποτελεί την εξέλιξη της Πανελλήνιας Ένωσης Προσωπικού Λιμενικού Σώματος (ΠΕΠΛΣ), η οποία είχε τον χαρακτήρα πρωτοβάθμιου σωματείου πανελλαδικής εμβέλειας. Το πρώτο εκλεγμένο Διοικητικό Συμβούλιο της ΠΟΕΠΛΣ συγκροτήθηκε σε σώμα τον Οκτώβρη του 2002. Η ΠΟΕΠΛΣ έχει μέλη δεκαοχτώ πρωτοβάθμιες ενώσεις, έχοντας εγγεγραμμένα έξι χιλιάδες στελέχη του σώματος. Σε σύνολο περίπου εξήμισι χιλιάδων στελεχών του σώματος που ανήκουν στις κατηγορίες που καλύπτει η ΠΟΕΠΛΣ τούτο συνεπάγεται πολύ υψηλή συνδικαλιστική πυκνότητα της τάξης του ενενήντα τοις εκατό. Στο καταστατικό της ομοσπονδίας, ως προς τους σκοπούς της, μεταξύ άλλων, αναφέρεται ότι

Την ανάπτυξη αλληλεγγύης ανάμεσα στους εργαζόμενους παράλληλα με την συνεχή αναβάθμιση του συνδικαλιστικού ενδιαφέροντος για ένα μαζικό συνδικαλιστικό κίνημα... Την συμπαράσταση και αλληλεγγύη στους αγώνες όλων των εργαζομένων... Τη συμβολή στη διαφύλαξη και προαγωγή των δημοκρατικών θεσμών της χώρας... Την αναβάθμιση της λειτουργίας, τον εκδημοκρατισμό και εκσυγχρονισμό του Λιμενικού Σώματος και της δημόσιας διοίκησης γενικότερα.

Από την παρουσίαση μερικών από τους καταστατικούς σκοπούς της ΠΟΕΠΛΣ φαίνεται πως, τουλάχιστον σε επίπεδο διακηρύξεων, η ομοσπονδία επιδεικνύει εντονότερη πρόθεση, σε σχέση με τις υπόλοιπες οργανώσεις του χώρου, για ένταξη του συνδικαλιστικού μορφώματος του λιμενικού στο ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα και αναγνωρίζεται η δραστηριοποίηση του συνδικαλιστικού κινήματος ως παράγοντα εμπέδωσης της δημοκρατικής λειτουργίας των θεσμών. Η προοδευτική διατύπωση του καταστατικού της ΠΟΕΠΛΣ, μπορεί να κατανοηθεί από το ιδιαίτερα ασφυκτικό πλαίσιο εργασιακών συνθηκών στο λιμενικό. Επί παραδείγματι, να αναφερθεί ότι για το προσωπικό του ισχύει ο Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας, η Στρατιωτική Ποινική Δωσιδικία, που πρακτικά σημαίνει ότι ακόμη και το μικρότερο νομικό παράπτωμα επιλαμβάνεται το Διαρκές Ναυτοδικείο ως δικαιοδοτικό όργανο. Επιπλέον, λόγω της στρατιωτικής διάρθρωσης του σώματος, στην καθημερινή του λειτουργία η λογική της ιεραρχικής διάρθρωσης ως οργανωσιακού μηχανισμού δεν ενθαρρύνει την ανάπτυξη παράλληλων

θεσμών οργάνωσης, όπως το συνδικάτο, το οποίο στις περισσότερες των περιπτώσεων και σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει με τα συνδικάτα των υπολοίπων σωμάτων του χώρου δεν συμμετέχει ενεργά στη διαμόρφωση των όρων εργασίας του προσωπικού που εκπροσωπεί. Ουσιαστικά, είναι ορθότερο να γίνεται λόγος για δικαίωμα του αναφέρεσθαι, παρά για γνήσιο συνδικαλιστικό δικαίωμα. Να ειπωθεί ότι η ΠΟΕΠΛΣ έχει επανειλημμένα ζητήσει τη βοήθεια συνδικαλιστικών φορέων, όπως η ΑΔΕΔΥ, καθώς και του νομικού κόσμου, ώστε να λειτουργήσουν ως μοχλοί πίεσης για αλλαγή του στρατιωτικού χαρακτήρα του σώματος. Μάλιστα, η ΠΟΕΠΛΣ είχε ένθερμα υποστηρίξει τη λειτουργία τριτοβάθμιου συνδικαλιστικού οργάνου, συνομοσπονδίας, που θα εκπροσωπεί το σύνολο του προσωπικού των σωμάτων ασφαλείας.

Ως αντίδραση, ουσιαστικά, στις θέσεις που εξέφραζε η ΠΟΕΠΛΣ, ειδικά για το ζήτημα της αποστρατικοποίησης του Λιμενικού Σώματος, αλλά και για την καλύτερη εκπροσώπηση των μελών που απευθύνεται, θα πρέπει να θεωρείται η δημιουργία της Πανελλήνιας Ένωσης Αξιωματικών Λιμενικού Σώματος (ΠΕΑΛΣ), η οποία ιδρύθηκε το 2003. Και τούτο, διότι, πέρα από τη θέση για την καλύτερη προάσπιση των συμφερόντων των αξιωματικών του Λιμενικού Σώματος, θέση που αποτέλεσε λόγο εμφάνισης ξεχωριστού σωματείου αξιωματικών και στα υπόλοιπα σώματα ασφαλείας, ως επιπλέον λόγος δραστηριοποίησης της ΠΕΑΛΣ, όπως φαίνεται κι από το καταστατικό της, είναι και,

Η ανάπτυξη αλληλεγγύης με Αξιωματικούς των Ενόπλων Δυνάμεων και Σωμάτων Ασφαλείας, καθώς και η επικοινωνία και συνεργασία με ομοειδείς φορείς του εσωτερικού και του εξωτερικού... Η προάσπιση και τόνωση του στρατιωτικού χαρακτήρα, των Αρχών-Αξιών- και Παραδόσεων του Λιμενικού Σώματος... Η διατήρηση και περαιτέρω προώθηση της πλήρους και σε όλα τα επίπεδα, εξομοίωσης των Αξιωματικών Λιμενικού Σώματος με τους συναδέλφους τους των Ενόπλων Δυνάμεων.

Η ΠΕΑΛΣ, αν και συμμετέχει ενεργά στις από κοινού κινητοποιήσεις με τις λοιπές οργανώσεις των σωμάτων ασφαλείας, εντούτοις, όπως αποδεικνύεται και από το καταστατικό της, επιδιώκει τη διατήρηση της υπάρχουσας οργανωτικής κατάστασης στο Λιμενικό Σώμα. Είναι

χαρακτηριστική η αντίδραση των εκπροσώπων της σε ημερίδα που οργάνωσε η ΠΟΕΠΛΣ για την αποστρατικοποίηση του Λιμενικού Σώματος, προοπτική με την οποία διαφωνούσε η ΠΕΑΛΣ και τη γνωστοποίησε κατά τη διάρκεια των εργασιών της ημερίδας.

Η ΠΕΑΛΣ είναι πρωτοβάθμιο σωματείο πανελλαδικής εμβέλειας, έχοντας περιφερειακή δομή με δώδεκα περιφερειακές επιτροπές. Στόχος της ΠΕΑΛΣ είναι η μετεξέλιξή της σε δευτεροβάθμια ομοσπονδία, με μέλη τις πρωτοβάθμιες περιφερειακές ενώσεις των αξιωματικών του σώματος. Στις αρχές του 2008 οι αξιωματικοί του σώματος υπολογίζονταν στους χίλιους, με το ποσοστό συνδικαλιστικής πυκνότητας της ΠΕΑΛΣ να προσεγγίζει το εβδομήντα δύο τοις εκατό.

3.4. Η εξέλιξη των συνθηκών εργασίας ως συνάρτηση του διεκδικητικού πλαισίου των συνδικάτων του χώρου

Εάν η μια διάσταση, ο ένας αιτιολογικός παράγοντας εμφάνισης του συνδικαλιστικού κινήματος είναι η λειτουργία του ως μηχανισμού ανατροπής του κυρίαρχου κοινωνικού σχηματισμού, η ενεργός συμμετοχή του στην πάλη των τάξεων προς όφελος της εργατικής τάξης, ο άλλος αιτιολογικός παράγοντας εμφάνισης και δραστηριοποίησής του είναι η «διαχείριση» του δεδομένου συσχετισμού των κοινωνικών δυνάμεων με στόχο τη συνεχή βελτίωση των όρων διαβίωσης του κόσμου της εργατικής τάξης, σε ένα συνεχή «πόλεμο θέσεων», κατά τη γκραμσιανή θεώρηση, με τον κυρίαρχο οικονομικό και κοινωνικό σχηματισμό, μέχρι την ανατροπή του και την επικράτηση της εργατικής τάξης. Η δεύτερη διάσταση είναι αυτή που ενισχύεται στις κοινωνίες του Δυτικού Κόσμου ειδικά με το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και τη δημιουργία του κράτους πρόνοιας.

Η διάσταση προς την κατεύθυνση της συνεχούς βελτίωσης των όρων διαβίωσης των μελών της εργατικής τάξης και κοινωνικών στρωμάτων-«υπολειμμάτων», κατά τον Πουλαντζά, από προηγούμενους κοινωνικούς σχηματισμούς, ή στρωμάτων που η εξέλιξη τα οδηγεί προς την πρόσδεσή τους στα εργατικά στρώματα, ενισχύεται περισσότερο σε χώρους, όπως οι κατασταλτικοί μηχανισμοί, ή ο χώρος της δικαιοσύνης, που η λειτουργία τους σχετίζεται άμεσα με την παγίωση και αναπαραγωγή των συμφερόντων του συνασπισμού εξουσίας τμημάτων της κυρίαρχης αστικής τάξης, των εγγενών εκμεταλλευτικών σχέσεων που διέπουν το δεδομένο κοινωνικό σύστημα. Άλλωστε, η ιδεολογική λειτουργία για την παγίωση του δεδομένου συσχετισμού των κοινωνικών δυνάμεων είναι ισχυρότερη στους κατασταλτικούς μηχανισμούς, συνεπώς, δεν μπορούν να διαμορφωθούν αντικειμενικές συνθήκες για τη δημιουργία μορφωμάτων, όπως ο συνδικαλισμός που στη δεδομένη ιστορική περίοδο βασικός τους στόχος να είναι η ανατροπή του κοινωνικού σχηματισμού. Επιπλέον, δεδομένης και της κοινωνικής προέλευσης του προσωπικού τους, που διαβλέπουν την κοινωνική και υλική ανέλιξή τους στον δεδομένο κοινωνικό σχηματισμό, διαμορφώνεται το πλαίσιο προς μια λειτουργία του συνδικαλιστικού κινήματος στον χώρο που ο διεκδικητικός του χαρακτήρας στηρίζεται περισσότερο στη συνεχή βελτίωση των όρων διαβίωσης και αναπαραγωγής, παρά στην

ανατροπή του συστήματος. Εξάλλου και το ευρύτερο οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον δεν είναι ευνοϊκό για ανατροπή του συσχετισμού δυνάμεων προς όφελος του κόσμου της εργασίας.

Η βελτίωση των όρων του προσωπικού των σωμάτων ασφαλείας μέσα από την εμφάνιση και δραστηριοποίηση συνδικαλιστικών οργανώσεων στον χώρο, εκτός της απτής αξίας που έχει στην καθημερινή λειτουργία των μηχανισμών και του προσωπικού τους, αποτέλεσε και τον συμβολικό απογαλακτισμό των σωμάτων ασφαλείας από ένα δεδομένο πολιτικό σχηματισμό, ο οποίος εκφράστηκε στο επίπεδο του κομματικού ανταγωνισμού με την επιβολή του μονοκομματικού κράτους της Δεξιάς, που για το σύνολο σχεδόν του εικοστού αιώνα και για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων του κυρίαρχου οικονομικού συνασπισμού στηρίχθηκε στους κατασταλτικούς μηχανισμούς.

Εισαγωγικά, ως μεθοδολογική παρατήρηση, να ειπωθεί, ότι το διεκδικητικό πλαίσιο των συνδικάτων του χώρου αφορά τη βελτίωση των εργασιακών σχέσεων στα πεδία των οικονομικών απολαβών και των συνθηκών εργασίας και ειδικότερα τη διευθέτηση του χρόνου εργασίας, τους κανονισμούς κρίσεων και μεταθέσεων, όπως και το πειθαρχικό δίκαιο του προσωπικού. Οι εν λόγω διεκδικήσεις εκφράζονται είτε σε κοινό μέτωπο των συνδικάτων του χώρου, είτε για κάθε ξεχωριστό σώμα ασφαλείας. Στην περίπτωση διαμόρφωσης κοινού διεκδικητικού μετώπου τα ζητήματα που αναδεικνύονται, μέχρι τώρα, είναι κυρίως οικονομικά, όπως οι αυξήσεις στις αποδοχές και η ένταξη του επαγγέλματος στο καθεστώς των βαρέων και ανθυγιεινών επαγγελμάτων, εξέλιξη που θα επιφέρει ευνοϊκότερα ασφαλιστικά και συνταξιοδοτικά δικαιώματα. Στην περίπτωση διατύπωσης και διεκδίκησης για την επίλυση ζητημάτων στο εσωτερικό του κάθε σώματος ξεχωριστά, το διεκδικητικό πλαίσιο διευρύνεται και σε άλλα πεδία των εργασιακών σχέσεων πέραν του οικονομικού. Να ειπωθεί ότι στην περίπτωση διεκδίκησης στο εσωτερικό του κάθε σώματος η συνήθης μεθοδολογία διεκδίκησης από τα συνδικάτα του σώματος είναι η επισήμανση προς την πολιτική και τη «φυσική» ηγεσία του σώματος ότι τα αιτήματα που διατυπώνουν έχουν ήδη ρυθμιστεί στα υπόλοιπα σώματα ασφαλείας. Βέβαια και στην περίπτωση του κοινού διεκδικητικού μετώπου οι ηγεσίες των συνδικάτων αναφέρουν προς τους αρμοδίους ότι τα αιτήματα έχουν αιτιολογική βάση για την επίλυσή τους

και στηρίζεται στο ότι έχουν ικανοποιηθεί σε άλλους εργασιακούς χώρους. Παρά το γεγονός ότι με βάση τα δεδομένα της έρευνας δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι διάφορες θετικές εξελίξεις στις εργασιακές σχέσεις του υπό μελέτη χώρου είναι απότοκες αποκλειστικά της δράσης του συνδικαλιστικού κινήματος, εν τούτοις οτιδήποτε θετικό συνέβη στον χώρο των σωμάτων ασφαλείας και όχι μόνο όσον αφορά το εργασιακό καθεστώς του προσωπικού του, αλλά και ευρύτερα, την κατεύθυνση προς τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των σωμάτων και της ευρύτερης κοινωνίας συντελέστηκε μετά την αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών στον χώρο. Συνεπώς, από αυτή την άποψη δικαιολογείται ο ισχυρισμός του νομοθέτη, όπως διατυπώνεται στην εισηγητική έκθεση του Ν.2265/1994, ότι η αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών στον χώρο αποτελεί παράμετρο εκδημοκρατισμού των σωμάτων ασφαλείας με ήδη ορατά αποτελέσματα στη λειτουργία τους. Πριν η έρευνα προχωρήσει στην παρουσίαση των εργασιακών συνθηκών σε κάθε σώμα ξεχωριστά και του ρόλου που διαδραμάτισαν στη διαμόρφωσή τους οι συνδικαλιστικές ενώσεις θα πρέπει να αποσαφηνιστεί, ότι η αναφορά στη θέση, ότι, με βάση τα δεδομένα της έρευνας, δεν προκύπτει άμεση σχέση της δράσης των συνδικάτων του χώρου με τις βελτιώσεις στη γενική λειτουργία των σωμάτων, υποστηρίζεται στο γεγονός ότι μέχρι σήμερα δεν υπάρχει κάποιο θεσμοθετημένο όργανο κοινωνικού διαλόγου μεταξύ κράτους και διοίκησης των σωμάτων και των συνδικαλιστικών εκπροσώπων του χώρου. Πρακτικά αυτό συνεπάγεται ότι πριν τη λήψη οποιασδήποτε πρωτοβουλίας από πλευράς κράτους σχετική με τη λειτουργία των σωμάτων ασφαλείας δεν υπάρχει, πλην ελάχιστων εξαιρέσεων, οι οποίες θα αναφερθούν στη συνέχεια, ουσιαστικός διάλογος μεταξύ των κοινωνικών συνομιλητών. Αυτό που συνήθως απαντάται είναι ότι, αφού διαρρεύσουν ορισμένες πτυχές της κυβερνητικής πρωτοβουλίας, οι συνδικαλιστικοί εκπρόσωποι επιδιώκουν συνάντηση με την εκάστοτε ηγεσία με σκοπό αφενός, τη διευκρίνηση των προθέσεων της, αφετέρου, την προσπάθεια από κοινού διαμόρφωσης της εν λόγω πρωτοβουλίας, ώστε να διαμορφώνεται η αντίληψη, στο προσωπικό του χώρου, της συναπόφασης μεταξύ ηγεσίας και συνδικάτων, προοπτική που σε ένα τμήμα του υπό μελέτη πληθυσμού δεν θεωρείται ως ευτυχής κατάληξη. Και τούτο διότι η συναπόφαση κατά την αντίληψη αυτών των ατόμων συνδέεται με τον

συμβιβασμό, που στις περισσότερες των περιπτώσεων σημαίνει μείωση της διαπραγματευτικής ισχύος των συνδικάτων και κατ' επέκταση, αφενός, να τίθεται εν αμφιβόλω η δυνατότητα υλοποίησης των αιτημάτων τους, αφετέρου να είναι διαρκής ο κίνδυνος του μη σεβασμού βασικών εργασιακών δικαιωμάτων στην καθημερινή λειτουργία των σωμάτων.

3.4.1. Οι συνθήκες εργασίας στην Ελληνική Αστυνομία

3.4.1.1. Οι θεσμικές διαστάσεις των εργασιακών σχέσεων στην Ελληνική Αστυνομία

α) Π.Δ 394/2001(ΦΕΚ 274 Α'-3.12.2001), Χρόνος εργασίας αστυνομικού προσωπικού

Το εν λόγω νομοθέτημα τόσο η ΠΟΑΣΥ, όσο και το μεγαλύτερο πρωτοβάθμιο σωματείο της, η Ένωση Αστυνομικών Υπαλλήλων Αττικής (Ε.ΑΣ.Υ.Α) το θεωρούν ως το «ευαγγέλιο» του αστυνομικού προσωπικού. Το εν λόγω Προεδρικό Διάταγμα αντικατέστησε το Προεδρικό Διάταγμα 28 του 1986. Για την διοίκηση της ΠΟΑΣΥ οι διατάξεις που επιφέρει το Προεδρικό Διάταγμα σχετικά με τον χρόνο εργασίας αποτελούν κατάκτηση του συνδικαλιστικού κινήματος στην αστυνομία. Ο πρόεδρος της ΠΟΑΣΥ, κατά τις αρχαιρεσίες συνεδρίου ανέφερε, ότι η υπογραφή του Προεδρικού Διατάγματος αποτελεί κατάκτηση που

Αναβαθμίζει την ποιότητα την προσωπικότητα του αστυνομικού, που τον καθιστά πιο υπεύθυνο, πιο λειτουργικό, περισσότερο απαιτητικό και κοινωνικό. (Από την ομιλία του προέδρου της ΠΟΑΣΥ, κ. Δημήτρη Κυριαζίδη κατά τις εργασίες του 16^{ου} Συνεδρίου της ΠΟΑΣΥ, 2005).

Η ΕΑΣΥΑ προειδοποιεί ότι θα υπάρξουν κυρώσεις σε όσα από τα ηγετικά στελέχη στις κατά τόπους αστυνομικές υπηρεσίες δεν εφαρμόσουν τα όσα προβλέπει το Προεδρικό Διάταγμα.

Στις σχετικές με τον χρόνο εργασίας διατάξεις προβλέπεται ότι η τυπική

εργάσιμη εβδομάδα είναι η πενθήμερη. Ο εβδομαδιαίος χρόνος εργασίας δύναται να κατανέμεται σε βάρδιες. Όσοι εκτελούν γραμματειακή υπηρεσία ο εβδομαδιαίος χρόνος εργασίας τους είναι όμοιος με εκείνον των δημόσιων υπηρεσιών (τριάντα επτάμισι ώρες). Αντίθετα, σε όσους εκτελούν εσωτερικές ή εξωτερικές υπηρεσίες σε βάρδιες (π.χ φρουροί, πληρώματα περιπολικών, τηλεφωνητές, κ.α) ο εβδομαδιαίος χρόνος εργασίας μειώνεται τις τριάντα δύο ώρες. Τους μοτοσικλετιστές αστυνομικούς και στα στελέχη που ρυθμίζουν την κυκλοφορία οι εβδομαδιαίες ώρες εργασίας μειώνονται τις τριάντα. Οι διοικητές και οι προϊστάμενοι των υπηρεσιών έχουν εβδομαδιαίο χρόνο εργασίας ανάλογο των δημοσίων υπηρεσιών. Κατ' εξαίρεση και εφόσον το επιβάλλουν οι υπηρεσιακές ανάγκες κατά την, συνοδευόμενη από αιτιολόγηση, κρίση του οικείου διοικητή δύναται να επιβληθεί υποχρεωτική παροχή εργασίας και πέραν του πενθημέρου. Στην περίπτωση αυτή, ο εβδομαδιαίος χρόνος εργασίας είναι κατ' ανώτατο όριο, σαράντα δύο ώρες για προσωπικό γραμματειακής υποστήριξης, σαράντα ώρες για όσους εκτελούν εξωτερικές ή εσωτερικές υπηρεσίες σε βάρδιες και τριάντα έξι ώρες για τους μοτοσικλετιστές και σε όσους ρυθμίζουν την κυκλοφορία. Ακόμη, το προσωπικό μπορεί να διατίθεται σε υπηρεσία και την Κυριακή, καθώς και σε άλλη μέρα αργίας. Επιπλέον, προβλέπεται η λήψη ημερήσιων αναπαύσεων, ενώ ρυθμίζεται λεπτομερώς και ο τρόπος λήψης αυτών. Παρόλα αυτά, σύμφωνα με τις συνδικαλιστικές ηγεσίες, έχουν παρατηρηθεί κρούσματα παραβίασης των σχετικών διατάξεων, κυρίως από τους διοικητές αστυνομικών τμημάτων. Τα αστυνομικά συνδικάτα έχουν αναφέρει τα κρούσματα αυτά στον αρχηγό του σώματος, ώστε βάσει του κανονισμού (Π.Δ 22/1996, ΦΕΚ 15 Α', 18.1.1996, Πειθαρχικό Δίκαιο αστυνομικού προσωπικού) να ασκήσει πειθαρχικές διώξεις. Γίνεται φανερό επομένως, ότι παρά τις παραβιάσεις που μπορεί να υπάρξουν ως προς τον χρόνο εργασίας το αστυνομικό προσωπικό έχει τη δυνατότητα και προστατεύεται πλήρως από τις σχετικές διατάξεις να καταγγείλει οποιαδήποτε αυθαιρεσία. Να σημειωθεί, ότι με βάση τις διατάξεις του Προεδρικού Διατάγματος 28/29.1.1986, δεν προβλέπονταν ανώτατο όριο της υπερωριακής απασχόλησης του αστυνομικού προσωπικού, αλλά μόνο η καταβολή της σχετικής αποζημίωσης.

β) Π.Δ 100/2003 (ΦΕΚ 94 Α', 22.4.03), Κανονισμός μεταθέσεων
αστυνομικού προσωπικού

Η αντικειμενικοποίηση των διαδικασιών μεταθέσεων και αποσπάσεων του αστυνομικού προσωπικού αποτελεί το αντικείμενο ρύθμισης του εν λόγω Προεδρικού Διατάγματος, που θεωρείται ως σημαντική κατάκτηση λόγω της δράσης του συνδικαλιστικού κινήματος στην αστυνομία. Το Προεδρικό Διάταγμα 100 αντικαθιστά τις διατάξεις του Π.Δ 69/18.4.1997. Μάλιστα, μπορεί να ειπωθεί ότι η αλλαγή στον κανονισμό μεταθέσεων πραγματοποιήθηκε ακριβώς για να συμπεριλάβει στα δικαιοδοτικά όργανα, που είναι υπεύθυνα για τις μεταθέσεις, και τη νέα πραγματικότητα του σώματος, δηλαδή τους εκπροσώπους των αντιπροσωπευτικών οργανώσεων. Ειδικότερα, βάσει των διατάξεων του Π.Δ 100, προβλέπεται στα Κατώτερα και στα Ανώτερα Συμβούλια Μεταθέσεων, η σύνθεση των οποίων είναι πενταμελής, η παρουσία ως τακτικών μελών ενός εκπροσώπου της ένωσης των αξιωματικών και ενός εκπροσώπου της ΠΟΑΣΥ. Δηλαδή, σε πενταμελή σύνθεση οι εκπρόσωποι των εργαζομένων είναι δύο. Να ειπωθεί ότι το Κατώτερο Συμβούλιο Μεταθέσεων κρίνει τις μεταθέσεις του κατωτέρου προσωπικού μέχρι και τους κατώτερους βαθμούς των αξιωματικών, το Ανώτερο Συμβούλιο Μεταθέσεων κρίνει τις μεταθέσεις των ανώτερων αξιωματικών, μέχρι τον βαθμό του Αστυνομικού Υποδιευθυντή (που σε αντιστοιχία με την ιεραρχία των ενόπλων δυνάμεων είναι ο βαθμός του Αντισυνταγματάρχη). Για τους Αστυνομικούς Διευθυντές (Συνταγματάρχες) αρμόδιο είναι το Ανώτατο Συμβούλιο Μεταθέσεων, το οποίο είναι τριμελές όργανο, χωρίς την παρουσία εκπροσώπων των συνδικαλιστικών οργανώσεων και αποτελείται από τον Αρχηγό του σώματος, τον Υπαρχηγό και έναν Αντιστράτηγο. Για τις μεταθέσεις των ανωτάτων αξιωματικών υπεύθυνος είναι ο Αρχηγός του σώματος.

Να σημειωθεί ότι μέχρι να τεθεί σε ισχύ το Π.Δ 100, το προηγούμενο Προεδρικό Διάταγμα που ρυθμίζει τις μεταθέσεις του αστυνομικού προσωπικού, δηλαδή το Π.Δ 69/18.4.1997 δεν προέβλεπε τη συμμετοχή εκπροσώπων των συνδικάτων στα συμβούλια μεταθέσεων.

Με τη νέα πραγματικότητα που διαμορφώνει το Π.Δ 100 αντικειμενικοποιείται η διαδικασία μεταθέσεων, με την μοριοδότηση συγκεκριμένων χαρακτηριστικών, όπως για παράδειγμα η οικογενειακή

κατάσταση, τα χρόνια παραμονής στο σώμα, τα χρόνια παραμονής που το στέλεχος παραμένει μακριά από τον τόπο που έχει δηλώσει ως «τόπο συμφερόντων» του σε προγενέστερη φάση, κλπ. Ακόμη, οι μεταθέσεις ανακοινώνονται στο υπό μετάθεση προσωπικό αρκετούς μήνες πριν το προσωπικό είναι υποχρεωμένο να βρίσκεται στη νέα του θέση.

γ) Π.Δ 22/1996 (ΦΕΚ 15 Α', 18.1.1996), Πειθαρχικό Δίκαιο Αστυνομικού Προσωπικού (ως τροποποιήθηκε με το Π.Δ 31/12.2.2001) και Π.Δ 281/93 (ΦΕΚ 122 Α', 27.7.1993), Προϋποθέσεις χορήγησης στο αστυνομικό και πυροσβεστικό προσωπικό των εξόδων υπεράσπισής του ενώπιον των δικαστηρίων για ενέργειές του κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του

Με τις ρυθμίσεις των εν λόγω Προεδρικών Διαταγμάτων δίνεται η δυνατότητα στο υπό κρίση πειθαρχικών οργάνων αστυνομικό προσωπικό να έχει κατά τη διάρκεια τις ακροαματικής διαδικασίας και σε όλους τις βαθμούς εκδίκασης της υπόθεσής του συνήγορο, τον οποίο μπορεί να συμβουλευέται καθ' όλη τη διάρκεια τις διαδικασίας, ενώ έχει το δικαίωμα να μην απαντήσει, εάν προηγουμένως δεν συμβουλευτεί τον νομικό του παραστάτη. Επιπλέον, προβλέπεται η αποζημίωση από την πλευρά του δημοσίου των δικαστικών εξόδων του προσωπικού, όπως και του συνηγόρου που θα επιλέξει ο υπάλληλος κατά την υπεράσπισή του για ενέργειες ή παραλείψεις κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του. Προωθείται, τις αρχές του 2008, η αναθεώρηση του Πειθαρχικού Δικαίου, που σύμφωνα με τις διακηρύξεις τις πολιτικής ηγεσίας, θα έχει ως κύρια χαρακτηριστικά, πρώτον, τη συντόμευση των διαδικασιών της πειθαρχικής διαδικασίας και δεύτερον, την αντικειμενικότερη αντιμετώπιση των πειθαρχικών κατηγοριών που αποδίδονται στους αστυνομικούς. Στην επιτροπή που συστήθηκε για τον σκοπό αυτό συμμετέχουν, εκτός ανωτάτων αξιωματικών, υπεύθυνων σε σχετικές νομικές και διοικητικές υπηρεσίες του σώματος, εκπρόσωποι των συνδικαλιστικών ενώσεων της ΠΟΑΣΥ και της ΠΟΑΞΙΑ, καθώς και ο Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης και ο Ειδικός Γραμματέας του Σώματος Επιθεωρητών Δημόσιας Διοίκησης. Πρόεδρος της επιτροπής ορίστηκε Αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου.

δ)Π.Δ 254/2004, Κώδικας Δεοντολογίας του Αστυνομικού Προσωπικού

Από τις συνδικαλιστικούς εκπροσώπους τις Ελληνικής Αστυνομίας, το εν λόγω Προεδρικό Διάταγμα, το οποίο διαμορφώθηκε σε συνεννόηση με τις συνδικαλιστικές ενώσεις, αποτελεί απόδειξη της προσήλωσης του σώματος στους δημοκρατικούς θεσμούς. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ο αστυνομικός από την ανάληψη των καθηκόντων του διαβεβαιώνει, μεταξύ άλλων ότι,

Διαβεβαιώ ότι γνώμονας τις συμπεριφοράς μου αποτελεί ο σεβασμός τις αξίας κάθε ανθρώπου και η προάσπιση των δικαιωμάτων του. Έχω την ύψιστη τιμή να υπηρετώ τον Ελληνικό Λαό, ασκώντας την αστυνομική εξουσία που μου εμπιστεύεται, σύμφωνα με το Σύνταγμα και τις νόμους... Αποδέχομαι τον κοινωνικό έλεγχο τις δράσης μου και προσδοκώ την υποστήριξη των πολιτών.

3.4.1.2. Οι οικονομικές διαστάσεις των εργασιακών σχέσεων στην Ελληνική Αστυνομία

Δεδομένου του γεγονότος ότι τα βασικά οικονομικά χαρακτηριστικά, όπως τα μισθολογικά και το ύψος των επιδομάτων, καθορίζονται από την πολιτεία από κοινού για το προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας με συγκεκριμένο νομοθετικό πλαίσιο η έρευνα θα αφιερώσει ξεχωριστό τμήμα. Παρόλα αυτά, εμφανίζονται ορισμένες επιμέρους διαστάσεις οικονομικού χαρακτήρα σε κάθε σώμα. Στην περίπτωση της αστυνομίας, σύμφωνα με τις ηγεσίες των συνδικαλιστικών ενώσεων, επιτεύχθηκαν συγκεκριμένες βελτιώσεις σε μια σειρά ζητημάτων οικονομικής υφής. Αναφέρονται,

- η συμμετοχή εκπροσώπων των συνδικαλιστικών ενώσεων στα ασφαλιστικά και τα επικουρικά ταμεία,
- η αποζημίωση των αστυνομικών υπαλλήλων κατά την παρουσία τους σε αθλητικές συναντήσεις επαγγελματικών κατηγοριών,
- η θέσπιση και η καταβολή εκλογικού επιδόματος,
- η επέκταση της αναγνώρισης της στρατιωτικής θητείας, ως χρόνου πραγματικής υπηρεσίας στο σώμα της αστυνομίας και στις κατηγορίες των ανθυπαστυνόμων και των αξιωματικών του σώματος.

3.4.2. Οι συνθήκες εργασίας στο Πυροσβεστικό Σώμα

3.4.2.1. Οι θεσμικές διαστάσεις των εργασιακών σχέσεων στο Πυροσβεστικό Σώμα

α) Π.Δ 210/1992, Κανονισμός εσωτερικής υπηρεσίας Πυροσβεστικού Σώματος

Με βάση τις διατάξεις του εν λόγω Προεδρικού Διατάγματος καθορίζεται ο εβδομαδιαίος χρόνος εργασίας του προσωπικού, ο οποίος είναι όμοιος με εκείνον των υπολοίπων δημοσίων υπαλλήλων, δηλαδή οι τριάντα επτάμησι ώρες. Για κάθε περαιτέρω ώρα προσφοράς εργασίας, για τις μεν πάγιες ανάγκες της υπηρεσίας, το προσωπικό αμείβεται με τη θεσμοθετημένη πέραν του πενθημέρου αποζημίωση, στην οποία συμπεριλαμβάνεται η νυχτερινή αποζημίωση και η αποζημίωση εκτός έδρας, για δε τον επιπλέον χρόνο εργασίας που τυχόν θα εργαστεί, δικαιούται ανάλογο πρόσθετο χρόνο ημερήσιας ανάπαυσης. Ο χρόνος επιφυλακής νοείται ως πραγματική υπηρεσία. Οι κατά τόπους διοικητές ή οι προϊστάμενοι υπηρεσιών είναι υποχρεωμένοι σε περίπτωση υπερεργασίας να αιτιολογούν την απόφασή τους. Επιπλέον, προϋποθέσεις για την παροχή πρόσθετης εργασίας είναι αφενός, η ύπαρξη εκτάκτων αναγκών που χρήζουν αντιμετώπισης και αφετέρου, οι υπάρχουσες πυροσβεστικές δυνάμεις που είναι σε υπηρεσία και δεν επαρκούν. Σε περίπτωση εκτάκτων αναγκών εξαιτίας σοβαρών συμβάντων το προσωπικό είναι υποχρεωμένο στην παροχή εργασίας. Παρόλα αυτά, σύμφωνα με τις συνδικαλιστικές ηγεσίες, παρατηρείται καταστρατήγηση των σχετικών διατάξεων με αποτέλεσμα, δυσμενείς επιπτώσεις στην ψυχική και στη σωματική κατάσταση του προσωπικού. Σύμφωνα με τους συνδικαλιστικούς εκπροσώπους τις ΠΟΕΥΠΣ και τις ΕΑΠΣ, οι κατά τόπους διοικητές με πρόσχημα την αντιμετώπιση εκτάκτων συμβάντων θέτουν σε επιπλέον εργασία το προσωπικό, που τελικά βρίσκεται να καλύπτει καθημερινές, πάγιες ανάγκες της υπηρεσίας, τακτική, που σύμφωνα με τα συνδικάτα, επιχειρεί να καλύψει το δεδομένο πρόβλημα

κενών οργανικών θέσεων του σώματος. Για την αντιμετώπιση του προβλήματος έχει διαμορφωθεί υπόδειγμα αναφοράς του εργαζόμενου προς την υπηρεσία, που την εγκαλεί για τη μη σύννομη κλήση του σε εργασία και ταυτόχρονα διατυπώνεται η επιφύλαξή του για την άσκηση παντός νομίμου δικαιώματος για την πέραν των προβλεπόμενων υπέρβαση του χρόνου εργασίας του.

β) Π.Δ 170/1996 (ΦΕΚ 131 Α', 17.6.1996), Κανονισμός κατάταξης δοκίμων πυροσβεστών και μεταθέσεων του πυροσβεστικού προσωπικού του Πυροσβεστικού Σώματος

Όπως και στην περίπτωση του αστυνομικού προσωπικού διαμορφώνονται και στην περίπτωση των εργαζομένων στο προσωπικό του πυροσβεστικού σώματος αντικειμενικά κριτήρια μεταθέσεων, τα οποία μοριοδοτούνται και συνεπώς ο εργαζόμενος μπορεί σε γενικές γραμμές να υπολογίσει, αφενός τον χρόνο που θα μετατεθεί, αφετέρου, τον χρονικό ορίζοντα που θα ικανοποιηθεί το αίτημά του να μεταβεί στον τόπο που έχει προκαθορίσει ήδη ως «τόπο συμφερόντων» του. Για τις μεταθέσεις των υπαλλήλων λαμβάνονται υπόψη ως κριτήρια, ο χρόνος εργασίας σε πυροσβεστικές υπηρεσίες, η οικογενειακή κατάσταση του υπαλλήλου, η χιλιομετρική απόσταση της πόλης στην οποία μετατέθηκε ο υπάλληλος από την πόλη συμφερόντων του, ο συνολικός αριθμός μεταθέσεων του και τα έτη υπηρεσίας του. Στο σώμα λειτουργούν δύο Υπηρεσιακά Συμβούλια Μεταθέσεων. Το Ανώτερο Συμβούλιο Μεταθέσεων αφορά τις μεταθέσεις των αξιωματικών και στην πενταμελή του σύνθεση μετέχουν δύο αιρετοί εκπρόσωποι των Αξιωματικών (ΕΑΠΣ). Για τις μεταθέσεις του υπόλοιπου προσωπικού αρμόδιο είναι το Πρωτοβάθμιο Συμβούλιο Μεταθέσεων, στη πενταμελή σύνθεση του οποίου μετέχουν δύο αιρετοί εκπρόσωποι του χαμηλόβαθμου προσωπικού.

γ) Π.Δ 281/93 (ΦΕΚ 122 Α', 27.7.1993), Προϋποθέσεις χορήγησης στο αστυνομικό και πυροσβεστικό προσωπικό των εξόδων υπεράσπισής του ενώπιον των δικαστηρίων για ενέργειές του κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του και Ν. 2713/99 (ΦΕΚ 89 Α', 30.4.1999), Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας και άλλες διατάξεις

Βάσει των ρυθμίσεων των εν λόγω νομοθετημάτων, όπως αναφέρθηκε και στην περίπτωση του αστυνομικού προσωπικού, παρέχεται δικαστική συνδρομή και αποζημίωση στο πυροσβεστικό προσωπικό. Με τον Νόμο 2713/99 προβλέπεται ότι σε όλα τα στάδια της πειθαρχικής διαδικασίας ο υπάλληλος δύναται να παρίσταται με δικηγόρο. Το εν λόγω νομοθέτημα έρχεται να καταργήσει τις διατάξεις του Π.Δ 210/1992, που αφορά τον κανονισμό λειτουργίας του σώματος και για το οποίο έγινε λόγος πριν, με τις οποίες δεν επιτρέπονταν η παρουσία συνηγόρου τις διάφορες πειθαρχικές διαδικασίες. Πλέον, όπως και στην περίπτωση του αστυνομικού προσωπικού, ο υπάλληλος έχει το δικαίωμα να μην απαντήσει αν πρώτα δεν συμβουλευτεί τον συνήγορό του ο οποίος συμμετέχει στη διαδικασία παρευρισκόμενος εντός της αίθουσας που συνεδριάζει το πειθαρχικό όργανο. Εκπρόσωποι των συνδικάτων επισημαίνουν ότι εξακολουθούν κρούσματα όπου οι κατά τόπους διοικητές, αν και γνωρίζουν τις σχετικές νομοθετικές εξελίξεις που ακυρώνουν οποιαδήποτε προηγούμενη ρύθμιση, εντούτοις, δεν κοινοποιούν τη σχετική διαδικασία στο προσωπικό. Μάλιστα, οι συνδικαλιστές από τις ενώσεις του «κατώτερου» προσωπικού επισημαίνουν ότι αντίστοιχες τακτικές είναι αρκετά προσφιλείς στους ηγέτες του σώματος.

δ) Νόμος 3511/2006 (ΦΕΚ 258 Α', 27.11.1996), Αναδιοργάνωση του Πυροσβεστικού Σώματος, αναβάθμιση της αποστολής του και άλλες διατάξεις

Τα όσα προβλέπουν οι διατάξεις του εν λόγω νομοθέτηματος αποτελούν ουσιαστική προώθηση και αναγνώριση στην πράξη του ρόλου του συνδικαλιστικού κινήματος στη λειτουργία του σώματος. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι αποτελεί την πιο προοδευτική ρύθμιση σχετικά με τον ρόλο του συνδικαλιστικού κινήματος στα σώματα ασφαλείας. Και τούτο διότι, σύμφωνα με το άρθρο 7, στο Αρχηγείο του Πυροσβεστικού Σώματος συστήνεται το Συμβούλιο Επιτελικού Σχεδιασμού, ένα ολιγομελές σχήμα το οποίο αποτελείται από τον Αρχηγό του σώματος και από ανώτατους αξιωματικούς,

καθώς και από έναν εκπρόσωπο των συνδικαλιστικών οργανώσεων της ΠΟΕΥΠΣ και της ΕΑΠΣ. Η σπουδαιότητα του οργάνου και η σημασία να συμμετέχουν σε αυτό αιρετοί εκπρόσωποι των εργαζομένων αποδεικνύεται από τις αρμοδιότητες που δίνονται στο Συμβούλιο. Καθορίζεται ότι το Συμβούλιο είναι υπεύθυνο μεταξύ άλλων,

...Σχεδιάζει την οργανωτική δομή του Πυροσβεστικού Σώματος κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται τις κοινωνικές απαιτήσεις... Καθορίζει τους μεσοπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους του Σώματος... Γνωμοδοτεί για θέματα αναδιοργάνωσης του Πυροσβεστικού Σώματος... Ιεραρχεί τις υφιστάμενες ανάγκες σε προσωπικό, εξοπλισμό και μέσα... Μελετά τα θέματα προσλήψεων και προτείνει μέτρα για τη βελτίωσή τους... Σχεδιάζει τα ζητήματα διοίκησης, εκπαίδευσης και πειθαρχίας του προσωπικού...

Από την παρουσίαση των αρμοδιοτήτων του Συμβουλίου Επιτελικού Σχεδιασμού, γίνεται φανερό ότι αποτελεί τον μηχανισμό που διαμορφώνει τη γενικότερη πολιτική του σώματος τους κύριους άξονες που το διαμορφώνουν. Η συμμετοχή των εκπροσώπων των συνδικαλιστικών ενώσεων σε αυτό υποβοηθά σημαντικά στη διατύπωση και καλύτερη εκπροσώπηση των αιτημάτων των εργαζομένων. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι αποτελεί μια μορφή θεσμοθετημένου κοινωνικού διαλόγου των εργαζομένων του σώματος με την ηγεσία με ενισχυμένο το πεδίο δράσης από τη στιγμή που οι εκπρόσωποι των εργαζομένων μετέχουν σε όργανο που οι αποφάσεις του διαμορφώνουν την γενικότερη πολιτική του σώματος. Βέβαια, οι προοπτικές που διανοίγονται από τις αρμοδιότητες του οργάνου για την επιτυχέστερη προώθηση των συμφερόντων των εργαζομένων αποτελούν οξύμωρο σχήμα σε σχέση με την ανάλυση που προηγήθηκε σχετικά με τις καταγγελίες για συστηματική παραβίαση του ωραρίου εργασίας, ή για απόκρυψη δικαιωμάτων των εργαζομένων, με συνέπεια αντί ανάλογες θετικές εξελίξεις, που συνδέονται με τη διατύπωση των ζητημάτων που αφορούν τους εργαζόμενους σε ανώτατο διοικητικό επίπεδο και τη διαμόρφωση λογικών συναπόφασης διοίκησης και εργαζομένων για την πορεία του σώματος, να ενισχύουν τις τάξεις των συνδικάτων, αυτά στην καθημερινή τους λειτουργία να παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα ενεργούς συμμετοχής των εργαζομένων. Για την ανάλυση του παραπάνω θέματος θα γίνει ιδιαίτερη αναφορά στο

τμήμα της έρευνας που θα αφορά την παρουσία ορισμένων χαρακτηριστικών περιπτώσεων (case studies) για κάθε σώμα ξεχωριστά.

3.4.3. Οι συνθήκες εργασίας στο Λιμενικό Σώμα

3.4.3.1. Οι θεσμικές διαστάσεις των εργασιακών σχέσεων στο Λιμενικό Σώμα

α) Νόμος 2935/2001 (ΦΕΚ 162 Α', 19.2.2001), Προσωπικό Λιμενικού Σώματος και άλλες διατάξεις

Το εν λόγω νομοθέτημα επανακαθόρισε τη δομή του σώματος και αποτελεί τη βάση για τη δημιουργία κανονιστικών διατάξεων που αφορούν το λιμενικό. Κύρια ρύθμισή του, την οποία τα στελέχη του συνδικαλιστικού κινήματος του χώρου θεωρούν ως αποτέλεσμα της πίεσης που άσκησε στην πολιτική ηγεσία το συνδικαλιστικό κίνημα, είναι ο διπλασιασμός των οργανικών θέσεων που προβλέπονται για το σώμα. Εξέλιξη που θεωρείται ότι βελτιώνει τις συνθήκες εργασίας του προσωπικού, αφού υπάρχει μικρότερη καταπόνηση και καλύτερος επιμερισμός του έργου.

β) Π.Δ 68/2003 (ΦΕΚ 71 Α', 21.3.2003), Κανονισμός ωραρίου εργασίας προσωπικού Λιμενικού Σώματος

Οι ρυθμίσεις που προβλέπονται βάσει του παραπάνω νομοθετήματος είναι κατά βάση οι ίδιες με τις ρυθμίσεις που αφορούν το προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας. Με τη διαφορά όμως, ότι σε περίπτωση που οι υπηρεσιακές ανάγκες το επιβάλουν τα στελέχη του λιμενικού που εργάζονται σε υπηρεσίες γραφείου θα πρέπει να εργαστούν συνολικά σαράντα πέντε ώρες, υπολογισμένες σε εβδομαδιαία βάση. Κατά συνέπεια, όσοι εργάζονται σε υπηρεσίες γραφείου έχουν τυπικό εβδομαδιαίο χρόνο εργασίας το αντίστοιχο ωράριο των δημόσιων υπηρεσιών και όταν το επιβάλουν οι υπηρεσιακές ανάγκες ο εβδομαδιαίος χρόνος εργασίας προσαυξάνεται κατά επτάμισι ώρες. Ο τυπικός εβδομαδιαίος χρόνος εργασίας όσων εκτελούν υπηρεσία σκοπού, πληρώματος περιπολικού και γενικά όσων εκτελούν

περιπολίες, ελέγχους, κλπ, ανέρχεται στις τριάντα δύο ώρες και μπορεί να προσ αυξηθεί μέχρι το όριο των σαράντα ωρών. Τέλος, ο τυπικός εβδομαδιαίος χρόνος του προσωπικού των Ειδικών Δυνάμεων του Λιμενικού Σώματος είναι τριάντα ώρες και μπορεί να επεκταθεί μέχρι το όριο των τριάντα έξι ωρών.

γ) Π.Δ 222/2005 (ΦΕΚ 267 Α', 25.10.2005). Τοποθετήσεις, μεταθέσεις, αποσπάσεις του στρατιωτικού προσωπικού του Λιμενικού Σώματος στο εσωτερικό και μεταθέσεις του στο εξωτερικό

Το περιεχόμενο των διατάξεων του εν λόγω Προεδρικού Διατάγματος χαρακτηρίζεται από τις ηγεσίες των συνδικαλιστικών οργανώσεων του χώρου ως επιδείνωση των εργασιακών σχέσεων στο σώμα σε σχέση με τα όσα προέβλεπε το προηγούμενο καθεστώς σχετικά με τις μεταθέσεις. Πιο συγκεκριμένα, το Π.Δ 222 αντικαθιστά το Προεδρικό Διάταγμα 190/2003. Δηλαδή, μέσα σε εξαιρετικά σύντομο χρονικό διάστημα, εντός δύο χρόνων, άλλαξε εκ νέου ο κανονισμός μεταθέσεων του σώματος και μάλιστα επί το δυσμενέστερο. Ενώ στα άλλα σώματα οι αλλαγές που επήλθαν στον κανονισμό μεταθέσεων πραγματοποιήθηκαν με στόχο να ανταποκριθούν στη νέα πραγματικότητα της αναγνώρισης των συνδικαλιστικών ελευθεριών στο εσωτερικό τους και ενέταξαν στα αρμόδια συμβούλια αιρετούς εκπροσώπους των εργαζομένων, στην περίπτωση του Λιμενικού Σώματος η αλλαγή που επήλθε στον κανονισμό αφορούσε, μεταξύ άλλων, την αποπομπή των εκπροσώπων των εργαζομένων από τα συμβούλια μεταθέσεων, που προέβλεπε ο προηγούμενος κανονισμός. Σύμφωνα με το νέο Π.Δ 222/2005 στο Ανώτερο και Κατώτερο Συμβούλιο Μεταθέσεων δεν μετέχουν με δικαίωμα ψήφου οι εκπρόσωποι της ΠΟΕΠΑΣ και της ΠΕΑΣ. Μπορούν μόνο να μετάσχουν στη διαδικασία ως ακροατές. Αντίθετα, σύμφωνα με τις διατάξεις του προηγούμενου κανονισμού, βάσει του Π.Δ 190/2003, προβλέπονταν η συμμετοχή αιρετών εκπροσώπων των εργαζομένων στα συμβούλια με δικαίωμα ψήφου. Επίσης, αν και στο νέο Προεδρικό Διάταγμα διατηρούνται οι διατάξεις για την αντικειμενικοποίηση των κριτηρίων μεταθέσεων και τη μοριοδότηση για την πραγματοποίηση των μεταθέσεων, εν τούτοις μειώνονται τα αντικειμενικά κριτήρια μεταθέσεων ειδικά ως προς το κριτήριο των ετών παραμονής στο σώμα. Πιο συγκεκριμένα, με το νέο Π.Δ, προϋπόθεση για να

αποτελέσει ο χρόνος εργασίας στο σώμα κριτήριο μετάθεσης είναι ο εργαζόμενος να έχει υπηρετήσει σε συγκεκριμένες υπηρεσίες, τις οποίες καθορίζει με απόφασή του το υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας. Δηλαδή, αυτός καθαυτός χρόνος υπηρεσίας στο σώμα δεν αποτελεί αναγκαστικά κριτήριο μετάθεσης, όπως συμβαίνει στα άλλα σώματα ασφαλείας και όπως προέβλεπε το προηγούμενο Προεδρικό Διάταγμα 190/2003. Στις διατάξεις του Π.Δ 190/2003 προβλέπονταν, ως πρώτο κριτήριο για τη δυνατότητα μετάθεσης, ο χρόνος υπηρεσίας στο σώμα και έπειτα συνυπολογίζονταν ο χρόνος εργασίας σε συγκεκριμένες υπηρεσίες. Επίσης, στους κόλπους του Λιμενικού Σώματος και σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στα άλλα σώματα, για τις μεταθέσεις των ανωτάτων αξιωματικών υπεύθυνος είναι ο εκάστοτε υπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας, ο οποίος αποφασίζει ύστερα από πρόταση του Αρχηγού του Λιμενικού Σώματος.

Για την παραπάνω εξέλιξη στον κανονισμό μεταθέσεων, η ΠΟΕΠΛΣ αντέδρασε έντονα στην απόφαση της τότε πολιτικής ηγεσίας του υπουργείου, καταγγέλλοντας την για πολιτικές σκοπιμότητες, δηλαδή να προωθήσει μεταθέσεις υπαλλήλων πολιτικά διακείμενων σε αυτή. Η αντίδραση κορυφώθηκε με την γνωστοποίηση στα μέσα ενημέρωσης από την πλευρά της ΠΟΕΠΛΣ των δυσμενών εξελίξεων καταγγέλλοντας τον τότε υπουργό Εμπορικής Ναυτιλίας με απαξιωτικές εκφράσεις εναντίον του. Να ειπωθεί, ότι από τις αρχές του 2008 και με την αλλαγή της πολιτικής ηγεσίας του υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας προωθείται εκ νέου αλλαγή του Προεδρικού Διατάγματος για τις μεταθέσεις και στις σχετικές διεργασίες μετέχουν εκπρόσωποι των συνδικαλιστικών ενώσεων του σώματος.

3.5. Οι οικονομικές διαστάσεις των εργασιακών σχέσεων στα σώματα ασφαλείας

α) Νόμος 3205/2003 (ΦΕΚ 297, 23.12.2003), Μισθολογικές ρυθμίσεις λειτουργών και υπαλλήλων του Δημοσίου, ΝΠΔΔ και ΟΤΑ, μονίμων στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων και αντιστοίχων της Ελληνικής Αστυνομίας, του Πυροσβεστικού Σώματος και του Λιμενικού Σώματος και άλλες συναφείς διατάξεις

Τα μισθολογικά ζητήματα του προσωπικού των σωμάτων ασφαλείας ρυθμίζονται με νομοθετική ρύθμιση. Η ισχύουσα, στις αρχές του 2008, ρύθμιση είναι ο Νόμος 3205/2003, με μία τροποποίηση, όσον αφορά τον βασικό μισθό. Στο νομοθέτημα πέρα από τον βασικό μισθό, που στα μέσα του 2007 τροποποιήθηκε, καθορίζεται, αφενός, η αναλογία βασικού μισθού μεταξύ των διαφόρων βαθμών της ιεραρχίας και αφετέρου, ο αριθμός και το ύψος των διαφόρων επιδομάτων που σχετίζονται με την οικογενειακή και την υπηρεσιακή κατάσταση του προσωπικού. Το ύψος του βασικού μισθού και η αναλογία μεταξύ των ιεραρχικών βαθμών καθορίζονται βάσει του βασικού μισθού του ανθυπολοχαγού του Στρατού ξηράς και των αντίστοιχων βαθμών στα σώματα ασφαλείας, δηλαδή Υπαστυνόμος Β' στην Αστυνομία, Ανθυποπυραγός στην Πυροσβεστική και Σημαιοφόρος στο Λιμενικό Σώμα. Δηλαδή, ο βασικός μισθός του ανθυπολοχαγού είναι η βάση υπολογισμού των βασικών μισθών των υπολοίπων ιεραρχικών βαθμών, έχοντας συντελεστή 1. Ο ανώτατος ιεραρχικά βαθμός, οι αρχηγοί των σωμάτων, έχει και τον ανώτερο συντελεστή 2,3, με τον οποίο πολλαπλασιάζεται ο βασικός μισθός του ανθυπολοχαγού και προκύπτει με αυτόν τον τρόπο το ύψος του βασικού μισθού των αρχηγών. Με τον ίδιο τρόπο (συντελεστής χ ύψος βασικού μισθού ανθυπολοχαγού), υπολογίζονται οι βασικοί μισθοί και των υπολοίπων βαθμών της ιεραρχίας. Ο χαμηλότερος βασικός μισθός είναι του αστυφύλακα, πυροσβέστη για το Πυροσβεστικό Σώμα, κελευστή για το Λιμενικό, με συντελεστή 0,76 επί του βασικού μισθού του ανθυπολοχαγού. Με τροποποίηση που επήλθε στα μέσα του 2007 ο βασικός μισθός του ανθυπολοχαγού και των αντιστοίχων βαθμών στα σώματα ασφαλείας ανήλθε στα 860€, έναντι 720€ που προέβλεπε η σχετική ρύθμιση του Ν.3205/2003,

υλοποιώντας προεκλογική δέσμευση της κυβέρνησης, ωθώντας κατ' επέκταση τους βασικούς μισθούς και των υπολοίπων βαθμών.

Με το ίδιο νομοθέτημα καθορίζονται τα διάφορα επιδόματα, καθώς και το χρηματικό τους ύψος, ανάλογα με την υπηρεσιακή και την οικογενειακή κατάσταση του προσωπικού.

Στα σώματα ασφαλείας υπάρχουν τα επιδόματα, 1) ειδικής απασχόλησης, 2) υψηλής και αυξημένης ευθύνης, 3) ευθύνης διοίκησης και διεύθυνσης, 4) επίδομα ειδικών συνθηκών, 5) επίδομα χρόνου υπηρεσίας 6) επίδομα εξομάλυνσης, 7) οικογενειακή παροχή, 8) ειδική μηνιαία αποζημίωση για κάθε ημέρα απασχόλησης πέραν του πενθημέρου, 9) επίδομα αυξημένης επιχειρησιακής ετοιμότητας μονάδων, δηλαδή το ύψος της ωριαίας αποζημίωσης για τη νυχτερινή απασχόληση.

Ο δεδομένος αριθμός των επιδομάτων, σε συνδυασμό με το πολύ πιθανό ενδεχόμενο απόδοσης του επιδόματος παραγωγικότητας, που ανέρχεται στα 176€ και στα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας (να ειπωθεί ότι το εν λόγω επίδομα δίνεται σε ένα μεγάλο αριθμό κατηγοριών δημοσίων υπαλλήλων, όμως όχι στα σώματα ασφαλείας, οι συνδικαλιστικές ηγεσίες των οποίων έχουν ξεκινήσει τις διαδικασίες μαζικών προσφυγών στη δικαιοσύνη, ώστε να τους αποδοθεί εντόκως και αναδρομικά το εν λόγω επίδομα), στρέφει την έρευνα στην ανάγκη διερεύνησης της σημασίας που έχουν στις τελικές μηνιαίες αποδοχές του εργαζόμενου το χρηματικό ύψος των επιδομάτων.

Για την εκτίμηση του ειδικού βάρους των επιδομάτων στις βασικές αποδοχές η έρευνα θα εξετάσει τέσσερις ιεραρχικούς βαθμούς, α) του Υπαστυνόμου Β' (Ανθυποπυραγού για την Πυροσβεστική και Σημαιοφόρου για το Λιμενικό), β) του Αστυνομικού Υποδιευθυντή (Αντιπυράρχου και Αντιπλοιάρχου αντίστοιχα), γ) Αστυφύλακα (Πυροσβέστη και Κελευστή) και Αρχιφύλακα (Αρχιπυροσβέστη και Αρχικελευστή αντίστοιχα). Δεν υπήρξε κάποιο κριτήριο για την επιλογή των εν λόγω βαθμών. Στον υπολογισμό της ποσοστιαίας συμμετοχής των επιδομάτων στον βασικό μισθό δεν λαμβάνονται υπόψη το οικογενειακό επίδομα και το επίδομα του χρόνου υπηρεσίας.

Στον βασικό μισθό στον βαθμό του Υπαστυνόμου Β' (υπολογισμένου βάσει του μισθολογίου που ίσχυε μέχρι τα μέσα του 2007, δηλαδή 768€) προστίθενται, α) το επίδομα ειδικής απασχόλησης (241€), β) το επίδομα

υψηλής ευθύνης (44€), γ) το επίδομα ευθύνης διοίκησης (59€), δ) το επίδομα ειδικών συνθηκών (28,80€), ε) το επίδομα εξομάλυνσης (138€ για το άγαμο στέλεχος) και, στ) το επίδομα της πέραν του πενθημέρου εργασίας (46€). Το συνολικό ύψος των εν λόγω επιδομάτων στον βαθμό αυτό αντιστοιχεί στο 72,3% επί του βασικού του μισθού (το εν λόγω ποσοστό μειώνεται στο 64,6% αν ο υπολογισμός γίνει βάσει του νέου μισθολογίου, όπου ο βασικός μισθός του συγκεκριμένου βαθμού ανήλθε στα 860€). Με την ίδια μεθοδολογία, το ποσοστό των επιδομάτων επί του βασικού μισθού του Αστυνομικού Υποδιευθυντή ανέρχεται στο 61,03% (54,5% αν υπολογιστεί βάσει του νέου μισθολογίου όπου ο βασικός μισθός του βαθμού είναι 1.101€). Στον βαθμό του Αστυφύλακα το αντίστοιχο ποσοστό είναι 73,1% (65,2% με το νέο μισθολόγιο). Τέλος, στον βαθμό του Αρχιφύλακα το ποσοστό των επιδομάτων αντιστοιχεί στο 64% του βασικού του μισθού (57,1% με το νέο μισθολόγιο). Αν προστεθεί το επίδομα χρόνου υπηρεσίας και χωρίς να υπολογιστεί οικογενειακό επίδομα, το οποίο είναι συνάρτηση προσωπικών επιλογών του ατόμου κατά τη διάρκεια του βίου του, είναι προφανές ότι το ύψος των επιδομάτων συμβάλλουν σημαντικά στην τελική διαμόρφωση των μηνιαίων (μεικτών) αποδοχών. Δεν είναι στόχος της έρευνας να προβεί σε αξιολογική κρίση του ύψους των χρηματικών απολαβών των στελεχών του χώρου. Άλλωστε, για ανάλογη προσπάθεια θα χρειαζόνταν να συνυπολογιστούν οι μηνιαίες κρατήσεις, καθώς και η συνεκτίμηση του ύψους των αποδοχών άλλων κατηγοριών εργατικού δυναμικού, πέραν βεβαίως και της συνεκτίμησης της «προσφοράς» του έργου μιας επαγγελματικής ομάδας προς το κοινωνικό σύνολο, παράγοντας που εμπεριέχει μεγάλο βαθμό υποκειμενικής αξιολογικής κρίσης. Αυτό που εκτιμάται ότι έχει αξία για την εν λόγω έρευνα είναι ότι η ασκούμενη επιδοματική πολιτική προσδίδει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στην συνδικαλιστική δράση των εργαζομένων του χώρου. Διότι, η λογική της επιδοματικής πολιτικής έχει εξατομικευμένο χαρακτήρα, όπως εξάλλου μπορεί να αποδειχθεί από τα διάφορα οικογενειακά, ή τα επιδόματα χρόνου υπηρεσίας. Συνεπώς, τα συνδικάτα πρέπει να διαμορφώσουν τη δράση τους βάσει μιας πραγματικότητας που στηρίζεται αφενός στην επιδοματική πολιτική από την πλευρά του κράτους, αφετέρου στην ανυπαρξία της δυνατότητας υπογραφής συλλογικών διαπραγματεύσεων στη δημόσια διοίκηση, πρακτική που μεταξύ άλλων θα καθόριζε και το ύψος

των αποδοχών. Δεδομένης της ουσιαστικής ανυπαρξίας κοινωνικού διαλόγου μεταξύ κράτους και συνδικάτων, η ενισχυμένη επιδοματική πολιτική (που ως σημειωθεί ότι πολλά από τα διάφορα επιδόματα δεν προσμετρούνται στις συντάξιμες αποδοχές), αφενός μπορεί να σημαίνει συνδικαλιστική δράση που να οδηγεί στη διαιώνιση συντεχνιακών νοοτροπιών και συνέχιση της κατάστασης απομόνωσης των σωμάτων ασφαλείας από την υπόλοιπη κοινωνία, αφετέρου και έχοντας ως δεδομένο το χαμηλό ύψος του βασικού μισθού, να οδηγήσει σε χαμηλό βαθμό διαπραγματευτικής ισχύος απέναντι στην κυβέρνηση και σε λογικές αναγκαστικής αποδοχής των όσων η ίδια αποφασίζει. Συνυπολογιζόμενων και των χαρακτηριστικών της κοινωνικής προέλευσης της μεγάλης μάζας του προσωπικού των σωμάτων ασφαλείας, μικροαστικά- αγροτικά στρώματα που σχετίζουν την κοινωνική τους ανέλιξη μέσα στο αστικό κράτος, αλλά και της δεδομένης λειτουργίας τους στον κρατικό μηχανισμό, διαμορφώνεται μια συναινετική κουλτούρα συνδικαλιστικής δράσης. Τούτο, όπως θα προσπαθήσει να αναδείξει η έρευνα στο αμέσως επόμενο τμήμα, που αφορά τις αιτήσεις και τον τρόπο διεκδίκησής τους διαχρονικά, αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό της δράσης των συνδικάτων του χώρου. Θα πρέπει ακόμη να ειπωθεί, ότι ακριβώς λόγω της κοινωνικής προέλευσης, του τρόπου δράσης των μικροαστικών στρωμάτων, που πολλές φορές υιοθετούν στάσεις της εργατικής τάξης και εκδηλώνονται με ιδιαίτερα δυναμική συμπεριφορά απέναντι στο κράτος «τους», δεν αποκλείεται να εμφανίζονται κατά διαστήματα δυναμικές δράσεις των συνδικάτων του χώρου, που όμως δεν αναιρούν τον γενικότερο συναινετικό χαρακτήρα. Θέση του ερευνητή είναι ότι δεν είναι υπεύθυνη για τη δεδομένη ανάπτυξη συναινετικής κουλτούρας η συνταγματική επιταγή απαγόρευσης της απεργίας, που αντικειμενικά μειώνει τα διαπραγματευτικά επιχειρήματα των εργαζομένων, αλλά τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των εργαζομένων του χώρου, σε συνδυασμό με την ανυπαρξία δομών ουσιαστικού κοινωνικού διαλόγου από την πλευρά του κράτους. Τούτο έχει ως συνέπεια να διαμορφώνεται μια συνδικαλιστική δράση στον χώρο που να ικανοποιείται με την έστω και μερική υλοποίηση των οικονομικών αιτημάτων του, ενώ ευρύτερα ζητήματα που αφορούν τη σχέση των σωμάτων ασφαλείας με την κοινωνία και τον επαναπροσδιορισμό του ρόλου τους σε σχέση με τις ευρύτερες τοπικές και διεθνείς εξελίξεις (αναπροσδιορισμός αστυνομικού

έργου προς την κατεύθυνση ουσιαστικού κοινωνικού ελέγχου και όχι ελέγχου των ιδεολογικών αντιπάλων, ή του στιγματισμού συγκεκριμένων ομάδων και περιοχών- «περιθωριακοί», αθίγγανοι, Εξάρχεια- αντιμετώπιση των εγκλημάτων κατά του περιβάλλοντος- που αποτελεί αρμοδιότητα και των τριών σωμάτων-, κλπ), δεν βρίσκονται στη λίστα των βασικών διεκδικήσεων των συνδικάτων του χώρου.

Πριν η έρευνα υποστηρίξει, στο αμέσως επόμενο τμήμα που αφορά τον τρόπο συνδικαλιστικής δράσης στον χώρο, με συγκεκριμένα παραδείγματα την παραπάνω θέση και ολοκληρώνοντας το ζήτημα των οικονομικών διαστάσεων των εργασιακών σχέσεων στα σώματα ασφαλείας, να αναφερθεί ότι τα σώματα έχουν ξεχωριστά ασφαλιστικά και επικουρικά ταμεία, στις διοικήσεις των οποίων μετέχουν εκπρόσωποι των συνδικαλιστικών οργανώσεων.

3.6. Το διεκδικητικό πλαίσιο κι οι τρόποι δράσης (μέρος πρώτο)

Στο παρόν τμήμα θα γίνει λόγος για τις διεκδικήσεις που διατυπώνουν από κοινού οι οργανώσεις του χώρου. Οι εν λόγω διεκδικήσεις αφορούν την ικανοποίηση βασικών αιτημάτων, έχοντας κυρίως οικονομική διάσταση, όπως, πρώτον, η διεκδίκηση της αναγνώρισης του επαγγέλματος ως επικίνδυνου και ανθυγιεινού, δεύτερον, η αύξηση του βασικού μισθού και τρίτον, η διεκδίκηση της απόδοσης στο προσωπικό του επιδόματος «παραγωγικότητας», ύψους 176€, το οποίο έχει ήδη δοθεί σε άλλες κατηγορίες δημοσίων υπαλλήλων. Ουσιαστικά, από τα μέσα της πρώτης δεκαετίας του εικοστού πρώτου αιώνα τα παραπάνω αιτήματα αποτελούν την προμετωπίδα των διεκδικήσεων στον χώρο των σωμάτων ασφαλείας, διαμορφώνοντας κοινούς τρόπους δράσης στο εσωτερικό των συνδικαλιστικών οργανώσεων των σωμάτων. Τα εν λόγω αιτήματα προωθούνται κατ' εξοχήν, χωρίς βέβαια να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν επιμέρους διεκδικήσεις στο εσωτερικό του κάθε σώματος. Οι επιμέρους διεκδικήσεις αφορούν κατά κύριο λόγο την ικανοποίηση αιτημάτων ενός τμήματος προσωπικού στο εσωτερικό του κάθε σώματος, όπως για παράδειγμα μισθολογικές εξισώσεις ή μισθολογικές προαγωγές μεταξύ στελεχών του ίδιου βαθμού. Ακόμη, μπορεί να αφορούν την αξιολόγηση και καταγγελία για μη τήρηση των διατάξεων που αφορούν τις συνθήκες εργασίας, κανονισμοί ωραρίου, ημερήσιας ανάπαυσης, κλπ. Στα σημαντικότερα επιμέρους αιτήματα η έρευνα θα εστιάσει στο αμέσως επόμενο τμήμα, στο οποίο θα παρουσιαστούν και συγκεκριμένες περιπτώσεις από τον τρόπο δράσης των συνδικάτων στο εσωτερικό του κάθε σώματος και των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ τους.

Σημειώνοντας στον τίτλο του παρόντος τμήματος, ως πρώτο μέρος των τρόπων δράσης αναφέρονται οι τρόποι δράσης που αναπτύσσουν από κοινού τα συνδικάτα του χώρου. Με μια άλλη διατύπωση, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι στο παρόν τμήμα αναφέρονται οι τρόποι δράσης που συναποφασίζονται από τα συνδικάτα του χώρου, είναι δηλαδή οι «εκροές» της συνεργασίας μεταξύ των συνδικάτων. Στο αμέσως επόμενο τμήμα θα παρουσιαστεί το δεύτερο μέρος των τρόπων δράσης, με την έννοια του τρόπου με τον οποίο οι διάφορες μορφές δράσης γίνονται αντικείμενο διεργασιών και διαφωνιών στο εσωτερικό του κάθε συνδικάτου, με βάση

συγκεκριμένες μελέτες περιπτώσεων (case studies). Στο παρόν τμήμα αναδεικνύεται ο χαρακτήρας της συνδικαλιστικής δράσης, ως αποτέλεσμα της σχέσης των συνδικάτων του χώρου με την εκάστοτε κυβερνητική πολιτική, χαρακτήρας που συνίσταται στον βαθμό εμφάνισης συγκρουσιακών ή περισσότερο συναινετικών πρακτικών.

Η παρουσίαση των διαφόρων μορφών δράσης εκτιμάται ότι έχει σημασία για την έρευνα, πέρα από το γεγονός ότι βοηθά στην ανάδειξη του χαρακτήρα διεκδίκησης και κα' επέκταση των σχέσεων που αναπτύσσονται με το πολιτικό σύστημα και για έναν επιπλέον λόγο. Για την εκτίμηση των σχέσεων που προκύπτουν με το κίνημα άλλων κατηγοριών εργαζομένων, αλλά ακόμη και για τις σχέσεις που αναπτύσσονται στο εσωτερικό των συνδικάτων του χώρου, ζήτημα που θα απασχολήσει την έρευνα κατά την παρουσίαση συγκεκριμένων περιπτώσεων στο επόμενο τμήμα.

3.6.1. Η διεκδίκηση της αναγνώρισης του επαγγέλματος ως επικίνδυνου και ανθυγιεινού

Η διεκδίκηση της αναγνώρισης του επαγγέλματος του εργαζόμενου στα σώματα ασφαλείας αποτελεί πλέον, μετά την ικανοποίηση του αιτήματος για σημαντική αύξηση του βασικού μισθού, το σημαντικότερο αίτημα των συνδικάτων. Η διατύπωση της εν λόγω διεκδίκησης προήλθε από τους κόλπους των οργανώσεων του Πυροσβεστικού Σώματος, λόγω των επιβαρυντικών για την υγεία συνθηκών που αντιμετωπίζουν κατά την κατάσβεση πυρκαγιών, συνθήκες που επιβαρύνουν ζωτικά ανθρώπινα όργανα είτε από τα σωματίδια που εισπνέονται κατά την εξέλιξη της πυρκαγιάς, είτε από τη χρησιμοποίηση διαφόρων χημικών προϊόντων για την κατάσβεσή της. Συνεπώς, η διεκδίκηση του εν λόγω αιτήματος από τα συνδικάτα των πυροσβεστών στηρίχθηκε στην έννοια του επαγγελματικού κινδύνου. Πέρα από τις συνθήκες του επαγγέλματος, που βιώνει το προσωπικό του Πυροσβεστικού Σώματος, οι οποίες ώθησαν τα συνδικάτα του στην εν λόγω διεκδίκηση, η διατύπωση της διεκδίκησης προήλθε αρχικά από τα συνδικάτα της πυροσβεστικής, στα μέσα του 2001, και για τον λόγο ότι στο Λιμενικό Σώμα η συνδικαλιστική εκπροσώπηση ήταν ακόμη στα αρχικά της στάδια, για δε τα συνδικάτα της Αστυνομίας κύριος στόχος την περίοδο εκείνη

ήταν η αναμόρφωση βασικών νομοθετημάτων που αφορούσαν τις συνθήκες εργασίας στο εσωτερικό της, όπως ο κανονισμός μεταθέσεων και ο κανονισμός του χρόνου εργασίας.

Στα μέσα του 2001, τον Ιούνιο, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις του Πυροσβεστικού Σώματος πραγματοποίησαν συγκέντρωση διαμαρτυρίας στην πλατεία Κάνιγγος με πρώτο αίτημα την αναγνώριση του επαγγέλματος ως επικίνδυνου και ανθυγιεινού. Στη συγκέντρωση παραβρέθηκαν, εκδηλώνοντας τη συμπαράστασή τους, ο πρόεδρος της ΑΔΕΔΥ, καθώς και συνδικαλιστές των άλλων δύο σωμάτων ασφαλείας. Παράλληλα, συστήθηκε επιτροπή από μέλη των δύο συνδικαλιστικών ενώσεων του σώματος, η οποία διατύπωσε προτάσεις προς την φυσική ηγεσία για τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε η αναγνώριση του επικίνδυνου και ανθυγιεινού να εκφραστεί σε χρηματικές απολαβές. Σύμφωνα με την πρόταση, το προσωπικό θα διαβαθμιζόταν σε τρεις ζώνες, ανάλογα με το αντικείμενο εργασίας του και στη συνέχεια θα του παρέχονταν ένα μηνιαίο χρηματικό επίδομα. Κατά συνέπεια, στην πρώτη ζώνη θα συμπεριλαμβάνονταν το προσωπικό που εργάζεται σε βάρδιες και θα απολάμβανε ως επίδομα το ποσό των σαράντα πέντε χιλιάδων δραχμών. Στη δεύτερη ζώνη θα υπάγονταν το προσωπικό που απασχολείται σε θέσεις γραφείου και θα έπαιρνε ως επίδομα το ποσό των τριάντα χιλιάδων δραχμών. Στην τρίτη ζώνη θα εντάσσονταν το υπόλοιπο προσωπικό με μηνιαίο επίδομα τις είκοσι χιλιάδες δραχμές.

Στο κοινό διεκδικητικό πλαίσιο του επόμενου έτους, το καλοκαίρι του 2002, δηλαδή σε μια εποχή που, αφενός έχουν ολοκληρωθεί οι εργασίες των συνδικαλιστικών συνεδρίων και έχει οριστεί το διεκδικητικό πλαίσιο, αφετέρου είναι οι παραμονές της μετάβασης του εκάστοτε Πρωθυπουργού στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης, στις αρχές Σεπτεμβρίου, όπου είθισται να ανακοινώνει τις κατευθυντήριες γραμμές της οικονομικής πολιτικής για το επόμενο έτος, εμφανίζεται για πρώτη φορά ως κοινό αίτημα η αναγνώριση του επαγγέλματος ως επικίνδυνου και ανθυγιεινού. Σε κοινό ψήφισμα των συνδικαλιστικών ενώσεων του χώρου διατυπώνεται το εν λόγω αίτημα και αποτυπώνεται σε χρηματική απολαβή. Πιο συγκεκριμένα, η αναγνώριση του επικίνδυνου και ανθυγιεινού να συνοδεύεται από την καταβολή μηνιαίου επιδόματος ύψους 180€, σε όσους εκτελούν μάχιμη υπηρεσία ή υπηρεσία γραφείου και επίδομα ύψους 120€, σε όσους για λόγους υγείας εκτελούν

υπηρεσία γραφείου. Το κοινό διεκδικητικό πλαίσιο παρουσιάστηκε στην πολιτική ηγεσία και σε εκπροσώπους των πολιτικών κομμάτων. Η μη ικανοποίηση των αιτημάτων τους, σύμφωνα με τους ίδιους, οδήγησε σε κλιμάκωση των διαμαρτυριών τους με διαφόρων μορφών κινητοποιήσεις, όπως συγκεντρώσεις και παραστάσεις διαμαρτυρίας, καθώς και με συναντήσεις με εκπροσώπους πολιτικών κομμάτων και της ΑΔΕΔΥ, ώστε να ζητήσουν την ενεργό υποστήριξή τους. Τον Ιανουάριο του 2003 τα συνδικάτα του χώρου προχωρούν σε ένστολη συγκέντρωση διαμαρτυρίας στο Ναύπλιο, όπου πραγματοποιείται η Σύνοδος των Υπουργών Εργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, περίοδος στην οποία η Ελλάδα έχει την προεδρία της Ένωσης. Η κλιμάκωση των κινητοποιήσεων, με την προειδοποίηση για εκ νέου ένστολες πορείες διαμαρτυρίας στην επόμενη προγραμματισμένη Σύνοδο Υπουργών και η θετική σε γενικές γραμμές στάση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης οδήγησε στη μερική ικανοποίηση των κοινών αιτημάτων με την αύξηση των επιδομάτων νυχτερινής απασχόλησης και της πέραν του πενθημέρου εργασίας. Δεν αναγνωρίστηκε όμως το επάγγελμα ως επικίνδυνο και ανθυγιεινό. Παρόλα αυτά, ο τότε Υπουργός Δημοσίας Τάξεως, κ. Μ. Χρυσοχοϊδης ανακοίνωσε τη συγκρότηση επιτροπής για την επεξεργασία της νομοθετικής ρύθμισης που θα αναγνώριζε την επικινδυνότητα του επαγγέλματος. Σύμφωνα με τους εκπροσώπους των συνδικαλιστικών ενώσεων, υπήρξε διαβεβαίωση για θετική έκβαση του ζητήματος μέχρι τον Ιούλιο του ίδιου έτους. Τελικά, χωρίς να υπάρξει κάποια αξιοσημείωτη εξέλιξη οι ενώσεις κατέθεσαν στο υπουργείο πρόταση σχεδίου- νόμου, στην οποία μεταβάλλεται η αρχική διεκδίκηση των 180 και των 120€, που ήταν η πρώτη πρόταση και πλέον το αίτημα κάνει λόγο για καταβολή μηνιαίου επιδόματος το οποίο ισούται με το 20% του βασικού μισθού του Αστυνομικού Διευθυντή (Συνταγματάρχη στον Στρατό Ξηράς). Δηλαδή, με τη νέα πρόταση δεν υπάρχει διαχωρισμός του προσωπικού σε μάχιμο και μη. Επιπλέον, προτείνεται το επίδομα να ανήκει στις συντάξιμες αποδοχές. Το αίτημα δεν ικανοποιήθηκε και ταυτόχρονα υπήρξε αλλαγή στην πολιτική ηγεσία του υπουργείου και νέος υπουργός επιλέχθηκε ο κ. Γ. Φλωρίδης, για τον οποίο οι συνδικαλιστές επισήμαναν ότι από την προηγούμενη κυβερνητική θέση του, ως Υφυπουργός Οικονομικών, είχε αρνηθεί την ικανοποίηση βασικών αιτημάτων τους, όπως μεταξύ άλλων, το επίδομα του επικίνδυνου και

ανθυγιεινού. Η καχυποψία μεταξύ συνδικαλιστών και πολιτικής ηγεσίας του υπουργείου έφτασε στο απόγειό της στις αρχές Οκτωβρίου του ίδιου έτους, όπου σε ένστολη πορεία διαμαρτυρίας στην πλατεία Συντάγματος οι ειδικές δυνάμεις της αστυνομίας επιχείρησαν κατά των ένστολων διαδηλωτών συναδέλφων τους, με αποτέλεσμα την ύπαρξη τραυματιών λόγω της ρίψης χημικών από τις ειδικές δυνάμεις. Μάλιστα, ανάμεσα στους τραυματίες ήταν και βουλευτές της Αριστεράς, οι οποίοι συμμετείχαν στη διαδήλωση εκφράζοντας τη συμπαράστασή τους στα αιτήματα των διαδηλωτών. Σύσσωμη η αντιπολίτευση καταδίκασε τα επεισόδια εις βάρος των διαδηλωτών, ενώ το υπουργείο και η φυσική ηγεσία της Ελληνικής Αστυνομίας έκαναν λόγο για «ανταρσία» των διαδηλωτών ένστολων. Στις αρχές του 2004, δύο μήνες πριν τη διενέργεια των βουλευτικών εκλογών, οι συνδικαλιστικές ενώσεις προχωρούν σε πορείες διαμαρτυρίας στις εκλογικές περιφέρειες των κ.κ., Φλωρίδη, τότε Υπουργού Δημοσίας Τάξεως και Ν. Χριστοδουλάκη, τότε Υπουργού Οικονομίας. Θεωρώντας ως προσωπικά υπεύθυνους για τη μη επίλυση των αιτημάτων τους, τους δύο υπουργούς, τα συνδικάτα του χώρου επιχείρησαν να διαδραματίσουν έναν ρόλο lobbying, ως μια συμπαγής εκλογική ομάδα, με την κινητοποίηση των συναδέλφων τους-ψηφοφόρων στις περιφέρειες που ήταν υποψήφιοι οι δύο υπουργοί. Η τότε αξιωματική αντιπολίτευση και αργότερα κυβέρνηση είχε δεσμευθεί στο προεκλογικό της πρόγραμμα για ικανοποίηση του αιτήματος της αύξησης του βασικού μισθού στα επίπεδα που ζητούσαν τα συνδικάτα και για μια σειρά άλλα οικονομικού και θεσμικού χαρακτήρα αιτήματα. Ως προς το επικίνδυνο και ανθυγιεινό δεν υπήρχε σαφής δέσμευση, αλλά υπήρχε η αίσθηση στους συνδικαλιστές ότι το ζήτημα θα επιλύονταν.

Με την κυβερνητική αλλαγή, με την έλευση του κόμματος της Νέας Δημοκρατίας στην εξουσία, υπήρξε δέσμευση, κατά την πρώτη συνάντηση των συνδικαλιστικών εκπροσώπων με την πολιτική ηγεσία του υπουργείου, για αύξηση του βασικού μισθού. Ως προς την αναγνώριση του επικίνδυνου και ανθυγιεινού η κυβέρνηση δεσμεύθηκε για την παροχή προσαύξησης ύψους 8% στον βασικό μισθό σε τέσσερις εξαμηνιαίες δόσεις. Η εν λόγω δέσμευση φαίνεται πως τελικά ικανοποίησε, σε εκείνο το χρονικό σημείο, τους συνδικαλιστές. Ικανοποίηση, που άλλωστε εκφράστηκε και από την απόσυρσή τους, μόλις την παραμονή, από την κινητοποίηση που

διοργάνωσαν οι ΓΣΕΕ και ΑΔΕΔΥ κατά την ημέρα της ομιλίας του Πρωθυπουργού στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης, έχοντας ως κύριο αίτημα την τροποποίηση της οικονομικής πολιτικής απέναντι στους εργαζόμενους. Την παραμονή της κινητοποίησης και της συμμετοχής σε αυτήν του προσωπικού των σωμάτων ασφαλείας ο τότε Υπουργός Δημοσίας Τάξεως κ. Β. Πολύδωρας ανακοίνωσε ότι του υποσχέθηκε ο Υπουργός Οικονομίας κ. Γ. Αλογοσκούφης ότι θα υλοποιηθούν βασικά οικονομικά αιτήματα των ένστολων. Μετά την προφορική διαβεβαίωση του υπουργού απέσυραν τη συμμετοχή τους στην κινητοποίηση. Η συμφωνία για απόδοση του 8% επί του βασικού μισθού και μάλιστα χωρίς αυτό να λογίζεται στις συντάξιμες αποδοχές, αποτελεί το τρίτο κατά σειρά οικονομικό αντάλλαγμα που υιοθετείται για την αναγνώριση του επικίνδυνου και ανθυγιεινού. Κατά το διάστημα που μεσολάβησε μέχρι την υλοποίηση της αύξησης του βασικού μισθού και της παροχής, ως επιπλέον αύξησης στον βασικό μισθό, του επιδόματος του επικίνδυνου και ανθυγιεινού οι συνδικαλιστικές ηγεσίες λειτουργούσαν για μια ακόμη φορά ως lobby. «Μη μας ξεχνάτε γιατί εμείς δεν ξεχνούμε» ήταν τίτλος άρθρου ηγετικού συνδικαλιστικού στελέχους τον Αύγουστο του 2004¹⁷⁴. Μετά την απόδοση της επιπλέον αύξησης στον βασικό μισθό ως αναγνώριση του επικίνδυνου και ανθυγιεινού του επαγγέλματος, από το 2006 και εντεύθεν προβάλλεται νέα οικονομική διεκδίκηση, ακριβώς για τον ίδιο λόγο, που κάνει λόγο για επίδομα ανθυγιεινής και επικίνδυνης εργασίας που θα αντιστοιχεί στο 12% του βασικού μισθού του Ανθυπολοχαγού. Μ' άλλα λόγια, κατά τη διάρκεια μιας πενταετίας οι συνδικαλιστικές ηγεσίες του χώρου προχώρησαν σε τέσσερις διαφορετικές οικονομικές προτάσεις για την αναγνώριση του επαγγέλματος ως επικίνδυνου και ανθυγιεινού. Μέχρι τις αρχές του 2008 δεν υπήρξε τελικά θεσμοθέτηση της αναγνώρισης του επαγγέλματος ως επικίνδυνου και ανθυγιεινού, εντούτοις οι συνδικαλιστικές ηγεσίες δεν προέβησαν σε οποιασδήποτε μορφής κινητοποιήσεις.

¹⁷⁴ Τίτλος άρθρου του Σταμούλη Ι., προέδρου της ΕΑΠΣ, στο τριμηνιαίο συνδικαλιστικό περιοδικό της ΕΑΠΣ, *Πυροσβεστικό γίνεσθαι*, τεύχος Ιουνίου, Ιουλίου, Αυγούστου 2004

Στόχος της εξαντλητικής, ίσως, παράθεσης των γεγονότων γύρω από την εξέλιξη της διεκδίκησης του επικίνδυνου του επαγγέλματος είναι πρώτον και προφανές, να αναδειχθεί ο τρόπος δράσης των συνδικάτων του χώρου σε ένα σχετικά ευρύ χρονικό διάστημα. Δεύτερον, βάσει της αναγνώρισης της συνεχούς αλλαγής θέσης για το υπό μελέτη ζήτημα, να αναδείξει το ενδεχόμενο πρόκλησης αδυναμίας κατανόησης της βάσης των συνδικάτων του χώρου για τη θέση που έχουν οι συνδικαλιστικές ηγεσίες απέναντι στο ζήτημα του επικίνδυνου και ανθυγιεινού. Είναι χαρακτηριστική η δήλωση του πρώην προέδρου του σωματείου των αστυνομικών της Αττικής, ο οποίος σε άρθρο του αναφέρει, «τελικά, ποια είναι η θέση μας για το επικίνδυνο;»¹⁷⁵. Και ενδεχομένως ο ίδιος να κατακρίνει την συνδικαλιστική ηγεσία για αντιπολιτευτικούς λόγους, όμως για τις κατά καιρούς αλλαγές της θέσης για το επικίνδυνο και το ανθυγιεινό οι συνδικαλιστικές ηγεσίες δεν προχώρησαν σε κάποια επεξήγηση που να τεκμηριώνει την αλλαγή της στάσης τους. Κατά λογική ακολουθία, η συνεχής αλλαγή θέσεων χωρίς τεκμηρίωση για τον λόγο που επήλθε η εν λόγω αλλαγή, συνεπάγεται ότι δεν υπήρχε και αντίστοιχη τεκμηρίωση για την υιοθέτηση της κάθε θέσης. Επιπλέον, η συνεχής αλλαγή θέσεων, που αποδεικνύεται τουλάχιστον στο ζήτημα του επικίνδυνου και ανθυγιεινού και θα επιχειρηθεί να αποδειχθεί και σε άλλες διεκδικήσεις παρακάτω, μπορεί να αποτελέσει παράγοντα που να διαμορφώσει συνθήκες καχυποψίας στη βάση του συνδικαλιστικού κινήματος του χώρου για πρακτικές συναλλαγής της συνδικαλιστικής με την πολιτική και τη φυσική ηγεσία του χώρου. Καχυποψίες για πρακτικές συναλλαγής που μπορεί να ενισχυθούν και από τη διαφορά έντασης ως προς τη διεκδίκηση του αιτήματος, ένταση στη διεκδίκηση που αυξομειώνεται κατά καιρούς και που μπορεί με τη σειρά του να οδηγήσει στο συμπέρασμα της εισόδου του κομματικού ανταγωνισμού και της παραταξιοποίησης στο εσωτερικό των σωμάτων ασφαλείας, έστω κι αν οι κομματικές παρατάξεις δεν λειτουργούν επίσημα στην αστυνομία και στο λιμενικό.

Τέλος, με την παράθεση του ιστορικού για την διεκδίκηση της αναγνώρισης του επικίνδυνου και ανθυγιεινού εκτιμάται ότι υποστηρίζεται

¹⁷⁵ Τίτλος άρθρου του μέλους της ΕΑΣΥΑ, Λιακόπουλου Α. στη συνδικαλιστική εφημερίδα της ΕΑΣΥΑ, *Σύγχρονη Αστυνομία*, φύλλο 79, Νοέμβριος 2003

κατά δύο τρόπους η άποψη ότι η δεδομένη λειτουργία του συνδικαλιστικού κινήματος είναι εκτός των άλλων και απότοκο της κοινωνικής προέλευσης της μεγάλης μερίδας των στελεχών τους και της «εσωτερίκευσης» από αυτούς του ρόλου που έχουν στον κρατικό μηχανισμό. Από την εξιστόρηση των γεγονότων αποδεικνύεται, πρώτον, η έμφαση στην υλική διάσταση ενός αιτήματος. Από την πλήρη προτεραιότητα στην υλική διάσταση της επικινδυνότητας του επαγγέλματος, ως «επιβράβευσης» για το έργο που επιτελούν, συνάγεται ότι ο φόβος της προλεταριοποίησης για ένα μεγάλο μέρος των στελεχών των σωμάτων είναι μεγαλύτερος από αυτόν καθ' αυτόν τον κίνδυνο της επιβίωσης, λογική χαρακτηριστική των μικροαστικών στρωμάτων. Οι επικίνδυνες και ανθυγιεινές συνθήκες εργασίας αποτιμώνται αποκλειστικά σε υλική απολαβή, που όταν η αρχική πρόταση δεν ικανοποιείται διολισθαίνει σε χαμηλότερο επίπεδο. Και μάλιστα, όταν υπάρξει κάποια νέα πρόταση εκ μέρους των συνδικάτων, χαμηλότερη της αρχικής σχετικά με το ύψος του επιδόματος, δεν φαίνεται να ικανοποιείται κάποια άλλη συνθήκη, που να κάνει το επάγγελμα λιγότερο επικίνδυνο και ανθυγιεινό. Μέχρι σήμερα τα ζητήματα των συνθηκών εργασίας και η μείωση των επαγγελματικών κινδύνων ουσιαστικά έχει περιοριστεί σε οικονομικού χαρακτήρα διεκδικήσεις. Η επίλυση ζητημάτων σχετικά με την υγιεινή και ασφάλεια, παρότι κατά καιρούς υπάρχουν ως μια γενική διατύπωση στα ψηφίσματα των συνδικαλιστικών ενώσεων, δεν αποτελεί βασικό αίτημα στο διεκδικητικό πλαίσιο των συνδικάτων των σωμάτων ασφαλείας.

Δεύτερον, η έμπρακτη αντιπαράθεση με δύο κοινοβουλευτικά στελέχη και οι πορείες διαμαρτυρίας στις εκλογικές τους περιφέρειες εκτιμάται ότι αποδεικνύουν από μια άλλη πλευρά τον μικροαστικό- ρεφορμιστικό χαρακτήρα του κινήματός τους. Οι συνδικαλιστικές ηγεσίες επέδειξαν έμπρακτα την αντιπαράθεσή τους με δύο συγκεκριμένα πολιτικά πρόσωπα, χωρίς να συνεκτιμήσουν ότι οι τα εν λόγω πολιτικά στελέχη ήταν φορείς άσκησης μιας ευρύτερης κυβερνητικής πολιτικής. Η «υπενθύμιση», στις εκλογικές περιφέρειες των δύο υποψηφίων βουλευτών, της εκλογικής δύναμης του προσωπικού των σωμάτων ασφαλείας- ψηφοφόρων, πρακτική που υπάρχει και σήμερα, σημαίνει πρώτον, ότι περιορίζει την πορεία

υλοποίησης ή μη ενός αιτήματος στα πρόσωπα, μη θίγοντας την ευρύτερη οικονομική πολιτική που ανάλογα με τις πολιτικές και κοινωνικές περιστάσεις άλλοτε θα προωθήσει τα αιτήματα της μιας ομάδας και άλλοτε της άλλης. Δηλαδή, υπεύθυνα είναι τα πρόσωπα που εφαρμόζουν την πολιτική και όχι η ίδια η πολιτική. Δεύτερον, σημαίνει ότι μέσα από ανάλογες κινητοποιήσεις γίνεται προσπάθεια να δοθεί η εντύπωση στην ευρύτερη κοινωνία, αλλά κυρίως στα πολιτικά στελέχη, ότι η δυναμική των συνδικάτων του χώρου μπορεί να μεταφραστεί σε εκλογική επιδοκιμασία ή επιδοκιμασία αναλόγως της στάσης που επιδεικνύουν τα πολιτικά στελέχη απέναντι στην επίλυση των ζητημάτων που αφορούν τα σώματα ασφαλείας. Συνεπώς, τα ίδια τα συνδικάτα μπορεί να λειτουργήσουν με λογικές lobbying. Όμως, οι εν λόγω πρακτικές που περιορίζουν το πρόβλημα στα πρόσωπα και όχι στις πολιτικές, σε συνδυασμό με τη διαιώνιση του προβλήματος είναι δυνατόν να οδηγήσει την συνδικαλιστική βάση των σωμάτων ασφαλείας στην εκτίμηση για προβληματική πορεία του συνδικαλιστικού κινήματος του χώρου με αποτέλεσμα την απομαζικοποίησή του στην καθημερινή του λειτουργία, φαινόμενο που ήδη παρουσιάζεται στα υπό μελέτη συνδικάτα λίγα μόλις χρόνια μετά την εμφάνισή τους.

3.6.2. Η διεκδίκηση αύξησης του βασικού μισθού

Σε αντίθεση με τη διεκδίκηση της αναγνώρισης του επαγγέλματος ως επικίνδυνου και ανθυγιεινού, όπου υπήρχε συγκεκριμένη διεκδίκηση, έστω και αν η χρηματική αποτίμησή της τροποποιήθηκε αρκετές φορές σε σύντομο χρονικό διάστημα, η διεκδίκηση της αύξησης του βασικού μισθού, τουλάχιστον μέχρι το 2004 δεν είχε κάποια συγκεκριμένη χρηματική αναφορά. Για την ακρίβεια, η διεκδίκηση αύξησης του βασικού μισθού δεν ήταν στις άμεσες διεκδικήσεις των συνδικαλιστικών ενώσεων του χώρου. Τούτο οφείλεται κατά κύριο λόγο στο γεγονός ότι οι αποδοχές δεν συνίστανται αποκλειστικά από τον βασικό μισθό, αλλά και από επιμέρους επιδόματα, για τη διεκδίκηση των οποίων υπήρξε δράση διεκδίκησης. Αρκετά από τα αιτήματα για αύξηση των διαφόρων επιδομάτων, όπως η αύξηση της αποζημίωσης της νυχτερινής εργασίας, η αύξηση της αποζημίωσης για την πέρα του πενθημέρου εργασία, η αύξηση διαφόρων επιδομάτων ευθύνης και

διοίκησης, κλπ, υλοποιήθηκαν από την πολιτεία. Πέραν από τη διεκδίκηση αύξησης επιμέρους επιδομάτων, υπήρχαν διεκδικήσεις για μισθολογικές προαγωγές ανάμεσα στις ιεραρχικές βαθμίδες. Η έρευνα δεν μπόρεσε να αποδείξει ευθεία σχέση μεταξύ της αδυναμίας συνεννόησης ανάμεσα στα συνδικάτα του χώρου και της διεκδίκησης της αύξησης του βασικού μισθού. Η πραγματικότητα της διεκδίκησης της αύξησης των επιδομάτων, που εξατομικεύει όχι μόνο τις αποδοχές, αλλά διαφοροποιεί επιπλέον και τα συνδικάτα του χώρου σε εκείνα των χαμηλόβαθμων και σε εκείνα των αξιωματικών, αφού το καθένα διεκδικεί για λογαριασμό των μελών του αυξήσεις επιδομάτων, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η διατύπωση της αύξησης του βασικού μισθού δεν προήλθε από το εσωτερικό του συνδικαλιστικού κινήματος του χώρου, αλλά ως προεκλογική δέσμευση της παράταξης της Νέας Δημοκρατίας, αποτελούν δεδομένα που τείνουν να διαμορφώσουν ισχυρή πιθανολόγηση για αδυναμία συνεννόησης, είτε ως προς την ανάγκη διατύπωσης του συγκεκριμένου αιτήματος, είτε ως προς το προτεινόμενο ύψος της διεκδικούμενης αύξησης, μεταξύ των συνδικάτων του χώρου και μάλιστα διαφοροποιημένων σε οριζόντια διαστρωμάτωση μεταξύ υψηλόβαθμων και χαμηλόβαθμων στελεχών. Το βασικό αίτημα που κινητοποιούσε τα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας ήταν η αναγνώριση του επικίνδυνου και ανθυγιεινού. Οι κινητοποιήσεις και οι συνεννοήσεις με τον πολιτικό κόσμο αφορούσαν κατά κύριο λόγο την τύχη του επικίνδυνου και ανθυγιεινού.

Στο προεκλογικό πρόγραμμα της Νέας Δημοκρατίας, εν όψει των εκλογών του 2004, δεν υπήρχε σαφής δέσμευση για την αναγνώριση του επικίνδυνου και ανθυγιεινού, αν και αναγνωρίζονταν οι κίνδυνοι που διατρέχει το προσωπικό κατά την ενάσκηση των καθηκόντων του. Σε μια γενική διατύπωση, στο πρόγραμμα υπήρχε δέσμευση για «αμοιβή» ως αναγνώριση του επικίνδυνου και ανθυγιεινού, το ύψος και η μορφή της οποίας θα καθοριστούν μετά από διάλογο. Προσθέτοντας την παράμετρο της μορφής, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η αναγνώριση του επικίνδυνου και ανθυγιεινού δεν θα είχε αναγκαστικά χρηματική υφή, θα μπορούσε για παράδειγμα να έχει τη μορφή επιπλέον άδειας. Ίσως έχει αξία να συνυπολογιστεί μια επισήμανση που έχει μια αξία στο πεδίο του συμβολισμού. Στο πρόγραμμα της Νέας Δημοκρατίας η αναφορά που αφορά το επικίνδυνο και ανθυγιεινό υπάρχει, ως

σχηματοποιημένη μορφή, εντός μιας ευρύτερης παραγράφου, στην οποία γίνεται μια γενικότερη αναφορά στην αναγνώριση του ρόλου των σωμάτων ασφαλείας. Αντίθετα, η δέσμευση για αύξηση του βασικού μισθού από τα 720 στα 860€ (με βάση υπολογισμού τον βασικό μισθό στον βαθμό του Ανθυπολοχαγού), όπως και εκείνη της αναμόρφωσης του βαθμολογίου, υπήρχε σχηματοποιημένη αυτοτελώς στο κείμενο.

Με την άνοδο της Νέας Δημοκρατίας στην εξουσία η δέσμευση για αύξηση του βασικού μισθού διευκρινίζεται ότι θα εκπληρωθεί μέχρι την ολοκλήρωση της κοινοβουλευτικής της θητείας, ενώ σύμφωνα με τις συνδικαλιστικές ηγεσίες του χώρου υπήρχε η εντύπωση ότι η αύξηση θα δινόταν αμέσως και εφάπαξ. Συνεπώς, οι αυξήσεις που θα δινόταν στα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας θα ακολουθούσαν την ευρύτερη εισοδηματική πολιτική, ειδικά στο τμήμα που αφορά τους δημοσίους υπαλλήλους. Παρόλα αυτά, η εν λόγω εξέλιξη, σε συνδυασμό με τη μη ικανοποίηση του αιτήματος για την αναγνώριση της επικινδυνότητας του επαγγέλματος, παρά μόνο δόθηκε επιπλέον αύξηση 8% επί του βασικού μισθού ως αναγνώριση της επικινδυνότητας, δεν οδήγησε σε δυναμικές κινητοποιήσεις, παρά μόνο σε συνεχείς προειδοποιήσεις των συνδικαλιστικών ηγεσιών προς την κυβέρνηση ότι θα υλοποιήσουν την απειλή κινητοποιήσεων. Οι προειδοποιήσεις αυτές σχηματοποιούνταν επιγραμματικά στις φράσεις «δώστε ό,τι μας τάξατε» και «μη μας ξεχνάτε γιατί εμείς δεν ξεχνούμε», που αποτελούν τίτλους άρθρων συνδικαλιστικών στελεχών¹⁷⁶. Είναι χαρακτηριστική της στάσης των συνδικαλιστικών ηγεσιών την εν λόγω περίοδο η απόσυρση της συμμετοχής των σωμάτων ασφαλείας από τις κινητοποιήσεις που διοργάνωσαν η ΓΣΕΕ και η ΑΔΕΔΥ, τον Σεπτέμβριο του 2006 μετά από προφορική δέσμευση του τότε Υπουργού Δημόσιας Τάξης, κ. Β. Πολύδωρα ότι τα βασικά αιτήματα, όπως η αύξηση του βασικού μισθού στα 860€ θα υλοποιούνταν. Στην απόφαση για απόσυρση από τις κινητοποιήσεις και στο πνεύμα που γράφηκε το δελτίο τύπου που εξηγούσε την παραπάνω απόφαση εναντιώθηκε η ομοσπονδία του χαμηλόβαθμου προσωπικού του λιμενικού, η ΠΟΕΠΛΣ.

¹⁷⁶ Είναι χαρακτηριστικές οι αναλύσεις διάφορων συνδικαλιστικών εντύπων του χώρου

Η μη υλοποίηση των δεσμεύσεων οδήγησε τις συνδικαλιστικές ηγεσίες στον προγραμματισμό συναντήσεων με τα πολιτικά κόμματα. Στις αρχές του 2007 οι συνδικαλιστικές ηγεσίες θέλησαν να επισκεφθούν τα κεντρικά γραφεία της Νέας Δημοκρατίας, ώστε να εκθέσουν τα αιτήματά τους στον Γενικό Γραμματέα του κόμματος. Η διάσταση απόψεων σχετικά με το αν είχε οριστεί τελικά συνάντηση οδήγησε σε άρνηση συνάντησης και εισόδου στα γραφεία της Νέας Δημοκρατίας με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένταση και λεκτικά επεισόδια, με αποκορύφωμα τη φράση που εκστομίστηκε, σε ερώτηση δημοσιογράφου για τον λόγο επίσκεψης σε έναν κομματικό χώρο, από ένα συνδικαλιστικό στέλεχος, ο οποίος του απάντησε ερωτώντας τον «στο σπίτι μας δεν θα έρθουμε;». Η συγκεκριμένη στάση του στελέχους προκάλεσε γενική αίσθηση και αποδοκιμάστηκε από τα υπόλοιπα συνδικαλιστικά στελέχη την επόμενη ημέρα.

Κατά την προεκλογική περίοδο των βουλευτικών εκλογών του 2007 δεν υπήρξαν κινητοποιήσεις προς τις εκλογικές περιφέρειες πολικών στελεχών, όπως την προηγούμενη προεκλογική περίοδο, παρά το γεγονός ότι δεν υλοποιήθηκε η δέσμευση της αναγνώρισης της επικινδυνότητας του επαγγέλματος και η δέσμευση για αύξηση του βασικού μισθού στα 860€.

Με την ανανέωση της κυβερνητικής θητείας της Νέα Δημοκρατίας, υλοποιήθηκε στα τέλη του 2007 η δέσμευσή της για αύξηση του βασικού μισθού στα 860€, με ισχύ από τις αρχές του 2008, από 795€ που ήταν το ύψος του βασικού μισθού του Ανθυπολοχαγού και των αντίστοιχων βαθμών στα σώματα ασφαλείας. Δηλαδή, υπήρξε ποσοστιαία αύξηση της τάξης του 8,2%, η οποία δόθηκε και στους συνταξιούχους των σωμάτων. Οι συνδικαλιστικές ηγεσίες έκαναν λόγο για πολιτικό τέχνασμα της κυβέρνησης εκθέτοντας τον παρακάτω συλλογισμό. Όταν η Νέα Δημοκρατία στο προεκλογικό της πρόγραμμα το 2004 έκανε λόγο για αύξηση στον βασικό μισθό στα 860€, υπολογισμένος βάσει του βασικού μισθού του Ανθυπολοχαγού, ο τότε βασικός μισθός ήταν 720€. Συνεπώς, σύμφωνα με τους συνδικαλιστές και αφού οι ίδιοι ανέμεναν άμεση και εφάπαξ αναπροσαρμογή του βασικού μισθού προς τα 860€, η ποσοστιαία αύξηση των επιπλέον 140€ που θα δινόταν ήταν της τάξης του 19,4%. Όταν

ανακοινώθηκε, στα τέλη του 2007, η αύξηση στα 860€ η ποσοστιαία αύξηση έναντι του βασικού μισθού που είχε διαμορφωθεί μέχρι τότε, κατόπιν των ετήσιων αυξήσεων που προκύπτουν για τους δημοσίους υπαλλήλους από την κυβερνητική εισοδηματική πολιτική, η αύξηση αυτή ήταν της τάξης του 8,2%. Οι συνδικαλιστές αντέτειναν ότι ουσιαστικά δεν υπήρξε υλοποίηση της προεκλογικής δέσμευσης και τούτο γιατί βάσει της ακολουθούμενης εισοδηματικής πολιτικής ούτως ή άλλως η εν λόγω αύξηση θα υλοποιούνταν σε σύντομο χρονικό διάστημα. Για τις συνδικαλιστικές ηγεσίες δηλαδή, η έννοια της υλοποίησης της προεκλογικής δέσμευσης είχε τη μορφή, είτε της αμέσου καταβολής, δηλαδή το 2004, της αύξησης των 140€, από τα 720 στα 860€, δηλαδή ποσοστιαίας αύξησης 19,4%, είτε, σε μεταγενέστερο στάδιο, της ποσοστιαίας αύξησης 19,4% στον βασικό μισθό όπως αυτός είναι διαμορφωμένος τη δεδομένη χρονική στιγμή που θα αποφασίζονταν η υλοποίηση της προεκλογικής δέσμευσης.

Στις αρχές του 2008 και αφού είχε ανακοινωθεί η αύξηση του βασικού μισθού στα 860€, οι συνδικαλιστικές ηγεσίες του χώρου υπογραμμίζοντας το δυσμενές οικονομικό περιβάλλον και διαμορφώνοντας τη θέση ότι η ληφθείσα αύξηση του βασικού μισθού, βάσει της συλλογιστικής που αναπτύχθηκε παραπάνω, δεν είναι τόσο σημαντική όσο οι ίδιοι ανέμεναν, προσανατολίζονται στη διαμόρφωση νέου διεκδικητικού πλαισίου σχετικά με τις βασικές αποδοχές, ώστε αυτές να ανέλθουν στα 1.200€ για τον αστυφύλακα, με την ενσωμάτωση σε αυτό το ποσό και ορισμένων επιδομάτων. Οι τελικές αποφάσεις σχετικά με την εκ νέου διεκδίκηση αύξησης στον βασικό μισθό σχετίζονται με την διαμόρφωση νέου βαθμολογίου-μισθολογίου, που είναι πρόθεση της κυβέρνησης.

Η παράθεση του παραδείγματος της διεκδίκησης της αύξησης του βασικού μισθού ως ενδεικτικού του τρόπου δράσης των συνδικάτων του χώρου εκτιμάται ότι έχει αξία για δύο λόγους. Πρώτον, για να αναδειχθεί η συσχέτιση της συνδικαλιστικής δράσης με συγκεκριμένες κομματικές επιδιώξεις και του τρόπου που ο κομματικός ανταγωνισμός εντασσόμενος στη λογική των συνδικάτων μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τη δράση τους. Το αίτημα για αύξηση του βασικού μισθού και μάλιστα αποτυπωμένο με ένα συγκεκριμένο ποσό, τα 860€, δεν προήλθε ύστερα από διεργασίες στο εσωτερικό του συνδικαλιστικού κινήματος του χώρου, αλλά ως εξαγγελία ενός

κομματικού σχηματισμού. Η υιοθέτησή του από τα συνδικάτα, χωρίς να υπάρξει προηγούμενη επεξεργασία στο εσωτερικό τους με επακόλουθο, μεταξύ άλλων, ότι ο τρόπος υλοποίησής του θεωρήθηκε περίπου ως τέχνασμα εξαπάτησης και χωρίς ακόμη τα ίδια να ζητήσουν συγκεκριμένες δεσμεύσεις και συνεννοήσεις με το σύνολο των πολιτικών κομμάτων, τα οδήγησε ουσιαστικά σε εξάρτηση της δράσης τους από την έκβαση της πολιτικής μάχης και πιο συγκεκριμένα από την εκλογική νίκη ενός συγκεκριμένου κόμματος. Αυτό όμως, συνεπάγεται έλλειψη ή συνεχή αλλαγή των θέσεων που υποστηρίζουν, με συνέπεια η εκάστοτε συνδικαλιστική δράση να αποτελεί τελικά τη συμπύκνωση της αντιπαράθεσης των κομματικών δυνάμεων στον χώρο των συνδικάτων, με τα συνδικάτα να αποτελούν μια συνιστώσα του συσχετισμού των κομματικών δυνάμεων αντί για μια ανεξάρτητη παράμετρο στο πεδίο της πολιτικής και της κοινωνίας. Επίσης, βάσει του γεγονότος ότι το αίτημα για αύξηση του βασικού μισθού προήλθε εκτός του συνδικαλιστικού κινήματος και έγινε αποδεκτό χωρίς προηγουμένως να έχουν υπάρξει εσωτερικές διεργασίες και συνεννοήσεις μεταξύ των συνδικαλιστικών ηγεσιών με τη βάση, αποδεικνύει αδυναμία ύπαρξης κανόνων εσωτερικής δημοκρατικής λειτουργίας, λογική συνέπεια άλλωστε της αντίληψης των συνδικάτων ως πεδίου έκφρασης των κομματικών ανταγωνισμών. Οι εν λόγω όμως πραγματικότητες, εσωτερικοί κομματικοί ανταγωνισμοί και αποκοπή της ηγεσίας από τη βάση, οδηγούν σε λογικές αποκλεισμού των αντιτιθέμενων απόψεων, που σε συνδυασμό με τη διαμόρφωση μιας κατάστασης μειωμένης ενεργητικότητας του δυναμικού των συνδικάτων, από τη στιγμή που οι όποιες αποφάσεις κατά κύριο λόγο δεν είναι προϊόν της «βασάνου» των εσωτερικών διεργασιών, οδηγούν σε ένα επόμενο στάδιο στην ουσιαστική απομαζικοποίηση του κινήματος.

Ο δεύτερος λόγος που παρατίθεται το παράδειγμα της διεκδίκησης αύξησης του βασικού μισθού ως χαρακτηριστικού της συνδικαλιστικής δράσης των συνδικάτων των σωμάτων ασφαλείας αφορά τις συνέπειες στις σχέσεις των συνδικάτων αυτών με το ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα. Τα οικονομικά δεδομένα στο ιστορικό πλαίσιο αναφοράς είναι συγκεκριμένα. Οι οικονομικές απολαβές, πέρα από το γεγονός ότι ήταν προεκλογική δέσμευση, των εργαζομένων στα σώματα ασφαλείας αυξήθηκαν κατά 8,2%, δηλαδή υπήρξε υπερδιπλάσια αύξηση έναντι των αυξήσεων στις αποδοχές των υπολοίπων

δημοσίων υπαλλήλων κατά το 2008. Η εν λόγω απόφαση έρχεται αφού είχε υλοποιηθεί προηγούμενη πολιτική απόφαση, κατά τα έτη 2005 και 2006, με την οποία δινόταν επιπλέον αύξηση 2%, πέραν της αύξησης που ορίζονταν από την εισοδηματική πολιτική για τους δημοσίου υπαλλήλους. Τα παραπάνω οικονομικά δεδομένα σε συνδυασμό με την δημοσιοποίηση της «απογοήτευσης» από την πλευρά των συνδικαλιστικών ηγεσιών σχετικά με το ύψος της αύξησης του 8,2%, ενώ οι ίδιοι θεωρούν ως υλοποίηση της προεκλογικής δέσμευσης της κυβέρνησης την αύξηση ύψους 19,4%, αντικειμενικά οδηγούν σε συνθήκες συντεχνιασμού και ενός ιδιότυπου ανταγωνισμού σε σχέση με το συνδικαλιστικό κίνημα των υπολοίπων δημοσίων υπαλλήλων, χωρίς πάντως ο ανταγωνισμός στο εσωτερικό του συνδικαλιστικού κινήματος να είναι αποκλειστικό αποτέλεσμα της ανάπτυξης συνδικαλιστικής δράσης των επιμέρους επαγγελματικών ομάδων, αλλά αντίθετα θα πρέπει να συνεκτιμηθούν και οι κυβερνητικές επιδιώξεις για εναλλάξ και περιπτώσιολογική ικανοποίηση αιτημάτων, που οδηγεί σε ανά καιρούς «προνομιακή σχέση» ορισμένων επαγγελματικών κατηγοριών με την κυβερνητική πολιτική.

3.6.3. Η διεκδίκηση του επιδόματος ειδικής απασχόλησης

Η διεκδίκηση του επιδόματος της ειδικής απασχόλησης εκτιμάται από την έρευνα ότι αποτελεί ενδεικτικό παράδειγμα της διαμόρφωσης συνθηκών διαφοροποιήσεων και ανταγωνισμού στο εσωτερικό του συνδικαλιστικού κινήματος ως αποτέλεσμα που προκύπτει από την εφαρμογή της εκάστοτε κυβερνητικής πολιτικής.

Βάσει των διατάξεων του Νόμου 3016/2002, στον οποίον μεταξύ άλλων ρυθμίζονται θέματα μισθολογίου, δίνεται η δυνατότητα επέκτασης των ευεργετημάτων που προκύπτουν για τους δημοσίου υπαλλήλους ακόμη και εκείνων που δεν καλύπτονται από τις διατάξεις του Νόμου 2738/1999 με τον οποίον αναγνωρίζεται η δυνατότητα σύναψης συλλογικών συμφωνιών και στον δημόσιο τομέα. Σύμφωνα με τις διατάξεις του Νόμου 3016/2002, με κοινές υπουργικές αποφάσεις των συναρμοδίων υπουργείων δύναται να δίνεται επίδομα μέχρι και του ποσού των 176€ σε κατηγορίες δημοσίων υπαλλήλων που δεν συμμετέχουν στη σύναψη συλλογικών συμφωνιών. Με

αυτόν τον τρόπο σε αρκετές κατηγορίες δημοσίων υπαλλήλων από διαφορετικούς τομείς και φορείς απασχόλησης, π.χ υπάλληλοι υπουργείων, ΝΠΔΔ, κλπ, αποφασίστηκε η χορήγηση του ειδικού επιδόματος των 176€, το οποίο αποκαλείται επίδομα «παραγωγικότητας». Συνέπεια της καταβολής του σε μια ευρεία κατηγορία δημοσίων υπαλλήλων ήταν αφενός, το εν λόγω επίδομα εύλογα να αποκτά τον χαρακτήρα τακτικής αποδοχής, αφετέρου, να δημιουργηθεί διάκριση στο εσωτερικό του δημοσιοϋπαλληλικού κόσμου δεδομένου ότι μόνο κάποιες κατηγορίες το ελάμβαναν και συνεπώς διαταράσσονταν η αρχή της ίσης μεταχείρισης που προβλέπουν οι διατάξεις του ενιαίου μισθολογίου για τους δημοσίου υπαλλήλους. Να σημειωθεί ότι με κοινή υπουργική απόφαση το επίδομα παραγωγικότητας είχε δοθεί στο πολιτικό προσωπικό του υπουργείου Δημόσιας Τάξης. Ακολουθώντας το παράδειγμα άλλων τμημάτων του δημοσιοϋπαλληλικού κόσμου, που επίσης δεν ελάμβαναν το εν λόγω επίδομα, εν όλω ή εν μέρει, οι συνδικαλιστικές ηγεσίες του χώρου προέτρεψαν το προσωπικό στη διεκδίκηση και μάλιστα με αναδρομική ισχύ, του συγκεκριμένου επιδόματος με ομαδική αγωγή, η κάθε συνδικαλιστική ομοσπονδία ξεχωριστά, προς το Συμβούλιο της Επικρατείας εναντίον της κυβερνητικής πολιτικής που συνεπάγεται άνιση μεταχείριση μεταξύ των δημοσίων υπαλλήλων.

3.7. Παρουσίαση περιπτώσεων για τη σχέση των συνδικάτων στο εσωτερικό του κάθε σώματος ως παράγοντα διαμόρφωσης του τρόπου δράσης (μέρος δεύτερο)

Στο παρόν τμήμα θα γίνει λόγος για τη διαμόρφωση της συνδικαλιστικής δράσης, ως παραγώγου της σχέσης μεταξύ των συνδικαλιστικών μορφωμάτων στο εσωτερικό των σωμάτων ασφαλείας. Μέσα από την παρουσίαση συγκεκριμένων περιπτώσεων αναδεικνύονται τα χαρακτηριστικά της συνδικαλιστικής δράσης, όχι όμως μέσα από τις σχέσεις που αναπτύσσουν τα συνδικάτα με το ευρύτερο πολιτικό περιβάλλον και τον βαθμό εισόδου των κομματικών ανταγωνισμών στο εσωτερικό τους, αλλά από τις σχέσεις που αναπτύσσουν μεταξύ τους, έχοντας, όπως και προηγουμένως, τον ίδιο σκοπό, δηλαδή την εκτίμηση του βαθμού εμφάνισης και του συσχετισμού μεταξύ συγκρουσιακών ή συναινετικών παραμέτρων στην ανάπτυξη της δεδομένης συνδικαλιστικής δράσης. Βάσει αυτού του σκεπτικού γίνεται λόγος για «δεύτερο μέρος» των τρόπων συνδικαλιστικής δράσης. Επιπλέον, η μελέτη περιπτώσεων σχετικά με τις διεργασίες στο εσωτερικό των συνδικάτων του κάθε σώματος εκτιμάται ότι έχει αξία, διότι θεωρείται ότι κατ' αυτόν τον τρόπο η ανάδειξη του τρόπου συνδικαλιστικής δράσης, όπως προκύπτει ως απόρροια των εσωτερικών διεργασιών, θα οδηγήσει στην εκτίμηση της εμφάνισης ή όχι, ενός εσωτερικού ανταγωνισμού που με τη σειρά του συντηρεί μια κουλτούρα συντεχνιασμού και στεγανοποίησης, όχι απλώς μεταξύ του συγκεκριμένου χώρου και των υπολοίπων κατηγοριών εργαζομένων, αλλά και μεταξύ του προσωπικού στο εσωτερικό του κάθε σώματος.

Με βάση το παραπάνω σκεπτικό, οι περιπτώσεις που εξετάζονται αφορούν, πρώτον, τη σχέση στο εσωτερικό μιας οργάνωσης, δεύτερον, τη σχέση μεταξύ δύο διαφορετικών οργανώσεων στο εσωτερικό του σώματος, τρίτον, τη σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ των συνδικαλιστικών οργανώσεων στο εσωτερικό του σώματος ως αποτέλεσμα ανάληψης μιας συγκεκριμένης πρωτοβουλίας της μιας από αυτές σχετικά με ζητήματα που αφορούν το συγκεκριμένο σώμα ασφαλείας και τέταρτον, τη πιθανότητα συγκρότησης συνδικαλιστικού μορφώματος, συνομοσπονδίας, που θα περιλαμβάνει το σύνολο των ενώσεων του χώρου. Να σημειωθεί ότι, εκτός της τρίτης περίπτωσης, που αφορά τη διαφορετική αντιμετώπιση ως προς το ζήτημα

διεκδίκησης αλλαγής του στρατιωτικού χαρακτήρα του Λιμενικού Σώματος από τα σωματεία των αξιωματικών και των κατωτέρων, έχουν δηλαδή αναγνωρισμένα διαφορετικό status στο εσωτερικό του σώματος και μπορεί κανείς να αναγνωρίσει την ύπαρξη διαφορετικών συμφερόντων, στις υπόλοιπες περιπτώσεις που παρατίθενται οι συγκρούσεις που κατά κόρον αναπτύσσονται αφορούν κοινό, σε γενικές γραμμές, εργασιακό καθεστώς.

3.7.1. Περίπτωση πρώτη: οι σχέσεις στο εσωτερικό μιας συνδικαλιστικής οργάνωσης

3.7.1.1. Οι σχέσεις μεταξύ της ΠΟΑΣΥ και του πρωτοβαθμίου σωματείου αστυνομικών υπαλλήλων Αττικής, ΕΑΣΥΑ

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των πρωτογενών πηγών της έρευνας, διάφορα συνδικαλιστικά έντυπα- εκδόσεις του υπό μελέτη χώρου, μια από τις κύριες εικόνες που προκύπτουν έπειτα από την αναγνώριση του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας είναι η εμφάνιση και μάλιστα με επίμονο τρόπο, με ολιγοετείς μόνο εξαιρέσεις ύφεσης, της σύγκρουσης μεταξύ της δευτεροβάθμιας οργάνωσης του χαμηλόβαθμου προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας, της ΠΟΑΣΥ και του μεγαλύτερου πρωτοβάθμιου σωματείου της, της Ένωσης Αστυνομικών Υπαλλήλων Αττικής (ΕΑΣΥΑ), η οποία αριθμεί περίπου δέκα οκτώ χιλιάδες μέλη σε σύνολο περίπου τριάντα οκτώ χιλιάδων συνδικαλισμένων μελών της ΠΟΑΣΥ.

Κύρια έκφανση της εν λόγω σύγκρουσης είναι η διολίσθησή της σε προσωπικές επιθέσεις μεταξύ των συνδικαλιστικών στελεχών των δύο οργανώσεων κυρίως εν όψει εσωτερικών εκλογικών διαδικασιών, με αλληλοκατηγορίες για χρησιμοποίηση αθέμιτων μέσων με στόχο τον επηρεασμό των ψηφοφόρων. Σε περιόδους εκλογικών διαδικασιών έχουν παρατηρηθεί ακόμη και καταγγελίες αλλήλων για διασπάθιση των οικονομικών των οργανώσεων με αποτέλεσμα την διενέργεια οικονομικού ελέγχου από ορκωτούς λογιστές. Να υπενθυμιστεί ότι οι εκλογές στα συνδικάτα της Ελληνικής Αστυνομίας γίνονται με ενιαίο ψηφοδέλτιο των υποψηφίων και απαγορεύεται η λειτουργία συνδικαλιστικών παρατάξεων στο

εσωτερικό τους. Σε περιόδους εκτός εκλογικών διαδικασιών οι μομφές στρέφονται γύρω από τον τρόπο συνδικαλιστικής δράσης που υιοθετούν οι δύο οργανώσεις. Να σημειωθεί ότι λόγω του αριθμού των μελών της η δράση της ΕΑΣΥΑ έχει αυξημένη βαρύτητα στο εσωτερικό του συνδικαλιστικού κινήματος της αστυνομίας και πολλές φορές έχει αυτοτελώς αναλάβει πρωτοβουλίες για την διεκδίκηση αιτημάτων που αφορούν ευρύτερα τον χώρο. Επιπλέον, η δράση της έχει σημασία για την εξέλιξη των διεκδικήσεων των αιτημάτων του προσωπικού της αστυνομίας και όχι μόνο -μιας και αποτελεί το μεγαλύτερο πρωτοβάθμιο σωματείο στον χώρο των σωμάτων ασφαλείας και μάλιστα είναι μεγαλύτερη του συνόλου των μελών στις ομοσπονδίες των άλλων δύο σωμάτων- και για τον πρακτικό λόγο της δυνατότητας κινητοποίησης των μελών της στα κέντρα αποφάσεων, τα οποία γεωγραφικά υπάγονται στον χώρο δράσης της ΕΑΣΥΑ.

Το τελευταίο διάστημα η σύγκρουση μεταξύ των δύο οργανώσεων έλαβε ευρύτερες διαστάσεις και απασχόλησε την ελληνική κοινωνία, όχι μόνο λόγω της έντασής της, με την εκτόξευση κατηγοριών μέσω των μέσων ενημέρωσης, αλλά κυρίως λόγω του γεγονότος ότι η συνδικαλιστική εκπροσώπηση, στην προσπάθειά της να υπερασπιστεί σε μια συντεχνιακή λογική τα μέλη της, επανέφερε, μια λογική αντιπαράθεσης αστυνομίας και κοινωνίας που παρέπεμπε σε εποχές που η αστυνομία ήταν όργανο ενός μονοκομματικού κράτους. Αφορμή αυτής της εξέλιξης στάθηκαν η μεγάλη έκτασης πρόσφατες κινητοποιήσεις στον χώρο της Παιδείας με σκοπό την ανατροπή των διατάξεων του «Νόμου Γιαννάκου» και την απόσυρση της πρότασης αναθεώρησης του άρθρου 16 του Συντάγματος, ώστε να δοθεί η δυνατότητα σύστασης ανώτατων σχολών από ιδιώτες. Η επίδειξη αυταρχικών μέσων αντιμετώπισης των διαδηλωτών και οι σοβαρές συγκρούσεις οδήγησαν τους συνδικαλιστικούς φορείς, αφενός να δικαιολογούν τη στάση των συναδέλφων τους επικαλούμενοι κάθε φορά «το μεμονωμένο» του περιστατικού, δηλώνοντας ταυτόχρονα ότι αν υπάρχουν ευθύνες στα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας θα πρέπει να αποδοθούν μέσα από τη διενέργεια ΕΔΕ, αφετέρου, ιδιαίτερα μετά από βίαια επεισόδια μεταξύ αστυνομίας και διαδηλωτών με τραυματίες και από τις δύο πλευρές, να κάνουν λόγο για υποκίνηση των διαδηλώσεων και των επεισοδίων από τον ευρύτερο χώρο της Αριστεράς. Μάλιστα, η συμπεριφορά ενός στελέχους της ΕΑΣΥΑ, με

αποκορύφωμα τη φράση του για «επαγγελματίες διαδηλωσάκηδες της Αριστεράς», που έγινε αντικείμενο Κοινοβουλευτικής Ερώτησης προς τον υπουργό Δημοσίας Τάξεως, επέτεινε τη σύγκρουση μεταξύ της ΠΟΑΣΥ και της ΕΑΣΥΑ, ζητώντας η πρώτη από τη δεύτερη την διαγραφή του εν λόγω στελέχους και ταυτόχρονα προέβη στη διαγραφή της ΕΑΣΥΑ από μέλος της ΠΟΑΣΥ, προβάλλοντας ως έναν από τους δύο λόγους της διαγραφής τη μη έμπρακτη εκ μέρους της ΕΑΣΥΑ, αποδοκιμασία, με τη μορφή της διαγραφής, της στάσης του συνδικαλιστικού της στελέχους. Πάντως, στις αρχές του 2008, το ίδιο στέλεχος της ΕΑΣΥΑ, του οποίου η δράση είχε προκαλέσει την έντονη αντίδραση της ΠΟΑΣΥ και τελικά προκάλεσε τη διαγραφή της ΕΑΣΥΑ από την ΠΟΑΣΥ, γιατί θεωρήθηκε ότι η ΕΑΣΥΑ δεν προχώρησε σε έμπρακτη αποδοκιμασία των πράξεών του με τη διαγραφή του, βρήκε βήμα για την καταγραφή της δράσης του από το επίσημο περιοδικό της ΠΟΑΣΥ, ενώ παράλληλα επήλθε ρήξη στη σχέση του εν λόγω στελέχους με το προεδρείο της ΕΑΣΥΑ. Στις αρχές του 2008 η αντιπαράθεση των δύο οργανώσεων εξακολουθεί να υφίσταται με εκατέρωθεν καταγγελίες για αντισυνδικαλιστική συμπεριφορά και επιθέσεις, ακόμη και σε προσωπικό επίπεδο, σχετικά με την οικονομική διαχείριση των οργανώσεων. Στο ψήφισμα του 18^{ου} Συνεδρίου της ΠΟΑΣΥ, που διενεργήθηκε στις αρχές Δεκεμβρίου 2007, εγκρίθηκε θέση με την οποία τονίζεται

η ανάγκη για κάποιες ουσιαστικές τροποποιήσεις που κρίνονται πλέον ώριμες και επίκαιρες στην προκείμενη χρονική στιγμή, ιδίως με την ίδρυση και λειτουργία Πρωτοβάθμιων συνδικαλιστικών οργανώσεων αστυνομικών υπαλλήλων στα γεωγραφικά όρια κάθε Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης (αντί σε κάθε νομό ως ισχύει σήμερα).

Η εν λόγω θέση θεωρήθηκε από την ΕΑΣΥΑ ως η επισημοποίηση της θέσης της ΠΟΑΣΥ για αλλαγή του Νόμου 2265/1994 με στόχο να υπάρξει τεχνητά διάσπαση της ΕΑΣΥΑ, αφού πλέον για την Αττική θα δημιουργηθούν, αν υλοποιηθεί η πρόταση της ΠΟΑΣΥ, τέσσερα πρωτοβάθμια σωματεία και κατά συνέπεια θα υπάρξει διάλυση της ΕΑΣΥΑ και μείωση του ειδικού βάρους, λόγω αριθμού μελών, ενός σωματείου στους κόλπους της ΠΟΑΣΥ. Για την ΕΑΣΥΑ, η εν λόγω εξέλιξη είναι απόδειξη της απόλυτου ελέγχου που θέλει να έχει η διοίκηση της ΠΟΑΣΥ στα πρωτοβάθμια σωματεία.

Στη διερεύνηση των σχέσεων που αναπτύσσονται στο εσωτερικό των σωμάτων του χώρου και με αφορμή την περίπτωση των σχέσεων δύο οργανώσεων θα πρέπει να γίνουν δύο επισημάνσεις. Η πρώτη σχετίζεται με το γεγονός ότι οι σχέσεις των συνδικαλιστικών ηγεσιών των δύο οργανώσεων, με τη δεδομένη σύνθεση των προεδρείων τους, μέχρι την παραπάνω σύγκρουση, που οδήγησε στη διαγραφή της ΕΑΣΥΑ, ήταν από τις ομαλότερες στην ιστορία των συνδικαλιστικού κινήματος στην αστυνομία. Μάλιστα, υπήρχε αλληλοϋποστήριξη στις δράσεις των δύο ενώσεων, με άρθρα στήριξης του ενός από του άλλου προεδρείου στα συνδικαλιστικά έντυπα, ενώ μόλις λίγες εβδομάδες πριν από τη διαγραφή της ΕΑΣΥΑ από τους κόλπους της ΠΟΑΣΥ οι ηγέτες των δύο ενώσεων από κοινού πρωτοστατούσαν στην παράσταση διαμαρτυρίας έξω από τα κεντρικά γραφεία της Νέας Δημοκρατίας.

Η δεύτερη επισημάνση θα στηριχθεί στην εκ νέου παράθεση γεγονότων. Τον Μάρτιο του 2007 κι ενώ τρεις μήνες πριν είχε υπάρξει η διαγραφή της ΕΑΣΥΑ, η ηγεσία της ΠΟΑΣΥ απέστειλε στον τότε Υπουργό Δημόσιας Τάξης, κ. Β. Πολύδωρα διάβημα διαμαρτυρίας, με το οποίο ουσιαστικά του επιρρίπτονται ευθύνες, διότι μέσω των δηλώσεών του επιδεινώνει τις σχέσεις μεταξύ των αστυνομικών δυνάμεων και ενός τμήματος της κοινωνίας, του φοιτητικού κινήματος, με αποτέλεσμα τις συνεχείς συγκρούσεις που θέτουν σε κίνδυνο τη σωματική ακεραιότητα αστυνομικών και πολιτών. Πέρα από τη φυσική ηγεσία του σώματος, η οποία μέσω του τότε αρχηγού της χαρακτήρισε το διάβημα της ΠΟΑΣΥ ως άκαιρη και άδικη επίθεση εναντίον του Υπουργού, θέση εναντίον του διαβήματος πήρε και η ΕΑΣΥΑ. Με ανακοίνωσή της η ΕΑΣΥΑ¹⁷⁷ χαρακτηρίζει ως ατυχή και άστοχη, ως προς τον χρόνο υποβολής του διαβήματος, την ενέργεια της ΠΟΑΣΥ και αδίκως στοχοποιεί τον Υπουργό. Η ΕΑΣΥΑ εκτιμά ότι με την ενέργεια της ΠΟΑΣΥ δημιουργούνται περισσότερα προβλήματα από όσα προσπαθεί να επιλύσει και αναφέρει ότι με την εν λόγω ενέργεια δεν συμφωνεί η συντριπτική πλειοψηφία των αστυνομικών.

Η παράθεση των παραπάνω γεγονότων έχει στόχο να ενισχύσει την επιχειρηματολογία της έρευνας για την ύπαρξη δύο διαστάσεων που

¹⁷⁷ Σύγχρονη Αστυνομία, φύλλο 117, Μάρτιος 2007

χαρακτηρίζουν την ιστορική πορεία του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, οι οποίες εξακολουθούν να υφίστανται στο συνδικαλιστικό κίνημα των σωμάτων ασφαλείας. Η πρώτη αφορά τις αντεγκλήσεις σε προσωπικό επίπεδο ακόμη και μεταξύ στελεχών που υπηρετούν τον ίδιο ιδεολογικό χώρο. Αντεγκλήσεις που τελικά δυσχεραίνουν σε τέτοιο βαθμό τη συνδικαλιστική δράση, που στο τέλος να γίνεται λόγος όχι μόνο για ουσιαστική, αλλά και για τυπική ακύρωσή της. Πέρα από τη διαγραφή του μεγαλύτερου πρωτοβάθμιου σωματείου της αστυνομίας, που σημαίνει αδυναμία εκπροσώπησης των στελεχών της Αττικής στο δευτεροβάθμιο συνδικαλιστικό όργανο, την ΠΟΑΣΥ, μιας και το σχετικό Νομοθέτημα, ο Νόμος 2265/1994, αναφέρει ότι σε επίπεδο Νομού συστήνεται και επιτρέπεται να λειτουργήσει μία μόνο πρωτοβάθμια ένωση αστυνομικών υπαλλήλων, υπήρξαν μέχρι και σκέψεις στο υπουργείο Δημόσιας Τάξης για διαμόρφωση εγκυκλίου που θα καθορίζει τις δυνατότητες παρεμβάσεων των συνδικαλιστών της αστυνομίας. Οι κατηγορίες που εκτοξεύθηκαν ανάμεσα στα συνδικαλιστικά στελέχη έφεραν στην επιφάνεια χαρακτηριστικά της στρεβλής ανάπτυξης ενός κινήματος όταν αυτό συσχετίζεται με το προσωπικό όφελος των στελεχών. Οι προσωπικές αντιδικίες δεν υπήρξαν χαρακτηριστικό της τελευταίας μόνο περιόδου, αλλά διατρέχουν την πορεία της σχέσης μεταξύ των ηγεσιών της ΕΑΣΥΑ και ΠΟΑΣΥ. Στις αλληλοκατηγορίες συγκαταλέγονται ατασθαλίες στα οικονομικά των ταμείων, χρησιμοποίηση της συνδικαλιστικής ιδιότητας για απόκτηση διαφόρων ειδών υλικών προνομίων και χρησιμοποίηση της συνδικαλιστικής ιδιότητας για την ισχυροποίηση προσωπικών πολιτικών φιλοδοξιών των στελεχών.

Η δεύτερη διάσταση, που έχει ως φορείς εμφάνισής της την δεδομένη δραστηριότητα των συνδικαλιστικών στελεχών στον υπό μελέτη χώρο, αφορά την άμεση συσχέτιση της συνδικαλιστικής δράσης με τις κομματικές επιδιώξεις και τους κομματικούς ανταγωνισμούς και μάλιστα όχι απλώς με την εμφάνιση ανταγωνισμών μεταξύ των κομμάτων, οι οποίοι περνούν και στο εσωτερικό των συνδικαλιστικών παρατάξεων, αλλά και με την εμφάνιση ανταγωνισμών στο εσωτερικό της ίδιας συνδικαλιστικής παράταξης, μεταξύ των διαφόρων ομαδοποιήσεων που στηρίζουν τη μία ή την άλλη εσωκομματική τάση.

Οι προσωπικοί υπολογισμοί και οι κομματικοί- εσωκομματικοί ανταγωνισμοί που άλλοτε εκφράζονται μέσω των προσωπικών διενέξεων

μεταξύ των συνδικαλιστικών στελεχών και άλλοτε αποτελούν αυθύπαρκτο φαινόμενο οδηγούν στην απονεύρωση του συνδικαλιστικού κινήματος του χώρου, όπως άλλωστε αποδεικνύεται τόσο από τις συνεχείς εκκλήσεις, μέσω των συνδικαλιστικών εντύπων, των ηγεσιών προς τη βάση να συμμετέχουν ενεργά στην καθημερινή ζωή των συνδικάτων, όσο και από τις απόψεις που κατατέθηκαν από τους ίδιους τους συνδικαλιστές, για τις οποίες θα γίνει λόγος σε επόμενο τμήμα της έρευνας.

3.7.1.2. Οι σχέσεις μεταξύ της ΠΟΕΥΠΣ και της Ένωσης Πυροσβεστών, Αρχιπυροσβεστών, Πυρονόμων Αττικής (ΕΠΑΠΑ)

Η Ένωση Πυροσβεστών, Αρχιπυροσβεστών και Πυρονόμων Αττικής (ΕΠΑΠΑ), είναι ένα πρωτοβάθμιο σωματείο που ιδρύθηκε το 2000, αριθμεί περί τα πεντακόσια μέλη από τους τρεις ιεραρχικούς βαθμούς και λειτουργεί παράλληλα με την Ένωση Υπαλλήλων Πυροσβεστικού Σώματος Αττικής, το οποίο είναι το πρωτοβάθμιο σωματείο που εντάσσεται στην δευτεροβάθμια ομοσπονδία, την ΠΟΕΥΠΣ. Αντίθετα, η ΕΠΑΠΑ δεν είναι προς το παρόν μέλος της ΠΟΕΥΠΣ. Παρά το γεγονός ότι ο νομοθέτης δεν ρυθμίζει ειδικό καθεστώς για τον συνδικαλισμό στο Πυροσβεστικό Σώμα, όπως έκανε στην αστυνομία, ισχύουν δηλαδή διατάξεις αντίστοιχες των υπολοίπων εργατικών συνδικάτων σχετικά με τους όρους οργάνωσής τους, εντούτοις στην ΠΟΕΥΠΣ μέχρι σήμερα μετέχει μόνο το ένα από τα δύο σωματεία που δραστηριοποιούνται στην Αττική. Να σημειωθεί ότι στο εσωτερικό του συνδικαλιστικού κινήματος της Πυροσβεστικής επιτρέπεται, η δραστηριοποίηση συνδικαλιστικών παρατάξεων. Η ΕΠΑΠΑ, όμως, στο καταστατικό της απαγορεύει την δραστηριοποίηση συνδικαλιστικών παρατάξεων. Τα ηγετικά στελέχη της, που κατά ένα μεγάλο ποσοστό στο παρελθόν συμμετείχαν ενεργά στις δραστηριότητες της ΠΟΕΥΠΣ, αναφέρουν τον αρνητικό ρόλο που έπαιξε η δραστηριοποίηση των συνδικαλιστικών παρατάξεων στο εσωτερικό του συνδικαλιστικού κινήματος στο σώμα. Η ΕΠΑΠΑ διεκδικεί εγγραφή στην ΠΟΕΥΠΣ και μετά την άρνηση της τελευταίας, η ΕΠΑΠΑ προσέφυγε στη Δικαιοσύνη, ώστε να υποχρεωθεί η ομοσπονδία να εγγράψει την ΕΠΑΠΑ. Μέχρι τις αρχές του 2008 η ΠΟΕΥΠΣ δεν είχε εγγράψει την ΕΠΑΠΑ στη δύναμη των μελών της, παρά τη δικαστική δικαίωση της

ΕΠΑΠΑ. Από την άλλη, στελέχη που αντιδρούν με τις εν λόγω πρακτικές της ΕΠΑΠΑ και τα οποία είναι εγγεγραμμένα σε σωματεία- μέλη της ΠΟΕΥΠΣ επισημαίνουν την αυτονομία των συνδικαλιστικών οργανώσεων να διαμορφώνει όπως η ίδια θεωρεί την οργάνωση και λειτουργία της, αξιολογώντας τη δικαστική απόφαση, ενώ ταυτόχρονα τονίζουν ότι και η ίδια η δικαστική απόφαση αναγνωρίζει την αυτονομία της ομοσπονδίας στη δυνατότητα αποδοχής ως μελών όσων από αυτά έχουν τις προϋποθέσεις που επιβάλλει το καταστατικό της. Επίσης, τα ίδια στελέχη επισημαίνουν τη συμβολή των στελεχών της ΕΠΑΠΑ στη σημερινή εικόνα της ΠΟΕΥΠΣ, αφού κατά το παρελθόν και πριν την ίδρυση της ΕΠΑΠΑ ήταν στελέχη με ενεργή παρουσία στην ΠΟΕΥΠΣ και δεύτερον, τα εν λόγω στελέχη της ΕΠΑΠΑ, που πλέον αντιδρούν στη δραστηριοποίηση συνδικαλιστικών παρατάξεων στο εσωτερικό του συνδικαλιστικού κινήματος του σώματος, συνέβαλλαν στην είσοδο της παραταξιακής λογικής στο πυροσβεστικό συνδικαλιστικό κίνημα, έχοντας ηγετικές θέσεις σε μια συγκεκριμένη παράταξη. Να σημειωθεί ότι τα στελέχη της ΕΠΑΠΑ που πλέον αντιδρούν στην παραταξιοποίηση της ΠΟΕΥΠΣ και που καταγγέλλουν την τωρινή ηγεσία της ομοσπονδίας για τη μη εγγραφή της ΕΠΑΠΑ στη δύναμη των μελών της, κατά το παρελθόν συμμετείχαν σε κορυφαίες θέσεις της ΠΟΕΥΠΣ, ως μέλη συνδικαλιστικής παράταξης, η οποία ήταν αντίθετη της τωρινής πλειοψηφούσας παράταξης της ΠΟΕΥΠΣ, δηλαδή της ΔΑΚΥ Πυροσβεστών, η οποία πρόσκειται στην συντηρητική παράταξη. Στο πλευρό της ΕΠΑΠΑ για την εγγραφή της στην ΠΟΕΥΠΣ στάθηκε η ΠΑΣΚΥ Πυροσβεστών, δηλαδή η συνδικαλιστική παράταξη που πρόσκειται στο ΠΑΣΟΚ και στην οποία ενεργά συμμετείχε κατά το παρελθόν το μεγαλύτερο μέρος της πρωτεργατών της δημιουργίας της ΕΠΑΠΑ. Παρόλα αυτά, να σημειωθεί ότι όταν η ΠΑΣΚΥ Πυροσβεστών είχε την πλειοψηφία των θέσεων στα εκτελεστικά όργανα της ΠΟΕΥΠΣ και ετέθη το ίδιο αίτημα εγγραφής από πλευράς ΕΠΑΠΑ, δεν έγινε αποδεκτό.

Από την παράθεση των παραπάνω γεγονότων μπορεί να υποστηριχθεί ότι στην περίπτωση της πυροσβεστικής απαντώνται τρία χαρακτηριστικά συμπτώματα της πορείας του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος και μάλιστα με πιο «καθαρή» μορφή σε σχέση με όσα παρουσιάστηκαν πιο πάνω για την περίπτωση των συνδικάτων της αστυνομίας. Πρώτον, η έντονη παραταξιοποίηση του συνδικαλιστικού κινήματος του χώρου, όπου για λόγους

κομματικής σκοπιμότητας η μια παράταξη υιοθετεί θέσεις που στο παρελθόν δεν υιοθετούσε με στόχο να πλήξει την «ανταγωνίστριά» της. Δεύτερον, οι συγκρούσεις στο εσωτερικό της ίδιας παράταξης, οι οποίες εν μέρει θα μπορούσαν να αποδοθούν και στην εμφάνιση του τρίτου χαρακτηριστικού, δηλαδή στην ανάπτυξη στρατηγικών για την ικανοποίηση προσωπικών επιδιώξεων.

3.7.2. Περίπτωση δεύτερη: οι σχέσεις μεταξύ των συνδικαλιστικών οργανώσεων στο εσωτερικό του σώματος. Οι σχέσεις μεταξύ των οργανώσεων των αστυνομικών υπαλλήλων γενικών και των αστυνομικών υπαλλήλων ειδικών καθηκόντων

Η παρουσίαση της εν λόγω περίπτωσης αφορά τη διαφοροποίηση που εμφανίζεται μεταξύ των ενώσεων των αστυνομικών υπαλλήλων γενικών και εκείνων των ειδικών καθηκόντων, δηλαδή μεταξύ των «τυπικών» αστυνομικών και των σωμάτων των ειδικών φρουρών και των συνοριοφυλάκων, που έχουν συγκεκριμένο αστυνομικό έργο.

Από την εμφάνιση σχεδόν του θεσμού των ειδικών φρουρών και των συνοριοφυλάκων τέθηκε το ζήτημα της λειτουργικής ένταξης του προσωπικού των εν λόγω σωμάτων στο σώμα της Ελληνικής Αστυνομίας. Να υπενθυμιστεί ότι βάσει του νομοθετικού πλαισίου που διέπει τα δύο σώματα, οι ειδικοί φρουροί και οι συνοριοφύλακες εκτελούν συγκεκριμένα αστυνομικά καθήκοντα και έχουν συγκεκριμένα, πενταετή, θητεία, η οποία μπορεί να παραταθεί ύστερα από απόφαση του Αρχηγού της ΕΛ.ΑΣ. Επίσης, για την εισαγωγή τους στα σώματα δεν προβλέπεται η διαδικασία των πανελλαδικών εξετάσεων, όσοι διαθέτουν πτυχίο ανώτατης ή ανώτερης σχολής μοριοδοτούνται επιπλέον. Η φοίτησή τους στις σχολές είναι τρίμηνης διάρκειας, ενώ κατά την εμφάνιση του θεσμού των αστυνομικών ειδικών καθηκόντων προβλέπονταν η υπαγωγή τους σε αστυνομικά τμήματα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης και το μη μεταθετό τους.

Οι αυξημένες, κατά την άποψη της πολιτείας, ανάγκες αστυνόμευσης οδήγησαν στην αύξηση των αρμοδιοτήτων των ειδικών κατηγοριών των αστυνομικών υπαλλήλων και στη πρόθεση της ίδιας για τη μονιμοποίηση, σε ένα πρώτο στάδιο και την πλήρη εξομοίωσή τους σε ένα δεύτερο στάδιο με το

υπόλοιπο αστυνομικό προσωπικό. Ταυτόχρονα, με διαδοχικές αποφάσεις των κυβερνήσεων ο αριθμός των αστυνομικών ειδικών καθηκόντων αυξάνονταν, εξέλιξη η οποία δεν είναι αποκομμένη από την ανάγκη διατήρησης του πελατειακού συστήματος στα πλαίσια του κομματικού ανταγωνισμού για την ικανοποίηση των ψηφοφόρων πολιτών. Στα τέλη του 2007 η συμμετοχή του εν λόγω προσωπικού προσέγγιζε το 25% του συνόλου του αστυνομικού προσωπικού.

Το ζήτημα της μονιμοποίησής τους αναδείχθηκε κατά κύριο λόγο πριν την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας, όπου ο αριθμός των ειδικών φρουρών είχε αυξηθεί και προσέγγιζε τους δύο χιλιάδες τριακόσιους υπαλλήλους, ενώ εκείνος των συνοριοφυλάκων προσέγγιζε τεσσερισημίσι χιλιάδες. Για το ζήτημα της μονιμοποίησής τους οι ενώσεις των «τυπικών» αστυνομικών υπαλλήλων ήταν θετικά διακείμενες. Αξιολογούσαν θετικά τη μέχρι τότε παρουσία τους στο σώμα, σημείωναν ότι ανταποκρίθηκαν στο έργο τους, την ίδια στιγμή που δεν απολάμβαναν καθεστώς μονιμότητας και κοινής ασφαλιστικής μεταχείρισης, καθώς οι εν λόγω κατηγορίες ήταν ενταγμένες στο ασφαλιστικό καθεστώς του ΙΚΑ. Για τις ενώσεις της ΠΟΑΣΥ και της ΠΟΑΞΙΑ, θα ήταν θετική εξέλιξη η μονιμοποίηση των ειδικών κατηγοριών αστυνομικών, διότι εκτός των άλλων θα διαμόρφωνε, ως προς το εργασιακό καθεστώς, συνθήκες λειτουργίας ενιαίας αστυνομίας και όχι αστυνομίας «πολλών ταχυτήτων», όπως ανέφερε ο πρόεδρος της ΠΟΑΣΥ¹⁷⁸.

Συνεπώς, για τις ενώσεις των αστυνομικών υπαλλήλων γενικών καθηκόντων και ειδικά της ΠΟΑΣΥ, της οποίας η θέση στην εν λόγω περίπτωση έχει επιπλέον αξία, διότι είναι η οργάνωση που εκφράζει το χαμηλόβαθμο προσωπικό της ΕΛ.ΑΣ, άρα το προσωπικό που σε γενικές γραμμές αντιμετωπίζει τις ίδιες εργασιακές και οικονομικές συνθήκες με το ειδικών καθηκόντων αστυνομικό προσωπικό, η θετική στάση απέναντι στη μονιμοποίηση των ειδικών κατηγοριών αστυνομικού προσωπικού, εκλαμβάνεται ως θετική στάση απέναντι στην κάλυψη δύο συγκεκριμένων αναγκών του εν λόγω προσωπικού, δηλαδή σε κατοχύρωση βελτίωσης δύο βασικών εργασιακών συνθηκών, όπως είναι η μονιμότητα και ο κοινός

¹⁷⁸ Σύμφωνα με δηλώσεις του προέδρου της ΠΟΑΣΥ, κ. Δ. Κυριαζίδη στην συνδικαλιστική εφημερίδα *Σύγχρονη Αστυνομία*, φύλλο 72, Απρίλιος 2003

ασφαλιστικός φορέας. Ως προς τα ζητήματα των αρμοδιοτήτων και της εργασιακής εξέλιξης των ειδικών κατηγοριών αστυνομικών, δηλαδή της ιεραρχικής ανέλιξης τους, που σημαίνει εκτός των άλλων και επιπλέον οικονομικά οφέλη, στο σώμα οι ενώσεις των χαμηλόβαθμων αστυνομικών υπαλλήλων ήταν αντίθετες.

Η πρόθεση της πολιτείας για απόδοση περισσότερων αρμοδιοτήτων στις ειδικές κατηγορίες αστυνομικών και της πλήρους ένταξής τους στο σώμα συνάντησε την έντονη αντίδραση της ΠΟΑΣΥ και των πρωτοβάθμιων ενώσεών της. Με βάση την παραπάνω αντίθεση στη λειτουργική ένταξη και την αύξηση των αρμοδιοτήτων των ειδικών αστυνομικών στο σώμα και την θετική αντιμετώπιση απέναντι στη μονιμοποίησή τους προκύπτει ένα σκεπτικό των ενώσεων των χαμηλόβαθμων αστυνομικών, το οποίο συγκροτείται από τη μια στο γεγονός ότι δεν υποστηρίζει μια αστυνομία «πολλών ταχυτήτων», κατά δήλωση του προέδρου της ΠΟΑΣΥ, ως προς βασικά εργασιακά δικαιώματα, ενώ από την άλλη υποστηρίζει «διακριτούς ρόλους» μεταξύ εργαζομένων που ουσιαστικά έχουν το ίδιο έργο αστυνόμευσης, ίδιες εργασιακές συνθήκες, δηλαδή αστυνομία «πολλών ταχυτήτων» ως τις συνθήκες και δυνατότητες ιεραρχικής και εργασιακής ανέλιξης στο σώμα. Με το σκεπτικό ενός μεγάλου τμήματος των χαμηλόβαθμων αστυνομικών το ειδικής κατηγορίας αστυνομικό προσωπικό, θα έπρεπε ιεραρχικά να διακρίνεται, άρα ουσιαστικά να υπόκειται, ακόμη και από την ιεραρχική βαθμίδα του αστυφύλακα. Η εν λόγω άποψη στηρίζεται στο επιχείρημα του διαφορετικού καθεστώτος εισαγωγής των δύο κατηγοριών προσωπικού στην ΕΛ.ΑΣ, καθώς από το 1994 με την ψήφιση του Νόμου 2226/1994, ανωτατοποιήθηκαν οι παραγωγικές σχολές της αστυνομίας, το οποίο αποτέλεσε θετική εξέλιξη στην αποκοπή του σώματος από το σύστημα των πελατειακών σχέσεων, τουλάχιστον ως προς το καθεστώς ένταξης σε αυτό, για την ικανοποίηση στενών κομματικών επιδιώξεων.

Είναι χαρακτηριστική η αντίθεση των ενώσεων των χαμηλόβαθμων αστυνομικών απέναντι στην πρόθεση της πολιτείας για τη λειτουργική ένταξη, την «ομογενοποίηση», όπως αποκαλείται, των ειδικών κατηγοριών με τους υπόλοιπους αστυνομικούς υπαλλήλους και είναι χαρακτηριστικοί οι τίτλοι

άρθρων στα συνδικαλιστικά τους έντυπα, όπου γίνεται λόγος για δημιουργία ενός «πρόχειρου οικοδομήματος» ως προς την οργάνωση, το οποίο στηρίζεται σε «φτηνή αστυνόμευση»¹⁷⁹.

Απέναντι στις προτάσεις της κυβέρνησης για την «ομογενοποίηση» από τις ενώσεις χαμηλόβαθμων αστυνομικών προτάθηκε πρώτον, η ένταξη των ειδικών κατηγοριών αστυνομικών, με βάση τα πτυχία που διέθεταν, σε ειδικές υπηρεσίες της ΕΛ.ΑΣ, δεύτερον, η μετάταξή τους ως φυλάκων σωφρονιστικών καταστημάτων στο υπουργείο Δικαιοσύνης, τρίτον, η μετάταξή τους στην υπό σύσταση Αγροφυλακή, τέταρτον, η μετάταξή τους στο υπουργείο Εθνικής Άμυνας και πέμπτον, η παραμονή τους ως ιδιαίτερης κατηγορίας προσωπικού της ΕΛ.ΑΣ.

Συμπερασματικά, η αντίθεση των ενώσεων των χαμηλόβαθμων αστυνομικών απέναντι στην ομογενοποίηση και την απόλαυση των ίδιων δικαιωμάτων και για της ειδικής κατηγορίας στηρίχθηκε στο «αμάχητο» επιχείρημα της ανωτατοποίησης και του αδιάβλητου συστήματος εισαγωγής στην αστυνομία που αποτέλεσε ένα αδιαμφισβήτητο βήμα εκσυγχρονισμού του σώματος. Η ομογενοποίηση θα σήμαινε σχετικοποίηση αυτής της κατάκτησης και επαναφορά της αστυνομίας σε πρακτικές σύνδεσής της με τους κομματικούς ανταγωνισμούς. Για τις ενώσεις των ενώσεων των χαμηλόβαθμων αστυνομικών η ομογενοποίηση με τον τρόπο που προωθείται,

*προσβάλει όλους εκείνους που πίστεψαν στην αναβάθμιση του λειτουργήματος, όλους εκείνους που προέρχονται από το αξιοκρατικό σύστημα των πανελληνίων εξετάσεων*¹⁸⁰.

Συνεπώς, για τα συνδικαλιστικά στελέχη των χαμηλόβαθμων αστυνομικών δεν μπορεί να υπάρξει ομογενοποίηση για τον αντικειμενικό λόγο του κατάκτησης ενός αδιάβλητου συστήματος εισαγωγής. Επιπλέον, η εκτίμηση περί «φτηνής αστυνόμευσης» σε περίπτωση που γίνει με τους δεδομένους όρους η ομογενοποίηση αντικειμενικά θα πρέπει να οδηγεί σε διαχρονικά αρνητική στάση των χαμηλόβαθμων «τυπικών» αστυνομικών

¹⁷⁹ Σύγχρονη Αστυνομία, φύλλο 99

¹⁸⁰ Σύγχρονη Αστυνομία, φύλλο 99

απέναντι στην προοπτική της ομογενοποίησης, από τη στιγμή που τίθεται, κατ' αυτούς και πρόβλημα αστυνόμευσης.

Εντούτοις, στα τέλη του 2007, με την ευκαιρία της δημιουργίας νέου βαθμολογίου για το προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας υπήρξε διαφορετική εξέλιξη.

Στις ρυθμίσεις του νέου βαθμολογίου προβλέπονται η ομογενοποίηση του προσωπικού. Με τις νέες ρυθμίσεις προβλέπεται ότι οι ειδικοί φρουροί και οι συνοριακοί φύλακες τρία χρόνια μετά την ένταξή τους θα χρίζονται αστυφύλακες, χωρίς όμως καθήκοντα προανακριτικών υπαλλήλων και πέντε έτη μετά την μετατροπή τους σε αστυφύλακες (δηλαδή, συνολικά οκτώ έτη μετά την εισαγωγή τους ως ειδικοί φρουροί και συνοριακοί φύλακες) θα μπορούν να μετατίθενται με το ίδιο καθεστώς μεταθέσεων που έχουν και οι υπόλοιποι αστυνομικοί υπάλληλοι. Επιπλέον, δεν προβλέπεται αλλαγή του τρόπου εισαγωγής των ειδικών κατηγοριών αστυνομικών υπαλλήλων, δηλαδή αφενός, εξακολουθεί η πολιτεία για τις ανάγκες εξυπηρέτησης κομματικών επιδιώξεων να διατηρεί ένα διαβλητό σύστημα εισαγωγής και αφετέρου, να υφίστανται δύο καθεστώτα εισαγωγής των αστυνομικών στους κόλπους της ΕΛ.ΑΣ.

Ακόμη, με τις νέες ρυθμίσεις προβλέπεται η αύξηση των οργανικών θέσεων των αξιωματικών, η δημιουργία νέου βαθμού, αυτού του υπαρχιφύλακα και τρίτον, η συνταξιοδότηση με έναν ιδιαίτερα ευνοϊκό τρόπο υπολογισμού, καθώς, για παράδειγμα, οι αστυφύλακες θα συνταξιοδοτούνται με τις αποδοχές αξιωματικού, ενώ οι αστυνόμοι με τις αποδοχές ταξιάρχου.

Οι ρυθμίσεις του νέου βαθμολογίου αντιμετωπίστηκαν σε γενικές θετικές από την ΠΟΑΣΥ, καθώς υπήρξαν σημαντικές βελτιώσεις για το σύνολο των αστυνομικών υπαλλήλων, ενώ διασφαλίζεται «η ομαλή ροή- μετάθεση των Αστυφυλάκων στον τόπο συμφερόντων τους»¹⁸¹.

Από τις ρυθμίσεις για την ομογενοποίηση του αστυνομικού προσωπικού και τη στάση των ενώσεων των χαμηλόβαθμων αστυνομικών υπαλλήλων, συνάγεται το συμπέρασμα ότι οι ενστάσεις κατά το παρελθόν των χαμηλόβαθμων υπαλλήλων ήταν περισσότερο αποτέλεσμα της προάσπισης και κατοχύρωσης των επαγγελματικών τους συμφερόντων,

¹⁸¹ Ανακοίνωση της ΠΟΑΣΥ της 23^{ης}/3/2008

όπως η μετάθεση στον τόπο επιλογής, παρά η προάσπιση ευρύτερων, περισσότερο «οικουμενικού» χαρακτήρα προταγμάτων, όπως η προάσπιση του αντικειμενικού συστήματος εισαγωγής και η απεμπλοκή της αστυνομίας από τον κομματικό εναγκαλισμό. Η εν λόγω όμως στάση περιορίζει και διολισθαίνει το νόημα του συνδικαλισμού σε μια λογική ανταποδοτικότητας-«δοσίματος» υλικών ωφελημάτων, που μεταβάλλει αρχικές θέσεις οι οποίες ήταν ενδεδυμένες με την προάσπιση ευρύτερων κοινωνικών σκοπών, όπως η αξιοκρατία. Κατ' αυτόν τον τρόπο όμως, ενώ είναι ενδεχόμενο να υπάρξει σε μια ιστορική φάση βελτίωση των οικονομικών συνθηκών των εργαζομένων, δεν εξασφαλίζεται η βελτίωση συνολικά των εργασιακών συνθηκών. Κατ' επέκταση, η υιοθέτηση από πλευράς συνδικάτου της λειτουργίας του αποκλειστικά ως παρόχου εξασφάλισης οικονομικών ανταλλαγμάτων για τα μέλη του είναι δυνατόν να το οδηγήσει σε πολυδιάσπαση, από τη στιγμή που θα εμφανιστούν νέες ομαδοποιήσεις που θα υπόσχονται καλύτερες οικονομικές προοπτικές για τα μέλη, ενώ από την άλλη, τα ίδια τα μέλη θα έχουν να επιλέξουν μεταξύ συνδικάτων, που έχουν τη λογική παροχής αποκλειστικά οικονομικών ανταλλαγμάτων, και άλλων ιδιωτικών επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών, με συνέπεια τα συνδικάτα, έχοντας ανάλογη λογική λειτουργίας και αντίληψης του έργου τους να οδηγηθούν σε μαρasmus.

3.7.3. Περίπτωση τρίτη: οι σχέσεις μεταξύ των συνδικαλιστικών οργανώσεων στο εσωτερικό του σώματος ως αποτέλεσμα της ανάληψης πρωτοβουλίας της μιας από αυτές. Ο Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας στο Λιμενικό Σώμα

Βασική διαφορά του Λιμενικού Σώματος από τα άλλα δύο σώματα ασφαλείας είναι ότι τα στελέχη του διέπονται από Στρατιωτική Ποινική Δωσιδικία, δηλαδή για τυχόν πειθαρχικές τους ευθύνες αρμόδιο είναι το Ναυτοδικείο. Μέχρι το 1984 το προσωπικό και των υπολοίπων σωμάτων ασφαλείας λογοδοτούσε υπό τις διατάξεις του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα, ώσπου με την ψήφιση του Νόμου 14/81/1984 για τον κανονισμό λειτουργίας

του υπουργείου Δημόσιας Τάξης τα στελέχη της Αστυνομίας και της Πυροσβεστικής απεμπλάκησαν από αυτόν.

Τον Ιούλιο του 2003 η ΠΟΕΠΛΣ διοργάνωσε ημερίδα με τη συμμετοχή κοινοβουλευτικών και συνδικαλιστικών εκπροσώπων, νομικών και πανεπιστημιακών με θέμα την έναρξη διάλογου για την απεμπλοκή και του Λιμενικού από τις διατάξεις του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα. Η βασική επιχειρηματολογία της ΠΟΕΠΛΣ και των παριστάμενων νομικών και πανεπιστημιακών ποινικού δικαίου ήταν ότι το Λιμενικό μπορεί να είναι ένα στρατιωτικώς συντεταγμένο σώμα, αλλά είναι σώμα ασφαλείας και όχι σώμα των ενόπλων δυνάμεων. Αν ίσχυε αυτό τότε το λιμενικό θα εντάσσονταν στο υπουργείο Εθνικής Άμυνας και όχι στο αντίστοιχο της Εμπορικής Ναυτιλίας. Έχοντας κοινά χαρακτηριστικά με την οργάνωση της Ελληνικής Αστυνομίας, δηλαδή έργο του είναι η αστυνόμευση του θαλάσσιου και πέριξ αυτού χώρο, θα έπρεπε το προσωπικό του, όπως και εκείνο της αστυνομίας, να απεμπλακεί από τον Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα. Άλλωστε, τόσο για την ΠΟΕΠΛΣ, όσο και για τους παριστάμενους νομικούς και πανεπιστημιακούς, το γεγονός ότι επετράπη ο συνδικαλισμός στο λιμενικό, βάσει των διατάξεων του Νόμου 1264/1982, που αφορά τους «πολίτες» υπαλλήλους, συνεπάγεται ότι ο νομοθέτης δεν τους αντιμετωπίζει ως στρατιωτικό σώμα. Μάλιστα, κατά τη διάρκεια της συζήτησης τέθηκε το ερώτημα ότι από τη στιγμή που από τυπικής – νομοθετικής άποψης δεν χρειάζεται να υπάρξουν σημαντικές θεσμικές τροποποιήσεις, μήπως η εν λόγω κωλυσιεργία στην απεμπλοκή από την Στρατιωτική Ποινική Δωσιδικία ήταν αποτέλεσμα της έλλειψης πίεσης από τη φυσική προς την πολιτική ηγεσία¹⁸².

Στην απεμπλοκή από τον Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα αντέδρασαν οι εκπρόσωποι της Ένωσης των Αξιωματικών, της ΠΕΑΛΣ. Η επιχειρηματολογία τους στηρίζονταν πρώτον, στη μέχρι σήμερα μη καταγραφή προβλημάτων από τη λειτουργία του Ναυτοδικείου και τις αποφάσεις που λάμβανε. Δεύτερον, ακόμη και κατά την ψήφιση του Νόμου για τον εκσυγχρονισμό του Λιμενικού Σώματος (Ν. 2935/2001) στην εισηγητική του έκθεση αναφέρει ότι το Λιμενικό Σώμα είναι στρατιωτικό σώμα, συνεπώς κατά την ΠΕΑΛΣ, από τη

¹⁸² Από την ομιλία του Παπανεοφύτου, Α., για την ημερίδα της ΠΟΕΠΛΣ για τον Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα στο Λιμενικό Σώμα, (για τα πρακτικά της ημερίδας, δες www.poepls.gr)

στιγμή που αναφέρεται ως στρατιωτικό σώμα εμπίπτει στη δικαιοδοσία της στρατιωτικής δικαιοσύνης. Μάλιστα, όπως τόνισε ο εκπρόσωπος της ΠΕΑΛΣ στην ημερίδα, κατά την ψήφιση του σχετικού νομοσχεδίου κανένα κοινοβουλευτικό στέλεχος δεν εξέφρασε αντιρρήσεις επί της στρατιωτικής φύσης του Λιμενικού Σώματος. Τέλος, στην επιχειρηματολογία του ο εκπρόσωπος των αξιωματικών του σώματος επισήμανε τον κίνδυνο της ενοποίησης και, σε ένα επόμενο στάδιο, της απορρόφησης, των αξιωματικών του λιμενικού από το σώμα της αστυνομίας. Να σημειωθεί, όπως αναφέρθηκε και πιο πριν, ότι στο καταστατικό της ΠΕΑΛΣ, της ένωσης των αξιωματικών του λιμενικού, αναφέρεται ρητά η προάσπιση και τόνωση του στρατιωτικού χαρακτήρα του Λιμενικού Σώματος. Έχοντας αναπτυχθεί εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις μεταξύ των οργανώσεων του σώματος σχετικά με την απεμπλοκή από τον Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα, ο παριστάμενος στην ημερίδα καθηγητής Ποινικού Δικαίου κ. Α. Παπανεοφύτου εξέφρασε την απαισιοδοξία του για τη θετική έκβαση του αιτήματος από τη στιγμή που υπάρχει διάσταση απόψεων μεταξύ των οργανώσεων του σώματος και συνεπώς η πολιτεία με επιχείρημα την εν λόγω πραγματικότητα θα αρνηθεί την ικανοποίηση του αιτήματος.

Η απεμπλοκή του προσωπικού του Λιμενικού Σώματος από τον Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα δεν έχει επιτευχθεί παρά τις κατ' εξακολούθηση αποφάσεις και ψηφίσματα των Συνεδρίων της ΠΟΕΠΛΣ. Παρά τη θεμελίωση του αιτήματος σε τυπικά επιχειρήματα, όπως το γεγονός ότι αν και η Αστυνομία είναι επίσης στρατιωτικά συντεταγμένο σώμα, εν τούτοις το προσωπικό της δεν υπάγεται στις διατάξεις του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα, αλλά και από επιχειρήματα που πηγάζουν από την πραγματικότητα της λειτουργίας του σώματος ως μιας υπηρεσίας που έρχεται σε καθημερινή επαφή με τους πολίτες, εξακολουθεί να υφίσταται ο Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας. Δεδομένων, αφενός, των απόψεων που αναπτύχθηκαν κατά τη διάρκεια της Ημερίδας της ΠΟΕΠΛΣ από την πλευρά της ΠΕΑΛΣ, αφετέρου, των καταστατικών αρχών της ΠΕΑΛΣ, η αρνητική της στάση στο θέμα δεν κάνει εφικτή την απεμπλοκή από την Στρατιωτική Ποινική Δωσιδικία.

Η ανάλυση της παραπάνω περίπτωσης αξιολογείται ως σημαντική για τα πορίσματα της έρευνας κατά δύο έννοιες. Η πρώτη σχετίζεται με τις δυνατότητες επιρροής στις πολιτικές αποφάσεις ανάλογα της θέσης στην ιεραρχική κλίμακα. Χωρίς να μπορεί να στηριχθεί εμπειρικά για το αντικείμενο της έρευνας η σύνδεση κατ' απόλυτο μεταξύ της πολιτείας και των συμφερόντων των ενώσεων του υψηλά ιστάμενου στην ιεραρχία προσωπικού, εντούτοις, η χωρίς καμία νομική αιτιολόγηση εξακολούθηση της υπαγωγής του προσωπικού του Λιμενικού Σώματος στον Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα σχετίζεται κυρίως με την αρνητική θέση που έχει λάβει για το ζήτημα η ένωση των αξιωματικών του σώματος.

Ο δεύτερος λόγος που εκτιμάται ότι έχει αξία η παρουσίαση της παραπάνω περίπτωσης σχετίζεται με την αντίληψη που εξακολουθεί να υφίσταται σε στελέχη των κατασταλτικών μηχανισμών για την περιχαράκωση των ορίων τους σε σχέση με την υπόλοιπη κοινωνία. Με αυτή την οπτική δεν μπορεί να γίνεται λόγος για συνδικαλισμό, για γενική βελτίωση των όρων διαβίωσης και αναπαραγωγής του κόσμου της εργασίας, ή έστω όσων κατηγοριών εργαζομένων εμφανίζουν κοινά συμφέροντα, αλλά για μια καθαρή μορφή συντεχνίας, με την έννοια του *cartel*¹⁸³, με συγκεκριμένα οφέλη και συμφέροντα των μελών έναντι των υπολοίπων. Στην προκειμένη περίπτωση, το «ειδικό βάρος» της άποψης μιας ομάδας προσωπικού, όπως είναι οι αξιωματικοί, οι οποίοι αριθμητικά είναι κατά πολύ λιγότεροι, είναι ισχυρότερη για τη λήψη απόφασης εκ μέρους της πολιτείας από τη θέση που εκφράζει το μεγαλύτερο μέρος των εργαζομένων του σώματος.

3.7.4. Περίπτωση τέταρτη: το εγχείρημα της Συνομοσπονδίας Σωμάτων Ασφαλείας (ΣΥΣΑΕ)

Τον Μάιο του 2003 οι συνδικαλιστικές οργανώσεις των σωμάτων ασφαλείας, εκτός των ενώσεων των αξιωματικών του Λιμενικού Σώματος και της Πυροσβεστικής, κατά τις εργασίες της Πρώτης Περιφερειακής Συνδιάσκεψης αποφάσισαν να εξεταστεί η ίδρυση τριτοβάθμιας συνδικαλιστικής οργάνωσης με την ονομασία «Συνομοσπονδία Σωμάτων

¹⁸³ Olson, M., *The rise and decline of the nations*, New Haven and London

Ασφαλείας (ΣΥΣΑΕ)», με έδρα την Αθήνα και σκοπό την εξύψωση του ηθικού και υλικού επιπέδου των υπηρετούντων στα σώματα ασφαλείας. Η εν λόγω απόφαση προήλθε, σύμφωνα με την ανακοίνωση, ύστερα και από τη συνειδητοποίηση

*της αδήριτης ανάγκης ενιαίας αντιμετώπισης και ρύθμισης των κοινών προβλημάτων και της αναβάθμισης και εξίσωσής μας με τους άλλους κλάδους της Δημόσιας Διοίκησης.*¹⁸⁴

Την προώθηση της πρωτοβουλίας για την ίδρυση Συνομοσπονδίας θα την αναλάμβαναν οι ενώσεις. Οι ίδιες θα παρουσίαζαν το προσχέδιο του καταστατικού στις γενικές συνελεύσεις των σωματείων, ώστε να σημειωθούν τυχόν τροποποιήσεις επί του καταστατικού, αλλά και να αποφασίσουν οι ίδιες οι συνελεύσεις για τη συνέχιση του εγχειρήματος.

Το εγχείρημα της σύστασης συνομοσπονδίας τελικά δεν ευοδώθηκε, αν και εξακολουθεί να αφήνεται ανοιχτό το ενδεχόμενο σύστασής της. Η μη ευόδωση μέχρι σήμερα οφείλεται σε δύο λόγους. Αφενός, αναδείχθηκε το ζήτημα της ισότιμης αντιμετώπισης στη συνομοσπονδία των ενώσεων και των τριών σωμάτων. Αφετέρου, αναπτύχθηκε μια έντονη αντίδραση για τη θέση του νέου μορφώματος σε σχέση με το ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα.

Ως προς το ζήτημα της αντιπροσώπευσης στα όργανα της συνομοσπονδίας αναπτύχθηκε ο προβληματισμός, κυρίως από τα στελέχη της πυροσβεστικής και του λιμενικού, της ισότιμης εκπροσώπησης. Αν λειτουργούσε το κριτήριο της αναλογικής εκπροσώπησης βάσει του αριθμού των μελών των οργανώσεων είναι εύλογο ότι θα υπέρ- εκπροσωπούνταν οι οργανώσεις της αστυνομίας, καθώς είναι με αισθητή διαφορά το πιο πολυάριθμο σώμα. Επιπλέον, ειδικά από συνδικαλιστές της πυροσβεστικής αναπτύχθηκε ο προβληματισμός ότι σε ενδεχόμενη λειτουργία συνομοσπονδίας θα υπήρχε ο κίνδυνος να χαθούν κατεκτημένα συνδικαλιστικά δικαιώματά τους, όπως για παράδειγμα η δυνατότητα λειτουργίας συνδικαλιστικών παρατάξεων και η ύπαρξη ξεχωριστών ψηφοδελτίων, δικαιώματα που δεν απολάμβανε το αντίστοιχο κίνημα στην αστυνομία. Η αντίδραση στελεχών της πυροσβεστικής στο ενδεχόμενο

1982

¹⁸⁴ Από το ψήφισμα που εκδόθηκε για την απόφαση λήψης πρωτοβουλίας για την σύσταση της ΣΥΣΑΕ

σύστασης συνομοσπονδίας σχηματοποιήθηκε γύρω από το σκεπτικό, να προηγηθεί η αναγνώριση δικαιωμάτων που απολαμβάνουν οι οργανώσεις της πυροσβεστικής στις οργανώσεις της αστυνομίας και του λιμενικού και κατόπιν να υπάρξει οποιαδήποτε συζήτηση για σύσταση συνομοσπονδίας.

Ως προς το ζήτημα της θέσης της νέας συνομοσπονδίας στο ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα της χώρας, αναπτύχθηκε ο προβληματισμός ότι τυχόν υλοποίηση της εν λόγω πρόθεσης και μάλιστα μόλις λίγα χρόνια από την αναγνώριση του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας, θα οδηγούσε στην εκ νέου απομόνωση του προσωπικού από το ευρύτερο κοινωνικό σώμα, όπως αυτό εκφράζεται μέσα από τις οργανώσεις των εργαζομένων. Μάλιστα, στελέχη της πυροσβεστικής κατά τη γενική συνέλευση της ΠΟΕΥΠΣ, στην οποία συζητήθηκε και το ζήτημα της συνομοσπονδίας, επεσήμαναν ότι η ΠΟΕΥΠΣ είναι ήδη πλήρες μέλος της ΑΔΕΔΥ, συνεπώς δεν θα προσφέρει πρακτικά κάτι παραπάνω η ίδρυση μιας συνομοσπονδίας, που θα απευθύνεται αποκλειστικά στα σώματα ασφαλείας.

Βάσει των παραπάνω προβληματισμών που αναπτύχθηκαν στο εσωτερικό των γενικών συνελεύσεων των ενώσεων, δεν υλοποιήθηκε το εγχείρημα της Συνομοσπονδίας Σωμάτων Ασφαλείας.

Το εγχείρημα της σύστασης συνομοσπονδίας των σωμάτων ασφαλείας έφερε στην επιφάνεια τις δύο κύριες αντιλήψεις για τον ρόλο που θα πρέπει να έχει το συνδικαλιστικό κίνημα του χώρου και τη σχέση του με το ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα. Από τη μια, οι συνδικαλιστικές ηγεσίες, η στάση των οποίων είναι εμφανής στο κείμενο της Περιφερειακής Συνδιάσκεψης και οι οποίες στηρίζουν το σκεπτικό ίδρυσης συνομοσπονδίας στην πεποίθησή τους ότι οι εργαζόμενοι στα σώματα ασφαλείας απολαμβάνουν λιγότερα εργασιακά δικαιώματα σε σχέση με τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους. Για την υπέρβαση της εν λόγω αρνητικής κατάστασης είναι απαραίτητη η δημιουργία συνομοσπονδίας. Κατά λογική ακολουθία του σκεπτικού των συνδικαλιστικών ηγεσιών του χώρου, είναι δυνατόν να υποστηριχθεί ότι η συνομοσπονδία των δημοσίων υπαλλήλων, δηλαδή η ΑΔΕΔΥ, στην οποία δεν είναι μέλη όλες οι οργανώσεις των σωμάτων ασφαλείας, υποβοήθησε στη βελτίωση των εργασιακών συνθηκών των μελών της, ενώ οι εργαζόμενοι στα σώματα ασφαλείας δεν απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα, υπονοώντας, σε τελική ανάλυση, ότι όσο υπάρχει ΑΔΕΔΥ χωρίς αντίστοιχη διακριτή συνομοσπονδία

των σωμάτων ασφαλείας θα υφίσταται η εν λόγω υστέρηση. Βάσει αυτού του σκεπτικού συντηρείται μια λογική σύγκρουσης με το κίνημα των υπολοίπων εργαζομένων. Άλλωστε, να σημειωθεί ότι στην λειτουργία της συνομοσπονδίας πρωτοστάτησε η ΠΟΑΣΥ, η οποία δεν είναι μέλος της ΑΔΕΔΥ, ενώ την έντονη αντίδραση στο ενδεχόμενο σύστασης συνομοσπονδίας εξέφρασαν στελέχη της ΠΟΕΥΠΣ, η οποία είναι μέλος της ΑΔΕΔΥ. Επιπλέον, η συνεχής επίκληση από τις συνδικαλιστικές ηγεσίες των σωμάτων ασφαλείας της υστέρησης των εργαζομένων του χώρου έναντι των συναδέλφων τους από άλλους επαγγελματικούς κλάδους, πέρα από την επαλήθευση ισχύος της παραπάνω θέσης, είναι δυνατόν να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι για τις συνδικαλιστικές ηγεσίες των σωμάτων ασφαλείας είναι διάχυτος ο φόβος της προλεταριοποίησης. Το σκεπτικό της διατύπωσης και διεκδίκησης των αιτημάτων τους στηρίζεται στο ότι οι εργαζόμενοι στα σώματα ασφαλείας είναι «μονίμως ριγμένοι» ως προς την απόλαυση ωφελημάτων σε σχέση με τις υπόλοιπες κατηγορίες δημοσίων υπαλλήλων, με αποτέλεσμα τη μόνιμη υστέρησή τους και άρα να επισείουν το κίνδυνο προλεταριοποίησής τους. Το παραπάνω συμπέρασμα θα εμπλουτιστεί περαιτέρω σε ένα επόμενο στάδιο της έρευνας.

Η δεύτερη αντίληψη θέτει τις εξελίξεις στον χώρο ως λειτουργικά συνυφασμένες με τις διεκδικήσεις του ευρύτερου συνδικαλιστικού κινήματος. Η παροχή ή μη ωφελημάτων στους εργαζομένους των σωμάτων ασφαλείας δεν εξαρτάται από την δραστηριοποίηση των συνδικαλιστικών οργανώσεων άλλων κατηγοριών εργαζομένων, θέτοντας το ζήτημα σε μια ευρύτερη οπτική, αυτή της στάσης της πολιτείας απέναντι στο κόσμο της εργασίας συνολικά. Επομένως, για αυτή την αντίληψη η λύση στα προβλήματα των εργαζομένων των σωμάτων ασφαλείας θα προέλθει από το συντονισμό των δράσεων μεταξύ του συνόλου των εργαζομένων και όχι από τον οργανωτικό κατακερματισμό.

Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει εύλογα το ακόλουθο ερώτημα: από τη στιγμή που οι συνδικαλιστικές ηγεσίες υιοθέτησαν το ψήφισμα για τη σύσταση συνομοσπονδίας, συνεπώς και δεδομένων των συνθηκών λειτουργίας του συνδικαλιστικού κινήματος στην Ελλάδα η «γραμμή» που δίνεται από τις ηγεσίες δύσκολα απορρίπτεται από τη βάση, ποια μπορεί είναι η αιτιολόγηση που δεν υλοποιήθηκε η πρωτοβουλία των

ηγεσιών για τη σύσταση συνομοσπονδίας. Πέρα από το γεγονός ότι σε επίσημες δηλώσεις οι συνδικαλιστικές ηγεσίες του χώρου και κυρίως η ΠΟΑΣΥ δεν έχουν αποκλείσει το ενδεχόμενο να επανέλθει το ζήτημα της συνομοσπονδίας, θα πρέπει να ειπωθεί ότι η σύσταση συνομοσπονδίας μάλλον χρησιμοποιήθηκε ως διαπραγματευτικό επιχείρημα στην προσπάθεια διεκδίκησης διαφόρων αιτημάτων. Εξάλλου, το διαπραγματευτικό επιχείρημα της ενωμένης δράσης των συνδικάτων, με την οργανωτική μορφή της συνομοσπονδίας, κάλλιστα συνδέεται με το να παραμένει ανοιχτό, όπως αφήνεται να διαφανεί από τις δηλώσεις των ηγεσιών, το ενδεχόμενο εκ νέου πρωτοβουλίας για τη σύσταση συνομοσπονδίας. Στην εκτίμηση ότι το ενδεχόμενο της συνομοσπονδίας λειτούργησε ως διαπραγματευτικό επιχείρημα, υποβοηθά και το νομικώς ανεφάρμοστο της λειτουργίας της από τη στιγμή που ο νομοθέτης μέσα από τον Νόμο αναγνώρισης συνδικαλιστικών ελευθεριών στην αστυνομία επιτρέπει την ανάπτυξη συνδικαλιστικής δράσης μόνο στο εσωτερικό του σώματος για τα στελέχη του. Επομένως οι αστυνομικοί απαγορεύεται να μετάσχουν σε οποιαδήποτε άλλη συνδικαλιστική οργάνωση.

Επίσης η εκτίμηση περί διαπραγματευτικού επιχειρήματος της σύστασης συνομοσπονδίας ενισχύεται από την πορεία που κατέγραψε η συνδικαλιστική δράση την περίοδο που ακολούθησε την πρόθεση για ίδρυση συνομοσπονδίας. Στα τέλη του 2003, λίγους μήνες μετά την ανακοίνωση της πρόθεσης για σύσταση συνομοσπονδίας ψηφίστηκε το αναμορφωμένο μισθολόγιο των σωμάτων ασφαλείας, με τον Νόμο 3205/23.12.2003, ενώ με την προκήρυξη των εκλογών του Μαρτίου του 2004, πριν δηλαδή συμπληρωθεί ένας χρόνος από την Πρώτη Περιφερειακή Συνδιάσκεψη, όπου τέθηκε για πρώτη φορά το ζήτημα, στο προεκλογικό πρόγραμμα της Νέας Δημοκρατίας γινόταν σαφής αναφορά για εκπλήρωση συγκεκριμένων αιτημάτων των εργαζομένων των σωμάτων ασφαλείας.

3.8. Μερικές παρατηρήσεις για τη συνδικαλιστική δράση σε συγκεκριμένα επιμέρους ζητήματα

Εκτιμώντας ότι η μέχρι τώρα πορεία της έρευνας έχει περιγράψει σε γενικές γραμμές τα χαρακτηριστικά της συνδικαλιστικής δράσης των ενώσεων του χώρου, το παρόν τμήμα θα ολοκληρωθεί με την παρουσίαση ορισμένων επιμέρους ζητημάτων στα οποία έχει εστιάσει η συνδικαλιστική δράση. Η θέση περί μερικότητας των παρατηρήσεων για τα ζητήματα που θα παρουσιαστούν στο εν λόγω τμήμα, αφενός σχετίζεται με το γεγονός ότι δεν έχει ολοκληρωθεί με την ανάλυση των πρωτογενών πηγών, ανάλυση που κατ' αποκλειστικότητα υιοθετήθηκε στο παρόν τμήμα, αφετέρου η έννοια της μερικότητας χρησιμοποιείται για να αποτελέσει συνάμα και υπόθεση εργασίας. Υπόθεση εργασίας με την έννοια ότι η μέσα από την ανάλυση του πρωτογενούς υλικού αναδεικνύεται ότι στα ζητήματα που θα αναλυθούν εδώ δεν φαίνεται να υπάρχει υιοθέτηση συνδικαλιστικής δράσης με ένταση ανάλογη των ζητημάτων που αναλύθηκαν παραπάνω.

Στην προσπάθεια ολοκλήρωσης της σκιαγράφησης των χαρακτηριστικών της συνδικαλιστικής δράσης των συνδικάτων του χώρου, η έρευνα θα εστιάσει σε δύο ακόμη ζητήματα. Το πρώτο αφορά το ζήτημα της υγιεινής και ασφάλειας στους χώρους εργασίας και το δεύτερο, την υιοθέτηση δράσεων για τη βελτίωση της θέσης της γυναίκας στο εσωτερικό των σωμάτων ασφαλείας. Τέλος, η έρευνα εξετάζει την πρακτική παροχής υπηρεσιών των συνδικάτων προς τα μέλη τους.

3.8.1. Υγιεινή και ασφάλεια στους χώρους εργασίας

Τα συνδικάτα του χώρου, κυρίως από τον χώρο της πυροσβεστικής, έχουν κατά καιρούς αναδείξει τα σοβαρά προβλήματα υγιεινής και ασφάλειας στους χώρους εργασίας. Τα προβλήματα ανθυγιεινού εργασιακού περιβάλλοντος δεν οφείλονται τόσο στη μη εφαρμογή του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, αλλά στη μη ύπαρξη ουσιαστικά θεσμικού πλαισίου για την υγιεινή και ασφάλεια στα σώματα ασφαλείας.

Ενώ, βάσει του Νόμου 1568/1985 για την υγιεινή και προστασία των εργαζομένων, προβλέπεται ότι εκτιμώντας και τη φύση του έργου των σωμάτων ασφαλείας, μπορεί να καθορίζονται κάποιοι ειδικοί όροι εφαρμογής

του θεσμικού πλαισίου στον εν λόγω χώρο, χωρίς όμως να απαγορεύεται η νομοθετική πρωτοβουλία για τη λήψη μέτρων, εντούτοις με το Π.Δ 338/2001 (ΦΕΚ 227 Α', 9.10.2001) για την προστασία της υγείας και της ασφάλειας εργαζομένων από χημικούς κινδύνους, προβλέπεται ότι οι διατάξεις του δεν εφαρμόζονται στα σώματα ασφαλείας και τις ένοπλες δυνάμεις. Ταυτόχρονα, στο άρθρο 9 του Νόμου 3144/2003 (ΦΕΚ 111 Α', 8.5/2003), προβλέπεται ότι μόνο ορισμένοι περιορισμοί μπορεί να τεθούν στο γενικό δικαίωμα της προστασίας της υγείας, οι οποίοι προκύπτουν από τις εγγενείς ιδιαιτερότητες ορισμένων δραστηριοτήτων των σωμάτων ασφαλείας.

Θέση στη μη εφαρμογή των ρυθμίσεων που αφορούν τις συνθήκες υγιεινής και ασφάλειας πήρε η Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία αποφάνθηκε ότι παράνομα εξαιρέθηκε το προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας από τις ρυθμιστικές διατάξεις του Π.Δ 338/2001. Μάλιστα, η ένωση των αξιωματικών του Πυροσβεστικού Σώματος ζήτησε τη δημιουργία Διεύθυνσης Υγιεινής και Ασφάλειας στο Αρχηγείο του σώματος. Στα συνδικαλιστικά έντυπα των ενώσεων του χώρου περιγράφονται με μελανά χρώματα οι συνθήκες υγιεινής και ασφάλειας. Από την άλλη όμως, στα διάφορα ψηφίσματα που εκδίδονται και στα οποία διατυπώνονται τα αιτήματα του χώρου, κατ' επανάληψη το ζήτημα της υγιεινής και ασφάλειας, πρόβλημα όπως οι ίδιοι το αναφέρουν, είτε δεν υπάρχει καθόλου ως διεκδίκηση, είτε βρίσκεται χαμηλά στο διεκδικητικό πλαίσιο. Πραγματικότητα, η οποία ενισχύει τη θέση για περιορισμό και μονομέρεια της συνδικαλιστικής δράσης σε χρηματικού τύπου διεκδικήσεις.

3.8.2. Η διεκδίκηση ζητημάτων για τη βελτίωση της θέσης της γυναίκας στα σώματα ασφαλείας

Τα συνδικάτα του χώρου έχουν καταβάλει συγκεκριμένες προσπάθειες για τη βελτίωση της θέσης της γυναίκας και της ισοτιμίας της με τους άνδρες συναδέλφους της στα σώματα ασφαλείας. Τα σημαντικότερα βήματα έχουν γίνει στην αστυνομία, όπου η πρωτοπορία της, έναντι των άλλων σωμάτων ασφαλείας, στην εισαγωγή του συστήματος των πανελλαδικών εξετάσεων και η κατάργηση της ποσόστωσης (το ποσοστό που ιστορικά συναντάται στην

Ελλάδα για την πλήρωση θέσεων από γυναίκες είναι το όριο του 10%) συνέβαλε στην αύξηση των γυναικών αστυνομικών μέσα σε μια δεκαετία (1996-2006) κατά 108,4% και εκτιμάται ότι αντιπροσωπεύουν το 10% του σώματος. Οι γυναίκες αστυνομικοί εκπαιδεύονται κατά τον ίδιο τρόπο με τους άνδρες συναδέλφους τους και είναι σημαντικό ότι η εξέλιξή τους στο σώμα δεν υπόκειται σε περιορισμούς. Επίσης, να ειπωθεί ότι στο εσωτερικό των συνδικαλιστικών ενώσεων της αστυνομίας έχουν συσταθεί γραμματείες γυναικών, που ασχολούνται με τα θέματα των μελών τους.

Στην πυροσβεστική, το 1996 υπήρξε εισαγωγή γυναικών στο σώμα για πρώτη φορά. Στους διάφορους διαγωνισμούς εισαγωγής προσωπικού της εποχής (1996 και 1998) το ποσοστό πρόσληψης γυναικών ανέρχεται στο 10%, ενώ το 1999 το εν λόγω ποσοστό κατέρχεται στο 5%. Ένα επιπλέον σημείο που εκτιμάται ότι προσδίδει αξία στην παρουσίαση του θέματος είναι το γεγονός ότι οι γυναίκες που εντάσσονται στην πυροσβεστική εκτελούν καθήκοντα υποστήριξης και υποβοήθησης του όλου πυροσβεστικού έργου. Τούτο συνεπάγεται όμως ότι περιορίζεται η δυνατότητα σταδιοδρομίας και ιεραρχικής ανέλιξης στο εσωτερικό του σώματος.

Από την παραπάνω ανάλυση αναδεικνύονται δύο ζητήματα. Το πρώτο αφορά τη συμμετοχή των γυναικών, ως του πλέον αναπτυσσόμενου σε απόλυτους αριθμούς δυναμικού των σωμάτων ασφαλείας στα συνδικάτα του χώρου. Ο εν λόγω προβληματισμός αναδύεται από την περίπτωση της αστυνομίας, όπου οι γυναίκες αστυνομικοί, σύμφωνα με τις συνδικαλιστικές ενώσεις, έχουν κατακτήσει περισσότερα δικαιώματα σε σχέση με τις συναδέλφισσές τους άλλων σωμάτων. Στην περίπτωση των αστυνομικών συνδικαλιστικών ενώσεων οι γυναίκες εργαζόμενες έχουν διαχρονικά ποσοστά μηδενικής παρουσίας στα συνδικαλιστικά όργανα.

Το δεύτερο ζήτημα αφορά την εκπροσώπηση των ζητημάτων που αφορούν τις γυναίκες, από τη στιγμή, που όπως αποδεικνύεται στην περίπτωση του Πυροσβεστικού Σώματος, μένουν να γίνουν πολλά. Παρά την διατύπωση θέσεων, στα συνδικαλιστικά έντυπα, για την ανάγκη καταπολέμησης των διακρίσεων βάσει φύλου και την ανάληψη πρωτοβουλιών για την επίλυση συγκεκριμένων ζητημάτων, εντούτοις, στις μείζονες πρωτοβουλίες και δραστηριοποιήσεις που αναλαμβάνουν τα συνδικάτα, το

ζήτημα της καταπολέμησης των έμφυλων διακρίσεων δεν είναι ψηλά στη λίστα των διεκδικήσεων.

3.8.3. Παροχές των συνδικάτων προς τα μέλη

Πέρα από τη διεκδίκηση για την επίλυση ζητημάτων γενικού περιεχομένου, τα συνδικάτα προχωρούν σε παροχές διαφόρων μορφών προς τα μέλη τους.

Καταρχάς, τα συνδικάτα μέσω των νομικών συμβούλων τους, παρέχουν υπηρεσίες νομικής υποστήριξης των μελών. Ακόμη, στα διάφορα συνδικαλιστικά έντυπα εμφανίζονται καταχωρήσεις επιχειρήσεων διαφόρων οικονομικών κλάδων, από ασφαλιστικές επιχειρήσεις και αντιπροσωπείες αυτοκινήτων, μέχρι γραφεία ταξιδίων και επιχειρήσεις ένδυσης, οι οποίες προσφέρουν εκπτωτικά οικονομικά προγράμματα. Μάλιστα, οι συνδικαλιστικές ηγεσίες ενημερώνουν τα μέλη τους, μέσα από τις σελίδες των συνδικαλιστικών εντύπων, για επίτευξη συμφωνιών με χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, με σκοπό την επίτευξη ευνοϊκότερων όρων σύναψης συμφωνιών για τα μέλη τους. Επίσης, η ένωση της Αττικής έχει συστήσει προμηθευτικό καταναλωτικό συνεταιρισμό.

Στο ζήτημα της παροχής υπηρεσιών υλικού κυρίως περιεχομένου και των συνεπειών που μπορεί να έχει για τον χαρακτήρα της συνδικαλιστικής οργάνωσης, που να σημειωθεί αποτελεί κορυφαίο σημείο προβληματισμού των θεωρητικών της μελέτης του συνδικαλιστικού κινήματος στις σύγχρονες εκδοχές του, γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στους άξονες παρουσίασης των πορισμάτων της εμπειρικής έρευνας, στα οποία αφιερώνεται το επόμενο τμήμα της έρευνας, καθώς επίσης και στον επίλογο της μελέτης, μιας και όπως αναφέρθηκε η παραλλαγή του χαρακτήρα της συνδικαλιστικής δράσης, από ένα κίνημα βελτίωσης των γενικών συνθηκών αναπαραγωγής του συνόλου της εργατικής τάξης σε ένα κίνημα, που για να διατηρήσει την ισχύ του προσανατολίζεται στην διεκδίκηση βελτιωμένης διαβίωσης για τα μέλη του, μέσω επιλεκτικών κινήτρων, αποτελεί κύριο σημείο αντιπαράθεσης μεταξύ των διάφορων θεωρητικών ρευμάτων γύρω από το μέλλον του συνδικαλιστικού κινήματος.

3.9. Σύνοψη μερικών συμπερασμάτων από την ανάλυση των πρωτογενών πηγών για την πορεία και τη δράση του συνδικαλιστικού κινήματος στα σώματα ασφαλείας

Ως εισαγωγική μεθοδολογική παρατήρηση, θα πρέπει να ειπωθεί ότι τα συμπεράσματα πρέπει στην παρούσα φάση να είναι μερικά, διότι η διατύπωσή τους στηρίζεται στην ανάλυση του πρωτογενούς αρχειακού υλικού, η οποία αν και από μόνη της είναι δυνατόν να στηρίξει τα συμπεράσματα μιας έρευνας, εντούτοις η επαλήθευση των υποθέσεων εργασίας της παρούσας μελέτης θα στηριχθεί και στην ανάλυση των αποτελεσμάτων των ποιοτικών συνεντεύξεων, η οποία ακολουθεί.

Από την ανάλυση προκύπτει ότι είναι αδιαμφισβήτητη, όπως άλλωστε αναγνωρίζουν και οι συνδικαλιστικές ηγεσίες του χώρου κατά τις εργασίες διαφόρων θεσμών συνδικαλιστικής εκπροσώπησης, η βελτίωση των γενικών εργασιακών όρων των εργαζομένων, η οποία οφείλεται και στην εμφάνιση και δράση του συνδικαλιστικού κινήματος στα σώματα ασφαλείας. Εκφάνσεις της βελτίωσης των όρων εργασίας του προσωπικού συναντώνται τόσο στο οικονομικό, με την ικανοποίηση συγκεκριμένων αιτημάτων, που είχαν τεθεί από τις ίδιες τις ηγεσίες, όσο και στο θεσμικό πεδίο, με την αντικειμενικοποίηση των διαδικασιών μεταβολής της εργασιακής κατάστασης του προσωπικού, όπως αυτό μεταφράζεται με την αντικειμενικοποίηση του συστήματος μεταθέσεων και κρίσεων, καθώς επίσης και με την αυστηροποίηση εφαρμογής των διατάξεων που αφορούν τον χρόνο εργασίας.

Η δράση των συνδικάτων φαίνεται ότι στοχεύει περισσότερο στην ικανοποίηση διεκδικήσεων χρηματικού χαρακτήρα, παρά σε μη υλικές πλευρές βελτίωσης της εργασιακής κατάστασης. Η εν λόγω επισήμανση σε συνδυασμό με την κοινωνική προέλευση του προσωπικού δίνει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στον τρόπο δράσης και διαπραγματευτικής ισχύος, που συνοψίζονται στη δήλωση του, σε μόνιμη βάση, προέδρου κορυφαίας συνδικαλιστικής οργάνωσης του χώρου, σχετικά με τα πεπραγμένα της δράσης της οργάνωσης υπό την ηγεσία του, περί δράσης που στοχεύει στο «εφικτά υλοποιήσιμο». Η εν λόγω αντίληψη διαμορφώνει συνθήκες διαπραγμάτευσης υπό ένα συναινετικό κλίμα, με αποτέλεσμα πολλές φορές, πρώτον, να μην διατυπώνεται ένα σαφές αίτημα προς υλοποίηση, ώστε ακόμη και όταν ένα μόνο μέρος του εν λόγω αιτήματος υλοποιηθεί, τούτο να

θεωρηθεί επιτυχία και δεύτερον, να μεταβάλλονται συνεχώς οι όροι μιας διεκδίκησης με στόχο και πάλι, τυχόν εκπλήρωσή της να θεωρηθεί ως επιτυχία. Η εν λόγω άποψη για τον δεδομένο τρόπο διεκδίκησης των συνδικαλιστικών ηγεσιών του χώρου θεωρείται ότι στηρίζεται και στο γεγονός ότι δεν υπάρχει ουσιαστική διαμόρφωση του διεκδικητικού πλαισίου στο εσωτερικό των συνδικάτων, όπως αποδεικνύουν και οι συνεχείς εκκλήσεις των ηγεσιών για ενεργό συμμετοχή των μελών, αλλά και οι δημοσιεύσεις επιστολών από τη συνδικαλιστική βάση με τις οποίες γίνεται λόγος για αποκοπή των ηγεσιών από τα μέλη. Ο δεδομένος τρόπος διατύπωσης και διεκδίκησης οδηγεί σε μια απάθεια των μελών απέναντι στα συνδικαλιστικά δρώμενα, παρά την υψηλή συνδικαλιστική πυκνότητα. Η ενεργή συμμετοχή των μελών περιορίζεται κατά τις διαδικασίες εκλογικών αρχαιρεσιών. Στη συζήτηση που έχει αναπτυχθεί από τους θεωρητικούς των κινημάτων του κόσμου της εργασίας για το μέλλον των συνδικάτων και τον χαρακτήρα που θα πρέπει να διαμορφώσουν, τα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας απαντούν κατά κύριο λόγο με την παροχή υπηρεσιών προς τα μέλη τους. Κατεύθυνση όμως, που σε συνδυασμό με την επισήμανση της απάθειας της συνδικαλιστικής βάσης προς τα δρώμενα οδηγεί στην εκτίμηση περί σχετικοποίησης του βαθμού επιτυχίας της ακολουθούμενης πορείας.

Επιπλέον, η δεδομένη ανάπτυξη του συνδικαλιστικού κινήματος στα σώματα ασφαλείας οδηγεί σε περιχαράκωσή του προς δύο κατευθύνσεις. Η πρώτη αφορά την περιχαράκωση σε μεγάλο βαθμό μεταξύ των συνδικάτων υψηλόβαθμων και χαμηλόβαθμων στελεχών. Παρά την ανάπτυξη ενιαίου μετώπου σε βασικά ζητήματα, κυρίως οικονομικής διάστασης, εν τούτοις παρατηρείται διάκριση συμφερόντων μεταξύ των διάφορων βαθμίδων της ιεραρχίας. Αν η εν λόγω διάκριση προήλθε από θεσμικές επιταγές, όπως στην περίπτωση της αστυνομίας, στα άλλα δύο σώματα προήλθε ύστερα από διάσπαση του αρχικά ενιαίου συνδικαλιστικού μετώπου. Μάλιστα, έχουν καταγραφεί, όπως στην αντίστοιχη του Λιμενικού Σώματος για την απεμπλοκή του σώματος από τον Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα, περιπτώσεις όπου το ένα συνδικάτο δυσχέρανε τη δράση του άλλου. Η αναγνώριση διαφορετικών συμφερόντων και αντίληψης σχετικά με τον τρόπο συνδικαλιστικής δράσης παρατηρείται και σε συνδικάτα διαφορετικών σωμάτων, όπως στην περίπτωση της αντίδρασης των στελεχών των συνδικάτων της

πυροσβεστικής στο ενδεχόμενο συνομοσπονδίας, καθώς θεωρούσαν ότι αυτή η εξέλιξη ενδεχομένως θα οδηγούσε σε απώλεια συνδικαλιστικών τους ελευθεριών.

Η δεύτερη περιχαράκωση συντελείται σε σχέση με το κίνημα των υπολοίπων εργαζομένων. Σε μια λογική του «μονίμως ριγμένου» από την πολιτεία, αντίληψη που άλλωστε ενυπάρχει στη συνδικαλιστική δράση σωματείων και από άλλους εργασιακούς χώρους, τα συνδικάτα του χώρου αναπαράγουν λογική δράσης που στηρίζεται κατά κύριο λόγο στο «έκτακτο» και στον μιμητισμό. Δηλαδή, από τη στιγμή που ένας εργασιακός χώρος απέκτησε ένα ωφέλημα, τα υπόλοιπα συνδικάτα, χωρίς κάποια εσωτερική διεργασία, η έννοια του «έκτακτου», διεκδικούν την υλοποίηση του αιτήματος και στον δικό τους χώρο, η έννοια του μιμητισμού. Λειτουργώντας όμως κατ' αυτόν τον τρόπο τα συνδικάτα του χώρου και όχι μόνο, πρώτον, περιορίζονται στη διεκδίκηση αιτημάτων που δεν έχουν αναφορά, ούτε και προσαρμόζονται στις ανάγκες του δικού τους χώρου, με συνέπεια η πολιτεία να βρίσκει προφάσεις μη εφαρμογής, αφετέρου τα ίδια τα συνδικάτα να υποβιβάζουν συνεχώς τον πήχυ διεκδίκησης, επιδεικνύοντας και προς τα μέλη τους έναν συναινετικό χαρακτήρα στις κυβερνητικές αποφάσεις. Χαρακτηριστικά να αναφερθεί η αντίδραση συνέδρων σε εκλογικό συνέδριο αναφορικά με τη βούληση της ηγεσίας να προωθήσει στο ψήφισμα του συνεδρίου αίτημα σχετικά με συνθήκες εργασίας και τις αποδοχές του προσωπικού χειρισμού πτητικών μέσων. Για τους συνέδρους που αντιδρούσαν, θεωρήθηκε ότι το εν λόγω αίτημα δεν αφορά τόσο το σώμα, μάλιστα ειπώθηκε ότι ικανοποιεί περισσότερο τις ανάγκες άλλου σώματος ασφαλείας και συνεπώς δεν θα έπρεπε να βρίσκεται στις πρώτες προτεραιότητες διεκδίκησης, κατηγορώντας την διοίκηση για αποπροσανατολισμό του συνεδρίου. Δηλαδή, στην εν λόγω περίπτωση η υιοθέτηση αιτημάτων που δεν επεξεργάστηκαν στο εσωτερικό του συνδικαλιστικού κινήματος αποσκοπεί στην απόκρυψη της αδυναμίας προώθησης από πλευράς ηγεσίας των αιτημάτων που αφορούν κατά κύριο λόγο τον υπό μελέτη χώρο.

Δεύτερη συνέπεια του μιμητισμού των διεκδικήσεων όρων που δεν έχουν εφαρμογή στον δικό τους χώρο, είναι ότι τίθενται σε υποδεέστερη μοίρα θεσμικού χαρακτήρα αιτήματα, τα οποία κατά κύριο λόγο βελτιώνουν σε μονιμότερη βάση σε σχέση με τις εκάστοτε χρηματικές παροχές, τις συνθήκες

αναπαραγωγής του συγκεκριμένου χώρου. Ακόμη και όταν διεκδικούνται αιτήματα θεσμικού χαρακτήρα, η διεκδίκηση περιορίζεται- υποβιβάζεται σε μια οικονομικής υφής παροχή, όπως στην περίπτωση της ομογενοποίησης των ειδικών κατηγοριών αστυνομικών, όπου η αρχική πλήρως αρνητική στάση της εν λόγω εξέλιξης, με την επίκληση της επιδείνωσης της πορείας εκσυγχρονισμού του σώματος, πρόταγμα που συναντά την οικουμενική αποδοχή, μετατράπηκε σε αποδοχή μετά την διευθέτηση ορισμένων ζητημάτων οικονομικού κυρίως χαρακτήρα.

Οι τάσεις περιχαράκωσης του υπό μελέτη χώρου σε σχέση με το κίνημα άλλων κατηγοριών εργαζομένων εκδηλώθηκαν με τον πιο παραστατικό τρόπο με την απόσυρση της συμμετοχής των συνδικάτων των σωμάτων ασφαλείας από τις κινητοποιήσεις που διοργάνωσαν οι ΓΣΕΕ και η ΑΔΕΔΥ, κατά την τελετή εγκαινίων της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης από τον Πρωθυπουργό, με σκοπό την αλλαγή της κυβερνητικής οικονομικής πολιτικής.

Στις παραπάνω προτάσεις και με ένα περισσότερο λεπτομερειακό τρόπο, έχοντας παράλληλα επαληθεύσει τις υποθέσεις εργασίας, η έρευνα θα επανέλθει κατά τη διατύπωση των τελικών συμπερασμάτων της.

3.10. Συγκλίσεις και αποκλίσεις των χαρακτηριστικών του συνδικαλιστικού κινήματος των σωμάτων ασφαλείας με το ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα στον ελληνικό δημοσιοϋπαλληλικό χώρο

Στο σημείο αυτό της έρευνας είναι επιβεβλημένη η σύνοψη των χαρακτηριστικών του συνδικαλιστικού κινήματος που έχει αναπτυχθεί στα σώματα ασφαλείας και η αντιπαραβολή τους με τα αντίστοιχα που απαντώνται στο ευρύτερο δημοσιοϋπαλληλικό συνδικαλιστικό κίνημα, στο οποίο και εντάσσονται λόγω της σχέσης εργασίας και της ένταξης σε έναν κοινό εργοδότη, δηλαδή στο κράτος.

1. Σημεία σύγκλισης

1.1. *Υψηλή συνδικαλιστική πυκνότητα.* Τόσο τα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας όσο και τα υπόλοιπα του δημόσιου τομέα στην Ελλάδα παρουσιάζουν πολύ υψηλή συνδικαλιστική πυκνότητα, η οποία προσεγγίζει τα επίπεδα του 90%¹⁸⁵. Οι λόγοι που εμφανίζονται εξίσου πολύ υψηλά ποσοστά συνδικαλιστικής πυκνότητας είναι κοινά για τα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας και εκείνων του ευρύτερου δημοσιοϋπαλληλικού χώρου και συνίστανται κατά πρώτον, στην ψήφιση νομοθετικών πλαισίων (όπως οι Ν.1264/82 και Ν.2265/94, ο οποίος άλλωστε χαρακτηρίζεται από τους συντάκτες του και τιτλοφορείται ως «επέκταση» των διατάξεων του Ν.1264/82 και στα στελέχη της ΕΛ.ΑΣ), βάσει των οποίων αναγνωρίζονται συνδικαλιστικές ελευθερίες και στους εργαζόμενους του δημόσιου τομέα και συνεπώς οι συνδικαλιστικές τους οργανώσεις μπορούν να αντιπαρατεθούν στη βούληση της κεντρικής εξουσίας. Κατά δεύτερον, η επίτευξη πολύ υψηλών ποσοστών συνδικαλιστικής πυκνότητας οφείλεται και στο καθεστώς μονιμότητας που περιβάλλει το δημοσιοϋπαλληλικό προσωπικό με πλήρη απασχόληση.

1.2. *Εσωτερικός οργανωτικός πολυκερματισμός.* Η πολυδιάσπαση των δυνάμεων και της επιρροής των συνδικάτων μέσω της ύπαρξης δυσανάλογου σε σχέση με τον αριθμό μελών, αλλά και ως προς την αλληλοκάλυψη του χώρου στον οποίο δρουν, αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό για τα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας και εκείνα του υπόλοιπου δημόσιου τομέα. Είναι

¹⁸⁵ Για τα χαρακτηριστικά των συνδικάτων στον δημόσιο τομέα, δες Στρατούλης, Δ., *Οι εργασιακές σχέσεις στη δίνη του νεοφιλελεύθερου τυφώνα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2005, σελ. 387. Επίσης, Κουζής, Γ., *Τα χαρακτηριστικά του ελ. συνδικαλιστικού κινήματος*,...σελ. 115-122

χαρακτηριστικό ότι στον χώρο της υποχρεωτικής δημόσιας παιδείας δραστηριοποιούνται ξεχωριστές οργανώσεις δασκάλων και καθηγητών (Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδας- ΔΟΕ και Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης- Ο.Λ.Μ.Ε, αντίστοιχα), στον χώρο των δημόσιων υπηρεσιών υγείας δραστηριοποιούνται, σε δευτεροβάθμιο επίπεδο, η ομοσπονδία των εργαζομένων στα δημόσια νοσοκομεία (Πανελλήνια Ομοσπονδία Εργαζομένων Δημόσιων Νοσοκομείων-Π.Ο.Ε.ΔΗ.Ν) και η αντίστοιχη των νοσοκομειακών γιατρών (Ομοσπονδία Ενώσεων Νοσοκομειακών Γιατρών Ελλάδας-Ο.Ε.Ν.Γ.Ε), στον χώρο της δικαιοσύνης δραστηριοποιούνται η Ομοσπονδία Δικαστικών Υπαλλήλων Ελλάδας (Ο.Δ.Υ.Ε) και ο Σύλλογος Υπαλλήλων Ελεγκτικού Συνεδρίου, ενώ στον χώρο των σωφρονιστικών καταστημάτων δραστηριοποιούνται η Ομοσπονδία Σωφρονιστικών Υπαλλήλων Ελλάδος (Ο.Σ.Υ.Ε) και η Πανελλήνια Ομοσπονδία Υπαλλήλων Εξωτερικής Φρούρησης (Π.Ο.Υ.Ε.Φ).

Οι παραπάνω δευτεροβάθμιες ενώσεις είναι μέλη της ΑΔΕΔΥ και ενώ η δράση τους αφορά τον ίδιο, σε γενικές γραμμές, εργασιακό χώρο, εντούτοις αποτελούν διαφορετικές συνδικαλιστικές ενώσεις με προφανές αποτέλεσμα την διάσπαση των δυνάμεων και τη σχετικοποίηση της δυνατότητας ουσιαστικής και συντονισμένης παρέμβασης για θέματα που αφορούν τον κλάδο τους. Κατά κύριο λόγο η ύπαρξη του φαινομένου διαφορετικών συνδικαλιστικών οργανώσεων στον ίδιο εργασιακό χώρο οφείλεται στην παράδοση των σωματείων ομοιοπεγγελματικού χαρακτήρα, τα οποία λόγω ισχυροποίησής τους με την πάροδο του χρόνου εξακολουθούν να έχουν σημαντική παρουσία στην Ελλάδα παρά το γεγονός ότι θεωρούνται κατάλοιπα μιας εποχής που συνδέεται με τα αρχικά στάδια ανάπτυξης του συνδικαλισμού.

Στον χώρο των σωμάτων ασφαλείας, πέρα από την ύπαρξη ξεχωριστών συνδικαλιστικών οργανώσεων που αντιστοιχούν στο κάθε σώμα, υφίσταται επιπλέον ένας διαχωρισμός, ο οποίος συνίσταται στην ύπαρξη ξεχωριστών οργανώσεων στο εσωτερικό του κάθε σώματος με κριτήριο τη θέση του εργαζομένου στην υπηρεσιακή ιεραρχία. Κατ' αυτόν τον τρόπο εμφανίζονται πρωτοβάθμιες και δευτεροβάθμιες οργανώσεις αξιωματικών και κατωτέρου προσωπικού στο εσωτερικό του κάθε σώματος. Αποφασιστικό ρόλο στην διάσπαση των συνδικαλιστικών δυνάμεων στα σώματα ασφαλείας

έπαιξε η πολιτεία με τη ρύθμιση που εισήχθη στον Νόμο 2265/94, για την αναγνώριση του συνδικαλισμού στην αστυνομία, με την οποία προβλέπεται η ύπαρξη ξεχωριστών συνδικαλιστικών οργανώσεων μεταξύ αξιωματικών και λοιπού ένστολου προσωπικού. Μέχρι την παραπάνω ρύθμιση, τόσο στην αστυνομία, όσο και στην πυροσβεστική, στα δύο σώματα δηλαδή που είχε ήδη αναπτυχθεί, έστω και σε καθεστώς «παρανομίας», το συνδικαλιστικό κίνημα, αξιωματικοί και λοιπό ένστολο προσωπικό ήταν υπό κοινή συνδικαλιστική στέγη. Κατόπιν της ψήφισης του Νόμου διαμορφώθηκαν ξεχωριστές ενώσεις στις οποίες εντάσσονταν ο ένστολος εργαζόμενος, τόσο στην αστυνομία, όσο και στην πυροσβεστική. Και ενώ στην αστυνομία η διάσπαση προήλθε μέσω του Ν.2265/94, στην πυροσβεστική προέκυψε ύστερα από την πρόθεση των αξιωματικών του σώματος να δημιουργήσουν ξεχωριστή ένωση, η οποία, σύμφωνα με τους ίδιους θα εκπροσωπούσε καλύτερα τα συμφέροντά τους. αντίθετα, σύμφωνα με τους εκπροσώπους του κατώτερου στην ιεραρχία του Πυροσβεστικού Σώματος προσωπικού, η δημιουργία ξεχωριστής ένωσης από πλευράς αξιωματικών ήταν απόρροια της αντίληψης εξουσίας και υπεροχής που έχουν, λόγω θέσης, οι αξιωματικοί, που δεν τους επιτρέπει να συμμετάσχουν από κοινού με το υπόλοιπο προσωπικό σε όργανα, όπως τα συνδικάτα, που προωθούν την ισοτιμία και την αλληλεγγύη μεταξύ των μελών τους. Το παράδειγμα των συναδέλφων τους της πυροσβεστικής ακολούθησαν αργότερα και οι αξιωματικοί του λιμενικού.

Επομένως, στην περίπτωση των σωμάτων ασφαλείας ο οργανωτικός πολυκερματισμός δεν έχει συνέπεια μόνο την διάσπαση των δυνάμεων και κατά συνέπεια, αρνητικές επιπτώσεις ως προς τη διασφάλιση όρων αποτελεσματικότητας της δράσης των ελληνικών συνδικάτων, αλλά τη διαμόρφωση ενός πλαισίου περιχαράκωσης όχι μόνο από το ευρύτερο δημοσιοϋπαλληλικό κίνημα, αλλά και στο εσωτερικό του εργασιακού κλάδου των σωμάτων ασφαλείας, ενισχύοντας φαινόμενα ανταγωνισμού και συντεχνιασμού μεταξύ των διαφόρων οργανώσεων στο εσωτερικό του ίδιου σώματος.

1.3. Ουσιαστικός περιορισμός του δικαιώματος στη συλλογική διαπραγμάτευση.

Με βάση τον Νόμο 2739/1999, ο οποίος τιτλοφορείται «Συλλογικές διαπραγματεύσεις στη Δημόσια Διοίκηση, μονιμοποιήσεις συμβασιούχων αορίστου χρόνου και άλλες διατάξεις», αναγνωρίστηκε το δικαίωμα στη συλλογική διαπραγμάτευση για τους εργαζόμενους στον δημόσιο τομέα και ειδικότερα στους έμμισθους πολιτικούς υπαλλήλους με σχέση δημοσίου δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των δικαστικών υπαλλήλων, των Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ) και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης α' και β' βαθμίδας. Με τις ρυθμίσεις του εν λόγω νομοθετικού πλαισίου, το περιεχόμενο των συλλογικών διαπραγματεύσεων με στόχο την επίτευξη, σε ένα επόμενο στάδιο, συλλογικής συμφωνίας, ή ακόμη και σύμβασης, δεν περιλαμβάνει θέματα μισθών, συντάξεων, διάρθρωσης υπηρεσιών, σύστασης οργανικών θέσεων, προσόντων, τρόπου διορισμού, κ.α., λόγω συνταγματικών περιορισμών (λ.χ. άρθρα 80, παρ.1 και 103, παρ.2). Περιεχόμενα συλλογικής συμφωνίας, βάσει της οποίας η κυβέρνηση μπορεί να νομοθετήσει και η συμφωνία να πάρει τη μορφή συλλογικής σύμβασης, αφορούν ζητήματα, όπως, η τοποθέτηση, μετακίνηση, μετάθεση, απόσπαση και μετάταξη των εργαζομένων, η εκπαίδευση και η επιμόρφωσή τους, η βελτίωση των όρων υγιεινής και ασφάλειας στους χώρους εργασίας, θέματα κοινωνικής ασφάλισης, εκτός του συνταξιοδοτικού, θέματα αδειών και τέλος, την άσκηση συνδικαλιστικών δικαιωμάτων με την παροχή συνδικαλιστικών διευκολύνσεων. Η πιο πρόσφατη εφαρμογή του δικαιώματος στη συλλογική διαπραγμάτευση στον δημόσιο τομέα αφορά τον χώρο των σωμάτων ασφαλείας. Έπειτα από συμφωνία των συνδικαλιστικών οργανώσεων της αστυνομίας με την «φυσική» ηγεσία του σώματος και τους υπηρεσιακούς παράγοντες του υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Δημόσιας Τάξης εκδόθηκε τον υπ' αριθμόν 45 Προεδρικό Διάταγμα (ΦΕΚ Α' 73/30-4-08), με το οποίο θεσπίζονται μέτρα υγιεινής και ασφάλειας για τον ένστολο προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας.

Παρόλα αυτά, με βάση και την παρουσίαση των θεμάτων που μπορεί να ρυθμιστούν από συλλογικές διαπραγματεύσεις, από τα οποία απουσιάζουν εκείνα που αφορούν τη βελτίωση των υλικών όρων διαβίωσης, γίνεται φανερό

ότι το δικαίωμα στη συλλογική διαπραγμάτευση υπόκειται σε σημαντικούς περιορισμούς κατά την άσκησή του. Επιπλέον, ειδικά για τα σώματα ασφαλείας η ισχύς των όποιων συλλογικών συμφωνιών συνομολογούνται συναρτώνται διαρκώς από τις εκάστοτε «υπηρεσιακές ανάγκες» των σωμάτων, δηλαδή η αποστολή του έργου των σωμάτων ασφαλείας σχετικοποιεί τις ισχύουσες συλλογικές συμφωνίες. Για παράδειγμα, ενώ στο Προεδρικό Διάταγμα, για το οποίο έγινε λόγος παραπάνω, το οποίο καθορίζει τα μέτρα υγιεινής και ασφάλειας στους ένστολους της ΕΛ.ΑΣ, προβλέπονται μέτρα προστασίας και αυτοπροστασίας του προσωπικού, με υπεύθυνους για την εφαρμογή και τήρησή τους τους κατά τόπους διοικητές των τμημάτων και υπηρεσιών, δεν προβλέπονται αντίστοιχα και κυρώσεις για τη μη τήρηση των μέτρων. Και τούτο διότι μπορεί να γίνει επίκληση των υπηρεσιακών αναγκών (για παράδειγμα, το επείγον εκτέλεσης μιας αποστολής), με αποτέλεσμα τη σχετικοποίηση της τήρησης των μέτρων υγιεινής και ασφάλειας και γενικότερα των όσων προβλέπονται από τη συλλογική συμφωνία.

2. Σημεία απόκλισης

2.1. Απουσία δραστηριοποίησης συνδικαλιστικών παρατάξεων. Στον χώρο των σωμάτων ασφαλείας, πέραν του χαμηλόβαθμου στην ιεραρχία προσωπικού της πυροσβεστικής, δεν λειτουργούν συνδικαλιστικές παρατάξεις. Το χαρακτηριστικό αυτό προέκυψε τόσο έπειτα από νομοθετική ρύθμιση, όσο και έπειτα από διεργασίες στο εσωτερικό των συνδικάτων. Στις συνδικαλιστικές οργανώσεις της αστυνομίας, η απουσία δραστηριοποίησης συνδικαλιστικών παρατάξεων υπήρξε προϊόν των ρυθμίσεων που επέβαλλε ο Ν.2265/94. Αντίθετα, στις συνδικαλιστικές οργανώσεις των αξιωματικών της Πυροσβεστικής και στις συνδικαλιστικές οργανώσεις του λιμενικού το εν λόγω χαρακτηριστικό προέκυψε από τη βούληση των αντιπροσωπευτικών οργάνων των συνδικαλιστικών παρατάξεων. Μόνο στην περίπτωση των συνδικάτων των χαμηλόβαθμων πυροσβεστικών υπαλλήλων έχει επιτραπεί η δραστηριοποίηση συνδικαλιστικών παρατάξεων στο εσωτερικό τους έπειτα από ανάλογη πρόβλεψη στο καταστατικό τους.

Είναι γεγονός, όπως αναφέρει άλλωστε και η σχετική βιβλιογραφία¹⁸⁶, ότι ο τρόπος δραστηριοποίησης των συνδικαλιστικών παρατάξεων στο εσωτερικό του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος συνέβαλλε στις παθογένειες που αυτό εμφανίζει. Οι συνδικαλιστικές παρατάξεις σε πολλές και κρίσιμες καμπές στην ιστορία του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος λειτούργησαν σαν κομματικοί βραχίονες στους κόλπους των συνδικάτων αποφάσεων και επιλογών, οι οποίες διαμορφώθηκαν εκτός των συνδικάτων, με σκοπό την επίτευξη στενών και βραχυπρόθεσμων επιδιώξεων των κομματικών παρατάξεων που εκπροσωπούν. Μία από τις συνέπειες του δεδομένου τρόπου δραστηριοποίησης των συνδικαλιστικών παρατάξεων ήταν ο πολυκερματισμός των συνδικαλιστικών οργανώσεων με δυσμενή αποτελέσματα στην προώθηση των εργασιακών αιτημάτων.

Ωστόσο, στην περίπτωση των σωμάτων ασφαλείας, η πρόβλεψη από το καταστατικό, στις περισσότερες των περιπτώσεων, απαγόρευσης δραστηριοποίησης συνδικαλιστικών παρατάξεων δεν φαίνεται να είναι αποτέλεσμα της ιστορικής γνώσης για τον τρόπο δραστηριοποίησής στο εσωτερικό του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος. Άλλωστε, και στην περίπτωση των συνδικάτων της αστυνομίας, όπου με νομοθετική ρύθμιση προβλέπεται αντίστοιχη απαγόρευση, οι συνδικαλιστικές ηγεσίες προκρίνουν ως κύριο λόγο της παραπάνω εξέλιξης την «αποστολή» της αστυνομίας απέναντι στο κοινωνικό σύνολο. Αναγνωρίζεται δηλαδή από τις συνδικαλιστικές ηγεσίες μια ενός είδους συνάρτηση των στόχων δραστηριοποίησης ενός θεσμού στο κοινωνικό σύνολο, θεσμός ο οποίος ταυτίζεται με την καταστολή, με τις επιδιώξεις της συνολικής βελτίωσης των όρων διαβίωσης των ατόμων που εργάζονται σε αυτόν τον θεσμό. Και επιπλέον, σύμφωνα με αυτό το σκεπτικό, ο στόχος της βελτίωσης των όρων διαβίωσης, ο οποίος υλοποιείται μέσω της οργάνωσης σε συνδικάτα, θα πρέπει να υποτάσσεται στην αποστολή που έχει ο θεσμός «σώμα ασφαλείας» απέναντι στο κοινωνικό σύνολο. Δηλαδή, η ισοτιμία ως προς τον τρόπο δράσης απέναντι στο κοινωνικό σύνολο, ισοτιμία η οποία έχει ως ένα χαρακτηριστικό την ικανοποίηση των λειτουργιών ενός θεσμού ανεξαρτήτως

¹⁸⁶ Για παράδειγμα, Κουκουλές, Γ., «Αναδρομή σ'ένα αμφιλεγόμενο παρελθόν», σελ.25-74, στο Κασιμάτη Κ. (επιμ.), *Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα στο τέλος του 20^{ου} αιώνα*, Gutenberg, Αθήνα, 1997. Επίσης, Κουζής, Γ., *Τα χαρακτηριστικά του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος*, Gutenberg, Αθήνα, 2007, σελ. 101-115.

των ιδεολογικών πεποιθήσεων του κοινωνικού συνόλου και που μπορεί εκλαϊκευμένα να περιγραφεί ως «ακομμάτιστος τρόπος λειτουργίας» ενός θεσμού, στην περίπτωση των σωμάτων ασφαλείας συνδέεται με τον τρόπο δραστηριοποίησης ενός θεσμού όπως ο συνδικαλισμός, στον οποίο οι ιδεολογικές αναφορές θα πρέπει να είναι παρούσες, ώστε να διακρίνεται η ιδεολογική αφετηρία και ακολούθως ο τρόπος δραστηριοποίησης για την προώθηση των αιτημάτων των εργαζομένων. Βέβαια, ο τρόπος σκέψης των συνδικαλιστικών ηγεσιών, όχι μόνο των συνδικάτων της αστυνομίας, αλλά και της πυροσβεστικής και του λιμενικού, ως προς το ζήτημα της ύπαρξης συνδικαλιστικών παρατάξεων στο εσωτερικό των συνδικάτων, έχει αναφορές σε ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της πολιτικής ιστορίας του τόπου, όπου ως προς το ζήτημα των σχέσεων πολιτικής εξουσίας και δημόσιας διοίκησης υπήρχε στενή σχέση, με τις εκάστοτε κυβερνήσεις να ασκούν ασφυκτικό έλεγχο στη δημόσια διοίκηση με στόχο την επίτευξη των πολιτικών επιδιώξεων τους και ταυτόχρονα τη μείωση της επιρροής στη δημόσια διοίκηση των πολιτικών τους αντιπάλων.

Η σύνδεση της δραστηριοποίησης του συνδικαλισμού με τους στόχους και την αποστολή του θεσμού «σώματα ασφαλείας» και μάλιστα την εξάρτηση των στόχων του συνδικαλιστικού κινήματος με τους στόχους των σωμάτων ασφαλείας ως θεσμού μοιραία θέτει ένα περιοριστικό πλαίσιο στη δραστηριοποίηση του συνδικαλισμού, που μπορεί να οδηγήσει στη σχετικοποίηση του διεκδικητικής διάστασής του. Ακόμη, ως συνέπεια της μη δραστηριοποίησης συνδικαλιστικών παρατάξεων στο εσωτερικό των συνδικάτων των σωμάτων ασφαλείας είναι και η εκ του αποτελέσματος υποστασιοποίηση, εκ μέρους των μελών των συνδικάτων, των πράξεων των συνδικαλιστικών ηγεσιών σε πράξεις που οφείλονται στη δεδομένη δράση συγκεκριμένων προσώπων, δηλαδή των ηγετών των συνδικάτων, και όχι ως αποτέλεσμα υλοποίησης ενός συγκεκριμένου προγράμματος με σαφές ιδεολογικό περιεχόμενο. Συνεπάγεται επομένως, βάσει της παραπάνω λογικής, ότι η υλοποίηση ή μη του προγράμματος δράσης των συνδικαλιστικών οργανώσεων των σωμάτων ασφαλείας οφείλεται σε πράξεις και παραλείψεις συγκεκριμένων προσώπων και όχι σε προγράμματα και ιδεολογίες. Με αυτό τον τρόπο όμως, ο χαρακτήρας του συνδικαλισμού μεταπίπτει σε μια αμυντικού τύπου λειτουργία, με ένα διαρκές «δούναι και

λαβείν» με την κεντρική εξουσία, το οποίο συνήθως έρχεται να καλύψει υλικές, βραχυχρόνιου χαρακτήρα, ανάγκες των εργαζομένων, θέτοντας ερωτηματικά ως προς την επίτευξη της συνολικής βελτίωσης των όρων διαβίωσης των εργαζομένων. Ακόμη, η διασύνδεση της επιτυχίας του συνδικαλιστικού κινήματος με τη δράση συγκεκριμένων προσώπων, συνεπώς στις διαπροσωπικές σχέσεις που αυτοί αναπτύσσουν, εξαναγκάζει τις συνδικαλιστικές ηγεσίες του χώρου σε μια πιο διαλλακτική στάση απέναντι στην κεντρική εξουσία, συμβάλλοντας και με αυτόν τον τρόπο στη διαμόρφωση ενός συναινετικού χαρακτήρα συνδικαλισμού. Διαλλακτική στάση εμφανίζεται και με την «φυσική» ηγεσία ενός εκάστου των σωμάτων ασφαλείας, με σκοπό βέβαια την προώθηση και επίτευξη των αιτημάτων των συνδικάτων. Τούτο έχει ως συνέπεια, να αποτελεί μομφή εναντίον των συνδικαλιστικών ηγεσιών των συνδικάτων του χώρου, που μοιραία να επηρεάζει και τη γενικότερη πορεία των συνδικάτων από εργαζόμενους του χώρου, ότι οι συνδικαλιστικές ηγεσίες «συνδιοικούν» με την ηγεσία, πολιτική και υπηρεσιακή, τα σώματα ασφαλείας. Μομφή που επηρεάζει άμεσα την καθημερινή λειτουργία των συνδικάτων, καθώς αναγνωρίζεται και από τις συνδικαλιστικές ηγεσίες ο χαμηλός βαθμός συμμετοχής των συνδικαλιστικών μελών στην καθημερινή λειτουργία των συνδικάτων.

Επιπλέον, το «ακομμάτιστο» ως συνιστώσα απουσίας των συνδικαλιστικών παρατάξεων αποτελεί συνθήκη που είναι ικανή, ώστε να οδηγήσει σε απόσταση με άλλες συνδικαλιστικές οργανώσεις της δημόσιας διοίκησης, συμβάλλοντας και με αυτόν τον τρόπο σε περιχαράκωση των συνδικάτων των σωμάτων ασφαλείας σε σχέση με τις υπόλοιπες οργανώσεις της δημόσιας διοίκησης. Άλλωστε, η απαγόρευση των συνδικαλιστικών παρατάξεων στα συνδικάτα της αστυνομίας αποτελεί τον κύριο λόγο για τη μη είσοδο των συνδικαλιστικών οργανώσεων του εν λόγω σώματος στην ΑΔΕΔΥ.

Συμπερασματικά λοιπόν, θα πρέπει να ειπωθεί ότι η γνώση της ιστορικής αλήθειας για τον πολλές φορές προβληματικό ρόλο των συνδικαλιστικών παρατάξεων στο εσωτερικό των ελληνικών συνδικάτων δεν πρέπει να είναι ο βασικός λόγος για τον οποίο οι συνδικαλιστικές οργανώσεις του χώρου αποφάσισαν να μην λειτουργούν συνδικαλιστικές παρατάξεις στο εσωτερικό τους. Αυτό που προκύπτει ότι υπερίσχυσε, όπως αποδεικνύει και η

μέχρι σήμερα πορεία του συνδικαλιστικού κινήματος του χώρου, είναι η βούληση για τη διαμόρφωση ενός συνδικαλιστικού μορφώματος συναινετικού χαρακτήρα, που θα έχει τη δυνατότητα διείσδυσης και επηρεασμού της ηγεσίας μέσω της σύναψης διαπροσωπικών σχέσεων με τις συνδικαλιστικές ηγεσίες. Με τον τρόπο αυτό όμως, ο συνδικαλισμός ενσωματώνεται στο σώμα ασφαλείας ως θεσμός, χάνοντας τα κινηματικά του χαρακτηριστικά. Επίσης, η επιδίωξη να μην εμφανιστούν οι αρνητικές συνέπειες από τη δραστηριοποίηση των συνδικαλιστικών παρατάξεων στο εσωτερικό των συνδικάτων φαίνεται να σχετικοποιείται, όπως αποδεικνύεται και από τα κατά καιρούς δημοσιευμάτα στον Τύπο, καθώς η βούληση των κομμάτων πολλές φορές βρίσκει άλλους διαύλους εισόδου στα συνδικάτα του χώρου, οδηγώντας σε μορφές συναλλαγής ξένες προς τον χαρακτήρα του συνδικαλισμού και πλήττοντας την εικόνα των σωμάτων ασφαλείας ως θεσμού μιας ακομμάτιστης, ως προς τη λειτουργία της προς το κοινωνικό σύνολο, δημόσιας διοίκησης.

2.2. *Απαγόρευση του δικαιώματος της απεργίας.* Σύμφωνα με το άρθρο 23, παρ. 2, του Συντάγματος,

Απαγορεύεται η απεργία με οποιαδήποτε μορφή στους δικαστικούς υπαλλήλους και σε αυτούς που υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας.

Συνεπώς, το σπουδαιότερο όπλο που έχει το οργανωμένο κίνημα των δυνάμεων της εργασίας δεν παρέχεται σε όσους εργάζονται στα σώματα ασφαλείας. Τούτο με τη σειρά του συμβάλλει στην εκ των πραγμάτων περιορισμένη δυνατότητα διεκδίκησης και στη διαμόρφωση ενός συναινετικού προτύπου σχέσεων με την κεντρική εξουσία. Είναι όμως χαρακτηριστικό, που υποδηλώνει ότι η διαμόρφωση ενός συναινετικού χαρακτήρα συνδικαλισμού δεν οφείλεται απλώς στην απαγόρευση της απεργίας, αλλά σχετίζεται και με άλλες διαστάσεις, όπως η κοινωνική προέλευση και η συμμετοχή των εργαζομένων στους κατασταλτικούς μηχανισμούς του κράτους, ότι οι συνδικαλιστικές ηγεσίες του χώρου δεν προκύπτει ότι καταβάλλουν προσπάθειες με στόχο τη Συνταγματική αναθεώρηση ως προς τη συγκεκριμένη διάταξη. Και μάλιστα, όπως προκύπτει και από την αρθρογραφία στα συνδικαλιστικά έντυπα, η προσφυγή στην απεργία, αν υπήρχε αυτή η δυνατότητα, δεν είναι προτιμητέα, αντιθέτως φαίνεται ότι

προκρίνεται η λύση της «λευκής» απεργίας, ή της παρακώλυσης παραγωγής έργου διοικητικών λειτουργιών των σωμάτων ασφαλείας (π.χ έκδοση διπλωμάτων, αδειών, κλπ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ
Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

4.1. Εισαγωγή

Στο παρόν τμήμα η έρευνα θα στραφεί στις εξελίξεις του υπό μελέτη αντικειμένου στην διεθνή του διάσταση, όπως παρουσιάζεται, αφενός από τη δραστηριοποίηση οργανώσεων που εκπροσωπούν τα συμφέροντα του προσωπικού των σωμάτων ασφαλείας σε επερεθνικό επίπεδο, αφετέρου από τη συνοπτική παρουσίαση βασικών χαρακτηριστικών του συνδικαλιστικού κινήματος των σωμάτων ασφαλείας σε συγκεκριμένες ευρωπαϊκές χώρες. Κριτήριο επιλογής των εν λόγω χωρών- αντιπροσωπευτικών περιπτώσεων είναι η κάλυψη του φάσματος των περιπτώσεων που συναντώνται στον διεθνή χώρο ως προς τα επιμέρους χαρακτηριστικά του υπό μελέτη φαινομένου. Σκοπός της παρουσίασης συγκεκριμένων περιπτώσεων από τη λειτουργία συνδικαλιστικών οργανώσεων στα σώματα ασφαλείας σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη είναι η αναζήτηση διαύλων επικοινωνίας και συνεργασίας των ελληνικών οργανώσεων με τις αντίστοιχες άλλων χωρών, δίαυλοι που μπορεί με τη σειρά τους να αποτελέσουν παράγοντες ανάπτυξης της διεθνούς συνεργασίας και του συντονισμού δράσης των συνδικάτων του χώρου σε διεθνές επίπεδο.

Άλλωστε, η προσπάθεια μελέτης της μορφής, αλλά και της δυναμικής ενός θεσμού είναι απαραίτητο να αναζητήσει τις αναφορές στο διεθνές περιβάλλον. Της μελέτης των διαδραματιζομένων, τουλάχιστον σε χώρες με τις οποίες θεσμικά υπάρχει ουσιαστική σύνδεση και σχέση, όπως τούτο αποφαίνεται μέσα από τη συμμετοχή σε διάφορους διεθνείς οργανισμούς. Ολοένα και περισσότερο η διεθνής πραγματικότητα επηρεάζει, αν δεν καθορίζει κιόλας, τις εσωτερικές συνθήκες των χωρών που εντάσσονται στο παγκόσμιο σύστημα. Η ελληνική συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με τη δεδομένη προσπάθεια της τελευταίας για θεσμική ενοποίηση των κρατών-μελών, αλλά και σε άλλους διεθνείς οργανισμούς, στρέφει το ενδιαφέρον της έρευνας στη μελέτη της σύγχρονης ευρωπαϊκής και διεθνούς πραγματικότητας, των τρόπων με τους οποίους τα υπόλοιπα κράτη αντιμετωπίζουν το συνδικαλιστικό φαινόμενο στα σώματα ασφαλείας και των ρυθμίσεων που τους επιβάλλονται, καθώς και της δυναμικής που παρουσιάζει το φαινόμενο στις υπόλοιπες χώρες. Στόχος είναι μέσα από τη μελέτη του ευρωπαϊκού γίγνεσθαι, όπως εκφράζεται από τους ευρωπαϊκούς συνδικαλιστικούς οργανισμούς, όπου μετέχουν οι αντίστοιχες ελληνικές

οργανώσεις και από τις εσωτερικές ρυθμίσεις των ευρωπαϊκών κρατών, να αναδειχθούν τυχόν κοινά σημεία, ή διαφοροποιήσεις, καθώς και οι προοπτικές του εγχώριου συστήματος. Άλλωστε, η νομοτελειακή τάση «ευρωπαϊσμού» των εργασιακών σχέσεων, μέρος των οποίων είναι τα ζητήματα που αφορούν τον συνδικαλισμό, οι ομοιότητες ως προς τη φύση του επαγγελματικού έργου του υπό μελέτη πληθυσμού, καθώς και το γεγονός ότι εργοδότης είναι το κράτος, κάνουν αναπόφευκτη την αναφορά στην ευρωπαϊκή πραγματικότητα.

4.2. Το πλαίσιο δραστηριοποίησης των διεθνών οργανώσεων

Ως εισαγωγική παρατήρηση, θα πρέπει να ειπωθεί ότι πέρα από τις διαφοροποιήσεις και τις ιδιομορφίες, που χαρακτηρίζουν το συνδικαλιστικό κίνημα σε διεθνές επίπεδο, όπως για παράδειγμα διαφοροποιήσεις ως προς τη συνδικαλιστική πρακτική, την οργανωτική κατάσταση, την συνδικαλιστική πυκνότητα, κλπ, δεν ρυθμίζεται, όπως αναφέρει και ο Κουζής¹⁸⁷, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης το καθεστώς, που αφορά μεταξύ άλλων και το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι, γεγονός που επιδρά καθοριστικά, τόσο ως προς την κατεύθυνση κοινής παρέμβασης σε επίπεδο Ένωσης των συνδικάτων του χώρου, όσο και στον τρόπο δραστηριοποίησής τους στο εσωτερικό των κρατών- μελών. Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε ότι η διεθνής νομοθεσία αφήνει περιθώρια στον εθνικό νομοθέτη ως προς την έκταση της εφαρμογής, δηλαδή τη θέσπιση περιορισμών, του συνδικαλιστικού δικαιώματος στα σώματα ασφαλείας. Η 87 Διεθνής Σύμβαση Εργασίας, «περί συνδικαλιστικής ελευθερίας και προστασίας του συνδικαλιστικού δικαιώματος», η οποία κυρώθηκε από την χώρα μας με το Ν.Δ.4204/61, αναφέρει στο άρθρο 9 ότι,

η εθνική νομοθεσία καθορίζει εν τίνι μέτρω θα έχουν εφαρμογήν και δια τα ένοπλους δυνάμεις και την αστυνομίαν αι υπό της παρούσης Συμβάσεως προβλεπόμεναι διασφαλίσεις.

Την ίδια ευχέρεια στην εσωτερική νομοθεσία παρέχουν οι ρυθμίσεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, άρθρο 5 και η 690/79 απόφαση του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η αναγνώριση για το κράτος της δυνατότητας να καθορίζει την έκταση των συνδικαλιστικών ελευθεριών στον υπό μελέτη χώρο οδηγεί στην πιθανολόγηση ύπαρξης διαφορετικών επιπέδων ανάπτυξης του υπό μελέτη θεσμού στα διάφορα κράτη, που έχουν επικυρώσει τις παραπάνω διεθνείς συμβάσεις. Επίπεδα ανάπτυξης και κατοχύρωσης των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων, που συνδέονται με την εμπέδωση της δημοκρατικής λειτουργίας του κράτους, την ανάπτυξη υπολογίσιμου, οργανωμένου κινήματος του κόσμου της εργασίας, τις σχέσεις των παραγωγικών δυνάμεων, κ.α. Κατάσταση, η οποία θα αντανakλάται και στον χαρακτήρα των υπερεθνικών οργανώσεων και των δυνατοτήτων παρέμβασής

¹⁸⁷ Κουζής, Γ., *Εργασιακές σχέσεις και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση*, ο.π., σελ. 334

τους. Η ειδική μνεία που γίνεται στις παραπάνω διεθνείς συνθήκες, ως προς την ευχέρεια εσωτερικής ρύθμισης ζητημάτων που σχετίζονται με τους ένοπλους κατασταλτικούς μηχανισμούς, περιορίζοντας, κατά κάποιο τρόπο, τον ρόλο του διεθνούς παράγοντα στην έκφραση απλώς της αναγκαιότητας αναγνώρισης των συνδικαλιστικών ελευθεριών στους χώρους αυτούς, σε μια περίοδο που συντελούνται ενέργειες ενοποίησης σε υπερεθνικό επίπεδο, συνδέεται κατά κύριο λόγο με το γεγονός ότι ακόμη το ευρωπαϊκό εθνικό κράτος δεν απεμπολεί κυριαρχικά του γνωρίσματα, χάριν δημιουργίας υπερεθνικών μορφωμάτων, έχοντας υπό την πλήρη δικαιοδοσία του τους μηχανισμούς εκείνους, που προασπίζουν τον δεδομένο συσχετισμό των κοινωνικών δυνάμεων.

Να σημειωθεί ότι οι πανευρωπαϊκοί οργανισμοί, που αφορούν την αστυνομία (τα στελέχη της πυροσβεστικής και του λιμενικού δεν έχουν προχωρήσει προς το παρόν στη σύσταση διεθνών ενώσεων), δεν συγκαταλέγονται μέχρι σήμερα στις οργανώσεις κλαδικού χαρακτήρα, οι οποίες έχουν αναγνωρισθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως φορείς που θα συμμετέχουν σε σχήματα ευρωπαϊκού κοινωνικού διαλόγου. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την επισήμανση για τις αυξημένες δυνατότητες του κράτους ως προς τη ρύθμιση του συνδικαλιστικού δικαιώματος, οδηγεί στην υπόθεση περί περιορισμένης δυνατότητας συντονισμού των δράσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, παρά την ύπαρξη οργανώσεων, που συγκροτούνται κατά κύριο λόγο από αντίστοιχες οργανώσεις των κρατών- μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, η κατάσταση επιδεινώνεται από την ανάπτυξη ανταγωνιστικών σχέσεων μεταξύ των οργανώσεων, που δραστηριοποιούνται για την εκπροσώπηση του προσωπικού των αστυνομικών οργανισμών των ευρωπαϊκών χωρών.

Σε επίπεδο αστυνομίας, οι δύο οργανώσεις, που συνενώνουν σε ευρωπαϊκό επίπεδο τις αντίστοιχες εθνικές είναι η EURO.C.O.P και η CESP. Η EURO.C.O.P (European Confederation of Police) αποτελεί μετεξέλιξη της UISP (Union Internationale des Syndicats de Police) και είναι η μεγαλύτερη οργάνωση του χώρου και έπεται η CESP (Conceil Europeen de Syndicats de Police). Στις περισσότερες των περιπτώσεων, στις δύο οργανώσεις

εντάσσονται διαφορετικά συνδικάτα από την ίδια χώρα, όπως στην ελληνική περίπτωση, όπου η ΠΟΑΣΥ είναι μέλος της EUROCOP και η ΠΟΑΞΙΑ εντάσσεται στην CESP. Για τα στελέχη των πυροσβεστικών υπηρεσιών, σε πανευρωπαϊκό επίπεδο δραστηριοποιείται η F.E.U (Federation of the European Union Fire Officer Associations), η οποία αποτελείται από τις συνδικαλιστικές ενώσεις των αξιωματικών του πυροσβεστικού σώματος.

Καίρια συμβολή στην κατεύθυνση αναγνώρισης των συνδικαλιστικών ελευθεριών σε ευρωπαϊκό επίπεδο και επομένως «νομιμοποίησης» της δράσης των δύο ομοσπονδιών της αστυνομίας είχε η απόφαση 690/79 του Συμβουλίου της Ευρώπης, γνωστή κι ως «Διακήρυξη για την αστυνομία». Σύμφωνα με την απόφαση,

οι αστυνομικοί πρέπει να έχουν το δικαίωμα ιδρύσεως επαγγελματικών οργανώσεων, συμμετοχής των σε αυτές και ενεργού δραστηριοποίησής των μέσα σ' αυτές. Μπορούν επίσης να παίζουν ενεργό ρόλο σε άλλες οργανώσεις.

Οι δύο διεθνείς συνδικαλιστικές οργανώσεις της αστυνομίας, όπως και η αντίστοιχη της πυροσβεστικής, έχουν αναγνωρισθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Συμβούλιο της Ευρώπης, ως Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί, με συμβουλευτικό χαρακτήρα σε θέματα που αφορούν τους όρους εργασίας του κλάδου, αλλά και ευρύτερα σε θέματα που αφορούν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του ρόλου των σωμάτων ασφαλείας για την διαφύλαξή τους. Επίσης, δρουν ως «ομάδες πίεσης» για τη βελτίωση των όρων εργασίας και την αναγνώριση του συνδικαλιστικού δικαιώματος στα ευρωπαϊκά κράτη. Τούτη η δράση τους συναντάται και στην ελληνική περίπτωση, όπου οι διεθνείς οργανώσεις παρενέβησαν για την αναγνώριση των συνδικαλιστικών ελευθεριών και την προστασία των ελλήνων συνδικαλιστών από τις διώξεις. Για την εκτίμηση του ρόλου των διεθνών συνδικαλιστικών οργανώσεων στην εμπέδωση του συνδικαλισμού, τόσο σε υπερεθνικό, όσο και σε εθνικό επίπεδο, καθώς και για την πληρέστερη κάλυψη της ιστορικής πραγματικότητας, θα πρέπει να γίνει μνεία στις ενέργειές τους για την αναγνώριση του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι στην Ελλάδα.

Ο ρόλος τους αφορούσε κυρίως την παροχή ηθικής στήριξης στους έλληνες συναδέλφους τους, και υλοποιούνταν με ενέργειες, που στόχο είχαν την ευαισθητοποίηση του κοινού και τη θετική ανταπόκρισή του στις απόπειρες αναγνώρισης του συνδικαλισμού στα ελληνικά σώματα ασφαλείας. Λόγου χάρη, οι διεθνείς οργανώσεις συμμετείχαν στις συνελεύσεις των «παράνομων» ελληνικών σωματείων, απέστελναν υπομνήματα στην ελληνική κυβέρνηση για την άρση των περιορισμών στις συνδικαλιστικές ελευθερίες και την παύση των διώξεων, προειδοποιώντας με προσφυγή στα διεθνή δικαστήρια για καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ παράλληλα αναγνώριζαν ως πλήρη μέλη των διεθνών ομοσπονδιών τις δύο κύριες συνδικαλιστικές οργανώσεις του χώρου, την ΕΚΑ και την Ένωση Αξιωματικών. Μάλιστα, το 1988 η ΕΚΑ και η Ένωση Αξιωματικών αποτέλεσαν ιδρυτικά μέλη της CESP, υπό τη νέα της μορφή, έχοντας στόχο τη διεύρυνση των χωρών που μετείχαν σε αυτή. Ανάλογη, ως προς την ελληνική περίπτωση, δραστηριοποίηση είχαν οι διεθνείς οργανώσεις και στην περίπτωση της Πορτογαλίας, όπου επίσης οι απόπειρες συλλογικής εκπροσώπησης συνάντησαν την αντίδραση της πολιτείας, λόγω του στρατιωτικού χαρακτήρα της αστυνομίας.

Πέραν της αναγνώρισης συνδικαλιστικών ελευθεριών στο προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας και της βελτίωσης των συνθηκών και των όρων εργασίας, βασική επιδίωξη των διεθνών συνδικαλιστικών ενώσεων είναι η άρση του στρατιωτικού χαρακτήρα των σωμάτων ασφαλείας, σε όσες ευρωπαϊκές χώρες εξακολουθεί να ισχύει, είτε συνολικά στα σώματα ασφαλείας, είτε σε τμήμα τους. Να σημειωθεί ότι εκτός της ελληνικής περίπτωσης, όπου παρά την παραχώρηση συνδικαλιστικών ελευθεριών, ακόμη και σήμερα η αστυνομία λογίζεται ως «βοηθητικό ένοπλο σώμα» και το προσωπικό του λιμενικού υπόκειται στις διατάξεις του στρατιωτικού ποινικού δικαίου, ανάλογη ήταν και η περίπτωση της Πορτογαλίας, η οποία αναγνώρισε το αντίστοιχο δικαίωμα το 1995, ενώ μέχρι σήμερα στο μισό περίπου προσωπικό των αστυνομιών της Ισπανίας, της Γαλλίας και της Ιταλίας δεν αναγνωρίζονται συνδικαλιστικές ελευθερίες, διότι θεωρείται ως στρατιωτικός ο χαρακτήρας τμημάτων των εν λόγω αστυνομιών (η Guardia Civil, η Gendarmerie και οι Carabinieri αντιστοίχως, θεωρούνται ως αστυνομικά σώματα, στρατιωτικού χαρακτήρα).

Επίσης, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη στενότερων δεσμών με τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, επιδίωξη που θεωρήθηκε μάλιστα τόσο σημαντική, ώστε να καταγραφεί ως «στόχος και αποστολή» των δράσεων των διεθνών οργανισμών. Αναφέρεται χαρακτηριστικά σε ένα από τα πρώτα άρθρα του καταστατικού της UISP, πριν μετεξελιχθεί σε «EURO.C.O.P», ότι,

The union principles include the improvement of the relationship between the media and the police (άρθρο 2, παρ. 3, εδ. 3, καταστατικού UISP).

Προφανώς η βοήθεια των Μ.Μ.Ε είναι σημαντική για την ευόδωση των σκοπών των οργανώσεων, ειδικά όταν γίνεται λόγος για βελτίωση των συνθηκών εργασίας, αλλά παράλληλα, θα πρέπει να εξεταστεί ως μία από τις παραμέτρους που συμβάλλουν στην αιτιολόγηση της έρευνας να στραφεί και προς τη υπόθεση της ενίσχυσης του ιδεολογικού στοιχείου των κατασταλτικών μηχανισμών, στην ανάδειξη της συναίνεσης, που όμως, όπως αναφέρει και ο Πουλαντζάς, δεν αναιρεί την κυρίαρχη κατασταλτική ιδιότητα των μηχανισμών αυτών¹⁸⁸. Εξάλλου και οι ίδιες οι οργανώσεις κάνουν λόγο για βελτίωση των σχέσεων των Μ.Μ.Ε με την αστυνομία, όχι απλώς με τα συνδικάτα της. Η παραπάνω επισήμανση είναι δυνατόν να φωτίσει πτυχές του χαρακτήρα αυτών των οργανώσεων, των σχέσεων και ενδεχομένως, των εξαρτήσεών τους από το κράτος, καθώς θέτουν τη δραστηριότητά τους στην υπηρεσία του για τη «βελτίωση της εικόνας της αστυνομίας», που σε συνδυασμό με τη φύση του έργου τους, αποτελούν ενδείξεις ανάπτυξης ενός ιδιαίτερα συναινετικού κλίματος, μεταξύ των συνδικαλιστικών οργανώσεων και του κράτους. Μ' άλλα λόγια, βλέποντας τον εαυτό τους όχι απλώς ως εργαζόμενους, με συγκεκριμένη θέση στον καταμερισμό εργασίας, αλλά ως συνδιαμορφωτές ενός κρατικού θεσμού και με δεδομένη την ταξική τους προέλευση, να αναπτύξουν ένα συναινετικό χαρακτήρα, ώστε να μην υπάρξει κίνδυνος για τη διατήρηση του κράτους «τους».

Τρίτος άξονας δραστηριοποίησης των διεθνών συνδικαλιστικών οργανώσεων αποτελεί η ανάπτυξη δεσμών συνεργασίας και συνεννόησης μεταξύ των οργάνων ασφαλείας των ευρωπαϊκών χωρών, λαμβανομένης

¹⁸⁸ Πουλαντζάς, Ν., *Το κράτος, η εξουσία, ο σοσιαλισμός*,.... σελ. 113- 117

υπόψη και της κατεύθυνσης προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Για τις διεθνείς συνδικαλιστικές οργανώσεις, άρα και για τα μέλη, τα οποία τις συγκροτούν, η κατάργηση των συνόρων εκλαμβάνεται ως κίνδυνος, λόγω του ελλιπούς ελέγχου της παραβατικότητας, γι' αυτό και απαιτείται, σύμφωνα με τους ίδιους, η ανάπτυξη της συνεργασίας και η διατύπωση κοινών αρχών δραστηριοποίησης των σωμάτων ασφαλείας των εθνικών κρατών. Τίθεται επομένως το ερώτημα της γνώσης των κατευθυντηρίων αρχών, που να καθορίζουν το έργο των σωμάτων ασφαλείας υπό το πρίσμα των νέων συνθηκών που διαμορφώνονται στην Ευρώπη, αλλά και διεθνώς. Για τις διεθνείς οργανώσεις του χώρου, οι κατευθυντήριες αρχές υπάρχουν και έχουν διατυπωθεί στη Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997) και τις αποφάσεις του Συμβουλίου Δικαιοσύνης και Εσωτερικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με τις εν λόγω κατευθύνσεις, οι στόχοι της κοινής πολιτικής για την ασφάλεια, είναι η καταπολέμηση της τρομοκρατίας, του οργανωμένου εγκλήματος και των ναρκωτικών. Αν όμως για τους δύο τελευταίους στόχους έχουν καθοριστεί σαφή κριτήρια ορισμού τους, ο πρώτος παραμένει ασαφής, ως προς την έκταση του περιεχομένου που μπορεί να λάβει η έννοια «τρομοκρατία», δεδομένων και των τελευταίων εξελίξεων στο διεθνές περιβάλλον, με το ενδεχόμενο να τεθούν οι ευρωπαίοι πολίτες υπό ένα νέο, ευρύτερο και αυστηρότερο πλαίσιο αστυνόμευσης, όπου ο έλεγχος της συμπεριφοράς τους θα υπόκειται στις αρχές ενός πλαισίου, που δεν καθορίζονται με σαφή, αντικειμενικά κριτήρια, αλλά να διαμορφώνονται αναλόγως του διεθνούς συσχετισμού δυνάμεων και κατανομής ισχύος. Ως «δικλείδα ασφαλείας» του έργου των σωμάτων ασφαλείας και γνώμονα των επί μέρους αρχών και στόχων της συνδικαλιστικής τους δράσης, οι διεθνείς οργανώσεις επικαλούνται την ανάγκη συμμόρφωσης των δραστηριοτήτων τους υπό τις αρχές του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των πολιτικών ελευθεριών. Η κοινώς αποδεκτή ανάγκη λειτουργίας των σωμάτων ασφαλείας υπό καθεστώς σεβασμού της ατομικής προσωπικότητας και των πολιτικών ελευθεριών θα πρέπει να αποδειχθεί στην πράξη, αφενός μέσω της καθημερινής δράσης των οργάνων, αφετέρου, μέσω του τρόπου έκφρασης του χώρου από τις οργανώσεις, που εκπροσωπούν τα συμφέροντά του. Με

βάση και την παραπάνω παρατήρηση, ως προς τα ερωτηματικά που προκύπτουν για την ανάγκη συντονισμού των προσπαθειών προς την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, χωρίς όμως προηγουμένως να έχει καθοριστεί σαφώς το περιεχόμενό της, απορίες γεννώνται τελικά για την ιδεολογία που χαρακτηρίζει τις διεθνείς οργανώσεις του χώρου, επομένως και τα μέλη τους-οργανώσεις των εθνικών κρατών που τις συγκροτούν, όταν σε επίσημο κείμενο μιας εξ αυτών, της UISP που αποτελεί την προγενέστερη μορφή της EUROCOP, έχοντας σκοπό μια συνοπτική ιστορική αναδρομή της δράσης της, περιγράφονται οι ανατολικές Ευρωπαϊκές χώρες, πριν την πτώση του υπαρκτού Σοσιαλισμού, ως «σιδηρούν παραπέτασμα» και χωρίς καν η φράση να συνοδεύεται από εισαγωγικά, θέτοντας επί της ουσίας εν αμφιβόλω τις διακηρύξεις περί ισότητας και σεβασμού της προσωπικότητας, όταν οι ίδιοι οι συνδικαλιστικοί φορείς στην πράξη φαίνεται να επικροτούν διακρίσεις με βάση την ιδεολογία.

Τέταρτος άξονας που διέπει τη δραστηριότητα των διεθνών συνδικαλιστικών ομοσπονδιών, αφορά τη διατύπωση και διεκδίκηση αιτημάτων κλαδικού χαρακτήρα. Βέβαια, προκύπτει το ερώτημα του τρόπου ανάδειξης των κοινών αιτημάτων προς διεκδίκηση, της διαδικασίας συνεννόησης και συνδιαλλαγής των διεθνών οργάνων με τα εθνικά μέλη τους, αλλά και της αντίστροφης πορείας, δηλαδή του βαθμού υιοθέτησης από τις εθνικές ενώσεις των όσων αποφασίζονται από το διεθνές υπερεθνικό συνδικαλιστικό όργανο, καθώς και του βαθμού συμμετοχής των υπερεθνικών συνδικαλιστικών οργανώσεων στις αποφάσεις των μελών τους. Η απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα θα αποκαλύψει την ένταση και τον βαθμό εμφάνισης της αλληλεπίδρασης μεταξύ των υπερεθνικών και των εθνικών οργανώσεων- μελών τους ως προς τον τρόπο δραστηριοποίησης αμφότερων και αποτελεί έναν από τους στόχους της ανάλυσης της εμπειρικής έρευνας.

4.2.1. Η European Confederation of Police (EURO.C.O.P)

Η Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Συνδικάτων Αστυνομίας (EURO.C.O.P-European Confederation of Police) ιδρύθηκε τον Νοέμβριο του 2002 και αποτελεί τη μετεξέλιξη της Διεθνούς Ένωσης των Συνδικάτων Αστυνομίας, UISP (Union Internationale Des Syndicats de Police), η οποία ιδρύθηκε τον

Ιούνιο του 1954 από τις επαγγελματικές οργανώσεις των αστυνομικών της Γαλλίας και των Κάτω Χωρών.

Η EUROCOP αποτελείται από τριάντα τρεις ενώσεις αστυνομικών από είκοσι έξι χώρες της Ευρώπης, οι οποίες εκπροσωπούν περίπου μισό εκατομμύριο αστυνομικά στελέχη, αποτελώντας τη μεγαλύτερη διεθνή οργάνωση του χώρου. Μέλος της είναι η ΠΟΑΣΥ. Βάσει του καταστατικού της δεν επιτρέπεται η συμμετοχή της σε αντίστοιχη οργάνωση στην οποία να μετέχουν οργανώσεις άλλων εργασιακών χώρων, ή σε συνδικαλιστικές οργανώσεις που υιοθετούν επίσημα κάποια πολιτική ιδεολογία. Η Συνομοσπονδία έχει συμβουλευτικό ρόλο στο Συμβούλιο της Ευρώπης και εκπροσωπεί τα συμφέροντα του αστυνομικού προσωπικού σε διάφορους ευρωπαϊκούς οργανισμούς, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα όργανά της.

Στους στόχους της EUROCOP είναι πρώτον, η ενίσχυση της ευρωπαϊκής συνεργασίας στο πεδίο της αστυνόμευσης, δεύτερον, η ενίσχυση της αποφασιστικότητας για ζητήματα που αφορούν την ευημερία του αστυνομικού προσωπικού σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τρίτον, η ανάγκη για έναν αξιόπιστο συνομιλητή εκ μέρους των αστυνομικών επαγγελματιών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τέταρτον, η ανάγκη διατήρησης και προώθησης της αστυνόμευσης ως σκοπού που εκπληρώνεται από δημοκρατικά, πολιτικά ελεγχόμενα πολιτικά σώματα, που έχουν στόχο την εξασφάλιση της δημόσιας προστασίας και ασφάλειας και πέμπτον, την ανάγκη υποστήριξης του αστυνομικού προσωπικού στο έργο του, παρέχοντάς του ασφάλεια και προστασία, ώστε να αποτελέσει εργαλείο μιας δημοκρατικά ελεγχόμενης διακυβέρνησης. Συνεπώς, βάσει των σκοπών της μπορεί να ειπωθεί ότι η EUROCOP εκπροσωπεί τόσο στενά επαγγελματικά συμφέροντα των μελών της, όσο και ευρύτερα μετα- υλιστικά αιτήματα, που έχουν να κάνουν με τον δημοκρατικό έλεγχο των σωμάτων ασφαλείας και του ρόλου τους ως πολιτικών (και όχι στρατιωτικών) σωμάτων.

Για την εκπλήρωση των παραπάνω σκοπών της η EUROCOP στο καταστατικό της αναφέρει ότι διαμορφώνει τις κατευθύνσεις και τις πολιτικές της με έναν πραγματιστικό και όχι δογματικό τρόπο, ενώ παράλληλα συζητά με τους διάφορους ευρωπαϊκούς οργανισμούς για βασικά ζητήματα που αφορούν την αστυνομία, με σκοπό την άσκηση επιρροής στα εν λόγω ζητήματα. Τέλος, η EUROCOP φιλοδοξεί να καταστεί ο αρμόδιος οργανισμός

που θα συνομιλεί για ζητήματα που αφορούν την αστυνομία σε ευρωπαϊκό επίπεδο με τα αντίστοιχα θεσμικά ευρωπαϊκά όργανα.

Παράλληλα, στο καταστατικό της αναφέρεται στη διαδικασία δραστηριοποίησης των οργάνων της. Στα ζητήματα που άπτονται κυρίως εθνικών ρυθμίσεων, όπως οι αποδοχές, οι συντάξεις και οι συνθήκες εργασίας, η EUROCOP υιοθετεί δράση μόνο όταν αναλαμβάνεται δράση για τα παραπάνω ζητήματα από κάποιον Ευρωπαϊκό οργανισμό ή Ευρωπαϊκό θεσμικό όργανο, ή όταν αποφασιστεί ανάλογη δράση από θεσμικό όργανο της EUROCOP. Στα παραπάνω ζητήματα η δράση της EUROCOP, αν δεν έχει ληφθεί απόφαση δραστηριοποίησής με βάση την ισχύ μιας από τις δύο προϋποθέσεις που προαναφέρθηκαν, περιορίζεται στην προώθηση, παροχή και ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των μελών της.

Τα θεσμικά όργανα της EUROCOP είναι το Συνέδριο, η Επιτροπή και η Εκτελεστική Επιτροπή.

Το Συνέδριο είναι το ανώτατο όργανο της EUROCOP και διενεργείται κάθε τέσσερα χρόνια με αντιπροσώπους από τα σωματεία- μέλη. Ο αριθμός των αντιπροσώπων από κάθε μέλος προσδιορίζεται από τη δύναμη των μελών του κάθε σωματείου- μέλους.

Η Επιτροπή καθορίζει την πολιτική της Συνομοσπονδίας μεταξύ του χρόνου που ορίζεται ανάμεσα σε δύο συνέδρια. Η Επιτροπή συνέρχεται δύο φορές τον χρόνο, Άνοιξη και Φθινόπωρο, ώστε η Συνομοσπονδία να μπορεί να αντιδρά ικανοποιητικά σε ενδεχόμενες αλλαγές, που συντελούνται μέσα σε αυτό το διάστημα, οι οποίες να αφορούν το εργασιακό και επαγγελματικό καθεστώς των αστυνομικών. Στην Επιτροπή συμμετέχουν υποχρεωτικά και τρεις γυναίκες εκπρόσωποι, ώστε μπορεί να συνυπολογιστεί και η έμφυλη διάσταση στη λήψη των αποφάσεων.

Η Εκτελεστική Επιτροπή, αποτελεί τον κύριο μηχανισμό που υλοποιεί την καθημερινή λειτουργία της Συνομοσπονδίας και είναι το εκτελεστικό όργανο των αποφάσεών της. Τα έξι μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής αποτελούν τον επίσημο εκπρόσωπο της EUROCOP και εκλέγονται από το Συνέδριο.

Βασικός άξονας δραστηριοποίησης της EUROCOP είναι η ενίσχυση της πληροφόρησης, διαβούλευσης και συμμετοχής του αστυνομικού προσωπικού στα θέματα που το αφορούν. Για την EUROCOP, η συμμετοχή

του αστυνομικού προσωπικού στη λήψη αποφάσεων, με την καταγραφή των καθημερινών εμπειριών του κατά την άσκηση των καθηκόντων του, είναι αποφασιστικής σημασίας παράγοντας για την καλύτερη παροχή υπηρεσιών προς τους πολίτες. Παρόλα αυτά και αναγνωρίζοντας ότι δεν υπάρχει αντίστοιχη διαδικασία σε όλες τις χώρες της Ευρώπης η Συνομοσπονδία τονίζει την ανάγκη ενίσχυσης του διαλόγου και της προώθησης αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των αστυνομικών υπηρεσιών της Ευρώπης. Όμως η εν λόγω συνεννόηση δεν λογίζεται από τη EUROCOP αποκλειστικά ως ενίσχυση του μετώπου του αστυνομικού προσωπικού σε πανευρωπαϊκό επίπεδο για τη βελτίωση των επαγγελματικών και εργασιακών του συνθηκών, αλλά υπάρχει και μια διάσταση σε ένα αυστηρά επιχειρησιακό επίπεδο, δηλαδή για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, της τρομοκρατίας, καθώς και της διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ των αστυνομικών υπηρεσιών. Η δραστηριοποίησή της δηλαδή καθορίζεται λίγο ως πολύ από τις κατευθύνσεις άσκησης των αστυνομικών καθηκόντων του προσωπικού, δηλαδή προσδίδεται σε αυτή και ένας επιχειρησιακός χαρακτήρας και όχι ως μια αποκλειστικώς πανευρωπαϊκή συνδικαλιστική οργάνωση.

Παρόλα αυτά, κύρια δραστηριοποίησή της παραμένει η υποστήριξη προσπάθειών αναγνώρισης συνδικαλιστικών ελευθεριών για το αστυνομικό προσωπικό στην ευρωπαϊκή επικράτεια. Πέρα από την ελληνική περίπτωση, στην οποία έγινε λόγος, έντονη δραστηριοποίηση επέδειξε η EUROCOP και στις περιπτώσεις της Ισπανίας και της Ρουμανίας, στις οποίες καταδίκασε τη στάση των τοπικών κυβερνήσεων για τη μη αναγνώριση του συνδικαλιστικού δικαιώματος στο αστυνομικό προσωπικό.

Στην περίπτωση της Ισπανίας, η EUROCOP σε διακύρυξη υποστήριξης και αλληλεγγύης προς το εθνικό συνδικάτο εξέφρασε τη δυσaréσκειά της για την έλλειψη προόδου στη διαδικασία μεταρρύθμισης της Ισπανικής Χωροφυλακής, προς την κατεύθυνση της απεμπόλης του στρατιωτικού χαρακτήρα της παρά τις αντίθετες προεκλογικές υποσχέσεις της Ισπανικής Κυβέρνησης. Η EUROCOP σημείωσε ότι η Ισπανική Κυβέρνηση δεν εξομείωσε τις απολαβές του προσωπικού της Χωροφυλακής με εκείνες της Εθνικής Αστυνομίας και ούτε προώθησε την αποτελεσματική συνεργασία μεταξύ των δύο αστυνομικών σωμάτων. Η Συνομοσπονδία παρότρυνε την Ισπανική Κυβέρνηση στην υιοθέτηση νομοθετικών πρωτοβουλιών για να

εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της απέναντι στην Ισπανική Χωροφυλακή, επιτρέποντας ταυτόχρονα στα μέλη της στην απολαβή ίδιων δικαιωμάτων και σεβασμού με το προσωπικό άλλων αστυνομικών σωμάτων της χώρας, θεωρώντας ότι θα πρέπει να λήξει το καθεστώς στρατικοποίησης του σώματος της Χωροφυλακής, που αποτελεί τροχοπέδη για τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις στο σώμα και εστία συγκρούσεων μεταξύ της Ισπανικής Κυβέρνησης και του μη αναγνωρισμένου από αυτήν συνδικάτου της Ισπανικής Χωροφυλακής.

Στην περίπτωση της Ρουμανίας, η Συνομοσπονδία απέστειλε επιστολή προς τον αρμόδιο Υπουργό Εσωτερικών, στην οποία του επισημαίνεται η ανάγκη επίτευξης προόδου στα ζητήματα αναγνώρισης του κοινωνικού διαλόγου και ενίσχυσης της κοινωνικής ασφάλισης των αστυνομικών στελεχών κατά την τέλεση των καθηκόντων τους.

Παρότι στη χώρα, με δικαστικές αποφάσεις του 2004, έχει νομιμοποιηθεί το δικαίωμα της συνδικαλιστικής οργάνωσης, εντούτοις μέχρι τις αρχές του τρέχοντος έτους η σχετική νομοθεσία δεν παρέχει ρυθμίσεις για τους όρους λειτουργίας των συνδικάτων στο εσωτερικό του σώματος και προστασίας των συνδικαλιστικών εκπροσώπων κατά την άσκηση των συνδικαλιστικών καθηκόντων τους. Επιπλέον, οι ασφαλιστικές ρυθμίσεις που ισχύουν στη χώρα για τα αστυνομικά στελέχη, τα οποία τραυματίστηκαν ή θανατώθηκαν κατά την τέλεση των καθηκόντων τους, θεωρούνται από τη Συνομοσπονδία και το τοπικό σωματείο- μέλος της ως μη ανταποκρινόμενες στην πραγματικότητα, καθώς σε περιπτώσεις αδυναμίας επανόδου στα αστυνομικά καθήκοντά του ο αστυνομικός αντιμετωπίζει την πραγματικότητα των μειωμένων συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων, καθώς τα συνταξιοδοτικά δικαιώματά του διαμορφώνονται και λογίζονται ως τέτοια μέχρι τη στιγμή του ατυχήματος. Η Συνομοσπονδία και το τοπικό σωματείο ζήτησαν συνάντηση με την πολιτική ηγεσία του σώματος με στόχο την ενίσχυση των συνθηκών κοινωνικού διαλόγου και προστασίας για το αστυνομικό προσωπικό της χώρας. Η άρνηση ικανοποίησης των αιτημάτων από πλευράς πολιτικής ηγεσίας οδήγησε το τοπικό συνδικάτο, σε συνεργασία με τη EUROCCP, να προχωρήσει στην πρώτη κινητοποίηση του αστυνομικού προσωπικού στην Ιστορία της χώρας, τον Απρίλιο του 2008. Η κινητοποίηση είχε τη μορφή της διαδήλωσης στο κέντρο του Βουκουρεστίου, στην οποία συμμετείχαν πάνω

από τέσσερις χιλιάδες διαδηλωτές, στους οποίους συγκαταλέγονταν και αντιπροσωπείες από άλλα εθνικά σωματεία- μέλη της EUROCOP. Ταυτόχρονα, μέλη της Συνομοσπονδίας απέστειλαν επιστολές διαμαρτυρίας στις πρεσβείες της Ρουμανίας στο Λονδίνο και στη Λισσαβόνα.

4.2.2. Η *Conceil Europeen des Syndicats de Police (CESP)*

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Συνδικάτων Αστυνομίας (CESP- *Conceil Europeen des Syndicats de Police*) αποτελεί τη δεύτερη σημαντικότερη ένωση, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, των επαγγελματικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στις ευρωπαϊκές αστυνομίες. Στη CESP εντάσσονται αστυνομικά συνδικάτα, κυρίως αξιωματούχων στελεχών, από δεκαεννιά ευρωπαϊκές χώρες, που εκπροσωπούν περίπου τριακόσιες χιλιάδες στελέχη. Μέλος της είναι η ΠΟΑΞΙΑ. Η CESP ιδρύθηκε το 1988 από συνδικάτα δεκαοκτώ χωρών και από το 1991 έχει επίσημα αναγνωριστεί από το Συμβούλιο της Ευρώπης ως Μη Κυβερνητικός Οργανισμός, έχοντας συμβουλευτικό χαρακτήρα για θέματα που αφορούν την αστυνομία. Η CESP στο καταστατικό της δεν επιτρέπει την συμμετοχή της σε οργανισμούς με συγκεκριμένη πολιτική ιδεολογία. Ορόσημο για τη δημιουργία της οργάνωσης ήταν η προ των θυρών τότε οικονομική ενοποίηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, που σε δεύτερο στάδιο θα οδηγούσε και στην πολιτική ενοποίηση, συνεπώς ήταν αναγκαία η συνεννόηση σε υπερεθνικό επίπεδο για την αντιμετώπιση των κοινών επαγγελματικών, σε ένα πρώτο στάδιο, συνθηκών, όπως το οργανωμένο έγκλημα, το οικονομικό έγκλημα και σε ένα επόμενο στάδιο, η κοινή αντιμετώπιση των εργασιακών συνθηκών των στελεχών της αστυνομίας, στα μέτρα για την οποία περιλαμβάνονταν και η πιο ενεργός συμμετοχή της CESP και η ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ των μελών της, κυρίως μέσω της ενημέρωσης και της ανταλλαγής πληροφοριών. Για τον σκοπό αυτό η CESP εκπονεί συγκριτικές μελέτες για τις συνθήκες εργασίας των αστυνομικών στελεχών. Η σύνθεση των συνθηκών εργασίας που αντιμετωπίζει τα μέλη της σε εθνικό επίπεδο έχει σκοπό τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και των συνθηκών εργασίας, που άλλωστε λογίζονται ως συνιστώσες διασφάλισης της δημοκρατικής λειτουργίας και της ασφάλειας των πολιτών. Η CESP έχει εγγραφεί στη λίστα του Γραφείου των Εργατικών

Δραστηριοτήτων του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας, ενώ αποτελεί όργανο ενημέρωσης για τα ζητήματα που αφορούν την αστυνομία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η δεδομένη λειτουργία της στα διεθνή όργανα έχουν επιτρέψει στην CESP να έχει τον ρόλο της παρακολούθησης της προόδου σε ζητήματα κοινωνικής και θεσμικής προστασίας των αστυνομικών στελεχών σε χώρες όπου δεν υπάρχει καθόλου ή μικρή βελτίωση στους παραπάνω τομείς, ενώ σε κράτη όπου είναι μια πραγματικότητα η κοινωνική και θεσμική προστασία του αστυνομικού προσωπικού επιδιώκει την περαιτέρω βελτίωση της θέσης του. Η δραστηριοποίηση της οργάνωσης εδράζεται στην αντίληψη ότι ο συνδικαλισμός στην αστυνομία αποτελεί ένδειξη του τρόπου μεταχείρισης της αστυνομίας από τις εθνικές πολιτείες. Η θετική αντιμετώπιση του συνδικαλισμού στην αστυνομία από ένα κρατικό μόρφωμα συνεπάγεται, σύμφωνα με την αντίληψη της CESP, αποφυγή της κακής χρήσης της αστυνομικής δύναμης από την κρατική εξουσία.

Στις αρχές της οργάνωσης, μεταξύ άλλων περιλαμβάνονται, πρώτον, ως προς το ζήτημα χρήσης των αστυνομικών δυνάμεων σε κοινωνικές συγκρούσεις, η CESP αποσαφηνίζει ότι η αστυνομία δεν μπορεί να χρησιμοποιείται ως μοχλός πίεσης και σύμφωνα με τις επιδιώξεις της εκάστοτε κυβερνητικής πολιτικής απέναντι σε κοινωνικά αιτήματα. Δεύτερον, ως προς τη χρήση όπλων κατά τη διάρκεια κοινωνικών συγκρούσεων, επισημαίνεται ότι οι αστυνομικοί δεν είναι εκτελεστές και ούτε έχουν τη θέληση να δράσουν ως τέτοιοι. Τρίτον, ως προς το ζήτημα του συνδικαλισμού στην αστυνομία, η CESP σημειώνει ότι μια προ- νεωτερική αντίληψη για τον ρόλο και τη λειτουργία της αστυνομίας, αντίληψη η οποία αναπτύχθηκε υπό αυταρχικά καθεστώτα, αποτρέπει ακόμη και σήμερα και κάτω υπό καθεστώς δημοκρατίας την απόλαυση συνδικαλιστικών ελευθεριών στο αστυνομικό προσωπικό σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει σε άλλες κατηγορίες εργαζομένων. Για την οργάνωση, μόνο όσοι αντιλαμβάνονται την αστυνομία ως μια δύναμη απέναντι στους πολίτες και όχι ως μια δύναμη για τους πολίτες μπορεί να θεωρούν ως αρνητική εξέλιξη τον συνδικαλισμό στην αστυνομία ως μια αρνητικό ή διαλυτικό φαινόμενο για τον αστυνομικό θεσμό. Τέταρτον, ως προς το καθεστώς λειτουργίας του αστυνομικού προσωπικού, η οργάνωση διακηρύσσει ότι δεν αναγνωρίζει την υιοθέτηση στρατιωτικού χαρακτήρα δομή

στις αστυνομικές υπηρεσίες, καθώς έτσι δεν διασφαλίζονται τα ατομικά και συλλογικά δικαιώματα, ούτε και οι ελευθερίες των πολιτών.

Η CESP κατήγγειλε στα τέλη του 2001, για πρώτη φορά με την ιδιότητα του συμβουλευτικού μέλους του Συμβουλίου της Ευρώπης, την κυβέρνηση της Πορτογαλίας για ελλιπή εφαρμογή των άρθρων 5 και 6, παράγραφος 2, του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη απέναντι στο προσωπικό της Πορτογαλικής Αστυνομίας.

Παρά το γεγονός ότι η CESP δημιουργήθηκε με σκοπό την εκπροσώπηση σε υπερεθνικό επίπεδο των οικονομικών και κοινωνικών συμφερόντων των μελών της, λειτουργώντας δηλαδή ως καθαυτό συνδικαλιστικός φορέας, εντούτοις και η ίδια η οργάνωση αναγνωρίζει ότι το διαφορετικό καθεστώς οικονομικών και οργανωτικών συνθηκών που βιώνει το αστυνομικό προσωπικό στον ευρωπαϊκό χώρο περιορίζει την ανάληψη πρωτοβουλιών στους εν λόγω τομείς και διευρύνει τους σκοπούς δραστηριοποίησής της και σε ζητήματα που άπτονται του αντικειμένου εργασίας, δηλαδή των υπηρεσιακών δραστηριοτήτων των ευρωπαϊκών αστυνομιών. Τομείς όπου για την CESP θα μπορούσε να αναληφθεί κοινή δράση είναι η αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, των ναρκωτικών, του ανθρώπινου εμπορίου με σκοπό την σεξουαλική εκμετάλλευση (trafficking), καθώς και η δημιουργία ενός κοινού δικτύου πληροφοριών, που θα είναι διαθέσιμο σε όλες τις ευρωπαϊκές αστυνομίες. Ουσιαστικά δηλαδή, πρόκειται για μια δομή, που αν και έχει ως κύριο στόχο την εκπροσώπηση των επαγγελματικών συμφερόντων των μελών της, εντούτοις λειτουργεί παράλληλα με τις εθνικές και υπερεθνικές αστυνομίες, όπως η EUROPOL, δραστηριοποιούμενη ως μια ακόμη διεθνή αστυνομική υπηρεσία. Άλλωστε και η ίδια η CESP στο κείμενο των αρχών της αναγνωρίζει, ότι με δεδομένη την κατεύθυνση προς τη δημιουργία ενός κοινού Ευρωπαϊκού Ποινικού Νόμου και των επιμέρους ποινικών διαδικασιών, θα πρέπει μέχρι τότε- και με τη βοήθεια οργανώσεων, όπως η CESP- να δημιουργηθούν ένα κοινό δίκτυο πληροφοριών μεταξύ των αστυνομιών, δεύτερον, κοινές επιχειρησιακές ομάδες, οι οποίες θα χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα στην καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και υπό την καθοδήγηση μιας Ευρωπαϊκής Επιχειρησιακής Αρχής, καθώς και δημιουργία κοινών

εκπαιδευτικών κέντρων, που θα εκπαιδεύουν σε τακτά χρονικά διαστήματα τους Ευρωπαίους αστυνομικούς.

Κατά συνέπεια, οι δύο ευρωπαϊκές συνδικαλιστικές ενώσεις της αστυνομίας, οι EUROPOL και CESP πέρα από τη δραστηριοποίησή τους ως εκπρόσωποι των επαγγελματικών συμφερόντων των μελών τους στα διεθνή fora και οργανισμούς, διαμορφώνουν ταυτόχρονα μια παράλληλη επιχειρησιακή δομή, με χαρακτηριστικά αντίστοιχα «καθαρών» αστυνομικών θεσμών όπως η EUROPOL.

4.2.3. Η απουσία υπερεθνικών συνδικαλιστικών ενώσεων σε πυροσβεστική και λιμενικό σώμα

Τόσο στην Πυροσβεστική Υπηρεσία, όσο και στο Λιμενικό Σώμα δεν έχουν αναληφθεί μέχρι στιγμής δράσεις για τη συγκρότηση οργανώσεων που να εκπροσωπούν τα επαγγελματικά συμφέροντα των στελεχών τους σε υπερεθνικό επίπεδο. Οι λόγοι για την απουσία διεθνών συνδικαλιστικών οργανώσεων στα δύο σώματα θα πρέπει να αναζητηθούν κυρίως στη διαφορετική θεσμική αντιμετώπιση που έχουν στα επιμέρους κράτη τα στελέχη των εν λόγω σωμάτων, που κατ' επέκταση περιορίζει αντικειμενικά τις δυνατότητες κοινής συνδικαλιστικής εκπροσώπησης σε υπερεθνικό επίπεδο. Για παράδειγμα, υπάρχουν περιπτώσεις, όπως σε αυτή της Γερμανίας, όπου το αντικείμενο της πυρόσβεσης στηρίζεται κατά κύριο λόγο στον εθελοντισμό. Οι εθελοντές πυροσβέστες- μέλη μιας κοινοτικής μονάδας, όπως η πόλη, η κωμόπολη, ή η γειτονιά, εκπαιδεύονται από τους επαγγελματίες πυροσβέστες στα επιμέρους αντικείμενα της πυρόσβεσης και αποτελούν το κύριο χαρακτηριστικό του γερμανικού πυροσβεστικού συστήματος. Αντίθετα, στην Ελλάδα για παράδειγμα, το πυροσβεστικό σύστημα στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά σε μόνιμους κρατικούς υπαλλήλους και μόνο περιοδικά σε δεδομένες χρονικές περιόδους και για ένα συγκεκριμένο αντικείμενο, όπως η κατάσβεση δασικών πυρκαγιών και η προστασία εν γένει του δασικού δυναμικού συνεπικουρούνται στο έργο τους από εθελοντές δασοπυροσβέστες. Αντίστοιχα, ο λόγος απουσίας διεθνούς συνδικαλιστικού οργάνου για τα στελέχη του Λιμενικού Σώματος σχετίζεται με

την διαφορετική αντιμετώπιση από τους εθνικούς νομοθέτες, είτε ως στρατιωτικό, είτε ως πολιτικό σώμα.

Θα πρέπει πάντως να ειπωθεί ότι όσον αφορά την περίπτωση του Πυροσβεστικού Σώματος, δραστηριοποιείται σε πανευρωπαϊκό επίπεδο η FEU (Federation of the European Union Fire Officer Associations). Η FEU αν και αποτελείται από συνδικαλιστικές ενώσεις των αξιωματικών του Πυροσβεστικού Σώματος από διάφορα ευρωπαϊκά κράτη, εν τούτοις δεν μπορεί να θεωρηθεί συνδικαλιστική οργάνωση, καθώς αποκλειστικός σκοπός, όπως αναφέρεται στο καταστατικό της (άρθρο 2), είναι η επίδραση και επηρεασμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ζητήματα που αφορούν την ανάπτυξη των πυροσβεστικών υπηρεσιών και της προστασίας έναντι της φωτιάς, με κύριο πεδίο παρέμβασης την οργανωτική και διοικητική δομή του πυροσβεστικού θεσμού. Θα μπορούσε να νοηθεί περισσότερο ως μια επαγγελματική οργάνωση των αξιωματούχων στελεχών της πυροσβεστικής, η οποία υποδεικνύει μέσω επιστημονικών- τεχνικών μελετών τρόπους αντιμετώπισης των επαγγελματικών κινδύνων, παρά ως συνδικαλιστική οργάνωση, καθώς βάσει του καταστατικού της δεν γίνεται άμεσα λόγος για οποιασδήποτε μορφής «προώθηση» των όποιων, οικονομικών ή ευρύτερων, συμφερόντων των μελών της.

Στην FEU είναι μέλη είκοσι μία εθνικές ομοσπονδίες αξιωματικών της πυροσβεστικής από δέκα επτά ευρωπαϊκά κράτη. Από την Ελλάδα μέλος της FEU είναι η ΕΑΠΣ.

Χαρακτηριστικό της μέχρι σήμερα δραστηριοποίησης της FEU αποτελεί το πρόγραμμα «FEUCARE», το οποίο αναφέρεται στη διερεύνηση των ζητημάτων καριέρας του επαγγελματικού προσωπικού (όχι των εθελοντών) του Πυροσβεστικού Σώματος στην Ευρώπη. Η διεξαχθείσα πρώτη φάση του προγράμματος αφορούσε τη διερεύνηση των συνθηκών με στόχο την διατύπωση εκ μέρους της FEU πρότασης για κοινή, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, εκπαίδευση των επαγγελματιών πυροσβεστών και για τον σκοπό αυτό εκπονήθηκε μελέτη, για την οποία ήταν υπεύθυνη η Ισπανική ομοσπονδία, με αντικείμενο την καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης ως προς την εκπαίδευση των πυροσβεστών στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες. Για την FEU, τα κοινά αντικείμενα εκπαίδευσης των ευρωπαίων πυροσβεστών αποτελούν μια αναγκαιότητα, διότι εκτός των άλλων μπορεί να οδηγήσει στη

δημιουργία κοινών εξειδικευμένων μονάδων και επιπλέον, θα βελτιώσει τη συνεργασία σε μεγάλης κλίμακας πυροσβεστικές επιχειρήσεις διεθνούς εμβέλειας. Κατά συνέπεια, η δραστηριοποίηση της FEU σχετίζεται περισσότερο με τη βελτίωση των ευρύτερων επιχειρησιακών δυνατοτήτων των στελεχών του πυροσβεστικού σώματος και κατ' επέκταση των παρεχόμενων υπηρεσιών από τις εθνικές πυροσβεστικές υπηρεσίες και τη μεταξύ τους συνεργασία, παρά με τα ειδικότερα και «μερικότερα» αιτήματα της βελτίωσης των συνθηκών εργασίας και των οικονομικών όρων διαβίωσης του πυροσβεστικού προσωπικού.

Παρόλα αυτά, το εν λόγω διεθνές όργανο έχει στηρίξει αιτήματα των μελών του σε εθνικές τους υποθέσεις, ακόμα και σε περιπτώσεις όπου προωθούνταν προς τις εθνικές κυβερνήσεις αιτήματα που αφορούσαν τη βελτίωση των υλικών όρων διαβίωσης του προσωπικού και για τα οποία αναλαμβάνονταν συνδικαλιστική δράση. Είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα της παρέμβασης της FEU όταν οι συνδικαλιστικές οργανώσεις των ελλήνων πυροσβεστών διατύπωσαν το αίτημά τους προς την πολιτική ηγεσία της χώρας για την ανάγκη αναγνώρισης του επαγγέλματός τους ως επικίνδυνου και ανθυγιεινού. Η FEU απέστειλε επιστολές προς τα αρμόδια υπουργεία και τον Πρωθυπουργό, ενώ ταυτόχρονα υιοθέτησε το εν λόγω αίτημα με σκοπό τον συντονισμό της δράσης των μελών της, ώστε η αναγνώριση του επικίνδυνου και ανθυγιεινού να αποτελέσει το περιεχόμενο Ευρωπαϊκής Κοινοτικής Οδηγίας. Εντούτοις, μέχρι στιγμής δεν έχει υιοθετηθεί, ούτε και δρομολογηθεί, διαδικασία διαμόρφωσης Κοινοτικής Οδηγίας για την αναγνώριση του πυροσβεστικού επαγγέλματος ως επικίνδυνου και ανθυγιεινού.

Η μη δραστηριοποίηση υπερεθνικών οργανώσεων στο Λιμενικό Σώμα θα πρέπει να αποδοθεί στον διαφορετικό τρόπο αντιμετώπισης από τους εθνικούς νομοθέτες του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας του, αν αποτελεί δηλαδή πολιτικό ή στρατιωτικό σώμα. Τούτο, σε συνδυασμό με το γεγονός, αφενός του ολιγάριθμου του προσωπικού του, καθώς και του γεγονότος ότι λόγω γεωμορφολογίας δεν έχουν όλες οι ευρωπαϊκές χώρες κάποιας μορφής οργάνου θαλάσσιας αστυνόμευσης, αντικειμενικά περιορίζουν την πιθανότητα δραστηριοποίησης κοινού συνδικαλιστικού οργάνου.

Η ένταξη του λιμενικού σε διαφορετικό θεσμικό καθεστώς, ως προς τους όρους λειτουργίας του, στα διάφορα ευρωπαϊκά κράτη συνιστά την κύρια αιτία απουσίας συγκρότησης διεθνών συνδικαλιστικών οργανώσεων. Για την υποστήριξη της παραπάνω θέσης είναι αποκαλυπτική η ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών κατά τη διάρκεια των εργασιών της ημερίδας, στην οποία έγινε λόγος στο αμέσως προηγούμενο μέρος της έρευνας, που οργάνωσε η Ομοσπονδία των κατωτέρων στελεχών του Λιμενικού Σώματος, η ΠΟΕΠΛΣ, για το ενδεχόμενο απεμπλοκής του λιμενικού προσωπικού από τον Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα. Σύμφωνα με τους εκπροσώπους των αξιωματικών του σώματος, οι οποίοι πήραν τον λόγο κατά τη διάρκεια των εργασιών της ημερίδας, στην Ευρώπη δεν υπάρχει Λιμενικό Σώμα με τη μορφή που υπάρχει στην Ελλάδα, δηλαδή ως ξεχωριστό σώμα ασφαλείας με στρατιωτικό χαρακτήρα. Αντίθετα, στις ευρωπαϊκές χώρες το λιμενικό αποτελεί κομμάτι της χερσαίας αστυνομίας και συνιστά το επιχειρησιακό τμήμα της στον θαλάσσιο χώρο. Τούτο περιγράφεται συνοπτικά με την έννοια της «Maritime Police». Το Ελληνικό Λιμενικό Σώμα, σύμφωνα με τους εκπροσώπους των αξιωματικών του σώματος, προσιδιάζει περισσότερο με την οργάνωση της Αμερικανικής Ακτοφυλακής, η οποία αποτελεί το τέταρτο όπλο στις Αμερικανικές Ένοπλες Δυνάμεις μετά τον Στρατό, την Αεροπορία και το Ναυτικό. Για τους αξιωματικούς του Ελληνικού λιμενικού είναι ενδεικτική, σημειολογικά και η φρασεολογία που χρησιμοποιείται στη μετάφραση του όρου «Ελληνικό Λιμενικό Σώμα», στις ταυτότητες του προσωπικού του, το οποίο μεταφράζεται ως «Hellenic Coast Guard», κατά τα πρότυπα της Αμερικανικής Ακτοφυλακής και όχι ως «Maritime Police», που ισχύει στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Συνεπώς, αποκαλύπτεται ότι τα στελέχη του λιμενικού σώματος σε ευρωπαϊκό επίπεδο αποτελούν οργανικά τμήματα της αστυνομικής οργάνωσης και κατ' επέκταση και συνδικαλιστικά ανήκουν στις αντίστοιχες αστυνομικές συνδικαλιστικές οργανώσεις. Επιπλέον, ακόμη και στο ενδεχόμενο συγκρότησης σε ευρωπαϊκό επίπεδο μιας συνδικαλιστικής οργάνωσης αποκλειστικά για τα στελέχη του Λιμενικού Σώματος η συμμετοχή των ελληνικών οργανώσεων θα έθετε ζητήματα ως προς τη νομιμότητα συμμετοχής τους από τη στιγμή που το προσωπικό τους αντιμετωπίζεται, τουλάχιστον μέχρι σήμερα, ως στρατιωτικό προσωπικό, κατάσταση που αντικειμενικά περιορίζει τις

δυνατότητες της από κοινού συμμετοχής σε οργανώσεις με εργαζόμενους που έχουν διαφορετικό θεσμικό status.

4.3. Βασικές διαστάσεις του Συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας στον ευρωπαϊκό χάρτη

Τα συνδικάτα ως το οργανωμένο κίνημα του κόσμου της εργασίας έχουν ως υπέρτατη υποχρέωση την υπεράσπιση των συμφερόντων της εργατικής τάξης. Σε μια ιστορική στιγμή, όπου παρατηρείται δυσμενέστερος συσχετισμός δύναμης για την εργασία, λόγω της δεδομένης ανάπτυξης των καπιταλιστικών δυνάμεων, που εδράζεται ιδεολογικά στις αρχές του νεοφιλελευθερισμού, αναπτύσσεται ο προβληματισμός για την αναγκαιότητα ύπαρξης και τη σπουδαιότητα μορφών συλλογικής έκφρασης, όπως τα συνδικάτα, ή για τον τρόπο παρέμβασης των συνδικάτων στη νέα πραγματικότητα. Εξάλλου, για ένα τμήμα θεωρητικών εκτιμάται ότι τα συνδικάτα, ως «κατάλοιπα» μιας εποχής που οδεύει προς το τέλος της, με χαρακτηριστικό, εκτός των άλλων, τη θεσμική αναγνώριση των συνδικάτων ως εκπροσώπων του κόσμου της εργασίας και την αναγνώρισή τους ως κοινωνικών συνομιλητών στο βασικά τριμερές σώμα ρύθμισης των εργασιακών σχέσεων, θα οδηγηθούν και αυτά σε σταδιακή περιθωριοποίηση.

Εντούτοις, σύμφωνα με τον Κουζή¹⁸⁹, η εργασία, παρά τις σημαντικές αλλαγές που υφίσταται υπό το βάρος της τεχνολογικής εξέλιξης και παρά την κρίση του «τυπικού» εργασιακού προτύπου δεν φαίνεται να έχει εξαντλήσει το περιεχόμενο των διεκδικήσεών της, ώστε να απεμπολεί στο διηνεκές την περαιτέρω υπεράσπιση των συμφερόντων της. Άλλωστε, σημειώνεται διεθνώς συνεχής αύξηση της μισθωτής απασχόλησης ως ποσοστού της συνολικής απασχόλησης, συνεπώς ο κόσμος της εργασίας που δυνητικά μπορεί να εκφραστεί μέσα από συλλογικές μορφές εκπροσώπησης παραμένει σε υψηλά επίπεδα, διαμορφώνοντας καταρχήν πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη συλλογικών εκπροσωπήσεων. Συμπερασματικά, για το κύριο σώμα των θεωρητικών των εργασιακών σχέσεων, η κρίση του συνδικαλιστικού κινήματος τη δεδομένη ιστορική περίοδο, κρίση η οποία βιώνεται ως μειωμένη ικανότητα των συνδικάτων να προσελκύσουν νέα μέλη, που σε συνδυασμό με την αύξηση του ποσοστού της μισθωτής απασχόλησης στη συμμετοχή της στη συνολική απασχόληση οδηγεί σε χαμηλά ποσοστά συνδικαλιστικής πυκνότητας, είναι κρίση συγκυριακή και όχι δομική, η οποία

¹⁸⁹ Κουζής, Γ., *Τα χαρακτηριστικά...*, σελ. 12

σχετίζεται μεταξύ άλλων με τις αλλαγές που επήλθαν στο παγκόσμιο πολιτικό στερέωμα με την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, σε συνάρτηση με την κυριαρχία των ιδεών του νεοφιλελευθερισμού. Η εμφάνιση δύο αντίρροπων δυνάμεων που επενεργούν στον χαρακτήρα και στη δράση του συνδικαλιστικού κινήματος, δηλαδή από τη μια μεριά το βάρος των διεθνών πολιτικών εξελίξεων και η επανεμφάνιση των αρχών του νεοφιλελευθερισμού και από την άλλη, η πραγματικότητα της ενίσχυσης της σημασίας της μισθωτής εργασίας στο σύγχρονο σύστημα των οικονομικών σχέσεων, παρά τις αλλαγές που επήλθαν σε σχέση με το χαρακτηριστικό πρότυπο της μισθωτής εργασίας κατά τη βιομηχανική περίοδο, εποχή η οποία συνδέθηκε με την εμφάνιση του συνδικαλιστικού κινήματος, οδηγούν το συνδικαλιστικό κίνημα στην αναζήτηση τρόπων αποτελεσματικής παρέμβασης για την ενίσχυση της εργασίας στην σχέση της με τον παράγοντα κεφάλαιο.

Υπό το πρίσμα των παραπάνω διαπιστώσεων, η έρευνα αν και έχει ελληνοκεντρικό χαρακτήρα θα πρέπει να αναζητήσει τις εξελίξεις ως προς την εμφάνιση και δραστηριοποίηση του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας στο διεθνές και ειδικότερα στο ευρωπαϊκό περιβάλλον. Σκοπός της εν λόγω προσέγγισης είναι η αναζήτηση διαύλων επικοινωνίας και συνεργασίας με αντίστοιχα συνδικάτα άλλων ευρωπαϊκών χωρών, που μερική διάσταση της συνεργασίας λογίζεται η από κοινού συμμετοχή σε διεθνείς συνδικαλιστικούς οργανισμούς, μέσα από παράθεση των βασικών χαρακτηριστικών του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η παράθεση βασικών χαρακτηριστικών για τα όσα ισχύουν ως προς τον συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας στον ευρωπαϊκό χώρο είναι ικανή να αναδείξει τον τρόπο με τον οποίο άλλες χώρες αντιμετώπισαν ανάλογες καταστάσεις με την ελληνική, ο βαθμός εμφάνισης κοινών χαρακτηριστικών ή αδυναμιών, η καταγραφή τυχόν θετικών εμπειριών, χωρίς βέβαια να υπονοείται η τεχνητή μεταφορά τους στα ελληνικά δεδομένα, καθώς οι εθνικές εμπειρίες αυτές, που παρατηρούνται σε επίπεδο κάποιας άλλης χώρας, είναι απότοκες διαφορετικών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών συμφραζόμενων.

Η επιλογή της παράθεσης των βασικών χαρακτηριστικών της συνδικαλιστικής οργάνωσης του προσωπικού των σωμάτων ασφαλείας από συγκεκριμένες ευρωπαϊκές χώρες υπακούει στην ανάγκη ικανοποίησης ορισμένων αρχών, ώστε να μπορεί να υποστηριχθεί ότι καλύφθηκε σε κάποιο βαθμό το φάσμα των πιθανών χαρακτηριστικών που εμφανίζονται γύρω από τον συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας στον ευρωπαϊκό χώρο. Κατά λογική ακολουθία της παραπάνω πρότασης θα πρέπει να αναφερθεί ότι η εκτίμηση κάλυψης του συνόλου των όσων εμφανίζονται στον ευρωπαϊκό χώρο σχετικά με το υπό μελέτη φαινόμενο συνεπάγεται ότι η έρευνα έλαβε υπόψη της για την επιλογή των χωρών που θα αναλυθούν τα βασικά χαρακτηριστικά που εμφανίζουν ως προς τον συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας το ευρύτερο σύστημα εργασιακών σχέσεων που τις διέπει, στο οποίο άλλωστε εντάσσεται και ο τρόπος δραστηριοποίησης των εθνικών συνδικαλιστικών οργανώσεων. Συνεπώς, οι επιλεγείσες χώρες αποτελούν «τυπικά» παραδείγματα εκπροσώπησης των κύριων χαρακτηριστικών των συστημάτων των εργασιακών σχέσεων που απαντώνται στον ευρωπαϊκό χώρο.

Τέλος, ως μια μεθοδολογική παρατήρηση, θα πρέπει να σημειωθεί ότι για την αποτύπωση των βασικών χαρακτηριστικών του συνδικαλιστικού κινήματος στα σώματα ασφαλείας η έρευνα στηρίχθηκε στη βοήθεια, με την μορφή της παροχής των σχετικών πληροφοριών, των Εθνικών Ανταποκριτών του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου των Εργασιακών Σχέσεων (European Industrial Relations Observatory-EIRO), που δραστηριοποιείται στην καταγραφή και ανάλυση των εργασιακών σχέσεων στις χώρες της Ευρώπης με σκοπό την ενίσχυση των δομών κοινωνικού διαλόγου μεταξύ των κοινωνικών συνομιλητών.

4.3.1. Ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας στο Ηνωμένο Βασίλειο

Η περίπτωση της Βρετανίας ξεχωρίζει από πολλές απόψεις στον ευρωπαϊκό χάρτη των εργασιακών σχέσεων. Το εθνικό σύστημα των εργασιακών σχέσεων στηρίζεται στον εθελοντικό χαρακτήρα επίλυσης των εργατικών διαφορών και στην απουσία διευρυμένου χαρακτήρα νομοθετικών ρυθμίσεων. Το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελεί παράδειγμα βολонταρισμού ως

προς τον τρόπο ανάπτυξης του περιεχομένου των εργασιακών σχέσεων με περιορισμένο τον αντίστοιχο ρόλο του νομοθετικού έργου. Να σημειωθεί ότι η Αγγλία αποτελεί την πρώτη χώρα παγκοσμίως στην οποία εμφανίστηκε συλλογική μορφή εκπροσώπησης των συμφερόντων των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας και ειδικότερα της αστυνομίας, ήδη από το 1918, καθώς και η πρώτη απεργιακή κινητοποίηση.

Ήδη, από το 1870 αναφέρεται ότι στην περιφέρεια του Newcastle η τοπική αστυνομία ήταν σε προστριβές με την τοπική δημοτική αρχή σχετικά με τις συνθήκες εργασίας και τις χαμηλές αποδοχές, παρόλα αυτά δεν υπήρξαν φαινόμενα έμπρακτης διαμαρτυρίας, με τη μορφή δημιουργίας συνδικάτου ή με αποχή από την εργασία των τοπικών αστυνομικών. Δύο χρόνια αργότερα, το 1872, εκατόν εβδομήντα εννέα αστυνομικοί της Μητροπολιτικής Αστυνομίας του Λονδίνου αρνήθηκαν να αναλάβουν τα καθήκοντά τους διαμαρτυρόμενοι για τις συνθήκες εργασίας και τις χαμηλές αποδοχές. Αν και επέστρεψαν αμέσως στην εργασία τους μετά από προειδοποίηση των αρχών για απόλυσή τους σε περίπτωση που συνέχιζαν να αρνούνται να αναλάβουν τα καθήκοντά τους, εντούτοις εξήντα εννέα αποτάχθηκαν από το σώμα. Το αποτέλεσμα της εν λόγω κινητοποίησης των αστυνομικών ήταν η βελτίωση των όρων εργασίας και των αποδοχών τους. Παρόλο που η κινητοποίηση των αστυνομικών ήταν εκ του αποτελέσματος επιτυχής, εντούτοις δεν οδήγησε στη δημιουργία συνδικαλιστικού μορφώματος στην αστυνομία αντανακλώντας τον κατά τρόπο στρατιωτικό χαρακτήρα της αστυνομικής οργάνωσης. Παρά την πρακτική απολύσεων σε περίπτωση κινητοποιήσεων των αστυνομικών, μέλη της Μητροπολιτικής Αστυνομίας έλαβαν μέρος σε ευρύτερες κινητοποιήσεις το 1890 με αίτημα την αύξηση των συντάξιμων αποδοχών των αστυνομικών, ενώ η κυβέρνηση διακήρυξε ότι δεν θα επέτρεπε να είναι όμηρος των απαιτήσεων του αστυνομικού προσωπικού, αν και τελικά παρουσίασε τον Νόμο για τις συντάξεις των αστυνομικών με σημαντικές αυξήσεις στις συντάξεις. Εντούτοις, ούτε την περίοδο αυτή υπήρξε μορφοποίηση συνδικαλιστικών οργανώσεων στην βρετανική αστυνομία.

Το 1913 σε αστυνομικό περιοδικό περιελήφθη μια ανώνυμη επιστολή, η οποία ενημέρωνε τους αναγνώστες ότι δημιουργήθηκε συνδικάτο στην αστυνομία και ήδη αξιωματικοί υπό μυστικότητα συμμετέχουν σε αυτό. Το εν λόγω συνδικάτο ήταν η Εθνική Ένωση Αστυνομικών και Δεσμοφυλάκων

Αξιωματικών (NUPPO, National Union of Police and Prison Officers). Η ανάγκη να κρατηθεί απόρρητη η ιδιότητα μέλους του αστυνομικού συνδικάτου ήταν απόρροια του Ποινικού Κώδικα του 1885, στις ρυθμίσεις του οποίου περιλαμβάνονταν ως ποινικό αδίκημα η προτροπή σε αποχή από τα καθήκοντα του αστυνομικού προσωπικού, ή η υποστήριξη των όσων απέχουν. Υπό αυτή τη λογική γίνεται φανερό ότι στόχος του νομοθέτη ήταν η αποτροπή εμφάνισης συνδικαλιστικών ενώσεων στον χώρο της αστυνομίας. Όποιο αστυνομικό στέλεχος αποκαλύπτονταν ότι ήταν μέλος του νεοδημιούργητου συνδικάτου απολύονταν αμέσως από το σώμα. Η πολιτική και φυσική ηγεσία του σώματος προειδοποίησε και με απώλεια των συντάξιμων δικαιωμάτων σε περίπτωση συμμετοχής στο συνδικάτο. Παρά την απαγόρευση της δράσης της NUPPO και της παρακολούθησης της δραστηριότητας των αστυνομικών ως προς τη συμμετοχή τους σε μορφές συλλογικής εκπροσώπησης, τον Αύγουστο του 1918 το αστυνομικό προσωπικό της Μητροπολιτικής Αστυνομίας κατέβηκε σε απεργία, την πρώτη του προσωπικού των σωμάτων ασφαλείας. Αφορμή στάθηκε η απόλυση ενός αξιωματικού και εξέχοντος στελέχους του συνδικάτου.

Τα αιτήματα της απεργιακής κινητοποίησης ήταν η αύξηση των αποδοχών, η βελτίωση διαφόρων επιδομάτων, όπως το οικογενειακό και η επέκταση της επίδοσης συντάξιμων δικαιωμάτων και στις χήρες των αστυνομικών. Το συνδικάτο προειδοποίησε την κυβέρνηση ότι αν δεν ικανοποιούνταν τα αιτήματά του μέχρι την 29^η Αυγούστου, την επόμενη θα καλούσε το προσωπικό της Μητροπολιτικής Αστυνομίας σε απεργία. Η μη ικανοποίηση των αιτημάτων οδήγησε το σύνολο σχεδόν του προσωπικού της Μητροπολιτικής Αστυνομίας την 30^η Αυγούστου 1918 στην πρώτη απεργιακή κινητοποίηση του προσωπικού των σωμάτων ασφαλείας. Την επόμενη της απεργίας ο ίδιος ο Πρωθυπουργός, *Lloyd George*, ζήτησε συνάντηση με τους εκπροσώπους της NUPPO και συμφωνήθηκε η ικανοποίηση βασικών αιτημάτων των αστυνομικών. Μάλιστα, η κυβέρνηση δεσμεύτηκε να παράσχει τα ίδια οικονομικά ωφελήματα και στο υπόλοιπο αστυνομικό προσωπικό της χώρας πέραν του προσωπικού της Μητροπολιτικής Αστυνομίας.

Η περίπτωση της NUPPO έχει αρκετές ομοιότητες με αυτή της ελληνικής «Ένωσης Κατώτερων Αστυνομικών- ΕΚΑ», ως προς την αναγνώριση των συνδικαλιστικών ελευθεριών στο αστυνομικό προσωπικό.

Και τούτο διότι, όπως και στην περίπτωση της ΕΚΑ, αν και η ΝUPPO είχε de facto αναγνωριστεί από την πολιτεία ως ο συνδικαλιστικός εκπρόσωπος του αστυνομικού προσωπικού, εξάλλου στα αιτήματα της ΝUPPO ανταποκρίθηκε η κυβέρνηση, εντούτοις με το τέλος των κινητοποιήσεων του Αυγούστου του 1918 και μπροστά στο δεδομένο πλέον της οργάνωσης του αστυνομικού προσωπικού σε συνδικαλιστικές οργανώσεις σε όλη τη χώρα, η κυβέρνηση με στόχο την αποδυνάμωση της ΝUPPO προχώρησε στη σύσταση αντιπροσωπευτικών συμβουλίων για τους αστυνομικούς αξιωματούχους, απαγορεύοντας ταυτόχρονα τη συμμετοχή στη ΝUPPO. Με τον Νόμο για την Αστυνομία, το 1919, δημιουργήθηκε η Αστυνομική Ομοσπονδία (Police Federation) με την ταυτόχρονη διάλυση της ΝUPPO, όπως έγινε και στην ελληνική περίπτωση με τη διάλυση της ΕΚΑ και τη δημιουργία της ΠΟΑΣΥ. Με δεδομένο την παραπάνω εξέλιξη η ΝUPPO κάλεσε σε απεργιακές κινητοποιήσεις τους αστυνομικούς σε όλη τη χώρα, η οποία όμως δεν κατέγραψε επιτυχία. Παρόλα αυτά, στην περιοχή του Liverpool, όπου τα αιτήματα του τοπικού συνδικάτου αγνοούνταν συστηματικά από την τοπική Αστυνομική Διεύθυνση, λόγω της ενεργής συμμετοχής των τοπικών στελεχών στις απόπειρες δημιουργίας εθνικών συνδικαλιστικών οργανώσεων των αστυνομικών, η απεργία σημείωσε μεγάλη επιτυχία, με αποτέλεσμα, όπως αναφέρουν τα δημοσιεύματα της εποχής¹⁹⁰, τη διασάλευση της τάξης με όργιο λεηλασιών και οχλαγωγίας. Οι κινητοποιήσεις στο Liverpool διήρκεσαν τέσσερις μέρες, ώσπου ανέλαβε ο στρατός συνεπικουρούμενος από μη απεργούς αστυνομικούς. Το αποτέλεσμα της στρατιωτικής επέμβασης ήταν η απώλεια ζώων από πλευράς των διαδηλωτών και πάνω από διακόσιες συλλήψεις με κύρια κατηγορία τη λεηλασία περιουσιών. Το τελικό αποτέλεσμα της απεργιακής κινητοποίησης του 1919 ήταν η απόφαση της κυβέρνησης να απολυθούν όσοι αστυνομικοί συμμετείχαν στην απεργία και κανείς δεν επαναπροσλήφθηκε, ενώ επιπλέον έχασαν τα συνταξιοδοτικά τους δικαιώματα.

Η ίδρυση από την πολιτεία, με τον νέο Νόμο για την Αστυνομία, της Αστυνομικής Ομοσπονδίας έχει ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά κοινά με την ελληνική περίπτωση. Πρώτον, η αναγνώριση συνδικαλιστικών δικαιωμάτων

¹⁹⁰ Taaffe, P., Mulhearn, T., *Liverpool: A city that dared to fight*, Fortress, London, 1988, p. 27

για το αστυνομικό προσωπικό έπεται της δραστηριοποίησης, έστω και μη τυπικά αναγνωρισμένης, μιας μορφής συλλογικής εκπροσώπησης. Δεύτερον, η πολιτεία αν και σε μεγάλο βαθμό διαμόρφωνε την πολιτική της για τις συνθήκες εργασίας στην αστυνομία βάσει των αιτημάτων που διατύπωναν οι μη θεσμοθετημένες και συλλογικές οργανώσεις, η ίδια δεν αναγνώριζε την ύπαρξη τους, με ενδεικτικότερη στάση την άρνηση συμμετοχής εκπροσώπων των συνδικαλιστικών οργανώσεων σε κάποιας μορφής κοινωνικό διάλογο με τους αρμόδιους κρατικούς φορείς. Και τρίτον, η αναγνώριση συνδικαλιστικών δικαιωμάτων «παραχωρήθηκε» από την πολιτεία, αφενός, αφού πρώτα αποφασίστηκε η διάλυση των μέχρι τότε υπάρχουσών συλλογικών εκπροσωπήσεων και αφετέρου, υπήρξε ρύθμιση για τη μη συμμετοχή και συνεργασία των ενώσεων των αστυνομικών υπαλλήλων με ενώσεις που εκπροσωπούν εργαζόμενους από άλλους εργασιακούς χώρους. Η Αστυνομική Ομοσπονδία, όπως και οι αντίστοιχες οργανώσεις στον ελλαδικό χώρο, δεν επιτρέπεται να είναι μέλος του Συμβουλίου των Βρετανικών Συνδικάτων (TUC), που αποτελεί την ανώτατη εργατική συνδικαλιστική οργάνωση της χώρας.

Σήμερα η Αστυνομική Ομοσπονδία έχει μέλη της περίπου το σύνολο του αστυνομικού προσωπικού του Ηνωμένου Βασιλείου, περίπου εκατόν σαράντα χιλιάδες μέλη, εκπροσωπώντας τα συμφέροντα του αστυνομικού προσωπικού μέχρι και τον βαθμό του αρχιεπιθεωρητή (κάτι αντίστοιχο δηλαδή με τον βαθμό του αστυνομικού διευθυντή στην ελληνική περίπτωση, που συνεπάγεται ότι δεν εκπροσωπεί τα συμφέροντα των ανώτατων αξιωματικών του σώματος, ενώ στην Ελλάδα μπορούν στα αστυνομικά συνδικάτα να είναι μέλη και οι ανώτατοι αξιωματικοί του σώματος). Οργανωτικά η Αστυνομική Ομοσπονδία διαιρείται σε τρία τμήματα, που αντιστοιχούν σε διακριτούς βαθμούς στην υπηρεσιακή ιεραρχία. Τα κυριότερα θέματα που διαμορφώνουν τα αιτήματα της ομοσπονδίας είναι το ζήτημα των αποδοχών, της υπηρεσιακής εξέλιξης, της βελτίωσης της επιχειρησιακής ικανότητας μέσω της μείωσης της γραφειοκρατίας και της βελτίωσης των όρων υγιεινής και ασφάλειας. Κύριο χαρακτηριστικό της δράσης της Αστυνομικής Ομοσπονδίας είναι οι διαπραγματεύσεις για τα παραπάνω ζητήματα, καθώς δεν επιτρέπεται η προσφυγή σε απεργία, ενώ έχει το

δικαίωμα συμμετοχής σε συλλογικές διαπραγματεύσεις με την πολιτεία και υπογραφής συλλογικών συμφωνιών.

Στην περίπτωση της συλλογικής εκπροσώπησης του προσωπικού του Πυροσβεστικού Σώματος στο Ηνωμένο Βασίλειο θα πρέπει εισαγωγικά να ειπωθεί ότι απολαμβάνουν πλήρως τα συνδικαλιστικά δικαιώματα των υπολοίπων δημόσιων λειτουργών, δηλαδή σε σχέση με το αστυνομικό προσωπικό, αφενός έχουν το δικαίωμα προσφυγής στην απεργία, αφετέρου έχουν τη δυνατότητα συλλογικής διαπραγμάτευσης και υπογραφής συλλογικών συμβάσεων, ενώ ταυτόχρονα αναγνωρίζεται το δικαίωμα ένταξης των συνδικάτων του σε οργανώσεις, στις οποίες δραστηριοποιούνται συνδικαλιστικές ενώσεις από άλλους εργασιακούς χώρους.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο η μεγαλύτερη ομοσπονδία του προσωπικού της πυροσβεστικής είναι η Ένωση της Πυροσβεστικής (Fire Brigades Union-FBU). Η FBU εκπροσωπεί περίπου το 85% του προσωπικού του Πυροσβεστικού Σώματος. Η διάρθρωση της FBU χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη δεκατριών επιμέρους ενώσεων της σε περιφερειακό επίπεδο. Κάθε περιφερειακή ένωση διοικείται από το αντίστοιχο συμβούλιο και κάθε έτος διενεργείται το συνέδριο της ομοσπονδίας, το οποίο και καθορίζει τις κατευθυντήριες γραμμές της πολιτικής της. Οι βασικοί άξονες δραστηριοποίησης της ομοσπονδίας είναι η προστασία και η βελτίωση των συνθηκών εργασίας του πυροσβεστικού προσωπικού, η βελτίωση της ασφάλειας στους χώρους εργασίας, καθώς και η καταπολέμηση των διακρίσεων στην εργασία. Η FBU παρέχει στα μέλη της υπηρεσίες νομικής/συμβουλευτικής υποστήριξης σε ζητήματα που αφορούν την δραστηριοποίησή τους κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους. Επίσης, παρέχει οικονομικά βοηθήματα στα μέλη της σε περίπτωση ατυχήματος εκτός του τόπου εργασίας τους. Μάλιστα, για την εξυπηρέτηση των μελών της η FBU έχει συστήσει τηλεφωνική γραμμή επικοινωνίας, η οποία λειτουργεί καθόλη τη διάρκεια της ημέρας και του έτους.

Κύριο χαρακτηριστικό δραστηριοποίησης της οργάνωσης για την επίτευξη των σκοπών της είναι η διενέργεια εκστρατειών ενημέρωσης και ο επηρεασμός μελών του κοινοβουλίου και πολιτικών στελεχών για ζητήματα που αφορούν το Πυροσβεστικό Σώμα. Για την χρηματοδότηση των εκστρατειών ενημέρωσης η FBU έχει δημιουργήσει έναν ειδικό λογαριασμό,

με τον οποίο εκτός των άλλων χρηματοδοτούνται πολιτικά κόμματα και στελέχη για την προώθηση των συμφερόντων της οργάνωσης. Ουσιαστικά, μέχρι το 2004 η FBU χρηματοδοτούσε και στήριζε πολιτικά το Βρετανικό Εργατικό Κόμμα. Από το έτος εκείνο και εντεύθεν, στο συνέδριο που διενεργήθηκε εκείνο το έτος, αποφασίστηκε με εσωτερικό δημοψήφισμα μεταξύ των μελών, η αποσύνδεση από το Εργατικό Κόμμα, με αποτέλεσμα η FBU να στηρίζει πλέον και στελέχη από άλλους πολιτικούς οργανισμούς.

Η FBU είναι μέλος του Βρετανικού Συμβουλίου Συνδικάτων (Trade Unions Congress- TUC), στο εσωτερικό του οποίου θεωρείται ως μεσαίου μεγέθους συνδικάτο.

Η FBU αποτελεί τον κοινωνικό συνομιλητή από την πλευρά των εργαζομένων στο Εθνικό Συμβούλιο που ασχολείται με ζητήματα πυρόσβεσης (National Joint Council- NJC). Το NJC αποτελεί forum συλλογικής διαπραγμάτευσης μεταξύ των εργοδοτών και των εργαζομένων. Αποτελείται από τριάντα μέλη από την πλευρά των εργοδοτών και είκοσι επτά από την πλευρά των εργαζομένων, εκπρόσωποι οι οποίοι στο σύνολό τους υποδεικνύονται από την FBU. Στο Συμβούλιο αντικείμενο διαπραγμάτευσης και ρύθμισης είναι το σύνολο των ζητημάτων που αφορούν το πυροσβεστικό προσωπικό, συνεπώς και εκείνο των αποδοχών. Για να θεωρηθεί ότι έχει επιτευχθεί συμφωνία σχετικά με κάποιο θέμα απαιτείται να υπάρξει συγκατάθεση της πλειοψηφίας και από τα δύο μέρη. Κατά συνέπεια, η ανισορροπία που εμφανίζεται στη συμμετοχή στο Κοινό Συμβούλιο, ως προς τον αριθμό των μελών, πρακτικά δεν εμποδίζει τη λειτουργία του οργάνου ως προς τη λήψη αποφάσεων, ή με μια ορθότερη διατύπωση, δεν επιτρέπει τη λήψη αποφάσεων που δεν βρίσκει σύμφωνη την πλευρά των εργαζομένων, λόγω του γεγονότος ότι είναι αριθμητικά λιγότεροι στο Συμβούλιο, διότι απαιτείται για τη λήψη απόφασης κοινή αντίληψη και των δύο μερών. Σε περίπτωση μη επίτευξης συμφωνίας το κάθε μέρος έχει το δικαίωμα να προσφύγει στη διαιτησία.

Ιδιαίτερη σημασία έχει για την FBU η διεθνής δραστηριοποίησή της τόσο σε αυτό καθαυτόν τον επαγγελματικό τομέα στον οποίο δραστηριοποιείται, όσο και για την επίτευξη ευρύτερων σκοπών, που σχετίζονται με την παγκόσμια ειρήνη και την διάδοση των ιδανικών του συνδικαλιστικού κινήματος για κοινωνική δικαιοσύνη και αλληλεγγύη μεταξύ

των μελών της εργατικής τάξης. Τόσο μέσω της συμμετοχής της στην Βρετανική Συνομοσπονδία των Συνδικάτων (TUC), όσο και από μόνη της, η FBU δίνει έμφαση στη διεθνή της παρουσία. Η FBU έχει μεταξύ άλλων αναπτύξει δεσμούς με οργανισμούς, όπως η «Αλληλεγγύη για την Κούβα» (Cuba Solidarity), «Δικαιοσύνη για την Κολομβία» (Justice for Colombia) και «Αλληλεγγύη για την Παλαιστίνη» (Palestine Solidarity). Η δραστηριοποίηση της FBU γύρω από διεθνή ζητήματα και η μορφή που θα έχει η εν λόγω δραστηριοποίηση αποφασίζεται στο ετήσιο συνέδριό της, ενώ ενθαρρύνονται και τα μέλη της οργάνωσης τόσο ως προς τη διατύπωση απόψεων για τα πεδία που ενδεχομένως θα πρέπει επιπλέον να δραστηριοποιηθεί η οργάνωση, όσο και ως προς τη μορφή που θα πρέπει να έχει η δραστηριοποίηση και η υποστήριξη της FBU προς άλλα συνδικάτα διεθνώς.

Στον χώρο του Πυροσβεστικού Σώματος του Ηνωμένου Βασιλείου δραστηριοποιείται και το συνδικάτο «Αλληλεγγύη» (Solidarity), το οποίο αποτελεί τμήμα της ευρύτερης ομώνυμης τριτοβάθμιας ένωσης που δραστηριοποιείται στους χώρους εργασίας της χώρας. Η εν λόγω οργάνωση χαρακτηρίζεται από ακραία συντηρητική ιδεολογία, με ξενοφοβικές αντιλήψεις. Χαρακτηριστικές της ιδεολογίας της είναι η καταστατικές αρχές της οργάνωσης. Η τριτοβάθμια οργάνωση καταδικάζει την πολιτική της TUC, την οποία χαρακτηρίζει ως «προδοτική» των συμφερόντων των Βρετανών εργαζομένων, ως προς την ελευθερία μετακίνησης για αναζήτηση εργασίας των Ευρωπαίων εργαζομένων στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της υποστήριξης της μετανάστευσης από χώρες εκτός της Ένωσης. Αντίθετα, η Αλληλεγγύη υποστηρίζει τη «διαχείριση» της μετακίνησης των Ευρωπαίων εργαζομένων και τη μη περαιτέρω μετανάστευση εργαζομένων από χώρες εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης, καταδικάζει την πολιτική της TUC ως προς την χορήγηση βοήθειας σε χώρες του Τρίτου και του Δεύτερου Κόσμου, ενώ η ίδια θεωρεί ότι ανάλογα κονδύλια θα έπρεπε να διατίθενται για τους γηγενείς εργαζόμενους. Για τους μετανάστες εργαζόμενους, η Αλληλεγγύη πιστεύει ότι,

While Solidarity recognises that with Mass Migration having such catastrophic effects on the UK labour market, we will not provide any encouragement towards further migration, and would argue towards the removal of many of the illegal people already here.

(Μεταφ. του συγ.: Καθώς η Αλληλεγγύη αναγνωρίζει ότι η μαζική μετανάστευση έχει καταστροφικά αποτελέσματα στην αγορά εργασίας, δεν θα ενθαρρύνει περαιτέρω μετανάστευση και θα πρότεινε τη μετακίνηση πολλών από τους παράνομους πολίτες που ήδη βρίσκονται στη χώρα.).

Είναι ενδεικτική των απόψεων της Αλληλεγγύης επίσης, ειδικά ως προς τα ζητήματα που αφορούν το Πυροσβεστικό Σώμα, η θέση του τμήματος της οργάνωσης που δραστηριοποιείται στην πυροσβεστική σχετικά με τη θέση των γυναικών στο Σώμα. Σύμφωνα με το συνδικάτο της Αλληλεγγύης στην πυροσβεστική, αν και αναγνωρίζεται η ισότητα των φύλων, με δεδομένη την γενικότερη σωματική δύναμη των ανδρών έναντι των γυναικών, θα ήταν λάθος η προώθηση στόχων για την επίτευξη ισότητας μόνο και μόνο για να ικανοποιηθούν πολιτικοί στόχοι και στατιστικά δεδομένα. Για το πυροσβεστικό συνδικάτο της Αλληλεγγύης, η FBU δεν είναι ικανή να αποκοπεί από τους διεθνείς στόχους της TUC, οι οποίοι για την Αλληλεγγύη δεν προωθούν τα συμφέροντα των Βρετανών εργαζόμενων, ενώ παράλληλα η TUC δεν έχει επιδείξει ουσιαστική αλληλεγγύη στο πυροσβεστικό προσωπικό της χώρας, ενώ ταυτόχρονα η Αλληλεγγύη αφήνει να εννοηθεί ότι εμφανίζονται κρούσματα διαφθοράς στην FBU.

4.3.2. Ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας στη Γερμανία

Η Γερμανία, ως η μεγαλύτερη πληθυσμιακά χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εμφανίζει και τη μεγαλύτερη συγκέντρωση εργαζομένων στα σώματα ασφαλείας.

Το κύριο χαρακτηριστικό του γερμανικού παραδείγματος, όσον αφορά τη συνδικαλιστική εκπροσώπηση είναι η καταλυτική παρουσία της μεγαλύτερης συνδικαλιστικής συννομοσπονδίας, στην οποία κυριαρχεί η σοσιαλδημοκρατική τάση, δηλαδή της Γερμανικής Συννομοσπονδίας Συνδικάτων (Deutscher Gewerkschaftsbund- DGB), σε σχέση με τις υπόλοιπες εργατικές ενώσεις. Παρά το γεγονός ότι εμφανίζεται πλουραλισμός ως προς τις οργανώσεις που εκπροσωπούν τους εργαζόμενους του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, καθώς πέρα από την DGB υπάρχουν ακόμη η DBB (Deutscher Beamtenbund- Γερμανική Ένωση των Δημοσίων Υπαλλήλων), η

οποία εκπροσωπεί δημοσίους υπαλλήλους κυρίως χριστιανοδημοκρατικής πολιτικής απόχρωσης, καθώς και η CBB (Christian Beamtenbund-Χριστιανική Συνδικαλιστική Οργάνωση), που επίσης χαρακτηρίζεται από χριστιανοδημοκρατική πολιτική δραστηριοποίηση και εκπροσωπεί τόσο τον ιδιωτικό, όσο και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα, εντούτοις η DGB αποτελεί τον μοναδικό ουσιαστικά εκπρόσωπο της μισθωτής εργασίας, διότι εκπροσωπεί το 85% περίπου του συνόλου των συνδικαλισμένων εργαζομένων.

Στην Γερμανική αστυνομία, ως προς το ζήτημα της συνδικαλιστικής εκπροσώπησης, τα χαρακτηριστικά που παρατηρούνται είναι αντίστοιχα των χαρακτηριστικών που εμφανίζει το γερμανικό συνδικαλιστικό κίνημα στο σύνολό του. Το κυρίαρχο συνδικάτο είναι το Γερμανικό Συνδικάτο της Αστυνομίας (Gewerkschaft der Polizei- GDP), το οποίο εκπροσωπεί άνω των εκατόν ογδόντα χιλιάδων αστυνομικών υπαλλήλων, όλων των ιεραρχικών βαθμίδων, σε σύνολο περίπου διακοσίων εβδομήντα χιλιάδων αστυνομικών της Γερμανικής Αστυνομίας, έχοντας δηλαδή συνδικαλιστική πυκνότητα άνω του 65%. Η GDP ιδρύθηκε στα τέλη του 1950 και αποτελεί μία από τις οκτώ συνολικά ομοσπονδίες που συγκροτούν τη DGB, ενώ ως προς τη συμμετοχή της σε διεθνή συνδικαλιστικά όργανα να ειπωθεί ότι η οργάνωση είναι μέλος της EUROCOP. Αν και στο καταστατικό της GDP διακηρύσσεται η οργανωτική και ιδεολογική ανεξαρτησία από την κυβέρνηση και τα πολιτικά κόμματα, εντούτοις είναι μέλος της DGB, στην οποία όπως αναφέρθηκε, κυριαρχεί η σοσιαλδημοκρατική πολιτική ιδεολογία. Η συμμετοχή της στην DGB, από την 1^η Απριλίου 1978, σύμφωνα με την ηγεσία της GDP, υλοποιήθηκε για να ικανοποιηθεί η αρχή ότι τα συμφέροντα του αστυνομικού προσωπικού θα πρέπει να ενταχθούν και να εκπροσωπούνται μέσω του ευρύτερου συνδικαλιστικού κινήματος της χώρας. Η οργάνωση δεν υπογράφει συλλογικές συμβάσεις εργασίας, ενώ ως διαπραγματευτικό «όπλο» υπάρχει η δυνατότητα προσφυγής σε διαδηλώσεις, ή η συμμετοχή σε θεσμούς κοινωνικού διαλόγου, χωρίς όμως τη δυνατότητα προσφυγής σε απεργία.

Η δεύτερη σε μέγεθος συνδικαλιστική οργάνωση στον χώρο της Γερμανικής αστυνομίας είναι η Γερμανική Αστυνομική Ένωση (Deutsche Polizeigewerkschaft- DPolG). Σε αυτήν είναι συνδικαλισμένοι περίπου τριάντα δύο χιλιάδες αστυνομικοί υπάλληλοι. Η εν λόγω οργάνωση ιδρύθηκε το 1951

και είναι μέλος της DBB, της χριστιανοδημοκρατικής πολιτικής απόχρωσης οργάνωσης που εκπροσωπεί συμφέροντα δημοσίων υπαλλήλων της χώρας.

Έχοντας υπόψη τον συνολικό αριθμό συνδικαλισμένων αστυνομικών υπαλλήλων, που εκπροσωπούν οι δύο οργανώσεις, προκύπτει ότι η συνδικαλιστική πυκνότητα του αστυνομικού προσωπικού στην Γερμανία προσεγγίζει το ογδόντα τοις εκατό.

Το Γερμανικό Πυροσβεστικό Σώμα είναι διαρθρωμένο σε ομοσπονδιακό και κοινοτικό επίπεδο, ενώ επιπλέον χαρακτηρίζεται και από την ύπαρξη μεγάλου αριθμού, άνω του ενός εκατομμυρίου, εθελοντών πυροσβεστών. Οι επαγγελματίες πυροσβέστες υπολογίζονται σε περίπου τριάντα χιλιάδες. Η παροχή πυροσβεστικών υπηρεσιών είναι υποχρέωση της κοινότητας, ενώ η πολιτική προστασία και η διαχείριση των συνεπειών από φυσικές καταστροφές είναι υποχρέωση της ομοσπονδιακής κυβέρνησης. Σε πόλεις με πληθυσμό άνω των εκατό χιλιάδων κατοίκων υπεύθυνοι για την παροχή πυροσβεστικών υπηρεσιών είναι οι επαγγελματίες πυροσβέστες, ενώ σε μικρότερες συγκεντρώσεις πληθυσμού υπεύθυνες είναι οι οργανώσεις των εθελοντών πυροσβεστών. Οι επαγγελματίες πυροσβέστες, ως δημόσιοι λειτουργοί, είναι μέλη ευρύτερων συνδικαλιστικών οργανώσεων, όπως η ver.di (Vereinte Dienstleistungsgewerkschaft), η οποία είναι η οργάνωση που εκπροσωπεί τα συμφέροντα των δημοσίων υπαλλήλων και εντάσσεται στην DGB, ενώ και η DBB εκπροσωπεί τους επαγγελματίες πυροσβέστες. Επίσης, θα πρέπει να ειπωθεί ότι οι πυροσβεστικές υπηρεσίες της χώρας έχουν συστήσει την Ένωση Γερμανικών Πυροσβεστικών Υπηρεσιών (Deutscher Feuerwehr Verband), η οποία είναι Μη Κυβερνητική Οργάνωση που έχει ως σκοπό τον επηρεασμό του πολιτικού κόσμου και της κοινής γνώμης προς όφελος της προώθησης των συμφερόντων των επαγγελματιών πυροσβεστών.

4.3.3. Ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας στη Σουηδία

Η Σουηδία αποτελεί τυπικό εκπρόσωπο του σκανδιναβικού προτύπου οργάνωσης των εργασιακών σχέσεων και της λειτουργίας της οικονομίας και της αγοράς εργασίας. Ως προς το υποσύνολο της οργάνωσης του κόσμου της εργασίας η Σουηδία, όπως και οι υπόλοιπες σκανδιναβικές χώρες,

χαρακτηρίζεται από υψηλά ποσοστά συνδικαλιστικής πυκνότητας και τη συνεργασία των κοινωνικών οργανώσεων με το κράτος, διαμορφώνοντας ένα ευρύτερο κλίμα κοινωνικής συναίνεσης, που συνετέλεσε στη συγκρότηση του σουηδικού εργασιακού και κοινωνικού προτύπου.

Στο προσωπικό της Σουηδικής Αστυνομίας δραστηριοποιείται το Σουηδικό Συνδικάτο της Αστυνομίας (Polisförbundet). Ήδη από τα τέλη του δεκάτου ενάτου αιώνα διαπιστώθηκε η ανάγκη για τη δημιουργία συνδικάτου στη σουηδική αστυνομία. Παρόλα αυτά, δεν επετράπη η δημιουργία συνδικάτου. Το 1903 δημιουργήθηκε το Συνδικάτο της Αστυνομίας. Τα κυριότερα θέματα στα οποία έδωσε βάρος κατά την πρώτη περίοδο της δραστηριοποίησής του ήταν η παροχή συντάξεων σε όλη τα στελέχη της αστυνομίας, η αύξηση των αποδοχών, η δημιουργία αστυνομικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και η έκδοση αστυνομικού συνδικαλιστικού περιοδικού. Επίσης, κύριο μέλημα του συνδικάτου ήταν η μεταβίβαση πτυχών που αφορούσαν το αστυνομικό προσωπικό, όπως ο καθορισμός των αποδοχών από το τοπικό/κοινοτικό στο εθνικό επίπεδο. Η εν λόγω μετάβαση έγινε πραγματικότητα τη δεκαετία του '60. Υπό το νέο νομοθετικό πλαίσιο που ψηφίστηκε τη δεκαετία του '70 και με το οποίο ενισχύονταν ο ρόλος των συνδικαλιστικών εκπροσώπων, η θέση του αστυνομικού συνδικάτου ενισχύθηκε περαιτέρω, με τους συνδικαλιστικούς εκπροσώπους να είναι σε θέση να αφοσιωθούν στα συνδικαλιστικά τους καθήκοντα και ταυτόχρονα να απολαμβάνουν τις αποδοχές τους ως αστυνομικοί υπάλληλοι. Η εξέλιξη αυτή είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένας «επαγγελματισμός», μια εμπειρία διαπραγμάτευσης στα συνδικαλιστικά στελέχη της αστυνομίας, και όχι μόνο, σε όλα τα επίπεδα της συνδικαλιστικής οργάνωσης. Επίσης, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ήδη από τη δεκαετία του '60 το αστυνομικό προσωπικό της χώρας έχει το δικαίωμα προσφυγής σε απεργία. Από τότε μέχρι σήμερα το εν λόγω δικαίωμα έχει χρησιμοποιηθεί μία φορά, όταν στα μέσα της δεκαετίας του '70 η κυβέρνηση ανακοίνωσε την πρόθεση για μείωση κατά χίλιες εξακόσιες θέσεις τον αριθμό των αστυνομικών αξιωματούχων. Μετά την επιτυχή απεργιακή κινητοποίηση χιλίων εξακοσίων αστυνομικών αξιωματούχων, δηλαδή ένας ισόποσος αριθμός των περικοπών που προωθούσε η κυβέρνηση, η κυβερνητική πρόταση απεσύρθη.

Το Συνδικάτο της Σουηδικής Αστυνομίας έχει συνδικαλιστική πυκνότητα άνω του ενενήντα εννέα τοις εκατό, που μεταφράζεται σε είκοσι τρεις χιλιάδες μέλη. Το δεκαεννιά τοις εκατό των μελών είναι γυναίκες, ενώ σε σύνολο τετρακοσίων ογδόντα πέντε εκπροσώπων των εργαζομένων στις αστυνομικές υπηρεσίες της χώρας το είκοσι τοις εκατό είναι γυναίκες. Το Σουηδικό Συνδικάτο της Αστυνομίας είναι μέλος της Σουηδικής Συνομοσπονδίας των αμοιβομένων εργαζομένων στις υπηρεσίες (TCO) στο τμήμα που αφορά τον δημόσιο τομέα (TCO-OF). Η συμμετοχή του αστυνομικού συνδικάτου στη Συνομοσπονδία έγινε υπό το πρίσμα ότι θα έπρεπε να υπάρχει εκπροσώπηση των αστυνομικών στο ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα της χώρας.

Στην TCO είναι ενταγμένο και το αντίστοιχο συνδικάτο του προσωπικού του πυροσβεστικού σώματος της χώρας, οι υπάλληλοι του οποίου λογίζονται δημόσιοι λειτουργοί. Επίσης, το προσωπικό που έχει ως καθήκον τις αποστολές διάσωσης έχει συστήσει ξεχωριστό συνδικάτο το Brandmanners Riksoförbund (BRF), που εκπροσωπεί τα συμφέροντα δέκα χιλιάδων πεντακοσίων διασωστών και το οποίο δεν είναι ενταγμένο σε κάποια ανώτερη ομοσπονδία της χώρας.

4.3.4. Ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας στη Γαλλία

Το κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα ως προς την συνδικαλιστική εκπροσώπηση της μισθωτής εργασίας της χώρας είναι ο συνδικαλιστικός πλουραλισμός, που συνεπάγεται τη δραστηριοποίηση συνδικαλιστικών οργανώσεων στη βάση των διαφορετικών ιδεολογικών ρευμάτων. Επιπλέον, διατάξεις του Γαλλικού Δικαίου σχετικά με την αναγνώριση των συνδικαλιστικών ελευθεριών -και πιο συγκεκριμένα, το Διάταγμα 82-447/28.5.1982- ισχυρίστηκε ότι υιοθέτησε η τότε πολιτική ηγεσία του Ελληνικού υπουργείου Δημόσιας Τάξης για την αναγνώριση του συνδικαλισμού στην Ελληνική Αστυνομία.

Αν και θεωρείται ότι ο συνδικαλιστικός πλουραλισμός οδήγησε στην περίπτωση της Γαλλίας στην εμφάνιση ιδιαίτερα χαμηλών ποσοστών συνδικαλιστικής πυκνότητας, το χαμηλότερο ποσοστό μεταξύ των παλαιότερων μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εντούτοις η συνδικαλιστική

πυκνότητα στα συνδικάτα της αστυνομίας κυμαίνεται σε πολύ υψηλά επίπεδα, περίπου στο εβδομήντα τοις εκατό σε σύνολο εκατόν είκοσι πέντε χιλιάδων αστυνομικών υπαλλήλων. Να σημειωθεί ότι το σώμα της Γαλλικής Χωροφυλακής (Gendarmerie) λόγω του γεγονότος ότι θεωρείται στρατιωτικό σώμα, εντασσόμενο στο υπουργείο Άμυνας, δεν έχει το δικαίωμα της συνδικαλιστικής εκπροσώπησης και προφανώς της απεργίας. Για τον λόγο αυτό τα αιτήματα του εν λόγω προσωπικού εκπροσωπούνται εμμέσως από τους συναδέλφους τους της Εθνικής Αστυνομίας, η οποία ανήκει στο υπουργείο Εσωτερικών, ενώ πολλές φορές έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο σε διαδηλώσεις και κινητοποιήσεις που διοργανώνονται από τα συνδικάτα της Αστυνομίας, κινητοποιήσεις που αποφασίζονται είτε από κοινού, είτε, το συνηθέστερο το κάθε αστυνομικό συνδικάτο ξεχωριστά, να μετέχουν οι σύζυγοι των στελεχών της Χωροφυλακής από τη στιγμή που τα εν λόγω στελέχη δεν επιτρέπεται να συνδικαλίζονται.

Η μεγαλύτερη αστυνομική ομοσπονδία είναι η Εθνική Ένωση Αυτόνομων Συνδικάτων της Αστυνομίας (Union Nationale des Syndicats Autonomes, UNSA-Police), η οποία αποτελεί την ένωση του Εθνικού Συνδικάτου Αστυνομικών Στελεχών (Syndicat National des Policiers en Tenue-SNPT), το οποίο αντλεί τη δύναμή του και είναι το δημοφιλέστερο αστυνομικό συνδικάτο στην Γαλλική περιφέρεια και του Εθνικού Ανεξάρτητου Συνδικάτου της Αστυνομίας (Syndicat National Independant de la Police, SNIP), το οποίο έχει την υποστήριξη της πλειοψηφίας του προσωπικού των ειδικών αστυνομικών δυνάμεων (Compagnies Republicaines de Securite, CRS). Η UNSA και κατ' επέκταση το συνδικάτο της στην αστυνομία είναι αριστερής- σοσιαλιστικής τάσης.

Η δεύτερη μεγαλύτερη συμμαχία στον χώρο των αστυνομικών συνδικάτων προέρχεται από τα συνδικάτα του συντηρητικού χώρου. Τα συνδικάτα Alliance και Synergie εντάχθηκαν στην Συνομοσπονδία στελεχών επιχειρήσεων (Confederation Francaise de l'Encadrement- Confederation Generale des Cadres, CFE-CGC).

Ακολουθεί το προοδευτικής ιδεολογικής κατεύθυνσης Γενικό Συνδικάτο της Αστυνομίας (Syndicat General de la Police, SGP), το οποίο είναι το μεγαλύτερο αστυνομικό συνδικάτο στην περιοχή του Παρισιού είναι ενταγμένο στην CGT-FO (Confederation Generale du Travail- Force Ouvriere).

Επιπλέον, δραστηριοποιείται το ακραία συντηρητικό Ανεξάρτητο Συνδικάτο των στελεχών της Αστυνομίας (Federation Professionnelle Independante de la Police, FPIP), ενώ στα συνδικάτα που είναι ενταγμένα στην κομμουνιστικής τάσης Γενική Συνομοσπονδία Εργασίας (Confederation Generale du Travail, CGT), στην σοσιαλιστικής-αυτοδιαχειριστικής τάσης Γαλλικής Δημοκρατικής Συνομοσπονδίας της Εργασίας (Confederation Francaise Democratique du Travail, CFDT) και στην χριστιανοδημοκρατικής τάσης Συνομοσπονδία των Χριστιανών εργαζομένων (Confederation Francaise des travailleurs Chretiens, CFTC) μόλις που εκπροσωπείται συνολικά ποσοστό λίγο πιο πάνω από το δύο τοις εκατό του αστυνομικού προσωπικού.

Τα κυριότερα σημεία στα οποία για το σύνολο των συνδικάτων δίνεται το κύριο βάρος της υποστήριξης και της σύγκρουσης με την πολιτεία είναι το ζήτημα του ωραρίου, με την έντονη αντίδρασή τους, η οποία πήρε τη μορφή διαδηλώσεων, για την κατάργηση του 35ωρου, οι ανεπαρκείς απολαβές και οι συνθήκες εργασίας με τα αυξανόμενα ποσοστά εγκληματικότητας.

Αντίστοιχη είναι η εικόνα και στο προσωπικό του Πυροσβεστικού Σώματος, με τις μεγάλες συνδικαλιστικές οργανώσεις να έχουν επιμέρους συνδικάτα για τα στελέχη της πυροσβεστικής, τα οποία είναι δημόσιοι υπάλληλοι και έχουν το δικαίωμα της απεργίας.

4.3.5. Ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας στην Ιβηρική Χερσόνησο

Η πορεία αναγνώρισης και δραστηριοποίησης του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας στις δύο χώρες της Ιβηρικής Χερσονήσου παρουσιάζει πολλά κοινά χαρακτηριστικά με την ελληνική περίπτωση, αντανακλώντας ουσιαστικά αντίστοιχες ομοιότητες στα πεδία του ευρύτερου πολιτικού πλαισίου και των εργασιακών σχέσεων, όπως για παράδειγμα, πολύχρονη πολιτική αναστάτωση και απουσία δημοκρατικών θεσμών και πατερναλιστική προσέγγιση του κράτους απέναντι στις εργασιακές σχέσεις και στα συνδικάτα.

Στην περίπτωση της Πορτογαλίας η αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών στο προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας έγινε εφικτή μόλις το 2000, ενώ τα υπάρχοντα μέχρι εκείνη την περίοδο συνδικάτα ήταν εκτός νόμου. Στα τέλη του 2000 η κυβερνώσα σοσιαλδημοκρατική παράταξη

κατέθεσε νομοσχέδιο με το οποίο αναγνωρίζονταν ο συνδικαλισμός στην αστυνομία, με μόνη απαγόρευση το δικαίωμα στην απεργία. Αντίθετα, το κομμουνιστικό κόμμα της χώρας κατέθεσε αντίστοιχο σχέδιο νόμου, βάσει του οποίου αναγνωρίζονταν και αυτό το δικαίωμα.

Με την αναγνώριση του συνδικαλιστικού δικαιώματος στο προσωπικό της πορτογαλικής Αστυνομίας, δημιουργήθηκαν δύο συνδικάτα, τα οποία, όπως και στην ελληνική περίπτωση, διακρίνονταν με κριτήριο την ένταξη του στελέχους στην υπηρεσιακή οργανωτική ιεραρχία. Για τους αξιωματικούς δημιουργήθηκε η Ομοσπονδία των Αξιωματικών της Αστυνομίας (Associação Sindical dos Profissionais da Polícia-ASPP), ενώ για το υπόλοιπο προσωπικό ιδρύθηκε το Εθνικό Συνδικάτο της Αστυνομίας (Sindicato Nacional da Polícia-SINAPOL). Σε επίπεδο συμμετοχής σε διεθνείς συνδικαλιστικούς φορείς, η ομοσπονδία των αξιωματικών είναι μέλος της CESP, ενώ η SINAPOL είναι μέλος της EUROCCOP. Βάσει του καταστατικού τους οι δύο ομοσπονδίες είναι ανεξάρτητες από κόμματα και συνδικαλιστικές παρατάξεις. Η συνδικαλιστική πυκνότητα των δύο οργανώσεων ξεπερνά το 65%. Οι σχέσεις των συνδικάτων της αστυνομίας με την κυβέρνηση είναι οριακές, εξαιτίας της άρνησης της πορτογαλικής κυβέρνησης να πληροφορεί και να συνδιαλέγεται με τα συνδικάτα για ζητήματα που αφορούν το προσωπικό. Αποκορύφωμα της διένεξης μεταξύ συνδικάτων και κυβέρνησης ήταν η προσφυγή, κατόπιν αιτήματος των δύο συνδικάτων μελών τους, των EUROPOL και CESP στο Συμβούλιο της Ευρώπης, στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων, για τη μη συμμόρφωση της πορτογαλικής κυβέρνησης απέναντι στην υποχρέωσή της να συνδιαλέγεται με τα συνδικάτα και της μη εφαρμογής των άρθρων σχετικά με την προστασία των στελεχών από διώξεις λόγω της συνδικαλιστικής τους δράσης.

Σχετικά με το προσωπικό του Πυροσβεστικού Σώματος, να ειπωθεί ότι τα στελέχη της πυροσβεστικής είναι δημόσιοι λειτουργοί. Στους κόλπους του σώματος δεν έχει δημιουργηθεί ξεχωριστό συνδικάτο.

Ανάλογα χαρακτηριστικά εμφανίζονται και στην περίπτωση της δραστηριοποίησης των συνδικαλιστικών οργανώσεων στα σώματα ασφαλείας της Ισπανίας. Η αναγνώριση του συνδικαλισμού στην Ισπανική αστυνομία από την κυβέρνηση έγινε το 1984. Το πρώτο συνδικάτο ιδρύθηκε υπό καθεστώς παρανομίας το 1979 και τα στελέχη του αντιμετώπιζαν ακόμη και το

ενδεχόμενο απόλυσης από την υπηρεσία. Στην Ισπανική αστυνομία δραστηριοποιούνται το Συνδικάτο των Αξιωματικών της Αστυνομίας (Sindicato Profesional de Policía), το οποίο εκπροσωπεί τα συμφέροντα των αξιωματικών αστυνομικών και εμφανίζει συνδικαλιστική πυκνότητα άνω του πενήντα τοις εκατό και η Ομοσπονδία των Συνδικάτων της Αστυνομίας (Federation de Sindicatos de Policía-FESPOL), η οποία αποτελεί την ένωση τεσσάρων επιμέρους αστυνομικών ομοσπονδιών και εκπροσωπεί το προσωπικό που βρίσκεται στις χαμηλότερες βαθμίδες της υπηρεσιακής ιεραρχίας και εμφανίζει συνδικαλιστική πυκνότητα άνω του πενήντα τοις εκατό σε σύνολο πενήντα επτά χιλιάδων αστυνομικών της Ισπανικής αστυνομίας. Οι δύο ενώσεις είναι ανεξάρτητες από πολιτικά κόμματα και παρατάξεις.

Παρά την τυπική αναγνώριση του συνδικαλιστικού δικαιώματος στην Ισπανική αστυνομία, η μη πλήρης αποστρατιωτικοποίηση του σώματος θέτει σοβαρά προσκόμματα στη δραστηριοποίηση των συνδικαλιστικών οργανώσεων, όπως για παράδειγμα στη δυνατότητα συλλογικής διαπραγμάτευσης. Λόγω της εν λόγω πραγματικότητας η EUROCCP με ανακοίνωσή της εκφράζει τη δυσaráσκειά της για το γεγονός ότι ακόμη η ισπανική κυβέρνηση δεν έχει υλοποιήσει την πρόθεσή της για εκσυγχρονισμό του νομοθετικού πλαισίου που αφορά την Ισπανική Αστυνομία- Χωροφυλακή (Guardia Civil), ενώ παρουσιάζεται και διαφορετικό καθεστώς ως προς τις απολαβές του προσωπικού των δύο αστυνομικών σωμάτων της χώρας, της Ισπανικής Εθνικής Αστυνομίας και της Ισπανικής Χωροφυλακής.

Στο Ισπανικό Πυροσβεστικό Σώμα δεν υπάρχει συνδικαλιστικό κίνημα και τούτο θα πρέπει να αποδοθεί στο γεγονός ότι το προσωπικό του δεν υπάγεται σε ενιαίο φορέα, αλλά οι πυροσβεστικές υπηρεσίες παρέχονται αυτόνομα από κάθε περιφέρεια, πόλη ή κοινότητα της χώρας. Τα στελέχη του σώματος είναι πολιτικοί δημόσιοι υπάλληλοι.

4.3.6. Ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης

Οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και ειδικά εκείνες που προέκυψαν από την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, όπως οι τρεις δημοκρατίες της Βαλτικής, έχουν ιδιαίτερη σημασία για την επιστήμη των εργασιακών σχέσεων

από την άποψη ότι πρόκειται για οικονομίες-και κοινωνίες- σε μετάβαση με την έκθεσή τους στην οικονομία της αγοράς και στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής. Η εξέλιξη αυτή μέχρι στιγμής συνοδεύεται από χαμηλούς δείκτες συλλογικής εκπροσώπησης, χαμηλότερους έναντι άλλων ευρωπαϊκών περιοχών.

Στην Εσθονία, για παράδειγμα, το 1999 ιδρύθηκε το Συνδικάτο της Εσθονικής Αστυνομίας (Politseiteenistujate Ametiühing). Το εν λόγω συνδικάτο απαρτίζεται από επί μέρους τοπικά σωματεία που δημιουργούνται στη βάση της εκπροσώπησης του αστυνομικού προσωπικού στο σύνολο της επικράτειας της χώρας. Παρόλα αυτά, μέχρι σήμερα δεν έχουν δημιουργηθεί συνδικάτα της αστυνομίας σε όλα τα μεγάλα αστικά κέντρα και τούτο θεωρείται ένας από τους λόγους για τους οποίους η συνδικαλιστική πυκνότητα των συνδικάτων της Εσθονικής αστυνομίας είναι μόλις μεταξύ πέντε και οκτώ τοις εκατό, σε σύγκριση με το επίσης ιδιαίτερος χαμηλό ποσοστό συνδικαλιστικής πυκνότητας που εμφανίζεται για το σύνολο της χώρας και το οποίο προσεγγίζει το δώδεκα τοις εκατό. Να σημειωθεί ότι ως προς το προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας στην χώρα παρατηρείται ενιαία οργανωτική έκφραση στο εσωτερικό των συνδικάτων τους, δηλαδή δεν υπάρχει διαχωρισμός με βάση διαφορετικές ιδεολογικές αφετηρίες. Επίσης, στο σωματείο δεν μπορούν να είναι μέλη ανώτατοι αξιωματούχοι του σώματος. Το συνδικάτο της Εσθονικής αστυνομίας είναι μέλος της ομοσπονδίας των συνδικάτων των δημοσίων υπαλλήλων της χώρας (ROTAL). Επίσης, τόσο το συνδικάτο της αστυνομίας, όσο και εκείνο της πυροσβεστικής, έχουν το δικαίωμα συλλογικής διαπραγμάτευσης με την πολιτεία. Ως αποτέλεσμα συλλογικής διαπραγμάτευσης υπήρξε συμφωνία, όσον αφορά το προσωπικό της αστυνομίας, για αύξηση του αριθμού των ημερών διακοπών του προσωπικού και ρυθμίσεις επί το ευνοϊκότερο ως προς τις ώρες επιφυλακής (on call work) του προσωπικού. Επίσης, σε συνεργασία με το αντίστοιχο συνδικάτο του προσωπικού της Πυροσβεστικής, υπήρξε συμφωνία με το υπουργείο Εσωτερικών για την αύξηση των κατώτατων ορίων των μισθών του προσωπικού.

Το συνδικάτο του προσωπικού της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας της χώρας υπήρξε πραγματικότητα πριν από την ίδρυση του αντίστοιχου για το προσωπικό της αστυνομίας και δημιουργήθηκε το 1994. Η συνδικαλιστική

πυκνότητα είναι εξίσου χαμηλή, αλλά πάντως υψηλότερη του εθνικού μέσου όρου και προσεγγίζει το δεκατρία τοις εκατό. Το συνδικάτο της πυροσβεστικής είναι μέλος της ROTAL και έχει επίσης, όπως και το αντίστοιχο της αστυνομίας, το δικαίωμα συμμετοχής σε συλλογικές διαπραγματεύσεις με την πολιτεία και υπογραφής συλλογικών συμβάσεων. Η πιο πρόσφατη συλλογική σύμβαση για το προσωπικό της πυροσβεστικής αφορούσε την αλλαγή του τρόπου υπολογισμού της υπηρεσίας από 24ωρη σε 12ωρη βάση.

Όσον αφορά τα δύο χιλιάδες εκατόν εβδομήντα εννιά μέλη του Λιμενικού Σώματος της χώρας, μέχρι στιγμής δεν έχει δημιουργηθεί συνδικαλιστική εκπροσώπηση. Εντούτοις, σύμφωνα με εκτιμήσεις των εκπροσώπων του συνδικάτου της αστυνομίας, μέχρι το 2010 τα στελέχη των δύο σωμάτων, ως προς τη συνδικαλιστική εκπροσώπηση θα ανήκουν σε ενιαίο οργανισμό. Επίσης να ειπωθεί, ότι στην υπογραφείσα συλλογική σύμβαση για τη ρύθμιση των κατώτατων αποδοχών των στελεχών της αστυνομίας και της πυροσβεστικής εντάχθηκε και το προσωπικό του λιμενικού σώματος.

Στη Λετονία, το 2006 ιδρύθηκε το συνδικάτο της αστυνομίας (Latvijas Arvienota Policistu Arodbiedriba), το οποίο εμφανίζει πολύ υψηλά ποσοστά συνδικαλιστικής πυκνότητας, στα επίπεδα του ενενήντα πέντε τοις εκατό. Και στην περίπτωση της Λετονίας το αστυνομικό συνδικάτο έχει το δικαίωμα της συλλογικής διαπραγμάτευσης με την κυβέρνηση. Μάλιστα, το 2007 υπογράφηκε συλλογική συμφωνία μεταξύ των συνδικαλιστικών εκπροσώπων και του υπουργείου Εσωτερικών για την αύξηση των αποδοχών του προσωπικού της αστυνομίας, της πυροσβεστικής και των δικαστικών φρουρών. Το συνδικάτο της αστυνομίας είναι μέλος της ανώτατης συνδικαλιστικής συνομοσπονδίας της χώρας, της Συνομοσπονδίας των ελεύθερων συνδικάτων της Λετονίας (Latvijas Brīvo Arodbiedribu Savienība, LBAS). Στην περίπτωση του προσωπικού του πυροσβεστικού σώματος, δεν έχει δημιουργηθεί μέχρι στιγμής ξεχωριστό συνδικάτο και τα στελέχη του εντάσσονται στις αντίστοιχες ομοσπονδίες των δημοσίων υπαλλήλων.

4.4. Μερικά συμπεράσματα από την καταγραφή των βασικών χαρακτηριστικών της δραστηριοποίησης των διεθνών συνδικαλιστικών οργανώσεων του χώρου και ορισμένων εθνικών περιπτώσεων

Εισαγωγικά, θα πρέπει να ειπωθεί ότι τα αιτήματα που εκφράζουν, οι δυνατότητες συντονισμού των προσπάθειών, το εύρος και η αποτελεσματικότητα της παρέμβασης των διεθνών συνδικαλιστικών οργανώσεων του χώρου, εκφράζουν την σύνθεση της δραστηριοποίησης των μελών τους σε εθνικό επίπεδο. Ο βαθμός αποτελεσματικότητας της παρέμβασης σε διεθνές επίπεδο εξαρτάται και από την αποτελεσματικότητα σε εθνικό επίπεδο των παρεμβάσεων των επιμέρους εθνικών συνδικάτων. Μπορεί να ειπωθεί ότι διάφοροι παράμετροι που σχετίζονται με τις κοινωνικές εξελίξεις στο εσωτερικό κάθε κράτους επηρεάζουν το επίπεδο ανάπτυξης και αποτελεσματικότητας των συνδικάτων του χώρου. Παράμετροι, που συνδέονται με τον χρόνο ύπαρξης και δραστηριοποίησης του θεσμού, με τους όρους αναγνώρισής του, τους τυχόν περιορισμούς που θέτει ο νομοθέτης, την ανάπτυξη των κοινωνικών δυνάμεων και ειδικότερα την ύπαρξη ενός ευρύτερου, ισχυρού συνδικαλιστικού κινήματος.

Ως πρώτη συμπερασματική πρόταση θα πρέπει να αναφερθεί ότι διαφορές εντοπίζονται ως προς το καθεστώς που διέπει τα σώματα ασφαλείας και ειδικότερα την αστυνομία, αφού μόνο αυτή λογίζεται ως «σώμα ασφαλείας» με το περιεχόμενο που δίνεται στην έννοια «ασφάλεια» στην Ελλάδα. Στην πλειονότητα των ευρωπαϊκών κρατών, η αστυνομία λογίζεται ως πολιτικό σώμα, πλήρως ανεξάρτητο από τις ένοπλες δυνάμεις. Στις εξαιρέσεις εντάσσεται η Ελλάδα, όπου, σύμφωνα με τον νομοθέτη λογίζεται ως ιδιαίτερο, ένοπλο σώμα, ενώ συναντώνται περιπτώσεις, όπως της Ισπανίας, της Γαλλίας και της Ιταλίας, όπου παρατηρείται λειτουργικός διαχωρισμός της αστυνομίας σε πολιτικού και στρατιωτικού χαρακτήρα σώματα, όπως για παράδειγμα, Gendarmerie στην Γαλλία, όπου δεν επιτρέπεται η συλλογική εκπροσώπηση των συμφερόντων όσων υπηρετούν στα σώματα αυτά.

Επίσης, με εξαίρεση την περίπτωση των σκανδιναβικών χωρών, στη μεγάλη πλειοψηφία των ευρωπαϊκών κρατών δεν επιτρέπεται η προσφυγή στην απεργία των μελών των σωμάτων ασφαλείας. Επίσης, η πλειονότητα των ευρωπαϊκών χωρών, με εξαίρεση τα σκανδιναβικά κράτη, χαρακτηρίζεται

από την οργανική διάσπαση του πληθυσμού των σωμάτων ασφαλείας σε διαφορετικά, ανταγωνιστικά μεταξύ τους συνδικάτα, όπως στην ελληνική περίπτωση. Όσον αφορά τη συμμετοχή τους σε τριτοβάθμιες οργανώσεις, όπου συμμετέχουν και οργανώσεις εργαζομένων από άλλους εργασιακούς χώρους, τούτο απαγορεύεται από τον νομοθέτη στις περιπτώσεις της Ελλάδας και στην Ιρλανδία, τα συνδικάτα των σκανδιναβικών χωρών εντάσσονται στις συνομοσπονδίες των δημοσίων υπαλλήλων, ενώ σε περιπτώσεις όπως της Ολλανδίας, της Ισπανίας και της Γερμανίας είναι ενταγμένοι σε συνομοσπονδίες, που επικρατεί ένα δεδομένο ιδεολογικό ρεύμα. Στην Ολλανδία, η Ομοσπονδία των αστυνομικών συνδικάτων (Nederlandse Politiebond-NPB) εντάσσεται στην Ομοσπονδία των Ολλανδικών Συνδικάτων (Federatie Nederlandse Vakbewegin-FNV), συνομοσπονδία με επικρατούσα τάση τη σοσιαλιστική, ενώ στη Γερμανία, το GDP εντάσσεται στην DGB, στη μεγαλύτερη συνομοσπονδία της χώρας η οποία έχει σοσιαλδημοκρατικό ιδεολογικό στίγμα.

Με βάση τα παραπάνω χαρακτηριστικά, φαίνεται να έχει λογική βάση η άποψη πρώην συνδικαλιστή του χώρου, περί «πανσπερμίας» ρυθμίσεων ως προς το καθεστώς των συνδικαλιστικών οργανώσεων και δικαιωμάτων στις ευρωπαϊκές χώρες. Η δεδομένη κατάσταση αφενός, σχετικοποιεί τις δυνατότητες ουσιαστικής παρέμβασης των διεθνών συνομοσπονδιών, κάνοντας και το έργο των αντίστοιχων εθνικών περισσότερο δύσκολο, αφετέρου, φαίνεται να επαληθεύεται η υπόθεση, ότι μέχρι σήμερα και παρά την πορεία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, τα εθνικά κράτη, «νομιμοποιούμενα» και από τη διεθνή νομοθεσία, έχουν ουσιαστικά πλήρη ελευθερία κινήσεων να ρυθμίζουν υποθέσεις που άπτονται του στενού πυρήνα της ύπαρξής τους, όπως ο κατασταλτικός μηχανισμός, ενώ προσδίδει στο μόρφωμα που δημιουργείται έντονα τα χαρακτηριστικά του νεοκορπορατισμού, με την ανάπτυξη κλίματος συναίνεσης, με το κράτος-εργοδότη και την ανάγκη διατήρησής του, με ορισμένες βέβαια προσαρμογές-εκσυγχρονισμούς του.

4.5. Συγκριτική παρουσίαση των χαρακτηριστικών του συνδικαλιστικού κινήματος στα σώματα ασφαλείας στις υπό μελέτη χώρες ως προς τη συνδικαλιστική πυκνότητά τους σε σύγκριση με τη συνδικαλιστική πυκνότητα που εμφανίζεται στην κεντρική διοίκηση των χωρών αυτών και ως προς το εργασιακό καθεστώς που διέπει τα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας

Στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνονται συνοπτικά τα χαρακτηριστικά ως προς τη συνδικαλιστική πυκνότητα του συνδικαλιστικού κινήματος στα σώματα ασφαλείας στις υπό μελέτη ευρωπαϊκές χώρες παραθέτοντας ταυτόχρονα τα αντίστοιχα στοιχεία για την συνδικαλιστική πυκνότητα στο σύνολο της δημόσιας διοίκησης των χωρών αυτών. Επίσης, παρατίθενται στοιχεία τα οποία αφορούν ειδικότερες ρυθμίσεις και περιορισμούς που σχετίζονται με τη συνδικαλιστική ελευθερία των εργαζομένων στη δημόσια διοίκηση των υπό μελέτη χωρών.

Εισαγωγικά, θα πρέπει να ειπωθεί ότι η σύγκριση και η μελέτη της απασχόλησης και ευρύτερα των εργασιακών σχέσεων στον δημόσιο τομέα σε ευρωπαϊκό επίπεδο παρουσιάζει αρκετές εννοιολογικές και μεθοδολογικές δυσκολίες, καθώς η οριοθέτηση του δημόσιου τομέα, ιδιαίτερα όσον αφορά τον διαχωρισμό της κεντρικής δημόσιας διοίκησης και του ευρύτερου δημόσιου τομέα, καθώς και η συλλογή στατιστικών στοιχείων σε κάθε κράτος διαφέρει. Ως εκ τούτου, ο προσδιορισμός της έννοιας του δημόσιου τομέα ποικίλλει από χώρα σε χώρα, γεγονός που δημιουργεί δυσκολίες στην προσέγγισή του και ιδιαίτερα αναφορικά με την στατιστική αποτύπωσή του¹⁹¹. Εντούτοις, στο σύνολο των ευρωπαϊκών χωρών οι υπηρεσίες των σωμάτων ασφαλείας εντάσσονται στην κεντρική δημόσια διοίκηση, στον στενό πυρήνα των υπηρεσιών του κράτους.

¹⁹¹ Ετήσια Έκθεση ΙΝΕ/ΓΣΕΕ- ΑΔΕΔΥ, 2008, σελ. 277

Πίνακας

Συνδικαλιστική πυκνότητα στην κεντρική διοίκηση και στα σώματα ασφαλείας και παρουσίαση βασικών πτυχών που σχετίζονται με τη συνδικαλιστική ελευθερία των εργαζομένων στην κεντρική δημόσια διοίκηση

Χώρα-Γεωγραφική περιοχή	Συνδικαλιστική πυκνότητα στην κεντρική δημόσια διοίκηση	Συνδικαλιστική πυκνότητα στα σώματα ασφαλείας*	Δικαίωμα στη συλλογική διαπραγμάτευση	Δικαίωμα στην απεργία
Ηνωμένο Βασίλειο	55%-70%	58%	Ναι	Ναι
Γερμανία	40%-55%	67,4%	Όχι	Όχι
Σουηδία	Πάνω από 75%	90%	Ναι	Ναι
Γαλλία	15%-25%	70%	Σχετικό	Ναι, με περιορισμούς στα σώματα ασφαλείας
Ιβηρική χερσόνησος	25%-40%	65% (Πορτογαλία)- 50% (Ισπανία)	Ναι (Ισπανία)- Όχι (Πορτογαλία)	Ναι στην κεντρική δημόσια διοίκηση- Όχι για τα σώματα ασφαλείας (Ισπανία)- Ναι για την κεντρική δημόσια διοίκηση- Όχι για τα σώματα ασφαλείας (Πορτογαλία)
Ανατολική Ευρώπη (Εσθονία-Λετονία)	Κάτω από 15%	10%	Όχι	Όχι

* Τα στοιχεία αφορούν τα συνδικάτα της αστυνομίας στις υπό μελέτη χώρες.

Πηγή: Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Εργασιακών Σχέσεων (EIRO), 2006

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι εμφανίζεται παρόμοια συμπεριφορά ως προς την συμμετοχή των εργαζομένων στις συνδικαλιστικές οργανώσεις είτε αυτές αφορούν τα σώματα ασφαλείας, είτε την κεντρική δημόσια διοίκηση, όπως αυτή ορίζεται από κάθε χώρα. Η απόκλιση που εμφανίζεται ως προς τη συνδικαλιστική πυκνότητα των οργανώσεων των σωμάτων ασφαλείας σε σχέση με τη συνδικαλιστική πυκνότητα που εμφανίζεται στην κεντρική δημόσια διοίκηση σε κάποιες χώρες σχετίζεται κατά πρώτον με το ποιες υπηρεσίες εντάσσει η κάθε χώρα στην κεντρική δημόσια διοίκηση. Για παράδειγμα, στην Ισπανία η κεντρική δημόσια διοίκηση περιλαμβάνει τους εργαζόμενους στα υπουργεία και δεν περιλαμβάνει τους εργαζόμενους στην αστυνομία.

Επίσης, προκύπτει ότι σε βασικές διαστάσεις που συγκροτούν τη συνδικαλιστική ελευθερία, όπως το δικαίωμα στη συλλογική διαπραγμάτευση και το δικαίωμα προσφυγής σε απεργία εμφανίζεται στις υπό εξέταση χώρες μια άρνηση της κεντρικής εξουσίας να προχωρήσει σε αναγνώριση των δικαιωμάτων αυτών στους εργαζόμενους στα σώματα ασφαλείας. Η πραγματικότητα αυτή έρχεται να προστεθεί στο γεγονός ότι το δικαίωμα στη συλλογική διαπραγμάτευση, καθώς και στο περιεχόμενο των θεμάτων που είναι υπό διαπραγμάτευση, αφού σε πολλές χώρες όπου επιτρέπεται η συλλογική διαπραγμάτευση, αυτή δεν περιλαμβάνει θέματα αμοιβών, κλπ, είναι σε ευρωπαϊκό επίπεδο ουσιαστικά περιορισμένο, με προφανές παράδειγμα τους εργαζόμενους στα σώματα ασφαλείας.

Εντούτοις, υπάρχει μια σημαντική διαφορά μεταξύ του συνδικαλιστικού κινήματος στα ελληνικά σώματα ασφαλείας και των αντίστοιχων μορφωμάτων στις ευρωπαϊκές χώρες για τις οποίες παρουσιάστηκαν κάποιες βασικές πτυχές της δραστηριοποίησης του συνδικαλισμού στα τοπικά σώματα ασφαλείας. Η διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι στην πλειονότητα των περιπτώσεων τα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας συμμετέχουν σε συνομοσπονδίες με συνδικάτα εργαζομένων άλλων εργασιακών χώρων, που προέρχονται κυρίως από την κεντρική δημόσια διοίκηση. Για παράδειγμα, στη Γερμανία, το συνδικάτο της αστυνομίας είναι μέλος στη μεγαλύτερη συνομοσπονδία εργαζομένων, στην DGB. Επίσης, στη Σουηδία το αντίστοιχο συνδικάτο είναι μέλος της ευρύτερης συνομοσπονδίας που συγκροτείται από

εργαζομένους που εργάζονται στον τομέα των υπηρεσιών, την ΤCO. Η συμμετοχή σε ευρύτερες συνδικαλιστικές ενώσεις, σύμφωνα με τις ηγεσίες των συνδικάτων των σωμάτων ασφαλείας των χωρών αυτών, υπήρξε αποτέλεσμα της βούλησης των εργαζομένων από τον υπό μελέτη χώρο για ενεργή συμμετοχή στο ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα της κάθε χώρας, ώστε να υπάρχει μεγαλύτερη πίεση για υλοποίηση των διεκδικήσεων στο σύνολο των εργαζομένων και συνεπώς και για τα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας. Αντίθετα, στην ελληνική περίπτωση δεν προκύπτει από τη μέχρι σήμερα δράση των συνδικάτων της αστυνομίας, καθώς το συνδικάτο του χαμηλόβαθμου προσωπικού της πυροσβεστικής είναι μέλος της ΑΔΕΔΥ, ότι αποτελεί ζήτημα προτεραιότητας η τροποποίηση του νομικού πλαισίου που απαγορεύει τη συμμετοχή των συνδικάτων της αστυνομίας σε ευρύτερες συνδικαλιστικές οργανώσεις του εσωτερικού και κατά συνέπεια τη συμμετοχή στην ΑΔΕΔΥ. Η εν λόγω συμπεριφορά των συνδικαλιστικών ηγεσιών των συνδικάτων της αστυνομίας οδηγεί σε προφανή περιχαράκωση τα συνδικάτα του χώρου σε σχέση με το ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα, η οποία έχει οδηγήσει αρκετές φορές σε ανταγωνισμό με τα άλλα συνδικάτα, κυρίως από τον χώρο της δημόσιας διοίκησης, με σκοπό την απόκτηση προνομιακής σχέσης με την κεντρική πολιτική εξουσία, διαμορφώντας την εικόνα ενός συντεχνιακού συνδικαλισμού για τα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας. Είναι χαρακτηριστική άλλωστε η περίπτωση της απόσυρσης των συνδικάτων των σωμάτων ασφαλείας από τη συμμετοχή τους στις εκδηλώσεις διαμαρτυρίας που διοργάνωσαν η ΓΣΕΕ και η ΑΔΕΔΥ κατά την ομιλία του πρωθυπουργού στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης, τον Σεπτέμβριο του 2006, όταν λίγες μόνο ώρες πριν ανακοινώθηκε από τον αρμόδιο υπουργό Δημόσιας Τάξης απλώς η πρόθεση από την πλευρά της κυβέρνησης να υλοποιηθούν τα αιτήματα, κυρίως οικονομικά, των συνδικάτων των σωμάτων ασφαλείας. Επίσης, ένδειξη της περιχαράκωσης και των συντεχνιακών χαρακτηριστικών που συγκροτούν εν πολλοίς τα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας στην Ελλάδα αποτελεί και το γεγονός ότι, όπως προκύπτει και από τη δράση των κατά καιρούς συνδικαλιστικών ηγεσιών του συνδικάτου του χαμηλότερου στην υπηρεσιακή ιεραρχία προσωπικού της πυροσβεστικής, δεν φαίνεται να υπάρχει κάποια ενεργή συμμετοχή στις διεργασίες στο εσωτερικό της ΑΔΕΔΥ, άλλωστε οι συνδικαλιστικές ηγεσίες του εν λόγω συνδικάτου προτιμούν και

ήδη έχουν προχωρήσει με συγκεκριμένες δράσεις σε συνεννόηση με τα άλλα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας στη δημιουργία ξεχωριστής συνδικαλιστικής συνομοσπονδίας για τα σώματα ασφαλείας, εκτιμώντας ότι με αυτόν τον τρόπο θα υπάρξει καλύτερη αντιμετώπιση των αιτημάτων τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ
Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1. Εισαγωγή

Η φάση της εμπειρικής έρευνας αφορά την ανάλυση δύο συνιστωσών στην πορεία διατύπωσης των συμπερασμάτων της διατριβής. Η πρώτη αφορά τον τρόπο και τις συνθήκες υπό τις οποίες διαμορφώθηκε ιστορικά ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας. Η δεύτερη συνιστώσα έρχεται ως λογική συνέπεια της πρώτης και αφορά τον τρόπο με τον οποίο δραστηριοποιείται στο σήμερα- και έχοντας ήδη εκτιμήσει τους ιστορικούς όρους δημιουργίας του- ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας.

Υπό το πρίσμα αυτό, δηλαδή της εννοιολογικής σύλληψης του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας ως φαινομένου, στο οποίο συνεκτιμάται και η ιστορική του διάσταση, στο επίκεντρο της έρευνας βρέθηκε ο τρόπος δραστηριοποίησης και οι επιμέρους διαστάσεις του, όπως οι τυχόν διαφοροποιήσεις στο εσωτερικό των σωμάτων ως προς την συνδικαλιστική εκπροσώπηση, η δραστηριοποίηση διαφορετικών συνδικαλιστικών οργανώσεων με βάση την κάθετη κατάτμηση μεταξύ υψηλόβαθμων και χαμηλόβαθμων στελεχών στην υπηρεσιακή ιεραρχία και οι σχέσεις των εν λόγω συνδικαλιστικών οργανώσεων με αντίστοιχα μορφώματα άλλων εργασιακών χώρων.

Η επιλογή της μεθόδου της έρευνας¹⁹² καθορίστηκε από το πλαίσιο των ζητούμενων, όπως αυτά προκύπτουν από τις υποθέσεις εργασίας. Ως κύρια διαδικασία της εμπειρικής έρευνας ορίστηκε η συλλογή ποιοτικών δεδομένων με χρήση οδηγού συνέντευξης, ο οποίος βασίζεται σε θεματικούς άξονες, ώστε να καταστεί δυνατό να διεξαχθούν συνεντεύξεις σε βάθος. Της εμπειρικής διερεύνησης των ζητούμενων της έρευνας προηγήθηκε «έρευνα γραφείου», με σκοπό την όσο το δυνατόν πληρέστερη κάλυψη της δράσης των συνδικαλιστικών οργανώσεων στα σώματα ασφαλείας. Είναι ενδεικτική, εξάλλου, η βοήθεια της έρευνας γραφείου για την πρόοδο της έρευνας, όπως αποτυπώθηκε κυρίως στο τμήμα εκείνο της διατριβής που αφορά την παρούσα δραστηριοποίηση των συνδικάτων των σωμάτων ασφαλείας και

¹⁹² Μιχαλοπούλου, Κ., Τσάρτας, Π., Γιαννησοπούλου, Μ., Καφετζής, Π., Μανώλογλου, Ε., *Μακεδονία και Βαλκάνια- Ξενοφοβία και Ανάπτυξη*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1998, σελ. 273- 276. Επίσης βλέπε, Padgett, D., *Qualitative methods in Social Work Research, Challenges and Rewards*, Sage, Thousand Oaks, 1998

ειδικότερα στο τμήμα που αφορούσε την εκτίμηση για την πορεία και τη δράση του συνδικαλιστικού κινήματος στα σώματα ασφαλείας μέσω της ανάλυσης πρωτογενών πηγών, όπως τα διάφορα συνδικαλιστικά έντυπα του χώρου.

5.2. Ορισμός πεδίου έρευνας

Η προτεινόμενη διατριβή αφορά τη μελέτη ενός θεσμού στον χώρο των «σωμάτων ασφαλείας», των στελεχών που υπηρετούν σ' αυτά. Θα πρέπει όμως να ειπωθεί ότι δεν υπάρχει σαφής ορισμός της έννοιας «Σώμα Ασφαλείας», επομένως και ποιοι θεσμοί και μηχανισμοί εντάσσονται σε αυτά. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Συνταγματικός νομοθέτης δεν προσδιορίζει σε κάποια από τις διατάξεις του, ποια είναι τα σώματα ασφαλείας, αλλά έχει μόνη αναφορά την απαγόρευση της απεργίας για τους υπηρετούντες σε αυτά. Επόμενο βήμα στην προσπάθεια ορισμού του πεδίου της έρευνας είναι η προσφυγή στους νόμους που συνέστησαν τα διάφορα σώματα ασφαλείας, ώστε να διαπιστωθεί αν από τις αρμοδιότητες που τους έχουν ανατεθεί από τον κοινό νομοθέτη, δικαιολογείται ο χαρακτηρισμός τους ως σώματα ασφαλείας. Δεδομένου ότι υπό μια ευρεία έννοια όλοι οι μηχανισμοί του κράτους συμβάλλουν στη διατήρηση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας, κριτήρια επιλογής των υπό μελέτη μηχανισμών είναι ότι αποτελούν ιδιαίτερο τμήμα, αυτοτελές του κρατικού μηχανισμού και ότι στα καθήκοντά τους κυρίαρχη θέση καταλαμβάνει η «επιβολή της δημόσιας τάξης», με τη στενή έννοια της γενικής αστυνόμευσης, δηλαδή την καταστολή της παραβατικής συμπεριφοράς. Σύμφωνα με τα παραπάνω κριτήρια και με βάση τους νόμους σύστασης των εν λόγω μηχανισμών, εκτιμάται πως στην έννοια των σωμάτων ασφαλείας εμπίπτει η λειτουργία της Ελληνικής Αστυνομίας. Σύμφωνα με τον ιδρυτικό Νόμο 1481/84 της ΕΛ.ΑΣ, τούτη έχει ως αποστολή, «να κατοχυρώνει τη δημόσια τάξη, να προστατεύει τη δημόσια και κρατική ασφάλεια και να εξασφαλίζει την πολιτική άμυνα της χώρας.» (αρθ.1, εδ.α-γ).

Επίσης, σώμα ασφαλείας θεωρείται από τον ερευνητή και το Πυροσβεστικό Σώμα, το οποίο σύμφωνα με τον Κανονισμό Λειτουργίας του (Ν.4661/30 αρθ.1), αποστολή του, εκτός των άλλων, είναι η συνδρομή του στο έργο της αστυνόμευσης, ενώ στα στελέχη του παρέχεται η δυνατότητα ερευνών, κατασχέσεων και συλλήψεων.

Το Λιμενικό Σώμα εκτιμάται πως επίσης εμπίπτει στον χαρακτηρισμό ως σώμα ασφαλείας, καθώς σύμφωνα με το Ν.Δ 444/70, αρθ.1, ασκεί την αστυνομία «εις τον θαλάσσιον χώρον, επί των πλοίων, των πάσης φύσεως πλωτών ναυπηγημάτων, επί των λιμένων και της χερσαίας ζώνης αυτών.».

Για τα παραπάνω σώματα είναι κοινή η αρμοδιότητα άσκησης των καθηκόντων αστυνόμευσης και τήρησης της «τάξης» και της «ασφαλείας». Επίσης, είναι κοινές οι ρυθμίσεις για το ιεραρχικό και μισθολογικό καθεστώς των υπηρετούντων σ' αυτά και μάλιστα οι εν λόγω ρυθμίσεις είναι αντίστοιχες των όσων ισχύουν στις ένοπλες δυνάμεις.

Παρ' όλα αυτά, έχει υποστηριχθεί¹⁹³, ότι με κριτήριο την υπηρεσιακή κατάσταση, το Λιμενικό δεν πρέπει να θεωρείται σώμα ασφαλείας, καθώς ορίζεται ως «στρατιωτικώς συντεταγμένως» σώμα και το προσωπικό του διέπεται από διατάξεις που αφορούν το Πολεμικό Ναυτικό. Εν τούτοις, στο πεδίο έρευνας της παρούσας διατριβής εκτιμάται ότι θα πρέπει να ενταχθεί και το προσωπικό του Λιμενικού Σώματος, καθώς, αφενός, έχει θεωρητική στήριξη¹⁹⁴ η άποψη ότι το Λιμενικό Σώμα ανήκει στα Σώματα Ασφαλείας, άλλωστε και στα υπόλοιπα σώματα ασφαλείας υπάρχουν διατάξεις που αντιστοιχούν σε στρατιωτικού χαρακτήρα σώματα, αφετέρου, το υπό μελέτη φαινόμενο στο Λιμενικό παρουσιάζει ομοιότητες στους όρους λειτουργίας, στις συνθήκες κάτω από τις οποίες αναπτύχθηκε, τα αιτήματα, κλπ, με τις αντίστοιχες οργανώσεις των υπολοίπων σωμάτων ασφαλείας. Εξάλλου, και στην καθημερινή λειτουργία του θεσμού οι συνδικαλιστικές ενώσεις των τριών σωμάτων ουσιαστικά ενεργούν από κοινού, έχοντας ως κριτήριο την από κοινού διατύπωση και διεκδίκηση αιτημάτων που αφορούν τον κλάδο τους.

Τέλος, ως ένας ακόμη λόγος που μπορεί να στηρίξει την επιλογή για την ένταξη στο πεδίο έρευνας και των συνδικαλιστικών οργανώσεων του Λιμενικού Σώματος λογίζεται και η μέχρι σήμερα απουσία οποιασδήποτε ανάλογης ερευνητικής προσπάθειας στον υπό μελέτη χώρο. Από τη στιγμή λοιπόν, που γίνεται η πρώτη απόπειρα, χρήσιμο θα ήταν να μη μείνει εκτός η μελέτη της συλλογικής εκπροσώπησης των στελεχών ενός «σώματος» και οι όποιες ομοιότητες, ή διαφορές με τα υπόλοιπα σώματα, να αναδειχθούν κατά την πορεία της έρευνας.

¹⁹³ Τάχος, Α., *Το δίκαιο της Δημόσιας Τάξης*, Σάκκουλας, Αθήνα 1990, σελ. 126

¹⁹⁴ Γαροφαλλίδης, Θ., *Το δικαίωμα απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων*, Σάκκουλας, Αθήνα 1982, σελ. 176-180

5.3. Μέθοδος συλλογής δεδομένων

Από τις υποθέσεις εργασίας και τα ζητούμενα, μέσω των οποίων αυτές κωδικοποιούνται, γίνεται αντιληπτό ότι η εμπειρική έρευνα στηρίζεται στη συλλογή και επεξεργασία ποιοτικών δεδομένων. Κατ' επέκταση, η συλλογή των εν λόγω δεδομένων απαιτεί τη διενέργεια ανοιχτών συνεντεύξεων με ημι-δομημένο ερωτηματολόγιο σε πληροφορητές που κατέχουν, ή που κατείχαν στο παρελθόν, θέσεις- κλειδιά και κατά συνέπεια έχουν κατά τεκμήριο συνολικότερες και πιο συγκεκριμένες απόψεις. Ο «οδηγός συνέντευξης» έχει ως στόχο την κατά το δυνατό πληρέστερη κάλυψη των αξόνων- θεματικών της εμπειρικής έρευνας, μέσω των απαντήσεων που δίνονται στα επιμέρους ερωτήματα. Επιπλέον, η προσήλωση στον οδηγό συνέντευξης, χωρίς ωστόσο ο ερευνητής να απομονωθεί από τυχόν ερεθίσματα που προκύπτουν κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, μπορεί να αποτρέψει τον κίνδυνο αποπροσανατολισμού από τα ζητούμενα της έρευνας, σφάλμα το οποίο είναι δυνατόν να εμφανιστεί σε ανοιχτού τύπου συνεντεύξεις. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να ειπωθεί ότι η δυναμική αλληλεπίδραση συνεντευκτή- πληροφορητή, τα ερεθίσματα που ο πληροφορητής λαμβάνει κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, παρέχει επιπλέον το πλεονέκτημα της ενίσχυσης του όγκου της πληροφορίας που λαμβάνεται. Επίσης, μειώνεται ο κίνδυνος αδιευκρίνιστων σημείων, διότι, εφόσον απαιτείται, μπορεί να γίνουν επεξηγηματικές ερωτήσεις. Επιπλέον, η εν λόγω αλληλεπίδραση μεταξύ συνεντευκτή και πληροφορητή κατά τη διάρκεια μιας ανοιχτής συνέντευξης με οδηγό συνέντευξης μπορεί να φανερώσει και ακολούθως να γίνει χρήση στοιχείων που μέχρι τότε δεν είχαν υπολογιστεί κατά τη διαδικασία του σχεδιασμού της έρευνας. Ακόμη, ο οδηγός συνέντευξης επιτρέπει την προσαρμογή των ερωτημάτων στο πρόσωπο του συγκεκριμένου κάθε φορά πληροφορητή και επιπλέον, εντοπίζεται κατά τεκμήριο ευκολότερα η πληροφορία που ο κάθε πληροφορητής διαθέτει.

Λόγω του γεγονότος ότι είναι δυνατόν να ενσκήψει ο κίνδυνος του αποπροσανατολισμού από τα ζητούμενα της έρευνας, απαιτείται η ενεργός συμμετοχή του συνεντευκτή σε κάθε σημείο της συνέντευξης. Ακόμη θα πρέπει να ειπωθεί, ότι με στόχο την εξασφάλιση καλής συνεργασίας μεταξύ

του πληροφορητή και του συνεντευκτή, η ανοιχτού τύπου συνέντευξη με ημι-δομημένο ερωτηματολόγιο παρέχει ελευθερία ως προς τη σειρά και την ένταση των ερωτημάτων, το οποίο συνεπάγεται δυνατότητες ευελιξίας για τον συνεντευκτή, ώστε πέρα από τη δημιουργία ενός πλαισίου συνεργασίας με τον πληροφορητή, να αποσπάσει και την απαιτούμενη πληροφορία. Κεντρικός στόχος του οδηγού συνέντευξης ήταν η συλλογή των απαραίτητων πληροφοριών και η αποσαφήνιση των σημείων εκείνων, τα οποία δεν είναι δυνατόν να διευκρινιστούν και να αποκαλυφθούν από τη μελέτη και μόνο του «θεσμικού περιβάλλοντος», δηλαδή διαφόρων νομικών κειμένων που ρυθμίζουν τις συνθήκες δραστηριοποίησης του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας, ή από τη μελέτη και παρουσίαση των διαφόρων συνδικαλιστικών οργάνων. Μένοντας σε αυτό το επίπεδο ανάλυσης η έρευνα ασχολείται με μία μόνο «εκροή» του φαινομένου, δηλαδή σε αυτό που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «τυπική έκφραση» της λειτουργίας του υπό μελέτη φαινομένου, αφήνοντας εκτός ανάλυσης την παρουσίαση και την ανάδειξη του τρόπου και του βαθμού συμμετοχής παραγόντων, όπως το ελληνικό πολιτικό σύστημα, με ορισμένα ενδογενή χαρακτηριστικά, όπως οι πελατειακές σχέσεις και ο λαϊκισμός, ο ανταγωνισμός των κομμάτων, ο τρόπος δραστηριοποίησης του ευρύτερου συνδικαλιστικού κινήματος στη χώρα, η κοινωνική καταγωγή, κ.α, παράγοντες που εκτιμάται ότι συνέβαλαν καθοριστικά στη διαμόρφωση και την εξέλιξη του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας.

Τέλος, θα πρέπει να ειπωθεί ότι ο οδηγός συνέντευξης δοκιμάστηκε με στόχο να ελεγχθεί και να επιβεβαιωθεί η λειτουργικότητά του προτού να εφαρμοστεί.

Κάθε άξονας του οδηγού συνέντευξης αντιστοιχεί σε μία υπόθεση εργασίας, κατά συνέπεια τα ερωτήματα- ερεθίσματα της έρευνας αντιστοιχούν σε τέσσερις άξονες. Η παρουσίαση του υλικού γίνεται ανά θεματικό άξονα με στόχο την εκτίμηση ισχύος καθεμιάς από τις υποθέσεις εργασίας. Εισαγωγικά σε κάθε θεματικό άξονα αποτυπώνεται η προσέγγιση του ερευνητή, ως προς το θεωρητικό ερέθισμα που τον οδήγησε στη διατύπωση της αντίστοιχης υπόθεσης εργασίας, και στη συνέχεια ακολουθούν οι απόψεις των πληροφορητών- κλειδιά.

Για την κριτική αξιολόγηση των πληροφοριών υπήρξε ομαδοποίηση των πληροφορητών σε τρεις επιμέρους ομάδες, γεγονός το οποίο θα

επιτρέπει την εκτίμηση της διαφοροποίησης μεταξύ των ομάδων. Λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι το επίκεντρο της μελέτης στηρίζεται στην ομαδοποίηση των πληροφορητών- κλειδιά, έγινε η επιλογή να διατηρηθούν όλες οι καταγραφές και να παρουσιαστούν τα πιο σημαντικά τους ευρήματα, αντί να επιλεγούν μερικές από τις καταγραφές, ως οι πιο «σημαντικές» ή «αντιπροσωπευτικές» και να αναπαραχθούν ολόκληρες. Συνεπώς, υπήρξε αξιολόγηση όλων των καταγραφών των συνεντεύξεων.

Οι πληροφορητές εντάχθηκαν σε τρεις ομάδες. Η πρώτη ομάδα αφορά τους συνδικαλιστές του χώρου των σωμάτων ασφαλείας. Για την επιλογή τους ικανοποιήθηκαν, πρώτον, το κριτήριο της κάλυψης του συνόλου του υπό μελέτη χώρου, κατά συνέπεια επιλέχθηκαν συνδικαλιστές και των τριών σωμάτων ασφαλείας. Δεύτερον, ικανοποιήθηκε το κριτήριο της κάλυψης του συνόλου των βαθμίδων της συνδικαλιστικής εκπροσώπησης, συνεπώς επιλέχθηκαν συνδικαλιστές τόσο πρωτοβάθμιων, όσο και δευτεροβάθμιων συνδικαλιστικών οργανώσεων. Τρίτον, ικανοποιήθηκε το κριτήριο της κάλυψης διαφορετικών θέσεων ως προς τη συμμετοχή στην συνδικαλιστική οργάνωση, συνεπώς η έρευνα προσέτρεξε τόσο σε ηγετικά στελέχη, όπως προέδρους και γενικούς γραμματείς των οργανώσεων, όσο και σε μέλη των διοικήσεων. Και τέταρτον, ικανοποιήθηκε το κριτήριο της όσο το δυνατόν πληρέστερης κάλυψης των αντιτιθέμενων απόψεων στο εσωτερικό της οργάνωσης, κατά συνέπεια επιλέχθηκαν ως πληροφορητές και στελέχη αντιπολιτευόμενα τις επιλογές της κορυφής της οργάνωσης. Λόγω της πραγματικότητας ότι ο Νόμος 2265/94 απαγορεύει την ύπαρξη διαφορετικών και εν γένει αντιτιθέμενων ψηφοδελτίων για την εκλογή των αντιπροσωπευτικών οργάνων στην Ελληνική Αστυνομία δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση κατά τη φάση της «έρευνας γραφείου» στη μελέτη των πρωτογενών πηγών που αφορούν το συνδικαλιστικό μόρφωμα στην Ελληνική Αστυνομία, ώστε να εντοπιστούν και εν συνεχεία μέσω των συνεντεύξεων, να αναδειχθούν τυχόν διαφορετικές θέσεις πάνω στα ζητήματα της έρευνας.

Η δεύτερη ομάδα απαρτίζεται από πληροφορητές, που θα μπορούσε να ειπωθεί ότι εντάσσονται στον ευρύτερο πολιτικό βίο της χώρας και ασχολούνται, ή ασχολήθηκαν κατά το παρελθόν, με τον υπό μελέτη χώρο. Με βάση το παραπάνω κριτήριο στην εν λόγω ομάδα εντάχθηκαν πληροφορητές που διατέλεσαν υπουργοί και υφυπουργοί Δημόσιας Τάξης και Εμπορικής

Ναυτιλίας, οι διατελέσαντες γενικοί γραμματείς των υπουργείων Δημόσιας Τάξης και Εμπορικής Ναυτιλίας και τέλος, εκπρόσωποι κομμάτων που έχουν επιφορτιστεί από το κόμμα τους με την κάλυψη του υπό μελέτη χώρου.

Τέλος, η τρίτη ομάδα απαρτίζεται από στελέχη των υπερκείμενων συνδικαλιστικών οργανώσεων της χώρας, όπως της ΑΔΕΔΥ, η οποία λόγω του εργασιακού status των εργαζομένων στα σώματα ασφαλείας σχετίζεται άμεσα με τον συγκεκριμένο χώρο, και της ΓΣΕΕ, η οποία ιστορικά στήριξε τις απόπειρες συνδικαλιστικής εκπροσώπησης στον χώρο.

Η επεξεργασία των ποιοτικών δεδομένων ακολούθησε τη μέθοδο της «ανάλυσης περιεχομένου» (content analysis), η οποία ξεκίνησε ήδη κατά τη διάρκεια διενέργειας των ανοιχτών συνεντεύξεων με μια αρχική ομαδοποίηση των δεδομένων βάσει των κεντρικών αξόνων του ερωτηματολογίου. Το τέλος της φάσης συλλογής ποιοτικών δεδομένων και της απομαγνητοφώνησής τους συνεπάγονταν την έναρξη της διαδικασίας της ανάλυσης περιεχομένου του υλικού στη βάση των ζητούμενων που έχουν εξ' αρχής τεθεί και που προκύπτουν από τις υποθέσεις εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ
Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΕΜΠΕΙΡΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ Η ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΤΩΝ
ΤΕΛΙΚΩΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ

6.1. Εισαγωγή

Η περίπτωση της αναγνώρισης και λειτουργίας του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας, όπως διερευνήθηκε στην παρούσα έρευνα, παρότι δεν προσφέρεται για γενικεύσεις, οι οποίες άλλωστε μπορεί να οδηγούν σε αυθαίρετα συμπεράσματα, εν τούτοις είναι σε θέση να αποτελέσει την αφετηρία για την ανάπτυξη ενός ευρύτερου προβληματισμού σχετικά με την οριοθέτηση των σχέσεων μεταξύ δύο αντιθετικών πόλων, δηλαδή αφενός, της κατασταλτικής ιδιότητας των σωμάτων ασφαλείας, που έχει ως στόχο την παγίωση των δεδομένων κάθε φορά εξουσιαστικών σχέσεων και αφετέρου, της αναγνώρισης συνδικαλιστικών ελευθεριών στους κόλπους του, φαινόμενο που αποτελεί εν δυνάμει μηχανισμό κοινωνικής ανατροπής. Κατά λογική συνέπεια θα πρέπει να διερευνηθεί αν η φύση της αποστολής του έργου των σωμάτων ασφαλείας, που εκφράζει την παγίωση και αναπαραγωγή του ιστορικά δεδομένου συστήματος των κοινωνικών σχέσεων, προσδίδει ανάλογη ιδιαιτερότητα στον τρόπο με τον οποίο οι εργαζόμενοι στα σώματα ασφαλείας αντιλαμβάνονται τους όρους και τη λειτουργία της οργανωμένης συλλογικής εκπροσώπησης.

Επιπλέον, η παρούσα έρευνα είναι δυνατόν να οδηγήσει στην εκτίμηση του βαθμού εμφάνισης και συγκρότησης κοινών αντιλήψεων, πρακτικών δράσης και γενικότερα, συνεννόησης και συνεργασίας με οργανώσεις εργαζομένων από άλλους εργασιακούς χώρους.

Ακόμη να ειπωθεί ότι η παρούσα έρευνα έρχεται να ικανοποιήσει μια μεθοδολογική ανάγκη. Δεδομένης της πρόσφατης αναγνώρισης του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας και της πρώτης απόπειρας καταγραφής των κύριων χαρακτηριστικών του από την παρούσα έρευνα, η παρουσίαση αυτού καθαυτού του φαινομένου αποκτά αυτόφωτη αξία για το γνωστικό αντικείμενο των εργασιακών σχέσεων.

Τέλος, τα πορίσματα της παρούσας έρευνας είναι δυνατόν να συμβάλλουν στην ευρύτερη συζήτηση και προβληματισμό που αναφύεται εντονότερα το τελευταίο διάστημα- και ειδικότερα από την τελευταία δεκαετία του εικοστού αιώνα και εντεύθεν με την ανατροπή του συσχετισμού δύναμης υπέρ του κεφαλαίου και εναντίον του κόσμου της εργασίας στα πλαίσια της επανεμφάνισης των ακραίων αρχών του νεοφιλευθερισμού- σχετικά με το μέλλον του συνδικαλιστικού κινήματος. Στην Ελλάδα, ο συνδικαλισμός στα

σώματα ασφαλείας αποτελεί την πιο πρόσφατη απόπειρα και αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών για έναν μεγάλο αριθμό εργαζομένων. Ο τρόπος δραστηριοποίησης των συνδικαλιστικών μορφωμάτων του χώρου σημαίνει ότι οι συλλογικές ηγεσίες του έχουν επιλέξει έναν συγκεκριμένο τρόπο δράσης, αυτόν που θεωρούν ως τον καταλληλότερο για την προώθηση των αιτημάτων των μελών τους. Παρόλα αυτά, ο εν λόγω τρόπος δραστηριοποίησης και ο βαθμός επιτυχίας του μπορεί «αντικειμενικά» να κριθεί με μια σειρά παραμέτρους, όπως ο βαθμός συνδικαλιστικής πυκνότητας, ο βαθμός εμπέδωσης της ουσιαστικής/ ενεργού συμμετοχής των μελών στα δρώμενα των συνδικάτων, ο βαθμός επίτευξης των αιτημάτων στο πέρασμα του χρόνου, κ.ο.κ. Η ποσοτική κάλυψη των παραπάνω παραμέτρων, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο προωθούνται και επιτυγχάνονται τα κατά καιρούς αιτήματα των οργανώσεων του χώρου είναι δυνατόν να συμβάλλει στην ευρύτερη συζήτηση για το μέλλον του συνδικαλιστικού κινήματος με τις συγκεκριμένες πολιτικές που επιλέγονται είτε ως προς το ζήτημα της προσέλευσης των μελών τους, είτε ως προς το ζήτημα του προσδιορισμού της ταυτότητάς τους στο νέο οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό περιβάλλον, έχοντας δηλαδή να αντιμετωπίσουν την «πρόκληση» της μεταλλαγής τους σε οργανώσεις παροχής υπηρεσιών και διαμεσολάβησης συμφερόντων, αντί της «παραδοσιακής» ταυτότητάς τους ως οργανώσεων κοινωνικής αλληλεγγύης και διεκδίκησης συμφερόντων. Η απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα, ως προς τις εξελίξεις στο ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα δεν μπορεί παρά να είναι ανοικτή, υπό την έννοια ότι οι τάσεις και τα διλήμματα που αντιμετωπίζει το σύγχρονο συνδικαλιστικό κίνημα είναι μια διαδικασία σε εξέλιξη. Εντούτοις, μέσα από την παρουσίαση του τρόπου αντιμετώπισης των εν λόγω προκλήσεων από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις ενός συγκεκριμένου εργασιακού χώρου, όπως αυτού των σωμάτων ασφαλείας, έχοντας ταυτόχρονα επίγνωση της επικινδυνότητας των γενικεύσεων από τη μελέτη ενός και μόνο, ενός «μερικού» φαινομένου, είναι δυνατό να εκτιμηθεί ο βαθμός επιτυχίας πρακτικών και μορφών δράσης, που εφαρμόζονται από τα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας για την ενδυνάμωση και την προώθηση των συμφερόντων τους.

6.2. Τα συμπεράσματα αναφορικά με τις υποθέσεις εργασίας

6.2.1. Η αναγνώριση του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας ως απότοκος της αλλαγής της στρατηγικής του κυρίαρχου συνασπισμού εξουσίας και της ενίσχυσης της ιδεολογικής έναντι της κατασταλτικής λειτουργίας στο εσωτερικό των κρατικών κατασταλτικών μηχανισμών

Η ενίσχυση στην δεδομένη ιστορική περίοδο της ιδεολογικής έναντι της κατασταλτικής διάστασης στο εσωτερικό των κρατικών κατασταλτικών μηχανισμών είναι το χαρακτηριστικό εκείνο που μπορεί να δικαιολογήσει την εμφάνιση φαινομένων, όπως ο συνδικαλισμός στο εσωτερικό των εν λόγω μηχανισμών. Στα ελληνικά πολιτικά και κοινωνικά συμφραζόμενα η παραπάνω εξέλιξη συνδέθηκε και με την αλλαγή στρατηγικής του κυρίαρχου συνασπισμού εξουσίας, που για ένα μεγάλο ιστορικό διάστημα στήριζε την κυριαρχία του στην καταστολή. Η ενίσχυση της ιδεολογικής διάστασης των κρατικών κατασταλτικών μηχανισμών παρατηρείται με διάφορες μορφές, όπως είναι η αναγνώριση του συνδικαλισμού, η ανάπτυξη και η ενίσχυση τμημάτων δημοσίων σχέσεων, τα γραφεία επικοινωνίας με τους πολίτες, κλπ, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι έχει απεμπολιστεί η κύρια κατασταλτική τους ιδιότητα, η οποία άλλωστε θέτει και τα απώτατα όρια ανάπτυξης ανάλογων «νεωτερικών» φαινομένων.

Η εν λόγω υπόθεση εργασίας συγκροτείται από δύο θεματικές, ως προς τη συγκρότηση του οδηγού συνέντευξης της έρευνας. Η πρώτη αφορά τη διερεύνηση της ισχύος της θεωρητικής πρότασης, που αναπτύχθηκε κυρίως από τη Μαρξιστική θεωρία (Gramsci, Althusser, Πουλαντζάς), περί μεταβολής των μηχανισμών και της μορφής, όπως στην ελληνική περίπτωση, του κράτους ανάλογα με το στάδιο ανάπτυξης των κοινωνικών δυνάμεων. Στην Ελλάδα μετά τη Μεταπολίτευση ο κυρίαρχος συνασπισμός εξουσίας επιδιώκει την παγίωση της κυριαρχίας του στο οικονομικό και πολιτικό πεδίο με λιγότερο αυταρχικές/ βίαιες επιλογές- γνωρίζοντας την καίρια ιστορικά συμβολή των σωμάτων ασφαλείας σε αυτές τις επιλογές- και κύρια μέσω της ενίσχυσης της ιδεολογικής συνιστώσας των κρατικών μηχανισμών και της συνακόλουθης διαμόρφωσης των κοινωνικών σχέσεων μέσα από το πρίσμα της «συναίνεσης» των κοινωνικών δυνάμεων στις επιλογές του

ηγεμονεύοντος συνασπισμού εξουσίας. Η συναίνεση, ειδικά τα πρώτα χρόνια μετά τη Μεταπολίτευση, πήρε τη μορφή του «εκδημοκρατισμού» του πολιτικού συστήματος και του κρατικού μηχανισμού. Έχει αξία να σημειωθεί ότι το νομικό πλαίσιο που αναγνωρίζει το δικαίωμα συνδικαλιστικής έκφρασης στην Ελληνική Αστυνομία, δηλαδή ο Νόμος 2265/94, που αποτελεί το εφαλτήριο της αναγνώρισης του αντίστοιχου δικαιώματος και στα υπόλοιπα σώματα ασφαλείας τιτλοφορείται ως «*Επέκταση των διατάξεων του Ν.1264/82 για τον εκδημοκρατισμό του συνδικαλιστικού κινήματος και την κατοχύρωση των συνδικαλιστικών ελευθεριών των εργαζομένων και στο αστυνομικό προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας*» (οι υπογραμμίσεις είναι του ερευνητή). Κατά λογική συνέπεια ο επιχειρούμενος εκδημοκρατισμός στο κρατικό μόρφωμα, από τη στιγμή που δεν μεταβλήθηκαν οι κοινωνικές σχέσεις, παρά μόνο υπήρξε αλλαγή στρατηγικής του τρόπου επιβολής του κυρίαρχου συνασπισμού εξουσίας με μια μείωση του ειδικού βάρους των στρατιωτικών και εν γένει κατασταλτικών ελίτ ως κύριων συνιστωσών του εν λόγω συνασπισμού, και έχοντας ως κύριο γνώρισμα διαμόρφωσης των «νέων» κοινωνικών σχέσεων τη συναίνεση δεν θα μπορούσε παρά να έχει κάποια όρια, δεδομένου ότι αποτελεί ένα είδος συμβιβασμού μεταξύ κυρίαρχων και κυριαρχούμενων.

Η δεύτερη θεματική ως προς τον τρόπο συγκρότησης του οδηγού συνέντευξης, απαρτίζεται από δύο επιμέρους συνιστώσες. Η πρώτη αφορά τον τρόπο με τον οποίο τα ίδια τα στελέχη αντιλαμβάνονται την ενίσχυση της ιδεολογικής λειτουργίας των σωμάτων ασφαλείας. Τούτο θα οδηγήσει στη διερεύνηση του βαθμού αποδοχής της εν λόγω αλλαγής, ή αν αντιθέτως τούτη επιβλήθηκε «από τα πάνω», δηλαδή ως μια επιλογή της πολιτείας.

Η δεύτερη συνιστώσα αφορά τον ρόλο των συνδικαλιστικών ενώσεων του χώρου στις αποφάσεις για τα συγκεκριμένα μέτρα που ελήφθησαν για τον εκδημοκρατισμό των σωμάτων ασφαλείας και ποια τα μέτρα που τα ίδια τα συνδικάτα πρότειναν εκτιμώντας ότι θα συμβάλλουν στον εκδημοκρατισμό του χώρου. Τούτο είναι ικανό να οδηγήσει στην εκτίμηση του ρόλου, περιθωριακού ή μη, του συνδικαλισμού στην καθημερινή λειτουργία των σωμάτων. Αν δηλαδή ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας ασχολείται και με ευρύτερα ζητήματα, όπως οι σχέσεις του χώρου με το κοινωνικό σύνολο, ή αν αντίθετα περιορίζεται- και από ποιους παράγοντες- αποκλειστικά σε

ζητήματα της καθημερινότητας, περικλείοντας και αποκλείοντας τον υπό μελέτη χώρο από υπόλοιπους εργασιακούς χώρους, ενισχύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο μια συντεχνιακή εργασιακή λογική και χαράσσοντας μια οριοθετική γραμμή ως προς τον «επιτρεπτό» βαθμό βελτίωσης των σχέσεων με τους πολίτες.

Βάσει των παραπάνω, οι ερωτήσεις του οδηγού συνέντευξης ως προς την πρώτη υπόθεση εργασίας αφορούσαν τις σχέσεις της πολιτείας με τους πολίτες, τις σχέσεις της πολιτείας με τα σώματα ασφαλείας και τα μέτρα που ελήφθησαν για τον εκδημοκρατισμό των σωμάτων ασφαλείας.

Σύμφωνα με τις απάντησεις που δόθηκαν από τις ομάδες των πληροφορητών κλειδιά θα μπορούσε να ειπωθεί ότι διακρίνεται μια ματεριαλιστική προσέγγιση του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας από την ομάδα των πολιτικών στελεχών. Οι ίδιοι φαίνεται να δέχονται ότι η πολιτεία είναι εκείνη που αποφασίζει πότε θα πρέπει να δοθεί περισσότερος χώρος δραστηριοποίησης, μια μεγαλύτερη δυνατότητα εμφάνισης φαινομένων, όπως ο συνδικαλισμός και πότε ανάλογα φαινόμενα θα πρέπει να περιορίζονται λόγω της φύσης της αποστολής των κατασταλτικών μηχανισμών. Κριτήριο ως προς την εμφάνιση μικρότερου ή μεγαλύτερου ρόλου της συνδικαλιστικής εκπροσώπησης στα σώματα ασφαλείας είναι για τα πολιτικά στελέχη που μετείχαν στην έρευνα οι εκάστοτε πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες.

Θα είχε αξία ίσως να αναφερθούν οι απαντήσεις που δόθηκαν για το συγκεκριμένο ζήτημα από τέως υφυπουργό του υπουργείου Δημόσιας Τάξης και πολιτικό υπεύθυνο της παράταξής του για ζητήματα δημόσιας τάξης. Σύμφωνα με τον ίδιο, ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας εμφανίστηκε ως απάντηση στις κυβερνήσεις ΠΑ.ΣΟ.Κ από το 1981 να τοποθετήσουν ψηφοφόρους τους στα σώματα ασφαλείας, ώστε να ικανοποιήσουν την εκλογική τους πελατεία και ταυτόχρονα προχώρησαν σε μαζικής έκτασης διώξεις εναντίον όσων στελεχών δεν ήταν φίλα προσκείμενοι στο ΠΑ.ΣΟ.Κ. Συνδικαλισμός νωρίτερα από το 1981 δεν μπορούσε να υπάρξει, διότι για τον ίδιο στα σώματα ασφαλείας εντάσσονται άτομα που «η ιδιοσυγκρασία του ατόμου το οποίο θα θελήσει να υπηρετήσει στα σώματα ασφαλείας είναι κατά κανόνα συντηρητική.». Για τον ίδιο, η αναγνώριση του συνδικαλισμού και η μετέπειτα δραστηριοποίησή του διαμόρφωσε ένα αρνητικό περιβάλλον για τη

λειτουργία των σωμάτων ασφαλείας και τούτο γιατί «υπήρξε μια απαράδεκτη σύμπλευση και διαπλοκή μεταξύ της ηγεσίας του υπουργείου και των συνδικαλιστικών οργανώσεων, που οδήγησε σε θεσμοθέτηση διατάξεων, που κατά τη γνώμη μου είναι η καταστροφή της αστυνομίας». Για λόγους πολιτικού κόστους η πολιτεία πλέον δεν μπορεί να καταργήσει ή να τροποποιήσει τις εν λόγω διατάξεις, με αποτέλεσμα «ο συνδικαλισμός ξεκίνησε ως σκέψη αμύνης κατά των αυθαιρεσιών της πολιτικής και έχουμε καταλήξει πλέον σε υπερβολές, οι οποίες έχουν κάνει κακό στην αστυνομία. Βεβαίως και γινόταν αυθαιρεσίες και βεβαίως έπρεπε να σταματήσουν αυτά, αλλά αντί να φτάσουμε με το μέτρο εκεί που έπρεπε, υπερέβημεν το μέτρο και αυτή είναι η βασική μου θέση όσον αφορά τον συνδικαλισμό... Ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας είναι νεαρής ηλικίας, ακόμα δεν έχουν αναδειχθεί σε όλο το μέγεθος τα αρνητικά, εγώ πιστεύω θα αναδειχθούν κι άλλα. Εάν δεν βρεθεί ένας υπουργός να βάλει φρένο και σε κάποια πράγματα να τους στραπατσάρει με δύο κουβέντες, φοβάμαι πολύ ότι αργότερα θα έχουμε συμπεριφορές άσχημες για τον θεσμό της αστυνομίας και του ένστολου.».

Κατά συνέπεια, για τον ίδιο η πολιτεία και ειδικότερα η εκάστοτε κυβέρνηση είναι υπεύθυνη για το εύρος δραστηριοποίησης του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας, δηλαδή το δικαίωμα της συνδικαλιστικής ελευθερίας στον υπό μελέτη χώρο σχετικοποιείται είτε από τις ανάγκες της πολιτείας και τις «συνθήκες», είτε από τη συμπεριφορά των συνδικαλιστικών και των πολιτικών ηγεσιών. Άλλωστε, για τον ίδιο η αναγνώριση και η μετέπειτα δραστηριοποίηση του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας οδήγησε στον εκφυλισμό της λειτουργίας των σωμάτων.

Ο ίδιος αναγνωρίζει ως αναφαίρετο δικαίωμα της πολιτείας και όχι ως λογική απόληξη της λειτουργίας του συνδικαλισμού τη δυνατότητα προσφυγής των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας στην απεργία. Κατ' αυτόν, δεν νοείται συνταγματική αναθεώρηση, ώστε να δοθεί η δυνατότητα στα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας να προσφεύγουν στην απεργία, διότι «δεν είναι έτοιμη ακόμη η ελληνική κοινωνία... Δεν θα διανοούμην να κάνουν συγκεντρώσεις και πορείες διαμαρτυρίας τα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας.».

Ανάλογη στάση για την σχέση εξάρτησης του συνδικαλιστικού μορφώματος των σωμάτων ασφαλείας από τις κρατικές επιδιώξεις, δηλαδή στην παρούσα φάση την ενίσχυση της ιδεολογικής έναντι της κατασταλτικής

διάστασης, που εκφράζεται με την εμφάνιση φαινομένων όπως η αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών, εκφράζει και έτερο πολιτικό στέλεχος που συμμετείχε στην έρευνα, το οποίο διετέλεσε υπουργός Δημόσιας Τάξης και μάλιστα από τον έτερο κομματικό σχηματισμό που έχει αναλάβει την διακυβέρνηση της χώρας από τη Μεταπολίτευση και εντεύθεν. Σύμφωνα με τον ίδιο, αν και ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας υπήρξε ένα θετικό βήμα ως προς τον εκδημοκρατισμό των εν λόγω κατασταλτικών μηχανισμών, εντούτοις αποδίδει στην πολιτεία, δηλαδή στον «ελεγχόμενο» από τη δράση φαινομένων όπως ο συνδικαλισμός, το δικαίωμα παρέμβασης και ελέγχου των συνδικαλιστικών οργανώσεων του υπό μελέτη χώρου. Το δικαίωμα παρέμβασης της πολιτείας στα συνδικαλιστικά τεκταινόμενα του υπό μελέτη χώρου γίνεται αποδεκτή από το συγκεκριμένο πολιτικό στέλεχος λόγω της αποστολής των κατασταλτικών μηχανισμών. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο ίδιος, κατά τη διάρκεια της υπουργικής του θητείας είχε προσανατολιστεί σε αλλαγές στην οργανωτική δομή του συνδικαλιστικού κινήματος στα σώματα ασφαλείας. «Με προβληματίζει το γεγονός της δομής του συνδικαλιστικού κινήματος, θεωρώ πως είναι μη λειτουργική, ορισμένες φορές δημιουργεί θέματα καθαρά συντεχνιασμού, τοπικού συντεχνιασμού, ή κακών επιρροών του συνδικαλισμού στη διοίκηση... Νομίζω ότι θα έκανα τις αλλαγές προς την κατεύθυνση, στη μεν Αττική θα καταργούσα αυτή τη μεγάλη συγκέντρωση που υπάρχει στο συνδικαλιστικό πεδίο, να γίνουν και άλλα σωματεία, ανά διεύθυνση τουλάχιστον, αλλά σε επίπεδο νομού χρειάζεται ίσως μια άλλη δομή.», ανέφερε χαρακτηριστικά. Για τον ίδιο, το θεσμικό πλαίσιο που ρυθμίζει το υπό μελέτη αντικείμενο είναι σε γενικές γραμμές θετικό και οι όποιες αλλαγές, ο ίδιος τις προσδιορίζει σε δύο, θα είναι ουσιαστικά προϊόν πρωτοβουλίας του εκάστοτε κυβερνητικού σχηματισμού. «Νομίζω λοιπόν ότι δεν χρειάζονται πολλά πράγματα, παρά μόνο δύο. Το ένα είναι να ξαναειδωθεί η δομή του συνδικαλισμού, κυρίως στην αστυνομία. Το δεύτερο είναι, να ειπωθεί ότι οι συνδικαλιστές οι ίδιοι θα πρέπει να ορίσουν τα του οίκου τους, τον τρόπο με τον οποίο διεκδικούν, φαινόμενα τα οποία πολλές φορές δημιουργούν προβλήματα.» Το ίδιο αρνητικός, όπως και το έτερο πολιτικό στέλεχος, είναι στο ζήτημα της άρσης της συνταγματικής απαγόρευσης προσφυγής σε απεργία των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας, λόγω της αποστολής των μηχανισμών αυτών.

Συμπερασματικά, μπορεί να ειπωθεί ότι σε γενικές γραμμές η ομάδα των πληροφορητών- κλειδιά της έρευνας, η οποία συγκροτείται από πολιτικά στελέχη, που είχαν κατά το παρελθόν την πολιτική- εκτελεστική ευθύνη του υπό μελέτη χώρου, αφήνει την αποκλειστική σχεδόν πρωτοβουλία ως προς τη ρύθμιση βασικών πτυχών του συνδικαλιστικού μορφώματος στα σώματα ασφαλείας στην εκτελεστική εξουσία και τούτο λόγω της αποστολής των σωμάτων ασφαλείας. Συνεπώς, για την εν λόγω ομάδα, ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας δεν αποτελεί μια ανεξάρτητη μεταβλητή, ως ένα αυθύπαρκτο φαινόμενο και αναφαίρετο δικαίωμα ενός αριθμού εργαζομένων να οργανώνονται σε συλλογικό επίπεδο ώστε να διεκδικούν τη συνολική βελτίωση του επιπέδου διαβίωσής τους, αλλά εξαρτάται και διαμορφώνεται σε τελική ανάλυση από τον ρόλο των σωμάτων ασφαλείας στον κοινωνικό σχηματισμό, ως μηχανισμών καταστολής και αναπαραγωγής του κυρίαρχου συνασπισμού εξουσίας. Η δομή του συνδικαλιστικού κινήματος, ο τρόπος διεκδίκησης των αιτημάτων, καθώς και ζητήματα όπως η δυνατότητα προσφυγής σε απεργία, το δικαίωμα προσφυγής σε συλλογικές διαπραγματεύσεις αποτελούν τομείς που την πρωτοβουλία ρυθμίσεων φέρει αποκλειστικά σχεδόν η πολιτεία, χωρίς να απαιτείται η συνεργασία με τους συνδικαλιστικούς φορείς του χώρου. Τούτο είναι ικανό να αποτελεί ένδειξη ότι η πολιτεία, παρά την ενίσχυση του ιδεολογικού ρόλου των σωμάτων ασφαλείας, ο οποίος αναδεικνύεται με την εμφάνιση φαινομένων, όπως ο συνδικαλισμός και τη βελτίωση που αυτός επέφερε σε συγκεκριμένες πτυχές της εργασιακής κατάστασης των στελεχών του χώρου, εντούτοις διατηρεί για τον εαυτό της το προνόμιο της συνεχούς παρουσίας και ελέγχου ακόμη και στη ρύθμιση της συνδικαλιστικής δομής του οργανώσεων των σωμάτων ασφαλείας, αναδεικνύοντας τη σημασία που έχει ο έλεγχος του συνδικαλιστικού δικαιώματος των εργαζομένων στον υπό μελέτη χώρο, ώστε να διατηρηθεί και να βρίσκεται συνεχώς υπό τον έλεγχό της η κατασταλτική λειτουργία, δηλαδή η κατεξοχήν λειτουργία των σωμάτων ασφαλείας.

Από την ομάδα των πληροφορητών- κλειδιά που προέρχονται από τον χώρο των συνδικαλιστών των σωμάτων ασφαλείας, αν και αναγνωρίζεται η πολύ θετική συμβολή του συνδικαλισμού στη βελτίωση των όρων διαβίωσης των εργαζομένων του χώρου, εν τούτοις και οι ίδιοι αναγνωρίζουν ότι την πρωτοβουλία των κινήσεων για τις οποιασδήποτε αλλαγές στον χώρο έχει η

πολιτεία, με τις συνδικαλιστικές οργανώσεις να έχουν έναν συμβουλευτικό ρόλο, ενώ στην περίπτωση που η πολιτεία δεν προωθεί την επίλυση των διαφόρων αιτημάτων που προκύπτουν οι συνδικαλιστικές οργανώσεις έχουν έναν περισσότερο δυναμικό, έναν πιο διεκδικητικό ρόλο. Συνεπώς, αναγνωρίζοντας- εσωτερικεύοντας και οι ίδιοι την αποστολή των σωμάτων ασφαλείας με κύρια λειτουργία τους την κατασταλτική, γεγονός που θεωρούν ότι οδηγεί σε μια «ιδιομορφία» και σε ιδιαιτερότητες ως προς τη συνδικαλιστική έκφραση και δράση, αναγνωρίζουν ότι το συνδικαλιστικό μόρφωμα στα σώματα ασφαλείας έχει κάποια όρια, τα οποία θέτει η πολιτεία και αναγνωρίζονται από τους ίδιους ως κατανοητά και αποδεκτά.

Για παράδειγμα, συνδικαλιστής προερχόμενος από την αστυνομία, ενώ μέχρι εκείνη τη στιγμή ανέφερε μια πλειάδα αρνητικών χαρακτηριστικών που θα έπρεπε με πρωτοβουλία της πολιτείας να εκλείψουν, όπως για παράδειγμα οι διάφορες διαδικασίες αξιολόγησης του προσωπικού, στο ερώτημα αν πρέπει να παρθούν και άλλα μέτρα για τον εκδημοκρατισμό των σωμάτων ασφαλείας απάντησε, «Όχι. Πιστεύω ότι η αστυνομία έχει πλέον εκδημοκρατιστεί τόσο πολύ που περαιτέρω εκδημοκρατισμός θα είναι πλέον επικίνδυνος, διότι η τεράστια δημοκρατία λειτουργεί και αρνητικά μερικές φορές και μας οδηγεί κάπου αλλού.». Επιπλέον, το ίδιο στέλεχος ερωτώμενο αν θα μπορούσε να υπάρξει κάποιο όριο στη σχέση συμφιλίωσης με τους πολίτες, υπερισχύοντας σε μια δεδομένη ιστορική στιγμή η ανάγκη διαφύλαξης της «τάξης» έναντι κάποιας κοινωνικής απαίτησης, ερχόμενα τα σώματα ασφαλείας σε αντιπαράθεση με τους πολίτες, απάντησε «Είμαι της άποψης «δώσε θάρρος στον χωριάτη να σ' ανέβει στο κρεβάτι». Η ιδιοσυγκρασία του Έλληνα είναι τελείως διαφορετική και ορισμένες φορές παρεξηγεί και την απλότητα και τον εκδημοκρατισμό και την αγάπη και τη θέληση για βοήθεια των αστυνομικών και πολλές φορές έχουμε το αντίθετο αποτέλεσμα, με αποτέλεσμα το χάος και την αναρχία. Από τη στιγμή, που μέσω των ΜΜΕ, μέσω των εφημερίδων, μέσω των πολιτικών και μέσω άλλων ανθρώπων αρχίζει ο αστυνομικός να φοβάται τον πολίτη για οποιονδήποτε λόγο για διώξεις, κλπ, αρχίζει πλέον να μην υπάρχει μία εύρυθμη λειτουργία από την αστυνομία, διότι «φοβάται ο Γιάννης το θεριό και το θεριό τον Γιάννη.». Στο ερώτημα αν θα πρέπει να απουσιάζουν οι κατασταλτικές

μονάδες της αστυνομίας από τις κινητοποιήσεις των εργαζομένων το ίδιο στέλεχος απάντησε αρνητικά.

Έτερος συνδικαλιστής, προερχόμενος επίσης από τον χώρο της αστυνομίας, αλλά από τον χώρο των αξιωματικών, τονίζει τα θετικά βήματα που υπήρξαν από την αναγνώριση και δραστηριοποίηση του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας, εντούτοις αναγνωρίζει ότι οι όποιες πρωτοβουλίες για τον εκδημοκρατισμό των σωμάτων κατά κύριο λόγο ήταν προϊόν πρωτοβουλίας της πολιτείας. Για τον ίδιο, ο εκδημοκρατισμός στα σώματα ασφαλείας μεταφράζεται σε συμμετοχή των συνδικαλιστών σε διάφορες υπηρεσιακές δομές των σωμάτων, όπως τα συμβούλια μεταθέσεων, ή τα πειθαρχικά συμβούλια.

Για συνδικαλιστή προερχόμενο από σωματείο αξιωματικών της Πυροσβεστικής, η αναγνώριση- εσωτερίκευση από τα συνδικάτα του χώρου της πρωτοκαθεδρίας της πολιτείας στην κατάθεση και ρύθμιση ζητημάτων σχετικών με τα σώματα ασφαλείας γίνεται κατανοητή και αποδεκτή διότι «Πάντα υπάρχει και το γεγονός ότι επειδή δεν έχει μεγάλη εμπειρία το συνδικαλιστικό κίνημα στον χώρο μας, φέρει ακόμα τις αγκυλώσεις του ότι αν βγω στο ξέφωτο θα κοντραριστώ με ανθρώπους, θα υποθηκεύσω την καριέρα μου, υπάρχει ακόμα αυτό σαν γεγονός.».

Συνδικαλιστής προερχόμενος από την αστυνομία, στο ζήτημα της άρσης της συνταγματικής απαγόρευσης προσφυγής των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας στην απεργία τόνισε ότι συμφωνεί με την τροποποίηση του Συντάγματος στο συγκεκριμένο άρθρο, ταυτόχρονα όμως επισημαίνει ότι η προσφυγή στην απεργία δεν θα ήταν απαραίτητη, «ούτε καν να βγουν οι συνάδελφοι στους δρόμους, οι κυβερνήσεις οφείλουν κάποιους οργανισμούς, που έχουν αποθέσει τις ευθύνες των πολιτών και τις ευθύνες της ασφάλειας να τους δουν με άλλο μάτι, με μεγαλύτερη συμπάθεια και να μην τους κοροϊδεύουν.». Εξιστορώντας την πορεία του συνδικαλιστικού κινήματος στην αστυνομία ο εν λόγω πληροφορητής αναδεικνύει το ιδιαίτερο βάρος που είχαν συγκεκριμένες πράξεις της πολιτείας στη μετέπειτα πορεία του συνδικαλιστικού κινήματος στον χώρο, αναγνωρίζοντας την πρωτοβουλία των κινήσεων στην πολιτεία και όχι στα συνδικάτα. Χαρακτηριστικά, να αναφερθεί, ότι ως προς το ζήτημα της νομικής κατοχύρωσης της ύπαρξης διαφορετικών οργανώσεων μεταξύ των αξιωματικών και του υπόλοιπου αστυνομικού

προσωπικού, ο εν λόγω πληροφορητής τονίζει ότι αν και τα συνδικαλιστικά στελέχη γνώριζαν ότι τυχόν ψήφιση της παραπάνω διάταξης θα οδηγούσε σε προβλήματα κατακερματισμού και ανταγωνισμού μεταξύ των συνδικαλιστικών οργανώσεων στο εσωτερικό των σωμάτων, η ανάγκη για αναγνώριση από την πολιτεία του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας τους οδήγησε στην αποδοχή αυτής της ρύθμισης, ως προϋπόθεση για αναγνώρισή τους από την πολιτεία.

Συμπερασματικά, θα πρέπει να ειπωθεί ότι για την ομάδα των πληροφορητών προερχόμενων από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις του χώρου, αν και αναγνωρίζεται η θετική επίδραση στον εκδημοκρατισμό του χώρου από την αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών («Ο συνδικαλισμός δεν έγινε μόνο για να παίρνουμε περισσότερα χρήματα. Έγινε και για να έρθει ο κόσμος πιο κοντά στον αστυνομικό, να δείξουμε ότι κι εμείς είμαστε μέλη των ίδιων των οικογενειών τους.», όπως ανέφερε χαρακτηριστικά συνδικαλιστής της αστυνομίας.), εντούτοις για τους ίδιους η δραστηριοποίηση των συνδικάτων φαίνεται να συνεπάγεται τη δραστηριοποίηση μιας επιπλέον δομής στο εσωτερικό των σωμάτων ασφαλείας. Άλλωστε, για τον λόγο αυτό αποδέχονται ότι η συγκεκριμένη μορφή που πήρε ο συνδικαλισμός στον χώρο, με το ιδιαίτερα περιοριστικό πλαίσιο και τον οργανωτικό διαχωρισμό μεταξύ ανωτέρων και κατωτέρων στελεχών, πέρα από τη συνταγματική απαγόρευση προσφυγής σε απεργία, επιβλήθηκε εν πολλοίς «από τα πάνω». Επιπλέον, αν και η συμμετοχή τους σε εσωτερικές δομές των σωμάτων, όπως τα συμβούλια μεταθέσεων και τα πειθαρχικά, ή ο εκσυγχρονισμός του πειθαρχικού κανονισμού, οδήγησε στον εκσυγχρονισμό και στον έλεγχο των αποφάσεων της πολιτικής και της υπηρεσιακής ηγεσίας μέσα από τη μεγαλύτερη διαφάνεια στη λήψη αποφάσεων, εντούτοις η δραστηριοποίηση των συνδικάτων δεν συνδυάστηκε με μετασχηματισμό των δομών των σωμάτων ασφαλείας, που ειδικά για την αστυνομία, όπως αναφέρει η Βιδάλη¹⁹⁵, αναπαράγουν μια νοοτροπία πολέμου με την κοινωνία. Εξάλλου, η παρουσία συνδικαλιστικών εκπροσώπων σε διάφορα συμβούλια αξιολόγησης είναι μειοψηφική ως προς τη σύνθεση των μελών που συμμετέχουν στα

¹⁹⁵ Βιδάλη, Σ., *Έλεγχος του εγκλήματος και δημόσια αστυνομία*, τόμος Β', Σάκκουλας, Αθήνα, 2007, σελ. 922

ανάλογα όργανα, ενώ να ειπωθεί ότι συνδικαλιστικοί εκπρόσωποι δε μετέχουν στα συμβούλια κρίσεων, στις διάφορες επιτροπές προμηθειών, ενώ η διαβούλευση με την πολιτική ηγεσία των αρμόδιων για τον χώρο υπουργείων σχετικά με την ανάληψη νομοθετικών πρωτοβουλιών συνήθως περιορίζεται σε μια απλή ενημέρωση των συνδικαλιστικών ηγεσιών. Οι εκπρόσωποι της εν λόγω ομάδας των πληροφορητών- κλειδιά εσωτερικεύοντας την «ιδιαιτερότητα» του χώρου όπου εργάζονται, αναγνωρίζουν ότι το συνδικαλιστικό τους μόρφωμα έχει μοναδικά χαρακτηριστικά, που μοιραία δίνουν την πρωτοβουλία για τη λήψη αποφάσεων στην πολιτική εξουσία, εξωθώντας τα συνδικάτα σε έναν δευτερεύοντα ρόλο με τη μορφή, είτε της αποδοχής ειλημμένων από την πολιτεία αποφάσεων, εντασσόμενα ουσιαστικά τα ίδια τα συνδικάτα του χώρου σε μια αέναη διλημματική λογική της αποδοχής των μέτρων της πολιτείας- τα οποία τις περισσότερες φορές προκύπτουν από μονομερείς πρωτοβουλίες της-, άλλως διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης την οποία δεν αποδέχονται με αποτέλεσμα να λειτουργεί η αμυντική λογική του «μη χείρον, βέλτιστον», είτε, στην καλύτερη των περιπτώσεων, με τη μορφή της πίεσης για συνεννόηση με την πολιτεία για τη λήψη μιας απόφασης. Η περίπτωση της αποδοχής από τα συνδικάτα ειλημμένων αποφάσεων από την πολιτεία, καταλήγοντας τα ίδια να βρίσκονται αντιμέτωπα με αδυναμία προώθησης και αποδοχής των προτάσεων τους, ιστορικά εμφανίστηκε με την θεσμική αναγνώριση του συνδικαλισμού στην αστυνομία, όπου για να γίνει αποδεκτός θα έπρεπε η υπάρξει διαχωρισμός των συνδικάτων μεταξύ των ανωτέρων και των κατωτέρων στην ιεραρχία στελεχών. Οι τότε συνδικαλιστικές ηγεσίες, αν και αναγνώριζαν ότι τούτο θα σήμανε σημαντικές δυσχέρειες στην προώθηση και ικανοποίηση των αιτημάτων του χώρου, αναγκάστηκαν να αποδεχθούν την απόφαση της πολιτείας, διότι, σύμφωνα με τους ίδιους, μόνο με την εν λόγω αποδοχή θα μπορούσε να αναγνωριστεί και επίσημα από την πολιτεία ο συνδικαλισμός στην αστυνομία.

Η περίπτωση της πίεσης για συνεννόηση από πλευράς συνδικάτων προς την πολιτεία για τη λήψη μιας απόφασης παρατηρείται στην περίπτωση της αναγνώρισης του «επικίνδυνου και ανθυγιεινού» του επαγγέλματος. Στην

εν λόγω περίπτωση το αίτημα των συνδικάτων για αναγνώριση του επικίνδυνου του επαγγέλματος, που συνεπάγεται μια σειρά οικονομικά, ασφαλιστικά, αλλά και μετα-υλικά οφέλη, όπως η βελτίωση των συνθηκών υγιεινής και ασφάλειας στους χώρους εργασίας, ικανοποιήθηκε μετά από πολυετείς κινητοποιήσεις των συνδικάτων του χώρου και τελικώς μόνο εν μέρει από την πολιτεία, δηλαδή με τη μορφή μιας επιπλέον οικονομικής ενίσχυσης του βασικού μισθού των στελεχών του χώρου.

Για την ομάδα των πληροφορητών που προέρχονται από τις δύο κορυφαίες συνμοσπονδίες της χώρας, ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας ήταν ένα θετικό βήμα ως προς τον εκδημοκρατισμό του χώρου και μάλιστα συνδέεται με την ανάπτυξη των κοινωνικών δικαιωμάτων στην χώρα, καθώς για τους ίδιους θα ήταν αδιανόητο να γίνεται λόγος για συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας την δεκαετία του '60. Επιπλέον, εκτιμούν ότι η αναγνώρισή του βοηθά στο να θιγούν οι πελατειακοί μηχανισμοί και οι αδιαφανείς διαδικασίες, που κατεξοχήν λειτουργούσαν στον υπό μελέτη χώρο. Αν και οι εν λόγω πληροφορητές αναγνωρίζουν ότι ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας δεν μπορεί παρά να είναι περιορισμένος από τη στιγμή που αφορά τις δυνάμεις καταστολής του ίδιου του αστικού κράτους, εντούτοις, όπως αναφέρει μέλος της διοίκησης της ΓΣΕΕ, ο συνδικαλισμός «σπάει αυτή την ομογενοποίηση που υπήρχε στα σώματα ασφαλείας απέναντι στα προβλήματα του λαού. Διότι, όταν ο άλλος κάνει συνδικαλισμό, ή είναι συνδικαλιστής στα σώματα ασφαλείας δεν μπορεί, όσο σκληρός να είναι και όσο διαπαιδαγωγημένος είναι στη λογική των δυνάμεων καταστολής, για πολύ καιρό να ανέχεται ακραίες πράξεις καταστολής.».

Παρόλα αυτά, η εν λόγω ομάδα των πληροφορητών, λόγω της αποστολής των σωμάτων ασφαλείας, εκτιμά ότι είναι δυνατόν τα συνδικάτα του χώρου να μετατραπούν σε επιμέρους όργανα των κατασταλτικών μηχανισμών. Η μέχρι σήμερα λειτουργία των υπό μελέτη συνδικάτων, σύμφωνα με τις απαντήσεις που έδωσε η συγκεκριμένη ομάδα των πληροφορητών- κλειδιά, διαμόρφωσε δύο κύρια χαρακτηριστικά. Πρώτον, ότι λειτουργούν κυρίως με συντεχνιακά αιτήματα και δεύτερον, εφόσον δεν μπόρεσε ο κυρίαρχος συνασπισμός εξουσίας να αποτρέψει την εμφάνιση του συνδικαλισμού στο χώρο προσπαθεί να το κάνει εξάρτημα του ίδιου του κατασταλτικού μηχανισμού. Σύμφωνα με τους εκπροσώπους των ανωτάτων

συνομοσπονδιών της χώρας, η «γκετοποίηση» που επέβαλε η εκτελεστική εξουσία ως προς την απουσία συνεργασίας των συνδικάτων του χώρου με συνδικάτα από άλλους εργασιακούς χώρους και την ένταξή τους στις οργανώσεις- μέλη της ΑΔΕΔΥ, αποτελεί απόδειξη ότι ο κυρίαρχος συνασπισμός εξουσίας δεν θέλει να κάνει περαιτέρω παραχωρήσεις, κρατώντας για τον εαυτό του το προνόμιο χρήσης των κατασταλτικών μηχανισμών και της απόφασης για την χρόνο και τον τρόπο ενίσχυσης του ειδικού βάρους είτε της κατασταλτικής, είτε της ιδεολογικής διάστασής τους. Από την άλλη πλευρά, οι εκπρόσωποι από τις ανώτατες συνδικαλιστικές οργανώσεις επισημαίνουν ότι με τον τρόπο δράσης τους ορισμένες φορές οι συνδικαλιστικές ηγεσίες των σωμάτων ασφαλείας λειτουργούν προς την κατεύθυνση των επιδιώξεων του κυρίαρχου συνασπισμού εξουσίας ερχόμενοι σε αντιπαράθεση με την ευρύτερη κοινωνία. «Πρέπει να αλλάξουν κάποια πράγματα στη λειτουργία των σωμάτων ασφαλείας και ειδικά της αστυνομίας, που τώρα τα βλέπουμε να βγαίνουν στο φως και για να αλλάξουν χρειάζεται και εκδημοκρατισμός και του ίδιου του συνδικαλιστικού κινήματος στον χώρο, που δεν μπορεί να περιοριστεί στη διεκδίκηση ενός οικονομικού αιτήματος. Πρέπει να βάλει ζητήματα που έχουν να κάνουν με την ίδια τη λειτουργία της αστυνομίας.», ανέφερε χαρακτηριστικά μέλος της διοίκησης της ΑΔΕΔΥ.

Εν κατακλείδι, ως προς την επιβεβαίωση της πρώτης υπόθεσης εργασίας της έρευνας, η οποία αποτελεί ουσιαστικά μια προσπάθεια «πειραματικής επιβεβαίωσης» της πρότασης που αναπτύχθηκε από τη μαρξιστική σχολή περί μεταβολής των κρατικών μηχανισμών ανάλογα με το στάδιο ανάπτυξης των κοινωνικών δυνάμεων, που στην υπό μελέτη περίπτωση μεταφράζεται στην ενίσχυση της ιδεολογικής λειτουργίας των κατασταλτικών μηχανισμών, εξέλιξη της οποίας μία διάσταση είναι και η αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών στα στελέχη του υπό μελέτη χώρου, θα πρέπει να ειπωθεί ότι τα πορίσματα της έρευνας φαίνεται να το επιβεβαιώνουν. Η ανάπτυξη των κοινωνικών δικαιωμάτων και των συλλογικών ελευθεριών τις τελευταίες δεκαετίες στην Ελλάδα υποβοήθησε στην αναγνώριση του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας. Εντούτοις, λόγω της αποστολής τους στην παγίωση του κυρίαρχου συνασπισμού εξουσίας η δραστηριοποίηση των συνδικαλιστικών οργανώσεων στα σώματα ασφαλείας έχει ορισμένα χαρακτηριστικά που το διακρίνουν από αντίστοιχα

μορφώματα άλλων εργασιακών χώρων, όπως για παράδειγμα μια συναινετική λογική με τις κρατικές επιδιώξεις για την προώθηση των αιτημάτων του χώρου, πέρα βέβαια από τις «μονομερείς» αποφάσεις του εκάστοτε κυβερνητικού σχηματισμού για την απαγόρευση προσφυγής σε απεργία, ή την απαγόρευση, στην περίπτωση των συνδικαλιστικών οργανώσεων της αστυνομίας, συμμετοχής σε οργανώσεις που εκπροσωπούν τα συμφέροντα εργαζομένων από άλλους εργασιακούς χώρους. Συνεπώς, παρά την αποδοχή εκ μέρους της πολιτείας ενός βαθμού ελέγχου της εξουσίας της σε έναν κρατικό μηχανισμό, όπως είναι ο κατασταλτικός, μέσω της αναγνώρισης συνδικαλιστικών ελευθεριών στον χώρο, εντούτοις συγκεκριμένες ρυθμίσεις αποδεικνύουν ότι η ίδια εξακολουθεί να έχει την αποκλειστική σχεδόν πρωτοβουλία των κινήσεων ακόμη και για ζητήματα που αφορούν την καθημερινή λειτουργία των σωμάτων ασφαλείας. Εξάλλου, όπως αναδείχθηκε και από τις απαντήσεις των πολιτικών στελεχών, ο βαθμός εμφάνισης και αποδοχής φαινομένων, όπως ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας, βρίσκεται σε άμεση εξάρτηση από τις ανάγκες της πολιτείας, οι οποίες με μια άλλη φρασεολογία αναφέρονται ως «εκάστοτε συνθήκες», ο «βαθμός ωριμότητας» των οποίων καθορίζει είτε την εμφάνιση και αναγνώριση τη δεδομένη ιστορική στιγμή του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας, είτε τη μη ικανοποίηση συγκεκριμένων πτυχών της συνδικαλιστικής δράσης, όπως της δυνατότητας προσφυγής σε απεργία και της δυνατότητας διαπραγμάτευσης και υπογραφής Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας.

6.2.2. Η δεδομένη συνδικαλιστική έκφραση στα σώματα ασφαλείας ως απόρροια των χαρακτηριστικών της κοινωνικής τους καταγωγής και όχι ως αποτέλεσμα εξωτερικών παραγόντων, όπως οι διάφορες θεσμικές απαγορεύσεις.

Σύμφωνα με την εν λόγω υπόθεση εργασίας, η σημασία των κατασταλτικών μηχανισμών για την υλοποίηση της κύριας αποστολής του κράτους, που είχε ως συνέπεια ένα ασφυκτικό νομικό καθεστώς που επιβλήθηκε στο εν δυνάμει «εχθρικό» εργαλείο έναντι του κράτους, δηλαδή στον συνδικαλισμό, καθώς και η μικροαστική προέλευση της μεγάλης

πλειοψηφίας των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας, διαμόρφωσε ένα συντεχνιακό μόρφωμα, που λόγω της επίδρασης των παραπάνω παραγόντων, αλλά και του δεδομένου αρνητικού συσχετισμού δυνάμεων για τον κόσμο της εργασίας διευκόλυναν περαιτέρω την ανάπτυξη ενός συναινετικού κλίματος εργοδοσίας- εργαζομένων. Η μη ανάπτυξη ενός συγκρουσιακού κλίματος δεν οφείλεται τόσο στην απαγόρευση ενός εργαλείου διαπραγματευτικής ισχύος του συνδικαλισμού, όπως είναι η δυνατότητα προσφυγής σε απεργία, αλλά υπονοεί τον δεδομένο τρόπο κινητοποίησης των μελών της μικροαστικής τάξης, που δεν θα μπορούσαν να εναντιωθούν στο κράτος «τους».

Για τους πληροφορητές που προέρχονται από την ομάδα των πολιτικών στελεχών, ο ρόλος του συνδικαλισμού, όχι μόνο στα σώματα ασφαλείας αλλά ευρύτερα, περιορίζεται σε εκείνη τη διάστασή του, που είναι η βελτίωση των όρων ζωής των εργαζομένων. Αυτή την αναγκαιότητα υιοθέτησε ως απάντηση για τον ρόλο του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας πολιτικό στέλεχος, που χρημάτισε πρόσφατα υπουργός Δημόσιας Τάξης. Έχουν ιδιαίτερη αξία για τη θεμελίωση των πορισμάτων σχετικά με την ισχύ της δεύτερης υπόθεσης εργασίας της έρευνας οι απαντήσεις που δόθηκαν από το εν λόγω πολιτικό στέλεχος. Σύμφωνα με τον ίδιο, ο ερευνητής σχετικά με ζητήματα που αφορούν τα σώματα ασφαλείας θα πρέπει να έχει υπόψην του ότι «οι ένστολοι το γείσο το γυρνάνε πολύ εύκολα, δηλαδή αλλάζουν πολύ εύκολα πεποιθήσεις... και σε τελευταία ανάλυση σε όλη την κοινωνία υπάρχουν άνθρωποι που θέλουν να εκμεταλλευτούν σε μια δεδομένη στιγμή μια πολιτική κατάσταση, οι οποίοι απολαμβάνουν τα αγαθά της εξουσίας και πολλές φορές γίνονται και γενίτσαροι». Επιπλέον, ο ίδιος αποφαίνεται ότι τα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας έχουν συντηρητική ιδεολογία, ιδιότητα που κατεξοχήν απαντάται στα μικροαστικά στρώματα. Σύμφωνα με τον ίδιο, «η ιδιοσυγκρασία του ατόμου, το οποίο θα θελήσει να υπηρετήσει στα σώματα ασφαλείας είναι κατά κανόνα συντηρητική. Ένας επαναστάτης, ας πούμε, δεν θα πάει να υπηρετήσει στα σώματα ασφαλείας.».

Έτερο πολιτικό στέλεχος, αλλά σε αντίθετο κομματικό σχηματισμό, σε σχέση με το προηγούμενο πολιτικό στέλεχος και που επίσης χρημάτισε υπουργός Δημόσιας Τάξης, αναφέρει ότι θα πρέπει να υπάρξει μια συνεργασία μεταξύ πολιτικής ηγεσίας και των συνδικαλιστικών εκπροσώπων

του χώρου, ώστε να συναποφασιστεί ένας άλλος τρόπος διεκδίκησης της υλοποίησης των αιτημάτων, διότι «γενικώς έχουν συμβεί γεγονότα κατά τη διάρκεια των κινητοποιήσεων των ενστόλων, τα οποία πολλές φορές έχουν δημιουργήσει ένα συνολικότερο ζήτημα και μια συνολικότερη συζήτηση για το δικαίωμα των σωμάτων ασφαλείας... θα πρέπει να ξαναειδωθεί οι συνδικαλιστές οι ίδιοι θα πρέπει να ορίσουν τα του οίκου τους, τον τρόπο με τον οποίο διεκδικούν, τα φαινόμενα αυτά τα οποία πολλές φορές δημιουργούν προβλήματα».

Για την ομάδα των πληροφορητών κλειδιά που προέρχονται από τα συνδικάτα του υπό μελέτη χώρου, η συγκρουσιακή διάσταση, έναντι του συναινετικού χαρακτήρα προώθησης και επίλυσης των αιτημάτων τους, αποτελεί την έσχατη και κατά συνέπεια μη επιθυμητή επιλογή. Είναι χαρακτηριστικές οι απαντήσεις που δίνονται από τα στελέχη της παραπάνω ομάδας σχετικά με τη δυνατότητα και την αναγκαιότητα εν τέλει προσφυγής του χώρου σε απεργία. Σύμφωνα με τις απαντήσεις συνδικαλιστή της αστυνομίας, «πιστεύω ότι θα μπορούσε να υπάρξει μια μορφή αντίδρασης, αλλά όχι ακριβώς απεργία. Πιστεύω ότι θα μπορούσαμε να βρούμε μέσα από μια συνεννόηση και συζήτηση πολλές μορφές αντίδρασης, αλλά το να απεργήσει η αστυνομία είναι για μένα λίγο πρόωρο.». Για τον ίδιο, μια μορφή αντίδρασης που θα μπορούσε κάλλιστα να αναπληρώσει την απεργία είναι η «λευκή» απεργία. «Έχουμε μια μορφή αντίδρασης ακόμα. Είναι η λευκή απεργία. Δηλαδή, τι; Χωρίς να κάνουμε απεργία, από στόμα σε στόμα σταματάμε την παροχή υπηρεσιών, η οποία άμεσα δεν αφορά την εγκληματικότητα.». Έτερο συνδικαλιστικό στέλεχος της αστυνομίας, από την πλευρά των αξιωματικών, για το ζήτημα της δυνατότητας προσφυγής σε απεργία ανέφερε ότι «είναι ένα δύσκολο θέμα αυτό, εγώ σαν συνδικαλιστής πρέπει να σταθούμε στο ύψος των περιστάσεων, να το δούμε και από την άλλη πλευρά. Πιστεύω ότι αν δοθεί το δικαίωμα της απεργίας σε μας να δοθεί σε μείζονος σπουδαιότητας θέματα, τα οποία θα τα κρίνουμε μαζί με την πολιτεία. Διότι, αν απεργήσει η αστυνομία σε μια δύσκολη στιγμή, όπως αντιλαμβάνεστε, θα είναι μεγάλο πρόβλημα και για την κυκλοφορία και για τις ληστείες και για όλα.». Στέλεχος, από τους πρωτεργάτες του συνδικαλισμού στην αστυνομία, για το ζήτημα της απεργίας στα σώματα ασφαλείας ανέφερε, «το ζήτημα το προσεγγίζουμε πάρα πολύ προσωπικά, γιατί παράλληλα με τη

συνδικαλιστική δράση έχει να κάνει με την ασφάλεια του πολίτη και από κάποιο σημείο και μετά και με την ασφάλεια της χώρας, γιατί κάποιοι συνάδελφοι υπηρετούν σε ευαίσθητες υπηρεσίες. Εμείς θα πούμε ναι στην κατάργηση της απαγόρευσης, αλλά ταυτόχρονα να ανοίξει ένας διάλογος για τους όρους και τις προϋποθέσεις. Όμως εγώ έχω να πω ότι ούτε αυτό θα ήταν απαραίτητο, ούτε καν να βγουν οι συνάδελφοι στους δρόμους, οι κυβερνήσεις οφείλουν κάποιους οργανισμούς που έχουν αποθέσει τις ευθύνες των πολιτών και τις ευθύνες της ασφάλειας να τους δουν με άλλο μάτι, με μεγαλύτερη συμπάθεια και να μην τους κοροϊδεύουν.». Συνδικαλιστής προερχόμενος από την αστυνομία και πρόεδρος πρωτοβάθμιου συνδικαλιστικού σωματείου για το ζήτημα της δυνατότητας προσφυγής σε απεργία ανέφερε, «φαίνεται ότι είναι αναγκαία η άρση της απαγόρευσης της απεργίας. Βέβαια, είναι τέτοια η φύση του αντικειμένου της εργασίας μας, όπου αν φανταστούμε τι θα μπορούσε να συμβεί σε μια ενδεχόμενη απεργία θα ήταν τρελό για όλο τον κόσμο. Άρα, ίσως θα έπρεπε να υπάρχει μια μέση κατάσταση, εν οίδει «λευκής» απεργίας, στην οποία έχουμε φτάσει. Και αυτές οι ενστάσεις, όσον αφορά την ασφάλεια του κόσμου σε μια τέτοια περίπτωση, είναι που δεσμεύουν την πολιτεία έτσι ώστε να μας δώσει αυτό το δικαίωμα.». Παρά ταύτα, ως ενδεικτικό του τρόπου δραστηριοποίησης που θέλουν, ή που πρέπει για τους ίδιους, του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας, το ίδιο στέλεχος αναφέρει στην αμέσως επόμενη απάντησή του, που σχετίζεται με το ερώτημα της επάρκειας των μέχρι σήμερα μέσων για την επίλυση των αιτημάτων τους, ότι, «πιστεύω ότι είναι επαρκή. Και τούτο έχει φανεί στην πορεία του χρόνου, που τέλος πάντων έχουμε καταφέρει, έστω και μετά από μακρύ χρονικό διάστημα αποτελέσματα που αναζητούμε.». Σε ακόλουθο σημείο των απαντήσεών του απάντησε, ότι, «είναι πολύ δύσκολη επιλογή το να πούμε ότι πάμε σε μία απεργία. Το να πάμε όμως σε μια «λευκή» απεργία, σε μια άλλης μορφής στάση εργασίας, πιστεύω ότι είναι πιο εύπεπτο και από την ελληνική κοινωνία.».

Οι συνδικαλιστές από τον χώρο της πυροσβεστικής και του λιμενικού έχουν θετικότερη στάση απέναντι στην προσφυγή σε απεργία σε σχέση με τους συναδέλφους τους από την αστυνομία, καθώς και στην διεκδίκηση για την άρση της συνταγματικής απαγόρευσης προσφυγής των υπηρετούντων στα σώματα ασφαλείας στην απεργία. Σύμφωνα με στέλεχος από τον χώρο

της πυροσβεστικής, που διετέλεσε και πρόεδρος σε συνδικάτο του χώρου το δικαίωμα της απεργίας «θα πρέπει να δοθεί, με την προϋπόθεση ότι θα εξασφαλίζεται κάθε φορά η υποχρέωση για την ελάχιστη παροχή υπηρεσιών στους πολίτες που κινδυνεύουν.». Όμως, στο ερώτημα για την επάρκεια των μέχρι στιγμής μέσων προώθησης και διεκδίκησης των αιτημάτων τους, το ίδιο στέλεχος ανέφερε, ότι, «αυτή τη στιγμή τα όπλα είναι επαρκή.». Ουσιαστικά, το εν λόγω συνδικαλιστικό στέλεχος έχει μια επιφυλακτική έως αρνητική στάση απέναντι στο ζήτημα της δυνατότητας απεργιακής κινητοποίησης στον χώρο, παρά την καταφατική απάντησή του στο ενδεχόμενο να επιτραπεί το δικαίωμα της απεργίας. Τούτο προκύπτει από δύο ευρήματα των απαντήσεών του. Το πρώτο αφορά την απάντηση, που αναφέρθηκε πιο πάνω, σχετικά με την προϋπόθεση της υποχρέωσης για την ελάχιστη παροχή υπηρεσιών για τους πολίτες που κινδυνεύουν, όταν είναι γνωστό ότι ήδη το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο για έναν μεγάλο αριθμό εργαζομένων και επαγγελματικών κατηγοριών, ειδικά εκείνων που βρίσκονται υπό τον άμεσο ή έμμεσο έλεγχο του κράτους και που αφορά τις προϋποθέσεις προσφυγής σε απεργία, προβλέπει και την ύπαρξη προσωπικού ασφαλείας σε περίπτωση απεργίας, με σκοπό την όσο το δυνατόν μικρότερη επιβάρυνση στη λειτουργία επιχειρήσεων και οργανισμών που έχουν ιδιαίτερη σπουδαιότητα για το κοινωνικό σύνολο. Το δεύτερο εύρημα από τις απαντήσεις του εν λόγω στελέχους αναφορικά με την επιφυλακτική εν τέλει στάση του απέναντι στη δυνατότητα προσφυγής σε απεργία στα σώματα ασφαλείας αφορά την απάντησή του στο ερώτημα που τέθηκε για την καταλληλότητα, για τον ίδιο, της επιλογής προσφυγής σε απεργία ή σε στάσεις εργασίας, πέραν της συνταγματικής απαγορεύσεως. Ο ίδιος απάντησε, ότι, «θεωρώ ότι η καλύτερη μορφή απεργίας είναι η εργασία και παράλληλα η διανομή και προβολή των αιτημάτων μας στην κοινωνία. Δηλαδή, μετά τη φωτιά να μοιράζουμε έντυπο υλικό με τα αιτήματά μας, ή στα πυροσβεστικά οχήματα που μεταβαίνουν στη φωτιά να υπάρχουν πανό με τα αιτήματά μας.». Δηλαδή, στην πράξη για τον ίδιο ούτε καν η απειλή απεργίας είναι για τον ίδιο το καταλληλότερο μέσο προώθησης των αιτημάτων.

Η σημασία που αποδόθηκε από την έρευνα στη διερεύνηση των απόψεων, ειδικά της ομάδας που συγκροτείται από τους συνδικαλιστές του χώρου, σχετικά με τη δυνατότητα προσφυγής σε απεργιακές κινητοποιήσεις

και της καταλληλότητας της απεργίας ως μέσου προώθησης και επίλυσης των αιτημάτων τους και η επιφυλακτική έως αρνητική στάση που προέκυψε από τις απαντήσεις, δεν αποτελεί βέβαια το απόλυτο και μοναδικό κριτήριο θεμελίωσης της υπόθεσης εργασίας. Όμως, η εν λόγω στάση, η άρνηση να εναντιωθούν στην πολιτεία με το έσχατο επιχείρημα που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο εργαζόμενος, αποτελεί σοβαρή ένδειξη ότι οι ίδιοι έχοντας εσωτερικεύσει τη λογική της ιδιαιτερότητας του χώρου, αντιδρούν ακόμη και στο ενδεχόμενο απλώς να υπάρχει και η δυνατότητα προσφυγής σε απεργία, που μέχρι σήμερα απαγορεύεται, δεχόμενοι ότι με αυτό τον τρόπο εναντιώνονται στο δικό τους κράτος, σε αυτό που ο Πουланτζάς αναφέρει ως κράτος «τους», χαρακτηριστική συμπεριφορά των μικροαστικών στρωμάτων¹⁹⁶.

Για τα στελέχη της ομάδας των συνδικαλιστών του χώρου είναι απαραίτητη και έχει πρωτεύοντα ρόλο η συνεννόηση και όχι η σύγκρουση τόσο με την πολιτική, όσο και με την υπηρεσιακή ηγεσία για την επίλυση των όποιων προβλημάτων. Σύμφωνα με συνδικαλιστή, προερχόμενο από σωματείο αξιωματικών της αστυνομίας η μέχρι σήμερα πορεία επίλυσης των αιτημάτων «ήταν και αποτέλεσμα πιέσεων, αλλά τα περισσότερα που έχουν γίνει μέχρι τώρα, ένα εβδομήντα τοις εκατό, ήταν αποτέλεσμα συμβιβασμού και ένα ποσοστό μικρό καλύπτεται από την καλή θέληση της εκάστοτε πολιτικής ηγεσίας, λόγω των σχέσεων που έχουν αναπτύξει μεταξύ ημών και της πολιτικής ηγεσίας.». Στο αμέσως επόμενο ερώτημα σχετικά με αξιολόγηση από τον ίδιο του μέχρι σήμερα τρόπου διεκδίκησης και ανάδειξης των αιτημάτων από τα συνδικάτα του χώρου, απάντησε, ότι, «από την πλευρά μας εμείς ως ηγεσία της ομοσπονδίας, την στρατηγική μας και την τακτική μας τη θεωρούμε επιτυχημένη. Υπάρχουν βέβαια και αντίθετες απόψεις που μας ζητάνε περισσότερη πίεση και δυναμικότητα, περισσότερες πορείες και διαδηλώσεις. Αλλά αυτό αν το κάνουμε και καθημερινά χάνει και την ουσία του. Πρέπει να σταθμίσουμε τα γεγονότα και τους παράγοντες και να έχουμε κάποιο μέτρο σε όλη αυτή την κατάσταση και να μην κάνουμε κατάχρηση. Το ίδιο στέλεχος, που όπως ειπώθηκε προέρχεται από τα

¹⁹⁶ Πουλαντζάς, Ν., *Οι κοινωνικές τάξεις στον σύγχρονο καπιταλισμό*, Θεμέλιο, Αθήνα, 1990, σελ. 237-411.

συνδικάτα των αξιωματικών, στο ερώτημα της αξιολόγησης της φυσικής ηγεσίας στην επίλυση των προβλημάτων απάντησε, ότι, «η φυσική ηγεσία από την πλευρά της και με βάση τις δυνατότητες που έχει προσπαθεί στα μέτρα των δυνατοτήτων που έχει να επιλύσει τα προβλήματα. Διότι και την εκάστοτε φυσική ηγεσία την ενδιαφέρει η επίλυση των αιτημάτων του προσωπικού, για να έχουμε περισσότερη απόδοση και να έχουμε μία σύμπνοια και αγάπη. Προσπαθεί στο μέτρο του δυνατού. Δεν μας έχει δείξει μέχρι στιγμής το αντίθετο, όλες οι ηγεσίες που έχουν περάσει.». Στο ερώτημα σχετικά με τη διερεύνηση αιτημάτων, στα οποία η πολιτεία δεν έχει ανταποκριθεί μέχρι σήμερα, το εν λόγω στέλεχος απάντησε, ότι, «υπάρχουν πολλά αιτήματα. Όπως σας είπα, όλα τα αιτήματα δεν ικανοποιούνται εκατό τοις εκατό, ικανοποιείται ένα μέρος, αλλά εμείς η δουλειά μας είναι να επιμένουμε με αξιοπρέπεια και σοβαρότητα, λόγω των ιδιαιτεροτήτων της εργασίας μας, όλα τα εκκρεμή ζητήματα να τα επιλύσουμε μέσα από τον διάλογο και μέσα από την καλή μας διάθεση, σε συνεργασία με την πολιτική και φυσική ηγεσία.». Στο αμέσως επόμενο ερώτημα, σχετικά με τους ενδεχόμενους τρόπους αντίδρασης απέναντι σε ζητήματα που δεν έχουν λυθεί, το εν λόγω στέλεχος απάντησε, «όπως σας είπα, με διάλογο, καλόπιστα και δημιουργικά για το καλό όλων.». Από τις απαντήσεις του, ο συνδικαλιστής των αξιωματικών της αστυνομίας δεν υιοθετεί λογικές σύγκρουσης, αλλά θεωρεί ως τις μόνες αξιόπιστες τις πρακτικές διαλόγου, από τις οποίες προκύπτει μιας περιορισμένης έκτασης επίλυση των ζητημάτων που διατυπώνουν τα συνδικάτα του χώρου, από τη στιγμή, που όπως ανέφερε, η όποια λύση είναι σε πολύ μεγάλο βαθμό προϊόν συμβιβασμού.

Έτερο συνδικαλιστικό στέλεχος, προερχόμενο από τους κόλπους των συνδικάτων των αξιωματικών της πυροσβεστικής, στο ερώτημα της αξιολόγησης του μέχρι σήμερα τρόπου επίλυσης των αιτημάτων που προέκυπταν κάθε φορά, απάντησε, ότι, «υπήρχε ένας συμβιβασμός με την έννοια, ότι ζητάγες πέντε, σου έδινε τρία και τα βρίσκαμε κάπου στο τέσσερα, με τελευταίο παράδειγμα τη διαδικασία αναγνώρισης του επικίνδυνου και ανθυγιεινού. Η μορφή απ' ό,τι φαίνεται, πήραμε μια αξιοπρεπή λύση, η

πολιτεία βέβαια έπεσε κι αυτή κάτω από αυτά που έδινε και κάπου βρεθήκαμε στη μέση.». Στο ερώτημα των σχέσεων των συνδικάτων με την υπηρεσιακή ηγεσία του σώματος, το στέλεχος απάντησε, ότι, υπάρχει καλή σχέση και «επειδή υπάρχει σοβαρότητα στις προτάσεις μας, γι'αυτό και υπάρχει καλή συνεργασία τα τελευταία χρόνια.». Βέβαια, βάσει των απαντήσεων που δόθηκαν από τον εν λόγω συνδικαλιστή, προκύπτει το ερώτημα, ότι αφού υπάρχει σοβαρότητα ως προς την τεκμηρίωση των προτάσεων που καταθέτει το σωματείο των αξιωματικών της πυροσβεστικής, γιατί θα πρέπει να υπάρξει κάποιου είδους συμβιβασμός ως προς την επίλυση των αιτημάτων που οι ίδιοι καταθέτουν.

Στο ερώτημα που τέθηκε στο ίδιο στέλεχος σχετικά με το ενδεχόμενο κατάργησης κάποιων κατασταλτικών μονάδων των σωμάτων ασφαλείας, όπως τα MAT (Μονάδες Αποκατάστασης Τάξης), απάντησε, ότι, «ο βαθμός του πολιτικού πολιτισμού μπορεί να το απαγορεύσει αυτό μόνο. Δηλαδή, αν οι διαδικασίες των πολιτών φτάσουν σε αυτό το επίπεδο, ώστε να μην εκτρέπονται, σαφώς και θα μπορούσε να μην υπάρχουν κατασταλτικές δυνάμεις.». Δηλαδή, σύμφωνα με τον ίδιο η ευθύνη της σύγκρουσης ανήκει στους πολίτες.

Για την ομάδα των πληροφορητών κλειδιά, που προέρχονται από τον χώρο των τριτοβάθμιων συνδικαλιστικών οργανώσεων, είναι περισσότερο σαφές ότι ο συνδικαλισμός στον υπό μελέτη χώρο έχει χαρακτηριστικά συντεχνίας, τα οποία οφείλονται, αφενός στο επάγγελμα και στον ρόλο που διαδραμάτισε ιστορικά στην πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα της χώρας και αφετέρου, στην κοινωνική τους καταγωγή. Σύμφωνα με μέλος της διοίκησης της ΑΔΕΔΥ, ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας «είναι συντεχνιακός, δεν έχει πολιτική διάσταση, δεν μπορεί να έχει. Ο κλάδος αυτός με όλη την ιστορία που φέρει, δεύτερον και τα μειωμένα συνδικαλιστικά δικαιώματα έχουν δημιουργήσει έναν συντεχνιασμό.». Για το εν λόγω στέλεχος, ο συνδικαλισμός βοήθησε στον εκδημοκρατισμό των σωμάτων ασφαλείας, «αλλά δεν έχουμε καθαρό συνδικαλισμό. Ο συνδικαλισμός για μένα είναι μια διεργασία, που συνδέεται με τα δικαιώματα που έχουν οι ίδιοι οι εργαζόμενοι. Χρειάζεται ανάταση συνολικά σαν χώρα, αυτή τη στιγμή βρισκόμαστε σε μια περίοδο περιορισμού των κοινωνικών δικαιωμάτων συνολικά. Όταν έγινε ο Ν.2265/94, που επιτρέπει τον συνδικαλισμό στην

αστυνομία, τα κοινωνικά δικαιώματα ήταν υψηλότερα. Δεν θα μπορούσε να γίνει ένας τέτοιος νόμος τη δεκαετία του εξήντα, πάνε μαζί.». Στο ερώτημα της αξιολόγησης της μέχρι σήμερα δράσης των συνδικάτων του χώρου, το εν λόγω στέλεχος σημείωσε ότι «έχουν προβλήματα, που το τελευταίο διάστημα έχουν αναδειχθεί πάρα πολύ. Βλέπεις, π.χ, ότι από τη μία πλευρά υπάρχει ένας πολύ μεγάλος συντηρητισμός, με την πατρίδα, με την θρησκεία, κλπ και υπάρχει μια άλλη προσπάθεια, συντηρητική κι αυτή, αλλά τέλος πάντων πιο προχωρημένη από τις άλλες, που λέει, εντάξει, είμαστε ένας κλάδος που έχει τα προβλήματά του, τα δικαιώματά του, κλπ.». Για το ζήτημα της απεργίας, ο εκπρόσωπος της ΑΔΕΔΥ ήταν θετικά διακείμενος στην άρση της απαγόρευσης τονίζοντας παράλληλα, ότι λόγω της θέσης τους και της κοινωνικής τους καταγωγής γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης από τους πολιτικούς, κυρίως από τις δύο κομματικές παρατάξεις που κυβερνούν τη χώρα από την περίοδο της μεταπολίτευσης. «Τους χρησιμοποιούν διάφοροι πολιτικοί. Ότι π.χ, τα αιτήματά τους είναι ρεαλιστικά, ότι ο συνδικαλισμός τους είναι ρεαλιστικός, κλπ. Τους χαϊδεύουν τους αστυνομικούς. Σας είπα, υπάρχει μια αντίληψη ότι εμείς είμαστε μακριά από την πραγματικότητα.». Ως συμπερασματική παρατήρηση για το υπό μελέτη φαινόμενο, ο εκπρόσωπος της ΑΔΕΔΥ ανέφερε ότι «πρέπει να αλλάξουν κάποια πράγματα στη λειτουργία των σωμάτων ασφαλείας και ειδικά της αστυνομίας, που τώρα τα βλέπουμε να βγαίνουν στο φως. Και για να αλλάξει χρειάζεται και εκδημοκρατισμός και του ίδιου του συνδικαλιστικού κινήματος στον χώρο, που δεν μπορεί να περιοριστεί στη διεκδίκηση ενός, π.χ οικονομικού αιτήματος, πρέπει να βάλει ζητήματα που έχουν να κάνουν με την ίδια τη λειτουργία της αστυνομίας. Άλλωστε, αυτό συμφέρει και τους ίδιους, γιατί η ασχήμια που συμβαίνει περνάει και στους ίδιους.».

Σύμφωνα με εκπρόσωπο της ΓΣΕΕ, υπάρχει ο κίνδυνος τα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας «να μετατραπούν σε τμήματα των υπηρεσιών των σωμάτων ασφαλείας, διαιωνίζοντας εκτός των άλλων και τις αρνητικές συνέπειες που έχει η ύπαρξη στα σώματα αυτά πελατειακών σχέσεων.». Για τον ίδιο, «ο βασικός κορμός του συνδικαλιστικού κινήματος των αστυνομικών και κυρίως τα πρωτοβάθμια σωματεία θεωρώ ότι είναι πλήρως ενσωματωμένα στη λογική της ίδιας της αστυνομίας και των δυνάμεων καταστολής. Αυτό είναι ο κανόνας και οι όποιες φωτεινές εξαιρέσεις κυρίως

κατά τη γνώμη μου δεν έχουν να κάνουν με έναν συσχετισμό δύναμης διαφορετικό, που έχει διαμορφωθεί στο συνδικαλιστικό κίνημα των αστυνομικών, όσο με κάποιες προσωπικές θέσεις και με μια διαμορφωμένη και συγκροτημένη προσωπικότητα ορισμένων ελάχιστων συνδικαλιστών της ομοσπονδίας.». Η άποψή του σχετικά με το αν το συνδικαλιστικό κίνημα παρουσιάζει στο δεδομένο στάδιο της ανάπτυξής του ομοιότητες με ό,τι συνέβη σε αντίστοιχη χρονικά περίοδο στο ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα, είναι, ότι, «εγώ θεωρώ ότι το συνδικαλιστικό κίνημα στα σώματα ασφαλείας έχει παιδικές αρρώστιες και στα πρώτα τους βήματα τα συνδικάτα σε όλους τους εργασιακούς χώρους ξεκίνησαν σαν συντεχνίες, δεύτερον, είναι δύσκολο να διαμορφωθεί διεκδικητικός χαρακτήρας και ταξική συνείδηση στους εργαζόμενους στα σώματα ασφαλείας, γιατί εργάζονται στους κατασταλτικούς μηχανισμούς του κράτους, που συνήθως έρχονται απέναντι από το συνδικαλιστικό κίνημα και τους εργαζόμενους και μάλιστα με βίαιο τρόπο. Ωστόσο, είναι ένα πολύ θετικό βήμα που θα μπορούσε να αξιοποιηθεί. Δηλαδή, σπάει αυτή την ομογενοποίηση που υπήρχε στα σώματα ασφαλείας απέναντι στα προβλήματα του λαού. Διότι, όταν ο άλλος κάνει συνδικαλισμό, ή είναι συνδικαλιστής στα σώματα ασφαλείας δεν μπορεί, όσο σκληρός να είναι και όσο διαπαιδαγωγημένος είναι στη λογική των δυνάμεων καταστολής για πολύ καιρό να ανέχεται ακραίες πράξεις καταστολής.». Για το ζήτημα της άρσης της συνταγματικής απαγόρευσης για προσφυγή σε απεργία ο εκπρόσωπος της ΓΣΕΕ τάχθηκε ανεπιφύλακτα υπέρ και που αποτελεί άλλωστε επίσημη θέση της ΓΣΕΕ.

Συνεπώς, για την ομάδα των εκπροσώπων των τριτοβάθμιων συνδικαλιστικών οργανώσεων της χώρας, ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας αποτελεί αναμφισβήτητα ένα θετικό βήμα για τον εκδημοκρατισμό του χώρου, αφενός συμμετέχοντας σε διαδικασίες καθορισμού των όρων και των συνθηκών της εργασιακής τους ζωής, αφετέρου βελτιώνοντας τη σχέση τους με το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο ύστερα από μια περίοδο, που διήρκεσε τουλάχιστον μέχρι τη μεταπολίτευση, όπου υπήρξαν κορυφαίες κοινωνικές συγκρούσεις με τα σώματα ασφαλείας να παίζουν κυρίαρχο ρόλο στην επικράτηση διαφόρων πολιτικών και κοινωνικών εκφάνσεων που έχουν ως σημείο αναφοράς τις καπιταλιστικές σχέσεις. Παρόλα αυτά, για την ομάδα αυτή ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας εξακολουθεί να έχει

περίκλειστα, συντεχνιακά χαρακτηριστικά, τα οποία προκύπτουν εν πολλοίς από τη σημασία που έχει η εργασία τους για τον κρατικό μηχανισμό και από την κοινωνική τους καταγωγή, η οποία τους ενσωματώνει στην ιδεολογία του ίδιου του μηχανισμού τον οποίο «υπηρετούν» και με τον οποίο ταυτίζονται, αφού άλλωστε από τον ίδιο αυτόν μηχανισμό αναμένουν την επαγγελματική και κοινωνική καταξίωσή τους.

6.2.3. Ο οργανωτική διάσπαση σε συνδικάτα αξιωματικών και σε εκείνα των χαμηλότερων υπηρεσιακά στελεχών θέτει εν τέλει εν αμφιβόλω την επιτυχή δραστηριοποίηση των συνδικαλιστικών οργανώσεων, διευκολύνοντας και με αυτόν τον τρόπο το έργο της πολιτείας στον έλεγχο του χώρου.

Η διχοτόμηση των οργανώσεων του χώρου σε εκείνες των υψηλά ισταμένων στην υπηρεσιακή ιεραρχία και των χαμηλόβαθμων στελεχών μόνο για την περίπτωση των οργανώσεων της αστυνομίας επιβλήθηκε μέσω των ρυθμίσεων του νομοθετικού πλαισίου που καθόρισε τους όρους αναγνώρισης του συνδικαλισμού στο εν λόγω σώμα. Τόσο στην πυροσβεστική, όσο και στο λιμενικό ο διαχωρισμός αυτός επιβλήθηκε με το πέρασμα του χρόνου και από τις εσωτερικές συγκρούσεις στις οργανώσεις που αρχικά εκπροσωπούσαν το σύνολο των εργαζομένων. Η διαμορφωθείσα κατάσταση έρχεται να προστεθεί στις δυνατότητες που έχει το κράτος για ουσιαστικό έλεγχο του υπό μελέτη χώρου, από τη στιγμή που αντικειμενικά μειώνονται οι προϋποθέσεις ανάπτυξης ενός κοινού πλαισίου δράσης, όταν για παράδειγμα η πολιτεία προσανατολιστεί να ικανοποιήσει μερικώς τα αιτήματα του χώρου μέσω της υλοποίησης αιτημάτων μιας μόνο πλευράς. Τούτο οδηγεί αναγκαστικά στην αποδυνάμωση της αποτελεσματικότητας της συνδικαλιστικής εκπροσώπησης, ενώ παράλληλα οδηγεί σε ολοένα και μεγαλύτερο βαθμό συναίνεσης με τις κρατικές επιλογές σε σημείο που να οδηγεί σε ερωτηματικά για την αποτελεσματικότητα της συνδικαλιστικής παρέμβασης. Η ανάπτυξη ομαδοποιήσεων μεταξύ των στελεχών, όπως η εν λόγω ομαδοποίηση αποκρυσταλλώνεται από την ύπαρξη ξεχωριστών συνδικαλιστικών οργανώσεων και η συνακόλουθη σχετικοποίηση της αποτελεσματικότητας παρέμβασης των συνδικάτων τους συνοδεύεται, εκτός των άλλων, με την

ύπαρξη ορισμένων ενδημικών χαρακτηριστικών του χώρου, όπως τα διαβλητά και αδιαφανή, ακόμη και σήμερα, συστήματα αξιολόγησης των στελεχών, γεγονός που παγιώνει ένα καθεστώς υποτέλειας προς την εκάστοτε πολιτική εξουσία, με τον βαθμό έντασης της υποτέλειας να αυξάνει ανάλογα με την θέση στην κλίμακα της ιεραρχίας.

Ως προς την ομάδα των πληροφορητών- κλειδιά, που προέρχονται από τον χώρο των πολιτικών στελεχών έχει διαμορφωθεί μια λειτουργική θέση σχετικά με τη συγκεκριμένη υπόθεση εργασίας. Δηλαδή, το σύνολο των πληροφορητών από την εν λόγω ομάδα που συμμετείχε στην έρευνα θεωρεί δεδομένη τη διαφοροποίηση των συνδικαλιστικών οργανώσεων στο εσωτερικό των σωμάτων, σημειώνοντας ταυτόχρονα ότι θα μπορούσε να υπάρξει και ενιαία εκπροσώπηση. Βέβαια, προκύπτει ακολούθως το ερώτημα γιατί από τη στιγμή που οι ίδιοι θα ήθελαν ενιαία εκπροσώπηση και έχοντας ως δεδομένο ότι τα πολιτικά στελέχη που συμμετείχαν στην έρευνα είχαν για κάποιο διάστημα την ευθύνη του υπουργείου Δημόσιας Τάξης δεν προχώρησαν στην κατάργηση των διατάξεων που υπαγορεύουν ξεχωριστή συνδικαλιστική εκπροσώπηση για τα στελέχη της αστυνομίας. Στο ερώτημα αυτό τα πολιτικά στελέχη υιοθέτησαν ως απάντηση τη λογική του πολιτικού κόστους, καθώς ενδεχόμενη τέτοια εξέλιξη συναντούσε την αντίδραση των αξιωματικών.

Σύμφωνα με τέως υπουργό Δημόσιας Τάξης, «κατά τη γνώμη μου θα έπρεπε να ήταν ενιαίος, αλλά και σε επίπεδο δράσης και συμπεριφοράς, αυτό που είπαμε και προηγουμένως, όχι να υπερβαίνουν το μέτρο.».

Σύμφωνα με έτερο πρώην κυβερνητικό στέλεχος του υπουργείου Δημόσιας Τάξης, από άλλον κομματικό χώρο σε σχέση με το προηγούμενο, ανέφερε ότι, «αν θα πρέπει να είναι ένα σωματείο, ή όχι, τι να σας πω; Η άποψή μου είναι ότι θα μπορούσε να είναι και ένα σωματείο. Απλά και εδώ είναι τα στερεότυπα. Δηλαδή, το στερεότυπο του ανωτέρου. Όμως το σωματείο των κατωτέρων είναι πολύ δυναμικό. Εγώ βέβαια πρέπει να σας πω ότι συνεργάστηκα μαζί τους αρμονικά και πετύχαμε πάρα πολλά, πολύ σημαντικά πράγματα, ίσως τα σημαντικότερα.».

Ως προς την ομάδα των πληροφορητών- κλειδιά που συγκροτούν οι συνδικαλιστές του χώρου, θα πρέπει να ειπωθεί ότι παρατηρείται πλήρης διάσταση απόψεων μεταξύ αυτών που εκπροσωπούν τους αξιωματικούς των

σωμάτων και εκείνων που εκπροσωπούν τα χαμηλόβαθμα στελέχη σχετικά με το αναγκαίο και λειτουργικό της ύπαρξης ξεχωριστών συνδικαλιστικών οργανώσεων στο εσωτερικό των σωμάτων. Η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο δραστηριοποιούνται και παρεμβαίνουν στην καθημερινή ζωή των σωμάτων και η αποτελεσματικότητα της παρέμβασής τους αποκτά μεγαλύτερη αξία στις περιπτώσεις της πυροσβεστικής και του λιμενικού, όπου ο εν λόγω διαχωρισμός δεν υπήρξε απότοκο νομοθετικών ρυθμίσεων με τις οποίες αναγνωρίζονταν το δικαίωμα συνδικαλιστικής εκπροσώπησης στα δύο αυτά σώματα, αλλά αντίθετα επιβλήθηκε μέσα από διεργασίες και ειδικότερα συγκρούσεις στο εσωτερικό των κοινών, μέχρι τη διάσπασή τους, συνδικαλιστικών οργανώσεων των σωμάτων αυτών.

Για τους συνδικαλιστικούς εκπροσώπους των οργανώσεων των χαμηλόβαθμων στελεχών, η διαφοροποίηση των οργανώσεων στο εσωτερικό των σωμάτων ήταν προϊόν διασπαστικής δράσης των αξιωματικών των σωμάτων.

Σύμφωνα με συνδικαλιστικό εκπρόσωπο πρωτοβάθμιου σωματείου των χαμηλόβαθμων αστυνομικών, η διαφοροποίηση στο εσωτερικό του σώματος, «εγώ το λέω σχίσμα. Μέχρι ένα βαθμό τα προβλήματα είναι ίδια. Δηλαδή, ένας Υπαστυνόμος Α με έναν Ανθυπαστυνόμο, ή έναν Αστυφύλακα, είναι το ίδιο, ως προς την εκτέλεση των καθηκόντων, ως προς την καθημερινότητα. Κάποια στιγμή οι αξιωματικοί αισθάνθηκαν προφανώς ότι έχουν κάποιες άλλες ιδιαιτερότητες τις οποίες για να καλύψουν πρέπει να έχουν μια δική τους φωνή... το να υπάρχει μια άλλη φωνή, παρά να υπάρχει μία ευρύτερη ένωση, μία πιο συμπαγής, δεν εξυπηρετεί και σε πάρα πολλά πράγματα, κατά τη γνώμη τη δική μου. Εγώ πιστεύω ότι όσο πιο μεγάλη ένωση υπάρχει τόσο καλύτερα θα μπορούσαμε να ικανοποιήσουμε τα αιτήματά μας... η ύπαρξη ξεχωριστού σωματείου από πλευράς αστυνομικών είναι περισσότερο θέμα πρεστίζ.». Για τον ίδιο, ο διαχωρισμός των συνδικαλιστικών οργανώσεων στο εσωτερικό των σωμάτων είναι τεχνητός, ενώ αναφέρει τη σπουδαιότητα της παρέμβασης της ομοσπονδίας των χαμηλόβαθμων αστυνομικών (ΠΟΑΣΥ), στην προώθηση και επίλυση των ζητημάτων των αξιωματικών, λέγοντας χαρακτηριστικά, ότι, «Δόξα σοι ο Θεός, μέχρι τώρα με το συνδικάτο των αξιωματικών έχουμε σύμπνοια. Και ξέρουν πολύ καλά οι αξιωματικοί ότι το 99,9% αυτών που έχουν κερδίσει το κέρδισαν

με τη δική μας πλάτη. Δεν μπορούν να κάνουν διαφορετικά, είναι μονόδρομος για αυτούς.».

Σύμφωνα με έτερο συνδικαλιστικό στέλεχος των οργανώσεων των χαμηλόβαθμων αστυνομικών, το οποίο χρημάτισε σε ανώτατο αξίωμα στην ΠΟΑΣΥ, επέρριψε τις ευθύνες για τον διαχωρισμό στους σχεδιασμούς της πολιτείας, ώστε να ελέγχει καλύτερα τον χώρο, αλλά και στους ίδιους, οι οποίοι για υλοποιήσουν τον βασικό τους στόχο, που ήταν η αναγνώριση του συνδικαλισμού από την πολιτεία, δέχθηκαν να υπάρξει οργανωτικός διαχωρισμός σε σωματεία αξιωματικών και στα αντίστοιχα των κατωτέρων. Ο ίδιος αναφέρει χαρακτηριστικά, ότι, «πέσαμε στην παγίδα της τότε κυβέρνησης, που έδωσε το θεσμικό δικαίωμα ίδρυσης και λειτουργίας παράλληλων συνδικαλιστικών οργανώσεων από κάποιο βαθμό κι επάνω. Ήταν μια παγίδα, είχαμε πει τότε ότι από μόνοι μας μπορούμε να καταργήσουμε τον νόμο και να μην υλοποιήσουμε αυτό που λέει ο νόμος. Δεν μας υποχρέωνε κανένας. Ήταν μια παγίδα, που επιδίωκε η τότε κυβέρνηση και το συντήρησαν και όλες οι προηγούμενες κυβερνήσεις διάσπασης του συνδικαλιστικού κινήματος και το έχει πετύχει... υπήρχε πρόθεση για διάσπαση, η οποία ήταν μια παγίδευση, στην οποία δυστυχώς έπεσαν κάποιοι μέσα. Υπήρχε όμως και η αναγκαιότητα εκείνη τη χρονική στιγμή για την αναγνώριση του συνδικαλιστικού κινήματος, να γίνει αποδεκτό από την πολιτεία γενικότερα το συνδικάτο, με όποιες ατέλειες, για να μπορούμε να σταθούμε στα πόδια μας, για να λειτουργήσουμε.». Το ίδιο στέλεχος αναφέρει ότι το σχήμα ύπαρξης ξεχωριστών οργανώσεων στο εσωτερικό των σωμάτων δεν είναι λειτουργικό. Αναφέρει χαρακτηριστικά, ότι, «μιλώντας για την ομοσπονδία, (σημ.: εννοεί την ΠΟΑΣΥ) ο διαχωρισμός δεν βολεύει, διότι πολλές φορές διατυπώνονται διαφορετικές απόψεις και σε διάφορες επιτροπές υπάρχουν διαφορετικές απόψεις. Δεν προάγει τα ζητήματα. Θα ήταν προτιμότερο να υπάρχει μια ομοσπονδία που να έχει όλους τους εργαζόμενους ενωμένους.». Επίσης, σημείωσε ότι υπήρξαν περιπτώσεις όπου η μια συνδικαλιστική οργάνωση του σώματος έθεσε προσκόμματα στην άλλη, ώστε να μην επιτευχθεί κάποιο από τα αιτήματά της. Σύμφωνα με τον ίδιο, «Υπήρξαν από προηγούμενες ηγεσίες, πράγματι, διάφορα εμπόδια και προσκόμματα σε κοινά ζητήματα και αυτό βεβαίως είναι αντι- συνδικαλιστικό και αντι- εργατικό, αλλά υπήρξαν και δυστυχώς δημιούργησαν και εσωτερικές

συγκρούσεις μεταξύ των ομοσπονδιών.». Ακόμη ανέφερε, ότι οι συνδικαλιστικές ενώσεις των αξιωματικών έχουν καλύτερες σχέσεις, σε σύγκριση με τις αντίστοιχες οργανώσεις των χαμηλόβαθμων, με την πολιτική και την υπηρεσιακή ηγεσία, λόγω της θέσης τους στην υπηρεσιακή ιεραρχία, που αντικειμενικά δημιουργεί τις προϋποθέσεις για ευκολότερη πρόσβαση στα κέντρα λήψης αποφάσεων. Οι σχέσεις της πολιτικής και της «φυσικής» ηγεσίας με τις οργανώσεις των χαμηλόβαθμων είναι «σαν του σκύλου με της γάτας», όπως ανέφερε χαρακτηριστικά, ενώ για τις οργανώσεις των αξιωματικών, ανέφερε, ότι, «εκεί υπάρχει μια διαφορετική προσέγγιση με την έννοια ότι οι ηγεσίες των αξιωματικών είναι πολύ πιο κοντά με την φυσική ηγεσία.».

Σύμφωνα με συνδικαλιστή, πρώην πρόεδρο πρωτοβάθμιου σωματείου των χαμηλόβαθμων αστυνομικών, ο διαχωρισμός είναι τεχνητός. «Καμία αντικειμενική ανάγκη. Το μόνο είναι το «διαίρει και βασίλευε». Το σχήμα δεν είναι λειτουργικό και δυσχεραίνει στην προώθηση των αιτημάτων, γιατί εκεί που είμαστε εμείς έτοιμοι και λέμε ότι θα κάνουμε αυτή τη μορφή δράσης, όταν η ένωση αξιωματικών βγει και θα πει ότι, «όχι, δεν θα κάνουμε αυτή τη δράση, θα κάνουμε κάτι πολύ ηπιότερο», τότε δημιουργεί ένα πρόβλημα στις διαπραγματεύσεις με την πολιτική ηγεσία. Αυτό κυρίως βολεύει την πολιτεία.», ανέφερε. Για τον ίδιο, υπήρξαν περιπτώσεις όπου η δράση του σωματείου των αξιωματικών λειτούργησε αρνητικά στην επίλυση ζητημάτων των χαμηλόβαθμων, αναφέροντας ότι, «υπάρχουν θέματα που έβαλε προσκόμματα και ακολουθούσε διαφορετική τακτική. Ενώ εμείς ζητούσαμε κάτι κοινό για όλους, αυτοί ζητούσαν την εξαίρεση των αξιωματικών με αποτέλεσμα να μην έχουμε θετική εξέλιξη.».

Αντίθετα, τα στελέχη των συνδικάτων των αξιωματικών της αστυνομίας, αν και αναφέρουν ότι δεν επιδίωκαν την δημιουργία ξεχωριστών συνδικαλιστικών οργανώσεων, όπως προβλέπει το νομοθετικό πλαίσιο που ορίζει τα των συνδικαλιστικών ελευθεριών στην αστυνομία, εν τούτοις το σχήμα αυτό είναι λειτουργικό και προάγει τα συμφέροντα των αξιωματικών, διότι λόγω του πολυάριθμου των χαμηλόβαθμων στελεχών, τυχόν ένταξη τους σε κοινή οργάνωση μοιραία θα έθετε σε δεύτερη μοίρα τα αιτήματα των αξιωματικών. Δηλαδή, για τους αξιωματικούς, η δημιουργία ξεχωριστών συνδικαλιστικών οργανώσεων υπακούει σε συγκεκριμένες ανάγκες τους και

αποτελέσσε μια έσχατη λύση από τη στιγμή που η μέχρι την ψήφιση του Ν.2265/94 λειτουργία της παράνομης ΠΟΑΣΥ, στην οποία μετείχαν όλα τα στελέχη της αστυνομίας, λειτουργούσε, σύμφωνα με τους αξιωματικούς, κυρίως προς την προαγωγή των συμφερόντων των πολυάριθμων χαμηλόβαθμων στελεχών. Κατά λογική ακολουθία προκύπτει το συμπέρασμα, το οποίο υπονοείται και από τις απαντήσεις τόσο των συνδικαλιστικών εκπροσώπων των αξιωματικών, όσο και εκείνων των χαμηλόβαθμων στελεχών, ότι κατά τη διαμόρφωση του θεσμικού πλαισίου που αναγνώριζε τις συνδικαλιστικές ελευθερίες στην αστυνομία, δηλαδή ο Νόμος 2265, οι εκπρόσωποι των αξιωματικών επηρέασαν την τότε πολιτική ηγεσία, ώστε να υπάρξει ρύθμιση για την ύπαρξη ξεχωριστών συνδικαλιστικών οργανώσεων αξιωματικών και κατωτέρων.

Σύμφωνα με συνδικαλιστικό στέλεχος των αξιωματικών, πρώην αντιπρόεδρο της ομοσπονδίας, η ύπαρξη ξεχωριστών συνδικαλιστικών οργανώσεων ήταν και αποτέλεσμα προσωπικών φιλοδοξιών. «Πιστεύω όμως, ότι οι διάφορες φιλοδοξίες των τότε ηγετών των συνδικαλιστικών οργανώσεων για λόγους δικούς τους ήθελαν τις καρέκλες τους, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν δύο ενώσεις. Αυτό βέβαια μπορεί να ικανοποιούσε τις φιλοδοξίες κάποιων ανθρώπων, όμως στην πορεία φάνηκε ότι δεν είναι λειτουργικό. Γι'αυτό εμείς τώρα σαν καινούργια διοίκηση (σημ.: η συνέντευξη έγινε σε προγενέστερο χρόνο) προσπαθούμε να κάνουμε τη συνομοσπονδία (σημ.: εννοεί τη «Συνομοσπονδία Σωμάτων Ασφαλείας-ΣΥΣΑΕ»). Και να έχουμε τα ίδια αποτελέσματα σαν να ήταν ένας ενιαίος συνδικαλισμός». Το ίδιο στέλεχος αναφέρεται σε συγκρούσεις που σημειώθηκαν ιστορικά μεταξύ των δύο οργανώσεων, ενώ αναφέρθηκε και στα διαφορετικά οικονομικά αιτήματα που έχουν και τα οποία οδήγησαν στο παρελθόν σε συγκρούσεις μεταξύ των δύο οργανώσεων, με στόχο την προτεραιότητα στην ατζέντα των αιτημάτων που θα προωθούντο στην κυβέρνηση προς επίλυση, λέγοντας ότι, «επειδή τα οικονομικά αιτήματα των κατωτέρων με αυτά των ανωτέρων είναι διαφορετικά, οι κατώτεροι φυσικό είναι να πιέζουν προς τα πάνω για να εξισωθούν με τους αξιωματικούς, εμείς πιέζουμε για καλύτερα. Υπάρχουν ορισμένες διχογνωμίες στο ζήτημα αυτό.». Για τον ίδιο, το ενδεχόμενο δημιουργίας συνομοσπονδίας στα σώματα ασφαλείας θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από ορισμένες νόρμες, όπως η

εκπροσώπηση, με τη μορφή ποσόστωσης, όλων των συνδικαλιστικών οργανώσεων στα αντιπροσωπευτικά όργανα της συνομοσπονδίας. «Η αλήθεια είναι ότι ποιοτικά υπερτερούμε εμείς, σαν ομοσπονδία αξιωματικών, ποσοτικά υπερτερεί η ΠΟΑΣΥ, διότι έχει τριάντα πέντε χιλιάδες κόσμο. Το θέμα είναι να βρεθεί μια χρυσή τομή... το ψάχνουμε να μην είναι αποκλεισμένη μία ομοσπονδία, γιατί αν πάρει η ποσοτική πλευρά όλα τα αξιώματα, τότε η άλλη θα είναι από κάτω. Πιστεύω ότι υπάρχει θετικό κλίμα από τις σημερινές ηγεσίες, ώστε να βρεθεί μια χρυσή τομή.».

Για έτερο συνδικαλιστή από την πλευρά των αξιωματικών της αστυνομίας και πρώην πρόεδρο της ομοσπονδίας, επιχειρείται μια αυτοκριτική για τον τρόπο συμπεριφοράς των αξιωματικών απέναντι στα χαμηλόβαθμα στελέχη της αστυνομίας. «Στον συνδικαλισμό είναι όλοι ίσοι. Εγώ το έχω εφαρμόσει. Υπήρχε η διαμάχη ΠΟΑΣΥ και ΠΟΑΞΙΑ, περισσότερο φταίει η ΠΟΑΞΙΑ και λιγότερο η ΠΟΑΣΥ και αυτή όμως δεν χάριζε τίποτα, υπήρχε ένα μίσος κατά των αξιωματικών, υπήρχε μια μεγάλη αντιπαλότητα επί σειρά ετών, που μεταφέρθηκε στον συνδικαλισμό. Οι κατώτεροι έκαναν συνδικαλισμό για να αποτινάξουν την αυθαιρεσία των παραπάνω από αυτούς. Οι αξιωματικοί θεωρούσαν τους υφισταμένους τους περίπου ως δούλους. Φταίγανε οι δικοί μας εδώ. Οι αξιωματικοί έπρεπε να ρίξουμε τον εγωισμό μας.».

Για τον ίδιο, στους κόλπους της αστυνομίας θα έπρεπε να υπάρχουν περισσότερα των δύο σωματεία, ώστε το κάθε σωματείο να εξειδικεύεται στην ιεραρχική θέση που εκπροσωπεί. «Εγώ πιστεύω ότι στο σώμα θα έπρεπε να υπάρχουν διάφορα σωματεία. Άλλο πράγμα οι αξιωματικοί, άλλο τρόπο εισαγωγής έχουν, άλλη δουλειά κάνουν οι αρχιφύλακες και οι ανθυπαστυνόμοι, άλλο πράγμα οι αστυφύλακες. Όλοι έχουν αντιτιθέμενα συμφέροντα. Αν ήταν τρία σωματεία, μέσα από τις διαφωνίες θα έβγαινε η σύνθεση. Στη βάση να ήταν διαφορετικά σωματεία και στην κορυφή η συνομοσπονδία (σημ.: εννοεί τη ΣΥΣΑΕ).», ανέφερε χαρακτηριστικά. Σύμφωνα με τον ίδιο, υπάρχουν αντιπαλότητες μεταξύ των δύο ομοσπονδιών, οι οποίες πέρα από τα οικονομικά επεκτείνονται και σε θεσμικά ζητήματα, όπως η διαμόρφωση του οργανογράμματος του σώματος. «Για παράδειγμα, εμείς ζητάγαμε αύξηση των οργανικών θέσεων των ανωτάτων αξιωματικών, λέγανε αυτοί (σημ.: εννοεί την ΠΟΑΣΥ), «δεν θέλουμε στρατηγούς, θέλουμε φαντάρους.».

δυνατότητα του να διεκπεραιώσει και να διεκδικήσει τα δικά του κλαδικά. Τα ειδικά κλαδικά.». Μάλιστα, υπήρξαν περιπτώσεις, όπως για παράδειγμα στις μισθολογικές προαγωγές, όπου σύμφωνα τον ίδιο, το έτερο συνδικάτο έθεσε προσκόμματα στην υλοποίηση αιτημάτων προς όφελος των αξιωματικών του σώματος. «Υπήρχαν περιπτώσεις, όπως για παράδειγμα οι προαγωγές των αξιωματικών, οι οποίες δεν ενδιαφέρουν τους κατωτέρους. Και υπήρχε κάποια στιγμή και ένα ζήτημα που μπορεί να πούμε ότι βρέθηκε ένα μέτωπο αντίδρασης, όταν έγιναν οι πρώτες μισθολογικές προαγωγές, όπου διεκδικήσαμε τη μισθολογική προαγωγή των αξιωματικών, για να βελτιωθούν τα οικονομικά των αξιωματικών, αλλά παράλληλα και για να εξομειωθεί μια αδικία του παρελθόντος. Με λίγα λόγια, αυτή τη στιγμή ένας υπαξιωματικός έφευγε ανθυπασπιστής και έφευγε με τις αποδοχές του αντισυνταγματάρχη. Είχαμε περιπτώσεις που ένας αντισυνταγματάρχης έφευγε με τις αποδοχές του ταγματάρχη. Και έλεγε ο άλλος «γιατί να γίνω αξιωματικός, αφού θα φύγω με όσα θα έπαιρνα και ως πυροσβέστης.». Που σήμαινε ότι θα έπρεπε να παλέψουμε για μισθολογικές προαγωγές. Σε εκείνο το επίπεδο οι μισθολογικές προαγωγές πολεμήθηκαν από τους κατώτερους.». Πάντως ο ίδιος εμμέσως αναγνωρίζει ότι η πολιτεία έχει λύσει για την πλευρά των αξιωματικών το βασικότερο πρόβλημα του σώματος, το οποίο είναι η ύπαρξη χιλιάδων κενών οργανικών θέσεων, βάσει του οργανογράμματος του σώματος. Την εποχή που διενεργήθηκε η συνέντευξη με το εν λόγω στέλεχος, στα μέσα του 2006, οι κενές οργανικές θέσεις στην πυροσβεστική ανέρχονταν στις τρεισήμισι χιλιάδες, που όμως στο σύνολό τους αφορούσαν κενές οργανικές θέσεις των χαμηλόβαθμων πυροσβεστών και όχι των αξιωματικών, καθώς οι προβλεπόμενες θέσεις, από το οργανόγραμμα, των αξιωματικών είχαν καλυφθεί. Ήταν προφανώς κυβερνητική επιλογή να καλυφθούν οι οργανικές θέσεις των αξιωματικών, διότι έχοντας ως δεδομένο ότι βάσει του οργανογράμματος του σώματος οι θέσεις των αξιωματικών αντιστοιχούν στο 10% των συνολικών θέσεων του σώματος, θα έπρεπε να εμφανίζονταν κενά στις οργανικές θέσεις και στους αξιωματικούς και μάλιστα αν ακολουθόνταν η αναλογία του ενός αξιωματικού για δέκα χαμηλόβαθμους θα έπρεπε να εμφανίζονται περίπου τριακόσιες πενήντα κενές οργανικές θέσεις και για την πλευρά των αξιωματικών.

Σύμφωνα με έτερο συνδικαλιστικό στέλεχος των αξιωματικών της πυροσβεστικής, το οποίο διετέλεσε από τους πρωτεργάτες του συνδικαλιστικού κινήματος του χώρου και επί σειρά ετών πρόεδρος και γενικός γραμματέας του αντίστοιχου σωματείου, λόγω των διαφορετικών συμφερόντων μεταξύ αξιωματικών και χαμηλόβαθμων θα πρέπει αντίστοιχα να υπάρχουν και διακριτά συνδικάτα. «Όταν ξεκινήσαμε, το 1996, μας είχαν πάει στα δικαστήρια (σημ.: εννοεί την ΠΟΕΥΠΣ). Εμείς δεν διεκδικούσαμε θέσεις στην ΠΟΕΥΠΣ, αλλά πιστεύαμε ότι είναι αναποτελεσματική η δράση της. Ένας που δεν γνωρίζει τα προβλήματά σου δεν μπορεί να τα εκπροσωπήσει. Δεν θέλω να με διοικεί κάποιος που δεν ξέρει τα προβλήματά μου. Το θέμα έχει δύο όψεις. Συνδικαλιστικά, δεν θέλω να με διοικεί κάποιος που δεν ξέρει τα προβλήματά μας. Εγώ σαν συνδικαλιστής δεν διοικώ τον αρχηγό, που είναι μέλος μου, τον εκπροσωπώ όμως. Εμείς δεν κάναμε την ένωση αξιωματικών για να μη μας διοικούν οι πυροσβέστες. Εμείς κάναμε την ένωση γιατί δεν μπορούσαν, γιατί δεν ήξεραν τα προβλήματα. Αυτός έχει δικά του προβλήματα, δεν θα ασχοληθεί με τα δικά μου. Και επειδή αυτό καταδείχθηκε, ότι κανένα θέμα των αξιωματικών δεν προχωρούσε.». Για τον ίδιο υπήρξε αδιαφορία εκ μέρους των συναδέλφων του στην ΠΟΕΥΠΣ ως προς την προώθηση αιτημάτων που αφορούσαν κυρίως τους αξιωματικούς. «Στα αιτήματα που είναι αποκλειστικά και μόνο αξιωματικών, δεν ενδιαφέρθηκαν. Τις μισθολογικές μας προαγωγές τις παλέψαμε εμείς και το συνδικάτο των αξιωματικών της αστυνομίας.», ανέφερε χαρακτηριστικά.

Τέλος, από την ομάδα των πληροφορητών-κλειδιά που ανήκουν στον χώρο των τριτοβάθμιων συνδικαλιστικών οργανώσεων της χώρας, ο διαχωρισμός των οργανώσεων υπήρξε προϊόν κυρίως κυβερνητικών επιδιώξεων. «Στην πρώτη φάση οι κυβερνήσεις και της Νέας Δημοκρατίας, σε πολύ μεγάλο βαθμό και του ΠΑ.ΣΟ.Κ, ως ένα βαθμό θέλησαν να εμποδίσουν τον συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας. Από τη στιγμή που δεν μπόρεσαν και νομιμοποιήθηκε αυτή η διαδικασία προσπάθησαν να ελέγξουν απόλυτα το συνδικαλιστικό κίνημα των αστυνομικών. Και ως ένα βαθμό, σε πολύ μεγάλο βαθμό, πιστεύω ότι το κατάφεραν.», ήταν η απάντησή του.

Συμπερασματικά λοιπόν, μπορεί να ειπωθεί, ως προς τη διερεύνηση της ισχύος της τρίτης υπόθεσης εργασίας της διατριβής, ότι η πολιτεία επιχειρεί με δύο τρόπους, είτε άμεσα είτε έμμεσα, να ελέγξει το συνδικαλιστικό

κίνημα στον υπό μελέτη χώρο. Αμέσως, με την ρύθμιση που για το πιο πολυάριθμο σώμα ασφαλείας προβλέπει την δραστηριοποίηση ξεχωριστών οργανώσεων μεταξύ αξιωματικών και χαμηλόβαθμων. Έμμεσα, με τον προσεταιρισμό εναλλάξ των συνδικαλιστικών οργανώσεων, σε τελική ανάλυση κυρίως των αξιωματικών των σωμάτων, οι οποίοι άλλωστε από μια θέση της υπηρεσιακής ιεραρχίας και πάνω αποτελούν στενές κομματικές της εκάστοτε κυβερνητικής εξουσίας επιλογές, τακτική που εκτός των άλλων δημιουργεί ανταγωνισμούς μεταξύ των οργανώσεων στο εσωτερικό του σώματος για το ποιο από τα δύο συνδικάτα θα αποκτήσει της εύνοια της πολιτικής ηγεσίας για την επίτευξη των αιτημάτων τους, ενώ ταυτόχρονα δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη και παγίωση του συναινετικού κλίματος από πλευράς συνδικάτων στις εκάστοτε κυβερνητικές επιδιώξεις. Είναι τα χαρακτηριστικά συναίνεσης των συνδικάτων του χώρου, συναίνεση η οποία έχει εσωτερικευτεί σε τέτοιο βαθμό από τους συνδικαλιστές του χώρου, βοηθούσης βέβαια και της μικροαστικής καταγωγής που χαρακτηρίζει τα εν λόγω στρώματα της δημοσιοϋπαλληλίας, ώστε πρόεδρος ομοσπονδίας εν όψει αρχαιρεσιών για την εκλογή νέων αντιπροσωπευτικών οργάνων, στις οποίες ο ίδιος ήταν εκ νέου υποψήφιος, κάνοντας έναν απολογισμό της θητείας του θεώρησε ως κύριο επίτευγμα ότι επί των ημερών του υπήρξε ένας «εφαρμόσιμος συνδικαλισμός». Με τον νεολογισμό αυτό θέλησε να επισημάνει ότι η επίλυση των αιτημάτων της ομοσπονδίας που εκπροσωπούσε ήταν αποτέλεσμα συνεννόησης και συμβιβασμού με την πολιτεία, ώστε έστω και μερικώς τα εν λόγω αιτήματα να επιλυθούν.

Βέβαια, στον οργανωτικό διαχωρισμό του χώρου ρόλο έπαιξαν και οι προσωπικές επιλογές και φιλοδοξίες με στόχο τη νομή εξουσιών. Άλλωστε από εργαζόμενους των σωμάτων ασφαλείας υπήρξε η καταγγελία σχετικά με τις συνδικαλιστικές τους ηγεσίες ότι ασκούν «συνδιοίκηση», με αντάλλαγμα την απρόσκοπτη λειτουργία των σωμάτων, ενώ οι ίδιες απολαμβάνουν μιας σειράς προνομίων, όπως για παράδειγμα συνδικαλιστικές άδειες, ευνοϊκές μετακινήσεις σε θέσεις που δεν απαιτούν ιδιαίτερο φόρτο εργασίας, διαμόρφωση ενός δικτύου πατρωνείας για τη διευκόλυνση πολιτικών και όχι μόνο «φίλων», κλπ.

Ο εν λόγω οργανωτικός διαχωρισμός συνιστά έναν σημαντικό ανασταλτικό παράγοντα για τη συνολική βελτίωση των όρων διαβίωσης των

εργαζομένων του χώρου. Απτό αποτέλεσμα είναι η έλλειψη συντονισμού για κοινές δράσεις τόσο στο εσωτερικό ενός σώματος, όσο και συνολικά για την προώθηση αιτημάτων των σωμάτων ασφαλείας. Ακόμη και η δρομολογημένη εδώ και μια εξαετία λειτουργία της Συνομοσπονδίας των Σωμάτων Ασφαλείας (ΣΥΣΑΕ), έστω και σαν άτυπο συμβουλευτικό όργανο (καθώς υπάρχει το νομικό κώλυμα της απαγόρευσης συμμετοχής των οργανώσεων της αστυνομίας σε άλλες συνδικαλιστικές οργανώσεις) μεταξύ των προέδρων των τριών ομοσπονδιών του χώρου δεν έχει ακόμη πραγματοποιηθεί, καθώς τίθενται ζητήματα αναλογιών εκπροσώπησης στα αντιπροσωπευτικά όργανα της συνομοσπονδίας. Εξάλλου, μπορεί να τεθεί εύλογα το ερώτημα, με ποιες προϋποθέσεις μπορεί να υπάρξει από κοινού συμπόρευση σε μια συνομοσπονδία και διατύπωση κάποιων κοινών- βασικών αιτημάτων, που αφορούν το σύνολο των εργαζομένων του χώρου, όταν στο εσωτερικό του κάθε σώματος δεν έχει δρομολογηθεί μια κοινή πλατφόρμα διατύπωσης και διεκδίκησης αιτημάτων, ή πολύ περισσότερο, όταν τα αιτήματα της μιας οργάνωσης αντιπαλεύεται η άλλη. Η αντικειμενική ύπαρξη διαφορετικών οικονομικών και όχι μόνο συμφερόντων ανάλογα με τη θέση στην υπηρεσιακή ιεραρχία έχει οδηγήσει σε περιχαράκώσεις και σε συνεχείς ανταγωνισμούς με αποτέλεσμα να είναι λιγότες οι πιθανότητες συνεννόησης και ενός μονίμου βήματος διαλόγου μεταξύ των οργανώσεων στο εσωτερικό των σωμάτων, γι'αυτό άλλωστε αναζητείται η λύση μέσα από τη δημιουργία συνομοσπονδίας. Όμως το οξύμωρο στην περίπτωση αυτή είναι, ότι εκεί όπου αναζητείται η «ισχύς εν τη ενώσει», όπως αναφέρθηκε χαρακτηριστικά από συνδικαλιστικό στέλεχος, δηλαδή η δημιουργία συνομοσπονδίας, ώστε να υπάρξει από κοινού αντιμετώπιση, την ίδια στιγμή δεν επιδεικνύεται η ίδια βούληση για συνένωση στο αμέσως χαμηλότερο επίπεδο, δηλαδή στο επίπεδο των δύο ομοσπονδιών στο εσωτερικό του κάθε σώματος, ώστε να διευκολυνθούν περαιτέρω και οι πιθανότητες επιτυχίας του εγχειρήματος της συνομοσπονδίας από την στιγμή που μέσα σε αυτή το επίπεδο προσέγγισης θα αναφέρεται σε ζητήματα των τριών σωμάτων και δεν θα υποβιβάζεται, συνεπώς θα έχει λιγότερες πιθανότητες επιτυχίας, σε ζητήματα των έξι ομοσπονδιών-«καθεστώτων εργασίας» που εμφανίζονται στα σώματα ασφαλείας.

6.2.4. Η λογική περιχαράκωσης των συνδικαλιστικών οργανώσεων του χώρου ως παράγοντας που αντικειμενικά δυσχεραίνει τις δυνατότητες επαφής και συνεργασίας με αντίστοιχες οργανώσεις από άλλους εργασιακούς χώρους

Η συντεχνιακή λειτουργία του θεσμού, η οποία διαμορφώθηκε κατά πρώτον, από τη βούληση της πολιτείας μέσω του νομοθετικού πλαισίου που αναγνωρίζει συνδικαλιστικές ελευθερίες στον χώρο, ώστε να ελέγξει τον συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας, κατά δεύτερον, από την κατά κύριο λόγο μικροαστική προέλευση του προσωπικού και κατά τρίτον, από ορισμένες αντικειμενικές συνθήκες, όπως το πρόσφατο της εμφάνισης του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας, φαινόμενο που έχει εμφανιστεί ιστορικά και σε συνδικαλιστικά μορφώματα άλλων εργασιακών χώρων, γεγονός που συνεπάγεται ότι στο δεδομένο στάδιο ανάπτυξης του συνδικαλιστικού φαινομένου είναι ενισχυμένη εκ των πραγμάτων μια συντεχνιακή λογική, δυσχεραίνει την επαφή με αντίστοιχες οργανώσεις άλλων εργασιακών χώρων με σκοπό την ανάδειξη ευρύτερων συμμαχιών και την προώθηση αιτημάτων ευρύτερου χαρακτήρα. Η εν λόγω πραγματικότητα δικαιώνει, αφενός, την άποψη ότι ο κόσμος της εργασίας χαρακτηρίζεται από τη διαφοροποίηση της κατάστασης συμφερόντων των διαφορετικών κατηγοριών των εργαζομένων, του τρόπου αντίληψης των συμφερόντων τους και της ανάληψης συλλογικής δράσης. Αφετέρου, όσους υποστηρίζουν ότι σε συνθήκες νεοκορπορατισμού, με την ανάδειξη των συνδικάτων ως κοινωνικών συνομιλητών, η έλλειψη συντονισμού της δράσης τους είναι δυνατόν να προκαλέσει ενίσχυση του ανταγωνισμού μεταξύ των συνδικαλιστικών οργανώσεων και τη μεταξύ τους περιχαράκωση, μειώνοντας τις πιθανότητες πίεσης προς την κατεύθυνση υλοποίησης πολιτικών, που να ευνοούν ευρύτερα εργασιακά στρώματα. Η ίδια λογική επεκτείνεται ακόμη και στην περίπτωση συμμετοχής σε υπερεθνικά συνδικαλιστικά μορφώματα, τα οποία εκπροσωπούν διεθνώς εργαζόμενους από τον ίδιο εργασιακό χώρο. Στην περίπτωση αυτή η συμμετοχή σε διεθνείς οργανώσεις έχει περισσότερο έναν συμβολικό, για λόγους πρεστίζ, παρά έναν ουσιαστικό-πρακτικό χαρακτήρα, δηλαδή την έμπρακτη συμμετοχή του διεθνούς οργάνου, για παράδειγμα μέσα από διεθνείς συνεργασίες, από τη διενέργεια συγκριτικών ερευνών, από παρεμβάσεις στην πολιτεία, κλπ, στις εσωτερικές διεργασίες

των οργανώσεων- μελών του. Η συμμετοχή στα διεθνή όργανα έχει περισσότερο ένα λειτουργικό χαρακτήρα, να χρησιμοποιηθεί δηλαδή ο διεθνής παράγοντας ως μέσο πίεσης για την επίλυση εσωτερικών ζητημάτων, όμως η παρουσία των ελλήνων εκπροσώπων στις διαδικασίες του δεν προκύπτει ότι είναι ενεργή, αντίθετα είναι περιστασιακή, ανάλογα του ενδιαφέροντος που προκαλεί ένα αίτημα διεθνούς ενδιαφέροντος στους έλληνες αντιπροσώπους. Τη μη ενεργή συμμετοχή στις διεθνείς συνδικαλιστικές οργανώσεις οι συνδικαλιστές του χώρου την αποδίδουν στο πρόσφατο της εμφάνισης του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας στην Ελλάδα και στη σχετική απειρία που χαρακτηρίζει ακόμη τους Έλληνες συνδικαλιστές του χώρου.

Από την ομάδα των πληροφορητών-κλειδιά που προέρχονται από τον χώρο των πολιτικών στελεχών, υπάρχει σαφής διαφοροποίηση για την αναγκαιότητα συμμετοχής σε οργανισμούς στους οποίους μετέχουν και συνδικάτα άλλων εργασιακών χώρων, διαφοροποίηση η οποία έχει αφετηρία στις πολιτικές και στις κομματικές τους καταβολές.

Σύμφωνα με στέλεχος, πρώην υπουργό Δημόσιας Τάξης των κυβερνήσεων της Νέας Δημοκρατίας, υπάρχει άρνηση της ΑΔΕΔΥ να ενταχθούν οι οργανώσεις των σωμάτων ασφαλείας στους κόλπους της, διότι η ΑΔΕΔΥ ελέγχεται από τη συνδικαλιστική παράταξη που πρόσκειται στο ΠΑ.ΣΟ.Κ, ενώ αντιθέτως τα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας ελέγχονται κατά κύριο λόγο από τη συντηρητική παράταξη. Σε περίπτωση που αυτά ενταχθούν στην ΑΔΕΔΥ θα ανατραπούν οι κομματικοί συσχετισμοί στο εσωτερικό της προς όφελος της συντηρητικής παράταξης. Συνεπώς, για τον ίδιο η περιχαράκωση μεταξύ των συνδικαλιστικών οργανώσεων είναι αποτέλεσμα στενών κομματικών επιδιώξεων. Άλλωστε, για τον ίδιο, ακριβώς επειδή ο συνδικαλισμός στους κλάδους που έχει πολύχρονη παρουσία έχει εμφανίσει εκφυλιστικά φαινόμενα, είναι απαραίτητο αυτά να προβλεφθούν και να προληφθούν από τα συνδικαλιστικά στελέχη των σωμάτων ασφαλείας, που με δεδομένο όμως ότι κάτι ανάλογο δεν έχει επιτευχθεί μέχρι σήμερα θα πρέπει να επέμβει η πολιτεία, «θα πρέπει να μπει ένας φραγμός, να περιοριστεί ο συνδικαλισμός μόνο σε διεκδικήσεις, οι οποίες έχουν να κάνουν με την καλυτέρευση της ζωής τους και όχι να φτάνουν σε ακραία σημεία, που ουσιαστικά ο ιστός διαβρώνεται, για μένα διαβρώνεται ο ιστός όταν

επιτρέπεται να συνδικαλίζεσαι.», ανέφερε χαρακτηριστικά. Συμπερασματικά, για τον ίδιο, όχι απλώς δεν έχει νόημα η ένταξη σε ευρύτερα συνδικαλιστικά μορφώματα, αλλά θα πρέπει να περιοριστεί αυτό καθαυτό το συνδικαλιστικό δικαίωμα στον χώρο.

Αντίθετα, για στέλεχος, πρώην υπουργό Δημόσιας Τάξης που ανήκει στο ΠΑ.ΣΟ.Κ, είναι χρήσιμη η συνεργασία με οργανώσεις από άλλους εργασιακούς χώρους, γιατί τούτο βοηθά «στο να βγει από την απομόνωση» το συνδικαλιστικό κίνημα των σωμάτων ασφαλείας. Παρόλα αυτά, ο ίδιος προσανατολίζεται περισσότερο να προτείνει την οικοδόμηση μιας ειδικής σχέσης με την ΑΔΕΔΥ, παρά την πλήρη ένταξη των συνδικάτων των σωμάτων ασφαλείας στην ΑΔΕΔΥ, υιοθετώντας εν πολλοίς την άποψη του προέδρου της ΑΔΕΔΥ, που άλλωστε ανήκει στον χώρο του ΠΑ.ΣΟ.Κ, ότι «έχει δίκιο ο Παπασπύρος (σημ.: ο πρόεδρος της ΑΔΕΔΥ), ενδεχομένως, όταν βάζει ένα θέμα ότι είναι πολύ μεγάλα τα σώματα αυτά και θέλουν μια ειδική εκπροσώπηση.». Για τον ίδιο όμως και σε αντίθεση με το πολιτικό στέλεχος που προέρχεται από τη Νέα Δημοκρατία και που προτείνει ουσιαστικά την πλήρη περιχαράκωση από αντίστοιχες οργανώσεις από άλλους εργασιακούς χώρους, αντιτίθεται σε ανάλογες πολιτικές περιχαράκωσης, όπως για παράδειγμα η δημιουργία ξεχωριστής συνομοσπονδίας των σωμάτων ασφαλείας. «Όχι συνομοσπονδία, είναι λάθος αυτό», ανέφερε χαρακτηριστικά.

Σύμφωνα με στέλεχος που πρόσκειται στον χώρο της Αριστεράς, είναι απαραίτητη η συμμετοχή των συνδικάτων των σωμάτων ασφαλείας στις οργανώσεις που εντάσσονται εργαζόμενοι από άλλους εργασιακούς χώρους και ειδικότερα δημόσιοι υπάλληλοι. «Δεν πιστεύω ότι πρέπει να γκετοποιήσουμε τον συνδικαλισμό στα σώματα ασφαλείας, οι κυβερνήσεις το θέλουν αυτό και μαζί μ' αυτές το θέλουν και οι κυβερνητικοί συνδικαλιστές που είναι πάρα πολλοί στον χώρο των αστυνομικών. Ο συγχρωτισμός με το ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα των δημοσίων υπαλλήλων θα μεταφέρει και θα μπολιάσει δημιουργικά και ορισμένες από τις αρχές του συνδικαλιστικού κινήματος, τη συλλογικότητα, την αλληλεγγύη, την εσωτερική δημοκρατία, τα οποία είναι παραδοσιακές αρχές του εργατικού κινήματος και με την έννοια ότι οι συσχετισμοί δεν είναι κάτι παγιωμένο, αλλά εφόσον συμμετέχουν στις διεργασίες του συνδικαλιστικού κινήματος μπορεί να αλλάξουν και οι

συσχετισμοί, η άποψή μου είναι ότι πρέπει να είναι κομμάτι του συνδικαλιστικού κινήματος των δημοσίων υπαλλήλων.», ήταν η άποψή του.

Συνεπώς, για την ομάδα των πληροφορητών- κλειδιά, που ορίζεται από τα πολιτικά στελέχη, η θέση τους για το ενδεχόμενο ένταξης και συνεργασίας των οργανώσεων των σωμάτων ασφαλείας με οργανώσεις εργαζομένων από διαφορετικούς εργασιακούς χώρους προσδιορίζεται από την κομματική και την ευρύτερη πολιτική τους τοποθέτηση. Για τον εκπρόσωπο της συντηρητικής παράταξης η επιφυλακτική έως αρνητική στάση στο ενδεχόμενο συμμετοχής των οργανώσεων των σωμάτων ασφαλείας σε ευρύτερα συνδικαλιστικά μορφώματα προσδιορίζεται από την αντίστοιχη στάση που επιφυλλάσει ευρύτερα η συντηρητική παρατάξη για τον ρόλο των συνδικαλιστικών οργανώσεων στην κοινωνική και οικονομική ζωή. Αντίθετα, για τους εκπροσώπους της Σοσιαλδημοκρατίας και της Αριστεράς, η συμμετοχή των υπό μελέτη οργανώσεων σε ενώσεις όπου μετέχουν και εκπρόσωποι άλλων εργασιακών χώρων, είναι ικανή αφενός, να οδηγήσει σε εκδημοκρατισμό του χώρου, αφετέρου, να υποβοηθήσει στη συνολική βελτίωση των όρων και συνθηκών διαβίωσής τους.

Για την ομάδα των συνδικαλιστικών στελεχών του χώρου, η ευθύνη για τη μη συμμετοχή σε ευρύτερα συνδικαλιστικά σχήματα και ειδικά στην ΑΔΕΔΥ ανήκει στην ίδια την ηγεσία της ΑΔΕΔΥ, η οποία για μικροκομματικούς υπολογισμούς, σύμφωνα με τους ίδιους, δεν εντάσσει τους εκπροσώπους των συνδικάτων των σωμάτων ασφαλείας και ειδικά της αστυνομίας στα μέλη της συνομοσπονδίας. Βέβαια, το ερώτημα που προκύπτει από αυτή την απάντηση είναι ότι αφού, πέραν των συνδικάτων των χαμηλόβαθμων πυροσβεστών, όπου υπάρχουν ξεχωριστά παραταξιακά ψηφοδέλτια, δεν υπάρχουν παραταξιακά ψηφοδέλτια, πώς τα συνδικαλιστικά στελέχη του χώρου γνωρίζουν ότι ενδεχόμενη συμμετοχή τους στην ΑΔΕΔΥ θα ανατρέψει τους κομματικούς συσχετισμούς στο εσωτερικό της ΑΔΕΔΥ. Τούτο επιβεβαιώνει ότι η επιδιωκόμενη και διατρανώμενη από τις συνδικαλιστικές ηγεσίες του χώρου ως κατάκτηση, δηλαδή της ανεξαρτησίας των συνδικάτων τους από μικροκομματικούς ανταγωνισμούς, λόγω της ύπαρξης ενιαίου ψηφοδελτίου, στην πραγματικότητα δεν λειτουργεί. Μέσω της κατευθυνόμενης σταυροδοσίας σε συγκεκριμένα πρόσωπα, ανάλογα με την κομματική τοποθέτηση του ψηφοφόρου, αποκαλύπτονται οι κομματικοί συσχετισμοί στο

εσωτερικό των συνδικάτων των σωμάτων ασφαλείας. Άλλωστε, τι άλλο μπορεί να σημαίνει η διατήρηση, σχεδόν αυτούσιων για πάνω από μια δεκαετία, των διοικητικών συμβουλίων των μεγάλων συνδικαλιστικών οργανώσεων, πρωτοβάθμιων και δευτεροβάθμιων, δηλαδή ακόμη και στα μέλη των διαφόρων διοικητικών συμβουλίων να βρίσκονται τα ίδια πρόσωπα. Ακόμη είναι χαρακτηριστικό, ότι στο ερώτημα αν οι ίδιοι επιδιώκουν την ένταξη στην ΑΔΕΔΥ ή τη δημιουργία μιας νέας συνομοσπονδίας των σωμάτων ασφαλείας, δηλαδή την ΣΥΣΑΕ, το σύνολο όσων συμμετείχαν στην έρευνα από την ομάδα των συνδικαλιστικών στελεχών του χώρου, απάντησε ότι προτιμά τη δημιουργία μιας ξεχωριστής συνομοσπονδίας των σωμάτων ασφαλείας, διαιωνίζοντας λογικές αποκλεισμού από αντίστοιχα κινήματα άλλων εργασιακών χώρων.

Σύμφωνα με στέλεχος, που διατέλεσε αντιπρόεδρος σε πρωτοβάθμιο σωματείο της αστυνομίας είναι αναγκαία η σύμπλευση και η συνεργασία με την ΑΔΕΔΥ, ειδικά σε θέματα ευρύτερου ενδιαφέροντος, όπως το ασφαλιστικό και η αναγνώριση ως επικίνδυνου και ανθυγιεινού. Παρόλα αυτά, με ευθύνη της συνομοσπονδίας μέχρι στιγμής δεν έχει υπάρξει κάτι ανάλογο και επιπλέον τα συνδικάτα της αστυνομίας δεν ανήκουν στα μέλη της, αν και βέβαια το απαγορεύει και ο Ν.2265/94. Να σημειωθεί ότι για το ζήτημα της απαγόρευσης, βάσει του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου, συμμετοχής των οργανώσεων της αστυνομίας στην ΑΔΕΔΥ, το σύνολο των συνδικαλιστών της αστυνομίας, που συμμετείχαν στην έρευνα, ανέφερε ότι αυτό θα μπορούσε να παρακαμφθεί με «καλή πίστη» συνδικαλιστικών ηγεσιών της αστυνομίας και πολιτείας.

Για το εν λόγω στέλεχος, αν και συμφωνεί με την ένταξη στην ΑΔΕΔΥ, «ζητήθηκε από την ΑΔΕΔΥ και το αρνήθηκε. Για να το ζητήσουμε εμείς πάει να πει ότι το θέλουμε.». Σύμφωνα με τον ίδιο στην παρούσα φάση είναι προτιμητέα η δημιουργία της ΣΥΣΑΕ, παρά η ένταξη στην ΑΔΕΔΥ. Ακόμη ανέφερε, ότι οι ενώσεις του χώρου δεν επιδιώκουν τη συνεννόηση με αντίστοιχες οργανώσεις άλλων εργασιακών χώρων και ειδικά με την ΑΔΕΔΥ, λέγοντας χαρακτηριστικά, «Γιατί, πριν τις δικές τους κινητοποιήσεις ζητούν τη δική μας άποψη; Απλά λένε ότι «θα κατεβάσουν τα ΜΑΤ στους δρόμους να μας δείρουν».». Σχετικά με το ζήτημα της συμμετοχής σε διεθνή συνδικαλιστικά μορφώματα, τονίζει ότι τούτο είναι απαραίτητο γιατί με αυτόν

τον τρόπο θα υπάρχει μεγαλύτερη πίεση προς την πλευρά της πολιτείας για την επίλυση ορισμένων βασικών θεμάτων.

Σύμφωνα με πρόεδρο πρωτοβάθμιου σωματείου της αστυνομίας, λόγω της πολιτικής κατεύθυνσης της ΑΔΕΔΥ οι συνδικαλιστικές οργανώσεις της αστυνομίας δεν έχουν ενταχθεί ακόμη ως μέλη της. «Δεν έχουμε γίνει αποδεκτοί, όπως ζητάμε πολλά χρόνια, σε επίπεδο ΑΔΕΔΥ. Δεν ξέρουν τι θα κάνουμε εμείς αν μπορούμε, γιατί θα μεταφέρουμε έναν αριθμό συνέδρων, που ενδεχομένως θα αλλάξουν κάποιες ισορροπίες, γιατί κι εμείς θα ζητήσουμε ένα κομμάτι από την παρουσία μας, να έχουμε κι εμείς εκπρόσωπο στο Διοικητικό Συμβούλιο, που ενδεχομένως να μη το θέλουν. Φοβάται η ΑΔΕΔΥ ότι ενδεχομένως θα ταραξουμε τα ύδατα... Εμείς λέμε, η ΑΔΕΔΥ κινείται πολλές φορές καθαρά πολιτικά. Όταν ο πρόεδρος, ή ο γενικός γραμματέας της ΑΔΕΔΥ είναι σχεδόν πολιτικά πρόσωπα και παίρνουν απευθείας γραμμή από τα κόμματά τους σε μας έχουν μια δυσπιστία. Εμείς μπορεί κάποιος να φαντάζεται ότι ανήκουμε σε έναν πολιτικό χώρο, αποδεδειγμένα δεν ανήκουμε πουθενά όμως.». Στην επιλογή μεταξύ συνομοσπονδίας των σωμάτων ασφαλείας ή ένταξης στην ΑΔΕΔΥ, το εν λόγω στέλεχος απάντησε «από τη στιγμή που φαίνεται ότι η ΑΔΕΔΥ δεν ενισχύει αυτή την προσπάθειά μας είμαστε υποχρεωμένοι να κινηθούμε, δηλαδή ήδη κινούμαστε με τα υπόλοιπα σώματα ασφαλείας σε μια χαλαρής μορφής συνομοσπονδία. Υπάρχει μια άτυπη σύνδεση αυτή τη στιγμή και σε όλα τα αιτήματα που είναι κοινά είμαστε μαζί. Από τη στιγμή που δεν είμαστε στην ΑΔΕΔΥ, δεν μπορούμε να μπορούμε, δεν μας θέλουν.». Σχετικά με το ζήτημα της συμμετοχής σε διεθνείς οργανώσεις, ο ίδιος θεωρεί ότι μπορεί να βοηθήσει στις εσωτερικές υποθέσεις, αλλά μέχρι σήμερα δεν έχει συμβεί κάτι ανάλογο. «Η παρουσία του διεθνούς οργάνου δεν είναι ιδιαίτερα σημαντική, λειτουργεί με τη μορφή lobby. Όσες φορές έρχονται εδώ έρχονται εθιμοτυπικά και τίποτα παραπέρα. Και συμβουλευτικά και επί της ουσίας ουδέν. Το όργανο αυτό επηρεάζει την Ευρωπαϊκή Ένωση για τις συλλογικές διαπραγματεύσεις και εμείς εδώ ακόμη δεν έχουμε λύσει το θέμα του ωραρίου. Δηλαδή είναι πολύ πεζά τα δικά μας αιτήματα ακόμη. Αλλά αυτά τα αιτήματα δεν είναι μόνο της Ελλάδας, είναι και της Πορτογαλίας και της Ισπανίας και της Ιταλίας... η παρουσία του διεθνούς οργάνου είναι σημαντική, απλά δεν έχει γίνει ιδιαίτερα σημαντική για εμάς.». Για τον ίδιο, θα είναι προς τη θετική κατεύθυνση η ενίσχυση της παρουσίας

του διεθνούς οργάνου στις εσωτερικές υποθέσεις των ομοσπονδιών- μελών του. «Θα γίνεται κεντρικά η διαχείριση των όποιων ζητημάτων σε πέντε- δέκα χρόνια. Μόνο τα επιμέρους ζητήματα θα επιλύονται ανά χώρα. Μέχρι στιγμής είναι εξαιρετικά ελλειμματική γενικά η σχέση μας με το διεθνές όργανο. Δηλαδή, εμείς λέμε τα αιτήματά μας σε αυτούς, αλλά η συμμετοχή τους για την επίλυση είναι μηδενική, δεν βοηθούν καθόλου.».

Σύμφωνα με στέλεχος, που διατέλεσε αντιπρόεδρος σε πρωτοβάθμιο σωματείο της πυροσβεστικής και υπήρξε ένας από τους πρωτεργάτες του συνδικαλισμού στο πυροσβεστικό σώμα και ο οποίος εκλέγεται με τη συνδικαλιστική παράταξη που πρόσκειται στο ΠΑ.ΣΟ.Κ, η δημιουργία συνομοσπονδίας των σωμάτων ασφαλείας αποτελεί στοιχείο μιας ευρύτερης στρατηγικής της παράταξης της Νέας Δημοκρατίας να ελέγξει την ΑΔΕΔΥ. «Τι ήθελε όμως ο... (σημ.: αναφέρεται σε κορυφαίο στέλεχος της ΠΟΕΥΠΣ, εκλεγμένο με τη συνδικαλιστική παράταξη που ελέγχεται από τη Νέα Δημοκρατία, τη ΔΑΚΕ); ΣΥΣΑΕ της Νέας Δημοκρατίας ήθελε να φτιάξει. Είχαν ακόμα πιο μακρύτερη βλέψη, αλλά τους πρόλαβαν από την ΑΔΕΔΥ. Ήθελαν να περάσουν και να καταλάβουν την ΑΔΕΔΥ, γιατί σου λέει, «θα βγάλουμε τόσους αντιπροσώπους επειδή είμαστε οργανωμένοι κομματικά και θα κάνουμε ανατροπή στην ΑΔΕΔΥ», αυτός ήταν ο απώτερος σκοπός τους... Δούρειος Ίππος θα ήταν η ομοσπονδία της πυροσβεστικής, η ΠΟΕΥΠΣ, αυτό ήθελαν να παίξουν, αλλά δεν τους βγήκε. Όμως αυτός ήταν ο σκοπός τους και ήταν, αποδεδειγμένα πλέον, κεντρικά καθοδηγούμενος από τη Νέα Δημοκρατία, πώς θα ανατρέψω την ΑΔΕΔΥ που δεν την έχω ποτέ.».

Σύμφωνα με αξιωματικό της αστυνομίας, πρόεδρο σε πρωτοβάθμιο συνδικαλιστικό σωματείο, η ένταξη στην ΑΔΕΔΥ είναι κάτι που δεν απασχολεί τα συνδικάτα των αξιωματικών της αστυνομίας διότι δεν το επιτρέπει και ο νόμος. Παρόλα αυτά, αν και ο νόμος προβλέπει απαγόρευση συμμετοχής των συνδικαλιστικών οργανώσεων της αστυνομίας σε οποιαδήποτε άλλη συνδικαλιστική οργάνωση, έστω και αν σε αυτή μετέχουν οι ενώσεις μόνο των σωμάτων ασφαλείας, ο ίδιος συμφωνεί με τη δημιουργία συνομοσπονδίας. Δηλαδή, ακόμη και στην περίπτωση των αξιωματικών της αστυνομίας, που βάσει των σχετικών ρυθμίσεων δεν επιτρέπεται έτσι κι αλλιώς η συμμετοχή σε άλλες οργανώσεις, δεν είναι επιθυμητή ούτε καν σαν ενδεχόμενο η ένταξη στην ΑΔΕΔΥ. Για το ζήτημα της συμμετοχής σε διεθνείς οργανώσεις του

εξωτερικού το εν λόγω στέλεχος είναι θετικά διακείμενο, αν και αναγνωρίζει ότι μέχρι στιγμής δεν είναι έντονη η παρουσία του στις εθνικές υποθέσεις των μελών του.

Σύμφωνα με τέως πρόεδρο της ομοσπονδίας των αξιωματικών της πυροσβεστικής, η σχέση του εν λόγω σωματείου με την ΑΔΕΔΥ χαρακτηρίζεται ως «αδιάφορη» και δεν τον αφορά η ένταξη ή μη του σωματείου των αξιωματικών της πυροσβεστικής στην ΑΔΕΔΥ. Για τον ίδιο είναι ιδιαίτερα σημαντική η συμμετοχή της ένωσης των αξιωματικών σε διεθνή συνδικαλιστική ομοσπονδία, διότι «μόνο και μόνο το ότι έχεις ένα όργανο που εμπλέκει την κουλτούρα όλων των Ευρωπαίων συναδέλφων είναι πολύ σημαντικό», όπως ανέφερε χαρακτηριστικά.

Για έτερο εκπρόσωπο των αξιωματικών της πυροσβεστικής, ο οποίος διετέλεσε επί σειρά ετών γενικός γραμματέας του σωματείου, θεωρεί ότι η συνομοσπονδία των σωμάτων ασφαλείας είναι η καλύτερη δυνατή επιλογή, λόγω της «ιδιαιτερότητας του χώρου», όπως ανέφερε χαρακτηριστικά, ενώ ως προς το ζήτημα ένταξης στην ΑΔΕΔΥ ανέφερε, «δεν έχουμε κάνει ποτέ προσπάθεια να μπούμε. Δεν έχουμε ασχοληθεί γιατί θεωρούμε ότι είναι αναποτελεσματικό». Ο ίδιος είναι ιδιαίτερα θετικός απέναντι στην ενεργέστερη συμμετοχή του διεθνούς οργάνου, όπου συμμετέχει η ένωση των αξιωματικών, στις υποθέσεις των ομοσπονδιών-μελών του, γιατί με αυτό τον τρόπο θα επιτευχθούν και σημαντικές βελτιώσεις στο εργασιακό καθεστώς εργαζομένων που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα στις εργασιακές τους σχέσεις, όπως οι έλληνες πυροσβέστες, επεσήμανε σε γενικές γραμμές στην απάντησή του.

Τέλος, για την ομάδα των πληροφορητών- κλειδιά, που προέρχεται από τον χώρο των τριτοβάθμιων οργανώσεων και ειδικά από την ΑΔΕΔΥ, διακρίνεται ότι υπάρχει πλήρης διάσταση απόψεων με τα όσα αναφέρουν οι συνδικαλιστές των σωμάτων ασφαλείας σχετικά με τους λόγους μη ένταξης των οργανώσεων του χώρου, πέραν της ΠΟΕΥΠΣ, στην ΑΔΕΔΥ. Σύμφωνα με μέλος της διοίκησης της ΑΔΕΔΥ, δεν υπάρχει ουσιαστικά επικοινωνία με τα συνδικάτα του χώρου και τούτο όχι για λόγους κομματικών ισορροπιών. «Αυτό δεν είναι αληθές. Εμείς δεν θέλουμε την καταστολή. Εμείς σαν παράταξη (εννοεί την παράταξη του Συνασπισμού, με την οποία εξελέγη στο Διοικητικό Συμβούλιο της ΑΔΕΔΥ), είχαμε πει να μην μπει ούτε η ΕΥΠ. Αυτό

είναι το πρόβλημα... πολιτικοσυνδικαλιστική είναι η αντίθεση στην ένταξη. Για συνεργασία, εμείς λέμε ναι, να υπάρχει μια συνεργασία, όχι ένταξη. Δεν είναι θέμα κομμάτων και ισορροπιών.», ανέφερε χαρακτηριστικά. Επιπλέον, ανέφερε ότι καμία οργάνωση από τα τρία σώματα ασφαλείας δεν έχει ζητήσει ουσιαστικά τη βοήθεια της ΑΔΕΔΥ για θέματα που τους απασχολούν, ενώ και η συμμετοχή της ΠΟΕΥΠΣ στην ΑΔΕΔΥ χαρακτηρίζεται ως «τυπική».

Από τα πάνω γίνεται φανερό ως συμπέρασμα, ότι έστω και ο λανθάνων κομματικός ανταγωνισμός, καθώς και η αντίληψη της μη ομοιότητας συμφερόντων με άλλους εργασιακούς χώρους οδήγησε σε λογικές περιχαράκωσης της λειτουργίας των συνδικάτων του χώρου, ενισχύοντας και με αυτόν τον τρόπο τον συντεχνιακό χαρακτήρα των οργανώσεων αυτών, ενώ ταυτόχρονα μειώνει αντικειμενικά τις δυνατότητες διαμόρφωσης ενός κοινού πλαισίου δράσης. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε έναν μεγάλο αριθμό απαντήσεων από την ομάδα των συνδικαλιστών του χώρου, αναφέρθηκε ότι δεν υπάρχει καμία ομοιότητα συμφερόντων με εργαζόμενους άλλων εργασιακών χώρων και για αυτόν τον λόγο δεν χρειάζεται να υπάρξει σύμπλευση ή συνεργασία με τις αντίστοιχες συνδικαλιστικές οργανώσεις. Παράλληλα, φαίνεται ότι ο λόγος για τον οποίο κατακρίνουν τη μέχρι σήμερα πορεία της ΑΔΕΔΥ και δεν θέλουν να ενταχθούν στους κόλπους της, ότι δηλαδή η ΑΔΕΔΥ είναι χώρος εκτέλεσης κομματικών επιδιώξεων μιας συγκεκριμένης παράταξης και ειδικότερα του ΠΑ.ΣΟ.Κ, ισχύει και στην περίπτωση των ίδιων των συνδικάτων του χώρου, όπου παρά τη διακηρυγμένη ανεξαρτησία τους από κομματικές εξαρτήσεις, αυτές δεν λειτουργούν μέσα από τη λειτουργία ξεχωριστών συνδικαλιστικών παρατάξεων, κομματικές εξαρτήσεις υπάρχουν και εμφανίζονται μέσω της κατευθυνόμενης σταυροδοσίας. Άλλωστε και στην περίπτωση των σωμάτων ασφαλείας, όπως προέκυψε από τις απαντήσεις των συνδικαλιστών του χώρου, υπάρχουν «κομματικοί στρατοί», οι οποίοι ως αντάλλαγμα για τις στήριξή τους στις συνδικαλιστικές ηγεσίες αποκτούν μια σειρά ωφελημάτων, όπως ευνοϊκές μεταθέσεις, τοποθέτηση σε θέσεις όπου δεν απαιτείται ιδιαίτερη καταπόνηση του εργαζόμενου, ευνοϊκή μεταχείριση από την υπηρεσιακή ιεραρχία, κλπ.

Για τα ίδια τα στελέχη του χώρου η πανθομολογούμενη αναγκαιότητα ανάπτυξης ενός κοινού πλαισίου δράσης δεν μπορεί να προέλθει από την

ένταξη στον φυσικό τους χώρο, ως δημοσίων υπαλλήλων, δηλαδή στην ΑΔΕΔΥ, αλλά από τη δημιουργία μιας νέας συνομοσπονδίας των σωμάτων ασφαλείας, της ΣΥΣΑΕ, που αντικειμενικά θα οδηγήσει, αφενός, σε περαιτέρω περιχαράκωση και αποκλεισμούς από το ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα, όταν μάλιστα και οι ίδιες οι συνδικαλιστικές ομοσπονδίες των σωμάτων ασφαλείας διακηρύττουν ότι στόχος τους είναι η κατανόηση εκ μέρους της ευρύτερης κοινωνίας και των υπολοίπων εργαζομένων, ότι είναι και οι ίδιοι εργαζόμενοι και «κομμάτι της κοινωνίας». Αφετέρου, με τα σημερινά δεδομένα, συνομοσπονδία των σωμάτων ασφαλείας δεν μπορεί να υπάρξει, λόγω νομικών περιορισμών και συνεπώς μεγαλώνει το χάσμα με την ΑΔΕΔΥ και χάνεται η δυνατότητα καταρχήν συνεννόησης και σε ένα δεύτερο επίπεδο διαμόρφωσης των όρων ένταξης των συνδικάτων των σωμάτων ασφαλείας στους κόλπους της ΑΔΕΔΥ.

6.3. Τελικά συμπεράσματα- προοπτικές της έρευνας

Το φαινόμενο του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας ορίζεται από τις εξελίξεις στο ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα της χώρας, αλλά και διαφοροποιείται από αυτό. Εμφανίζει ταυτόχρονα σημεία σύγκλισης, αλλά και διαφοροποίησης.

Οι νομοθετικές ρυθμίσεις, με τις οποίες αναγνωρίζονται συνδικαλιστικές ελευθερίες στους εργαζομένους των σωμάτων ασφαλείας, είναι κοινές με τις ισχύουσες σε άλλους εργασιακούς χώρους, εκτός βέβαια από την περίπτωση της Ελληνικής Αστυνομίας, όπου το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο, αν και διακηρύσσεται από την πολιτεία ότι αποτελεί επέκταση των σχετικών διατάξεων του Ν.1264/82, του νόμου που ορίζει τις συνδικαλιστικές ελευθερίες στον ελλαδικό χώρο, εντούτοις εφαρμόζεται με σημαντικές περιστολές για τα στελέχη της Ελληνικής Αστυνομίας.

Επιπλέον, εμφανίζουν κοινά χαρακτηριστικά με τα συνδικάτα ευρύτερων εργασιακών χώρων ως προς την οργανωτική διάρθρωση. Και στην περίπτωση των συνδικάτων των σωμάτων ασφαλείας εμφανίζεται το ίδιο σχήμα συνδικαλιστικής εκπροσώπησης, με πληθώρα πρωτοβάθμιων σωματείων, τα οποία επιπλέον είναι διαχωρισμένα βάσει του διαφορετικού εργασιακού status των εργαζομένων που εκπροσωπούν, και κατ' επέκταση δευτεροβάθμιων ομοσπονδιών.

Πέρα από την ομοιότητα σε τυπικά- «εξωτερικά» χαρακτηριστικά με τα όσα παρατηρούνται στο ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα, επισημαίνονται κοινές εκφάνσεις και σε αυτή καθαυτή τη λειτουργία του θεσμού, δηλαδή στον βασικό σκοπό της συνδικαλιστικής οργάνωσης, που συνίσταται στην διαμεσολάβηση και εκπροσώπηση των συμφερόντων των μελών της.

Από την καθημερινότητα της λειτουργίας των συνδικάτων του χώρου προκύπτουν ομοιότητες με το ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα.

Καταρχάς, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, παρατηρείται οργανωτικός πολυκερματισμός με την παρουσία πληθώρας συνδικαλιστικών οργανώσεων, με προφανείς συνέπειες στην αποτελεσματικότητα της δράσης τους. Πέρα από την περίπτωση των στελεχών της αστυνομίας, για τις οργανώσεις των οποίων υπάρχει διαφοροποίηση, ανάλογα με τη θέση στην ιεραρχία, η οποία καθορίζεται από το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο, ο οργανωτικός πολυκερματισμός στον χώρο θα πρέπει να αναζητηθεί στη

δραστηριοποίηση τριών παραγόντων. Πρώτον, στη διαφορετική αντίληψη περί «συμφερόντων» που θα πρέπει να ιεραρχηθούν και να διεκδικηθούν, που οδήγησε στην εσωτερική διάσπαση των πρώτων σωματείων που δημιουργήθηκαν σε πυροσβεστική και λιμενικό, με την πρωτοβουλία για την εν λόγω εξέλιξη να ανήκει πάντοτε στην πλευρά των αξιωματικών του εκάστου σώματος. Όπως αναδείχθηκε κι από τα ευρήματα της έρευνας, οι εσωτερικές διασπάσεις προήλθαν με ευθύνη των αξιωματικών, οι οποίοι ανέγνωσαν αφενός, την ύπαρξη διαφορετικών συμφερόντων σε σχέση με το υπόλοιπο προσωπικό και αφετέρου, με την υφιστάμενη, προ της διάσπασης, δομή δεν προωθούνταν επιτυχώς τα συμφέροντά τους, λόγω του χαμηλού αριθμού εκπροσώπων τους στα συνδικαλιστικά όργανα. Από την άλλη, οι εκπρόσωποι των συνδικάτων του χαμηλόβαθμου στην ιεραρχία προσωπικού αναφέρουν ότι η προκύπτουσα διάσπαση είναι αποτέλεσμα συντεχνιασμού των αξιωματικών, αλλά και προσωπικών φιλοδοξιών, που αποσκοπούν στην αξιοποίηση της συνδικαλιστικής προστασίας, των σχετικών διευκολύνσεων, όπως για παράδειγμα συνδικαλιστικές άδειες, που παρέχει ο νόμος, καθώς και του θεσμικού βάρους που έχουν οι συνδικαλιστικοί εκπρόσωποι, συνήθως οι ηγεσίες των συνδικάτων, σε διάφορα θεσμικά όργανα (επιτροπές αξιολόγησης και μεταθέσεων προσωπικού, επιτροπές προμηθειών, κλπ) του συνόλου των σωμάτων ασφαλείας. Στις προσωπικές φιλοδοξίες των συνδικαλιστικών στελεχών του χώρου θα πρέπει να αναζητηθεί ο δεύτερος παράγοντας εμφάνισης φαινομένων οργανωτικού πολυκερματισμού και στην περίπτωση του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας.

Τέλος, στον εμφανιζόμενο οργανωτικό πολυκερματισμό συνέβαλαν, έστω και με λανθάνοντα τρόπο από την στιγμή που δεν δραστηριοποιούνται επισήμως, οι κομματικοί ανταγωνισμοί μεταξύ των συνδικαλιστικών παρατάξεων. Πέρα από την νομοθετική απαγόρευση των παρατάξεων στην αστυνομία και από τις δηλώσεις του συνόλου των συνδικαλιστικών στελεχών του χώρου για ακομμάτιστο συνδικαλισμό, το οποίο οι ίδιοι το αποδεικνύουν φέροντας ως παράδειγμα το ενιαίο ψηφοδέλτιο για τις εκλογικές αρχαιρεσίες, υπάρχει σαφής δραστηριοποίηση συνδικαλιστικών παρατάξεων, κάτι το οποίο επαληθεύεται από την καταγραφή από τα συνδικαλιστικά στελέχη του χώρου του συσχετισμού των κομματικών δυνάμεων μόλις την επόμενη εκλογικών αρχαιρεσιών. Μάλιστα, στην περίπτωση των συνδικαλιστών του χώρου

αποδίδεται όχι μόνο ένταξη σε κάποια κομματική παράταξη, αλλά και ένταξη σε διαφορετικές τάσεις που δραστηριοποιούνται στο εσωτερικό των κομμάτων, συνηθέστερα των δύο κομματικών σχηματισμών που από τη Μεταπολίτευση έχουν την κυβερνητική ευθύνη.

Όπως ανέφεραν και τα ίδια τα στελέχη στην έρευνα, ο οργανωτικός πολυκερματισμός αποτελεί σοβαρό ανασταλτικό παράγοντα στην επίτευξη συντονισμού με σκοπό κοινές παρεμβάσεις. Μάλιστα, η εν λόγω κατάσταση θέτει το ερώτημα κατά πόσο μια «μηχανική» συνάθροιση, με την έννοια της απλής συνένωσης, των συνδικαλιστικών ηγεσιών του χώρου και η δημιουργία τριτοβάθμιας οργάνωσης με αυτούς τους όρους, όπου θα υπάρχει καταγραφή απόψεων χωρίς ουσιαστικές δυνατότητες συνδιαμόρφωσης του πλαισίου δράσης, έχει σοβαρές πιθανότητες ευόδωσης των σκοπών της. Για το ίδιο ζήτημα θα πρέπει να σημειωθεί ότι η γενιά των στελεχών που πρωτοστάτησε στην δημιουργία του συνδικαλιστικού κινήματος στα σώματα ασφαλείας, αλλά και στις ακόλουθες διασπάσεις μεταξύ οργανώσεων αξιωματικών και του υπόλοιπου προσωπικού εξακολουθεί να είναι σε ενεργή συνδικαλιστική δραστηριότητα, γεγονός που συνεπάγεται ότι είναι δυνατόν να μεταφέρονται στο παρόν βιώματα μιας ταραγμένης, από συνδικαλιστικές έριδες, εποχής, που να δυσκολεύει περαιτέρω τον συντονισμό κοινής δράσης, είτε με τη σημερινή μορφή, των παράλληλων δευτεροβάθμιων οργανώσεων, είτε στο ενδεχόμενο δημιουργίας τριτοβάθμιας οργάνωσης.

Έτερο κοινό σημείο με συνδικαλιστικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται σε άλλους εργασιακούς χώρους αποτελεί η ιδιαίτερη έμφαση που δίνεται στην διατύπωση και διεκδίκηση οικονομικού χαρακτήρα αιτημάτων. Μάλιστα, υπάρχουν περιπτώσεις, κατά τις οποίες ακόμη κι όταν διατυπώνεται ένα όχι άμεσα οικονομικού χαρακτήρα αίτημα, διαμορφώνεται με οικονομικούς όρους, έχοντας συνήθως μια επιδοματικού χαρακτήρα μορφή, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση της αναγνώρισης από την πολιτεία ιδίων δικαιωμάτων, όπως και του υπόλοιπου αστυνομικού προσωπικού, για τους ειδικούς φρουρούς και τους συνοριοφύλακες. Ενώ διαχρονικά τα συνδικάτα των αστυνομικών ήταν κάθεται στην «ομογενοποίηση» επικαλούμενα τις διαφορετικές συνθήκες εκπαίδευσης, καθώς και το γεγονός ότι η εν λόγω εξέλιξη θα ανέκοπτε την πορεία εκσυγχρονισμού του σώματος, αφού τίθεται εν αμφιβόλω το αξιοκρατικό

σύστημα εισαγωγής στην αστυνομία μέσω των πανελλαδικών εξετάσεων, με την απόδοση από την πολιτεία ενός οικονομικού επιδόματος και τη δημιουργία νέων βαθμίδων στην υπηρεσιακή ιεραρχία, που απευθύνονταν στο αστυνομικό προσωπικό του σώματος, κάμφθηκαν οι αντιδράσεις των οργανώσεων του αστυνομικού προσωπικού.

Η έμφαση σε αμιγώς οικονομικά αιτήματα μπορεί να αποδωθεί στην ιδιαίτερως χαμηλή οικονομική κατάσταση της μεγάλης πλειοψηφίας των Ελλήνων εργαζομένων, σε σχέση με τους ευρωπαϊούς συναδέλφους τους, απόρροια της ακολουθούμενης διαχρονικά από την ελληνική πολιτεία πολιτικής για την ενίσχυση της ελληνικής ανταγωνιστικότητας μέσω του χαμηλού εργατικού κόστους, κατάσταση η οποία εξαναγκάζει τα ελληνικά συνδικάτα να αφιερώνουν το σύνολο της ενεργητικότητάς τους κυρίως σε οικονομικού-χρηματικού χαρακτήρα διεκδικήσεις.

Παραπέρα, ο φόβος της οικονομικής περιθωριοποίησης, της προλεταριοποίησης, κινητοποιεί τις οργανώσεις των μικροαστικών στρωμάτων, με σκοπό την απόσπαση ενός οικονομικού ανταλλάγματος για τη συναίνεσή τους απέναντι στον κυρίαρχο συνασπισμό εξουσίας. Και καθώς πάντα, λόγω της μικροαστικής ιδεολογίας, το κράτος είναι δίκαιο και παρέχει ευκαιρίες οικονομικής και κοινωνικής ανόδου, θα πρέπει να αναγνωρίζεται και να επιβραβεύεται από το ίδιο, με τη μορφή οικονομικών ανταλλαγμάτων, η ενεργός υποστήριξη σε αυτό από τις διάφορες μικροαστικές ομάδες. Και επειδή οι ίδιες οι επιμέρους μικροαστικές ομάδες δεν αμφισβητούν τη δεδομένη οικονομική συγκρότηση του κράτους στο οποίο δραστηριοποιούνται και το θεωρούν δίκαιο ως προς την κατανομή των πόρων του, αρκούνται και σε επιδοματικού χαρακτήρα οικονομικές παρεμβάσεις προς όφελός τους, ώστε να μην έρθουν αντιμέτωπες με τον κίνδυνο της οικονομικής περιθωριοποίησής τους και να συνεχίζουν να στηρίζουν ενεργά το κοινωνικό και το πολιτικό πλαίσιο συγκρότησης του κράτους, φέρνοντας τες βέβαια αντιμέτωπες ως προς την επίτευξη των αιτημάτων τους με άλλες επιμέρους ομάδες.

Είναι χαρακτηριστικό ότι οι διαφόρων μορφών χρηματικά επιδόματα φτάνουν να προσθέτουν στα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας πάνω από το μισό περίπου επί των μηνιαίων αποδοχών τους.

Έτερο κοινό στοιχείο με τα συνδικάτα ευρύτερων εργασιακών χώρων αποτελεί ο περιορισμένος διεθνής και ειδικότερα ευρωπαϊκός προσανατολισμός τους. Παρά το γεγονός ότι τα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας συμμετέχουν σε διεθνή συνδικαλιστικά όργανα δεν φαίνεται να επιδιώκεται η ενεργέστερη συνεργασία και παρέμβαση του διεθνούς οργάνου στις εσωτερικές υποθέσεις. Η πραγματικότητα αυτή έχει στηριχθεί στο «αντικειμενικό», σύμφωνα με τους συνδικαλιστές του χώρου, γεγονός ότι βασικά ζητήματα, που στην Ελλάδα είναι ακόμη υπό διεκδίκηση για υλοποίηση, όπως ο χρόνος εργασίας, οι αποδοχές, τα κριτήρια αξιολόγησης του προσωπικού, στις χώρες που κατά κανόνα διαμορφώνουν την πολιτική των διεθνών συνδικαλιστικών οργάνων, όπως οι ισχυρές οικονομικά βόρειες χώρες- μέλη της Ε.Ε, έχουν ήδη αντιμετωπιστεί και τα διεθνή συνδικαλιστικά όργανα υλοποιούν πολιτικές με προτεραιότητες σε άλλα ζητήματα.

Πέρα από τα σημεία σύγκλισης με το ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα, ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας διαφοροποιείται από αυτό.

Καταρχάς, να ειπωθεί ότι στα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας δεν επιτρέπεται το έσχατο, αλλά ισχυρότερο διαπραγματευτικό όπλο του εργατικού κινήματος, που είναι η απεργία.

Εκτός των κομμάτων της Αριστεράς, τα οποία στις κατά καιρούς Συνταγματικές Αναθεωρήσεις έχουν θέσει το ζήτημα της άρσης της απαγόρευσης της απεργίας για τα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας, οι δύο κομματικοί σχηματισμοί που κυβέρνησαν τη χώρα από τη Μεταπολίτευση και εντεύθεν, είναι αντίθετοι σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο επικαλούμενοι την, χωρίς κάποια απτή απόδειξη, «ανωριμότητα» της ελληνικής κοινωνίας να δεχθεί μια ανάλογη εξέλιξη. Ίσως θα έπρεπε να σημειωθεί ότι, όπως αποδείχθηκε και από τα ευρήματα της έρευνας, οι ίδιοι οι συνδικαλιστικοί εκπρόσωποι του χώρου δεν έχουν στις προτεραιότητες προς διεκδίκηση και επίλυση το ζήτημα της άρσης της συνταγματικής απαγόρευσης προσφυγής σε απεργία. Από την έρευνα προκύπτει ότι το αίτιο που τα συνδικάτα του χώρου δεν έχουν στις βασικές προτεραιότητές τους τη διεκδίκηση της αναγνώρισης του δικαιώματος της απεργίας δεν είναι τόσο η ανάγκη επίλυσης άλλων πιο επείγοντων αιτημάτων, όπως το οικονομικό, ή οι συνθήκες εργασίας, αλλά η εσωτερικήευση ενός δεδομένου τρόπου λειτουργίας των σωμάτων ασφαλείας, στα οποία είναι ξένα, ως προς την αποστολή τους, φαινόμενα όπως η

απεργία, που ταραάζουν την ομαλή λειτουργία τους. Συνεπώς, για τα ίδια τα συνδικαλιστικά στελέχη όχι απλώς οι υπηρεσιακές ανάγκες συνδέονται και συμπλέκονται με τις υποχρεώσεις τους ως εργαζόμενοι, αλλά τα εργασιακά τους δικαιώματα υποτάσσονται διαρκώς στις εργασιακές και υπηρεσιακές τους υποχρεώσεις, που εν τέλει τα καθορίζουν κιόλας. Κατ' επέκταση, η εν λόγω λογική υπεισέρχεται και στη συνδικαλιστική δράση δίνοντας χαρακτηριστικά ενός συναινετικού προτύπου των εργασιακών σχέσεων, που άλλωστε υποβοηθάται και από την κοινωνική καταγωγή των στελεχών του χώρου. Χαρακτηριστικό της στάσης των συνδικαλιστικών ηγεσιών του χώρου είναι η θέση ιστορικού στελέχους του χώρου, δημιουργού και προέδρου επί σειρά ετών ομοσπονδίας, ο οποίος κατά την ανάγνωση των προγραμματικών δηλώσεων επί τη ευκαιρία της εκ νέου ανάληψης της προεδρίας της ομοσπονδίας ανέφερε ότι κριτήριο της δράσης του είναι ο «εφικτός συνδικαλισμός». Σε ένα μεγαλύτερο επίπεδο αφαίρεσης τούτο σχηματικά θα μπορούσε να ερμηνευτεί ότι ακόμα κι αν δεν υπήρχε η συναίνεση ως στοιχείο συνεννόησης με την πολιτεία, αυτή θα έπρεπε να εφευρεθεί.

Επομένως, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι τα όποια αιτήματα υποστηρίζονται από τις συνδικαλιστικές ηγεσίες και ο τρόπος επίλυσής τους αποτελούν διαδικασίες που δεν διαμορφώνονται και τροποποιούνται ανάλογα με την περίσταση και σε σχέση με τη στάση της πολιτείας και των άλλων πολιτικών συνιστωσών, αλλά έχει σε μεγάλο βαθμό προ- αποφασιστεί δια της συναινετικής λογικής που διέπει τα συνδικάτα του χώρου και που οφείλονται σε αντικειμενικούς (η απαγόρευση της απεργίας, η ιδιαίτερα ενισχυμένη παρουσία στους κομματικούς συσχετισμούς στο εσωτερικό των συνδικάτων των σωμάτων ασφαλείας της συντηρητικής παράταξης) και υποκειμενικούς (καθυπόταξη των εργασιακών δικαιωμάτων στις υπηρεσιακές υποχρεώσεις, αίσθηση «αποστολής» και «υποχρέωσης» προς το κοινωνικό σύνολο) παράγοντες. Τούτο, δηλαδή ο μεγαλύτερος βαθμός εμφάνισης συναινετικών στοιχείων στη δράση των συνδικάτων των σωμάτων ασφαλείας έναντι συνδικάτων άλλων χώρων, αποτελεί έτερο στοιχείο διαφοροποίησής τους. Άλλωστε, παρά τις διακηρύξεις περί ακομμάτιστου συνδικαλισμού στα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας οι ίδιοι οι εκπρόσωποί τους κάνουν λόγο για σχεδόν πλήρη επικράτηση εκπροσώπων που συνδέονται με τα κόμματα που κατέχουν την κυβερνητική εξουσία, γεγονός που αντικειμενικά ενισχύει τις

συναινετικές λογικές στους κόλπους τους, καθώς είναι αναγκαία η σύμπλευση με τις κρατικές επιλογές.

Τέλος, τρίτο στοιχείο διαφοροποίησης αποτελεί ο μεγαλύτερος βαθμός περιχαράκωσης των συνδικάτων του χώρου και η έλλειψη ουσιαστικής συνεργασίας με τα συνδικάτα άλλων εργασιακών χώρων. Πέραν του γεγονότος της τυπικής απαγόρευσης από τον νομοθέτη συμμετοχής των συνδικάτων της αστυνομίας σε οργανώσεις που μετέχουν συνδικάτα από άλλους εργασιακούς χώρους, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να ενταχθούν στην ΑΔΕΔΥ, ακόμη και οι σχέσεις της ομοσπονδίας του χαμηλόβαθμου προσωπικού της πυροσβεστικής με την ΑΔΕΔΥ περιορίζονται στην τυπική ένταξη σε αυτή, χωρίς να υπάρχει οποιαδήποτε άλλη σχέση συνεργασίας με το τριτοβάθμιο συνδικαλιστικό όργανο, είτε με τη μορφή διαμόρφωσης ενός κοινού πλαισίου δράσης για αιτήματα που αφορούν τον χώρο, είτε με τη μορφή παρέμβασης της ΑΔΕΔΥ σε κρατικά όργανα προς επίρρωση αντίστοιχων ενεργειών των μελών της. Είναι χαρακτηριστικό ότι μέχρι σήμερα δεν υπάρχει συμμετοχή κάποιου εκπροσώπου του συνδικάτου της πυροσβεστικής στα αντιπροσωπευτικά όργανα της συνομοσπονδίας. Επίσης, όπως προκύπτει από τα ευρήματα της εμπειρικής έρευνας, δεν έχει εμφανιστεί κάποιας μορφής συνεργασία, ή ακόμη και θέληση για συνεργασία, μεταξύ του συνδικάτου και της συνομοσπονδίας με σκοπό την επεξεργασία, τη διατύπωση και τη διεκδίκηση κάποιου αιτήματος που προέρχεται από τον χώρο του πυροσβεστικού προσωπικού.

Εάν η έρευνα ολοκληρωνόταν με την επιβεβαίωση των υποθέσεων εργασίας ενδεχομένως να ήταν μεθοδολογικά πλήρης, παρόλα αυτά θα συνιστούσε μια στατική αντίληψη των πραγμάτων στα οποία αναφέρεται. Και αν τούτο αποτελεί μια αναγκαία συνέπεια για την ικανοποίηση των στόχων και των υποθέσεων εργασίας της διατριβής, τα συμπεράσματα της έρευνας αποτελούν ταυτόχρονα το έναυσμα για την εκτίμηση του τρόπου ένταξης του υπό μελέτη αντικειμένου στις ευρύτερες κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις, αλλά και του τρόπου με τον οποίο τα ίδια τα κοινωνικά και πολιτικά συμφραζόμενα διαμορφώνουν τις εξελίξεις στο συνδικαλιστικό κίνημα των σωμάτων ασφαλείας.

Εν κατακλείδι λοιπόν και με βάση τα συμπεράσματα της έρευνας θα πρέπει να γίνουν ορισμένες εισαγωγικές παρατηρήσεις, εισαγωγικές με την

έννοια ότι οι εξελίξεις είναι εν τω γίνεσθαι, σχετικά με τον τρόπο που η παρούσα διατριβή συμβάλλει στην ευρύτερη προβληματική ως προς την εκτίμηση αφενός, του τρόπου με τον οποίο ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας συνέβαλε στον εκδημοκρατισμό του χώρου και αφετέρου, του τρόπου που ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας σχετίζεται με τις ευρύτερες εξελίξεις στο συνδικαλιστικό κίνημα. Δηλαδή, τον τρόπο με τον οποίο ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας επιχείρησε να δώσει απαντήσεις και αν αυτή η προσέγγιση είναι επιτυχημένη ως προς τα διλήμματα στρατηγικής που το ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα αντιμετωπίζει, που για μια μερίδα θεωρητικών η κρίση στρατηγικής του συνδικαλιστικού κινήματος είναι ικανή συνθήκη ώστε να γίνεται λόγος για το τέλος του συνδικαλιστικού κινήματος.

6.3.1. Ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας ως τεκμήριο απόδειξης εκδημοκρατισμού του χώρου

Αναφορικά με το ζήτημα ότι ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας συνέβαλε στον εκδημοκρατισμό του χώρου, που άλλωστε υπήρξε προγραμματική διακήρυξη της αναγνώρισης συνδικαλιστικών ελευθεριών, θα πρέπει εισαγωγικά να ειπωθεί ότι η κυβερνητική αλλαγή, τη δεκαετία του '80, που σήμαινε την εισαγωγή στον κρατικό μηχανισμό νέων μικροαστικών ομάδων, οι οποίες συνδέθηκαν με την άνοδο του ΠΑ.ΣΟ.Κ στην εξουσία, συνδέθηκε με μια διαδικασία ευρύτερων αλλαγών στα σώματα ασφαλείας. Την περίοδο αυτή διαμορφώθηκαν οι προϋποθέσεις για αποτελεσματικότερο πολιτικό έλεγχο τους από την πολιτεία, μέσω της απομάκρυνσή τους από την επιρροή και τον έλεγχο των ενόπλων δυνάμεων. Τούτο έγινε αντιληπτό από την ενοποίηση των δύο αστυνομικών σωμάτων, που σήμαινε την εξαφάνιση του στρατιωτικού σώματος της Χωροφυλακής, και την ακόλουθη δημιουργία της Ελληνικής Αστυνομίας. Επιπλέον, υπήρξαν οργανωτικές και λειτουργικές αλλαγές, όπως οι προσλήψεις ατόμων από όλα τα στρώματα της ελληνικής κοινωνίας, με προφανές αποτέλεσμα την αποδυνάμωση διαφόρων υποσυστημάτων εξουσίας και δικτύων που ιστορικά έλεγχαν τους μηχανισμούς των σωμάτων ασφαλείας και που συνδέονταν τουλάχιστον μετά τον εμφύλιο με κομματικούς σχηματισμούς της συντηρητικής παράταξης. Το

άνοιγμα των σωμάτων ασφαλείας στην κοινωνία συνδέεται άμεσα με την εμφάνιση διαστάσεων εκδημοκρατισμού στη λειτουργία των σωμάτων. Τέλος, τρίτος άξονας της πολιτικής της νέας διακυβέρνησης απέναντι στα σώματα ασφαλείας ήταν η πολιτική λήθης του παρελθόντος, οι υπερβάσεις των διχαστικών αναφορών σε μια προσπάθεια συμφιλίωσης των σωμάτων ασφαλείας και ειδικά της αστυνομίας με τους πολίτες.

Παρόλα αυτά, η μεταρρυθμιστική προσπάθεια και λόγω των αντιστάσεων που συνάντησε στο εσωτερικό των σωμάτων δεν πέτυχε πλήρως τους στόχους της. Για παράδειγμα, το νέο αστυνομικό σώμα που δημιουργήθηκε στη θέση των δύο προηγούμενων, η Ελληνική Αστυνομία, βάσει του Καταστατικού της Χάρτη, του Ν.1481/84, δεν απώλεσε τον στρατιωτικό χαρακτήρα της και εξακολουθούσε να υπάγεται στις ένοπλες δυνάμεις για λόγους εθνικής άμυνας ή ανάγκης. Η ανάγκη ελέγχου των σωμάτων ασφαλείας από την κυβέρνηση, αλλά κυρίως η ανάγκη απόσπασης πολιτικής συναίνεσης, που εκτός των άλλων συνεπαγόταν και απτά πολιτικά οφέλη, οδήγησε τις κυβερνήσεις της πρώτης περιόδου διακυβέρνησης από το ΠΑ.ΣΟ.Κ, αλλά και σε μεγάλο βαθμό και αυτές που ακολούθησαν, σε πολιτικές συναίνεσης απέναντι στα ηγετικά κλιμάκια της ιεραρχίας των σωμάτων ασφαλείας. Εξασφαλίζοντας τον πολιτικό έλεγχο των σωμάτων ασφαλείας, τόσο από θεσμική πλευρά, καθώς υπάγονταν στον πλήρη έλεγχο της κυβέρνησης, όσο και μέσω της πολιτικής των αθρόων προσλήψεων ψηφοφόρων του κυβερνώντος κόμματος, η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ δεν προχώρησε σε ρήξεις με τις υπηρεσιακές elite των σωμάτων ασφαλείας.

Επιπλέον, η μεταρρυθμιστική προσπάθεια της περιόδου της δεκαετίας του '80, περίοδος που συνιστά ιστορικά την απαρχή μιας απόπειρας υλοποίησης μεταρρυθμιστικού έργου στα σώματα ασφαλείας και που συνδέεται με την κυβερνητική αλλαγή στην Ελλάδα, δεν υλοποίησε πλήρως τους στόχους της και στον τομέα του εκδημοκρατισμού των σωμάτων ασφαλείας, όπως αυτός εκδηλώνεται από τον εκσυγχρονισμό του συστήματος προσλήψεων των στελεχών. Και τούτο διότι, μπορεί να επιτεύχθηκε το άνοιγμα των σωμάτων ασφαλείας σε ευρύτερες κοινωνικές ομάδες, εντούτοις οι πελατειακές σχέσεις και τα δίκτυα παρέμειναν με μόνη, ουσιαστική όμως, διαφορά ότι πλέον δεν εξαρτώνται από ένα κέντρο εξουσίας, δηλαδή την συντηρητική παράταξη και τους μονοκομματικούς από άποψη προσωπικού

και ιδεολογίας, κρατικούς μηχανισμούς. Πλέον, εμφανίζεται μαζική στελέχωση του κρατικού μηχανισμού από στελέχη και ψηφοφόρους του ΠΑ.ΣΟ.Κ.

Κατά τη δεύτερη περίοδο διακυβέρνησης από το ΠΑ.ΣΟ.Κ διαμορφώθηκε στην πλήρη περίπου έκταση του σε σχέση με το παρόν το πλαίσιο δραστηριοποίησης των σωμάτων ασφαλείας. Την εν λόγω περίοδο υλοποιούνται δύο σημαντικές μεταρρυθμιστικές πρωτοβουλίες. Η πρώτη αφορά την εισαγωγή του θεσμού των πανελληνίων εξετάσεων για την πρόσληψη προσωπικού για τη στελέχωση της αστυνομίας και της πυροσβεστικής. Η δεύτερη αφορά την αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών στα στελέχη των σωμάτων ασφαλείας.

Η δραστηριοποίηση του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας αντικειμενικά επέφερε σημαντικές αλλαγές τόσο στη λειτουργία των σωμάτων αυτών ως μηχανισμών, όσο και στους όρους και στις συνθήκες εργασίας του προσωπικού. Οι αλλαγές που επήλθαν, στις οποίες συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό το συνδικαλιστικό κίνημα του χώρου, θα μπορούσε επιγραμματικά να ειπωθεί ότι είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση της πολιτικής και υπηρεσιακής αυθαιρεσίας. Στις κατακτήσεις του συνδικαλιστικού κινήματος του χώρου περιλαμβάνεται η βελτίωση μιας σειράς διαστάσεων των εργασιακών συνθηκών του προσωπικού, όπως για παράδειγμα η πληρωμή της πέραν του πενθημέρου εργασίας, η απόδοση ημερήσιας ανάπαυσης μετά από νυχτερινή εργασία, η πληρωμή της υπερωριακής απασχόλησης, η αύξηση των αποδοχών, η αντικειμενικοποίηση, με το σύστημα της μοριοδότησης, των μεταθέσεων, η συμμετοχή εκπροσώπων των εργαζομένων στα συμβούλια μεταθέσεων, η υποχρέωση παροχής αιτιολογημένης γνώμης της ηγεσίας σε διαδικασίες αξιολόγησης του προσωπικού, καθώς και η δυνατότητα του ενδιαφερόμενου να εφεσιβάλλει την αρχική πρόταση της ηγεσίας, η νομική υποστήριξη σε διαδικασίες πειθαρχικού ελέγχου του προσωπικού, κλπ. Ακόμη, υπήρξε εκσυγχρονισμός του πειθαρχικού δικαίου του προσωπικού των τριών σωμάτων, ενώ απαλείφθηκαν και ορισμένες αναχρονιστικές διατάξεις που αφορούσαν την ιδιωτική ζωή, όπως για παράδειγμα η κατάργηση των περιορισμών και ελέγχου ως προς τη σύναψη γάμου. Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά το στάδιο της εμπειρικής έρευνας η ομάδα των πληροφορητών- κλειδιά που αποτελούνταν από τους συνδικαλιστές του χώρου, στο ερώτημα ποιο κατά τη γνώμη τους ήταν το σπουδαιότερο μέτρο

που ανέλαβε η πολιτεία για τον εκδημοκρατισμό των σωμάτων ασφαλείας, που τούτο άλλωστε επικαλέστηκε η τότε κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ για τη νομιμοποίηση του συνδικαλισμού στην αστυνομία και κατ'επέκταση, λόγω μεγέθους της αστυνομίας ως προς τον αριθμό του προσωπικού της, στα υπόλοιπα σώματα ασφαλείας, το σύνολο των ερωτώμενων απάντησε ότι το κυριότερο μέτρο ήταν η αναγνώριση του συνδικαλισμού.

Παρόλα αυτά, μπορεί να ειπωθεί ότι και στην περίπτωση του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας υπήρξε μια τομή σε σχέση με το παρελθόν, αλλά και μια συνέχεια. Τομή, για τον λόγο του περιορισμού της αυθαιρεσίας της εξουσίας απέναντι στο προσωπικό κατά κύριο λόγο, αλλά και δευτερευόντως απέναντι στους πολίτες της, καθώς και της βελτίωσης των συνθηκών εργασίας και διαβίωσης του προσωπικού. Συνέχεια, αφενός λόγω των δεδομένων περιορισμών στη συνδικαλιστική δράση που δεν επιτρέπει τη συνεργασία με αντίστοιχες ενώσεις άλλων εργασιακών χώρων, διαιωνίζοντας την «ιδιαιτερότητα» ως προς την αποστολή των εν λόγω κρατικών μηχανισμών με προφανή στόχο την συνέχιση του ελέγχου τους από την εκάστοτε κυβέρνηση. Αφετέρου, λόγω του γεγονότος ότι ουσιαστικά τα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας μέχρι στιγμής δεν έχουν στην προτεραιότητα των διεκδικήσεων τους τον μετασχηματισμό βασικών διαστάσεων, όπως η πλήρης αποστρατικοποίηση της αστυνομίας και του λιμενικού, το σύστημα εκπαίδευσης, κλπ, του τρόπου λειτουργίας των σωμάτων ασφαλείας. Για παράδειγμα, ως προς το ζήτημα της εξακολούθησης ύπαρξης στοιχείων του στρατιωτικού μοντέλου λειτουργίας, ειδικά στην αστυνομία και στο λιμενικό, να ειπωθεί ότι οι περιοδικές κρίσεις των αντιστρατήγων και αντιναυάρχων της Ελληνικής Αστυνομίας και του Λιμενικού Σώματος αντίστοιχα υλοποιούνται από τριμελείς επιτροπές στις οποίες μετέχουν πέρα από τον Αρχηγό του κάθε σώματος και δύο αντιστράτηγοι του Στρατού Ξηράς και του Πολεμικού Ναυτικού αντίστοιχα. Ο στρατιωτικός χαρακτήρας και η στρατιωτική νοοτροπία αποφαίνονται και από το σύστημα εκπαίδευσης, που αναπαράγει αντιλήψεις και νοοτροπίες ως προς το πρότυπο αστυνόμευσης περασμένων δεκαετιών. Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις του χώρου δεν αμφισβήτησαν, σε τελική ανάλυση, συγκεκριμένες πλευρές του τρόπου οργάνωσης των σωμάτων ασφαλείας, ενώ και οι γενικότεροι στόχοι της αποστολής τους, πέρα από την αφοσίωση στο

δημοκρατικό πολίτευμα, που όμως αποτελεί μια συρρίκνωση ως προς το περιεχόμενο που δίνεται στην δημοκρατική λειτουργία των σωμάτων ασφαλείας, παρέμειναν σε μεγάλο βαθμό αναλλοίωτοι με τα όσα ίσχυαν πριν τη μεταπολίτευση. Για παράδειγμα, όπως αναδείχθηκε και από τα ευρύματα της εμπειρικής έρευνας, μέλημα των συνδικαλιστικών οργανώσεων του χώρου είναι η συμμετοχή εκπροσώπων τους στις διάφορες επιτροπές αξιολόγησης του προσωπικού, κρίσεων, προμηθειών, κλπ, στόχος που αντικειμενικά περιορίζει θέτοντας σε δεύτερη μοίρα τη διερεύνηση της δράσης τέτοιων θεσμών, όπου παρά τη συμμετοχή εκπροσώπων από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις εξακολουθούν να εμφανίζονται κρούσματα αδιαφάνειας στη λήψη αποφάσεων, η εκάστοτε κυβέρνηση εξακολουθεί να ελέγχει, μέσω της προαγωγής προσκείμενων σε αυτή στελεχών, τα σώματα ασφαλείας ενώ εξακολουθούν να υφίστανται κρούσματα διαφθοράς. Η συμμετοχή συνδικαλιστικών εκπροσώπων σε ανάλογους θεσμούς μπορεί να μειώνει την αυθαιρεσία της εξουσίας, πολιτικής και υπηρεσιακής, όμως δεν την απαλείφει από τη στιγμή που η μέχρι σήμερα δράση των συνδικάτων του χώρου περιορίζεται στη διατύπωση αιτημάτων συμμετοχής σε αυτούς τους θεσμούς, χωρίς να γίνεται ουσιαστική αναφορά για τους στόχους και τα αποτελέσματα της δράσης αυτών των θεσμών στην καθημερινή λειτουργία των σωμάτων ασφαλείας. Άλλωστε, για τον λόγο αυτό από την εμπειρική έρευνα και ειδικότερα από στελέχη που είτε αποσύρθηκαν από την ενεργό συνδικαλιστική δράση, είτε δεν υπήρξαν ποτέ συνδικαλισμένα, αναδείχθηκε ότι βασικός λόγος μη ενεργού συμμετοχής, παρά την υψηλή συνδικαλιστική πυκνότητα των μελών στα συνδικαλιστικά δρώμενα είναι η αίσθηση ότι δεν αλλάζει κάτι στα σώματα ασφαλείας και θεωρούν ως υπεύθυνες για αυτό τις συνδικαλιστικές ηγεσίες, οι οποίες όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά, ασκούν «συνδιοίκηση με τη φυσική ηγεσία» στο εσωτερικό του κάθε σώματος.

Επίσης, έχοντας συνυφανθεί η δημοκρατική λειτουργία των σωμάτων ασφαλείας με την πίστη στο δημοκρατικό πολίτευμα, δίνοντας δηλαδή έμφαση σε τυπικά γνωρίσματα αξιολόγησης της λειτουργίας και δράσης ενός θεσμού, δεν δόθηκε, και με ευθύνη των συνδικάτων του χώρου, η πρέπουσα βαρύτητα σε ορισμένες πρακτικές και πολιτικές βίαιες που εξακολουθούν να χαρακτηρίζουν τον τρόπο δράσης των σωμάτων ασφαλείας, ειδικά εκείνων, όπως η αστυνομία και το λιμενικό, που έχουν ως αντικείμενό τους την

αστυνόμηση, με αποτέλεσμα να διαιωνίζεται ένα πρότυπο αστυνόμησης που στηρίζεται στη σύγκρουση με την κοινωνία και ειδικότερα με τον έλεγχο και στιγματισμό συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων (όπως για παράδειγμα οι αναρχικοί), τόπων (όπως για παράδειγμα τα κέντρα των πόλεων, Εξάρχεια, Ομόνοια, κλπ), κοινωνικών κινημάτων, μεταναστευτικών κοινοτήτων, ομάδων του κοινωνικού περιθωρίου και της μικρο- εγκληματικότητας του δρόμου. Για τα ζητήματα του αναπροσανατολισμού της δράσης των σωμάτων ασφαλείας, υπό τις νέες συνθήκες οικονομικής και κοινωνικής αβεβαιότητας, λόγω της ενίσχυσης των δυνάμεων του κεφαλαίου σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις δεν έχουν δώσει ιδιαίτερη έμφαση. Ως προς το ζήτημα αυτό, του αναπροσανατολισμού του τρόπου δράσης των σωμάτων ασφαλείας, τα συνδικάτα του χώρου αφιερώνουν κατά κύριο λόγο τις δυνάμεις τους σε ένα επίπεδο που λειτουργεί περισσότερο συμβολικά, παρά έχει πρακτικά αποτελέσματα, δηλαδή επιζητάται να γίνει αντιληπτό από την ευρύτερη κοινωνία ότι «είμαστε κι εμείς εργαζόμενοι». Να λειτουργήσει δηλαδή ένας προστατευτικός κλοιός γύρω από το προσωπικό κατά την άσκηση των καθηκόντων του. Παρόλα αυτά, συγκεκριμένες εκφάνσεις της δράσης των συνδικάτων του χώρου, όπως αναλύθηκε σε προηγούμενα τμήματα της μελέτης, οδηγούν σε περιχαράκωση των σωμάτων ασφαλείας από άλλους εργασιακούς χώρους, διαιωνίζοντας την «ιδιαιτερότητά» τους με προφανές στο συγκεκριμένο ζήτημα αποτέλεσμα, αυτό των συγκρούσεων τους με την κοινωνία.

Κατά συνέπεια, η συσχέτιση του εκδημοκρατισμού των σωμάτων ασφαλείας με την αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών στο προσωπικό τους παρουσιάζει σοβαρά ελλείμματα. Και τούτο διότι, η αναγνώριση συνδικαλιστικών δικαιωμάτων, και μάλιστα όχι στην πλήρη έκτασή τους αφού απαγορεύεται το δικαίωμα της απεργίας και η συνεργασία με αντίστοιχες οργανώσεις άλλων εργασιακών χώρων, αποτελεί μία μόνο διάσταση δημοκρατικής λειτουργίας των σωμάτων ασφαλείας. Με την εγκαθίδρυση της Τρίτης Ελληνικής Δημοκρατίας ζητήματα όπως ο προσανατολισμός της δράσης των σωμάτων ασφαλείας, το σύστημα εκπαίδευσης του προσωπικού, οι σχέσεις με την κοινωνία παρέμειναν κατά βάση απaráλλαχτα με όσα συνέβαιναν κατά το παρελθόν. Η νομιμοποίηση των συνδικάτων αποτέλεσε μια «τομή στη συνέχεια», περιορίζοντας αυταρχικές συμπεριφορές της

πολιτείας και της υπηρεσιακής ηγεσίας τόσο προς το προσωπικό, όσο και προς την κοινωνία γενικότερα. Όμως, οι στόχοι και το πρότυπο οργάνωσης των σωμάτων ασφαλείας δεν μετατράπηκε ριζικά με αποτέλεσμα να εξακολουθούν να παρατηρούνται φαινόμενα αδικαιολόγητης χρήσης βίας, στιγματισμού συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, ρατσισμού και διαφθοράς. Το ζήτημα δεν είναι τόσο η ανάδειξη, καταγγελία και καταδίκη τέτοιων παράνομων συμπεριφορών των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας, όπως πρεσβεύουν κατά καιρούς οι συνδικαλιστικοί εκπρόσωποί τους σε μια ένδειξη αλλαγής της νοοτροπίας των σωμάτων ασφαλείας, στην οποία υποβοήθησε και η δραστηριοποίηση των συνδικαλιστικών οργανώσεων τους, όσο το ότι σε συνθήκες ομαλού δημοκρατικού βίου εξακολουθούν να υφίστανται ανάλογα φαινόμενα, που διαμορφώνουν συνθήκες σύγκρουσης στις σχέσεις κοινωνίας και σωμάτων ασφαλείας και ένα αυξημένο αίσθημα αδυναμίας διασφάλισης των ατομικών δικαιωμάτων κυρίως όσων δεν μπορούν να τα διεκδικήσουν, όπως οι διάφορων ειδών «μειονότητες». Ευθύνη των συνδικαλιστικών οργανώσεων του χώρου αποτελεί το γεγονός ότι ζητήματα που σχετίζονται με το περιεχόμενο και τους στόχους της δράσης των σωμάτων ασφαλείας έρχονται σε δεύτερη μοίρα στις προτεραιότητες των προς διεκδίκηση και επίλυση αιτημάτων τους χάρη της διεκδίκησης συγκεκριμένων υλικών ωφελημάτων.

6.3.2. Ο τρόπος ένταξης της δράσης του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας απέναντι στα διλήμματα στρατηγικής που το ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα αντιμετωπίζει

Σε μια αρνητική για τον κόσμο της εργασίας χρονική συγκυρία με τη μεταβολή επί το δυσμενέστερο του συσχετισμού δύναμης για την εργασία προς όφελος του κεφαλαίου η συζήτηση για το μέλλον των συνδικάτων, της αναγκαιότητας και της καταλληλότητας σε τελική ανάλυση αυτά να εκπροσωπούν τη μισθωτή εργασία στο νέο τοπίο που διαμορφώνεται κάτω από τη δυναμική των αλλαγών που συντελούνται στην παραγωγική διαδικασία και της ενίσχυσης των νεοφιλελεύθερων ιδεών, που δίνουν προτεραιότητα στην επίτευξη ατομικών παρά συλλογικών επιδιώξεων, βρίσκεται διαρκώς στο προσκήνιο. Σε ένα πλαίσιο πολιτικής και κοινωνικής

οργάνωσης που ο Κράουτς¹⁹⁷, το χαρακτηρίζει «μεταδημοκρατικό» και που κύριο γνώρισμά του είναι η τάση μεταλλαγής των δυτικών κοινωνιών, όπου αν και διατηρούνται δομικά χαρακτηριστικά δημοκρατικής πολιτικής λειτουργίας, όπως για παράδειγμα διενέργεια εκλογών, καθολικά συνταγματικά δικαιώματα, εν τούτοις η δημοκρατία διαβρώνεται μέσα από την υπέρμετρη συγκέντρωση εξουσίας και οικονομικής δύναμης σε ηγεμονικές μερίδες προνομιούχων, έχει διαμορφωθεί, σύμφωνα με τον ίδιο, ένα ετερόκλητο πλήθος που το συγκροτούν τμήματα της βιομηχανικής εργατικής τάξης και νέα μεσαία στρώματα που προκύπτουν από την παραγωγική αναδιάρθρωση. Το πλήθος αυτό, για τον Κράουτς, συνιστά μια μάζα ατόμων απογοητευμένων, συλλογικά ανοργάνωτων και στραμμένων στην επιδίωξη προσωπικών επιδιώξεων παρά κοινωνικών οραμάτων, το οποίο συνθέτει τον «απέχοντα όχλο» της σύγχρονης δημοκρατίας. Αποτέλεσμα της εν λόγω κατάστασης είναι ότι μεγάλες κοινωνικές κατηγορίες πληθυσμού έχουν συμβιβαστεί με την αναποτελεσματικότητα των παραδοσιακών φορέων, όπως τα πολιτικά κόμματα και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις, για την εξυπηρέτηση των αναγκών τους και απομακρύνονται από αντίστοιχους φορείς.

Όμως, παρά τις σημαντικές αλλαγές που υφίσταται η εργασία, λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης, την κρίση του «τυπικού» εργασιακού προτύπου με την ανάπτυξη «ευέλικτων» μορφών απασχόλησης, παρά τις αλλαγές στη σύνθεσή της, η εργασία εξακολουθεί να αποτελεί τον έτερο βασικό πόλο ενός συστήματος, που παρά τις παραλλαγές του δεν αποβάλλει την ουσία των εγγενών εκμεταλλευτικών σχέσεων που το διέπουν¹⁹⁸ και κατά συνέπεια δεν έχει εξαντλήσει το περιεχόμενο των διεκδικήσεών της, ώστε να απεμπολεί στο διηνεκές την περαιτέρω υπεράσπιση των συμφερόντων της. Άλλωστε, παρά τις επιμέρους μετατοπίσεις στο εσωτερικό της, ο ρόλος της μισθωτής εργασίας είναι συνεχώς αυξανόμενος στο σύνολο της απασχόλησης στις σύγχρονες οικονομίες, λόγω της συρρίκνωσης της απασχόλησης στη γεωργία και στη μικρή επιχειρηματικότητα.

¹⁹⁷ Κράουτς, Κ., *Μεταδημοκρατία*, Εκκρεμές, Αθήνα, 2006, σελ. 55-90.

¹⁹⁸ Κουζής, Γ., *Τα χαρακτηριστικά του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος*, Gutenberg, Αθήνα, 2007, σελ. 17

Η ενίσχυση του κεφαλαίου έναντι της εργασίας λόγω των παραγωγικών και ιδεολογικών ανατροπών που επήλθαν από τη δεκαετία του '70 και οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα την αμφισβήτηση του κεϋνσιανού κράτους πρόνοιας και τη λειτουργία που είχαν σε αυτό με την θεσμοποίησή τους ως κοινωνικοί εταίροι τα συνδικάτα, είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση της επιρροής των συνδικάτων, τα οποία άλλωστε βιώνουν μείωση της συνδικαλιστικής πυκνότητας. Παρόλα αυτά, παρά την πίεση που υφίστανται τα συνδικάτα λόγω της δράσης εξωγενών (διεθνοποίηση της οικονομίας, μειωμένα εμπόδια στην κυκλοφορία του κεφαλαίου, δομική ανεργία, ευέλικτες μορφές απασχόλησης, σύγχρονη δομή της μισθωτής εργασίας, υποχώρηση των συλλογικών οραμάτων) και εσωγενών (εσωτερικοί ανταγωνισμοί, ιδεολογικές αντιπαραθέσεις, έλλειψη συντονισμού δράσης, οργανωτικές αναντιστοιχίες) παραγόντων, σύμφωνα με τον Παλαιολόγο¹⁹⁹, η ιστορική εμπειρία δείχνει ότι τα συνδικάτα έχουν παρακολουθήσει μέχρι σήμερα με επιτυχία όλες τις μεγάλες μεταμορφώσεις του καπιταλισμού, καταφέροντας μέσα από τη δική τους αναπροσαρμογή- συχνά μέσα και από έντονες εσωτερικές διαμάχες, συγκρούσεις, αλλά και διασπάσεις- να βρίσκουν απαντήσεις στις κάθε φορά νέες προκλήσεις και να διασφαλίζουν όχι μόνο την επιβίωση της οργάνωσης, αλλά και τον αποφασιστικό ρόλο της στη διαμόρφωση των εξελίξεων. Προς επίρρωση της παραπάνω θέσης και για τη σπουδαιότητα που εξακολουθεί να έχει, παρά την κρίση, η συλλογική εκπρόσωπηση της μισθωτής εργασίας, θα πρέπει να σημειωθεί ότι μετά τη δεκαετία του '80, όπου ήδη είχε κατισχύσει η ιδεολογία του νεοφιλελευθερισμού, πέραν της Ελλάδας, οι εργαζόμενοι στις ανατολικές ευρωπαϊκές χώρες μετά την πτώση του «υπαρκτού» σοσιαλισμού προχώρησαν στη δημιουργία συνδικάτων και όχι μόνο στον χώρο των σωμάτων ασφαλείας.

Παρά το γεγονός ότι το συνδικαλιστικό κίνημα μέχρι σήμερα έχει κατορθώσει να βρίσκει απαντήσεις στις προκλήσεις που η μισθωτή εργασία κατά καιρούς αντιμετωπίζει, τούτο δεν σημαίνει ότι η σημερινή κρίση δεν έχει επηρεάσει τα συνδικάτα, όπως άλλωστε τεκμαίρεται κι από τη μείωση της συνδικαλιστικής τους πυκνότητας, και ότι η κρίση αυτή δεν μπορεί σε κρίση

¹⁹⁹ Παλαιολόγος, Ν., *Εργασία και συνδικάτα τον 21^ο αιώνα*, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Αθήνα, 2006, σελ. 272

επιβίωσης για τα συνδικάτα. Για τον Κουζή²⁰⁰, τα συνδικάτα έχοντας την εγγενή δυναμική να διαδραματίσουν ρόλο παρέμβασης που θα οδηγεί στην άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων ανακατανέμοντας πλούτο υπέρ της εργασίας, αντιμετωπίζουν το δίλημμα, στην απάντηση του οποίου ρόλο θα παίξουν οι ευρύτεροι συσχετισμοί, καθώς και οι διεργασίες στο εσωτερικό των συνδικάτων, αν θα υπερισχύσουν οι τάσεις που στοχεύουν σε ριζικές μεταρρυθμίσεις, που βελτιώνουν συνολικά την εικόνα των μισθωτών, ή εκείνες που αρκούνται σε σχετικά ανώδυνες για το σύστημα παρεμβάσεις, που συχνά συνοδεύονται με όρους συνολικής υποβάθμισης της εργασίας.

Για την αντιμετώπιση της κρίσης οι συλλογικές εκπροσωπήσεις της μισθωτής εργασίας έχουν υιοθετήσει διεθνώς ορισμένες στρατηγικές εξόδου από την κρίση, που έχουν ως στόχο την προσέλκυση μελών για την αύξηση της συνδικαλιστικής πυκνότητας. Δύο από τις κύριες στρατηγικές είναι οι συγχωνεύσεις επιμέρους συνδικαλιστικών οργανώσεων και οι πολιτικές για την προσέλκυση μελών. Τα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας στην Ελλάδα προκρίνουν τη δεύτερη επιλογή.

Με σκοπό όχι τόσο την αντιστροφή των τάσεων μείωσης του αριθμού των μελών τους, αφού τα συνδικάτα του χώρου εμφανίζουν πολύ υψηλή συνδικαλιστική πυκνότητα, αλλά κυρίως για την ενεργητικότερη παρουσία των μελών τους στα τεκταινόμενα των συνδικάτων, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις των σωμάτων ασφαλείας έχουν πάρει πρωτοβουλίες στην κατεύθυνση διαμόρφωσης μέτρων προσέλκυσης των μελών τους. Τα μέτρα που κατά κύριο λόγο έχουν εμφανιστεί είναι, πρώτον, η προσφορά εκπτώσεων και ειδικών τιμών σε πάσης φύσεως εμπορεύματα και υπηρεσίες, εκπτώσεις τις οποίες αρκετές φορές έχει διαπραγματευθεί η ηγεσία των συνδικάτων, δεύτερον, η έμφαση στην παροχή εξατομικευμένων υπηρεσιών πληροφόρησης και στήριξης σε ζητήματα νομικού χαρακτήρα, συνταξιοδότησης φορολογίας, κλπ, και τρίτον, η διαμόρφωση ομαδικού χαρακτήρα προσφυγών, ώστε να κοστολογείται φθηνότερα για το μέλος, για τη διεκδίκηση ενός, οικονομικής υφής κατά κύριο λόγο, αιτήματος.

Παρόλα αυτά, η απονομή προνομίων στα μέλη δεν οδηγεί κατ'ανάγκη στη μεγαλύτερη ενεργοποίησή τους. Από τη στιγμή που έχει εξασφαλιστεί η

²⁰⁰ Κουζής, Γ., ο.π, σελ. 17

υψηλή συνδικαλιστική πυκνότητα, λόγω της μεγαλύτερης ασφάλειας που παρέχει στους εργαζόμενους η εργασία στο Δημόσιο, και το ζητούμενο είναι η ενεργητικότερη συμμετοχή των μελών στις διεργασίες των συνδικάτων, αυτή η συμμετοχή δεν εξασφαλίζεται με μια εργαλειακού τύπου σχέση δούναι και λαβείν μεταξύ συνδικάτου και μελών. Από τη στιγμή που το ζητούμενο είναι η ενεργός και μαζική συμμετοχή των μελών τα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας με την πολιτική τους θα πρέπει να δώσουν έμφαση στη γενεσιουργό αιτία δημιουργίας των συνδικάτων, τα οποία πρώτα και κύρια είναι οργανώσεις αλληλεγγύης των μισθωτών εργαζομένων, οργανώσεις προάσπισης και προώθησης συλλογικών συμφερόντων της εργασίας. Θέλοντας να καταπολεμήσουν το σύμπτωμα της παθητικής στάσης των μελών προωθούν πολιτικές που οδηγούν στο ίδιο αποτέλεσμα, διότι ο προσανατολισμός στις ατομικές ανάγκες των μελών διαμορφώνει έναν παθητικό ρόλο στο πλαίσιο της οργάνωσης και τείνει «στην εγκαθίδρυση μιας σχέσης μεταξύ συνδικάτων και μελών, η οποία μετατρέπει, κατά κύριο τρόπο, τα μέλη σε «πελάτες» και τα συνδικάτα σε «επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών», απομακρύνοντας από την προοπτική συλλογικής δράσης»²⁰¹. Με τον τρόπο αυτό όμως, πέραν της παθητικότητας που διαμορφώνουν ανάλογες στρατηγικές, οι οποίες υποτίθεται ότι υιοθετούνται για να καταπολεμήσουν αυτή την παθητικότητα, προκύπτει και μια ακόμη συνέπεια με μακροπρόθεσμες επιπτώσεις για συνδικάτα, όπως αυτά των σωμάτων ασφαλείας, που υιοθετούν ανάλογες στρατηγικές. Τούτη αφορά το γεγονός ότι με την στρατηγική προσέλκυσης μελών που υιοθετούν τα συνδικάτα των σωμάτων ασφαλείας συνεπάγεται ότι τα ίδια τα συνδικάτα δεν αναγνωρίζουν στον εαυτό τους ευθύνη για την αδυναμία προσέλκυσης νέων μελών, συνεπώς δεν μπορεί να υπάρξει μια ευρύτερη συζήτηση στο εσωτερικό των συνδικάτων για την πορεία τους και τον τρόπο με τον οποίο θα αντιμετωπίσουν τις ευρύτερες εξελίξεις στο εργασιακό τους περιβάλλον. Άλλωστε, σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, στο ερώτημα για τους λόγους που ενώ η συνδικαλιστική πυκνότητα των συνδικάτων του χώρου είναι υψηλή δεν είναι το ίδιο έντονη η συμμετοχή των μελών στις εσωτερικές διεργασίες των σωματείων, η απάντηση που κατά κύριο λόγο δόθηκε από την

²⁰¹ Παλαιολόγος, Ν., ο.π., σελ. 291

ομάδα των πληροφορητών που συνιστούσαν οι συνδικαλιστικές ηγεσίες του χώρου ήταν, ότι από τη στιγμή που τα προβλήματα που είχε ο χώρος, όπως το οικονομικό, ή το ωράριο εργασίας αντιμετωπίστηκαν επιτυχώς από τα συνδικάτα, τα μέλη απέχουν πλέον και συμμετέχουν συνήθως μόνο στις εκλογικές διαδικασίες των συνδικάτων. Από την παραπάνω στάση γίνεται φανερό ότι οι συνδικαλιστικές ηγεσίες δεν αναγνωρίζουν κάποια ευθύνη στο πρόσωπό τους για τη χαμηλή παρουσία των μελών στην καθημερινή λειτουργία των συνδικάτων, ευθύνη που όπως φαίνεται την επιρρίπτουν στα ίδια τα μέλη.

Έχοντας ως σκεπτικό δράσης τους αφενός, ότι έχουν επιτευχθεί κατά κύριο λόγο τα βασικότερα αιτήματα που αντιμετωπίζουν, γι'αυτό άλλωστε δεν υπάρχουν και πολλά ενεργά μέλη και αφετέρου, ότι για την προσέλκυση μελών είναι χρήσιμη η στρατηγική απόδοσης προνομίων και εξατομικευμένων υπηρεσιών, οι συνδικαλιστικές ηγεσίες του χώρου έχουν υιοθετήσει μια λειτουργική θεώρηση για τον ρόλο των συνδικάτων και τον τρόπο δράσης. Με το σκεπτικό αυτό όμως και χωρίς τον αναπροσανατολισμό της δράσης τους στην πρόταξη συλλογικών επιδιώξεων, ούτε η πολιτική προσέλκυσης μελών επιτυγχάνεται, από τη στιγμή που το συνδικάτο θα είναι αναγκασμένο διαρκώς να προβαίνει σε μεγαλύτερου ύψους υπηρεσίες στους «πελάτες» του, και μάλιστα σε κάθε πελάτη χωριστά, αλλά κυρίως χάνει τον διεκδικητικό του χαρακτήρα και συνεπώς του πυλώνες πάνω στους οποίους στηρίχθηκε η επίτευξη των όποιων μέχρι σήμερα αιτημάτων του χώρου ικανοποιήθηκαν από την πολιτεία.

Η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο ο συνδικαλισμός στα σώματα ασφαλείας συνδέεται με ευρύτερες κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις που καθορίζουν τον χώρο, όπως ο εκδημοκρατισμός και η απάντηση που δίνεται στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα το ευρύτερο συνδικαλιστικό κίνημα παγκοσμίως, αποτελούν ανοιχτά ερωτήματα προς διερεύνηση.

Η διερεύνηση και ανάλυση της διαμόρφωσης και του τρόπου δράσης του συνδικαλισμού στα σώματα ασφαλείας είναι αντιληπτό ότι είναι αδύνατο να ολοκληρωθεί στο πλαίσιο μιας διδακτορικής διατριβής. Άλλωστε, η θεωρητική ανάλυση και η εμπειρική έρευνα απάντησαν σε συγκεκριμένες υποθέσεις εργασίας και στα ζητούμενα, τα οποία προέκυψαν.

Η παρούσα διατριβή είναι δυνατό να αποτελέσει την αφετηρία για την ανάπτυξη ενός γόνιμου προβληματισμού σχετικά με αυτό καθαυτό τον ρόλο και τον τρόπο δράσης του συνδικαλιστικού μορφώματος στα σώματα ασφαλείας, όσο, και με αφορμή τη διερεύνηση του υπό μελέτη αντικειμένου, ευρύτερων ζητημάτων σχετικά με τον ρόλο του ευρύτερου συνδικαλιστικού κινήματος υπό το πρίσμα των νέων οικονομικών και ιδεολογικών εξελίξεων και τον τρόπο με τον οποίο νέα, με την έννοια της πρόσφατης εμφάνισής τους, συνδικαλιστικά εγχειρήματα αντιμετωπίζουν τις σύγχρονες προκλήσεις, οδηγώντας με αυτό τον τρόπο σε μια πρώτη αξιολόγηση των στρατηγικών τους.

Η παρούσα διατριβή κλήθηκε να απαντήσει σε συγκεκριμένα ερωτήματα, σε ένα συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, με μια συγκεκριμένη μεθοδολογία. Είναι θεμιτό και αναγκαίο η έρευνα να προχωρήσει, είτε απαντώντας στα ερωτήματα με διαφορετικό τρόπο, είτε θέτοντας νέα. Αν η παρούσα έρευνα μπορεί να συμβάλλει στην Έρευνα, ευκαταία συνέπεια για έναν ερευνητή, είτε γεννώντας νέα ερωτήματα, είτε δίνοντας διαφορετικές απαντήσεις στα ήδη υπάρχοντα, αυτό από μόνο του θα συνιστούσε μια θετική συνεισφορά της παρούσας διατριβής.

Βιβλιογραφία

A) Ξενόγλωσση

- **Bayley, D. H, (ed.),** *Police and society*, Sage, 1977
- **Brodgen, M.,** *The police: autonomy and concent*, Academic Press, London, 1982
- **Cohn, A., (ed.),** *The future of policing*, Sage, 1978
- **Diani, M. and R., Eyerman,** *Studying collective action*, Sage 1992
- **Duverger, M.,** *Μέθοδοι κοινωνικών επιστημών*, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1989
- **Fielding, G. N.,** *The police and social conflict*, The Athlone Press, London, 1991
- **Goldthorpe, J.,** *Order and conflict in contemporary capitalism*, Clarendon, 1988
- **Ioannou, C.,** *Trade unions in Greece*, Friedrich Ebert Foundation, 1999
- **Koumandaraki, A.,** *Labour identity in the semi periphery*, University of Essex, 1995
- **Mann, P. H.,** *Methods of social Investigation*, Blackwell, Oxford 1985
- **Morgan, D. L.,** *Focus groups as qualitative research*, Sage, 1997
- **Regini, M., (ed.),** *The future of labour movements*, London 1992
- **Reiner, R.,** *The blue-coated worker, a sociological study of police unionism*, Cambridge University Press, 1978
- -----, *The politics of the police*, Toronto University Press, 1992
- **Smith, C., (ed.),** *White collar work*, Macmillan
- **Sverke, M., (e.d),** *The future of trade unionism*, Ashgate

B) Ελληνική

- **Αλεξανδρόπουλος, Σ.,** *Συλλογική δράση και αντιπροσώπευση συμφερόντων πριν και μετά τη μεταπολίτευση*, Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 1990
- , *Θεωρίες για τη Συλλογική δράση και τα συλλογικά κινήματα*, Κριτική, Αθήνα 2001
- **Αλιβιζάτος, Ν.,** *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση*, Θεμέλιο
- , *Η συνταγματική θέση των ενόπλων δυνάμεων*, Σάκκουλας, 1987
- , «Το νομικό καθεστώς των σωμάτων ασφαλείας», ΝοΒ, 1983
- **Αλτουσέρ, Λ.,** *Θέσεις*, Θεμέλιο, 1977
- **Άμπεντροτ, Β.,** *Κοινωνική ιστορία του ευρωπαϊκού εργατικού κινήματος*, Οδυσσέας
- **Ανδρικόπουλος, Μ.,** *Έτσι έγινε η αρχή*, Κέδρος, 2001
- **Βεργόπουλος, Κ.,** *Το κράτος στον περιφερειακό καπιταλισμό*, Εξάντας, 1985
- **Βιδάλη Σ.,** *Έλεγχος του εγκλήματος και δημόσια αστυνομία*, Σάκκουλας, Αθήνα 2007
- **Βούλγαρης, Γ.,** *Φιλελευθερισμός, Συντηρητισμός, κοινωνικό κράτος 1973-1990*, Θεμέλιο, Αθήνα 2003
- , «Πολιτική και Ελληνικός Εκσυγχρονισμός», στο Επιστημονικό Συμπόσιο, *Σύγχρονοι μηχανισμοί βίας και καταπίεσης*, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 15-18/3/2005
- **Γαροφαλλίδης, Θ.,** *Το δικαίωμα απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων*, Σάκκουλας, 1983
- **Γκράμσι, Α.,** *Πολιτικά κείμενα*, Οδυσσέας, 1976
- **Γκύρβιτς, Ζ.,** *Μελέτες για τις κοινωνικές τάξεις*, Gutenberg, 1986
- **Δεμερτζής, Ν., (επιμ.),** *Η ελληνική πολιτική κουλτούρα σήμερα*, Οδυσσέας, 1994
- , *Κουλτούρα, νεωτερικότητα, πολιτική κουλτούρα*, Παπαζήσης, 1989

- **Δερτιλής, Γ.Β., Λερναίον Κράτος**, Καστανιώτης, Αθήνα 2000
- **Δερτιλής, Γ.Β, Κωστής, Κ. (επιμ.)**, *Θέματα νεοελληνικής ιστορίας*, Σάκκουλας, 1991
- **Διαμαντούρος, Ν.**, *Πολιτικός Δυϊσμός και πολιτική αλλαγή*, Αλεξάνδρεια, 2000
- , *Οι απαρχές της συγκρότησης σύγχρονου κράτους στην Ελλάδα*, ΜΙΕΤ, 2000
- **Ένγκελς, Φ.**, *Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους*, Θεμέλιο, 1966
- **Ζαμπαρλούκου, Σ.**, «Συνδικαλιστικό κίνημα και κρατικός παρεμβατισμός στη μεταπολιτευτική Ελλάδα: μια συγκριτική προσέγγιση», στο Λυριτζής Χ. (επιμ.), *Κοινωνία και Πολιτική*, Θεμέλιο, Αθήνα 1996
- **Ζιανίκας, Χ.**, *Αστυνομικό σύστημα*, Σάκκουλας, 1995
- , *Η αθέατη πλευρά της αστυνομίας*, Γνώση, 1992
- , *Η αστυνομία σήμερα*, Εστία, 1990
- **Ιγκράο, Π.**, *Μάζες και εξουσία*, Θεμέλιο, 1979
- **Ιωάννου, Χ.**, *Μισθωτή απασχόληση και συνδικαλισμός στην Ελλάδα*, 1988
- **Καζάκος, Αρ.**, «Ο συνδικαλισμός στο αστυνομικό προσωπικό της ελληνικής αστυνομίας- συμμετοχή των αξιωματικών στις ενώσεις των αστυνομικών υπαλλήλων», ΔΕΝ, τόμος 53/97, σελ. 164
- **Κανελλοπούλου, Ν.**, *Η κομματική δραστηριότητα των δημοσίων υπαλλήλων*, Σάκκουλας, 1990
- **Κανελλοπούλου, Ν., Μακρυδημήτρης, Α., Χρυσανθάκης, Γ.**, *Το Σύνταγμα και τα πολιτικά δικαιώματα των δημοσίων υπαλλήλων*, Σάκκουλας, 1993
- **Καπούλας, Ζ.**, *Τα συλλογικά δικαιώματα της απεργίας και του συνεταιρίζεσθαι των δημοσίων υπαλλήλων*, Λιβάνης, Αθήνα 2002
- **Καρακατσάνη, Α.**, *Συλλογικό εργατικό δίκαιο*, Σάκκουλας, 1991
- **Καρνού, Μ.**, *Κράτος και πολιτική θεωρία*, Οδυσσέας, 1990

- **Κασιμάτη, Κ.,** *Επιλογή επαγγέλματος, πραγματικότητα, ή μύθος;*, ΕΚΚΕ, 1989
- (επιμ.), *Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα στο τέλος του 20ου αι.*, Gutenberg, 1997
- **Κασσίρερ, Ε.,** *Ο μύθος του κράτους*, Γνώση, 1991
- **Καστοριάδης, Κ.,** *Το επαναστατικό πρόβλημα σήμερα*, Ύψιλον, 1984
- **Κατσανέβας, Γ.,** *Το σύγχρονο συνδικαλιστικό κίνημα στην Ελλάδα*, Αθήνα, 1994
- **Κατσιμπάρδης, Γ.,** *Εργατικοί νόμοι και πώς εφαρμόζονται*, Νέα σύνορα, 1980
- **Κατσορίδας, Δ.,** *Βασικοί σταθμοί του εργατικού-συνδικαλιστικού κινήματος στην Ελλάδα, 1870-2001*, Αρχείο Ιστορίας Συνδικάτων ΓΣΕΕ, Αθήνα, 2008
- **Καφφές, Γ.,** *Εισαγωγή στην Στρατιωτική Κοινωνιολογία*, Παπαζήσης, Αθήνα 2005
- **Κιουκιάς, Δ.Κ.,** *Οργάνωση συμφερόντων στην Ελλάδα*, Εξάντας, Αθήνα, 1994
- **Κοτζιάς, Ν.,** *Η διαλεκτική του κράτους*, Νέα σύνορα, 1993
- **Κουζής, Γ.,** *Εργασιακές σχέσεις και ευρωπαϊκή ενοποίηση*, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2001
- , *Τα χαρακτηριστικά του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος*, Gutenberg, Αθήνα, 2007
- **Κουκιάδης, Γ.,** *Εργατικό δίκαιο, συλλογικές εργασιακές σχέσεις*, Σάκκουλας, 1999
- **Κουκουλές, Γ.,** *Ελληνικά συνδικάτα. Οικονομική αυτοδυναμία και εξάρτηση*, Οδυσσέας, 1994
- , *Για μια ιστορία του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος*, Οδυσσέας, 1994
- , «Αναδρομή σε ένα αμφιλεγόμενο παρελθόν» στο Κασιμάτη Κ. (επιμ.), *Το Ελληνικό Συνδικαλιστικό Κίνημα στο τέλος του 20^{ου} αιώνα*, Gutenberg, Αθήνα 1997

- **Κουκουλές, Γ., Τζανετάκος, Β.,** *Συνδικαλιστικό κίνημα 1981-1986, η μεγάλη ευκαιρία που χάθηκε*, Οδυσσέας, 1986
- **Κράουτς, Κ.,** *Μεταδημοκρατία*, Εκκρεμές, Αθήνα, 2006
- **Κυριαζή, Ν.,** *Η κοινωνιολογική έρευνα-κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999
- **Λάβδας, Κ.,** *Συμφέροντα και Πολιτική*, Παπαζήσης, Αθήνα 2004
- **Λαμπροπούλου, Ε.,** *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, Παπαζήσης, 1994
- **Λάσκι, Χ.,** *Το κράτος στη θεωρία και στην πράξη*, Κάλβος, 1984
- **Λιάκος, Α.,** *Εργασία και πολιτική στην Ελλάδα του μεσοπολέμου*, Ίδρυμα Εμπορικής Τράπεζας, 1993
- **Λιάσκος, Γ.,** *Η Ιστορία του συνδικαλιστικού κινήματος των δημοσίων υπαλλήλων*, Αθήνα, 1992
- **Λυριτζής Χ., Νικολακόπουλος Η., Σωτηρόπουλος Δ.,** *Κοινωνία και Πολιτική*, Θεμέλιο, Αθήνα 1996
- **Μαγκλιβέρας, Σ.,** *Ο κρατικός τομέας της οικονομίας στην Ελλάδα και η κρίση*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1988
- **Μαυρογορδάτος, Γ.,** *Μεταξύ Πιτυοκάμπη και Προκρούστη. Οι επαγγελματικές οργανώσεις στη σύγχρονη Ελλάδα*, Οδυσσέας, 1988
-- --, *Ομάδες πίεσης και Δημοκρατία*, Πατάκης, Αθήνα 2001
- **Μαυρογορδάτος, Γ., Χατζηιωσήφ, Χ.,** *Βενιζελισμός και αστικός εκσυγχρονισμός*, Παν. Εκδόσεις Κρήτης, 1988
- **Μητρόπουλος, Α.,** *Νεοφιλελευθερισμός και συνδικάτα*, Τολίδης, 1993
----, *Εργασία και συνδικάτα στη μεταβιομηχανική κοινωνία, ο ρόλος της δυαδικής κοινωνίας*, Νέα σύνορα, 1993
- **Μίλλιμπαντ, Ρ.,** *Το κράτος στην καπιταλιστική κοινωνία*, Πολύτυπο, 1984
- **Μιχαλοπούλου, Κ., Τσάρτας, Π., Γιαννησοπούλου, Μ., Καφετζής, Π., Μανώλογλου, Ε.,** *Μακεδονία και Βαλκάνια-Ξενοφοβία και Ανάπτυξη*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1998

- **Moskos, Ch.**, *Η στρατιωτική κοινωνιολογία στην Αμερική*, Παπαζήσης, Αθήνα 1996
- **Μπαλιμπάρ, Ε.**, *Η κριτική της πολιτικής στον Μαρξ*, Πολύτυπο, 1985
- **Μπόμπιο, Ν.**, *Το μέλλον της Δημοκρατίας*, Παρατηρητής, 1993
- **Μποτόπουλος, Κ.**, *Σοσιαλιστές και εξουσία*, Πόλις 1994
- **Muller, P., Surel Y.**, *Η ανάλυση των πολιτικών του κράτους*, Τυπωθήτω, Αθήνα 2002
- **Μουζέλης, Ν.**, *Μεταμαρξιστικές προοπτικές, για μια νέα πολιτική οικονομία και κοινωνιολογία*, Θεμέλιο, 1993
- , *Κοινοβουλευτισμός και εκβιομηχάνιση στην ημι- περιφέρεια*, Θεμέλιο, 1987
- **Όλσον, Μ.**, *Η λογική της συλλογικής δράσης*, Παπαζήσης, 1991
- **Παλαιολόγος, Ν.** *Συνδικάτα και μισθωτοί εργαζόμενοι*, Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 1991
- , *Εργασία και Συνδικάτα στον 21^ο αιώνα*, Μελέτες ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Αθήνα 2006
- **Περαντζάκη- Καρατσόγλου, Ι.**, *Μια αναφορά στη μέθοδο και τεχνικές των κοινωνικών επιστημών*, Πάντειο Πανεπιστήμιο- Τετράδια Εργασίας, Αθήνα 1999
- **Πετρινιώτη, Ξ.**, *Κράτος και εργασιακές σχέσεις*, Παπαζήσης, 1985
- **Πουланτζάς, Ν.**, *Το κράτος, η εξουσία, ο σοσιαλισμός*, Θεμέλιο 1982
- , *Οι κοινωνικές τάξεις στον σύγχρονο καπιταλισμό*, Θεμέλιο, 1990
- , *Πολιτική εξουσία και κοινωνικές τάξεις*, τόμοι 2, Θεμέλιο, 1975
- **Ρούσης, Γ.**, *Το κράτος*, Γκοβόστης, 1999
- **Σβορώνος, Ν.**, *Ανάλεκτα νεοελληνικής ιστορίας και ιστοριογραφίας*, Θεμέλιο, 1995
- **Szell, G.**, *Συμμετοχή- Εργατικός Έλεγχος και αυτοδιαχείριση*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1994
- **Σημίτης, Κ.**, *Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός της ελληνικής κοινωνίας*, Γνώση, 1989

- **Σπανού, Κ.** (επιμ.), *Κοινωνικές διεκδικήσεις και κρατικές πολιτικές*, Σάκκουλας, 1995
- **Σπουρδαλάκης, Μ.**, ΠΑ.ΣΟ.Κ, *Δομή, εσωκομματικές κρίσεις και συγκέντρωση εξουσίας*, Εξάντας, Αθήνα 1988
- --, *Για τη θεωρία και τη μελέτη των πολιτικών κομμάτων*, Εξάντας, Αθήνα 1990
- **Στεργιούλης, Α.**, *Η Ελληνική Αστυνομία κατά την περίοδο της μεταπολίτευσης*, Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 1999
- **Στρατούλης, Δ.**, *Οι εργασιακές σχέσεις στη δίνη του νεοφιλελεύθερου τυφώνα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2005
- **Συλλογικός Τόμος**, *Εργασία και Πολιτική, Συνδικαλισμός και οργάνωση συμφερόντων στην Ελλάδα, 1974-2004*, Ίδρυμα Σάκη Καραγιωργα, Αθήνα, 2007
- **Σωτηρόπουλος, Δ.**, «Η εγγαστρίμυθη εξουσία: Κοινωνία πολιτών και κεντρικό κράτος στην Τρίτη Ελληνική Δημοκρατία», στο Λυριτζής Χ., (επιμ.), *Κοινωνία και Πολιτική*, Θεμέλιο, Αθήνα 1996
- **Τάχος, Α., Σκουρής, Β.**, *Το δίκαιο της δημόσιας τάξης*, Σάκκουλας, 1990
- **Τραυλός-Τζανετάτος, Δ.**, *Εργατικό δίκαιο και πολιτική*, Σάκκουλας, 1986
- **Τσαλίκोगλου, Φ.**, (επιμ.), *Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των αστυνομικών για το εγκληματικό φαινόμενο*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 1994
- **Τσαούσης, Δ.**, *Η κοινωνία του ανθρώπου*, Gutenberg, 1987
- **Τσάτσος, Δ.**, *Προβλήματα Δημοκρατίας*, Ίκαρος, 1973
- **Τσουκαλάς, Κ.**, *Κράτος, κοινωνία, εργασία*, Θεμέλιο, 1986
- , *Η εξουσία ως λαός και ως έθνος*, Θεμέλιο, 1999
- , *Κοινωνική ανάπτυξη και κράτος*, Θεμέλιο, 1981
- , *Είδωλα πολιτισμού*, Θεμέλιο, 1991
- **Φεραγιόλι, Λ.**, *Αυταρχική Δημοκρατία και κριτική της πολιτικής*, Στοχαστής, 1984

- **Φίλιας, Β.**, *Κοινωνιολογία της υπανάπτυξης*, Σύγχρονη Εποχή, 1979
- **Φραγκάκης, Ν.**, (επιμ.), *Εργαζόμενοι στην Ελλάδα και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση*, Παπαζήσης, 1994
- **Χαραλάμπης, Δ.**, *Στρατός και πολιτική εξουσία*, Εξάντας, 1986
- , *Δημοκρατία και παγκοσμιοποίηση*, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, 1998
- , *Πελατειακές σχέσεις και λαϊκισμός*, Εξάντας, Αθήνα 1989
- **Wacquant L.**, *Οι φυλακές της μιζέριας*, Πατάκης, Αθήνα 2001
- **Χελντ, Ν.**, *Μοντέλα Δημοκρατίας*, Πολύτροπον, Αθήνα 2003
- **Ψημίτης, Μ.**, *Κορπορατιστική Διαμεσολάβηση και κοινωνικός έλεγχος*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999

Εφημερίδες- Περιοδικά

- *Εκτός Υπηρεσίας*, Τριμηνιαία Έκδοση του Συνασπισμού για τα σώματα ασφαλείας
- *Νέα Αστυνομία*, Διμηνιαία έκδοση της ΠΟΑΣΥ
- *Αστυνομική Επιθεώρηση*, Μηνιαία έκδοση του υπουργείου Δημ. Τάξης
- *Document Service*, Τμήμα εκδόσεων της UISP
- *Η πένα της Π.ΕΝ.Α.Α*, περιοδική έκδοση της Ένωσης Αξιωματικών
- *Αστυνομία και κοινωνία*, περιοδική έκδοση της Ε.Κ.Α

Νομοθεσία

- Νο. Α/RES/34/169/1980, Απόφαση Γενικής Συνέλευσης Ο.Η.Ε «Περί συμπεριφοράς των αρμοδίων οργάνων για την εφαρμογή των νόμων»
- Απόφαση 690/79, 36^η Τακτικής Συνέλευσης Συμβουλίου της Ευρώπης

- 151 Διεθνής Σύμβαση Εργασίας για τις εργασιακές σχέσεις στη δημόσια διοίκηση
- Άρθρο 23, παρ.2 Συντάγματος
- Ν. 2265/94
- Ν.1264/82
- Ν.1481/84, «Οργανισμός Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως»
- Π.Δ 22/1996, «Πειθαρχικό Δίκαιο Αστυνομικού Προσωπικού»
- Β.Δ 22/3/58, «Κανονισμός Υπηρεσίας Χωροφυλακής»
- Β.Δ 20/1/58, «Κωδικοποίησης διατάξεων αφοροσών εις το σώμα Αστυνομίας Πόλεων»